

שבוע פרשת חוקת - בכל העולם

(3 - 9 July 2022)

ד' - י' תמוז תשפ"ב

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלֹום:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאִכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריר קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶם מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מִעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְצִי:
ג אֲלִיתֶנָּה לְמוֹט רִגְלֶךָ אֲלֵינוֹם שְׁמֹרְךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֹרְךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְפֹּה וַיֵּרָח בְּלִילָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתֶךָ וּבֹאֲךָ
מַעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְךָ: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלָּם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחַבְרָה־לָּהּ
יַחַד: ד שֵׁשֶׁם עָלָיו שְׁבָטִים שְׁבַט־יִהוּדָה עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת לִשְׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יִשְׁכְּבוּ
כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלָּם יִשְׁלֹו אֶהְבִּיךָ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

תחילת זמן קידוש לבנה:

יום רביעי בערב, ז' תמוז

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ ענף עץ אבות וכו'

מוה"ר מתתי' יחזקאל שי'

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מטו"ב סיון ואיזה ימים לפני זה הגיעני שני טופסים מספרו, ונהניתי לראות שהוסיף הוראת המקורות אשר זה מוסיף חשק להמעין לעיין גם בפנים הספרים ועוד אשר צריך לחפש עצות ודרכים איך לרמות היצה"ר שלא ירגיש שמשתדלים שאיש פלוני או אשה פלונית ילמדו תורה או יוסיפו בהידור מצוה.

ומה טוב ה' אם ה' מוסיף ג"כ בספרו מפתח עינים מהד"ת שמביא בהם בכדי למצוא בנקל ענין פרטי דתורת החסידות ומה שאמרו בזה גדולי עולם נשיאי החסידות.

וכפי הנהוג עתה אפשר כדאי לעשות מפתח עינים מכל ספריו יחד ולהדפיסו בפני עצמו (ובטח זהו ג"כ מעין פרסומת כיון שעיי"ז בודאי ימצאו כאלו שירצו לקנות מספריו שהופיעו עתה), שעיי"ז תורחב האפשרות לכל הרוצה להודע ע"ד הנ"ל בהנוגע לכמה וכמה מנשיאי החסידות שאודותם כתב בספריו...

בכבוד ובברכת הצלחה.

43 שְׂרַפְתָּ הַפָּרָה לְאַפֵּר הַמַּסְמַל אֶת הַהִתְעַלּוֹת שֶׁל דָּבָר גִּשְׁמִי לַהֲפֹךְ
44 לַמַּצִּיאוֹת רוּחָנִית, וְהַ'שׁוֹב' הוּא עֲנִין "וְנִתֵּן עָלָיו מִיָּם חַיִּים אֶל
45 כְּלִי" הַמַּסְמַל אֶת עֲנִין הַהִתְיַשְׁבוּת וְהַהִתְלַבְּשׁוֹת בְּכָלִים, וְלִכְּנָן נִקְרָאת
46 מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה בְּשֵׁם "חֻקַּת הַתּוֹרָה", כִּי הַתּוֹכֵן שֶׁל מִצְוֹת פָּרָה
47 אֲדוּמָה, 'רְצוּא' וְשׁוֹב', הוּא הַתּוֹכֵן
48 הַכִּלְי שֶׁל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

49 אֶף צָרִיף לְהִבִּין, אִיךָ זֶה
50 הַבִּיאור בִּלְקוּטֵי תוֹרָה הַמּוֹבָא לַעִיל
51 יִתְאִים עִם הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט
52 שֶׁל הַפֶּסֶק שְׁמָה שְׁפָתוֹב "זֹאת
53 חֻקַּת הַתּוֹרָה" קָאִי מִכּוּן עַל
54 מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁהִיא
55 מִצְוֹת הַנִּקְרָאת חוּקָה שְׁאִינָה
56 מוֹבִנָּת בְּשִׁכּוּל וְהִיגִין אֲנוּשִׁי [הֵן
57 בְּנוּגַע לַעֲנִין הַטְּהֵרָה,
58 שְׁמִטְהֵרֶת אֶת הַטְּמֵאִים שְׁמוּם
59 עֲלֵיהֶם מֵאִפֶּר הַפָּרָה וּמִטְמֵאֵת אֶת
60 הַטְּהוֹרִים³ הַמִּתְעַסְקִים בַּעֲשִׂית
61 הַפָּרָה, וְהֵן בְּנוּגַע לַעֲשִׂית
62 הַפָּרָה, שְׁצִרִיכָה לְהִיּוֹת חוּץ
63 לְשִׁלֵּשׁ מַחֲנוֹת⁴ שֶׁהִיוּ בַּמִּשְׁכָּן
64 מַחֲנֵה שְׁכִינָה, מַחֲנֵה לִיבָה וּמַחֲנֵה
65 יִשְׂרָאֵל, הַפֶּךְ כָּל הַקְּרִבְנוֹת
66 הָאֲחֵרִים שְׁמִקּוּמָם בְּפָנִים בְּחוּץ
67 הַעוֹרָה דְּוָקָא], וּכְפִירוּשׁ רַשִׁי
68 עַל פֶּסֶק זֶה הַמִּבְטָא וּמִדְּגִישׁ אֶת
69 הַעוֹבְדָה שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה הִיא מִצְוֹת
70 שְׁאִינָה מוֹבִנָּת בַּשִּׁכּוּל לְפִי שְׁהִשְׁטֵן
71 וְאוֹמוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין מִקְנִיטִים
72 אֶת יִשְׂרָאֵל לֹאמַר מַה הַמִּצְוָה
73 הַזֹּאת (לְכֶם⁵) וְיָמָה טַעַם יֵשׁ
74 בָּהּ שֶׁהִיא כְּאִמּוֹר יֵשׁ בָּהּ דְּבָרִים
75 שְׁאִינָם מוֹבִנִּים בַּשִּׁכּוּל, לְפִיכָךְ כְּתֹב
76 בָּהּ הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא בַּתּוֹרָה
77 "חֻקָּה", גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנֶיךָ,
78 אֵין לָךְ רִשׁוֹת לְהִרְהַר אַחֲרֶיהָ,
79 וְעַד שְׁבַמְצוֹת שֶׁהֵן בְּסוּג
80 'חֻקִּים' כִּי אֵינָם מוֹבִנִּים בַּשִּׁכּוּל
81 גּוֹפָא עֲצֻמָּה, חֲלִיקָה וְשׁוֹנָה פָּרָה
82 אֲדוּמָה מִכָּל שְׁאָר הַחֻקִּים,
83 שְׁבַכְלָלוֹת הֵם בְּגֵדֵר הַשִּׁכּוּל

בס"ד. שבת פרשת חוקת, יו"ד תמוז, ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

1 וַיְדַבֵּר ה' וְגו' זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה גו' וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה
2 אֲדוּמָה וְגו'¹. וּמִבְּאֵר בִּלְקוּטֵי תוֹרָה² סֵפֶר מֵאֲמָרֵי חֲסִידוֹת שֶׁל
3 אֲדוּמָה הֵן עַל פְּרִשְׁיֹת הַתּוֹרָה בְּחֻמוֹשִׁים וּקְרָא, בַּמְדַּבֵּר, דְּבָרִים (וְשִׁיר
4 הַשִּׁירִים) עֲנִין הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל
5 פָּרָה אֲדוּמָה שְׁנֵאֲמָר בָּהּ
6 "חֻקַּת הַתּוֹרָה" הֵינּוּ שְׁמִדוּבָר עַל
7 כָּלִלוֹת הַתּוֹרָה וְלֹא רַק עַל מִצְוֹת פָּרָה
8 אֲדוּמָה בַּפֶּסֶק, שְׁזֵהוּ לְפִי שְׁמִצְוֹת
9 פָּרָה אֲדוּמָה הִיא אֲכָן לֹא רַק
10 מִצְוֹת פְּרִשְׁתִּי אֲלֵא מִצְוֹת שְׁבָה בֹא
11 לִי לִי בִיטוּי כָּלִלוֹת הַתּוֹרָה, כִּי
12 כָּלִלוֹת עֲנִין הַתּוֹכֵן הַכִּלְי שֶׁל
13 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא שְׁעַל-יְדֵי-
14 זֶה יָבֹא הָאָדָם לְבַחֲנִית 'רְצוּא
15 וְשׁוֹב', בְּנִבּוּאֹת יִחְזַקָּאֵל עַל מִרְאָה
16 הַמְּרַכֶּבֶת הָעֲלִינָה נֵאֲמַר (יִחְזַקָּאֵל א,
17 יד) "וְהַחַיּוֹת [הַמְּלָאכִים הַנִּקְרָאִים
18 "חַיּוֹת הַקְּדוּשָׁה"] רְצוּא וְשׁוֹב".
19 וְהַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַדְּבָרִים הִיא
20 שְׁמִצְד אֶחָד יֵשׁ בָּהֶם תְּשׁוּקָה וְרִצּוֹן
21 לַהֲתַעֲלוֹת לַמַּעְלָה ("רְצוּא"), וּמִצְד שְׁנֵי
22 נִגְשָׁת בָּהֶם הַכּוֹנֵנָה אֱלֹהִיּוֹת לְרֹדֶת
23 וְלִהְיוֹת לַמַּטָּה ("שׁוֹב"), וְכֵן גַּם
24 בְּעוֹבְדֵת ה' שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יֵשׁ
25 שִׁילּוּב שֶׁל תְּשׁוּקָה לְדִבּוּק בְּאֱלֹהִיּוֹת עַד
26 כָּלוֹת הַנֶּפֶשׁ ("רְצוּא") עִם מִלּוּי
27 הַשְּׁלִיחוֹת הַמּוֹטֵלֶת עַל הַנִּשְׁמָה כְּפִי
28 שֶׁהִיא לַמַּטָּה בְּחוּץ גִּשְׁמִי וּבְעוֹלָם גִּשְׁמִי,
29 וְעֲנִין זֶה שֶׁל 'רְצוּא' וְשׁוֹב' בָּא
30 בְּכַוִּינָה וְגִלּוּי גְּמוּר מִתְבַּטָּא
31 בְּצוּרָה בְּרוּרָה וְגִלּוּי מִבְּמִצְוֹת פָּרָה
32 אֲדוּמָה, שְׁכָּל עֲנִינָה הוּא שְׁתִּי
33 הַבַּחֲנִינָה דְּרְצוּא וְשׁוֹב' בִּיחָד,
34 בְּשִׁילּוּב בִּינֵיהֶם (מֵה-שְׁאִין-כֵּן
35 בְּשְׁאָר הַמִּצְוֹת, שְׁיֵשׁ מִצְוֹת
36 שְׁעֲנִינָן הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מִצְוֹת
37 אֲלוֹ הוּא רַק 'רְצוּא' רִצּוֹן וְתְשׁוּקָה
38 לַהֲתַעֲלוֹת לַמַּעְלָה וּלְדִבּוּק בְּאֱלֹהִיּוֹת,
39 וְיֵשׁ מִצְוֹת שְׁעֲנִינָן הוּא רַק
40 'שׁוֹב' הַמִּשְׁכַּח וְהַתְּלַבְּשׁוֹת אֱלֹהִיּוֹת
41 לַמַּטָּה), ה'רְצוּא' הוּא עֲנִין

(1) ריש פרשתנו (יט, א-ב). (2) ריש פרשתנו (נו, א ואילך). (3) ראה במדבר פ"ט, ה. תנחומא פרשתנו ז. (4) פירש"י פרשתנו שם, ג. (5) גירסא זו נעתקה בד"ה הוי' לי בעוזרי תרפ"ו (שהובא לקמן ס"ד. ס"ז).

ביאור בדרך אפשר

41 אותה, וְכָתִיב "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה". שְׁנוֹה בְּכִסּוּי "זֹאת חֻקַּת
42 הַתּוֹרָה", מוֹדֵגֵשׁ שֶׁפֶּרָה אֲדוּמָה שׁוֹנָה מִכָּל שְׂאֵר מִצְוֹת
43 הַתּוֹרָה (פֻּלַּל גַּם הַחֻקִּים כְּמוּבָאָר לְעִיל), וְאֵיךְ לְתַאֵם עִנְיָן
44 הַבִּיאור בִּיחְדוּהָ שֶׁל מִצְוֹת פֶּרָה אֲדוּמָה וְעַד כֵּהָ הִיא שׁוֹנָה אֲפִילוּ לְגַבִּי

45 שאר המצוות שמוגדרות כ'חוקים' עַם

שֵׁשׁ עָלֵיהֶם קוֹשִׁיּוֹת כּו', וְאִלּוּ פָּרָה אֲדוּמָה הִיא הַחוּקָה הַיְחִידָה שָׁאִין לָהּ מְקוֹם בַּשָּׂכָל לַחֲלוּטִיטִין⁶, שֶׁלֹּכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה "עַל כָּל אֵלֶּה עֲמַדְתִּי, וּפָרָשָׁה שֶׁל פָּרָה אֲדוּמָה חֻקְרָתִי וְשִׁאֲלָתִי וּפִשְׁפֻּשְׁתִּי, אֲמַרְתִּי⁷ אַחֲבֵמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי"⁸, וְרַק לְמֹשֶׁה אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "לֵךְ אֲנִי מִגִּלָּה טַעַם פָּרָה"⁹, וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ¹⁰, עַל כָּל דְּבָר וּדְבָר שֶׁהִיא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה, הִיא אוֹמֵר לוֹ טוּמְאָתוֹ וְטִהָרְתּוֹ, וּבִינּוֹן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרֶשֶׁת "אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים", אָמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאִם נִטְמָאוּ אֵלּוּ - בָּמָה הִיא

החקוקות באבן שזוהי מדרגה 59

פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וּכְיוֹן שֶׁהִגִּיעוּ לְפָרֶשֶׁת פָּרָה אֲדוּמָה, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כִּי זֶה הִיא טְהָרְתּוֹ, "וְלָקַחוּ לְטָמֵא מֵעֶפֶר שְׂרֹפֶת הַחֹטֵאת"¹¹. אָמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, וְכִי טְהָרָה הִיא? אָמַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: מֹשֶׁה, חִיקָה הִיא, וַיְגַזְרָה גְּזֻרָתִי, וְאִין בְּרִיָּה יְכוּלָּה לַעֲמֹד עַל גְּזֻרָתִי, דְּכָתִיב "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה". שְׂבֻזָּה מוֹדְגֵשׁ שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה שׁוֹנָה מִכָּל שְׂאָר מִצְוֹת הַתּוֹרָה (כּוֹלֵל גַּם הַחֻקִּים), וְאִיךָ יִתְאִים עֲנִין זֶה עִם הַיּוֹתֵזָה כְּלֻלֹת הַתּוֹרָה.

72 **שְׂאֵחַר-כֹּף פְּשָׁוֹת הַסֵּפֶר**

ש"חקת התורה" הוא מלשון
 וְקָאֵי עַל הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּשִׁרְשָׁהּ¹³,
 וּמְקוּרָה, שֶׁשָּׁם הִיא בְּבַחֲנֵי אוֹתִיּוֹת הַחֻקִּיקָה,
 שְׂוֹהִי מִדְּרָגָה עֲלִיּוֹנָה מֵהַתְּלַבְּשׁוּתָהּ בְּאוֹתִיּוֹת
 הַכְּתִיבָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁבְּכַתָּב, וְכִמוּ בְּגִשְׁמִיּוֹת,
 שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה בְּדִיו עַל הַקֶּלֶף, הִרִי הָאוֹתִיּוֹת
 אֵלַי וְיִשְׁאַרְכֶּכֶּה כְּשֶׁיִּשְׁכַּח הַמֶּלֶךְ הַדָּוִד עַל הַכֶּלֶף.

7. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$, $\frac{1}{2} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{8}$, $\frac{1}{4} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{16}$

(6) כמשנ"ת בארוכה בשיחה שלפני המאמר (נדפסה בלקו"ש ח"ח ע' 124 ואילך). (7) קהלת ז, כג. (8) במדב"ר שם, ג. תנחומא שם ו. (9) במדב"ר שם, ו. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1057 הערה 6. (10) שם, ד. קה"ר פ"ח, א [ה]. (11) פרשתנו שם, יז. (12) ריש פרשתנו. וראה גם לקו"ת ר"פ בחוקותי. (13) בהבא לקמן - ראה לקו"ש ח"ח ע' 127 ואילך (ממאמר זה).

ביאור בדרך אפשר

1 אותיות החקיקה (כמו האותיות שבלוחות שני לוחות הברית,
2 עליהם נאמר בתורה "חרות על הלחת"¹⁴ ועשרת הדברות הכתובות
3 על הלוחות חקוקות באבני הלוחות) הן מינה ובה מהם ובהם, היינו
4 שהאותיות חקוקות בתוך האבנים עצמן, והן האותיות דבר אחד ומהות
5 אחת עם האבן שנחקקו בה.

6 ובפרטיות יותר, מבאר 1 מבאר
7 בהמשך תרס"ו¹⁵ מאת הרבי
8 הרשב"ב נשמטו עדן המכיל קבוצת
9 מאמרים שנאמרו בהמשך אחד, החל
10 משנת תרס"ו שפאותיות
11 החקיקה גופא עצמן יש שגי
12 אופנים, חקיקה סתם חקיקה
13 בצורה הרגילה, וחקיקה מעבר
14 לעבר של האבן בה האותיות
15 חקוקות, כמו האותיות של עשרת
16 הדברות שבלחת, כמו
17 שכתוב¹⁶ "משגי עבריהם של
18 הלוחות, מזה ומזה משני הצדדים,
19 מלפנים ומאחור, הם כתבים",
20 וכפי שאמרו רבותינו ז"ל¹⁷
21 מ"ם וסמ"ך שהם אותיות שכדי
22 לחקוק אותן מעבר לעבר יש לחקוק
23 היקף שלם שבלחת בנס היו
24 עומדין כי בדרך הטבע החלק
25 שסביבו חקוק באבן את האותיות הללו
26 אמור ליפול כי אין לו במה להיאחז.
27 והחלוק ביניהם, ההבדל בין
28 אותיות החקיקה סתם לאותיות חקוקות
29 מעבר לעבר הוא שפאותיות
30 החקיקה בכלל בחקיקה רגילה
31 (שלא מעבר לעבר), עם
32 היותן מינה ובה, למרות שגם
33 בחקיקה רגילה האותיות הן מתוך
34 האבן עצמה והן חקוקות ממנה ובה,
35 ולא כמו אותיות הפתיכה
36 שהן דבר נוסף על הקלף
37 שבו נכתבו האותיות ולא מהות

38 אחת עם הקלף, ומכסים ומסתירים לגמרי על הקלף שנמצא
39 תחתם¹⁸, במקום שבו כתובות האותיות רואים רק את האותיות, ואילו
40 הקלף מכוסה ומוסתר, בשונה מאותיות החקיקה שגם במקום בו הן חקוקות,
41 האבן עצמה גלויה שהרי החקיקה היא מינה ובה, מפל-מקום פיון
42 שיש להן לאותיות החקיקה הרגילות שלא חקוקות מעבר לעבר, מקום

ביאור בדרך אפשר

43 אחיה באבן, ועד שאפשר למלאותן את האותיות החקוקות באבן
44 בדיו ואם יעשו כך וימלאו את האותיות החקוקות באבן בדיו, אזי מקום
45 האותיות באבן יהיה מכוסה ומוסתר, והינו, שנותנים מקום אותיות
46 לחקיקה נותנת מקום ואפשרות לאותיות הפתיכה שמעלימים
47 לגמרי על הדבר שעליו הן כתובות,
48 הרי יש להן לאותיות החקיקה
49 הרגילות שיכות לאותיות
50 הפתיכה, לפי שגם הן
51 מעלימות קצת אפילו אם לא
52 ממלאים את החקיקה בדיו וכד',
53 וההעלם המועט שנוצר על ידי אותיות
54 החקיקה בא לידי ביטוי בכך
55 שבמקום חקיקת האותיות
56 נחשף מעט ההבדלה
57 והבהירות של האבן טובה,
58 אם החקיקה היא באבן טובה שבהקת
59 והיא בהירה, הרי החקיקה מעמעמת
60 ומחשיכה מעט את ההבהרה והבהירות
61 שאינו כמו שהוא מצד עצמו
62 שלא במקום שנחקקו
63 האותיות¹⁹. וכל זה אמור באותיות
64 חקיקה רגילות אבל אותיות
65 החקיקות מעבר לעבר, שאין
66 להן מקום אחיה כלל באבן
67 עליה הן חקוקות, הרי הן
68 מובדלות לגמרי שונות לחלוטין
69 והן מהות אחרת לגמרי (ולמעלה
70 ונעלות יותר) מאותיות הפתיכה.
71 וכמבאר שם²⁰ ב'המשך' תרס"ו
72 הנזכר פירטי הענינים של סוגי
73 האותיות השונות למעלה, שפלים
74 דאצילות השונות כמבואר בקבלה וחסידות,
75 גילוי והמשכת האור האלוני מלמעלה
76 למטה, ובמיוחד גילוי והמשכת עשר
77 הספירות העליונות (שהוא בעיקר החל
78 מעולם האצילות – הראשון והנעלה
79 מבין ארבעת העולמות הכלליים של

אותיות החקיקה (כמו האותיות שבלוחות,
חרות על הלחת"¹⁴) הן מינה ובה, והן דבר
אחד עם האבן שנחקקו בה. ובפרטיות יותר,
מבאר בהמשך תרס"ו¹⁵ שפאותיות החקיקה
גופא יש שגי אופנים, חקיקה סתם, וחקיקה
מעבר לעבר, כמו האותיות שבלחת, כמו
שכתוב¹⁶ "משגי עבריהם, מזה ומזה הם
כתבים", וכפי שאמרו רבותינו ז"ל¹⁷ מ"ם
וסמ"ך שבלחת בנס היו עומדין. והחלוק
ביניהם, שפאותיות החקיקה בכלל (שלא מעבר
לעבר), עם היותן מינה ובה, ולא כמו אותיות
הפתיכה שהן דבר נוסף על הקלף שבו נכתבו
האותיות, ומכסים ומסתירים לגמרי על הקלף
שנמצא תחתם¹⁸, מפל-מקום פיון שיש להן
מקום אחיה באבן, ועד שאפשר למלאותן
בדיו, והינו, שנותנים מקום לאותיות הפתיכה
שמעלימים לגמרי, הרי יש להן שיכות לאותיות
הפתיכה, לפי שגם הן מעלימות קצת, שבמקום
חקיקת האותיות נחשף מעט ההבדלה
והבהירות של האבן טובה, שאינו כמו שהוא
מצד עצמו שלא במקום שנחקקו האותיות¹⁹.
אבל אותיות החקיקות מעבר לעבר, שאין להן
מקום אחיה כלל, הרי הן מובדלות לגמרי
(ולמעלה) מאותיות הפתיכה. וכמבאר שם²⁰
פירטי הענינים למעלה, שפלים דאצילות הם
פמשל אותיות הפתיכה, שאף שאינם מהות זרה
חס-ושלום, להיותם אלקות, מפל-מקום הרי הם

סדר השתלשלות, אצילות-בריאה-יצירה-עשיה) הוא בדרך של אורות (האור
והשפע שנמשך מהאין-סוף הבל-גבול) המלוכשים בכלים (המידה
וההגבלה) והכלים' בהם מתלכשים האורות בעולם האצילות הם פמשל
אותיות הפתיכה, שאף שאינם מהות זרה חס-ושלום,
להיותם אלקות, בעולם האצילות, גם הכלים שענינם להגביל ולהגדיר

(14) תשא לב, טז. וראה לקו"ת פרשתנו נט, ג. (15) ד"ה אין עומדין תרס"ז (ע' תפג ואילך). (16) תשא שם, טז. (17) שבת קד, א. (18) ראה גם לקו"ת שם, ד. (19) ראה גם לקו"ת שם, ג. שה"ש ה, א. המשך תרס"ו ס"ע תעד ואילך. (20) ע' תעו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 את האור הם אלוקות ממש ולא מהות זרה חס־ושלום ובכל זאת הכלים
2 דאצילות נמשלו לאותיות הכתיבה שאינם מהות אחת ממש עם הדבר שעליו
3 הן כתובות, כמו הקלף, כי **מִכָּל־מָקוֹם** למרות שגם מהות הכלים היא
4 אלוקות, סוף סוף **הָרִי הֵם מֵהוּת אַחֶרֶת מִן הָאֹר כו'** שכן האור
5 הוא התוכן וההארה וההשפעה והכלים
6 הם ההגדרה וההגבלה. **וְהָעֶשֶׂר** 1 **מֵהוּת אַחֶרֶת מִן הָאֹר כו'.** וְהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת
7 **סְפִירוֹת** העליונות כפי שהן בדרגות 2
8 באלוקות שלמעלה מאצילות, הם 3
9 הספירות **ד' כְּתָר'** בחינת כתר עליון 4
10 שלמעלה מאצילות **וּד' אֲדָם־** 5
11 **קְדֻמוֹן'** כמבואר בקבלה וחסידות, 6
12 כשם שלכל עולם ומדרגה פרטית
13 כ'סדר ההשתלשלות' קדם רצון 7
14 להתהוות עולם ומדרגה זו, כן גם ביחס 8
15 לכללות כל סדר ההשתלשלות קדם 9
16 רצון כללי, והוא מדרגת "אדם קדמון" 10
17 ("א"ק"), הנקרא גם "אור כללי" 11
18 (שלמעלה מהתחלקות לפרטים
19 מוגדרים) בו כל הנבראים נספרים
20 בסקירה אחת כללית, ועשר הספירות
21 כפי שהן בבחינת 'אדם קדמון' **הֵם** 14
22 **כְּמִשְׁל אֹתוֹת הַחֻקִּיקָה** 15 **בְּחֻתָּם,** שָׂאֵף שֶׁהָאוֹתוֹת הֵן רַק הַצִּיּוֹר
23 **שְׂאִינָן מֵהוּת אַחֶרֶת מִלְּבַד** 16 **הָאָבֶן טוֹכָה** עלִיָּה הֵן חֻקוֹת,
24 **אָבֶל אֶף־עַל־פִּי־כֵן יֵשׁ** 17 **לְאוֹתוֹת מָקוֹם אַחִיזָה,** 18
25 **וְאֶפְשָׁר לְמִלְאוֹתָם בְּדִיו שְׁעוֹר** 19 **לְאוֹתוֹת שֶׁבְּחֻתָּם,** שָׂאֵף שֶׁהַצִּיּוֹר וְהַתְּמוּנָה
26 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 20 **הִיא בְּשׁוּה מִמֶּשׁ כְּמוֹ הָאוֹתוֹת שֶׁבְּחֻתָּם, אֵין זֶה**
21 **קְדֻמוֹן'** אף שהם בחינות שלמעלה 21 **צוּרָה עֲצָמִית, אֲלֹא רַק צוּרָה שְׁנֻחָקָה מְצוּרָה,**
22 **שֶׁהִיא נִבְדָּלָת מְצוּרַת הַחֻתָּם. וּמוֹסִיף לְבָאֵר** 22 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַצִּיּוֹר**
23 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 23 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַצִּיּוֹר**
24 **קְדֻמוֹן'** אף שהם בחינות שלמעלה 24 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַצִּיּוֹר**
25 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 25 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַצִּיּוֹר**
26 **קְדֻמוֹן'** אף שהם בחינות שלמעלה 26 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַצִּיּוֹר**
27 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 27 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַצִּיּוֹר**
28 **קְדֻמוֹן'** אף שהם בחינות שלמעלה 28 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַצִּיּוֹר**
29 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 29 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַצִּיּוֹר**
30 **קְדֻמוֹן'** אף שהם בחינות שלמעלה 30 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַצִּיּוֹר**
31 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 31 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַצִּיּוֹר**
32 **קְדֻמוֹן'** אף שהם בחינות שלמעלה 32 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַצִּיּוֹר**
33 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 33 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶ�הַצִּיּוֹר**
34 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 34 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶ׈הַצִּיּוֹר**
35 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 35 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶ׈הַצִּיּוֹר**
36 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 36 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶ׈הַצִּיּוֹר**
37 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 37 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶ׈הַצִּיּוֹר**
38 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 38 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶ׈הַצִּיּוֹר**
39 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 39 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶ׈הַצִּיּוֹר**
40 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 40 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶ׈הַצִּיּוֹר**
41 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 41 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶ׈הַצִּיּוֹר**
42 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 42 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶ׈הַצִּיּוֹר**
43 **וְהִנֵּנוּ, שְׂבִי כְּתָר' וּבִ'אָדָם־** 43 **הַעֲנִין דְּצוּרָה עֲצָמִית²², שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶ׈הַצִּיּוֹר**

ביאור בדרך אפשר

גופא שמצוייר בציור זה כו', ומבואר במקום אחר ההפרש בזה דהנה כל צורה
 היא בחינת התגלות כו', וזה שהעצם מצוייר הוא שהתגלות אינו רק בבחינת
 גילוי מן העצם כ"אם שהעצם הוא המתגלה כו', וזה שייך במדרגות
 שלמעלה מאצילות שהכל הוא בבחינת גילוי העצמית כו', והעיקר הוא
 בהרצון העליון במצוות וכמו כן הוא
 בגילויים דתורה כו', שהרי המצוות
 באים בבחינת ציור שבאופן כזה דוקא
 היא המצווה לא באופן אחר כו', וכל
 שכן התורה שבאה בכמה חילוקי
 טעמים כו', ומכל מקום הכל הוא
 גילויים עצמיים כו' וכמו שנתבאר
 במקום אחר, וזה שהציור הוא בהעצם
 היינו שהגילוי הוא אינו העצם כ"אם
 הארה ממנו רק שהיא הארה הרבוקה
 בהעצם, דברך כלל הוא בחינת גילוי
 מן העצם כו', וזהו בבחינת אצילות
 שהגילוי שעל ידי הכלים הוא בחינת
 הארה לבר רק שאינו בחינת הארה
 נבדלת כ"אם בחינת הארה הרבוקה
 בהעצם כו').
 ומכל זה מוכן גודל העילוי
 ד"חקת התורה", שנהו התורה
 במדרגה הנקראת "חוקה", מלשון
 חקיקה, וזה כפי שהתורה היא
 בשרשה ומקורה בבחינת
 אותיות החקיקה, עד לדרגה
 היותר עליונה שבחקיקה
 מעבר לעבר, בבחינת אור-
 אינסוף שלפני הצמצום כו'.
 כמבואר לעיל באריכות.
 ג) ויש להוסיף ולבאר הענין
 דאותיות הפתיכה ואותיות
 החקיקה וההבדלים ביניהם כפי
 שהוא בנפש האדם, כפי שיתבאר להלן, ומזה
 בנפש האדם, יוכן גם הקשר והשיכות דאותיות החקיקה
 ("חקה" מלשון 'חקיקה') לענין החוקים בפשוטם המצוות
 שאין להם טעם המוכן בשכל.
 והענין בזה, דהנה השכל שבאדם לגבי עצם המהות של נפש
 האדם הוא כמו אותיות הפתיכה שהם דבר נוסף על הקלף
 שעליו הם כתובות, כי ענין השכל הוא דבר נוסף על עצם המהות
 של האדם, וכדמוכח מזה שבענין השכל יש שינויים הבדלים
 מקטנות לגדלות, שהתינוק הקטן שכלו קטן ביותר, וככל
 שמתגדל ומתפתח יתוסף בהגדלת שכלו, וכמו-כן רואים
 שיש אדם שהוא בעל שכל רב ויש לו יכולות להבין ולהעמיק הרבה,
 ויש אדם שאינו בעל שכל כל-כך, ויש לו יכולות שכליות מועטות
 ומצומצמות, ועל כן צריך לומר שענין השכל הוא דבר נוסף

ביאור בדרך אפשר

1 בעצם החומר ואינה דבר נפרד מעצם מהותו, אלא עוד זאת, שהעצם
 2 מצוייר בזה הצורה הפכה להיות צורתו של העצם, והינו, שהציור
 3 הוא לא משהו אחר ונפרד מהעצם עצמו אלא העצם גופא עצמו
 4 שמצוייר בציור זה, שלכן אין כאן בצורה שבחותמת וכן בנמשל,
 5 באותיות החקיקה החקוקות מעבר
 6 לעבר, דבר נוסף מלבד העצם
 7 עצמו, והצורה היא גם אפילו לא
 8 גילוי מן העצם, אלא
 9 שהעצם עצמו הוא המתגלה
 10 באמצעות הצורה.
 11 ומסיים ב'המשך' תער"ב שם,
 12 שענין זה של אותיות החקיקה
 13 שהופכות להיות 'צורה' של העצם
 14 עצמו שייך רק במדרגות
 15 באלוקות שלמעלה מאצילות
 16 כו'.
 17 (לתוספת ביאור, מובא כאן לשון
 18 המאמר ב'המשך' תער"ב: "דהנה
 19 האורות בכלל הן בבחינת פשיטות
 20 ובבחינת בלי גבול, והכלים הן
 21 שמגבילין ועושין ציור בהאור כו', אך
 22 בצלמנו הוא בחינת צורה עצמית
 23 והיינו הצורה הראשונה שנחקקה
 24 בהעצם כו', וכדמותינו הוא בחינת
 25 צורה מצורה שנבדל מן העצם כו'.
 26 ויובן על-דרך-משל מן צורת החותם
 27 דהנה אותיות החקוקים בחותם הן
 28 נחקקים בשעורה כשחותמין בה באותן
 29 הצירופים ממש לא יוספו ולא יגרע
 30 בה. ואף על פי שהציור והתמונה
 31 בהצירופים אחר הוא בחותם ובשעורה,
 32 מכל-מקום הפרש גדול יש ביניהם
 33 שהאותיות שבחותם הן במהות חומר
 34 החותם עצמו, ואף על פי שהאותיות הן רק ציור שבחותם מכל-מקום הרי זה
 35 בחינת צורה עצמית והיינו שמצוייר בהעצם כו', והוא הנקרא צלם וכמו צלם
 36 האדם שצורתו צורה עצמית היא, דאף על פי שגם היא אינה רק ציור בגוף
 37 החומר, מכל-מקום הרי הציור הזה בהעצם הוא כו', אבל אותיות שבשעורה
 38 שנחקקין מהאותיות שבחותם הרי זה צורה שנחקקה מצורה הרי זה בבחינת
 39 דמות דהיינו צורה נבדלת מן צורת החותם כו', וכמו דמות צורת האדם שעל
 40 הלוח שנבדל הוא מן האדם כו'. והדוגמא מזה יוכן בבחינת כלים דאצילות
 41 שהן בבחינת צורה עצמית והיינו דעם היות שהן בבחינת ציור לבר דהיינו
 42 בחינת הגבלה ובחינת מציאות דבר כו', מכל-מקום הרי הציור הוא בהחומר
 43 עצמו דהיינו האור כו', וכמו אותיות החקוקים בהחותם שהציור הוא בעצם
 44 חומר החותם כו', כמו כן בחינת הכלים הוא הציור בעצם האור שאינו נבדל
 45 מן האור כו' (והנה במשל האותיות שבחותם הרי לבר זאת שהציור הוא
 46 בהעצם, עוד זאת שזהו מה שהעצם מצוייר בזה והיינו שהציור הוא העצם

שבת פרשת חוקת, יו"ד תמוז, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על עַצְמָם הָאָדָם שכן מבחינת עצם המהות אין הבדל בין קטן לגדול ובין
2 בעל שכל רב לשכל מועט. וְאֵלֹהֵי אוֹתִיּוֹת הַחֻקִּיקָה הוּא עֲנִין עַצְמָם
3 הַנִּשְׁמָה, שֶׁהִיא לְמַעַלָּה בְּאֵין-עֲרוּךְ נְעִלִית לֹאִין שִׁיעוּר, לֹאִל כֹּל
4 יחס והשוואה מְעַנֵּן הַשִּׁכָּל כֹּי' שעם כל חשיבותו ומעלתו הוא בסך
5 הכול פרט מסוים באדם ולא עצם
6 מהותו, וְכִמּוֹ שֶׁמִּבּוֹאֵר בַּחֲסִידוֹת לִגְבִי
7 עֲצֻמוֹתוֹ יְתִבְרֵךְ, עצם מהותו של
8 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו כְּמִבְאָר
9 ב'שִׁיעוּר הַיַּחֲדוּד וְהֶאֱמִינָה' 23
10 בספר התניא שֶׁהוּא 'עצמות'
11 האלוקות רם גבוה וְנִשְׂאָ וּמְרוֹמָם
12 וְנִעְלָה עֲלֵיו רַב מְאֹד מְאֹד
13 מִמְּדֻרְגָּת הַחֻקִּיקָה, שהיא השכל
14 העליון, וְלֹא שִׁיף כָּלִל לִיְחִס
15 אֲצִלּוֹ אצל 'עצמות' שוֹם עֲנִין
16 הַמִּתְיַחֵס לַחֻקִּיקָה, אֲפִילוֹ
17 בְּדִרְךְ מַעַלָּה וְעֲלֵיו רַב,
18 'עצמותו ית' מושלל וּמוֹפֶשֶׁת לַחֲלוּטִין
19 מכל עניין של 'ציור' והגדרה פרטית
20 מכל סוג שהוא ואי אפשר לייחס
21 לקדוש-ברוך-הוא בעצמו את החכמה
22 בשום צורה, אֲפִילוֹ לֹא בִּאֱמִירָה
23 שֶׁחֲכִמְתּוֹ מְאֹד מְאֹד נְעִלִית, כְּגֹן
24 לִזְמֶר עֲלֵיו שְׂאִי-אֶפְשָׁר לְשׁוֹם
25 נִבְרָא עֲלִיוֹנִים וְתַתְּחוֹנִים
26 לְהַשִּׁיג חֻקִּמְתּוֹ אוֹ לְהַשִּׁיג אֵת
27 מִהוּתוֹ כֹּי', וְהֶאֱמִיר עֲלֵיו עַל
28 הקדוש-ברוך-הוא בעצם מהותו
29 שְׂאִי-אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיגוֹ וּלְקַלּוֹט
30 אוֹתוֹ בִּאֱמַצְעוֹת שֶׁכֹּל וְהַשְׁגָּה, הוּא
31 כְּאֹמֵר עַל אִיזוֹ חֻקִּמָּה רָמָה
32 וְעִמּוּקָה שֶׁחֲכִמָּה זֶה הִיא כֹּל כֵּךְ
33 נְעִלִית וְכֹל כֵּךְ עִמּוּקָה עַד כִּדִּי כֵּךְ
34 שְׂאִי-אֶפְשָׁר לְמַשְׁשָׁה וּלְגַעַת בָּהּ
35 בְּיָדִים גִּשְׁמִיּוֹת מִפְּנֵי עִמּוּק
36 הַמּוֹשֵׁג, שֶׁכָּל הַשְׁוִימָע אֱמִירָה
37 כֹּז שֶׁחֲכִמָּה נְעִלִית עַד שְׂאִי אֶפְשָׁר
38 לְמַשֵּׁשׁ אוֹתָהּ יִצְחָק לֹא כֹי' שהרי
39 ברור וּמוֹבָן מֵאִלּוּ שֶׁחֹשׁ הַמִּישׁוּשׁ אֵינֶנּוּ כִּלִּי וְאִמַּצְעֵי לְקַלּוֹט בִּאֱמַצְעוֹת דְּבִירֵי
40 חֲכִמָּה. וְכֵךְ כִּמוֹ שֶׁהוּא לִגְבִי 'עצמות' האלוקות גַּם הַנִּשְׁמָה הִיא
41 לְמַעַלָּה בְּאֵין-עֲרוּךְ נְעִלִית לֹאִל כֹּל יחס והשוואה מְעַנֵּן הַשִּׁכָּל,
42 וְכֵךְ לְאַחֲרֵי-זֶה בִּדְרוֹת יוֹתֵר נִמּוּכּוֹת מִהַעֲצָם עֲצָמוֹ מִתְּלַבֶּשֶׁת
43 הַנִּשְׁמָה בַּשִּׁכָּל, עַד שֶׁנִּקְרָאת נֶפֶשׁ הַמִּשְׁכָּלָת נֶפֶשׁ בַּעַל כֹּחַ
- 44 ויכולת להשכיל, אבל התואר הזה לא מתייחס בשום אופן לעצם הנשמה
45 עצמה.
46 וּמִזֶּה מוֹכֵן גַּם בְּעִבּוּרַת הָאָדָם הַרוּחָנִית, עִבּוּרַת ה' שֶׁעֲנִין
47 אוֹתִיּוֹת הַחֻקִּיקָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם הוּא מָה שֶׁכָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל כֹּל
48 יהודי רֹצֵה בְּטָבְעוֹ לְקַיֵּם רִצּוֹן
49 ה' 24, שֶׁטָּבַע זֶה הוּא מִצַּד
50 עַצְמָם הַנִּשְׁמָה שֶׁלְמַעַלָּה
51 מִהַשִּׁכָּל וְלֹכֵן זֶהוּ רִצּוֹן חֹזֵק וְעִמּוּק
52 וְתִקּוּף יוֹתֵר מִרִצּוֹן שֶׁנוֹצֵר בַּעֲקֻבוֹת
53 נִימוּקִים שִׁכְלִיִּים. וְעֲנִין זֶה הַרִצּוֹן
54 הַטָּבְעִי שֶׁל כֹּל יְהוּדִי לְקַיֵּם אֵת רִצּוֹן ה'
55 בָּא לִידֵי גִלּוֹי בְּעֵקֶר בְּמִצְוֹת
56 ד'חוקים', הַמִּצְוֹת שֶׁלְמַעַלָּה מִטַּעַם
57 וְדַעַת וְאִין לָהֶם הַבְנָה בִּשְׁכֹל אֲנוּשִׁי כִי
58 בְּמִצְוֹת ד'עדות' כִּמוֹ הַשִּׁבְת
59 וְהַמּוֹעִידִים שֶׁהֵם עֲדוּת, אוֹת וְסִמָּן,
60 לְעִנְיָנִים שׁוֹנִים ו'מִשְׁפָּטִים' מִצְוֹת
61 שֶׁמִּתְקַבְּלוֹת גַּם בִּשְׁכֹל כִּמוֹ כִּיבּוֹד אֵב
62 וְאֵם וְאִסּוּר גִּנְיָבָה וְגִזְלָה וְכד', בִּינּוֹן
63 שִׁישׁ לָהֶם טַעַם שִׁכְלִי, לֹא
64 מִתְבַּטֵּא בָהֶם הַרִצּוֹן הַיְּהוּדִי
65 הַטָּבְעִי לַעֲשׂוֹת אֵת רִצּוֹן ה' שֶׁמִּצַּד
66 הַנִּשְׁמָה בְּטִהְרָתוֹ, בִּינּוֹן
67 שֶׁהַשִּׁכָּל הַנוֹסֵף עַל הַרִצּוֹן הַטָּבְעִי
68 (וּבִפְרָט לְהִיּוֹתוֹ כִּיוּן שֶׁהַשִּׁכָּל
69 הוּא כֹחַ פְּנִימִי בְּמַהוּתוֹ, בִּשְׁוֹנָה
70 מִכּוֹחַ הַמַּעֲשֶׂה, לְמַשֵּׁל, שֶׁהוּא כֹחַ
71 חִיצוֹנִי, וּמִתְאַחֵד עִם נֶפֶשׁ
72 הַמִּשְׁכָּלָת כִּיוּן שֶׁכּוֹחַ הַשִּׁכָּל הוּא
73 כֹּחַ פְּנִימִי, הִרִי הוּא מֵאוֹחֵד עִם הַנֶּפֶשׁ
74 וְעַד כִּדִּי כֵךְ שֶׁכֹּחַ הַנֶּפֶשׁ נִקְרָאת
75 'נֶפֶשׁ הַמִּשְׁכָּלָת' וּבִגְלַל תְּכוּנוֹת אֵלֶּה
76 שֶׁל הַשִּׁכָּל, שֶׁבַעֲצָם הֵם יִתְרוֹנוֹת
77 וּמַעֲלוֹת, הַשִּׁכָּל מַעֲלִים (עַל-כֵּל-
78 פְּנִים בְּמִקְצָת) עַל הַרִצּוֹן
79 הָעֲצָמִי שֶׁל עַצֵּם הַנֶּפֶשׁ לַעֲשׂוֹת אֵת
80 מִצְוֹת ה', וְכֵךְ בְּמִצְוֹת
81 ד'חוקים', שְׂאִין בָּהֶם
82 הַהִרְכָּבָה וְהַתּוֹסֶפֶת דִּשְׁכָּל וְטַעַם
83 מַעֲשִׂיִּים לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל נִשְׂאָרוֹ לְמַעַלָּה מִטַּעַם וְדַעַת, מִתְּלַבֶּשֶׁת עַצְמָם
84 הַנִּשְׁמָה.
85 וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַשִּׁיכּוֹת ד'חוקים' הַמִּצְוֹת שֶׁלְמַעַלָּה
86 מִהַשִּׁכָּל לְאוֹתִיּוֹת הַחֻקִּיקָה 25 הַחֻקִּיקוֹת בִּאֲבָן, שֶׁמַּעֲלָת ה'חוקים'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 'חוקה', מצווה שלא מובנת בשכל האנושי, תמשיכו למעלה, כלומר
46 תגרמו המשכה והתגלות מלמעלה שתאיר למטה בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת
47 הַחֻקִּים שֶׁל הַתּוֹרָה, התורה כפי שהיא דבר אחד ממש עם
48 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו לְהִיּוֹת מִשֵּׁם מִשֵּׁם מִשֵּׁם מהבחינה הנעלית הזו של
49 אותיות החקיקה יורד ונמשך
50 מלמעלה למטה להתגלות בְּחִינַת
51 אוֹתִיּוֹת הַכֶּתֶב כו', כפי שהתורה
52 התלבשה ב'אותיות הכתיבה' וירדה
53 למטה וְהִינּוּ הַסִּיכָה לִכְן שֶׁהִדְבֵּר
54 נפעל על-ידי קיום מצוות פרה אדומה
55 הוא לִפִּי שְׁמֻצוֹת פָּרָה אֲדוּמָה
56 היא פְּלִלוֹת הַתּוֹרָה כו'
57 (בַּנֶּזֶק לְעִיל סְעִיף א שֶׁלֹּכֵן
58 נאמר בה "זאת חוקת התורה" ולא
59 "זאת חוקת הפרה").
60 וּמִזֶּה מוֹבֵן, שְׁגָם עֲנִין
61 ה'חוקים' כְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁב־זֹאת
62 חֻקַּת הַתּוֹרָה, העובדה שמצווה
63 זו אינה מובנת בשכל האדם אלא
64 גִּזְרָה הִיא מִלְּפָנֶי, אֵין לָךְ
65 רְשׁוּת לְהִרְהֵר אַחֲרֶיהָ, צָרִיךְ
66 לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ בְּכָל מִצְוֹת
67 הַתּוֹרָה כּוֹלֵל גַּם מִצְוֹת אֵלֶּה שֶׁכֵּן
68 נִתֵּן לַהֲבִין וּלְקַלּוֹת בִּשְׁכַל הָאֲנוּשִׁי, כְּפִי
69 שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.
70 וַיּוֹכֵן עַל-פִּי מַה שֶּׁכָּתֹב כְּבוֹד־
71 קְדוּשַׁת מוֹרִי-וְחָמִי אֲדָמוֹר
72 הרבי הריי"צ בְּמֵאמְרוֹ שֶׁאָמַר
73 בִּי"ב תִּמְנֹז דְּשֵׁנַת הַגָּאֻלָּה²⁶
74 שֶׁנֶּת תִּרְפִּי"ב זֶה יֵצֵא מִמַּאסֵּר בְּרוּסִיָּה
75 וְלֹאֲחֲרֵי שְׁמֻקְדִּים וּמִבְּאֵר תַּחֲלִילָה
76 בְּאוֹתוֹ מֵאֵמֶר שְׁמֻצוֹת הָיוּ
77 נִקְרָאוֹת בְּתוֹרָה וּבְדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל
78 בְּכִמָּה שְׁמוֹת, כְּמוֹ 'עֲדוֹת'
79 'חֻקִּים' ו'מִשְׁפָּטִים'. וּמִבְּאֵר
80 הרבי הריי"צ בְּמֵאמְרוֹ הַנּוֹכַח,
81 שְׁמֻשְׁפָּטִים הֵן מִצְוֹת שֶׁעַל-
82 פִּי הַשֶּׁכֶּל כו', וְגַם הַשֶּׁכֶּל שֶׁל
83 הָאָדָם מִסְכִּים לְמִצְוֹת אֵלֶּה ו'חֻקִּים'
84 הֵן שְׁאִינָן עַל-פִּי הַטֶּעֶם, כִּי-
85 אִם גִּזְרַת הַכֶּתֹּב, לְמַעַלָּה
86 מֵהַשֶּׁכֶּל, וְכִדְאִיתָא וְכִפִּי שְׁמוּבָא
87 בְּרִשְׁ"י (עַל פְּסוּק "זאת חֻקַּת
88 הַתּוֹרָה") לִפִּי שֶׁהִשְׁטַן

1 עַל 'עֲדוֹת' ו'מִשְׁפָּטִים' קִיּוֹם הַמִּצְוֹת רַק מִשּׁוּם שֶׁזֶהוּ רִצּוֹן ה' לֵאל
2 'הַרְכָּבָה' וְתוֹסֶפֶת שֶׁל נִימוּקִים שְׁכָלִים הִיא בְּדוּגְמַת יִתְרוֹן הַמַּעֲלָה שֶׁל
3 אוֹתִיּוֹת הַחֻקִּים עַל אוֹתִיּוֹת הַכֶּתִּיבָה, שְׁאִינָם דְּבָר נוֹסֵף
4 עַל הָאֶבֶן טוֹבָה, וּבְמִילָא אֵינָם מְעִלִּימִים עָלָיו כְּמִבְּאֵר לְעִיל.
5 וּבְפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר, בְּנוֹגֵעַ לְשָׁנִי
6 הָאוֹפָנִים בְּחֻקִּים עֲצֻמָּה,
7 חֻקִּים סֶתֶם חֻקִּים רִגִּילָה
8 וְחֻקִּים שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת מְעַבֵּר
9 לְעַבֵּר מִצַּד לְצַד שֶׁל הָאֶבֶן,
10 שֶׁ'חֻקִּים' שֶׁבְּכָלֹת לִפְחוֹת
11 בְּאוֹפֵן כִּלְלִי יֵשׁ לָהֶם אֲחִיזָה
12 וְהֵם נִתְפָּסִים לִפְחוֹת בְּמִידָה מִסְרִימָה
13 בְּהִכָּנָה שְׁכָלִית, הִנֵּה בְּחֻקִּים
14 הַשֶּׁכֶּל מְעִלִּים בְּמִקְצַת עַל-
15 כָּל-פָּנִים עַל הָרִצּוֹן הַעֲצָמִי
16 שֶׁל כָּל יְהוּדֵי לִקְיָם מִצְוֹת, וְלֹא
17 מִתְגַּלֶּה בְּקִיּוֹם חֻקִּים אֵלֶּה כָּל-
18 כֵּךְ עֲצָם הַנִּשְׁמָה, בְּדוּגְמַת
19 אוֹתִיּוֹת הַחֻקִּים בְּאֶבֶן
20 טוֹבָה שֶׁאֵמֶנָם הֵן חֻקוֹת וּמִהוּת
21 חֶלֶק בְּלִתי נִפְרֵד מֵהָאֶבֶן עֲצֻמָּה, וּבְכָל
22 זֹאת אֵלֶּה הֵן אוֹתִיּוֹת שֶׁמִּחְשִׁיכוֹת
23 בְּמִקְצַת אֵת בְּהִירוֹת הָאֶבֶן
24 טוֹבָה, שֶׁבְּמִקְוֶם הַחֻקִּים
25 שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת אֵינָם מְבַהִיק כָּל-
26 כֵּךְ כְּמוֹ בְּמִקְוֶם שֶׁלֹּא נִחְקָקוּ בּוֹ
27 אוֹתִיּוֹת.
28 וְאֵלֶּה "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה"
29 (מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה) שֶׁלְּמַעַלָּה
30 לְגַמְרֵי מִשְׁכָּל, כְּמוֹכָא לְעִיל
31 שֶׁבְּמִצְוֹת זֶה בִּפְרֵט יֵשׁ דְּבָרִים שְׁאִינָם
32 מִתְקַבְּלִים בִּשְׁכַל, הִרִי זֶה בְּדוּגְמַת
33 אוֹתִיּוֹת הַחֻקִּים מְעַבֵּר
34 לְעַבֵּר, שְׁאִינָן לָהֶן מִקְוֶם
35 אֲחִיזָה כָּלִל, וְאֵינָן מְעִלִּימִים
36 כָּלִל וְכֵךְ בְּקִיּוֹם מִצְוֹת זֶה, מִצְוֹת פָּרָה
37 אֲדוּמָה, הַשֶּׁכֶּל לֹא פּוֹגֵם כִּלְלִי בְּרִצּוֹן
38 הַטֶּבֶעִי שֶׁל הַיְּהוּדִים לִקְיָם מִצְוֹת, כִּיּוֹן
39 שְׁאִין לֵה כָל תְּפִיסַת מִקְוֶם בִּשְׁכַל.
40 וְהִנֵּה מִבְּאֵר בְּלִקְוִטִי
41 תּוֹרָה² בְּמֵאמְרוֹ הַנּוֹכַח בְּפִירוּשׁ
42 לְשׁוֹן הַכֶּתֹּב "זֹאת חֻקַּת
43 הַתּוֹרָה" עַל פִּי חֲסִידוֹת, שֶׁעַל-יְדֵי
44 מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁהִיא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ואומות העולם מונין את ישראל כו' לגבי קיום מצווה
 2 זו, לפיכך כתב בה חוקה כו', ועל כך אומר הרבי הרי"צ במאמר
 3 שעבודת האדם היא אשר קיום המצוות השכליות יהיה
 4 בקבלת עול דוקא לא בגלל שהדבר מתחייב על פי השכל האנושי אלא
 5 מתוך קבלת עול מלכות שמים וקיום
 6 גזירת הכתוב כמו המצוות שהן
 7 'חוקים'. והינו, דמצוות
 8 שמושגות ומובנות על-פי
 9 השכל, הנה זה שמקנימן
 10 הסיבה לכך שהיהודי מקיים מצוות
 11 אלו בפועל אינו לפי שהשכל
 12 מחייב אותן, כִּי-אם להיותן
 13 מצוות ה' כו' וכמוכן בכך האדם
 14 עובד את ה' באופן יותר פנימי ועמוק
 15 שהרי בקיום המצוות באופן כזה,
 16 מתוך קבלת עול, יש ביטול של
 17 המציאות האישית הרבה יותר מאשר
 18 בקיום המצוות משום שכן מחייב גם
 19 שכל האדם.
 20 ויש לומר שזהו הטעם
 21 הפנימי שמביא הרבי הרי"צ
 22 ומציין לפירוש רש"י על
 23 פסוק "זאת חקת התורה"
 24 [נוסף לכך שזוהי פרשת
 25 השבוע הסמוך לענין
 26 הגאולה ב"ב בתמוז. וכתב
 27 במפורש התיבות "זאת חקת
 28 התורה", שמתרגמין "דא
 29 גזרת אורייתא", זו גזירת התורה,
 30 שרומז לגזרה על התורה,
 31 הגזירה שגזרו הנכרים שלא ללמוד
 32 תורה, כפי שהיה גם בתקופת המאסר
 33 והגאולה של הרבי הרי"צ ברוסיה
 34 בשנת תרפ"ו פמובא בספרים²⁷
 35 כמו שכתב המגן אברהם²⁷ ב'שולחן
 36 ערוך' לגבי ימים שנקבעו כתעניות:
 37 "כתב התניא ביום הששי פרשת חוקת
 38 נהגו יחידים להתענות שבאותו היום
 39 נשרפו כ' קרונות מלאים ספרים בצרפת
 40 ולא קבעו אותו בימי החורש מפני
 41 שמתוך שאלת חלום נודע להם שיום
 42 הפרשה גורם גזירה התורה זאת חוקת
- 1 ואומות העולם מונין את ישראל כו' לפיכך כתב
 2 בה חוקה כו', שעבודת האדם היא אשר קיום
 3 המצוות השכליות יהיה בקבלת עול דוקא כמו
 4 המצוות שהן 'חוקים'. והינו, דמצוות שמושגות
 5 על-פי השכל, הנה זה שמקנימן אינו לפי
 6 שהשכל מחייב אותן, כִּי-אם להיותן מצוות ה'
 7 כו'. ויש לומר שזהו הטעם הפנימי שמביא
 8 ומציין לפירוש רש"י על פסוק "זאת חקת
 9 התורה" [נוסף לכך שזוהי פרשת השבוע
 10 הסמוך לענין הגאולה. וכתב במפורש התיבות
 11 "זאת חקת התורה", שמתרגמין "דא גזרת
 12 אורייתא", שרומז לגזרה על התורה, פמובא
 13 בספרים²⁷, שפננתו להביא ראיה למה שכתוב
 14 בהמשך הענין שגם מצוות שכליות צריף לקיים
 15 בקבלת עול כמו 'חוקים', כי מהפירוש ד"זאת
 16 חקת התורה" שמצוות פרה אדומה היא כללות
 17 התורה, מוכח - שכל המצוות, שהם הפתרטים,
 18 צריף לקנימן מתוך קבלת עול (שלמעלה מהשכל
 19 לגמרי) כמו שמקנימים את ה'חוקה' ד'פרה
 20 אדומה' שהיא הכלל, שהרי הפתרטים באים מן
 21 (ודומים אל) הכלל.
 22 והבאור בזה, דאף שהחלוקה דשלשה הסוגים
 23 'עדות' 'משפטים' 'חוקים' היא על-
 24 פי תורה, הינו שהתורה עצמה אומרת שיש
 25 מצוות שאין להן טעם ונקראות בשם 'חוקים',
 26 ויש מצוות שיש להן טעם ונקראות (בתורה)
 27 'עדות' ו'משפטים', ונמצא, שרצון התורה הוא
 28 שקיים המצוות ד'עדות' יהיה בתור עדות על
 29 ענינים שונים²⁸, וקיום המצוות ד'משפטים' יהיה
 30 מצד חיוב השכל²⁹, הנה הא גופא שמצוות
 31 שכליות צריכות להעשות מצד הטעם, צריף
- התורה מתרגמין 'דא גזרת אורייתא'. וגם בשנת ת"ח נחרבו שני קהילות
 גדולות באותו היום כמו שכתוב בסליחות שחיבר בעל ה'שפתי כהן',
 שפננתו של הרבי הרי"צ בציטוט דברי רש"י אלו בפרשת חוקת היא
 להביא ראיה למה שכתוב בהמשך הענין במאמר הנזכר שגם
 מצוות שכליות צריף לקיים
 בקבלת עול כמו 'חוקים' ולא
 משום שמצוות אלו מתקבלות ומובנות
 בשכל, כי מהפירוש ד"זאת
 חקת התורה" שמצוות פרה
 אדומה היא כללות התורה
 והתוכן שלה מבטא את התוכן הכללי
 של כל המצוות, מוכח - שכל
 המצוות, שהם הפתרטים של
 כללות התורה, צריף לקנימן מתוך
 קבלת עול (שלמעלה
 מהשכל לגמרי מתוך ביטול
 מוחלט של השכל) כמו
 שמקנימים את ה'חוקה'
 ד'פרה אדומה' שהיא הכלל
 מתוך קבלת עול מוחלט, שהרי
 הפתרטים באים מן (ודומים
 אל) הכלל.
 והבאור בזה, דאף שהחלוקה
 של המצוות דשלשה הסוגים
 'עדות' 'משפטים' 'חוקים'
 היא על-פי תורה, הינו
 שהתורה עצמה אומרת שיש
 מצוות שאין להן טעם
 ונקראות בשם 'חוקים', ויש
 מצוות שיש להן טעם
 ונקראות (בתורה) 'עדות'
 ו'משפטים', וכיוון שהתורה עצמה
 קבעה את החלוקה הזו ברור שזו
 חלוקה אמיתית ונכונה ונמצא,
 שרצון התורה עצמה הוא
 שקיים המצוות ד'עדות' יהיה
 בתור עדות על ענינים
 שונים²⁸ כמו למשל חג הפסח
 שהוא עדות על יציאת מצרים, וקיום
 המצוות ד'משפטים' מצוות
 המובנות בשכל כמו כיבוד אב ואם
 וכד' יהיה מצד חיוב השכל²⁹,

(27) תניא - הובא במג"א או"ח סו"ס תקפ. (28) וכמפורש בכתוב (תשא לא, יג) אך את שבתותי תשמורו כי אות היא גו'; (אמור כג, מג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי גו'. ובכ"מ. - ולהעיר מב"ח ושו"ע אדה"ז ריש הל' סוכה. ועד"ז בציצית, תפילין כו'. (29) להעיר מח' פרקים להרמב"ם פ"ו (הובא בדרמ"צ פד, ב), שהרעות שהן רע גם מצד השכל צריך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הנהּהּ הא גופא זה עצמו שִׁמְצוֹת שְׁכָלִיּוֹת צְרִיכוֹת לְהַעֲשׂוֹת
2 מַצֵּד הַטַּעַם והאדם כן אמור לדעת את טעם המצווה ולקיים את המצווה
3 מתוך ידיעה והכרה שיש לה טעם מובן בשכל, זה עצמו צָרִיף לְהִיּוֹת
4 בְּדֶרֶךְ קַבְלַת-עוֹל, הֵינּוּ שְׂקִיּוֹם הַמִּצְוֹת הַלּוֹ, מִסּוּג 'מִשְׁפָּטִים', צָרִיף
5 לְהִיּוֹת רַק בְּגִלְל שֶׁהָקְדוּשׁ-
6 בְּרוּךְ-הוּא גִזַּר שְׂקִיּוֹם מִצְוֹת
7 אֱלֹו יְהִי מַצֵּד הַטַּעַם³⁰ ולא
8 שהטעם השכלי הוא הסיבה לקיום
9 המצווה, ולא שמצוות המובנות בשכל
10 האדם מקיים בתוספת טעם וענין אלא
11 רק משום שכן גזר הקדוש-ברוך-הוא
12 שיקיימו מצוות אלו מצד הטעם.
13 וְכֵן הוּא לא רק לגבי אופן קיום
14 המצוות אלא גם בְּנוֹגֵעַ לְמִצְוֹת
15 גּוּפָא עצמן, שֶׁגַם הַרְצוֹן
16 הָעֲלִיּוֹן רְצוֹנוֹ של הקדוש-ברוך-הוא
17 שֶׁבְּמִצְוֹת דְּעִידוֹת
18 ו'מִשְׁפָּטִים' הוּא רְצוֹן עֲצָמִי
19 רְצוֹן שִׁמְקוּרוֹ בְּקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּעֲצֻמוֹ
20 שֶׁלְמַעֲלָה מִחֻכְמָה, כִּי שֶׁגַם
21 בְּכוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ כּוּחַ הַרְצוֹן נִעְלָה מִכוּחַ
22 הַשִּׁכֵּל, אֲלֵא (גַם) זֶה הַעוֹבְדָה
23 שֶׁהַרְצוֹן הָעֲצָמִי בַּמִּצְוֹת אֱלֹו מִתְלַבֵּשׁ
24 (בִּשְׁכָּל) "גִּזְרָה הִיא מִלְּפָנֶי" ¹⁶
25 שֶׁהַרְצוֹן ה'עֲצָמִי' שֶׁבְּמִצְוֹת אֱלֹו
26 שֶׁבַעֲצֻם נִעְלָה מִהַשִּׁכֵּל וְהַחֲכָמָה
27 יִתְלַבֵּשׁ גַם בְּטַעַם וְשִׁכֵּל. ¹⁷
28 וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לְמָה
29 שֶׁכָּתוּב בַּמִּצְוֹת פֶּרָה אֲדוּמָה "זֹאת
30 חֻקַּת הַתּוֹרָה" (הַגַּם) שֶׁפֶּרָה
31 אֲדוּמָה הִיא כָּלִלוֹת הַמִּצְוֹת,
32 שֶׁעֲנִינָן רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, וְאֱלֹו
33 תּוֹרָה הִיא חֻכְמָה וְנִתְבָּאֵר לְעִיל
34 שֶׁהַרְצוֹן הוּא לְמַעֲלָה מִהַחֲכָמָה, וְלִמָּה
35 אִם כֵּן נִאֲמַר עַל פֶּרָה אֲדוּמָה שֶׁהִיא
36 חֻקַּת "הַתּוֹרָה", וְלֹא לִשּׁוֹן אַחֵר
37 שֶׁמִּיַּחַס אוֹתָהּ לַמִּצְוֹת), אֵלָּא הַהִסְבֵּר
38 הוּא כְּדִי לְהַדְגִּישׁ שֶׁעֲנִינָן הַגִּזְרָה שֶׁבְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת הוּא לֹא רַק
39 מַצֵּד הַמִּצְוָה שֶׁבְּעִידוֹת ו'מִשְׁפָּטִים', הֵינּוּ בְּגִלְל שֶׁהֵם הַרְצוֹן
- העליון, אֲלֵא גַם הַתּוֹרָה שֶׁבָּהֶם, הֵינּוּ מֵה שֶׁנִּמְשָׁכוֹ בְּחֻכְמָה
וְשִׁכֵּל (וְעַד גַּם הַשִּׁכֵּל גּוּפָא עצמו), לְמִירוֹת שֶׁלְכָאוֹרָה כּוּחַ מוֹדֵגֵשׁ
עֲנִינָן הַחֲבֵנָה וְהַהֲשָׁגָה, הֲרִי זֶה עֲנִינָן שֶׁל "חֻקַּת", "גִּזְרָה הִיא
מִלְּפָנֶי".
(ה) אֵף עֲדִין צָרִיף לְהִבִּין, אִיף שִׁיף שֶׁעֲנִינָן
הַשִּׁכֵּל יְהִי מַצֵּד קַבְלַת-עוֹל, הֲרִי שִׁכֵּל
וְקַבְלַת-עוֹל הֵם שְׁנֵי הַפְּכִים. אֵף עַל זֶה נִאֲמַר
"זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", שִׁיזֵהוּ עֲנִינָן שֶׁל חֻקִּיקָה
מַעֲבֵר לְעֵבֶר (פְּנֹזֶפֶר לְעִיל סִיעִיף ג). וְכִהְיָדִים,
שֶׁהִתְרֹוֹן שֶׁל חֻקִּיקָה מַעֲבֵר לְעֵבֶר עַל חֻקִּיקָה
סֵתָם, הוּא לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לְאוֹתִיּוֹת הַחֻקִּיקוֹת
בְּפָנֶי עֲצָמָן (שֶׁבְּחֻקִּיקָה מַעֲבֵר לְעֵבֶר אִין לֶהֱן
מִקּוֹם אַחִיזָה כו'), אֲלֵא גַם בְּשִׁיכוֹת לְדָבָר
הַנְּחָקָק, שֶׁבְּחֻקִּיקָה סֵתָם, כְּמוֹ בְּאוֹתִיּוֹת
הַחֻקִּיקוֹת עַל אֶבֶן טוֹבָה, פְּעוּלַת הַחֻקִּיקָה הִיא
רַק בְּחֻלָּק הַחִיצוֹנִי שֶׁל הָאֶבֶן, מֵה-שֶׁאִין-כֵּן
שֶׁבְּחֻקִּיקָה סֵתָם, כְּמוֹ בְּאוֹתִיּוֹת הַחֻקִּיקוֹת עַל אֶבֶן טוֹבָה,
פְּעוּלַת הַחֻקִּיקָה הִיא רַק בְּחֻלָּק הַחִיצוֹנִי שֶׁל הָאֶבֶן וְאֵלָּו

לומר ע"ז "אי אפשר". וראה בארוכה לק"ש ח"ז ע' 17-18. חט"ז ע' 248. ובזה יובן מה שאמרו (עירובין ק, סע"ב) "אלמלי לא ניתנה תורה (ח"ו*) היינו למדים צניעות מחתול וגזל מנמלה כו'" - דלכאורה, למאי נפק"מ. (30) שלכן גם במשפטים אמרו "לפניהם ולא לפני עו"כ, ואפי"י.. דנין אותו כדיני ישראל" (רש"י ר"פ משפטים).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בחלק האבן הפנימי יותר, שמתחת לאותיות, אין לאותיות שום פעולה
2 והשפעה, מה־שֶׁאֵין־בָּן בַּחֲקִיקָה מַעֲבֵר לְעֵבֶר, הִנֵּה כָּל
3 מְצִיאֹתוֹ שֶׁל הַדָּבָר הַנִּחָקָק נַעֲשִׂית בְּדוֹרָה לְגַמְרִי
4 (דוֹרְכָּנְעָדְרוֹנְגָּעַן דּוֹרָךְ אֹן דּוֹרָךְ חֲדוּרָה בְּכָל הָעוֹמֵק, מִן הַקֶּצֶה אֶל
5 הַקֶּצֶה) מִהֶעֱנִין שְׁחֻקָּקִים בּוֹ
6 והאבן כולה, בכל המציאות שלה ובכל
7 השכבות שלה, היא אבן שחוקות בה
8 אותיות.
9 וּמִזֶּה מִהֶאֱמֹר לְעִיל שֶׁהִיתְרוֹן שֶׁל
10 'אותיות החקיקה' החקוקות מעבר
11 לעבר מתבטא גם בדבר שבו האותיות
12 חקוקות מוֹכֵן, שֶׁהַשְׂכִּיכּוֹת
13 דִּ"זֹאת חֲקַת הַתּוֹרָה" שֶׁאֵין לָהּ מָקוֹם בְּשִׁכְלָה כָּלָל (בַּנּוֹכַח
14 לַחֲקִיקָה מַעֲבֵר לְעֵבֶר שְׁחֻדְרָת
15 בְּכָל הַמְצִיאֹת כֻּלָּה, הִיא לֹא רַק
16 מִצַּד עֲנִין ה'קְבֵלַת עוֹל', שֶׁחֲקִיקָה זוֹ חוֹדְרַת אֶת כָּל
17 שְׂבָקִיּוֹם הַחֻקָּה דִּפְרָה
18 אֲדוּמָה', שֶׁאֵין לָהּ מָקוֹם
19 בְּשִׁכְלָה כָּלָל (בַּנּוֹכַח לְעִיל),
20 אֲלֵא גַם מִצַּד הָאִישׁ
21 הַיִּשְׂרָאֵלִי הַיְּהוּדִי הַמְקִיִּים אֵת
22 הַמְצוּה שֶׁבּוֹ חֻקֵּי עֲנִין
23 ה'קְבֵלַת עוֹל', שֶׁחֲקִיקָה זוֹ
24 חוֹדְרַת אֶת כָּל מְצִיאֹתוֹ וְכֹל
25 כֻּלּוֹ, כֹּל פֶּרֶט וּפְרֵט שֶׁבּוֹ, נַעֲשֶׂה חֲדוּר
26 בַּקְּבֵלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם וּבִיטוּל
27 לְרֹצֶן הָעֲלִיּוֹן, וְכַפִּי שִׁמְשִׁיךְ וּמִפְרֵט.
28 וְהֶעֱנִין בְּזֶה, שֶׁדָּבָר שֶׁנִּחָקָק
29 בְּאֲדָם בְּאוֹפֶן שֶׁל חֻקִּיקָה רְגִילָה,
30 בְּדוֹגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֻקִּיקוֹת
31 בְּאֲבָן טוֹכָה, הִנֵּה אֵף שֶׁהַדָּבָר
32 אֲבֵן נִחָקָק בְּתוֹכּוֹ בְּפִנְיֻתוֹ
33 (וְלֹא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה
34 שֶׁתּוֹכּוֹת עַל גְּבִי הַקָּלָף
35 וְנִשְׁאָרוֹת מַעֲלִי), מִכָּל־מָקוֹם אֵין
36 זֶה מְגִיעַ וְחֹדֵר עַד לְעֶצֶם שֶׁלּוֹ
37 מִמֶּשׁ, וְאֵז הִנֵּה כָּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ
38 מְגִיעַ עַד לְעוֹמֵק הַיּוֹתֵר פְּנִימִי
39 וְלֹא חוֹדֵר לְרִבְדִּים הַעֲמוּקִים וְהַפְּנִימִים
40 בִּיּוֹר שֶׁל נִפְשׁוֹ, כְּמוֹ כֵּן אֵינוֹ
41 נִקְלָט וְנִקְבָּע הֵיטֵב
- (אֵינִינְגֶּעֶקְאָרְבֵּט חֲרוּט וְנִקְלָט עֲמוּק) גַּם אִפִּילוֹ בַּכּוֹחַ הַחִיצוֹנִיִּים
וְגַם כֵּהֶם, בְּמוֹכֵן מְסוּס, הַדָּבָר נִשְׁאָר מַעֲלִיהֶם וְלֹא חוֹדֵר בְּפִנְיֻתוֹת. אֲמָנָם,
עֲנִין ה'קְבֵלַת עוֹל', לְהִיתּוֹת חֻקֵּי אֲצֵל אִישׁ יִשְׂרָאֵל כֹּל יְהוּדִי
מַעֲבֵר לְעֵבֶר בְּכָל הַמְצִיאֹת שֶׁלּוֹ, הִנֵּנוּ בְּכָל עֲצָמּוֹתָיו וְלֹא רַק בְּפֶרֶט
מְסוּסִים וּבְרִבּוּד מְסוּסִים, הִרִי הוּא
נִמְשָׁךְ גַּם בַּכּוֹחַ הַכִּי
חִיצוֹנִיִּים, בִּין שֶׁכָּל כּוֹחַ
הָאָדָם שִׂכִּיִּים לְעֶצֶם שֶׁלּוֹ³¹
וְכִשְׁהַדָּבָר נוֹגֵעַ בְּכָל עֲצָמוֹתָיו, הִרִי זֶה
חוֹדֵר וְנוֹגֵעַ גַּם לְצַדִּים הַכִּי חִיצוֹנִיִּים
שֶׁל הַמְצִיאֹת שֶׁלּוֹ. וְזֶהוּ הֶעֱנִין
דִּחֲקִיקָה מַעֲבֵר לְעֵבֶר מִן הַקֶּצֶה
אֶל הַקֶּצֶה מִמֶּשׁ, הִנֵּנוּ, מִהֶעוֹמֵק
הַיּוֹתֵר פְּנִימִי עַד לַחִיצוֹנִיּוֹת
הַכִּי רְחוֹקָה וְכֹל הַבְּחִינֹת וְכֹל
הַמְדִּירִיּוֹת חֲדוּרוֹת בַּקְּבֵלַת עוֹל הוּוּ
לְגַמְרִי. וְלָכֵן פּוֹעֵל ה'קְבֵלַת
עוֹל', גַּם עַל כָּח הַשִּׁכְלָה³²
(וְהַפְּעוּלָה הִיא שֶׁגַּם בַּהֲבִנָּה
הַמְצוּת דִּ"עֲדוֹת ו'מִשְׁפָּטִים'
לֹא תִהְיֶה נִכְרַת מְצִיאֹת
הַשִּׁכְלָה בְּפִנְי עֲצָמוֹ, אֲלֵא כְּפִי
שֶׁהוּא מִצַּד "גְּזֵרָה הִיא
מִלְּפָנֶי", בִּין שֶׁעֶצֶם הַנִּפְשׁ
כּוֹלָל וּפּוֹעֵל עַל כָּל הַכּוֹחַת
וְכֹזֵה מִיוֹשֶׁבֶת גַּם הַשְׁאֵלָה שֶׁנִּשְׁאָלָה
לְעִיל אֵיךְ יִיתֵן שֶׁהַקְּבֵלַת־עוֹל תִּשְׁפֹּעַ
עַל הַשִּׁכְלָה וְהִרִי הֵם שְׁנֵי הַכּוֹסִים,
וְהַבִּיאוֹר הוּא שֶׁהַקְּבֵלַת־עוֹל הוּא
כְּאוֹתִיּוֹת הַחֻקִּיקוֹת מַעֲבֵר לְעֵבֶר וְלָכֵן
הַהִשְׁפָּעָה שֶׁלָּהּ הִיא עַל עֶצֶם הַנִּפְשׁ
וְעֶצֶם הַמְצִיאֹת, כּוֹלֵל הַשִּׁכְלָה שֶׁגַּם הוּא
נִמְשָׁךְ מִהֶעֶצֶם וּמוֹשָׁפֵעַ מִהֶעֶצֶם.
(ו) וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּדוּמָה לְאֹמֹר
לְעִיל אֹדוּת הַשִּׁילּוּב הַיִּיחֻדִּי בֵּין שִׁכְלָה
וְקְבֵלַת עוֹל בְּמִצּוֹת הַמּוֹבְנוֹת בְּשִׁכְלָה
הוּא בְּמִצּוֹת פְּרָה אֲדוּמָה
עֲצָמָה שֶׁהִיא מִצּוּהָ שֶׁלֹּמֶעֱלָה
מִהִשְׁכָּל, שֶׁעֲלֶיהָ נֶאֱמַר "זֹאת
חֲקַת הַתּוֹרָה", בְּחִינַת חֲקִיקָה
מַעֲבֵר לְעֵבֶר, וְגַם כֵּה יִשְׁנוּ שִׁילּוּב

(31) ראה ע"ז קונטרס העבודה פ"ה (ע' 33), שדוקא בחי' היחידה - עם היותה מופשטת לגמרי ואין לה שום אחיזה כלל בכחות הפנימיים, נמצאת היא בכל הכחות ופועלת גם על החומריות דנה"ב (משא"כ בחינת חי). עיי"ש באריכות.
(32) ואדרבה: דוקא בזה שהקב"ע פועל גם על השכל, מתבטא שהוא חקוק בעצם נפשו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ה'חוקים', כנזכר לעיל סעיף א ויש בה עניינים שלמעלה מהשכל
לגמרי, יותר משאר המצוות שגם הם בגדר 'חוקים', שיש בהם במצוות
פרה אדומה שני הפכים, שעשייתה חוץ לשלש מחנות מחנה
שכינה, מחנה לוי ומחנה ישראל והיינו מחוץ לתחום הקדושה, ובניחוד עם
זה, "והזה אל נכח פני אהל מועד"³⁴ דווקא מול הקודש,
והינו, שמצד העצם של איש ושראל, בחינת חקיקה מעבר
לעבר והרי מצד עצם מהותו בוודאי כל יהודי חדרו בקדושה בכל פרט
ופרט של מציאותו, הנה אפילו בשעה שנמצא חוץ לשלש
מחנות, הרי הוא מתפונן ורואה פתחו של היכל³⁵ כי סוף סוף העצם משפיע ופועל על כל
פרט ופרט מהמציאות שלו.
ויש לקשר זה המבואר לעיל אודות פעולת והשפעת הקבלת-עול על
השכל עם המבאר ב'לקוטי תורה' שמה שכתוב בפרה
אדומה "זאת חקת התורה" הוא מצד ה'רצוא ושוב'
שבה (כנזכר לעיל סעיף א שהוא ענין כללי בכל המצוות), כי ה'רצוא'
הרצון והתשוקה לצאת מגדר הפלים והשכל שהם הגדרים שעושים את האדם למציאות
מוגדרת, ולהתבטל לאלוקות ולדבוק באלוקות, הוא על-דרך ה'קבלת עול'
שלמעלה משמע ודעת, שזהו ענין התוכן הפנימי של ההזאה "נכח פני אהל מועד"
בפרה אדומה, ו'ה'שוב' הוא ענין ההמשכה של הקבלת-עול והביטול
והשפעתם בשכל, שלא יהיה אלא יקבל את הציווי מתוך ביטול, ללא קשיות וללא תהיות (ומזה
נמשך בשאר המצוות שאינם בגדר 'חוקים' אלא 'עדות' או 'משפטים') שגם השכל עצמו יסכים, כנזכר לעיל, ועד

מעין זה שקיומה הוא (לא רק בכח המעשה שלו האדם מצד קבלת-עול, אלא) באופן שהאמונה שהיא היסוד לקיום המצוות וה'קבלת עול' ביטול המציאות האישית שלמעלה מהשכל פועלים גם על השכל שבו, שלא יהיה מחשבות של תמיהות על מהותה ועניינה של מצווה זו ("אין לך רשות להרהר אחריה")³³, ועד שמקנים אותה בחיות ובשמחה, כמו מצוה שמוכנת בשכל האנושי וההבנה גורמת לאדם נועם ועריבות בקיום המצווה, כך הוא מקיים בחיות ובשמחה גם מצווה זו שלמעלה מטעם ודעת ואין לו בה שום הבנה. ועל-פי-זה יש לומר, שהענין שפרה אדומה היא קבלת התורה, הוא לא רק מצד ה'חוקה' שבה (כנזכר לעיל סעיף א), אלא גם בזה שה'קבלת עול' פועל על השכל. אלא, שהמצוה ד'פרה אדומה' מצד עצמה, מכין שאינה מלוכשת בטעם אלא פועלת ההשפעה של ה'קבלת עול' שבה על השכל היא באופן כללי (בבחינת שיליה), שלא יהיה מחשבות של תמיהות על מצווה זו, ומזה מהפעולה של הקבלת-עול על השכל כפי שהיא בפרה אדומה שהיא אמנם פעולה מוגבלת, נמשך אחר-כך בפרטי המצוות, שה'קבלת עול' פועל על השכל האנושי שישגי ויבין ויקלוט כפי הרצון העליון האלוך. וענין זה שכל פרטי הכוחות של האדם, כולל כוח השכל, יהיו מושפעים מהקבלת-עול הקשורה בעצם הנפש, מתאים גם עם פרטי עניני ה'חוקה' ד'פרה אדומה' (שחלוקה גם משאר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁפֹעֶל הַבְּרֹר הַפְּרָדָה שֶׁל הַטֹּב מֵהָרַע וְהַעֲלָתוֹ לַקְדוּשָׁה גַּם חוץ
2 לְשֵׁלֶשׁ מִחֲנוֹת הַיָּינוּ בִּירוֹר גַּם שֶׁל הַמָּקוֹם הַנְּחוּת, בִּיחָד, וּמִטְהָרָה
3 טוֹמְאָת מֵת שֶׁהִיא טוֹמְאָה חֲמוּרָה בִּיחָד "שְׁלֹמֶטָה מִטָּה
4 מִנְגָּה"³⁶, כִּמְבוּאָר בַּקְּבָלָה וְחִסְדֵּי שֶׁהַקְּלִיפּוֹת, הַכּוֹחוֹת שֶׁמִּחוּץ לַקְדוּשָׁה
5 הַמִּכְסוּת עַל הָאוֹר הָאֱלֹקִי כִּשֶׁם
6 שֶׁהַקְּלִיפָה מִכְסֶּה עַל הַפֶּרִי, נִחְלָקוֹת
7 לְשֵׁנִי דְּרָגוֹת כְּלָלִיּוֹת, קְלִיפַת נֹגֶה,²
8 לְשׁוֹן אוֹר, שִׁישׁ בַּה תַּעֲרֹבֶת טוֹב וְרַע,³
9 וְקְלִיפַת טַמְאוֹת לְגַמְרֵי שֶׁאֵין בָּהֶם טוֹב
10 כָּלֵל, וְעַל כֵּךְ מְבוּאָר (ב'אֲגַרֵּת הַקְדוּשָׁה)⁴
11 שֶׁבַסְפֵּר הַתְּנִיָּא שֶׁהַקְּרִבּוּנוֹת הַנִּעֲשִׂים
12 בְּפָנִים מְבַרְרִים אֶת קְלִיפַת נֹגֶה וְאֵילֹ
13 פָּרָה אֲדוּמָה הַנִּעֲשִׂית בַּחוּץ מִטְהָרָה
14 וּמִבְרֵרֶת טוֹמְאָה שְׁלֹמֶטָה מִטָּה מִקְלִיפַת
15 נֹגֶה (וּכְמְבוּאָר שֶׁם, "נֹדַע מְזוּהָר"⁸
16 הַקְדוּשָׁה וְהַאֲרִיז"ל סוּד הַקְּרִבּוּנוֹת שֶׁעַל
17 גְּבִי הַמְּזוּבָה הֵן בַּחֲ"י הַעֲלָאֵת מִיֶּדֶי
18 נֹקֵבִין מִנְפֵּשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבִּנְגוּגָה אֵל
19 שֶׁרֶשֶׁן וּמִקוּרֵן הֵן בַּחֲ"י ד' חֵיּוֹת
20 שֶׁבִּמְרַכְבָּה הַנוֹשְׂאוֹת אֶת הַכֶּסֶּא פָּנֵי שׁוּר
21 וּפָנֵי נֶשֶׁר וְכו'... אֲכָן בִּשְׂרִיפַת הַפָּרָה
22 אֲדוּמָה הֵנָּה עַל יְדֵי הַשְּׁלֹכֶת עֵץ אֲרוֹ
23 וְאוֹבֹב וְכו' וְנִתְּנָת מִיָּם חַיִּים אֵל הָאֶפֶר
24 נִקְרָא בִּשְׁם קִידוּשׁ מִי חֲטָאֵת בִּמְשֻׁנָּה
25 וְהִיא בַּחֲנִינָת קֹדֶשׁ הַעֲלִיּוֹן... וְלֹאֵת
26 מִטְהָרֶת טוֹמְאָת הַמֵּת אֵף שֶׁהוּא אֲבִי
27 אֲבוֹת וְכו' וְלִמְטָה מִטָּה מִנְּגוּגָה").
28 ז' וַיֵּשׁ לֹאמֹר שְׂזוּהִי גַּם
29 הַשְּׂיָכּוֹת דְּפִרְשֵׁת "חֻקַּת" לְחַג
30 הַגָּאֻלָּה שֶׁל הָרַבִּי הַרִ"צ מִמַּאֲסֹר
31 בְּיוֹם י"ב תַּמּוּז, שְׁלֹכֵן קוּרִין
32 אוֹתָהּ אֶת פֶּרֶשׁת חֻקַּת (בְּכִמְהָ
33 וְכִמְהָ שְׁנִים) בְּשַׁבָּת (עֲלֶיהָ נֶאֱמַר
34 בְּזוֹהַר דְּמִינָה מִתְּבַרְכִּין כּוּלְהוּ
35 יוֹמִין³⁷ שֶׁמִּנְגָּה מִתְּבַרְכִּים כָּל הַיָּמִים
36 שֶׁל הַשְּׁבוּעָה) שְׁלֹפְנֵי י"ב תַּמּוּז,
37 וְעַל-כֵּן פָּנִים בְּסִמְכּוֹת לְגִ'
38 תַּמּוּז, שְׁאֵז הַתְּחִלָּה הַגָּאֻלָּה
39 (חֻפְשָׁה נִתְּנָה לוֹ לְצֵאת מִבֵּית
40 הָאֲסוּרִים, עַל מִנֵּת הַיִּשְׁלָח לַעֲרֵי גִלּוּתוֹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְלִמְעַשֶׂה שׁוֹחֵר בִּי"ב
41 תַּמּוּז), וְעַד שֶׁגַּם בְּמֶאֱמָר דִּי"ב תַּמּוּז הָרִאשׁוֹן שֶׁל שְׁנַת תַּרְפ"ז

(36) ראה תניא אגה"ק סכ"ח. דרך מצוותיך קיא, ב. 37) זח"ב סג, ב. פח, א. 38) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו לחגיגת יב תמוז הראשונה - בשנת תרפ"ח (נדפס בסה"מ תש"ח ע' 263. ולאח"ז ח"ב ע' פ. 39) כא, כא. - וראה בארוכה לקו"ש חל"ג ס"ע 134 ואילך. 40) לכאורה "לומר לך.. הכל" - אינו נוגע להבנת פשוטו של מקרא? אלא שמתרץ ומבאר למה שינה הכתוב - שזוהו "לומר לך" - כולל גם "בן חמש" - כי כן הוא גם בפשטות הדברים (ובעולם העש"י הגשמי - לעומת

ביאור בדרך אפשר

ושייכותו הפנימית לדבר לא נראית
בגלוי. וכאשר גלף בדרך
שסלל לנו הרבי בעל הגאולה,
ישנה ההבטחה שיקונים מה
שכתוב⁴² יהי ה' אלקינו
עמנו פאשר ה'יה עם אבותינו
אל יעזבנו ואל יטשנו, כפי
שאמר הרבי הרי"צ עצמו לגבי מאסרו
וגאולתו, ולכל בני ישראל יהיה
אור⁴³ ברוחניות וגשמיית⁴⁴.

ביאור בדרך אפשר

לומר לה⁴⁰ שגשאי הדור הוא
ככל הדור, כי הגשאי הוא
הכל, מוכן, שפכה זה לפעול
מתוך שילוב זה של מסירות נפש מצד
אחד וסדר והתיישבות מצד שני, נותן
כבוד קדושת מורי ורמי
אדמו"ר לכל בני ישראל,
ועד אפילו למי ש(רק) בשם
ישראל יכנה⁴¹ מי שהיה נקרא
בשם ישראל הוא אצלו כינוי בלבד⁴²

פשט (שבתורה) - שגשאי הדור כו'. ועפ"ז מובנת התמי' - דלכאורה הו"ל לרש"י לסיים בדוגמא ל"וישראל הם משה" -
וע"פ הנ"ל מוכן, דבזה לא תמיד ישנה האמירה לך (שכן הוא בפועל) - אף שישאל דדור דעה דמשה - הם משה, משא"כ
בגשאי הדור. (41) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו הנ"ל. וראה לקו"ש ח"ח בהוספות ע' 329 ואילך. (42) מלכ"ס א, ח, נז.
(43) ע"פ לשון הכתוב - בא יו"ד, כג. (44) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר - ג' תמוז תרפ"ז (נדפס בסה"ש תרפ"ז ע' 169 ואילך).
וראה לקו"ש ח"ח ע' 336 הערה ד"ה יהי.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום ראשון עמ' ב

ולכן יכול האחר לזכות עבודה את הגט אפילו בלא מינוי שליחות
שלה. או דלמא - שמא אף על פי שיש קטטה ביניהם נהא דגופא
עדיף לה - ההרגשה הטובה של גופה להיות עם בעל עדיפה לה,
ואם כן גירושין אלו הם חובה לאשה ולא זכות, ואין האחר יכול
לחוב לה בזכיות הגט שלא מדעתה.
הגמרא פושטת את הספק: תא שמע, יש לפשוט את הספק
מהסברא דאמר ריש לקיש, משל הוא שהנשים אומרות טב למיתב
מן דו מלמיתב ארמלו - טוב לשבת בשני גופים יחד מלשבת
כאלמנה, כלומר עדיף לשבת תחת בעל כל שחו מלשבת בודדה,
הרי שאפילו במקום קטטה הגירושין הם חוב עבודה.
הגמרא מביאה כמה מימרות של אמוראים בענין זה: אביי אמר,
דשומשמןא נברא - אף אם בעלה גוי כנמלה, בורסיה בי חרתא
רמו לה - מחזקת עצמה כנשואה ונותנת כסאה אצל הנשים
החשובות, כאומרת גם לי בעל כמותכן. רב פפא אמר, דנפצא
נברא - אף אשה שבעלה מנפץ צמר ואומנותו מאוסה, תיקרי
בספיה בקא ותיתיב - אינה בושא לקרותו על מפתן הבית לישב שם
אצלו בפני הכל. רב אשי אמר, דקולקא נברא - אף אם בעלה הוא
ממשפחה שיש בה שמץ פסול, לא נפצא מלפחי לקולקא - לא
תבקש ממנו אף מאכל קל כעדשים שאין בו כל כך חסרון כיס, ודי
לה במה שהיא נשואה לו. מוסיפה הגמרא: תנא בבריתא, וכוון -
כל אלו הנשים שבעליהן שפלים ומראות להם חיבה, אינו אלא
משום שגונות תחתיהן וכשמתעברות תולות את הולד כפצליהן.
ולפיכך, נוח להן באנשים כל שהן כדי שיוכלו לתלות בהם את
העובר.

מרב נחמן, המוכה גט לאשתו על ידי אחר שהיא שליה לקבלו
עבודה שתתגרש מיד, במקום יבם - במקום שיש לו אח ואין לו
בנים, ורוצה לפוטרה מיבום שאם ימות עתה לא תהא אשתו
זקוקה להתייבם לאחר זה, מהו הדין. האם בין דפניא ליה - כיון
ששונאת את היבם ואינה רוצה להתייבם לו, זכות הוא לה -
גירושין אלו הם זכות עבודה, וזכין לאדם שלא בפניו, ולכן אף
שהיא לא מינתה אותו לשליח יכול הוא לזכות עבודה את גיטה
שתתגרש מיד כשהגיע הגט לידו. או דלמא בין דוימני דרחמא ליה
- שמא כיון שפעמים אהבת היא את היבם ורוצה להתייבם לו,
נמצא שהגירושין חוב הוא לה, שבכך לא תוכל להתייבם לו, ואין
זכין לאדם שלא בפניו, ולכן אין האחר יכול לקבל עבודה את
גיטה שלא מדעתה, ונמצא שאין הגירושין חלים אלא בשעה
שיגיע הגט לידה.
רב נחמן מביא ראייה ממשנתנו לפשוט ספק זה: אמר ליה רב נחמן
לרבא, תנינא - שנינו ברישא של ממשנתנו לענין אשה שמעידה
להחזיק עצמה מזוקה ליבום, ובסיפא לענין אשה שמעידה
להוציא עצמה מחזקת זקוקה ליבום, 'וחוששין לזכריה וחולצת ולא
מתייבמת', ומבואר שיש להסתפק בכל אופן אם אשה אכן שונאת
את יבמה או שמא אהבת אותו. ומעתה אף בנידון זה יש
להסתפק, אם אהבת אותו וחוב הוא לה שיקבלו עבודה גט, או
שונאת אותו וזכות הוא לה קבלת הגט, ולפיכך אם מת הבעל
קודם שהגיע הגט ליד האשה, הרי זו חולצת ואינה מתייבמת,
מספק שמא חלו הגירושין ואינה זקוקה ליבום.
הגמרא מביאה עוד ספק בענין זה: אמר ליה רבינא לרבא, המוכה
גט לאשתו על ידי אדם אחר במקום שיש קטטה בין הבעל לאשתו,
מהו הדין. האם בין דאית לה קטטה בחדיה - כיון שיש קטטה
ביניהם, זכות הוא לה להתגרש ממנו, וזכין לאדם שלא בפניו,

בס"ד. שיחת שבת פרשת חוקת, יו"ד תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

1 א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "זאת חוקת התורה", "לפי שהשטן ואומות העולם מונין את
2 ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חוקה, גזירה היא מלפני אין לך רשות
3 להרהר אחריה",

4 - שכוונת רש"י היא לבאר הלשון "זאת חוקת התורה", שמשמעותו שפרה האדומה היא החוקה היחידה
5 שבכל התורה (מה-שאינ-כן "זאת חוקת הפסח"¹, שפירושו: "זאת" - הדינים שנאמרו לאחרי זה, "כל בן
6 נכר לא יאכל בו"¹, הם חוקת הפסח², מה-שאינ-כן הדינים שלפני זה), להיותה ה"חוקה" היחידה שאין
7 לה מקום בשכל לחלוטין (ולא כמו שאר החוקים, שבכללות הם בגדר השכל, אלא שיש עליהם קושיות
8 כו'; ורק "טהרת מי חטאת" שמנה רש"י בפרשת אחרי³, מובנת בכללות על-פי שכל כשאר חוקי התורה⁴),
9 כיון שאין מקריבים ממנה על המזבח, ועשייתה דוקא חוץ לשלש מחנות.

10 ועל-פי-זה יובן דיוק לשון רש"י "השטן" (ולא "יצר הרע"), "מונין" (ולא "משיבין"), "אין לך רשות
11 להרהר אחריה" (ולא "אי אתם רשאים להפטר"), כי במצוה שאין לה מקום בשכל לחלוטין, לא שייך
12 שהיצר הרע ואומות העולם יהיו "משיבין", להוכיח שאינה מפי הקדוש-ברוך-הוא חס-ושלום (כמו
13 במצוות שבכללות הם בגדרי השכל, ומכל-מקום יש עליהם קושיות), ובמילא אין קא-סלקא-דעתך
14 ש"רשאים להפטר"; אלא רק "מונין את ישראל", לצערם ולקנטרם כו', כמו ה"שטן", שרק מפריע ומצער
15 כו', אבל לא מבטל את הדבר -

16 הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד 123 ואילך; שם
17 עמוד 183 ואילך - בפירוש "זאת חוקת התורה" שבפרשת מטות⁵.

* * *

18 ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל וידבר גו' זאת חוקת התורה וגו'.

* * *

19 ג. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "ויכו אותו", "משה הרגו, כדאיתא בברכות בהרואה⁶, עקר
20 טורא בר תלתא פרסי וכו'",

21 - דכיון שהקדוש-ברוך-הוא אמר למשה⁷ "אל תירא אותו", לפי "שהיה משה ירא להלחם שמא תעמוד
22 לו זכותו של אברהם" (מה-שאינ-כן בני ישראל שהיו בטוחים בנצחון בכח תפלתו של משה), על כרחך
23 צריך לומר, שגם "כי בידך נתתי אותו"⁷, קאי על משה לבדו, ולכן מפרש רש"י "משה הרגו".

24 ואף-על-פי-כן נאמר "ויכו" לשון רבים, כי לאחר שזעזע "עקר טורא בר תלתא פרסי", כגודל השטח
25 של מחנה ישראל, היינו, שרצה לאבד חס-ושלום את כל בני ישראל, זרע אברהם, בטלה ממנו זכותו של

... ויראה מהן חכמתו ... מיד הוא ... מתאוה תאוה גדולה לידע
כו' (ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב). ראה גם תורת מנחם חמ"א
ע' 70. וש"נ.

(4) הל' ת"ת סוף פ"א.

(5) ראה תורת מנחם חמ"א ע' 284. וש"נ.

(6) שמות ג, א.

(7) שמו"ר (פ"ב, ב) ותנחומא שם (ז).

(*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באדינית), ונדפסה
בהוספות ללקו"ש ח"ח ע' 289 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד
איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(1) ראה שו"ע יו"ד סרמ"ו ס"ו. ובט"ז שם "שהוא המנהג בכל
יום".

(2) ראה גם תורת מנחם חל"ז ע' 206. וש"נ.

(3) כולל מצוות יסודי התורה: אחדות ה', אהבתו ויראתו וכו'
ש"הדרך לאהבתו ויראתו" היא שיתבונן האדם במעשיו (של ה')

- אברהם*, ושוב לא היו זקוקים לזכותו של משה דוקא, אלא גם שאר בני ישראל היו יכולים להרגו, ועוד זאת, ש"משה הרגו" בשליחותם של כל ישראל, שנתחייבו להרגו מצד "אם בא להרגך השכם להרגו"⁸.
ורש"י לא מסתפק בציון ל'ברכות', ומוסיף "בהרואה", שבהתחלת הפרק מדובר אודות ברכת הנס דברים, שמזה מוכח, שגם מה ש"משה הרגו" היה נוגע לרבים.
וענין זה (שגם ענין שנעשה על-ידי משה נעשה נס של כל ישראל) שייך ל"ב תמוז, שעל-ידי ה'מסירות נפש' של בעל הגאולה המשיך גאולה לכל בני ישראל -
הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' שם עמוד 134 ואילך.

(* שהרי⁹ "בתוהא על הראשונות", "איבד את הראשונות"¹⁰. ואף שבפועל רק התכוון לאבד את ישראל, ומחשבתו לא באה לידי פועל - הרי אצל אומות העולם מצרף הקדוש-ברוך-הוא מחשבה רעה למעשה¹¹. ולכן, אף שבעקירת ההר רק רצה להורגם¹² - ומענישין על החטא דוקא, ולא על ההכנה, ובדוגמת הלוקח כלי ברזל בידו להרוג חבירו - הרי זה נחשב לחטא שמענישין עליו¹³.

כשיבואו וילחמו בישראל.

- (11) בשלח שם, טו.
(12) ראה וישב לו, כה. ובכ"מ.
(13) לו, ג ואילך.

(8) יג, ג.

(9) שם, כא.

(10) ראה גם במכילתא בפירוש הנבואה שבשירה "בגדול דרועך ידמו כאבן" (בשלח טו, טז) — שמדבר ב"כל מלכי כנען"

המשך ביאור למסכת יבמות ליום חמישי עמ' א

גמרא

הגמרא מקשה סתירה מדברי רבי עקיבא במשנתנו לדבריו במקום אחר: ובי סבר רבי עקיבא שעל פי עדות אשה לא משיאין את האשה, ונתניא בברייתא, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי עקיבא, אשה נאמנת להביא את גיטה ממדינת הים, ולהעיד על כשרותו, מקל וחומר, ומה חמש הנשים שאמרו חכמים (לעיל קז.) שאין נאמנות לומר מת בעלה, מכל מקום נאמנות להביא גיטה. זו האשה עצמה שנאמנת לומר מת בעלה, וכי אינו דין פשוט שנאמנת להביא גיטה ולהעיד שהוא כשר. מדייקת הגמרא: מלשוננו של רבי עקיבא משמע שדווקא חמש נשים אלו שאמרו חכמים, הוא דלא מהימני - רק הן אינן נאמנות להעיד שמת בעלה. אבל אשה בעלמא - סתם אשה, שאינה מחמש נשים אלו, מהימנא - נאמנת, והרי זו סתירה לדברי רבי עקיבא במשנה שאין משיאין אשה על פי עדות אשה אחרת.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן - במשנתנו הובאה דעת רבי עקיבא קודם שהחזיקו חכמים להשיא על פי עדות אשה, ואילו כאן - בברייתא הובאה דעת רבי עקיבא לאחר שהחזיקו להשיא מפי אשה, ואף רבי עקיבא הסכים לכך.

משנה

שנינו במשנה הקודמת שסבר רבי עקיבא שאשה אינה נאמנת להעיד על מיתת בעלה של חברתה כדי להתירה להינשא. משנתנו מביאה את טענת חכמים כנגד רבי עקיבא ואת תשובתו: אמרו לו חכמים לרבי עקיבא, הלא מעשה היה בכני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים, וחלה אחד מהם בדרך, והביאווה פונדק והשאירוהו שם, והלכו לצוער, ובחזרתם כשעברו בפונדק אמרו לפונדקית, איזה חכרנו שהשארוהו פה. נומית ו-אמרה להם, מית וקברתיו. ועל פי עדותה השיאו את אשתו. ומעתה קשה, וכי לא תהא כהנת פונדקית, כלומר, אם האמינו לדברי הפונדקית הגרועה בודאי יש להאמין לכהנת או בת ישראל כשרה המעידה על מיתת הבעל. אמר (לחז) להם רבי עקיבא, לכתבה עדותה של הכהנת בעדות הפונדקית, אף היא תהא נאמנת. היינו שבאותו אופן שהאמינו לפונדקית יש להאמין לכל אשה אחרת, שהרי הפונדקית הוציאה להם את מקלו של החבר שמת, ותרימלו וספדו תורה שהיה בידו ועל פי סימנים אלו האמינו לה חכמים, ואף כל אשה אחרת שתעשה כן תהא נאמנת.

לקוטי שיחות פרשת חוקת כרך יח שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

העם...", ואז אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה "קח את
המטה..." ולבני-ישראל שוב היו מים מן הסלע.

ואילו לגבי ענני הכבוד אין מוזכר בתורה, וכן לא
בפירוש רש"י, כיצד ומתי "חזרו"?

וכן יש להבין: כשם שביטול הבאר לאחר מות
מרים גרם ל"ויקהלו על משה... וירב העם...", כך גם
סילוק ענני הכבוד לאחר מות אהרן היה צריך, לכאורה,
לגרוע לזעזוע אצל בני ישראל, ומדוע איננו שומעים
שהיו לבני-ישראל טענות על כך ש"נסתלקו ענני
כבוד"10?

ב.

תועלתם של העננים שלא הזדקקו לה לאחר
מות אהרן

לכאורה ניתן היה לומר, שלפי פשוטו של מקרא
לא שבו ענני הכבוד לאחר הסתלקותם עם פטירת
אהרן11, והסיבה לכך פשוטה – לא היה צורך עוד
בעננים, כדלהלן:

כבר קודם-לכן12 הסביר רש"י שהעננים הקיפו את
בני ישראל "מד' רוחות.. למעלה.. למטה", ועל ידי כך
הם: (א) הגנו על בני ישראל "לבלי יכה בהם שרב
ושמש"13; (ב) כפי שאומר רש"י אחר-כך14 – "היו
שפים בכסותם ומגהצים אותם"; וענן נוסף הלך
לפניהם כדי (ג) "לנחותם הדרך"15 ו-(ד) ליישר את
הדרך ולהגן מפני מזיקים: "מנמיך את הגבוה ומגביה
את הנמוך והורג נחשים ועקרבים"16.

אבל לאחר פטירת אהרן כבר לא הזדקקו בני
ישראל לכל מה שעשו למענם העננים, כיוון ש"הר

א.

דברי חז"ל ורש"י על הבאר וענני הכבוד

חז"ל ואומרים1, שהבאר שסיפקה לבני ישראל
במדבר מים, היתה בזכות מרים, ולכן, מיד לאחר
פטירת מרים – "ולא היה מים לעדה"2; וענני הכבוד
היו בזכות אהרן, וכאשר "מת אהרן נסתלקו ענני
כבוד..."3.

למרות זאת היתה הבאר גם לאחר פטירת מרים,
וענני הכבוד לאחר מות אהרן, כיון שאחר-כך, כפי
שאומרים חז"ל4 – "חזרו שניהם בזכות משה".

במבט ראשון נראה, שגם רש"י בפירושו על
התורה, לימוד פשוטו של מקרא, מקבל את דברי חז"ל
הללו: על הפסוק5 "ולא היה מים לעדה", מפרש רש"י
12 "מכאן שכל מ' שנה היה להם הבאר בזכות מרים",
13 ועל הפסוק6 "וישמע הכנעני" הוא מצטט7: "שמע
14 שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד"; יחד עם זאת מוצאים,
15 שהבאר היתה לאחר פטירת מרים, כפי שמסופר
16 בהמשך בתורה8 (בענין הנס של "אשד הנחלים"), וכפי
17 שמפרש רש"י על המילים "ומבמות הגיא.. בשדה
18 מואב"6 – "כי שם מת משה ושם בטלה הבאר".

מכך נראה, שרש"י מקבל את הסברה שאת הבאר
החזיר הקדוש-ברוך-הוא בזכות משה7, ומסתבר מזה,
21 שגם ענני הכבוד חזרו בזכות משה8 – שהרי אין זה
22 הגיוני לומר שזכותו של משה הועילה רק להחזרת
23 הבאר, ולא להחזרת ענני הכבוד.

אך לפי זה תמוה: על הבאר מספרת התורה9 כיצד
25 חזרה – "ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה... וירב

10"מלחמה זו" (לשון רש"י פרשתנו שם) שהי' כמה זמן לאחר סילוק ענני
כבוד. והרי העננים שמשו לכמה דברים, כדלקמן בפנים.

11 ראה עד"ז לקו"ש ח"ג ע' 74 הערה 16. ושם, (שגם) מטעם זה
מביא רש"י (פרשתנו כא, ח) השאלה "וכי נחש ממית" בשם "רבותינו" –
כי שאלה זו היא רק ע"פ "רבותינו" שענני כבוד חזרו (בזכות משה) והיו
הורגים נחשים (כדלקמן בפנים), משא"כ ע"ד הפשט שאינו מפורש (ע"ע)
שחזרו העננים. אבל ראה בארוכה לקמן בפנים.

12 בהעלותך י, לד.
13 לשון אדה"ז שו"ע או"ח ר"ס תרכה, מטוש"ע שם. וראה ישעי'
ד, ו.

14 עקב ח, ד.

15 בשלח יג, כא.

16 פרש"י בהעלותך שם.

1 תענית ט, א. ספרי דברים פ"י שה. מכילתא בשלח טז, לה. ועוד.

2 פרשתנו כ, ב.

3 פרשתנו כא, א. ועד"ז לפנ"ז כ, כט. לקמן פינחס כו, יג. מסעי לג,
מ. עקב י, ו.

4 "כדאיתא בר"ה" (ג, רע"א).

5 רש"י פרשתנו כ, י"א. כא, טז ואילך ובפרש"י.

6 שם, כ.

7 ראה שפ"ח שם. וראה רש"י שם, יח: חפרוה שרים משה ואהרן
(ראה במקומות שבהערה 1: וחזרה בזכות שניהן).

8 ראה שפ"ח שם, טו: הנסמן לקמן הערה 38, 39.

9 פרשתנו כ, ב ואילך.

10 כי מה שחזרו לאחוריהם כו' לאחר מיתת אהרן (רש"י פרשתנו

כא, ד. פינחס ועקב שם) הי' (לא מחמת הסתלקות ענני כבוד, כ"א) מפני

נשאר בהן... והר נבו לקבורת משה... שמכך רואים
שהענן נלווה אל בני ישראל גם לאחר מות אהרן,
כאשר הגיעו להר נבו, ששם הסתלק משה.

זאת ניתן להסביר, אם-כי בדוחק, שיישור כל
ההרים (חוץ מהר נבו) על-ידי הענן אינו מכריחו לומר
שהענן הלך לפני ישראל כאשר הגיעו לשם, אלא
שדבר זה אירע לפני כן, במהלך ג' ימים שהלך
לפניהם²⁷, עוד לפני פטירת אהרן, כדי להבטיח את
טובתם בעתיד.

לפי זה יובן הסדר שבו מונה רש"י את ההרים שלא
יורשו: "הר סיני.. והר נבו.. והר ההר", בעוד אשר לפי
סדר המאורעות היה צריך "הר נבו" להיכתב לאחר
"הר ההר" –

אלא שבהתאם לאמור לעיל אפשר להסביר
שבהקדמתו את הר נבו לפני הר ההר רומז רש"י לכך,
שהשארית הר נבו לא מיושר לקבורת משה לא נעשתה
על-ידי הענן בזמן מאוחר יותר – כאשר הגיעו לשם
בני ישראל – אלא באותו זמן שבו השאיר את הר ההר
לקבורת אהרן.

ג.

ההכרח לומר שהעננים ליוו את בני ישראל גם לאחר מות אהרן

אבל קיים הכרח לומר שהעננים המשיכו ללוות את
בני ישראל לאחר מות אהרן, שכן:

(א) ב"לנחותם הדרך" אין הכוונה, בפשטות, רק
לשמרם מפני תעיה במדבר, אלא בכלל להורות להם
את הדרך, שבה רוצה הקדוש-ברוך-הוא שילכו²⁸, ולכן
הזדקקו בני ישראל לענן גם לאחר מות אהרן, שהרי
היו להם עוד מסעות רבים.

(ב) רש"י מציין בפירושו²⁹, שלאחר מות אהרן
"חזרו לאחוריהם דרך ים סוף.. שבע מסעות" – חזרה
אל המדבר³⁰.

1 ההר" נמצא כבר "על גבול ארץ אדום"¹⁷, בקצה
2 המדבר, קרוב למקומות ישוב, וברור שבמקום זה
3 "שרב ושמש" של המדבר חלשים הרבה יותר.

4 וזאת לא רק בגלל המקום, אלא גם בגלל הזמן:
5 פטירת אהרן היתה "בחודש החמישי באחד לחודש"¹⁸
6 – חודש אב, קרוב יותר לזמן שהחום נחלש בו, שהרי
7 "מחמשה עשר באב ואילך תשש כוחה של חמה"¹⁹.

8 ואין סתירה לכך מדברי רש"י בפרשת נח²⁰,
9 המסביר שב"חום" הכוונה היא ל"סוף ימות החמה חצי
10 אב ואלול וחצי תשרי שהעולם חם ביותר.. שלהי²¹
11 קייטא קשי מקייטא" שהרי, שם מדייק רש"י בלשונו:
12 "שהעולם חם ביותר", "לפי שכבר נתחמם כל האויר
13 וגוף הבריות בחום הקיץ שעבר עליו"²², ואילו החום
14 של זריחת השמש כשלעצמה נחלש מחמשה עשר באב
15 ואילך, כפי שרואים במציאות.

16 ובעניינו, כיון שנודע למות אהרן (ב"קיץ שעבר
17 עליו") הגנו העננים על בני ישראל מפני חום השמש,
18 הרי לא "נתחמם... גוף הבריות בחום הקיץ שעבר
19 עליו" – וכיוון שמחמשה עשר באב ואילך אין זריחת
20 השמש בעצמה גדולה כל-כך, לא הזדקקו בני ישראל
21 לענני הכבוד "לבל יכה בהם שרב ושמש".

22 כך גם לא היה לבני ישראל צורך כל כך בשאר
23 תפקידי העננים: (א) בכך שענני הכבוד "היו שפים
24 בכסותם ומגהצים..."²³, שהרי אם שם היה קורה מקרה
25 של "שמלתך... בלתה מעליך", היו יכולים לקנות בגד
26 חדש באחת מערי אומות העולם שבסביבה²⁴; (ב) כן
27 כבר לא היה הכרח להזדקק לנס שענן יורה להם את
28 דרכם, כיוון שהגיעו כבר לסביבה שבה יש דרכים
29 סלולות וכדומה. (ג) וכן לא היה צורך ב"הורג נחשים
30 ועקרבים" בהיותם קרובים למקומות ישוב²⁵.

31 למרות שהענן צריך היה לכאורה ליישר את ההרים
32 וכו', וכפי שמסביר רש"י על "הר ההר"²⁶ – "ואף-על-
33 פי שהענן הולך לפניהם ומשוה את ההרים, שלושה

(25) להעיר ממש"נ (עקב ח, טו. וראה דברים א, יט וברש"י) "במדבר
הגדול והנורא נחש שרף ועקרב" – והרי כבר יצאו מ"מדבר הגדול
והנורא".

(26) פרשתנו כ, כב.

(27) פרש"י בהעלותך י, לה.

(28) ראה פרש"י בשלח שם. וראה פרש"י יהושע (ג, ג) דלאחרי מיתת
משה ה' הארון מראה להם הדרך (במקום הענן).

(29) נסמן לעיל הערה 10.

(30) ראה פרשתנו כא, ה.

(17) פרשתנו כ, כג. מסעי לג, לו.

(18) מסעי שם, לח.

(19) תענית לא, א.

(20) ח, כב.

(21) יומא כט, רע"א – צויין ברש"י נח שם ("כמו ששינו במס'
יומא").

(22) פרש"י יומא שם ד"ה שילהי.

(23) ואף שזה נאמר במשנה תורה לאחר מיתת אהרן – הרי משה

סיפר אז מה שה' במשך שהותם במדבר.

(24) ראה יומא עה, ב.

ד.

"עננים" סתם, ו"ענני כבוד"

כדי להבין את הדברים, יש להקדים ולהבין תחילה
דיוק ושינוי בלשונו של רש"י בפירושו על התורה:
במספר מקומות⁴⁰ הוא קורא לעננים – "ענני כבוד",
ובאחרים⁴¹, "עננים" סתם.

שני ביטויים אלו נמצאים גם במדרשי חז"ל
המספרים על שבעת העננים: בחלק מהם⁴² הגירסא
היא "שבעה עננים היו" וכדומה, ובאחרים⁴³ "שבעה
ענני כבוד היו" וכדומה. רש"י בוחר בפירושו על
התורה⁴⁴ לכתוב "שבעה עננים כתובים..."

ויש לומר שההסבר לכך הוא כדלהלן: בפשטות
קיים הבדל בין עננים סתם לבין ענני כבוד: "ענני
כבוד" משמעותם, שכל מטרם היא להראות את
כבודם של ישראל⁴⁵. כלומר, היו עננים, שתפקידם היה
להגן ולדאוג לצרכיהם של ישראל, אם כי כתוצאה מכך
נגלים חיבתם וכבודם של ישראל. והיו עננים נוספים,
שכל מטרםם היתה לשם "כבוד" – לפרסם את הכבוד
שמכבד הקדוש־ברוך־הוא את ישראל.

מכך מובן, שלא כל העננים הם ענני כבוד: הענן
ש"מנמיך את הגבוה... והורג נחשים ועקרבים"⁴⁶ אינו
מענני הכבוד, שהרי תפקידו הוא הכרחי כדי לאפשר
הליכה במדבר, וכך גם הענן שהגן מפני חום השמש
או מפני אומות העולם בשעת מלחמה, אשר לא היה
מפני כבודם של ישראל אלא כדי להועיל להם בענינים
נחוצים ביותר. ולפיכך מתבטא רש"י במקומות אלו
בלשון "ענן" (סתם).

(ג) העננים הגנו על בני ישראל גם ממלחמות
הגויים, כפי שהסביר רש"י במלחמת עמלק³¹, שב"וצא
הלחם בעמלק" הכוונה היא: "צא מן הענן והלחם בו",
ומכך מובן שכל עוד היו בני ישראל מוקפים בעננים
לא יכלו אומות העולם להלחם בהם³², כפי שכבר הסביר
רש"י לפני כן³³, שהענן היה קולט את ה"חצים ואבני
בליסטראות" ש"היו מצרים זורקים".

ולפיכך, מיד לאחר מות אהרן "וישמע הכנעני...
וילחם בישראל"³⁴, וכפי שמפרש רש"י³⁵, שבראותם
ש"נסתלקו ענני הכבוד", חשבו ש"נתנה רשות להלחם
בישראל".

אם כך, היה צורך בהגנתם של ענני הכבוד על
ישראל גם במלחמות הבאות.

(ד) תפקידו של הענן במ"ב המסעות לא היה רק
להראות לאן ללכת, אלא גם, כפי שמרחיבה על כך
התורה בפ' בהעלותך³⁶, להודיע מתי וכמה זמן "יחנו"
ו"יסעו", דבר שהיה בו צורך בכל המסעות עד לכניסה
לארץ ישראל.

(ה) ועיקר: על הפסוק³⁷: "והוקע אותם לה' נגד
השמש" (לאחר מות אהרן) אומר רש"י: "השמש מודיע
את החוטאים הענן נקפץ מכנגדו והחמה זורחת עליו".
רש"י אומר אפוא, בפירושו³⁸, שהענן היה גם לאחר
מות אהרן³⁹ והגן מפני השמש.

נשארה אפוא הקושיא בעינה: מדוע אין מוזכר
בשום מקום שענני הכבוד חזרו, ומדוע לא גרמה
הסתלקותם לזעזוע אצל ישראל?

לדוד שם). וכן מוכח בפרש"י יהושע שם.
(39) ראה חזקוני, ריב"א, שפ"ח ומשכיל לדוד בלק שם.
(40) פרש"י אומר כג. מג. פרשתנו כ, כט. כא. א. פינחס כו, יג. מסעי
לג, מ. עקב ח, ד. י, ו.
(41) ראה לקמן בפנים.
(42) מכילתא בשלח יג, כא ("שבעה עננים הם". אבל ראה שם
לאח"י). ספרי בהעלותך י, לד. תנחומא במדבר ב (אבל בא בהמשך
למ"ש לפניו "ענני כבוד"). זח"ג שב, סע"ב. ועוד.
(43) תנחומא בשלח ג. במדבר יב. תוספתא סוטה פ"ד, א. מכילתא
בשלח שם. ברייתא דמלאכת המשכן רפ"ד. ספרי זוטא בהעלותך שם.
במדבר פ"א ב. יל"ש פקודי דמו תכו. זח"ג רפג, סע"א. תק"ז תכ"א
(נה, א). ועוד. וראה זח"ג קג, א.
(44) בהעלותך שם. ולהעיר ג"כ מרש"י האזינו (לב, י) "והקיפם
בעננים". ברש"י יחזקאל (טז, י) "ומדרש אגדה.. שבעת ענני כבוד כו".
אבל (נוסף לזה שהוא "מדרש אגדה". הרי) כמדובר כמ"פ, פרש"י לנ"ך
אינו ע"ד הפשט כ"כ – כמו פירש"י עה"ת.
(45) משא"כ ע"ד הדרוש כו' – ש"כבוד" הוא כינוי לשכינה. וראה
לקמן הערה 48.
(46) תצא כה, יח.

(31) בשלח יז, ט.
(32) ומה שעמלק הי' יכול להלחם בישראל (ובפרט באופן ד"גובר
עמלק" – שם, יא) כבר תי' רש"י שם (פסוק ח) שבנ"י השואלים היש ה'
גו' – "השליכו מעליו" – חוץ לענן, וכמפורש ברש"י תצא (כה, יח) "שהי'
הענן פולטן". ועד"ז כש"יפילו לעלות וגו'" (שלח יד, מדר"ה. דברים
א, מאמד) שפשוט שהי' מחוץ לענן, שהרי הי' היפך ציווי ה'. וראה
לקמן בפנים סוף סעיף ה והערה 59.
(33) יתרו יט, ד. – בפרש"י בשלח (יד, יט). וראה רש"י האזינו לב,
יא) שהמלאך קבלם. אבל ראה בארוכה מפרש"י רש"י בשלח שם.
ראכ"מ.
(34) פרשתנו כא, א.
(35) מסעי לג, מ (וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 199
ואילך, הטעם שלא הביאו רש"י בפרשתנו, ולאידך מוסיף בפרשתנו
ו"עמלק מעולם רצועה כו").
(36) ט, יז ואילך. וראה פקודי מ, לו ואילך.
(37) כה, ד. ואף שמביאו מ"מדרש אגדה" – הרי כמדובר כמ"פ, כל
מה שהובא בפרש"י עה"ת הוא פשוטו של מקרא או אגדה המיישבת דברי
המקרא (רש"י בראשית ג, ח. ובכ"מ).
(38) וכן מפורש בפרש"י תצא כג, יג "חוץ לענן" (וראה שפ"ח ומשכיל

שינויים – במסע שבו לא היה צורך בהגנה מצד 29
מסויים – היה הענן מצד זה ענן הכבוד. 30

ה.

הדיוק בלשונו של רש"י: "נתנה רשות להלחם"

לפי זה יובן גם דיוקו של רש"י בפירושו, שהובא 31
לעיל (סעיף ג), על "וישמע הכנעני" 34 – "שנסתלקו 32
ענני כבוד וכסבור שנתנה רשות להלחם בישראל" – 33
שהרי לכאורה היה רש"י צריך להזכיר את החידוש 34
העיקרי "שנתנה האפשרות והרשות להלחם בישראל" – 35
שהרי כאשר היו בני ישראל מוקפים, לפני כן, בעננים, 36
היה בלתי אפשרי להלחם במ. 37

עתה מובן דיוק זה 56: גם לאחר ש"נסתלקו ענני 38
כבוד" עדיין נותר הענן שהגן על ישראל מפני אומות 39
העולם בשעת מלחמה, אך הכנעני חשב, שכיוון 40
שנסתלקו ענני הכבוד – הקדוש ברוך הוא כבר איננו 41
מגלה כל- כך כבוד לישראל, הרי זאת הוכחה לכך 42
ש"נתנה רשות להלחם בישראל", אך בקשר לאפשרות 43
למלחמה לא חל כל שינוי 57. 44

ואין להקשות: כיצד ייתכן שהכנעני 58 יילחם בבני 45
ישראל כאשר הם מוגנים על-ידי הענן? – שכן, 46
חוצפתו הובילה אותו בפרט זה עד לכדי שטות ממש 47
וכו', והוא חשב שבני ישראל ייצאו מתוך הענן כדי 48
להלחם בו 59. 49

ובמיוחד לפי פירוש רש"י לפני-כן 33 שהכנעני כאן 50
הוא עמלק – ועמלק הלוא היה זה אשר נלחם כבר 51
קודם-לכן בבני ישראל "הנחשלים אחריו" – שהענן 52
פולטן 60, אפילו כאשר "היו כל האומות יראים להלחם 53
בכם.. קפץ וירד.. אף-על-פי שנכווה..." 59, והוא שוב 54

לדוגמא: "וצא הלחם בעמלק – צא מן הענן" 30;
"זורקים חצים.. והענן מקבלם" 32; "הר ההר – ואע"פ 2
שהענן הולך לפנייהם ומשוה את ההרים" 25; "נגד 3
השמש –.. הענן נקפל... והחמה זורחת עליו" 36; "כל 4
הנחשלים אחריו –.. שהיה הענן פולטן..." 45. 5

לעומת זאת, אצל העננים שהסתלקו עם מות אהרן 6
נמצא הביטוי: "נסתלקו ענני כבוד (בלבד)" 47 – רק 7
העננים שהיו לכבודם של ישראל, ולא העננים 8
שסיפקו את צרכי בני ישראל 49. ענני כבוד אלו אכן לא 9
חזרו, לפי פשוטו של מקרא, וכך מובן מדוע לא היו 10
לבני ישראל תלונות על הסתלקות ענני כבוד, כפי שהיו 11
להם בענין בארה של מרים. 12

בכך אפשר לתרץ את קושית הרא"ם 50, השואל: 13
הרי העננים היו מד' רוחות ואחד מלמעלה ואחד 14
מלמטה 15, והסוכה דומה לעננים, וכפי שמפרש 15
רש"י 51: "כי בסוכות הושבתי – ענני כבוד", היו אפוא 16
גם לסוכה צריכות להיות "אחד מלמעלה ואחד מלמטה 17
וד' מד' רוחותיה", ואילו ההלכה היא 52 שדי בשתי 18
דפנות שלמות ודופן שלישית שיש בה טפח? 19

ויש להוסיף לקושייתו – מדוע אין עושים זכר לענן 20
השביעי שהיה "לפניהם"? 21

לפי האמור לעיל מובנים הדברים: הזכר שאנו 22
עושים הוא רק ל"ענני כבוד" 53 – העננים שכל מטרתם 23
היא רק לשם "כבוד" 54; ואילו הענן שהיה "לפניהם", 24
וכן חלק מששת העננים האחרים, שימשו גם לצרכים 25
אחרים של עם ישראל. 26

אם כך, גם מספר דפנות הסוכה איננו קשור למספר 27
ענני הכבוד, ובמיוחד כאשר יש לומר שהיו בכך 28

(47) אבל להעיר מפרש"י קהלת (ז, א) "וכן אהרן בעמוד ענן". וראה 44

(48) להעיר גם מרש"י תענית (ט, א ד"ה ונסתלקו): "ענני רקיע וענני 48
עשן ושאר עננים אינן של כבוד" (אבל ידוע השקו"ט (שד"ח ח"ט ע' 48
א'תתיד ועוד) אם הפי' לתענית הוא לרש"י).

(49) ראה גם שפ"ח בלק שם. ולפ"ז אתי פרש"י פרשתנו (כ, כב) 49
כפשוטו – דלא כנ"ל בפנים ס"ב בסופו. ומה שכתוב רש"י "הר נבו" 49
לפני "הר ההר" – נת' בשיחת ש"פ חקת תשל"ז.

(50) בהעלותך שם. וראה גוי"א וצידה לדרך שם. ב"ח לטאוי"ח סו"ס 50
תרכה. פרמ"ג (א"א) שם. וראה לקו"ש חל"ב ע' 147.

(51) אמור שם. ולהעיר מרש"י בהעלותך (ט, יח) "כמין סוכה" – אבל 51
שם המדובר בענן שהי' על המושכן (כמשמעות הכתובים שם, וכדיוק לשון 51
רש"י "עמוד הענן"), והי' נמשך (רק) על גבי בני יהודה. עד שמשה אומר 51
שובה וכו'. ואכ"מ.

(52) סוכה ו, ב. וטושו"ע או"ח סתר"ל ס"ב.

(53) כדיוק לשון רש"י "ענני כבוד". ולהעיר מהשינוי בין ת"א ותיב"ע 53

שם.

(54) עפ"ז מתורץ ג"כ מה שהקשה בב"ח שם "למה צויה יותר במצות 54
סוכה.. יותר משאר חסדים" (כמו מן ובאר כו') – כי סוכה הוא זכר (לא 54
לענין של הספקת צרכים, כ"א) לענין של כבוד. וראה לקו"ש שם.

(55) ראה ב"ח שם דוה שלמטה הי' מנמיך הגבוה (ובפרמ"ג שם, 55
שהי' מגין מפני נחשים). אבל בפרש"י בהעלותך (י, לד) שכל זה נעשה 55
ע"י זה ש"לפניהם", וכמ"ש בצידה לדרך שם.

(56) ראה ביאור באו"א – לקו"ש ח"ח שם.

(57) אבל להעיר מתוספתא סוטה (פ"ד, א): אי' הלך התייר שלהם 57
המכביש להם את הדרך.

(58) ועד"ז סיחון ועוג. וכן אדום (פרשתנו כ, יח"כ), שהי' לפני מיתת 58
אהרן וסילוק ענני כבוד.

(59) כי העננים הועילו רק להגין מפני החצים כו' כנ"ל, אבל לא 59
שיוכלו בני' לנצח האויב ולכבוש ארצו כו'. וכדמוכח מפרש"י בשלח (יז, 59
ט) "צא מן הענן והלחם בו". וכן הי' גם בפועל בנדוד"ד, שלכן הי' אפ"ל 59
"וישב ממנו שבי" (פרשתנו כא, א). וכן במלחמת סיחון ועוג ומלחמת 59
מדן, בפשטות יצאו בני' מן הענן. ולהעיר מרש"י יחזקאל טז, טו.

(60) פרש"י תצא כה, יח.

1 התמודד עם ישראל באופן של "קפץ", ללא התחשבות
2 בכך שהם היו מוגנים על-ידי הענן.

ו.

שפים ומגהצים וגדלים עמהם, לא היה בזה
צורך הכרחי

3 על ההסבר שלעיל אודות ההבדל בין "ענני כבוד"
4 לבין עננים סתם, ניתן לשאול: הרי רש"י אומר⁶¹
5 ש"ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם.. ואף
6 קטניהם כמו שהיו גדלים היה גדל לבושן עמהם", ושני
7 תפקידים אלו היו לכאורה בין הדברים הנחוצים כצרכי
8 בני אדם, ולא ענין של כבוד בלבד⁶¹ ?!

9 אך לאמיתו של דבר אין זו קושיא כלל. שהרי,
10 בפשוטות, אין רש"י מתכוון באמרו "ואף קטניהם.. היה
11 גדל לבושן עמהם" להמשך תפקידיהם של ענני
12 הכבוד⁶², כי מהו הקשר בין "גדל לבושן עמהם" לבין
13 ענני כבוד ?! – אלא שתוך כדי דברו על הלבושים,
14 מציין רש"י, שבהם היה נס נפרד, שגדלו ביחד עם
15 גופם (ללא קשר לעננים) כדברי רש"י שם "כלבוש הזה
16 של חומט שגדל עמו".

17 [הסיבה לכך שרש"י מביא זאת כהמשך לפירושו
18 ש"ענני כבוד היו שפים בכסותם..." היא, שבדיוק כאן
19 עשויה להתעורר השאלה: אמנם הגדולים יכלו ללבוש
20 כל הזמן אותם בגדים, מפני ש"שמלתך לא בלתה
21 מעליך" – אך כיצד יכלו הקטנים ללבוש במדבר את
22 אותם הבגדים, בעוד הם גדלים? לכן אומר רש"י,
23 שכאן עשה הקדוש-ברוך-הוא נס, ש"היה גדל לבושן
24 עמהם"].

25 והענין ש"ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים
26 אותם" לא היה הכרחי – שהרי גם ללא "ענני הכבוד"
27 יכלו בני ישראל במדבר לבצע את השיפוי והגהיזן
28 בדרכים הרגילות.

29 בדומה לכך ש"שמלתך לא בלתה" לא היה נס
30 הכרחי – שהרי יכלו להשיג לעצמם בגדים חדשים, או
31 מן ה"שמלות"⁶³ הרבות שהם לקחו עמם ביציאת
32 מצרים⁶⁴, או על-ידי הכנתם מצמר הכבשים וכדומה,

33 שהיה להם ממקניהם, או על-ידי קניית בגד כאשר שהו
34 מפעם לפעם בקרבת מקום ישוב⁶⁵.

35 וכיוון שענין ה"שפים" ו"מגהצים" דוקא באמצעות
36 ענני כבוד לא היה הכרחי לישראל, אלא כדי לחסוך
37 מהם טורח קל, הרי זה עצמו סימן אמיתי לכבוד –
38 לעוצם הכבוד שה' מכבד את ישראל. ולכן קשור הדבר
39 לענני כבוד.

ז.

קבלת צרכים באמצעות משה, לא כזכות אהרן
ומרים

40 עדיין יש להבין: אם רש"י⁶⁶ אומר ש"בטלה הבאר"
41 קשור לפטירת משה, הרי נראה שהוא סובר, ששיבת
42 הבאר היתה בזכות משה (כאמור לעיל בסעיף א') –
43 ואם כך, מדוע לא חזרו ענני כבוד בזכות משה?
44 ויש להסביר זאת כדלהלן: לפי פשוטו של מקרא,
45 כל מה שקבלו ישראל באמצעות משה, אינו דומה למה
46 שקבלו באמצעות אהרן ומרים, שבזכותם קבלו ישראל
47 ענני כבוד ומים, אלא שמשה, כרועה נאמן, דאג
48 לישראל לכל צרכיהם ההכרחיים, בזמן שהיו הכרחיים.

49 וכך יומתקו הדברים: רואים, שענין זה – שמשה
50 דאג לצרכי ישראל – לא היה כענין התלוי בזכות⁶⁶,
51 המתבטל לאחר פטירתו של בעל הזכות, אלא זה נעשה
52 באופן המבטיח שגם לאחר הסתלקותו יקבלו זאת, או
53 שכבר לא יהא להם צורך בכך:

54 אף על פי שלאחר מות משה "בטלה הבאר", הרי
55 בני ישראל כבר לא נזקקו לבאר, כי כבר היו קרובים
56 לירדן⁶⁷; וכך גם לגבי המן, כבר פירש רש"י⁶⁸,
57 שלמרות ש"כשמת משה בז' אדר פסק המן מליד
58 (בכל זאת היה להם מן גם אחר כך) ונסתפקו ממן
59 שלקטו בו ביום עד שהקריבו העומר בששה עשר בניסן".

ח.

פעולותיהם של נשיאי הדור נמשכות גם לאחר
פטירתם

60 מכך יש ללמוד בקשר לנשיאי ישראל בכל דור
61 ודור, שגם לאחר הסתלקותם, כאשר בעיני בשר אין

(64) כמ"ש הראב"ע עקב שם.

(65) ועפ"ז, גם את"ל ד"ה" גדל עמהם" שייך לענני כבוד – אי"ז

ענין הכרחי.

(66) כמו "ולא ה' מים לעדה" לאחר מיתת מרים, ונסתלקו ענני כבוד
לאחרי מיתת אהרן.

(67) סוף פרשתנו. ועוד.

(68) בשלח טז, לה (ממכילתא שם. ולדעת ר"י שם, אכלוהו י"ד ענה
אחר מיתת משה!).

(61) ובפרט שבכ"מ (מדרש תהלים מזמור כג. דב"ר פ"ז, יא. שהש"ר
פ"ד, יא) הגירסא "הענן שף כו", ורש"י בוחר בהגירסא (פסיקתא דר"כ
פ' בשלח. הובא ביל"ש עקב שם) "ענני כבוד".

(62) וכן מוכח מלשון המדרשים שצויינו בהערה הקודמת "ולא היו
(הקטנים) גדלים.. החלזון הזה כו" – ולא נזכר ע"ד ענני כבוד רק אח"כ,
ע"ז ש"לא היו צריכין תכבוסת".

(63) בא יב, לה ("כלי כסף וכלי זהב ושמלות". והרי ה' באופן של
"וינצלו" (שם, לו). וראה פרש"י בא יג, יג – ע"ד ריבוי הכלי כסף וזהב).

תקיים החזקת התורה והפצת היהדות – היא פעולה
נמשכת עד היום הזה, דבר זה כבר הביא להקמת
שלושה דורות של יהודים שומרי תורה ומצוות במדינה
ההיא, שעל כך קובעת התורה ש"לא ימושו מפיו ומפי
זרעך ומפי זרע זרעך... מעתה ועד עולם"⁷².

יתר-על-כן: רואים, שאפילו כאלה שהיו כבר מספר
דורות מנותקים ר"ל מתורה ויהדות – עקב המצב
החמור והתנאים האיומים במדינה ההיא – גם אלו
ממשיכים "לקבל" מפעולת הגאולה עד היום הזה, וזה
מעורר אותם עכשיו לתשובה, והם שבים לחיים של
תורה ויהדות.

ובאמצעות עשייה כדבעי של הפעולות של חג
הגאולה⁷³, חיזוק תורה ויהדות והפצתן באופן כללי,
ובמיוחד ענין שהזמן גרמא – הפצת מעיינות החסידות
חוצה – יביא הדבר ל"קאתי מר" דא מלכא משיחא,
במהרה בימינו אמן.

(משיחות מוצאי ש"פ מטו"מ,
ש"פ דברים וט"ו באב תשל"ט)

1 רואים את השפעתם באופן גלוי (בדומה למן לאחר
2 מות משה, שבמבט על העולם נראה היה שפסק מליד) –
3 הרי כאן קיים הכלל המפורסם, ש"לא יפרדו מעל
4 צאן מרעיתם"⁶⁹;

5 וזאת לא רק מפני ש"אף כאן עומד ומשמש
6 (ממרום)"⁷⁰ – שאת זאת אין לראות בעיני בשר – אלא
7 גם מפני שפעולות וענינים אלו, שהם הקימו עבור
8 ישראל בהיותם בחיים בעולם הזה, הם פעולה נמשכת
9 – ממשיכים "לקבל" זאת גם לאחר הסתלקותם.

ט.

הקשר בין זאת לבין חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז
10 זהו הקשר המיוחד שבין ענין זה לבין חג הגאולה
11 של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, י"ב-י"ג תמוז, החל
12 בשנים רבות בימי השבוע של פ' חוקת (שמיני)
13 מתברכי⁷¹ – שהרי ענין זה מתגלה באופן בולט
14 בגאולת הרבי:

15 רואים במוחש, שהנצחון והגאולה של י"ב-י"ג
16 תמוז בימים ההם, שגרמה לכך שאפילו במדינה ההיא

(69) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר ע"ד אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע
במכתבו ליארייט הראשון שלו (ב' ניסן תרפ"א) – נדפס בס' חכמי
ישראל (ג.י. תרפ"ד) לג, א. אגרות קודש אדמו"ר מהור"צ נ"ע ח"א ע'
קמא.

(70) סוטה יג, סע"ב.

(71) זח"ב סג, ב. פת, א.

(72) ישעי' נט, כא. ב"מ פה א.

(73) ראה מכתב בעל הגאולה לחגיגה הראשונה – י"ב תמוז תרפ"ח
(נדפס בסה"מ תרפ"ח (ע' קמו) ותש"ח (ע' 263) ועוד).

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שני עמ' ב

16 הַבְּמִין בלא בנים, הרי שתיקו אֲסוּרִין לְהִנָּשֵׂא לשוק. רַבִּי אֶלְעָזָר
17 אֹמֵר, הוֹאִיל וְהוֹתֵרוּ אותן נשים להינשא לַבְּמִין הוֹתֵרוּ לְכָל אָדָם
18 לאחר מיתת היבמים. ואינן צריכות לחשוש שבעליהן הראשונים
19 חיים.
20 הגמרא דנה במחלוקת זו: פְּעִי רַבָּא, מָאִי טַעְמָא דְרַבִּי אֶלְעָזָר הַמְתִּיר
21 לשתי הנשים להינשא לשוק, האם מִשּׁוּם דְקָבֵר צָרָה מְעִידָה
22 ונאמנת להחיות את הַבְּרִיתָה ואין חוששין שמסקרת בעדותה משום
23 שרוצה לקלקל לחברתה. או דְלָמָּא – שמא טעמו מִשּׁוּם דְהִיא לֹא
24 מְקַלְקֵלָא נִפְשָׁה – שהיבמה לא תקלקל עצמה אפילו במקום
25 שרוצה להזיק את חברתה בעדותה. ולכך באופן האחרון של
26 המשנה שאנו רואים שנתיבמה על פי עדותה שמת בעלה ולא
27 חששה שתקלקל בכך וליאסר לבעלה, אין לנו לחוש שעדותה
28 שקר וכוונתה בעדות זו לקלקל את חברתה, ונאמנת אף לגבי
29 חברתה.
30 מבררת הגמרא: לְמָאִי נִפְקָא מִיָּנָה – מה ההבדל להלכה בין שני
31 הטעמים.

1 אֲסוּרוֹת שתיקו לְהִנָּשֵׂא לשוק, שכל אחת צריכה לחשוש שמא
2 בעלה הקודם של חברתה חי וזקוקה להתייבם לו. רַבִּי אֶלְעָזָר
3 אֹמֵר, הוֹאִיל וְכָבֵר הוֹתֵרוּ אותן נשים על פי עדותן להינשא לַבְּמִין
4 בחזקת שבעליהן הראשונים מתו, הוֹתֵרוּ עתה על פי אותה עדות
5 להינשא לְכָל אָדָם, ואין לנו לחשוש שהבעלים הראשונים עדיין
6 חיים.

גמרא

7 הגמרא מביאה ברייתא שדנה במקרה נוסף: תָּנָא בברייתא, שתי
8 יבמות שהעידו שמתו בעליהן, לֹוּ יֵשׁ עֲדִים שמת בעלה ויש לה
9 בָּנִים מבעלה המת, וְלֹוּ אֵין לֹא עֲדִים שיעידו כדבריה שמת, וְלֹא
10 בָּנִים מבעלה, שְׁתֵּיהֶן מוֹתֵרוֹת להינשא לשוק, ששתייהן אינם
11 זקוקות ליבום, הראשונה מכיון שיש לה בנים מבעלה אינה זקוקה
12 ליבום אפילו אם היבם חי. והשניה פטורה מיבום משום שעדי
13 חברתה העידו שמת היבם.
14 שנינו בסיפא של המשנה: נִתְיָבְמוּ הנשים לאחרים וְנִתְיָבוּ גם
15

לקוטי שיחות י"ב-י"ג תמוז כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

- לקריאת מגילה⁵, וכן "משנכנס אדר מרבין בשמחה"⁶.
- בדומה לכך נקרא חודש ניסן חודש הגאולה⁷, מפני
- שבחמשה-עשר בו היתה הגאולה ממצרים.
- לגבי חודש תמוז רואים, שהוא כולל בתוכו שני
- ענינים מנוגדים:

- היום המיוחד שבחודש, המוזכר בתורה שבכתב
- (בנביאים)⁸, הוא "צום הרביעי", צום שבעה עשר
- בתמוז⁹, שביום זה "הובקעה העיר"¹⁰. זהו ענין כללי
- בחודש¹¹, כמובן מזה שהצום נקרא על שם החודש

א.

ימים מיוחדים שבחודש תמוז

- כידוע, יש לכל חודש תוכן מיוחד משלו¹. ומובן²,
- כיוון שהכל בהשגחה פרטית, שחודש שיש בו יום
- מיוחד או ימים מיוחדים, הרי תוכנו של החודש קשור
- למשמעות היום הזה או הימים האלה.
- לדוגמא: בחודש אדר מביאים ימי הפורים³ לכך
- שהחודש כולו הפך לזמן של שמחה – "החודש אשר
- נהפך להם..."⁴, עד אשר להלכה כשר החודש כולו

(1) ראה תרגום שני לאסתר ג, ז. וכל חודש יש לו מזל מיוחד (ר"ה יא, ב ובפרש"י שם. וצ"ק בשבת קנו, א שלא הובא מזל חודש). ובכל חודש מאיר צירוף מיוחד דשם הוי' (הובאו במשנת חסידים במקומם). ועוד.

- (2) וכן מוכח בתרגום שני שם.
- (3) ולהעיר ממגילה יג, ב: נפל פור בחודש אדר.. ובשבעה באדר נולד. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 368 ואילך.
- (4) מג"א ט, כב.
- (5) ירושלמי ריש מגילה. וברמ"א או"ח סתרפ"ח ס"ז: והכי נהוג.
- (6) תענית כט, סע"א (ואילך). מג"א או"ח סתרפ"ו סק"ה.
- (7) שמור פט"ו, יא. ועד שאמרז"ל: בניסן נגאלו בניסן עתידין להגאל (דעת ר"י ר"ה יא, רע"א. ובשמו"ר שם סתם כוות').
- (8) זכר"י ח, יט.

(9) כ"ה בירושלמי תענית פ"ד ה"ה. ספרי ואחנך עה"פ שמע ישראל. תוספתא סוטה ספ"ו. רמב"ם בפיה"מ לר"ה פ"א מג"ג. הלי' תעניות פ"ה ה"ד. טאו"ח סתקמ"ט (אבל ראה ב"י שם ד"ה ור' עקיבא). רד"ק ומהר"י קרא זכר"י שם. ולדעת כמה כ"ה הגירסא גם בבבלי ר"ה יח, ב. (הובא בחי' הר"ן וריטב"א שם. דק"ס שם).

אבל גירסת רוב הספרים בבבלי שם (וראה ראב"ע זכר"י שם, יח) "זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר" – והבבלי לשיטתו אולי ד"בראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז" (תענית כח, סע"ב. וכ"ה בטושו"ע או"ח שם ס"ב), והקרא דזכר"י איירי לאחר חורבן בית ראשון. אבל ראה הערה הבאה.

והירושלמי לשיטתו (תענית שם) ד"קלקול חשבונות יש כאן" וגם בראשונה הובקעה ב"י בו. וכן צ"ל בספרי ותוספתא שם (שהרי הוזכר שם "שבו הובקעה העיר").

והרמב"ם שכתב (הלי' תעניות שם ה"ב) ד"הובקעה ירושלים בחורבן שני" ומ"מ מפרש הכתוב דזכר"י על י"ז תמוז כנ"ל – כי לשיטתו נקבע הצום גם בראשון ל"ז תמוז, מפני שבאותו היום** (נשתברו הלוחות

(1) בטל התמיד (ראה צפע"נ לרמב"ם שם)***.

(10) וראה טו"א לר"ה שם "דאפילו לגמ' דידן בא' נמי הובקעה ב"י כו" (אלא ששם כתב ש"מפני קלקול החשבונות לא הי' מתענין בו (ב"י) אלא בט"). והא דאמרו בתענית שם דבראשונה הובקעה העיר בט' תמוז – "איכא למימר כמו שהפסוק לא רצה לשנות ממה שהיו סבורים, הכי נמי התנא" (גבורות ארי תענית שם, עיי"ש ובטו"א שם).

[ויומחק יותר ע"פ מה שמפרש בחדא"ג מהרש"א תענית שם, דקלקול חשבונות פירושו (לא טעות בחשבון, כ"א) ש"לפי קלקול חשבונות של האויבים שנתנו לחמה לא הי' רק בט' תמוז, אבל "בודאי ב"י בתמוז בחודש הלבנה נבקעה העיר גם בראשונה" (ומעולם התענו ב"י לחודש הלבנה)***]. וכן מוכח שיטת רש"י בפירושו לנ"ך, שהרי הביא (ירמ' א, יב) "כ"א יום.. שבין י"ז בתמוז שבו הובקעה העיר לתשעה באב שבו נשרף הבית" – ועה"פ (שם לט, ב. שם נב, וז') דבט' נבקעה העיר. לא העיר כלום!

ועכצ"ל שס"ל (ד(המשך) הכתוב (שם לט, ג) "ויבואו גו' וישבו בשער התוך" מוכיח****, דבט' תמוז נכבשה רק חומה החיצונה ("הבקעה העיר" היינו התחלת הבקיעה. ודוחק קצת) וחומה הפנימית (דהבימה"ק) נכבשה רק אח"כ (ב"י תמוז), פתח שערי ירושלים וגו'. ומש"פ לאח"ז בשער התוך "שער העזרה שער נקנור וכו'" [דלא כברד"ק ומצו"ד שם, שקאי על שער העיר, וברד"ק שם דוישבו בשער התוך הוא "אזור שהבקעה העיר" (וקאי על השרים)] – עכצ"ל, דכוונתו שלאחרי קיום נבואה הנ"ל נתקיים גם ההמשך שלה (ולכן הוסיף "וגו'") – "ועל כל חומותי" (כולל חומות ביהמ"ק שבתוכה. ועפ"ז יתורץ בירמ' (א, טז) שם דלכאורה אינו מזכיר העיקר – ביהמ"ק וחומה שלו).

[ובקאפיטל נב שם (ועד"ז במ"ב כה, גיד) אפשר לפרש, דמש"נ "בתשעה לחודש" קאי רק על "ויחזק הרעב גו'" שבפסוק זה, ולא על מש"נ בפסוק שלאח"ז "ותבקע העיר גו'*****].

וראה לקמן הערה 41. ואכ"מ.

(11) ראה תרגום שני שם.

(* ורק זה (דלא כבירושלמי שם).

(** ואין מתענין גם בט' תמוז – מפני שלא רצו הצבור לקבל (ראה צפע"נ שם, שמפרש כן דברי הירושלמי תענית שם). או דבטל התמיד חמיר מבקיעת העיר. (***) ועפ"ז י"ז דאין להזכיר מ"מ "הובקעה. וכפרש"י שם "שנתקיימה כאן נבואה כו' ובאו גו' בחורבן שני" שיטתו בחורבן ראשון (ראה הערה הבאה) – כי אין מזה נפק"מ מכיון שבלא"ה נקבע הצום (גם אז) ל"ז תמוז, ומכיון דלא בירדא לי' נקט רק חורבן שני.

(****) ע"פ המבואר בפנים לתוך בין הבבלי יורוש – מתורגם מ"ש במג"א (סתקמ"ט סק"ב) ד"בעל נפש יתענה גם בט'. מיהו בירוש' איתא שבראשונה הי' ג"כ ב"י כו" – שבפסוק כוונתו (כמ"ש במחז"ש שם) דלפ"ז גם בעל נפש אי"צ להחמיר, ומשמע שכ"ה מסקנתו – ודאי בבלי יורוש' הלכה כבבלי.

(*****) עפ"י מתורגם מה שבתענית שם (משא"כ בירושלמי ועו"ע שם) הובא הכתוב דקאפיטל נב – ולא דקאפיטל לט שקדמו – כי בקאפיטל לט מוזכר הזמן רק בנוגע להתחלתו "ויבואו" – דקאי (לפרש"י) על נבואה הנעלמה "שערי ירושלים".

(*****) (ועד"ז י"ז לתרג' במ"ש רש"י (ירמ' א שם) "תשעה באב שבו נשרף הבית" – אף שמפורש לפנ"ו (מ"ב כה, חז"ט) "בשבעה לחודש. וישרף את בית ה'" – כי "בשבעה לחודש" קאי רק על הגאון בפסוק ח, ולא על "וישרף גו'" שבפסוק שלאח"ז, שהי' אח"כ (וראה תענית כט, א: בשבעה נכנסו כו').

המשיח, זהו הזמן שבו צריך היה להתגלות ענין
הגאולה שבתמוז.

ב.

הניגודים שבשם "תמוז"

כשם שקיימים שני ימים מיוחדים בחודש תמוז, 30
המנוגדים בתוכנם, כך קיימים ניגודים גם בשמו¹⁸ של
החודש עצמו – "תמוז": 32

(א) "תמוז" הוא שמה של עבודה־זרה, כנאמר בתורה 33
שבכתב, ביחזקאל¹⁹, "הנשים יושבות מבכות את
התמוז" ("דמות אחת שמחממים אותו..."²⁰) – שזהו 34
הקצה הירוד ביותר. 36

(ב) מצד שני, מוסבר בהרחבה בספרי חסידות, 37
שהחום העצום של תקופת תמוז, שנכלל במשמעות 38
המילה "תמוז" – "לשן היסק"²¹, הוא ענין נעלה ביותר 39
בפנימיות. כי כשם שכל דבר בעולם "משתלשל" ונובע 40
ממהותו הפנימית, משורשו הרוחני, כך משתלשל 41
השמש הגשמית מ"שמש היר"י"²² ("שמש ומגן ה' 42
אלקים"²³), 43

ולכן²² היא גם משל לאי־ההשתנות שלמעלה (אני 44
ה' לא שנית²⁴) ולהתבטלות העולמות²⁵ – שזהו ההיפך 45
מעבודה־זרה. 46

זריחת השמש בימי הקיץ היא בפנימיותה זריחה 47
של שמש הירי²⁶. וחזקו של החום בתקופת תמוז קשור 48
לחזקת גילוי שם הירי²⁷. כלומר, בתקופת תמוז מאיר 49
שם הירי, שמעל לטבע, בעוצמה רבה יותר מאשר בכל 50
השנה. 51

1 כולו¹² – "צום הרביעי" – הצום של ה"רביעי
2 לחדשים"¹³.

3 לפי זה קשור תוכנו של חודש תמוז להיפוכה של
4 השמחה – לפורענות, במיוחד כאשר משבעה עשר
5 בתמוז והלאה מתחילים ימי בין המצרים, ימי אבילות.
6 מצד שני נתגלה בדורנו עוד יום מיוחד בחודש זה,
7 שהוא בעל תוכן מנוגד – חג הגאולה – י"ב-י"ג תמוז,
8 כאשר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר שוחרר באופן סופי
9 ממאסר ומגלות. זו לא היתה גאולה פרטית, אלא כפי
10 שהוא כותב במכתבו המפורסם¹⁴: "לא אותי בלבד
11 גאל הקדוש־ברוך־הוא ביי"ב תמוז, כי־אם גם כל
12 מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה, וגם את אשר בשם
13 ישראל יכונה..." וזה כולל את כל סוגי היהודים.
14 כלומר, זהו חג הגאולה לכל ישראל.

15 ולפי כל האמור לעיל מובן, שענין הגאולה הוא
16 תוכן עיקרי וכללי של חודש תמוז כולו.

17 [אין להקשות: כיצד לא ידעו במשך כל הדורות עד
18 לדורנו, שענין הגאולה הוא תוכנה של חודש תמוז,
19 כי־אם להיפך, היה ידוע, לפי התורה שבכתב, רק על
20 ענין הפורענות שבו?]

21 כי בתורה בכלל מוצאים, שמתגלים ומתחדשים
22 באופן תמידי ענינים חדשים בה, ויחד עם זאת "הכל
23 ניתן למשה מסיני"¹⁵, וההסבר לכך הוא, שלכל ענין
24 יש זמן משלו שבו הוא צריך להתגלות¹⁶, ואשר מאז
25 יש לקיימו, בדומה לימי הפורים¹⁷ וכדומה.

26 וכך גם בענינינו: דווקא עתה, בדור של עקבתא
27 דמשיחא, בסמוך ממש לביאת גואל אחרון – מלך

(19) ח, יד.
(20) פרש"י שם. מפרש"י נ"ך שם. מר"ג ח"ג פכ"ט (ועיי"ש ששייך להזמן דחודש תמוז).
(21) לשון רש"י שם.
(22) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 163, וש"נ.
(23) תהלים פד, יב.
(24) מלאכי ג, ו.
(25) תניא פל"ג. שער היחוד והאמונה פ"ג.
(26) סד"ה ביום השמיני עצרת תרל"ב. לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 3.
(27) המשך תער"ב פרק קפ.

(12) ובפרט לפמ"ש (ריטב"א ר"ה שם. תענית שם. תשב"ץ ח"ב סרע"א) דלכתחילה נקבע הצום לחודש זה (הרביעי) סתם ולא ליום מסוים (עיי"ש).
(13) ר"ה שם. ספרי ותוספתא שם.
(14) נדפס בסה"מ תרפ"ח ע' קמו ואילך. סה"מ תש"ח ע' 263 ואילך. וזה עתה (תשל"ח) עוה"פ בקונטרס בפ"ע.
(15) נסמן בלקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 70. ח"ז ע' 207. ועוד.
(16) ראה בארוכה לקו"ש ח"ז שם.
(17) להעיר משבועות לט, א. וראה צפע"נ למג"א ט, כז.
(18) דשמו אשר יקראו לו כו' הוא כלי לחיות כו' (שער היחוד והאמונה פ"א).

ומ"ש בירמי' (נב, יב) "בעשור לחודש" וזהו תירוץ בתענית שם (הובא ברד"ק (וולב"ג) מ"ב שם, מהר"י קרא ירמי' שם) דבט' סמוך לחשיכה הציטו כו' ונשרף (רובו) בעשור – לא מוכר ברש"י. אבל ראה רש"י איכה א, ב) – כי שם קאי גם על "זאת בית המלך.. בית הגדול" (שם, יג), ששריפת כהנ"ל נגמרה בעשור לחודש. וזהו תירוץ בין הכתוב דמ"ב שם דנבחראדן בא ב' לחודש ובירמי' שם שבא בעשור לחודש – שאין רש"י מתרצה – כי מפורש בפשט"מ: במ"ב שם נאמר שבא לירושלים, ובירמי' שם – ש"בא גו' עמד לפני מלך בבל" (משא"כ להרד"ק ירמי' שם שהוכרח לטרוס הכתוב).

ח"ו, אלא שהצום יהפוך לששון ולשמחה ולמועדים²⁹
טובים⁸, וזה מובן באופן של קל-וחומר, מן הגורם
לצום, הגלות, שתכליתה איננה הגלות עצמה ח"ו, אלא
היציאה מן הגלות והזכייה בגאולה.³²

וכדי להזכיר ליהודי אודות ענין זה, כדי לעוררו
ולהביאו לידי עשיית כל התלוי בו למען חיסול הגלות,
על-ידי ביטול הגורם לגלות – "מפני חטאינו גלינו
מארצנו..."³³,

קבע הקדוש-ברוך-הוא בחודש תמוז, שהוא זמן
של פורענות, יום של גאולה. כשם שבחודש אב קבוע
גם-כן יום-טוב של חמשה עשר באב³⁴ ושבת נחמו,
המזכירים את הנחמה³⁵ שתגיע על האבלות של תשעה
באב ועל הגבורות והדינים של חודש אב בכלל.

אך אין די בהסבר זה, כי:

(א) הסבר זה היה מתאים לו יום הגאולה היה בא
לאחר היום המדגיש את הגלות (כבחודש אב, כאשר
חמשה עשר בו ושבת נחמו באים לאחר תשעה באב).

אך י"ב-י"ג תמוז הם לפני שבעה עשר בתמוז³⁶
(ובין המצרים), ומזה מובן, שענין הגאולה שבתמוז
איננו מסוג הגאולה הבאה (מאוחר יותר) כותצאה מן
הגלות, אלא גאולה שהיא הכנה לגלות.

(ב) כאשר שני ענינים אלו, גלות וגאולה, באים
ביחד, באותה תקופה, באותו חודש, מובן, שבעיקר
צריכה לבלוט המטרה – הגאולה.

אף אם נאמר שענין הגלות צריך להיות מורגש, כי
על-ידי-זה מתגברת הגאולה – שכן דוקא משום
ש"לקתה בכפליים" באה אחר-כך "נחמה בכפליים"³⁷
– אך הרי בכל זאת, הוא טפל לגאולה, שהוא הגורם
לגאולה הנעלה.

1 בכך יובן בפשטות כיצד קוראים יהודים לחודש
2 במילה שהיא שם של עבודה-זרה, והרי יש איסור של
3 "ושם אלקים אחרים לא תזכירו..."²⁸?

4 אמנם, "כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר
5 להזכיר שמה"²⁹, ו"תמוז" מוזכר בתורה, כדלעיל, אך
6 בכל זאת, רק "מותר להזכיר", ואין זה הכרח – ומדוע
7 נבחר מלכתחילה שם, שצריך לקבל עליו היתר?

8 לפי האמור לעיל אין זו שאלה כלל: אנו קוראים
9 לחודש "תמוז" משום הענין הנעלה שבשם זה³⁰ –
10 שאז מאיר בתוקף החום של "שמש הוי".

11 אמנם, יש המשתמשים באותה מילה לשם של
12 עבודה-זרה, אך על כך יש לומר, בדומה למאמר
13 חז"ל³¹ בענין דומה "יאבד עולמו מפני השוטים!"
14 (בתמיהה): האם משום ש"שוטים" משתמשים
15 ב"תמוז" כשם של עבודה-זרה, צריך הדבר למנוע את
16 האפשרות לשבח את ה' בענין הנעלה של חודש תמוז,
17 ש"שמש הוי" מאירה בעוצמה רבה?!

18 גם במקרה זה רואים אותו חידוש ככסוף סעיף א:
19 המוזכר בתורה שבכתב, והידוע במשך כל הדורות, הוא
20 דוקא הצד הירוד ביותר של "תמוז" – שזהו שם של
21 עבודה-זרה, ודוקא פנימיות התורה, כפי שנתגלתה
22 בדורות האחרונים בתורת החסידות, מגלה ומפרסמת
23 את הענין הנעלה ביותר שב"תמוז" – את העוצמה
24 הרבה של ה"חום" של "שמש הוי".

ג.

תכלית הגלות - הגאולה

25 לכאורה, ניתן היה להסביר את הענין שבאותו
26 חודש קיימים שני ניגודים – צום, מפני גלות וחורבן,
27 וחג, משום גאולה, שדוקא "היא הנותנת":

28 תכליתו של הצום³² איננה הצער והצום כשלעצמו

(32) ראה תרגום שני שם שסיבת הצום מסובך שלה הוא ג"כ ד"לא
חזי למיקם עקתא" – וצ"ע ממחז"ל דמגלגלין חובה ליום חייב (תענית
כט, א).

(33) נוסח התפלה – מוסף דיו"ט.

(34) משנה סוף תענית.

(35) ראה (בנוגע לט"ו באב) רשימות הצ"צ לאיכה (אוה"ת לנ"ך ח"ב
ע' אצ"ו). ד"ה נחמו עת"ר. ועוד.

(36) והתחלת הגאולה – כבר היתה בג' תמוז, כדלקמן בפנים.

(37) ראה יל"ש ישעי' רמז תמה. וראה אוה"ת לנ"ך שם. ד"ה נחמו
שם רפ"ח.

(28) משפטים כג, יג. מכילתא (ופרש"י) שם. סנהדרין סג, ב.
(29) סנהדרין שם. וביראים ס' עה (ביראים השלם – ס' רמה. ובשני
לשון) "כיון שהתורה הזכירה וראי נבטלה".

אבל להעיר מדעת זקנים בעה"ת בשלח יד, ב. וצ"ל שמחלק בין
הזכרת גרידא, להזכרת לצורך שנותן בו ממשות (שאו אסור גם אם
הוזכרה בתורה) – כמשנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 349 ואילך.
ובפרט שבנדר"ד הוא לא רק הזכרה כ"א קביעת שם חודש".

(30) ובפרט ע"פ הידוע דשם כל דבר הוא חיותו (ופנימיותו) – והרי
הפנימיות דתמוז הוא התוקף דשמש הוי", כדלקמן סעיף ו'.

(31) משנה וברייתא ע"ז נד, ב.

(*) ושם: אינו אסור להזכיר אלא שם הניתן לאילול לשם אלקות כו' אבל שם הדיוסות כו' שלא ניתן השם לשם אלקות ואינו נשמע אלקות ואדנות מותר.
(**) וראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 167 ואילך.

תחילת החורבן של תשעה באב, חל תמיד באותו יום
בשבוע, שחל בו יום ראשון של פסח. כלומר, זהו רמז
ששניהם בפנימיות הם ענין אחד, ביטוי לחסד ה'.

יתר-על-כן: בענין ה"גבורה" מלובשת פנימיות
האהבה, אשר מתגלה יותר בענין הפכי. בדומה לאב
המעניש את בנו על שעשה מעשה אשר היה אסור לו
לעשותו, הרי אז תקיפותו של האב היא תוצאה של
האהבה הנזה שלו, שבגללה כל כך נוגעת לו התנהגות
בנו, עד שהוא פועל נגד טבע תכונותיו. פנימיות
האהבה מתבטאת בפעולות נוגדות, בתקיפות.

בכך מוסבר בספרי חסידות, שלעתיד-לבוא יהפוך
תשעה באב ליום-טוב, ואף ליום-טוב גדול יותר מימים
טובים אחרים.⁴⁷

שהרי, לכאורה: אמנם, לאחר שיכנה בית-המקדש
השלישי כבר לא יהיה מקום להתאבל בתשעה באב על
בית-המקדש שחרב, אך מדוע יהא זה יום-טוב – הלא
אין כאן אלא היציאה מן היגון, ויהיה אם כן כאילו לא
נחרב שלא יהיה ט' באב יום מר?⁴⁸

ההסבר לכך הוא, שתוכנו הפנימי של תשעה באב
עתה הוא פנימיות אהבתו של ה'. אך כל עוד גלויה
מידת הגבורה וה"רוגז" של הקדוש-ברוך-הוא, בזמן
הגלות, ופנימיות האהבה היא בהעלם, הרי יום תשעה
באב הוא צום.

אך "לאחר שעשה הדין וכלה הרוגז"⁴⁹, כפי שיהיה
לעתיד-לבוא, תישאר ותתגלה רק פנימיות האהבה
הקשורה ליום זה, ולפיכך יהיה זה יום של ששון
ושמחה וכו'.

1 [ויש לומר שזוהי הסיבה למנהג ישראל להוסיף³⁸
2 לשמו של חודש אב – כמובא בתרגום³⁹ ובמשנה⁴⁰ –
3 את המילה "מנחם" – מנחם אב – כדי להדגיש מיד
4 בשמו של החודש, שעיקרו הוא הניחום על הענינים של
5 חודש אב⁴¹].

6 ולפיכך נדרש הסבר: אם נאמר שבתמוז קיים ענין
7 הגאולה, כיצד ייתכן שבמשך דורות רבים כל-כך היה
8 ידוע רק על הטפל, על הצום, והעיקר לא היה ידוע?

ד.

שתי דרכים להסתכלות על הצום

9 מכל האמור מובן, שתוכנו של חודש תמוז הוא,
10 אכן, ענין ה"צום" שבו, אלא שבזה ישנם שני אופנים,
11 להבנת ענין הצום:
12 (א) הצום כפי שהוא בחיצוניות – נראה כדבר של
13 פורענות.

14 (ב) פנימיותו של הצום – כפי שיהיה לעתיד-לבוא,
15 שאז יהיה "ונגלה כבוד הוי"ו"⁴² – יום של ששון
16 ושמחה ומועד טוב. כלומר, ההכרה לא רק בפורענות
17 לצורך גאולה, אלא בכך שהצום עצמו הוא בפנימיותו
18 "ששון ושמחה", כי⁴³ גם הפורעניות עצמן הן
19 בפנימיותן ביטוי לאהבת ה' לישראל⁴⁴, ולכן "כמשל
20 מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו
21 יחידו מרוב אהבתו" כך "רחץ ה' את צואת בנות
22 ציון"⁴⁵.

23 [ויש לומר שדבר זה נרמז גם בסדר קביעת לוח
24 השנה – א"ת ב"ש כו' – כמצויין על-ידי גדולי ופוסקי
25 ישראל⁴⁶, שתשעה באב, וכן שבעה עשר בתמוז שהוא

ואולי י"ל, שלפי שיטת הירושלמי שנבקעה העיר בי"ז תמוז (כנ"ל
הערה 9) – מה שנאמר בכתוב "בתשעה לחודש" (וכקושיית מפרשי
הירושלמי שם. וראה חת"ס לירוש' שם. יפה עינים לר"ה יח, ב) הוא
מפני שהגזירה היתה על ט' תמוז, אלא שהקב"ה האריך אף (מפני תוקף
חסדו) עד י"ז תמוז שלא תבקע העיר אולי יחזור בתשובה. וע"ד שע"כ
גבריאלי הגחלים (ויק"ר פכ"ו, ח). מדרש משלי א, כד. ועוד. וראה יומא
עז, א. ואכ"מ.

וע"פ משנת"ל (הערה 10) דעת רש"י, דבט' תמוז נכבשה חומה
החיצונית ומ"מ לא כבשו חומה הפנימית ונכנסו לעיר עד י"ז תמוז –
נמצא, שעכ"כ הוי' באמצע החומות ח' יום אולי יחזור בתשובה!
(45) ישע"י ד, ד. אגה"ק סכ"ב.

(46) טוש"ע או"ח סתכ"ח ס"ג.
(47) שהרי מלובש בו פנימיות האהבה. וראה פסיקתא רבתי פ' על
נהרות בבל בסופו: אין שמחה בא אלא בתשעה באב כו'.
(48) ל' אוה"ת מסעי שם ע' א'שפה בתחילתו.
(49) ל' אוה"ת שם ע' א'שפו.

(38) ועד שי"א שבכתובות וכו' כותבים מנחם במקום אב (גט פשוט
סקכ"ו סקל"ה) וראה אנציקלופדיא תלמודית מע' אב הדעות בזה, וש"נ.
(39) תרגום שני למג"א שם. תיב"ע שלח יג, כה.
(40) תענית פ"ה מ"ה. ועוד.
(41) וגם שם "אב" עצמו מורה על הרחמים – יל"ש שם עה"פ (נא,
יב) אנכי אנכי. וראה ד"ה נחמו שם פ"י. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד
ע' 61.

(42) ישע"י מ, ה.
(43) בכל הבא לקמן – ראה בארוכה אוה"ת מסעי ס"ע א'שפד ואילך.
וראה גם תורת חיים בראשית מ, סע"ג ואילך. רשימות הצ"צ לאיכה שם
(ע' א'מה). ועוד. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 66.

ולהעיר ג"כ מרשימות הצ"צ לאיכה שמפרש כו"כ פסוקי איכה
למעליותא, עיי"ש בארוכה.

(44) ונתגלה גם בעת החורבן גופא, וכמחז"ל (מדרש תהלים מזמור
עט. איכ"ר פ"ד, יד) דשפך הקב"ה חמתו על עצים ועל אבנים כו'. וראה
לקו"ש ח"ב שם.

ה.

גאולת י"ב תמוז – "טעימת" פנימיות הצום

1 ויש לומר, שזוהי הסיבה לכך שבמשך כל הדורות
2 יכול היה להיות בגלוי רק ענין הצום שבתמוז, כי,
3 כדלעיל, פנימיות האהבה, והגאולה שבחודש תמוז
4 מתבטאת דוקא במידת ה"גבורה".

5 רק בדור של עקבתא דמשיחא, כאשר כבר מתחילה
6 ה"טעימה" וה"התנוצצות" של הגאולה העתידה⁵⁰,
7 הגיע הזמן לאפשר "לטעום" גם מענין זה – להבחין
8 שפנימיותו של הצום, ושל ימי בין המצרים⁵¹, היא ענין
9 נעלה ביותר.

10 לפיכך קבע הקדוש-ברוך-הוא כהכנה לימי בין
11 המצרים את הנס של י"ב-י"ג תמוז, במיוחד כאשר
12 בגאולה זו באו לידי ביטוי שני הניגודים שבכל גלות,
13 שבתחילה צריכה להיות מידה של "גבורה", כי "יתרון
14 האור" נובע דוקא "מן החשך"⁵², אך "לאחר שעשה
15 הדין" רואים שהחושך וה"גבורה" היו בפנימיות רוב-
16 חסד ו"יתרון האור":

17 מצד אחד, עבר הרבי את היסורים ועינויי המאסר
18 באופן חמור ביותר, עד לפסק-דין של היפך החיים ר"ל,

19 אך מצד שני, ראו בגאולת י"ב תמוז, שכל מהלך
20 הענינים של המאסר לא היה בפנימיותו ענין של
21 "הגבלה", כי-אם להיפך – עוצמה חזקה מאד של
22 חסד⁵³, הכנת הדרך להרחבת הפעילות של הרבצת
23 התורה באופן שונה לחלוטין ונעלה הרבה יותר,
24 ולהתפשטות בכל רחבי תבל.

25 ובלשון חז"ל⁵⁴ (כפי שהתבטא בה הרבי
26 (מוהרש"ב) נ"ע⁵⁵ לגבי מאסרו של אדמו"ר הזקן) –
27 הזית הזה כשכותשין אותו (דוקא) הוא מוציא שמנו –
28 הכתישה היא שלב בתהליך של "מוציא שמנו"⁵⁶.

(50) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 51. ועוד.

(51) ע'מסנ"ת (לקו"ש שם ע' 270 ואילך) ש"ע פנימיות התורה מאיר גם עתה הפנימיות שביסורים כ', "כצאת השמש בגבורתו" (ומשו"ז דוקא פנימיות התורה מפרש עניני התוכחה – כבוכות (בלקו"ת בחוקותי מח, א ואילך. אוה"ת תבא ע' תתצב ואילך). וראה לעיל הערה 40). ועיי"ש שזה ענין נעלה יותר מג' האופנים המבוארים בתניא (פכ"ו. אנה"ק סי"א. אנה"ק סכ"ב) כי ע"י פנימיות התורה רואים גם עתה מלכתחילה הפנימיות שבוה.

(52) לשון הכתוב – קהלת ב, יג. וראה ספר הערכים-חב"ד ע' אור – ביחס לחשך סעיף ה' (ע' תקפ"אב), וש"נ. וראה שם סעיף ט' (ע' תקצו ואילך) וש"נ.

(53) ומטעם זה י"ל שגם הימים שבין ט"ו סיון (יום בו נאסר כ"ק מו"ח אדמו"ר) י"ב תמוז ימי סגולה הם, כמסנ"ת כמ"פ (לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 303. ועוד).

29 יתר-על-כן: גאולת י"ב תמוז הפכה גם את אחד
30 מימי המאסר עצמם ליום של ששון ושמחה, יום זה לא
31 הפך רק להכנה והתחלה לגאולה המאוחרת יותר של
32 י"ב תמוז, אלא הוא עצמו הפך ליום של גאולה, כשם
33 שהצום עצמו הופך לששון ולשמחה:

34 ג' תמוז, שבו שוחרר הרבי ממאסר ונשלח לשלוש
35 שנות גלות, היה נראה אז, באותה שנה, כשלב נוסף
36 של המאסר – שילוח לגלות, שהיא קשה בפרטים
37 מסויימים כמוות, כפי שמסביר זאת בעל ה"חינוך"⁵⁷,
38 עד כדי כך, שלא ידעו אז אם זאת הקלה, או שזוהי
39 רק דרך כדי להיפטר מן הלחצים שבאו מחו"ל לשחרור
40 הרבי, ואחר-כך יחפשו שוב עלילה וכו', ר"ל.

41 גאולת י"ב תמוז גילתה, שיום ג' תמוז היה,
42 לאמיתו של דבר, שלב ראשון לגאולה⁵⁸, ולא תחילת
43 גלות – יום של ישועה והצלה. ויותר מכך: הישועה
44 וההצלה של יום זה, שבו שוחרר הרבי ממאסר, גדולה
45 יותר, בפרטים מסויימים, מגאולת י"ב תמוז, שהיתה
46 גאולה מגלות⁵⁹.

ו.

ההסבר לניגודים שב"תמוז"

47 בכך יובנו יותר שני הניגודים שבשם "תמוז":
48 במשך כל הדורות, כאשר בתמוז הורגש רק התוכן
49 החיצוני, הצום והפורענות שבו, היה מפורסם תמוז רק
50 כשם של עבודה-זרה. כלומר, זוהי תקופה של העלם
51 והסתר מוחלט של האלקות (עד לשם של עבודה-זרה).

52 אך כאשר מתקרבת הגאולה, גילתה פנימיות
53 התורה, המגלה את הפנימיות של כל דבר, גם את
54 המשמעות הפנימית של "תמוז"⁶⁰, שדוקא בחושך יש
55 "יתרון האור", עוצמה חזקה של חום "שמש הוי".

(54) ראה מנחות נג, סע"ב. שמו"ר ר"פ תצוה.

(55) ס' השיחות תורת שלום ע' 26 (ושם: והגם שקשה לומר, אבל האמת הוא כן).

(56) וראה לקו"ש ח"ג ע' 242 – די"ל שימי המאסר (כ"ט יום ומקצת יום למ"ד) היו "יום לשנה" לשנות (מוציא שמנו) נשיאותו, עיי"ש.

(57) מצוה תי.

(58) ולהעיר שג' תמוז חל לעולם ביום בשבוע שחל א' דפסח (התחלת גאולת מצרים). וי"ל, דזה שג' תמוז חל ביום בשבוע שחל י"ז תמוז, הוא להורות שגאולה זו מגלה הפנימיות של הצום (ע"ד הנ"ל בפנים סעיף ד' – לענין פסח ותשעה באב).

(59) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 297. ועוד.

(60) ראה לעיל הערה 48.

פנימיות התורה, שגילתה ופרסמה את התוכן הפנימי של ימים אלו, שבהם קיימת האהבה העזה של הקדוש-ברוך-הוא לישראל. וכהכנה לימים אלו ישנו חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז, שהראה כיצד אפשר בזמן הזה של הגלות עצמה⁶¹ לגלות את המעלה הפנימית הזאת, כך שמתבטלים גם בחיצוניות ההעלם וההסתרה. זה מעודד ומחזק את היהודי לשים לב בימים אלו לתוכן הפנימי של הגלות, ובודאי לא להיות מושפע ממרידותה של הגלות.

אמנם, הוא צריך לקיים את כל דיני האבילות של בין המצרים לכל פרטיהם, כנדרש על-פי שולחן-ערוך, אך הוא מוצא דרכים לקיים גם בימים אלה על פי התורה עניני שמחה, לדוגמא: באמצעות עריכת סיום מסכת, ועשיית "יומא טבא לרבנן"⁶² גם בימים אלה, עד שאף מותר לאכול סעודת בשר כאשר עורכים סיום מסכת בתשעת הימים⁶³. ובכלל, לעסוק יותר בלימוד התורה, שהיא "משמחי לב"⁶⁴, ובמיוחד בלימוד הלכות בית הבחירה אודות בנין בית-המקדש וכדומה, שעל-ידי לימוד התורה בעניני "צורת הבית", הרי "אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית"⁶⁵. והתנהגות זאת מביאה לידי גילוי⁶⁶ פנימיות ימי בין המצרים, כפי שהם יהיו לעתיד-לבא, כאשר יהפכו "לששון ולשמחה ולמועדים טובים".

(משיחות ש"פ שלח וש"פ חוקת תשל"ז)

ולאחר שענין זה התגלה בתורה, הוא ירד אחר-כך לעולם, והתבטא בנס של י"ב תמוז, שבו ראו בעיני בשר את הגילוי העצום של "שמש הוי'" שמעל לטבע, שהכניע את ההעלם והחושך הנמוכים ביותר, הסמיכים ביותר, והמתנגדים החמורים ביותר לתורה ולמצוות, עד שהם עצמם הסכימו לשחרור הרבי, בידועם שזה יעודד את העוסקים בהרבצת התורה במדינה ההיא. כלומר, מי שאסרו את הרבי, עקב פעילות בהרבצת התורה, הם עצמם "הסכימו" לעידוד והרחבת פעילות זו במדינה ההיא!

ז.

ההוראה: שמחה גם בימי בין המצרים

אחת מן ההוראות הפשוטות ביותר שיש ללמוד מן הענין הנ"ל היא:

כאשר מתקרבים ימי בין המצרים, ויהודי מתחיל לחשוב על החושך העצום שבגלות בכלל, ובמיוחד בתקופה של עקבתא דמשיחא, הוא עלול ליפול לתוך יאוש ח"ו, בלי לדעת כיצד להתגבר על כל הקשיים.

אמנם, הוא יודע, שבאמצעות הסבל והיסורים של הגלות הוא יגיע אחר-כך ליתרון בגאולה, אך עתה הוא שרוי בכל זאת בגלות המרה והאפלה, וכיצד הוא יכול עתה להתגבר על כל הקשיים?

לכן באה ההוראה המלמדת ומעודדת, שלהיפך: דוקא בדור זה, דרא דעקבתא דמשיחא, ישנו הגילוי של

(61) ובוה יש עילוי גם על היפוך הצומות לעתיד (לאחרי שיתבטל הגלות).
(62) שבת קיח, סע"ב ואילך. רמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ו. וראה באר היטב שם.
(63) דאה רמ"א או"ח סתקנ"א ס"י. ובמג"א שם (סקל"ג): דגם לגמר מצוה עושין סעודה.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שני עמ' א

לשוק שניהם מן התורה, מה לי איסור קרית מה לי איסור לאו, וכי אין אנו צריכים לחוש לספק איסור לאו כשם שאנו חוששים לספק איסור כרת, ואם כן אף בסיפא שהוא איסור לאו יש לנו להחמיר ולאוסרה להתייבם.
רבא מפרש באופן אחר מדוע רבי מאיר סומך על החזקה רק ברישא ולא בסיפא: אלא אמר רבא,

אם נולד לבעלה אח [יבם] מחמותה, והיא זקוקה לו ליבום, מכל מקום בנישואיה לשוק אינה חייבת כרת והוא איסור לאו בלבד, לפיכך לא חששו שמה נתעברה חמותה, אלא סמכו על החזקה שמתרת לשוק.
רבא דוחה ביאור זה: אמר רבא, מְכַדִּי [הרי] הָא דְאִיִּיתָא וְהָא דְאִיִּיתָא – שני איסורים אלו היינו איסור אשת אח ואיסור יבמה

שמות ו, ג - וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב
באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם

מא

ביאור הזהר במ"ש "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב", דנתוסף ביעקב את חד דכתוב "ואל", דנתוסף ביי אות ו', דהוא שלימו דכלהו וכו'

ואַרְאִי אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב, אֲמַר רַבִּי חֵיִי, תוֹשְׁבְּחָן דְּאַבְרָהָן יַעֲקֹב הָיָה, דְּהוּא שְׁלִימוֹ דְּכָלָא, כְּכֻלְהוּ כְּתִיב אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק, וְכִיָּה אֶתּוֹסָף אֶת חַד, דְּכְתִיב וְאֶל יַעֲקֹב, אֶתּוֹסָף בֵּיהּ ו', לְאַחְזָא דְּאִיהוּ שְׁלִימָא יְתִיר מְכֻלְהוּ, וְעַם כָּל דָּא לֹא זָכָה לְאַשְׁתַּמְשָׁא בֵּיהּ כְּמִשָּׁה.

ספר הזהר חלק ב' דף כג, א

האומר² זה הוא ר' חייא שביעקב³ תפארת אתוסף ו'

(1 [תרגום ללה"ק] וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב, אמר רבי חייא, תושבחן דאבהן יעקב הוה (המשובח שבאבות ה' יעקב), ההוא שלימו דכלא (שהוא ה' השלם שכולם, כי הוא ה' בקו אמר צעי בחי' תפארת המתפשט בכל המדות ומחבר ומיחד ב' הקוים וזהו שלימותו), בכלהו כתיב אל אברהם אל יצחק, ובי' אתוסף את חד (וביעקב נוספה אות אחת), דכתיב ואל יעקב (ומפרש) אתוסף ב' ו' לאחזאה דאיהו שלימא יתיר מכלהו (לכן נוספה בו אות ו' להראות שהוא השלם מכולם), ועם כל דא לא זכה לאשתמשא ב' כמשה (ועם כל זה לא זכה להשתמש בפנימיות התפארת כמו שזכה משה, דרק למשה נתגלה שם יהוה).

(2 מדייק ומבאר כאן:

א) למה דוקא "ר' חייא" דרש במעלת יעקב?

ב) דיוק בלשון הזהר, מתחלה אמר שיעקב הוא "שלימו דכלא", ואח"כ "שלימא יתיר מכלהו", מה טעם שינוי הלשון?

ג) דיוק בלשון הזהר, מתחלה נקט "ובי' אתוסף את חד", ולא מפרש איזה אות, ואח"כ מפרט "אתוסף ב' ו'", למה מתחלה לא כתב מיד "אתוסף את ו'?"

ויבאר בפנים.

(3 כמארז"ל (ב"מ פד, א) "שופרא דיעקב מעין שופרא דאדם הראשון". ראה זהר חלק א דף קנז, ב. חלק ג דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. תורה אור פ, ד.

ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי [קה"ת ה'תשע"ה] עה, ב בסופו: כל עיקר בחינת יעקב הוא בבחינת קו האמצעי שנקרא בריח התיכון המבריק כו' שהוא בחינת תפארת דז"א כידוע, דהיינו בבחינת ההתכללות מחו"ג דוקא שזהו עיקר ענין התפארת כאשר יש כמה גוונים שונים הפכים יחדיו מעורבים, ולא כאשר אין רק גוון אחד אדום או לבן שאין זה תפארת כלל כידוע, ובחי' ההתכללות מאדום ולבן הוא בחינת התכללות מחו"ג כנודע.

וזהו שיעקב נקרא בחיר שבאבות כי בחינת אברהם הוא רק בבחינת החסד בלבד ובחי' יצחק רק במדת הפחד ואין שם בחינת תפארת כו', אבל בחינת יעקב כלול משניהם וכמ"ש אלקי אבי אברהם ופחד יצחק ה' לי שכלולים בו אור חסד דאברהם ופחד דיצחק, וע"כ נק' בריח התיכון כו' שכולל ב' הקוין דימין ושמאל והוא עיקר בחינת התפארת וכו'. ע"ש.

ואל יעקב, כי ר' חייא שייך לתפארת יעקב גם כן, כי יעקב לא מת ועל דרך זה הוא שמו חייא, ועיין בלקוטי תורה בד"ה ושמתי כדכד ע"ש.

ובמעלת יעקב אמר ר' חייא ב' דברים. מתחלה אמר דהוא שלימו דכלא, ואחר כך כמה שנתוסף לו ו' אמר דהוא שלימא יתיר מכלהו.

והיינו, מה שהוא שלימו דכלא הוא מה שתפארת כולל חסד דאברהם⁶ וגבורה⁷ דיצחק, ומה שהוא שלימא יתיר מכלהו הוא מה שהוא⁸ עמודא דאמצעיתא שאינו לא חסד ולא גבורה שזהו פנימית התפארת בחי'⁹ דעת, ועל זה רומז התוספות ו', שאות ו' תמונתו קו ישר שאינו נוטה לא לימין ולא לשמאל והוא בחי' עמודא

(4 תענית ה, ב.

(5 ראה לקוטי תורה פ' ראה כז, ד וז"ל: בגמ' (ב"ב עה, א) ואמרי לה דפליגי בזה תרי אמוראי במערבא יהודה וחזקיה בני ר' חייא. והענין דאיתא בגמ' בב"מ (דפ"ה ע"ב) שר' חייא ובניו היו דוגמת האבות אברהם יצחק ויעקב. וגם איתא בגמ' במ"ק (דכ"ה ע"א) יהודא מימינא דאבהו וחזקיה משמאליה. ופי' בס' חמדת צבי על הת"ז שר' חייא הוא בחי' יעקב ולכן גוהרקי שלו מנפשי' סליק ע"ד תפארת עולה עד הכתר. וגם כי ביעקב נאמר כי שרית עם אלקים ועם אנשים שא"צ למלאכים כו'. (ועמ"ש בביאור ע"פ עלי באר כו' חפרוה שרים ועמ"ש ע"פ כנשר יעיר כו'). וגם י"ל דלכך נק' חייא ע"ד יעקב אבינו לא מת כו'. ואם כן ממילא מוכן דיהודה שהיה מימיני' הוא מבחי' אברהם וחזקיה משמאליה הוא מבחי' יצחק. ע"ש ביאור הגמ' שם. (6 אברהם חסד: חסד... אברהם: כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה זהר חלק א' בראשית דף מז, ב. תניא - אגרת הקודש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

(7 יצחק בחי' גבורה: ראה פרדס שער (כג) הכינויים פ"ג. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית קמז, ג. ד. לקוטי שיחות חלק ה' עמוד 357 ואילך. חלק כ' עמוד 101 ואילך.

(8 הקדמת תקוני זהר - פתח אליהו (יז, ב). ראה תורה אור פרשת נח יא, א.

(9 ראה ספר המאמרים תרס"ה עמוד נט וז"ל: "איתא בפרד"ס ש"א פ"ב דתפארת יש לה ב' מציאות, הא' מה שהיא בחי' רחמים ואינה כוללת עדיין חו"ג וזהו בחי' המעולה שבה, והב' מה שכולל חו"ג כו'.

והענין דהנה אם נאמר דתפארת הוא רק בחי' התכללות חו"ג א"כ הרי אינו שייך מדת התפארת כ"א כאשר יש חו"ג (ועמ"ש בשער סדר האצ"י פ"ו שאם אין מחלוקת מכריע למה כו') ובאמת הלא התפארת ספי' בפ"ע והיינו מה שיש מציאות לתפארת גם בלי התכללות חו"ג, ולפי משנת"ל מוכן שזהו בחי' רוממות העצמות דא"ס שמאיר בתפארת שהוא בחי' רחמים פשוטים בלי התכללות חו"ג וכנ"ל שזהו בחי' פשיטות הא"ס ממש כו' ובכח זה תפארת כולל חו"ג כו' והנה מבואר בפרד"ס שם דבחי' רקיע זהו בחי' העליונה שבה ושמים הוא הבחי' [תחתונה] שבה שכוללת חסד וגבורה, וזהו שמים אש ומים כו', והיינו דבחי' רקיע הוא בחי' רוממות הא"ס שמאיר בתפארת שזהו עצם התפארת שאינו שייך עדיין לחו"ג רק נמצאה ביניהם" ע"ש.

בהסתלקותו כידוע¹¹. גם יעקב זכה רק לדעת¹² תחתון ומשה לדעת עליון. ועיין בעץ חיים¹³ שער הכללים.

לקוטי לוי יצחק, הנורות לזהר שמות – דברים עמוד נ
ראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק שמות ט"ב

לפי קטנותו או גדולתו הרי הוא המלוּבש ומוּסתר בתוך פנימי המדה
ממש ולכן תלוי בו אופן גידולה כנ"ל, וזהו הנק' דעת המתפשט
במדות וכו'.

וא"כ אור הדעת הרי הוא בחי' פנימית המדות ועיקרם ולכן אמר
משה מלגאו, ויעקב שהוא כללות המדות מלבר, כי בחי' הדעת הוא
עיקר עצם המדות בבחי' פנימיותן, ומאחר שכן הגם שמדת יעקב
נק' אמת אבל הוא רק מלבר לגבי משה שהוא מלגאו וכו', וכידוע
דהדעת עולה עד הכתר דהיינו שמאיר בו הארת השלימות דכתר כנ"ל
הטעם במדת אמת דיעקב, וגם הוא מאיר בו ביתר שאת מטעם שהוא
אמיתית המדות ועצמותם ביותר כנ"ל וד"ל, ע"ש.

(11) ראה לעיל ט"ז כ הערה 28.

(12) ראה לעיל ט"ז כ. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סימן טו, וזהו גם
החילוק בין השמות "יעקב" (דעת תחתון), "ישראל" (דעת עליון).

(13) ראה שם פרק י. ופרק ג.

דאמצעיתא, ועיין בפרד"ס שער עשר ולא תשע פ"ב
כמדומה.

ועל בחי' השנית שנתוסף לו ו' בחי' עמודא
דאמצעיתא, אמר שלא זכה להשתמשא ב' כמשה, כי
בחי' זו בעצם שייך למשה כמ"ש בפרד"ס שם, שזהו
בחי' משה מלגאו¹⁰, ומה שזכה משה בחייו זכה יעקב

(10) ראה אור התורה ואתחנן עמוד קעב וז"ל: ידוע המאמר בזהר
בכמה דוכתי דמשה מלגאו ויעקב מלבר, פי' שרש בחי' משה הוא
הדעת והוא בחי' הפנימית ליעקב שהוא מדת אמת הנ"ל. וביאור
הדברים הנה עד"מ מבשרי אחזה כו' בהיות ידוע דהתינוק מדותיו
מצומצמים מאד בבחי' הקטנות לדברים קטנים מאד כמו השחוק
באגוזים וכיוצא, ולכשיגדל יגדלו המדות בו שיתאווה לדברים גדולים
כמו כבוד וממון וכיוצא, וזהו השינוי מסיבת הדעת הוא בא מפני
שבקטנותו הדעת שלו קטן ואינו משיג רק לדברים וענינים קטנים
בלבד וע"כ מדותיו קטנים וכמ"ש (משלי יב, ח) לפי שכלו יהולל
איש כו' וכידוע, וכאשר יגדל בדעתו יגדלו מדותיו לחשוק דברים
גדולים כו', וא"כ אנו רואים מזה מאחר שהדעת הוא עיקר ומקור
המדות והוא הסיבה והגורם קטנות המדה או גדלות המדה דהיינו

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שלישי עמ' א

מְעִידִין – יכולים להעיד על פי השומא שזהו בעלה שמת, ולהתיר
את אשתו להינשא לאחר. מבארת הגמרא: מֵאֵי לֹא פְּהָא קְמִיפְּלִי
האם לא בזה הם חולקים, דָּמָר – רבי אליעזר בן מהבאי קָבֵר,
סִימָנִין דְּאִוְרִייתָא, ואפשר לסמוך עליהם להתיר איסור אשת איש
דאורייתא, וְדָר – תנא קמא קָבֵר, סִימָנִין מוֹעִילִים רק מִדְּרַבָּנָא, ולכן
אין סומכין עליהם כדי להתיר איסור דאורייתא.
רבא דוחה את ביאורו של אביי בברייתא: אֲמַר רַבָּא, דְּכֹלִי עֲלָמָא
– הכל מודים שסימנים דאורייתא, וְהָכָא – וכאן בברייתא, בְּשׁוּמָא
האם היא מְצוּיָה בְּכֶן גִּילָא קְמִיפְּלִי – נחלקו, מָר – תנא קמא קָבֵר,
שׁוּמָא מְצוּיָה בְּכֶן גִּילָא – שומא שמצוינו בו מְצוּיָה גם באדם אחר
שנוגד באותו זמן ובאותו מזל, ולכך אין זה סימן מספיק חשוב
לסמוך עליו, משום שיתכן שהמת עם השומא הוא אדם אחר. וְדָר
– רבי אליעזר בן מהבאי קָבֵר, אֵינָה מְצוּיָה בְּכֶן גִּילָא, והוא סימן
מספיק לסמוך עליו.
ביאור נוסף במחלוקת שבברייתא: וְאִיכָא דְּאָמְרִי שֶׁכָּךְ בִּיאר רבא
את המחלוקת, הכל מודים שסימנים דאורייתא, וְהָכָא – וכאן
בברייתא, בְּשׁוּמָא הָעֲשׂוּיָה לְהַשְׁתַּנּוּת לְאַחַר מִיתָה קְמִיפְּלִי, מָר –
תנא קמא קָבֵר, עֲשׂוּיָה לְהַשְׁתַּנּוּת לְאַחַר מִיתָה לְצוּרָה אַחֲרָה,
ולפיכך כשרואים שומא במת אנו חוששים שזוהי אכן זה אותו אדם
שאנו מכירים עם שומא זו בחייו. וְדָר – רבי אליעזר בן מהבאי
קָבֵר, שומא אֵינָה עֲשׂוּיָה לְהַשְׁתַּנּוּת לְאַחַר מִיתָה, ואותו שומא שיש
למת היתה לו גם בחייו, ואם נמצאת השומא באותו אבר שהיה
לבעלה הרי זה סימן שהמת הוא אכן בעלה של אשה זו ואפשר
להתירה להינשא.
ביאור שלישי במחלוקת: וְאִיכָא דְּאָמְרִי אֲמַר רַבָּא, דְּכֹלִי עֲלָמָא –
הכל מודים שסימנים רגילים אינם מוֹעִילִים אלא מִדְּרַבָּנָא, ולכן אי
אפשר להעיד על אדם שמת על פי סימנים בינונים כדי להתיר את
אשתו, וְהָכָא, בְּשׁוּמָא

בְּרַ מְנִימִי, הָיָה מְסַקֵּן בֵּית דָּבִי רִישׁ גְּלוּתָא זִנְי – היו נושים בו אנשי
ריש גלותא חוב שהיה חייב להם ולא היה בידו לשלם, אֵינִי קָרָא
– הביא שעה דָּבִק בְּבִלִייתָא – הדביקה בחתיכת בד בלוייה, דָּבִק
בְּאִפּוּתִיה – הדביקה במצחו, ולאחר מכן חָלַף קְמִייהו – עבר לפני
אנשי ריש גלותא, וְלֹא בְּשָׁקְרוּה – ולא הכירוהו.
שנינו במשנה: אָף עַל פִּי שֵׁשׁ סִימָנִין וכו' בגופו ובכליו אין מעידין
על פיהן שהוא המת, אלא אם כן ראו את פריצוף פניו עם החוטם.
מקשה הגמרא: לְמִימָר – האם בא הדבר לומר דְּסִימָנִין לֹא
דְּאִוְרִייתָא – שסימנים אינם ראיה מדין תורה, ולכן אינם מספיקים
לקבוע שהבעל מת כדי להתיר איסור אשת איש דאורייתא.
וְרִמְיָנִיה – ויש לתמוה על כך מבחינת ששינוי, שליח המביא גט
לאשה ואבד ממנו, ושוב מְצוּאָה השליח כשהוא קָשׁוּר בְּכִיס
וְכִאֲרִינְקִי וְכִטְמָעַת – או בארנקי או בטבעת] והוא מכירם שהם שלו,
או שְׁנִמְצָא בֵּין בְּלִי – כלי תשמישו המונחים בתיבתו, אֲפִילוּ לִזְמַן
מְרִיבָת – אף שעבר זמן רב מאבדית הגט, בְּשָׁר הַגֵּט, ואין חוששין
שזא אותו כִּס או טבעת של אחר הם, משום שסומכים על
הסימנים שיש לשליח בכיס או בארנק שהוא שלו. הרי שסומכים
על סימנים לגרש באותו גט ולהתיר איסור אשת איש דאורייתא.
ואילו במשנתנו שנינו שאין סומכים על סימנים שבגופו של מת
להתיר את אשתו מאיסור אשת איש דאורייתא.
מתרצת הגמרא: אֲמַר אֲבִי לֹא קָשְׁיָא, הָא – הברייתא שמכשירה
גט על פי סימני הכיס, היא כשית רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מִתְבָּאִי הסובר
שסימנים מוֹעִילִים מִן הַתּוֹרָה, וְהָא – משנתנו שאין סומכים על
סימנים שבגופו ובכליו, היא כשיטת רַבָּנָא הסוברים שסימנים אינם
מוֹעִילִים מִן הַתּוֹרָה. דְּתִנָּא בברייתא, אֵין מְעִידִין עַל אִדָּם שִׁמְתָּ עַל
פִּי הַשּׁוּמָא – [יבולת] שנמצאת בגופו, כלומר, עדים שראו מת
שהיתה לו שומא ובאים ומעידים 'סימן היה בו, שומא באבר פלוני'
אינם יכולים להעיד על פי סימן זה כדי להתיר אשתו, שחוששין
שזא הוא אחר עם אותן סימנים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מִתְבָּאִי אֲמַר,

יט, ב – זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמור דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול

א. ויקחו אליך פרה אדמה. אדמה לעתיד כשיקצו ישני אדמה יטהרם באפר פרת משה, שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, וזהו אדמה תמימה, **תמימה** אותיות **המתים**, כשיחיו המתים. **אשר אין בה מום** ישראל שנאמר (שיר השירים ד, ז) כלך יפה רעיתי ומום אין בך. **אין בה** אותיות הנביא.

[אשר אין בה מום, בה בגימטריא שבעה, ואותיות בה שתיים, הרי תשע, רמז תשע פרות נעשו, והעשירית בימות המלך המשיח שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם.]

רמזי רבינו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

ב. בנוגע הטהרה דפרה אדומה, על ידי הפרה העשירית שיעשה מלך המשיח², יש לומר, שמכין שמשוה ואהרן עמהם³, הרי, כל פרטי העבודה דפרה אדומה יהיו על ידי אהרן הכהן⁴ – כי:

הטעם לכך שעשיית הפרה היתה על ידי אלעזר בן אהרן⁵, מצוותה בסגן⁶, הוא, מפני שיש סיבה המעכבת את עשיית הפרה על ידי אהרן, שאין קטיגור נעשה סניגור כו"⁷. אמנם, לעתיד לבוא, שאז יושלם לגמרי התיקון על חטא העגל, כמ"ש⁸ "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", לא שייך טעם זה, ובמילא, בודאי יעשה אהרן את הפרה, שהרי, כהן גדול, "כל עת שירצה להקריב מקריב כל מה שירצה"⁹, ופשיטא – כפי שמבין גם בן חמש למקרא –

(1) **יט, ב – זאת חקת התורה...** עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן שיז, ביאור המשך הפרשיות דספר במדבר. (ועיין פרשת משפטים סימן קצה דכתב רבינו בחיי זו"ל דרשו חז"ל לעתיד לבוא הקב"ה מגלה להם לישראל מופני מה צותה התורה בשר בחלב ופרה אדומה וכו').

(2) רמב"ם הלכות פרה אדומה סוף פרק ג. נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות חלק כח עמוד 131 ואילך. ושם נסמך. (עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן לו).

(3) ראה יומא ה, ב. תוס' ד"ה אחד – פסחים קיד, סוף עמוד ב.

(4) עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן לו הערה 2. סימן קז הערה 60, דפרטי העבודה נעשה על ידי הכהן, אבל הציווי וההוראה באה לעתיד על ידי מלך המשיח, עיין שם.

(5) חוקת יט, ג.

(6) פירוש רש"י על הפסוק.

(7) פירוש רש"י שם (השני).

(8) זכרי' יג, ב.

(9) רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ה הלכה יב.

שאהרן לא יוותר, ח"ו, על העבודה דעשיית הפרה, שכן, למרות ענוותנותו כו', ירצה שעבודת הפרה תהי' בתכלית השלימות על ידי עבודתו באופן ד"לא שינה"¹⁰ (באופן נעלה יותר מהעדר השינוי בעבודת שאר הכהנים).

וזוכים לקיום היעוד¹¹ (בהפטרה דפרשת פרה) "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם גו' אטהר אתכם", ובלשון המשנה¹² "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם כו'", כאמור, על ידי הפרה העשירית שיעשה מלך המשיח.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ז חלק ב עמוד 671 (הנחה בלתי מוגה)

ג. הנוגע במת וגו' הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר וגו' (במדבר יט, יא-יב). יש בזה הפסוק רמז גדול, כי אף בזמן שאין אפר פרה יוכל אדם לטהר את עצמו כשדבק בהתמדת התורה ולומד ומלמד על מנת לשמור ולעשות ולקיים, וכבר אמרו רז"ל (בראשית רבה ח, ב) יומו של הקב"ה אלף שנים, וכוונתם כי הימים אשר היו בתחילת היצירה שברא הש"י שבעת ימי בראשית רומזים לששת אלפים שנה¹³ וחד חרוב¹⁴ הרומז לעולם שכולו שבת (ראה סנהדרין צז, א) הרי שכל יום מהימים האלה רמז לאלף שנה כמו שהאריך בזה הרמב"ן בפרשת בראשית (ב, ג) עיין שם. והנה התורה נתנה באלף השלישי שהוא יום השלישי והמתחטא ביום השלישי כלומר שמתחטא ומטהר את עצמו מהתורה הנתנה ביום השלישי אזי ביום השביעי יטהר כי אז תגמור טהרתו בעולם הבא שהוא יום השבת יום שכולו שבת ואם חס ושלום לא יתחטא ביום השלישי אזי ביום השביעי לא יטהר כי מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (עבודה זרה ג, א).

של"ה עה"ת

ד. ויאמר ה' אל משה עשה לך. יש ללמוד תחיית המתים מקל וחומר מנחש הנחשת, ומה נחש הנחשת שהטילו מיתה עשה בו הקב"ה חיים שנאמר והביט אל הנחש וחי, תחיית המתים שכולו חיים על אחת כמה וכמה. זוהר – ילקוט ראובני

(10) ספרי ופירוש רש"י בהעלותך ח, ג. וראה אור התורה בהעלותך עמוד שכו. ועוד.

(11) יחזקאל לו, כה.

(12) יומא בסופה.

(13) **שבעת ימי בראשית רומזים לששת אלפים שנה:** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בראשית סימן רלו. פרשת בהר סימן ו, ובהנסמן שם.

(14) **רומזים לששת אלפים שנה וחד חרוב וכו':** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בחוקותי סימן פז. פרשת בהר סימן ו, ובהנסמן שם.

♦ יום ראשון ד' תמוז ♦

יט (א) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר:

(ב) זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין-בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא-עָלָה עָלֶיהָ עַל:

כז"א זאת חקת התורה • לפי שהשטן ואמות העולם מונין את ישראל, לומר: מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה? לפיכך כתב בה "חקה", גזרה היא מלפני, אין לה רשות להרהר אחריה. ויקחו אליה • (במדבר

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין לקו"ש כרך יח עמ' 229 – מתוך 'לקראת שבת')

יתר הפלאתה למעלה משכל – "חקת התורה".
אף לאחר שנתלבשו בטעמים שכליים, יכולה להיות איזו מחשבה שאם יכריח השכל שאין מקום חסון-שלום לאיזו מצוה, לא ימסרו נפשם עליה. אשר על פן לא נתגלה טעם פרה אדמה לכלל ישראל, בכדי שתהיה לכל-הפחות מצוה אחת שלא נתלבשה בטעמים שכליים, ועל-ידי-זה, יהיה פח המסירות-נפש בכלל ישראל בגלוי גם בשאר דברים.
רק משה רבנו עליו-השלום, להיותו בטל להקב"ה בתכלית הבטול, לכל להשיג גם מה שלמעלה מהשגה לגמרי, דכיון שמציאותו לא נפרדת כלל מהשם-יתברך, הרי אצלו המסירות-נפש להשם-יתברך דבר טבעי הוא, וזו הפונה ש"השיג טעם פרה", היינו שהונח במציאותו בהנחה פשוטה הבטול לאלוקות.

זאת חקת התורה . . ויקחו אליה פרה אדמה תמימה (יט, ב'ג)

אודות פרה אדמה, איתא במדרש (במדבר פ"ט, ג) שאפילו שלמה המלך 'החכם מכל אדם' אמר: "על כל אלה עמדתי, ופרשה של פרה אדמה חקרתי ושאיתי ופשפשתי, אמרתי אחקמה והיא רחוקה מוני". ואף-על-פי-כן, גבי משה רבנו עליו-השלום מצינו במדרש (במדבר שם ועוד): "אמר לו הקב"ה למשה, לך אני מגלה טעם פרה". וצריך באור, אם גלה הקב"ה טעם פרה למשה, מדוע לא הסיגה שלמה המלך. וכן, לאחר שגלה ה' טעמה למשה, מדוע לא גלה לכלל ישראל?

והבאור בזה: כל מצות התורה, גם אלו המובנות לנו בסברה, יסודן ומהותן הוא "זקקה", שלמעלה מהשגה שכלית. שלכן נקראה הפרה, שהיא המצוה בה נכר בגלוי

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

התורה אשר צוה ה' בטעם ואל משה אמר עלה אל ה' (שמות כד א), או הוא כמו מסרס, דבר אל בני ישראל זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר: "דבר" ולא "דברו", כי משה הוא העקר. וטעם אליה, שיגשו בו במדבר לשעתם, ואחרי כן (בפסוק י) יצוה שתהיה לבני ישראל ולגר לחקת עולם, שיגשו בו לדורותם. וכן ויקחו אליה שמן זית ור' וגו' (שמות כו ב), ואחרי כן חקת עולם לדורותם (שם פסוק כא):
ואמר ונתתם, (בפסוק ג) ולא ונתת, להכניס אהרן עמו לכבודו כי שניהם יצוה לאלעזר לשחט לפניו. או אמר "ונתתם" לרבים, עכשיו ולדורות,

וטעם טמאת המת, בעטיו של נחש, כי הנפטרים בנשיקה לא יטמאו מן הדין, והוא שאמרו צדיקים אינן מטמאין. ולכן אמר הכתוב זאת חקת התורה, כלומר הנחקקת מן התורה והיא תורה שבעל פה. על פן היא פרה והיא אדמה ממדת הדין, ונתנה לאלעזר להעשות לפניו אפלו על ידי זר, אבל הסגן יראה מעשיה כדי שתעשה על כונתו, שלא יחשבו בה מחשבה רעה כאמות והשטן:
והפרשה הזאת תשלום תורת הכהנים, ונכתבה כאן אחר מתנות כהנה, לומר שגם טהרתן של ישראל על ידי כהן תהיה. וטעם זאת חקת

(ב) זאת חקת התורה. לפי שהשטן ואמות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת, לפיכך כתב בה חקה, גזרה היא מלפני ואין לה רשות להרהר אחריה, לשון רש"י מדברי רבותינו (ימא טו):
ויכבר כתבתי בענין שעיר המשתלח (ויקרא טו ח) מה טעם לאמות שיהיו מונין אותנו בזאת יותר משאר הקרבנות שזכפרו ויש מהם שיטהרו בקרבנות הזב והיולדת, כי מפני היותה נעשית בחוץ יראה להם שהיא נזבחת לשעירים על פני השדה. והאמת שהיא להעביר רוח טמאה ושרפתה בריח ניחוח בחוץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1061)

פחותה ביותר? על זה אומרים לו: הוי יודע, שהפירה נעשית במדבר, מקום נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים, ומאפר פרה זו מתקדשים הכהנים בעשית כל פרה ופרה.

פְּרָה שֶׁעָשָׂה מִשָּׁה בַּמִּדְבָּר (רש"י יט, ב) מלת "במדבר" מיתרת לכאורה, שהרי הכל יודעים שמשה היה כל ימיו במדבר, ובודאי שגם את הפרה עשה שם. ויש לומר, דהנה אדם עלול לומר: איך בלחי לטהר גם יהודי שנמצא בדרך

~ נקודות משיחות קודש ~ מהתועבות שבת קודש פרשת חוקת התש"י

גדולים שעושים פרות אחרות) חזורים בלחי של משה (שמקדשין באפר הפרה שעשה משה).

... כשפוגשים יהודי שנמצא במעמד ומצב של טמאת מות, שלא רואים בו חיות הקדשה - חייבים לטהרו, להחיותו בחיות של קדשה, ודבר זה הוא בלחי וביקלתו (ובמילא גם חובתו) של כל אחד ואחד, פיון שמשה רבנו (משה שבדורנו) נתן ונותן לו מאפר הפרה שלו ("משה רבנו האט דיר געגעבן און גיט דיר, פון דעם אפר פון זיין פרה"), ובמילא, פעולתו היא בלחי של משה - "לעולם היא נקראת על שמך, פרה שעשה משה".

יש להוסיף באור בדייק לשון רש"י "פרה שעשה משה במדבר" - שלכאורה, מאי קא-משמע-לן. הרי הכל יודעים שמשה היה במדבר, ובודאי שגם את הפרה עשה שם - שבה מלמדנו שגם אצל יהודי שנמצא במקום ודרך של מדבר, נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים, יכולים לפעל ענין הטהרה, ועד כדי כך, שהפירה שעשה משה, שממנה מקדשין הכהנים לעשית כל הפרות שלאחרי-זה, היתה במדבר דוקא, שבו מידגש הצרף בענין הטהרה, מה שאין-כן בירושלים, שאין מלינים בה את המת, ועל-דרך-זה בארץ ישראל בכללותה (ובפרט על-פי מאמר רז"ל עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל), אלא בחוץ לארץ דוקא, שהיא בבחינת "מדבר" ביחס לארץ ישראל וירושלים. זאת ועוד:

נוסף לכך שעל-ידי אפר הפרה שעשה משה נעשית הטהרה שלו, צריכים לפעל עליו שהוא בעצמו יוכל לשרוף פרה ולעשות ממנה אפר לטהר אחרים, שיהיה בעצמו משפיע על אחרים להחיותם בעניני קדשה, "טופח על-מנת להטפוח".

וגם ענין זה נעשה בלחי של משה דוקא - שחלק מאפר הפרה שעשה משה, כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה, שמקדשין את עושה הפרה באפר הפרה הראשונה שעשה משה. ודוגמתו בעבודה, שגם המושף פעולתו לטהר אחרים (לאחרי שנעשה טהור בעצמו) הוא בלחי של משה.

בפרשת השבוע מדובר אודות פרה אדומה, שעל-ידי נעשית הטהרה מטומאה הכי חמורה, טומאת מת, ש"נתפרקמו פניו של משה" פיון ש"לא היה יודע במה תהא טהרתו", עד שאמר לו הקב"ה "זאת חקת התורה גו' ויקחו אליך פרה אדומה וגו'".

וענינו בעבודה הרוחנית - שטומאת מת (העדר החיות) מורה על מעמד ומצב שנתעלמה הדביקות בה' מקור החיים, כמו שכתוב "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", והטהרה ממעמד ומצב זה (לפעל גלוי החיות על-ידי דבקותו בה') הוא ענין של "חקה", "זאת חקת התורה", ונעשית בלחי של משה דוקא, כמו שכתוב "ויקחו אליך פרה אדמה", "לעולם היא נקראת על שמך, פרה שעשה משה במדבר", הינו, שבלחי של משה לקחת פרה אדמה - פרה גשמית כפשוטה, ונוסף לכך, גם (פרה) אדמה, שמורה על הגבורות, תקף החמימות ("קאף") בגשמיות וחקמיות - ולא רק להעלות ה"פרה אדמה" עצמה, אלא עוד זאת, שבבלחי של משה לעשות מה' פרה אדמה אפר שעל-ידו תהיה הטהרה מטמאה הכי חמורה. והנה, אפר הפרה שעשה משה נחלק לג' חלקים: חלק א', לטל ממנו בגי העירות וכל הצריכים להטהר. חלק ב', כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה. וחלק ג', נתון למשמרת. כלומר, שהטהרה של טמא מת היא לא רק מאפר הפרה שעשה משה, אלא גם מאפר פרות אחרות (תשע פרות) שנעשו לאחר ימנו של משה. אבל, לעשית הפרות האחרות הצרכו לאפר הפרה שעשה משה, שממנה מקדשין כהנים גדולים לעשית פרות אחרות, ועד שגם לעשית הפרה העשירית על-ידי המלך המשיח, יצטרכו לקדש מאפר הפרה שעשה משה, שקנים לעולם.

וענינו בעבודה - שפעולתו של משה (כולל גם אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא) לגלות החיות של הדביקות בה' אצל כל אחד ואחד מישראל (גם זה שנמצא במעמד ומצב של טמא מת), הולכת ונמשכת גם בכל הדורות שלאחרי-זה, על-ידי-זה שהעוסקים בכך (כהנים

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

והטעם כי אלעזר השוחט מיד בית דין וקחנה שיתנהגו לו שתעשה בהכשר ועל דעתם, כענין ששינונו (פרה פ"ג מדה

ומי עשאן, הראשונה עשה משה רבינו והשניה עשה עזרא, שבע מעורא ואילך, ומי עשאן, שמעון הצדיק

ויוחנן כהן גדול עשו שתיים שתיים וכו'; תורה ג

הזולת בחלק האפר שבו מטהרים את הטמאים, ומקונו מקדשין לפרות אחרות, ישנו גם חלק שנתון למשמרת, שבזה מרוקזת העבודה עם עצמו. וההוראה מזה – שצריכים להתעסק בהשפעה על הזולת, "ניט נאר וואס מען לעבט אליין, נאר מען באלעבט אויף אנדערע", וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמשך השיחה הנ"ל שכל אחד ואחד יכול להשפיע על שנים שלשה מנגינים מבני ישראל!

אמנם, כיון שמצד גדל הטרדה בפעלה על הזולת ("ינענעם באלעבן"), לטהרו, ועד לעשותו טופח על-מנת להטפיה, יתכן שישפח על עצמו – יש צורך להזהיר גם בנוגע לעבודת עצמו ("אליין לעבן"), וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר "וועגן זיך אליין דארף מען אויף ניט פארגעסן" [=גם על עצמו לא צריך לשכח]. וגם ענין זה מרמז באפר הפרה שעשה משה – שחלק ממנו היה נתון "למשמרת", ללמדך, שנוסף על הפעלה עם

(ג) ונתתם אותה אל-אלעזר הכהן והוציא אתה אל-מחויז למחנה ושחט אתה לפניו:

כש"ל אלעזר • מצותה בסגן • אל-מחויז למחנה • (יזמא סח ספרי) חויז לשלש מחנות. ושחט אתה לפניו • (יזמא מב) זר שוחט, ואלעזר רואה.

(ד) ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו והזה אל-נכח פני אהל-מועד מדמה שבע פעמים:

כש"ל אל-נכח פני אהל-מועד • עומד במזרחו של ירושלים, ומתפזר ורואה פתחו של היכל בשעת הנאת הדם • (יזמא כח)

(ה) ושרף את-הפרה לעיניו את-ערה ואת-בשרה ואת-דמה על-פרשה ישרה:

(ו) ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל-תוך שרפת הפרה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בגדול הכהנה והוא הכהן הגדול: וכן שנינו (פרה פ"ד מ"א) פרת חטאת ששחטה שלא בכהן גדול פסולה, ורבי יהודה מכשיר. ובגמרא במסכת יומא (מב): ונתתם אותה אל אלעזר הכהן אותה אל אלעזר ולא לדורות אלעזר, איבא דאמרי לדורות בכהן הדיוט, ואיבא דאמרי לדורות בכהן גדול, והוא סתם משנתנו והנכון בטעם. ולדברי האומר לדורות בכהן הדיוט, צוה באלעזר לפי שלא היה שם פהן אחר, כי אינו הגון שיהיה אחיו הקטן קדם אליו: תורה ד

גדול בין בכהן הדיוט: והענין לומר כי המצוה הזאת לעמק טודה ראוייה להנמק לגדול שבכהנה, ולא נתנה לאהרן, ואולי הוא לגדלותו כי הוא קדוש ה' וחסידו המכפר במקדשו, ולא רצה לתן לו עבודת חויז, או היה להכתיר אלעזר ולחנכו בחיי אביו במצוה אחת מן המצוות של כהנה גדולה, או היה לענש העגל בדברי רבי משה הדרשן: והנה עשה הקדוש ברוך הוא גם אהרן נביא במצוה הזאת, והוא ומשה רבינו יתנו אותה לאלעזר שהוא גדול הכהנה אחרי אהרן והוא המשיח בשמן המשחה, וזה רמז לדורות שתעשה

(ג) אל אלעזר הכהן. מצותה בסגן, לשון רש"י. ואין הכנה לומר שיהיה חייב המצוה בסגן יותר מכהן גדול או כהן הדיוט, אלא הוראת שעה היתה בפרה ראשונה שתהיה באלעזר והוא היה הסגן: ולשון ספרי (חקת ח) בא הכתוב ולמד על הפרה שתהא עשויה בסגן, תדע שכן, שהרי אהרן קים ואלעזר שורף את הפרה. ונתתם אותה אל אלעזר הכהן, זו נעשית באלעזר ושאר כל הפרות בכהן גדול, דברי רבי מאיר, רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב אומרים זו נעשית באלעזר ושאר כל הפרות בין בכהן

וַיִּצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי פָהֳאָ וַיִּסְחִי בַשָּׂרָה בְּמִיָּא
וּבִתָּר כֵּן יַעֲזֹל לְמַשְׁרִיתָא וַיְהִי מְסָאָב פָּהֳאָ
עַד רְמֻשָּׁא :

(ח) וְהִשְׁרַף אֹתָהּ יִכְבֵּם בְּגָדָיו בָּמִים וְרִחָן בְּשָׁרוֹ
בָּמִים וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:

ט וַיִּכְנֹשׁ גִּבֹּר דָּכִי יָת קִטְמָא דְתוֹרְתָא וַיִּצְנַע
לְמִבְרָא לְמִשְׁרִיתָא בְּאַתֵּר דְּכִי וְתַהִי
לְכִנְשָׁתָא דְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִטְרָא לְמִי אֲדִיוּתָא
חטאתא היא :

מְגֹזֶרֶת הַפְּתוּב, שְׁנֹאֲמַר: "וְהִיָּתָה לְעֶדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת". לְמִי נָדָה. לְמִי הִזְיָה, כְּמוֹ (אִיכָה ג): "וַיִּדְוֹ־אֶבֶן בִּי", (זְכַרְיָה ב): "לְיָדוֹת אֶת־קֶרְנוֹת הַגּוֹיִם" לְשׁוֹן זִרְקָה. חֲטָאת הוּא. לְשׁוֹן 'חֲטָיו' כְּפִשְׁטוֹ; וּלְפִי הַלְכוּתִיָּה קִרְאָה הַפְּתוּב "חֲטָאת", לוֹמַר שֶׁהִיא כְּקֹדְשִׁים לְהֵאָסֵר בַּהֲנָאָה.

וַיִּצְפַּע דְּכַנִּישׁ יֵת קִטְמָא דְתוֹרְתָא יֵת
לְבוּשׁוֹהִי וַיְהִי מִסָּאב עַד רִמְשָׁא וְתַהִי לְבָנִי
יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוּרָא דִּיתְגִּירוֹן בִּינִיכּוֹן לְקַיִם
עָלַם :

יֵא דִּיקָרֵב בְּמַתָּא לְכָל נַפְשָׁא דְאַנְשָׁא וַיְהִי
מִסָּאב שְׁבַעא יוֹמִין :

יב הוא ידי עלוהי ביומא תליתא וביומא
שבועא ידפי ואם לא ידי עלוהי ביומא
תליתא וביומא שבועא לא ידפי:

יג. כָּל דִּיקָרָב בְּמֵתָא בְּנִפְשָׁא דֶאֱנָשׁ דִּי יְמוֹת
וְלֹא יְדִי עֲלוּהִי יָת מִשְׁכָּנָא דִּי סָבִב וְיִשְׁתַּצִּי
אֶנְשָׁא הֵהוּא מִיִּשְׂרָאֵל אֲרִי מִי אֲדִיחִיתָ לֹא
אֲזִדְרִיקוּ עֲלוּהִי מִסָּבִב יְהִי עוֹד סְאוּבְתָה
בְּה :

(יג) **אֶת מִשְׁכַּן ה' טָמֵא.** הַזֹּבִיחַ הַכְּתוּב הִכְרִית הַזֶּה בִּסְתֵם וְאָמַר הוֹחִיר בְּמִקְדָּשׁ מִן הַשְּׂמֵאָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא יב ד) בְּכֹל קֹדֶשׁ לֹא תִגַּע וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תִבֵּא, כִּי הַזֹּבִיחַ שֶׁם

כ"י • בַּמָּת בִּנְפֶשׁ • וְאִיזָה מַת? שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם, לְהוֹצִיא נֶפֶשׁ בְּהִמָּה, שְׁאִין טְמֵאָתָה צְרִיכָה הִזָּאָה (וְלֹא טְמֵאָת שְׂבָעָה). דָּבָר אַחֵר: "בִּנְפֶשׁ", זוּ רְבִיעִית

דָּם (חולין עב). אֶת־מִשְׁפָּן ה' טְמֵא • אִם נִכְנָס לַעֲזוּרָה אֶפְלוּ בְּטָבִילָה, בְּלֹא הִזָּאת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. עוֹד טְמֵאָתוֹ בּו • אֶף־עַל־פִּי שְׁטָבֵל.

(יד) וְזֹאת הַתּוֹרָה אָדָם פִּי־יָמוֹת בְּאֶהֱל בָּל־הֶבֶא אֶל־הָאֶהֱל וְכֹל־אִשֶּׁר בְּאֶהֱל יִטְמָא שְׂבָעַת יָמִים:

יֵד דָּא אֲוִרִיתָא אָנֶשׁ אַרִי יָמוֹת בְּמִשְׁכָּנָא כָּל דְּעָלֵל לְמִשְׁכָּנָא וְכָל דִּי בְּמִשְׁכָּנָא יְהִי מְסָאָב שְׂבָעָא יוֹמִין:

כ"י • כָּל־הֶבֶא אֶל־הָאֶהֱל • בְּעוֹד שְׁהֵמַת בְּתוֹכוֹ.

(טו) וְכֹל כָּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צִמִּיד פְּתִיל עָלָיו טְמֵא הוּא:

טו וְכָל מִן דְּחִסְפָּה פְּתִיחַ דְּלִית מְגוּפַת שְׁיִיעַ מִמֶּנָּה עֲלוּהִי מְסָאָב הוּא:

כ"י • וְכָל כָּלִי פְתוּחַ • (חולין כה א) בְּכָלִי חֶרֶס - הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שְׁאִין מְקַבֵּל טְמֵאָה מִגִּבּוֹ אֲלָא מִתּוֹכוֹ, לְפִיכָךְ אִם אֵין מְגוּפַת צִמִּידָתוֹ פְּתוּלָה עָלָיו יָפָה בְּחִבּוּר –

טְמֵא הוּא. הָא אִם יֵשׁ צִמִּיד פְּתִיל עָלָיו – טְהוֹר. פְּתִיל • לְשׁוֹן מַחְבֵּר, בְּלִשׁוֹן עִבְרִי. וְכָן (בראשית ל): "נִפְתּוּלִי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי", נִתְחַבְּרַתִּי עִם אַחֻוּתִי.

(טז) וְכֹל אֲשֶׁר־יָנַע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלָל־חֶרֶב אוֹ בַּמָּת אוֹ־בַעֲצָם אָדָם אוֹ בַּקֶּבֶר יִטְמָא שְׂבָעַת יָמִים:

טז וְכָל דִּי יִקְרַב עַל אִפִּי חֲקֵלָא בְּקִטְל חֶרֶבָא אוֹ בַּמָּתָא אוֹ בְּגִרְמָא דְּאָנְשָׁא אוֹ בַּקֶּבֶרָא יְהִי מְסָאָב שְׂבָעָא יוֹמִין:

כ"י • עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה • (חולין עב) רְבוּתֵינוּ דְּרִשׁוּ: לְרִבּוֹת גּוֹלָל וְדוּפֶק. וּפְשׁוּטוֹ: "עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה", שְׁאִין שָׁם אֶהֱל – מִטְמֵא הֵמַת שָׁם בְּנִגְיָעָה.

וּפְשׁוּטוֹ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה שְׁאִין שָׁם אֶהֱל מִטְמֵא הֵמַת בְּנִגְיָעָה, לְשׁוֹן רִשׁ". וְאִין גּוֹלָל וְדוּפֶק עַל דַּעַת חֲכָמִים נִדְרֵשׁ מִן הַכְּתוּב, אֲבָל הוּא הִלְכָה, וְאִין הַנּוֹזֵר מְגִלַּח עָלָיו וְאִין חִזְבִּין עָלָיו עַל טְמֵאָת מְקֻדָּשׁ וְקֻדְשׁוֹ. אֲבָל "עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה" הוּא לְרִבּוּתֵינוּ כְּפִשׁוּטוֹ, שְׁיִנַּע בַּחֲלָל חֶרֶב שְׁנַפֵּל עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְאִין שָׁם דְּבַר מְאֵהִיל עָלָיו, וּמִפְּנֵי יִתּוּרוֹ עָשׂוּ בּוּ מִדְּרָשׁ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּכָל הַטְּמֵאִים. וּבְכָר הַזִּבְרִי גַם בֵּן הַטְּבִילָה (שם יז טו), וְאִם לֹא יִכְבֹּס וּבִשְׁרוּ לֹא יִרְחֹץ וְנָשָׂא עֹנּוֹ, כְּלוּמַר שִׁישָׂא עֹנּוֹ כְּעִבְרוֹ עַל הַמְּוָהָר מִמֶּנּוּ. וְלִפְיָכָךְ אָמַר כָּאֵן בְּטְמֵאָת הַמַּת, כִּי הִנּוּגַע בַּמַּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אִף עַל פִּי שֶׁיִּכְבֹּס בְּגִדָיו וְיִרְחֹץ בְּמִים יִחָשֵׁב מִטְמֵא הַמִּשְׁכָּן כְּאֵלּוֹ לֹא טָבֵל כָּלָל. וְלֹא יִהְיֶה צְרִיךְ לְפָרֵשׁ רַק שֶׁחֲטוּי מַעֲבָב בְּטְהֻרָתוֹ, וְזֶה טַעַם טְמֵאָתוֹ בּוּ, כְּלוּמַר אִף עַל פִּי שֶׁטָבֵל כְּשֶׁאֵר הַנְּטָהֲרִים עוֹדֵנּוּ טְמֵא כִּי מִי נִדָּה לֹא זוֹרֵק עָלָיו: וְיִתְבָּן שִׁירְמוֹ לְאִישׁ, וְטַעַמּוֹ כָּל הַנּוּגַע בַּמַּת בִּנְפֶשׁ וְלֹא יִתְחַטֵּא [אֲשֶׁר] אֶת מִשְׁכָּן ד' טְמֵא וְנִכְרְתָה. וְכִמּוּדוֹ בְּחִסְרוֹן שִׁי"ן אוֹ מַלְת אֲשֶׁר, לְכָל יָבוֹא גְבוּרְתִּיק (תהלים עא יח), וְכָל יֵשׁ לוֹ נֶחֱל בְּיָדוֹ (בראשית טז ד). אֶת הַדָּרֵךְ יִלְכוּ בָּהּ (שמות יח ב), וְרִבִּים בֵּן: תוֹרָה יֵד (יד) וְטַעַם אָדָם כִּי יָמוֹת בְּאֶהֱל. אָדָם כִּי יָמוֹת וְהוּא עֲתִיד בְּאֶהֱל, אוֹ שְׂדֵר הַכְּתוּב בַּהֲוָה, וְהוּא הַדִּין אִם יָמוֹת בַּחוּץ וְהַכְּנִיסוּהוּ לְאֶהֱל. כָּל הֶבֶא

אֶל הָאֶהֱל וְכָל אֲשֶׁר בְּאֶהֱל, הַכְּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ וְהָאֶהֱל עֲצָמוֹ בְּכָלֵל הָוָה, כְּמוֹ שְׁאָמַר (פסוק יח) וְהָוָה עַל הָאֶהֱל וְעַל כָּל הַכְּלִים וְעַל הַנִּפְשׁוֹת אֲשֶׁר הִיוּ שָׁם. וְהַזִּבְרִי הַכְּתוּב הָאֶהֱל, לְהַגִּיד שֶׁהוּא עֲצָמוֹ טְמֵא שְׂבָעָה וְצְרִיךְ הִזָּה. וְעוֹד מִפְּנֵי שֶׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבֵי אֶהֱלִים בַּמִּדְבָּר וְדָבָר הַכְּתוּב בַּהֲוָה כִּי הַמַּצָּנָה מִיָּד וְלִדְרוֹת, אֲבָל הוּא הַדִּין לְבִית וְלָכָל הַמַּאֲהִילִים שְׂמִיכָאִים אֶת הַטְּמֵאָה עַל כָּל הַכְּלִים וְעַל הַנִּפְשׁוֹת שָׁשׁ, אֲלָא שְׁאִין הַבֵּית הַמִּחְבֵּר מְקַבֵּל טְמֵאָה בְּעֲצָמוֹ כָּלָל: וְהִנֵּה הַזִּבְרִי הַכְּתוּב בַּמַּת טְמֵאָת מַגֵּעַ וְאֶהֱל וְלֹא הַזִּבְרִי בּוּ מִשָּׂא, אֲבָל רְבוּתֵינוּ (ספרי) דוֹרְשִׁין אוֹתוֹ בְּקָל דְּחוּמָר מִן הַנִּבְלָה וּמִרְבִּים אוֹתוֹ לְטְמֵאָת שְׂבָעָה בְּמַגֵּעַ. וְכֵן הוּא כְּפִי פֶשֶׁט הַכְּתוּב, הַזִּבְרִי כִּי בְּאָדָם הַמַּת וְהַשְׁחוּט טְמֵאָת שְׂבָעָה וְהָוָה בְּמַגֵּעַ, וּבְכָר הוּא יָדוּעַ כִּי מַגֵּעַ הַתּוֹרָה הַנִּגְיָעָה מִמֶּשׁ וְהַנִּגְיָעָה עַל יְדֵי דְבַר אַחֵר שִׁישָׂא אוֹתוֹ: תוֹרָה טו (טז) עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה. רְבוּתֵינוּ אָמְרוּ (חולין עב) לְרִבּוֹת גּוֹלָל וְדוּפֶק.

וּפְשׁוּטוֹ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה שְׁאִין שָׁם אֶהֱל מִטְמֵא הֵמַת בְּנִגְיָעָה, לְשׁוֹן רִשׁ". וְאִין גּוֹלָל וְדוּפֶק עַל דַּעַת חֲכָמִים נִדְרֵשׁ מִן הַכְּתוּב, אֲבָל הוּא הִלְכָה, וְאִין הַנּוֹזֵר מְגִלַּח עָלָיו וְאִין חִזְבִּין עָלָיו עַל טְמֵאָת מְקֻדָּשׁ וְקֻדְשׁוֹ. אֲבָל "עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה" הוּא לְרִבּוּתֵינוּ כְּפִשׁוּטוֹ, שְׁיִנַּע בַּחֲלָל חֶרֶב שְׁנַפֵּל עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְאִין שָׁם דְּבַר מְאֵהִיל עָלָיו, וּמִפְּנֵי יִתּוּרוֹ עָשׂוּ בּוּ מִדְּרָשׁ: בְּכָד אָמְרוּ בְּנִזְרֹת בְּפֶרֶק בְּהֵן גְּדוּל (ג) וְכָל אֲשֶׁר יָנַע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, זֶה הַמַּאֲהִיל עַל הַמַּת, כִּי הַמַּאֲהִיל עָלָיו הוּא נוּגַע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, וְיִהְיֶה לָהֶם בַּחֲלָל חֶרֶב" חֶסֶר וְאִי" וּבַחֲלָל חֶרֶב". וּמִפְּנֵי שְׁאָמַר "פְּנֵי הַשָּׂדֶה" וְלֹא אָמַר "הַשָּׂדֶה" דָּרֵשׁ בּוּ רַבִּי יִשְׁמַעֵאל (חולין טז עא) עוֹד, לְהוֹצִיא אֶפְרָא בְּמַעֲי אִמּוֹ, שֶׁהִיא טְמֵאָה בְּלוּעָה וְאִינָּה עַל פְּנֵי הַמִּקְוֶה: וְאָמַר בַּחֲלָל חֶרֶב. כִּי דְבַר הַכְּתוּב בַּהֲוָה, וְהוּא הַדִּין לְחָלָל אֶבֶן אוֹ אֲגֹרֹף. וְהַזִּבְרִי חָלָל וְיָמוֹת, בְּגִיד הַבְּהֵמוֹת שֶׁהַשְׁחוּטוֹת טְהוֹרוֹת וְהַנִּבְלָה מִטְמֵאָה. וְרְבוּתֵינוּ (נדרים עא) עָשׂוּ בּוּ מִדְּרָשׁ מִפְּנֵי יִתּוּרוֹ לֹאמַר שֶׁהַחֶרֶב בַּחֲלָל, שְׁלֹא

(י) וְלִקְחוּ לַטֹּמָא מֵעֵפֶר שְׂרֵפֶת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו
מִיּוֹם חַיִּים אֶל־כָּלִי:

י' וְיִסְבּוּן לְדִמְסָאָב מֵעֵפֶר יִקְדַּת חַטָּאת
וְיִתְּנוּן עֲלוּהִי מִי מְבוּעַ לָמָן:

♦ יום שני ה' תמוז ♦

יח וְיִסְבּוּ אֶזְוֵבָא וְיִטְבּוּל בְּמִיָּא גְבַר דְּכִי וְיַדִּי
עַל מִשְׁכְּנָא וְעַל כָּל מְנִיָּא וְעַל נִפְשָׁתָא דִּי
הוּוּ תַמָּן וְעַל דִּיקְרַב בְּגִרְמָא אוּ בְקִטְלָא אוּ
בְמִתָּא אוּ בְקִבְרָא:

(יח) וְלִקַּח אֶזְוֵב וְיִטְבַּל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהָיָה
עַל־הָאֵהָל וְעַל־כָּל־הַכֹּהֲלִים וְעַל־הַנִּפְשֹׁת אֲשֶׁר הָיוּ
שָׁם וְעַל־הַנֶּגַע בַּעֲצָם אוּ בַחֲלָל אוּ בַמֵּת אוּ בַקֶּבֶר:

יט וְיַדִּי דְכִיָּא עַל מִסָּאָבָא בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה
וּבְיוֹמָא שְׂבִיעָאָה וַיִּדְכָּנָה בְיוֹמָא שְׂבִיעָאָה
וַיַּצְבֵּעַ לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחִי בְמִיָּא וַיִּדְכֵּי
בְרִמְשָׂא:

(יט) וְהָיָה הַטָּהוֹר עַל־הַטֹּמָא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְחַטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּכְכֶם בְּגִדָיו וּרְחִין
בַּמַּיִם וְטָהַר בַּעֲרֵב:

כ"י • וְחַטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • (ספרי)

כ' וְגִבְרָא דִּי יִסְתָּאָב וְלֹא יַדִּי עֲלוּהִי וְיִשְׁתַּצִּי
אֲנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ קְהֵלָא אֲרִי יֵת מִקְדָּשָׁא
דִּי סָאָב מִי אֲדִיּוּתָא לֹא אֲזִדְרִיקוּ עֲלוּהִי
מִסָּאָב הוּא:

(כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מִתּוֹךְ הַקֹּהֵל כִּי אֶת־מִקְדָּשׁ יְהוָה טִמָּא מִי
נִדָּה לֹא־זֶרֶק עָלָיו טִמָּא הוּא:

כ"י • וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְגו' • אִם נִאָּמַר "מִקְדָּשׁ", לָמָּה נִאָּמַר "מִשְׁכָּן" כו' ? כִּדְאִיתָא בִּשְׁבֻעוֹת' (דף טז).

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בֹּא הַכְּתוּב אֵלָּא לְהַשְׁווֹת הַחֻלָּל
וְהַחֲרֵב, לומר שהוא נעשה אבי אבות
לְטִמְאָה כִּמְתַּעֲצָמוֹ וּמִטְמֵא אֲדָם וְכָלִים
טְמֵאת שְׂבָעָה:
וְהַנִּרְאָה מִן הַסִּגִּיּוֹת בַּמִּשְׁנָה וּבַגְּמָרָא,
שֶׁהוּא מִטְמֵא בְּמַגַּע וּבְמִשָּׁא
כִּמְתַּעֲצָמוֹ, אֲבָל אֵינוֹ כִּמְתַּעֲצָמוֹ לְטִמְאָה בְּאֵהָל,
שֶׁמֵּא מִצָּאוֹ בּוֹ מַעוֹט מִן הַכְּתוּב בְּאֵהָל
"אֲדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל", שֶׁאֵינוֹ רַק עַל
הָאֲדָם עֲצָמוֹ. וְאִם הִיא הַחֲרֵב שֶׁנִּטְמָא
כִּמְתַּעֲצָמוֹ מִטְמֵא בְּאֵהָל, הִיא הַכֹּהֲנִים
אֲסוּרִים בְּכָל הַכֹּהֲנִים, שֶׁבְּכָל הַחֲרֵב
טְמֵא וְיִהְיֶה טְמֵא אוֹתָם בְּאֵהָל:
וְכֵן נִרְאָה עוֹד בַּגְּמָרָא (שם נד), שֶׁאֵין
הַחֲרֵב הַנוֹגַע בִּמְתַּעֲצָמוֹ אֲדָם
לְהַצְרִיכוֹ הִזָּאת שְׁלִישִׁי וּשְׂבִיעִי אִף עַל
פִּי שֶׁהָאֲדָם הַזֶּה הַנוֹגַע בּוֹ אֵב לְטִמְאָה.
וְהִיא זֶה, מִפְּנֵי שֶׁבְּכָתוּב הַשְּׁנִי שֶׁאָמַר
וְהָיָה עַל הָאֵהָל (פסוק יח) כְּתוּב וְעַל הַנוֹגַע
בַּעֲצָם אוּ בַחֲלָל אוּ בַמֵּת, וְלֹא אָמַר אוּ
בַחֲלָל חֲרֵב. וְאִם כֵּן הָרִי הַחֲרֵב בַּחֲלָל
לְטִמְאָה בְּמַגַּע טְמֵאת שְׂבָעָה, אֲבָל לֹא

לְטִמְאָה בְּאֵהָל, וְלֹא לְהַצְרִיכוֹ הִזָּאת,
וְאֵין הַנִּזְיוֹר מְגִלַּח עָלָיו, וְאֵין הַכֶּהֱנָן מְזַכֵּר
מִמַּגַּעוֹ כָּלִל. וְהוּא הַקְּרוֹב וְהַנִּרְאָה
מִדְּבָרֵי רַבּוּתֵינוּ. וְאֵנְחָנוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ
טְמֵאֵי הַגְּלוּת וְלֹא יִדְעוּנוּ בְּטָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ,
עַד יַעֲרָה עֲלֵינוּ רוּחַ מִמְרוֹם וְיִזְרַק הַשֵּׁם
עָלֵינוּ מִיַּם טְהוֹרִים וְנִטְהַר, אֲמֵן וְכֵן יִהְיֶה
רְצוֹן בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ: תוֹרָה י'
(יז) וְנָתַן עָלָיו מִיּוֹם חַיִּים אֶל כָּלִי. אֵין
עֲנִינֵנוּ שֶׁיִּתֵּן הָאֶפֶר בְּכָלִי תַחֲלָה וְיִתֵּן
מִיּוֹם עַל הָאֶפֶר, שֶׁכָּף שָׁנוֹ רַבּוּתֵינוּ (סוטה
טו) שֶׁהַנּוֹתֵן אֶפֶר תַּחֲלָה וְאַחֵר כָּף הַמַּיִם
פְּסוּל, דִּקְדָּקוֹ "מִיּוֹם חַיִּים אֶל כָּלִי" שֶׁתִּהְיֶה
חַיּוּתוֹ בְּכָלִי. וְאוּלַּי מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אָמַר
וְלִקְחוּ לְטִמְאָה מֵעֵפֶר שְׂרֵפֶת הַחַטָּאת אֶל
כָּלִי וְנָתַן עָלָיו מִיּוֹם חַיִּים. אֲבָל פְּרוּשׁוֹ,
וְנָתַן עַל הָאֶפֶר מִיּוֹם חַיִּים שֶׁהָיָה בְּכָלִי,
לומר שֶׁיַּעֲרֵב הָאֶפֶר בַּמַּיִם שֶׁבְּכָלִי עַד
שֶׁיִּהְיֶה הַמַּיִם צָפִין עָלָיו: תוֹרָה יח
(כ) וְטַעַם כִּי אֶת מִקְדָּשׁ ה' טִמָּא,
כִּאֲשֶׁר אֶת מִקְדָּשׁ ה' טִמָּא, כִּמְתַּעֲצָמוֹ
כִּי יִקְרָא קֹן צָפוּר לְפָנֶיךָ (דברים כו)

וְהַזְכִּיר הַכְּתוּב הַכְּרִית
שְׁנֵי פְעָמִים, וְעַל דַּעַת רַבּוּתֵינוּ (שְׁבֻעוֹת
טו) הוּא לְחִיּוּבוֹ בְּמִשְׁכָּן אֵהָל מוֹעֵד
וּבְמִקְדָּשׁ בֵּית עוֹלָמִים:
וְאֲפֹשֶׁר כְּפִי פְשׁוּטוֹ, כִּי "מִקְדָּשׁ ה'"
קָדְשִׁי הַקְּרָבָן, כִּי כָּבֵד חִיָּב
כֶּרֶת בְּאוֹכַל בֶּשֶׂר מְזַכֵּחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר
לָהּ וְטְמֵאתוֹ עָלָיו וְיִסָּא ט, וְכָאֵן חִיָּב
עוֹד גַּם עַל מִי שֶׁלֹּא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי אִף עַל פִּי
שֶׁטְבַל. וְיִהְיֶה פְרוּשׁ "מִקְדָּשׁ ה'" קָדְשִׁי
ה', כִּמְתַּעֲצָמוֹ אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמְנוֹ (לעיל יח טט):
הַנֶּה הַכְּרִית בְּפִרְשָׁה עַל טְמֵאת מִקְדָּשׁ
וְקָדְשִׁיו. וְהַזְכִּיר בְּעִינֵי פְשׁוּטוֹ, כִּי
הַכְּרִית הָרִאשׁוֹן הַנוֹגַע בִּמְתַּעֲצָמוֹ שֶׁאָמַר
כָּל הַנוֹגַע בִּמְתַּעֲצָמוֹ בְּנֶפֶשׁ, וְהַשְּׁנִי גַם
בְּמַאֲהִלִּים שֶׁלֹּא נִגְעוּ בַּעֲצָם וּבְקֶבֶר,
כִּי טַעַם וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא,
וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא בְּכָל אֵהָל הַנּוֹכְרִים
וְלֹא יִתְחַטָּא. וְעַל דִּרְךָ הָאֵמֶת, יִתְכַּן
שֶׁיִּהְיֶה "מִקְדָּשׁ ה'" רָמָז לְמִקְדָּשׁ
הַמִּקְדָּשׁ: תוֹרָה כא

זא (כא) וְהִיְתָה לָהֶם לַחֲקֹת עוֹלָם וּמִזֶּה מִי־הַנִּדָּה יִכָּבֵד בְּגִדָיו וְהִנָּלַע בְּמִי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

כז"י וּמִזֶּה מִי־הַנִּדָּה • (נדה ט, יומא יד) רבתינו אמרו שהמזה טהור, וזה בא ללמד שהנושא מי חטאת – טמא טמאה חמורה לטמא בגדים שעליו, מה שאין –

כב וְכָל דִּי יִקְרַב בֵּהּ מִסָּבָא יְהִי מִסָּבָא וְאִנְשֵׁי דִיקְרַב בֵּהּ יְהִי מִסָּבָא עַד רִמְשָׁא: (כב) וְכָל אֲשֶׁר־יִגַּע־בוֹ הַטְּמָא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָת

כז"י וְכָל אֲשֶׁר־יִגַּע־בוֹ • "הטמא" הזה שנטמא במת "יטמא". וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָת • בו בטמא מת. תטמא עַד־הָעֶרֶב • מכאן למדנו, שהמת אבי אבות הטמאה, והנוגע בו אב הטמאה ומטמא אדם. זהו פרושה לפי משמעה והלכותיה. ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן, וזהו: (ב) ויקחו אליך • משלָהם, כָּשֶׁם שֶׁהֶם פָּקְדוּ נִזְמִי הַזֶּה לַעֲגֹל מִשְׁלָהֶם, כִּף יִבִּיאוּ זֶה לְכַפֵּרָה מִשְׁלָהֶם. פָּרָה אֲדָמָה • מִשְׁלַל לִכֵּן שִׁפְחָה שֶׁטָּנַף פִּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ. אָמְרוּ: תבא אמו ותקנח הצואה, כִּף תבא פָּרָה וּתְכַפֵּר עַל הָעֵגֶל. אֲדָמָה • עַל שֵׁם (ישעיה א): "אם יאדימו כתולע", שֶׁחֲטָא קְרוֹי אָדָם. תְּמִימָה • עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיוּ תְּמִימִים וְנִעְשׂוּ בֹו בְּעַלִּי מוֹמִין – תבא זו ותכפר עליהם ויחזרו לתמותם. לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל • כָּשֶׁם שֶׁפָּקְדוּ מַעְלֵיהֶם עַל שְׁמֵי: (ג) אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן •

כָּשֶׁם שֶׁנִּקְהָלוּ עַל אֶהָרֶן, שֶׁהוּא כֹהֵן, לַעֲשׂוֹת הָעֵגֶל. וְלִפִּי שֶׁאֶהָרֶן עָשָׂה אֶת הָעֵגֶל, לֹא נַעֲשִׂית עֲבוּדָה זֶה עַל־יָדוֹ, שֶׁאֵין קִטְיָגוֹר נַעֲשָׂה סְנִיגוֹר: (ד) וְשִׁרְף אֶת־הַפָּרָה • כָּשֶׁם שֶׁשִׁרְף הָעֵגֶל: (ו) עַץ אֲרִז וְאִזּוֹב וּשְׁנֵי תוֹלְעֹת • שְׁלֹשָׁה מִינֵין הֵלָלוּ כִּנְגֵד שְׁלֹשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ שֶׁנִּפְלּוּ בָּעֵגֶל. וְאֲרִז הוּא הַגִּבָּה מִכָּל הָאֵילָנוֹת, וְאִזּוֹב נְמוֹךְ מִכָּלֶם. סִימֵן, שֶׁהַגִּבָּה שֶׁנִּתְגָּאָה וְחֲטָא, יִשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כְּאִזּוֹב וְתוֹלְעֹת, וְיִתְכַפֵּר לוֹ: (ט) לְמִשְׁמֶרֶת • כִּמוֹ שֶׁפָּשַׁע הָעֵגֶל שְׁמֹר לְדוֹרוֹת לְפָרְעָנוֹת, שֶׁאֵין לָךְ פָּקָדָה שֶׁאֵין בֵּהּ מִפְקָדֵת הָעֵגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): "וּבַיּוֹם פָּקְדִי וּפְקָדֹתִי וְגו'". וְכָשֶׁם שֶׁהָעֵגֶל מִטְמָא כָּל הָעוֹסְקִין בּוֹ, כִּף פָּרָה מִטְמָאָה כָּל הָעוֹסְקִין בֵּהּ. וְכָשֶׁם שֶׁנִּטְהָרוּ בְּאֶפְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שש): "וַיִּזֶּר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וְגו'", כִּף "וְלִקְחוּ לְטָמֵא מֵעֶפֶר שְׂרָפֹת הַחֲטָאֹת וְגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 128)

טמאת מת. ויש לומר, שזהו שכתב הרמב"ם שהפרה העשירית יעשה הקלף המשיח: רמז רמז לנו, ששלמות הטהרה תהיה בטול המנות לגמרי, "בלע המנות לנצח".

כ (א) וַיָּבֵאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְּבַר־צֵן בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקֹדֶשׁ וְתַמָּת שֵׁם מְרִים וְתִקְבָּר שָׁם:

כז"י כָּל־הָעֵדָה • עדה השלמה, שפבר מתו מתי מדבר, ואלו פרשו לחיים. ותמת שם מרים • (מ"ק כ"ח) למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדמה? לומר לך: מה קרבתות מכפרין (ס"א כמו שפרה אדמה

מכפרת), אף מיתת צדיקים מכפרת. ותמת שם מרים • (שש) אף היא בנשיקה מתה. ומפני מה לא נאמר בה: "על פי ה"? שאינו דרך כבוד של מעלה. ובאהרן נאמר (במדבר לג): "על פי ה'", "באלה מסעיו".

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(א) וַיָּבֵאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מִדְּבַר צֵן. הָעֵדָה, עדה שלמה, שפבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים, לשון רש"י. וכן דעת ר"א. ואם כן מה צריך להזכיר כן בבואם אחרי כן אל הר הזקור (פסוק כב). ור"א אמר, כי

הזכיר זה בעבור כי יצא אדם להלחם עם הזכיר הכתוב שלא נפקד מהם איש בבואם מעיר אדום:

ואינו נכון, כי ישראל נטו מעליו ולא נלחם עם כלל. והנכון בעיני כי מנהג הכתוב להזכיר בן במקום התלונות, ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אלים ובין סיני (שמות טו א), ויסעו כל עדת בני ישראל למסעייהם ויחגו ברפידים (שם יז א), יודיענו הכתוב כי היו כלם בתלונה, וכן ותשא כל העדה ויתנו את קולם (לעיל יד א), וילנו כל עדת בני ישראל אל ממחרת (שם יז א), ואמר בן בבואם אל דור ההר, להודיע שהיו כלם בהספדו של אהרן קדוש ה', כמו שאמר ויכבו את אהרן כל בית ישראל וגו' (פסוק כט), ואמר לעיני כל העדה (פסוק כז), ובמדבר סיני רבה (יט יז) ראיתי שהזכיר הלשון הזה עדה שלמה וכו' בכתוב השני בזה ההר בלבד, כי הראשון מפני התלונה נאמר כאשר פרשתי:

ומעם וישב העם בקדש. לומר כי כאשר נכנסו במדבר צין עד קדש מתה מרים. וטעה ר"א שאמר בעבור שישבו שם ימים רבים כי בן כתוב. כי קדש אשר כתוב בו (דברים א מו) ויתשבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם, הוא קדש ברנע והוא במדבר פארן, ומשם נשתלחו המרגלים בשנה השנייה ושם חזרו, אבל קדש זה הוא במדבר צין ובאו שם בשנת הארבעים ושם מתה מרים, ומקראות מפרשים הם:

החטא במשה ואהרן במי מריבה אינו מתפרסם בכתוב. ורש"י פרש בפסוקים יא יב) מפני שצוה אותם **ודברתם אל הסלע**, (פסוק ח) ולא אמר והפיתם, שאלו דברו היה הקדוש ברוך הוא מתקדש לעיני כל העדה ואומרים ומה סלע זה שאינו שומע ואינו מדבר מקום דברו של הקדוש ברוך הוא אנו על אחת כמה וכמה:

ודברי אגדה הם, אבל לא נתחזרו, כי מאחר שצוה קח את המטה יש במשמע שיכה בו, ואלו היה רצונו בדבור בלבד מה המטה הזה בידו. וכן במכות מצרים שאמר (שמות יט ט) והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך, והוא

להכות בו, ולפעמים יאמר נטה את ידך, ורצונו לומר להכות במטה, כי הכתוב יקצר בדבר הנשמע. ואין הנס גדול בדבור יותר מההכאה, כי הכל שונה אצל הסלע:

ועוד למה אמר בזה (דברים לב נא) מעלתם בי. והצנאה בדבור אל הסלע הנה הוא מה שנוצר במעשה, צוה שיאמרו והיא שומעת כי השם יוציא מים מן הסלע הנה, בדרך כי היא שמעה את כל אמרי ה' (יהושע כד כז), וכן עשו כמו שאמר (פסוק י) **ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמרו להם** וגו', והנה הסלע שומעת באמרו בן לבן. וטענות רבות למפרשים בחטא הזה, כבר סתר בו ר"א דברים רבים מהם. והסוד שרמז בו גם הוא אינו נכון, כי אם משה אבד פנתו בעבור מריבת העם ולא דבר אל הסלע, ולכן לא יצאו מים בפעם הראשונה, וחזר והכהו פעם שנייה בכונה הדבקה בכל ויצאו המים, הנה חטאו בפעם הראשונה, אבל אינו ראוי שיאמר בזה **"לא האמנתם בי להקדישני"** (פסוק יב), כי אין כאן חסרון אמונה כלל:

וה"ר רבי משה (סוף פ"ד משנה פרקים) סבר בו סברא, ואמר כי משה רבינו עליו השלום חטאו הוא שנטה לצד הרגונות באמרו **שמעו נא המורים**, דקדק עליו השם יתברך שיהיה אדם כמוהו כועס לפני עדת בני ישראל במקום שאין ראוי בו הכעס, וכל כיוצא בזה בדיון האיש ההוא חלול השם, מפני שמתנועותיו כלם ומדבריו היו למדין והיו מקוין להגיע בהם אל הצלחות העולם הנה והעולם הבא, ואיך יראה עליו הכעס והוא מן הפעולות הרעות ולא תבא כי אם מתכונה רעה מתכונות הנפש:

אבל אמרו בו "מריתם פי" (להלן כו יד) הוא כמו שאבאר, שהוא לא היה מדבר עם סכלים ולא עם מי שאין לו מעלה, אבל אשה קטנה שבנשיהם היתה ביחזקאל בן בוזי, כמו שזכרו החכמים (מכילתא שירה א), וכל מה שיאמר או יעשה יבחנוהו, וכאשר ראוהו שקעס אמרו שהוא עליו השלום אין בו פחיתות מדה ולולי שהיה יודע שהשם כעס עלינו בבקשת המים

ושאנחנו הכעסנו אותו יתברך לא היה כועס, ואנחנו לא מצאנו לשם יתעלה שקעס בדברו אליו בזה הענין, אבל אמר (פסוק ח) **קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעייתם.** והנה התרנו ספק מספקי התורה שנתאמרו בו דברים רבים ונשאל פעמים רבים אי זה חטא חטא, וראה מה שנתאמר בו ומה שאמרנו בו אנחנו, והאמת יורה דרכו. אלו דבריו וזל:

והוסיף הכל על הכלים. שהכתוב אמר "מריתם פי" שעברו על דברו, ואמר **"לא האמנתם בי"** שלא האמינו בו, אין הענש בעבור שקעס. ויותר היה ראוי שיהיה הענש על משה כשקצף על פקודי החיל (להלן לא יד) בהנם. והכתוב לא ספר כלל שקעס, כי **"שמעו נא המורים"** תוכחת, בדרך ממרים הייתם עם ה' (דברים ט כד), ועוד כי אהרן לא כעס מימיו, כי בשלום ובמישור הלך מעודו:

ועוד שאי אפשר שלא היה כעס גדול מאת השם עליהם בעשותם מריבה עם משה. ובכל הנסיונות במדבר חטאם הגדול בשאמרו "למה העליטנו ממצרים", שירצו להיות עבדים לשונאיהם בעבודת פרח מלחיות עם האלהים כבן העובד את אביו, וכן אמר הכתוב (לעיל יא ט) יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם ויתכבו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים. ובפעם הראשונה אמרו פחות מזה, למה זה העליטנו ממצרים להמית אותי ואת בני ואת מקני בצמא (שמות יז א), והנה עליהם קצף גדול ואשמה רבה כמו שאמר, ויקרא שם המקום משה ומריבה על ריב בני ישראל וגו'.

ובכאן כתוב מפרש (פסוק יא) **המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה'**, ומה פשע גדול מזה הוי רב את יוצרו. ומשה אמר (דברים א לו) גם כי התאנף ה' בגללכם לאמר, אם בן הם חטאו וגרמו כל הרעה הזאת, ולדברי הרב אין להם בכל המעשה הזה חטא ופשע כלל: **ומה** שאמר לא מצינו בה' יתברך שקעס, אבל אמר **קח את המטה** וגו'.

(ב) וְלֹא־הָיָה מַיִם לַעֲדָה וַיִּקְהֲלוּ עַל־מִשָּׁה וְעַל־אַהֲרֹן: בְּלֹא הָיָה מַיָּא לְכַנְשָׁמָא וְאַתְפְּנָשׁוּ עַל מִשָּׁה וְעַל אַהֲרֹן:

ש"י - וְלֹא־הָיָה מַיִם לַעֲדָה • מִכָּאן, שְׁכָל אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה לָהֶם הַבָּאָר בְּזָכוֹת מִרְיָם.

~ נקודות משיחות קורש ~ (שיחות יום א' פרשת חוקת, בדר"ח תמוז, ה'תשכ"ו)

וְעַל־אַחַת־פְּמָה וְכַמָּה בְּמִינֵי, שֶׁהַמְּאֻרְעוֹת מִתְרַחֲשִׁים בְּמַהֲרִיּוֹת גְּדוֹלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר, בְּרוּר הַדָּבָר, שֶׁאִם רַק מִתְעַסְקִים מִתּוֹךְ רִגְשׁ, מִסִּירָה וּנְתִינָה עַד לְמִסִּירַת נֶפֶשׁ (בְּאֹפֶן חִיּוּבִי) - מְצִלִּים הַקִּבֵּה וְרֹאִים פִּירוֹת טוֹבִים בְּמַהֲרִיּוֹת גְּדוֹלָה יוֹתֵר, אוֹ תִּיכָף וּמִיָּד, וּבְכָל אֹפֶן - תּוֹךְ מִשָּׁף זְמַן קָצֵר.

יֵשׁ כְּאֵלוּ שְׂנוּפְלִים בְּרוּחַם בְּגִלְגֵּל שְׁלִמּוֹת יְגִיעָתָם, הֵן בְּנוֹגַע לַעֲצָמָם וְהֵן בְּנוֹגַע לְזוּלָתָם, אִינִם רֹאִים מִיָּד אֶת הַפִּירוֹת. וְגַם עַל זֶה יֵשׁנוּ לִמּוּד מִפְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ - שְׁלִמּוֹת שֶׁבְּמִשָּׁף אַרְבָּעִים שָׁנָה לֹא יָדְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּזָכוֹת מִי הָיְתָה לָהֶם הַבָּאָר שֶׁמִּמֶּנָּה שְׁתּוֹ בְּהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הִנֵּה סוּף־כָּל־סוּף נֹדַע לָהֶם הַדָּבָר, אִם כִּי לְאַחֲרֵי מִשָּׁף זְמַן רַב.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אָמַר הַמְּשׁוֹרֵר (תהלים קיד ט) מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים יַעֲקֹב הַחֹפְכִי הַצּוֹר אֲגָם מַיִם. וְכֵן תוֹכֵל לְהַתְּבַנֵּן זֶה בְּתַפְלַת מִשָּׁה שֶׁאָמַר (דברים ג כד) ה' אֱלֹהִים אִתָּה הַחֲלוֹת, כִּי הַתַּחֲנוּן לָשֵׁם הַנִּכְבָּד שֶׁיִּחַל לוֹ. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (ספרי) שֶׁמִּזְכִּירֵין לוֹ הַכֶּסֶם, יִתְּכֵן שֶׁהִכָּה בַּצּוֹר וַיִּצְאוּ טַפִּים בְּמַעוֹט כִּנְתָּו עַל הַכֶּסֶם, וְתַמְהוּ אֵל הַדָּבָר, וְהַסְכִּימוּ שֶׁנִּיהָם לְהַכּוֹת פַּעַם שְׁנִיָּה עַל הַצּוֹר כַּאֲשֶׁר הִזְכִּירְתִּי, וְהוּא הַחֲטָא עַל שְׁנִיָּהֶם:

וְעַל דַּעַתִּי טַעַם וּדְבָרָתָם אֵל הַסֵּלַע. כִּמוֹ עַל הַסֵּלַע, וְכֵן כֹּה אָמַר ה' צָבָאוֹת אֵל הַעֲמֻדִים וְעַל הַיָּם וְעַל הַמַּכְנוֹת בְּכֹלָה יוֹכְאוֹ (ירמיה כו ט כב). יִצְוֶה שִׁיאֲמָרוּ לַעֲנִי הַעֲדָה בְּהִיוֹתָם נִקְהָלִים כָּלֶם שֶׁהִשֵּׁם יוֹצִיא לָהֶם מַיִם מִן הַסֵּלַע, וְכֵן עָשָׂה. וְאֵל יִקְשֶׁה עֲלֵיךְ **וּדְבָרָתָם אֵל הַסֵּלַע לַעֲנִיָּהֶם**, כִּי טַעַמֹּו כִּמוֹ לַפְּנִיָּהֶם, שֶׁיִּשְׁמְעוּ כָלֶם, וְכֵן וַיֹּאמֶר חֲנֻנִיָּה לַעֲנִי כָל הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' כִּכָּה אֲשַׁבֵּר אֶת עַל נִכְבְּדָאצֵּר מִלֵּךְ בְּכָל וְגו' (שם כח א), וְכֵן רַבִּים:

אוֹ טַעַם "לַעֲנִיָּהֶם" בְּכָאן, שֶׁהִיָּה הַדְּבוּר בְּהִיוֹתָם נִקְהָלִים שֶׁם וְהַסֵּלַע לַעֲנִיָּהֶם, כִּמוֹ שֶׁאָמַר בַּעֲשִׂיָּה (פסוק ט) **וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הַקְּהָל אֵל פְּנֵי הַסֵּלַע**, כִּי כַּאֲשֶׁר נִקְהֲלוּ שָׁם וַיִּרְאוּ הַסֵּלַע פָּנִים בְּפָנִים אֲמָרוּ **הֲמֵן הַסֵּלַע הַזֶּה נּוֹצִיא לָכֶם מַיִם**, כִּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים (מכילתא בשלח ו) שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ מַעֲנִנּוֹת הֵיוּ שָׁם. וַיִּתְּכֵן שֶׁהוּא כַּמְסָרֵס, הַקְּהָל אֶת הַעֲדָה אֵל הַסֵּלַע וּדְבָרָתָם לַעֲנִיָּהֶם וְנָתַן מִמֵּיָו: תוֹרָה ב

(דברים לב נא). וּמַעֲשֶׂה הָרֹאשׁוֹן בַּצּוֹר, אָמַר (שמות יז ו) הֲנִי עֹמֵד לִפְנֵיךְ שָׁם עַל הַצּוֹר בַּחוּרֵב, וְשִׁבְעִים הֶזְקֵנִים רֹאִים עֹמֵד הָעֵנָן עֹמֵד עַל הַצּוֹר וְהֵנֵס מִתְּפָרֶסֶם, כִּי מַעֲשֶׂה ה' הַגְּדוֹל הוּא, אֲבָל בְּכָאן לֹא רָאוּ דָבָר וְטַעַם בְּמִאֲמָר מִשָּׁה וְאַהֲרֹן:

וַיִּתְּכֵן שִׁיאֲמָר כֹּזֶה "מַעֲלָתָם בִּי" (דברים לב נא), כִּי הִנֵּהנָה מִן הַהִקְדָּשׁ נִקְרָא מַעֲלִיָּה. וְכֵן "מִרִּיתָם בִּי" (להלן כו יד), שֶׁהוּא צִוָּה וּדְבָרָתָם אֵל הַסֵּלַע לַעֲנִיָּהֶם, וְהַטַּעַם שֶׁאֲתִקְדָּשׁ בַּעֲנִיָּהֶם, אוֹ שְׁנִיָּתָם דְּבָרִי, מִן וְתִמַּר אֶת מִשְׁפָּטִי (יחזקאל ה א), כִּי לֹא צִוִּיתִי שֶׁתֹּאמְרוּ כֹּכָה. וַיְהִיָּה **"לֹא הִאֲמַנְתֶּם בִּי"** (פסוק יב) וַיִּצְא אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ הוּא לָשׁוֹן חֲזוּק, לֹא הִתְחַזְּקְתֶּם לְהִקְדִּישִׁי לַעֲנִיָּהֶם, מִן וְאֲמַנָּה עַל הַמְּשֻׁרָרִים (נחמיה כא כג), הִיָּתֵד הַתִּקְוָעָה בְּמִקּוֹם נֶאֱמַן (ישעיה כב כח):

וְהִאֲמַנְתֶּם כִּי הָעֵנָן סוּד גְּדוֹל מִסְתָּרִי הַתּוֹרָה. כִּי בְּרֹאשׁוֹנָה אָמַר לוֹ (שמות יז ו) הֲנִי עֹמֵד לִפְנֵיךְ שָׁם עַל הַצּוֹר בַּחוּרֵב וְהַכִּיתִּי בַּצּוֹר, וַיֹּאמֶר כִּי שְׁמִי הַגְּדוֹל עַל הַצּוֹר בַּחוּרֵב שֶׁהוּא כְּבוֹד ה' הָאֵשׁ הָאוֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר, וּבַעֲבוּר כֵּן לֹא הִכָּה אֶלָּא פַּעַם אַחַת וַיִּצְאוּ מַיִם רַבִּים, אֲבָל בְּכָאן לֹא פִּרַשׁ לוֹ כֵּן, וְהַסְכִּימוּ שֶׁנִּיהָם לְהַכּוֹת בַּצּוֹר פַּעַמִּים, וְהִנֵּה זֶה חֲטָא, וְעַל כֵּן אָמַר **"לֹא הִאֲמַנְתֶּם בִּי"**, לָשׁוֹם אֲמֻנָה בְּשְׁמִי, וּבְאֲמֻנָה יַעֲשֶׂה הֵנֵס. וְנֶאֱמַר "מִרִּיתָם בִּי", כִּי מִרוֹ אֶת רוּחַ קִדְשׁוֹ הִנֵּקְרָא בְּכָל מִקּוֹם "פִּי ה'", וּלְכָךְ אָמַר "מַעֲלָתָם בִּי", וַאֲיֵן מַעֲלִיָּה אֶלָּא שְׁקוּר: **וְהִנֵּה** הַחֲטָא מְזַכֵּר מִפְּרֻשׁ בְּתוֹב, וְכֵן

יָדַע כִּי כַּאֲשֶׁר צָרִיכִים בְּמִחְנֵתָם דָּבָר, אֵף עַל פִּי שְׁמַתְלוֹנְנִים וְחוֹטְאִים בּוֹ, וְהוּא רַחוּם יִכַּפֵּר עוֹן וְלֹא יַעִיר כָּל חֲמָתוֹ וְלֹא יִזְכִּירָנוּ וַיִּתֵּן לָהֶם שְׁאֵלָתָם. וְכֵן בְּמִים הָרֹאשׁוֹנִים אָמַר בְּנַחַת רוּחַ (שמות יז ה) עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְגו', אֵף עַל פִּי שֶׁהִיָּה שָׁם מִסָּה וּמִרִּיבָה שֶׁהִזְהִיר מִמֶּנָּה וּלְדוֹרוֹת (דברים י טו). וְכֵן בְּמֵן, הֲנִי מִמְּטִיר לָכֶם לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (שמות טו יד). בְּדֶרֶךְ אֲהָבָה וְחֶבְדָּה, אֶלָּא שֶׁאָמַר בְּסוּף בְּדְבוּר הַשְּׁנִי (שם פסוק יב) שֶׁמַּעֲתִי אֶת תְּלוּנָתָם, הוֹדִיעַ לָהֶם חֲטָאֵם בְּלִבָּךְ. אֲבָל כַּאֲשֶׁר יִתְלוּנָנוּ חֲנָם, יִשְׁפָּךְ עֲלֵיהֶם חֲמַת אָפוֹ. וּבְכָאן עוֹד רָמַז לְקֶצֶף גְּדוֹל וְחִיּוּב מִגִּפָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ו) וַיִּרְא כְּבוֹד ה' אֱלֹהֵיהֶם, שְׂרוּמוֹ אֵל הַקְּהָל הַנִּזְכָּר, וְהוּא מִרְאֵה יָד ה' הַהִיָּה בַּמִּגְפּוֹת, כַּאֲשֶׁר תִּרְאָה בְּמִרְגְּלִים (לעיל יד ט) וְכִיּוֹם קִרַּח (לעיל טו ט) וּמִמְחֻרַת (לעיל יז ז). וְהַתַּמָּה עַל הָרֵב, שֶׁהִרִי מִקְרָא מִלֵּא הוּא (תהלים קו יב) וַיִּקְצִיפוּ עַל מִי מִרִּיבָה וַיִּרַע לְמִשָּׁה בַּעֲבוּרָם, וַיִּמְנָה הַכְּתוּב הַחֲטָא הַזֶּה עִם הַנְּסִיוֹנוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁנִּסּוּ אֶת ה' בַּמִּדְבָּר:

וְתִקְרֹיב מִן הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּזֶה, וְהוּא טוֹב לְדַחוֹת הַשּׁוּאָל, הֵם דְּבָרֵי רַבְּנוּ חֲנִנְאֵל שֶׁקָּתַב כִּי הַחֲטָא הוּא אֲמָרָם (פסוק ט) **הֲמֵן הַסֵּלַע הַזֶּה נּוֹצִיא לָכֶם מַיִם**, וְרֹאיוּ שִׁיאֲמָרוּ יוֹצִיא ה' לָכֶם מַיִם, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר (שמות טו ח) בְּתַת ה' לָכֶם בַּעֲרֹב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְגו', וְכֵן בְּכָל הַנִּסִּים יוֹדִיעִים כִּי ה' יַעֲשֶׂה עִמָּהֶם לְהַפְלִיא, וְאוֹלֵי חֲשָׁבוּ הָעָם כִּי מִשָּׁה וְאַהֲרֹן בְּחֻכְמָתָם הוֹצִיאוּ לָהֶם מַיִם מִן הַסֵּלַע הַזֶּה, וְהוּא לֹא קִדְשָׁתָם אוֹתִי

(ג) וַיִּרְבֵּה הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לְאַמְרֹן וְלֹו גִּוְעֵנוּ
בַּגּוֹעַ אַחֲנֵנוּ לִפְנֵי יְהוָה:

כ"י • וְלֹו גִּוְעֵנוּ • הֲלוֹאִי שְׂגוּעֵנוּ. בַּגּוֹעַ אַחֲנֵנוּ •
בְּמִיתַת אַחֲנֵנוּ בַּדָּבָר. לְמַד שְׂמִיתַת צָמָא מְגַנָּה מְגַנָּה.
בַּגּוֹעַ • שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ "בְּמִיתַת אַחֲנֵנוּ", וְלֹא

(ד) וְלִמָּה הִבַּאתֶם אֶת־קֶהֱל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה
לָמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ:

(ה) וְלִמָּה הֵעֲלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־
הַמָּקוֹם הַזֶּה הַזֶּה לֹא • מָקוֹם זֶרַע וְתִאֲנָה וְגִפְּן
וְרִמּוֹן וַיְמִים אֵין לְשָׁתוֹת:

(ו) וַיִּבְאֹ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקֶּהֱל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּרֶא כְבוֹד־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: פ

♦ יום שלישי ו' תמוז ♦

ז ומליל יי עם משה למימר:

(ז) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ח) קַח אֶת־הַמַּטֵּה וְהַקֶּהֱל אֶת־הָעֵדָה אֹתָהּ וְאַהֲרֹן
אֶחָיִךְ וּדְבַרְתֶּם אֶל־הַסֵּלַע לְעִינֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמִיו
וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֵּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה
וְאֶת־בְּעִירָם:

כ"י • וְאֶת־בְּעִירָם • (במדבר רבה) מִכָּאן, שְׁחַס הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עַל מִזְבֵּחַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

לשָׁתוֹת לִפְנֵיךְ, וְכָל זֶה לִפְרֹסֶם הַנֶּסֶם.
וּבִמְעֻשָּׂה לֹא הוֹפִיר כֵּן "וַיִּשָּׂק אֶת־הָעֵדָה
וְאֶת בְּעִירָם", אֲבָל אָמַר (פסוק יא) "וְתִשָּׂה
הָעֵדָה וּבְעִירָם", כִּי מִרְבּ הַצִּמְאוֹן
וּבְרִאוּתָם מִיָּם רַבִּים נוֹזְלִים, מִיָּד נִפְּלוּ
עַל הַנֶּחָל וְשָׁתוּ:

וְעַל דַּעַת רְבוּתֵינוּ בְּבִאָרָה שֶׁל מְרִים
אָמְרוּ כִּי הַסֵּלַע הַזֶּה הוּא הַצֹּרֵר
אֲשֶׁר הִזָּה בְּחֻרְבּ, וּלְפִיכָךְ יִפְרָשׁוּ
"מִיָּמִיו" אֲשֶׁר הִזָּה דִּרְכּוֹ לָתֵת, כִּי עָתָה
נִסְתָּם מִעֵינֵנוּ בְּמוֹת מְרִים. כִּי הַכֹּנָה
לְרְבוּתֵינוּ בְּבִאָרָה שֶׁל מְרִים, שֶׁהִיָּה
מַעֲוָל בְּאֵר נָסִי מְקוֹר מִיָּם חַיִּים נוֹבֵעַ

לְמַעַנֵּנוּ מִיָּם וְבוֹ יִהְיוּ וּמִכָּאן יִצְאוּ יִקְרָאוּ
עַל שְׁמוֹ "מִיָּמִיו", וְכֵן וּבִרְךְ אֶת לְחֻמְךָ
וְאֶת מִיָּמִיךָ (שְׁמוֹת כג כד), לְחֻמֵּנוּ נָתַן מִיָּמִיו
נֶאֱמָרִים (ישעיה לג טז). וְאָמַר כֵּן הַהוֹדִיעַ
שְׁמִינִי הַסֵּלַע יִצְאוּ, לֹא מִן הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
תַּחְתֵּיו כְּמִנְהַג מַעֲיָנוֹת רַבִּים רַק
מֵאֲמָצְעוֹ, וְכֵן כְּתוּב (תהלים קיד ח) הִחֲפִכִי
הַצֹּרֵר אֲגָם מִיָּם חֲלָמִישׁ לְמַעַנֵּנוּ מִיָּם.
וְחֹזֵר וְאָמַר וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן
הַסֵּלַע. כִּי אֵתָהּ בְּעוֹדֶךָ שֵׁם תוֹצִיא לָהֶם
הַמַּיִם מִן הַסֵּלַע, "לָהֶם", שֶׁכֵּלֶם יִרְאוּ
אוֹתָם נוֹבְעִי:
וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה, שֶׁתִּצְוֶה אוֹתָם

(ח) וְטַעַם וְנָתַן מִיָּמִיו. שִׁיְהִיו מִיָּד מִיָּם
רַבִּים נוֹבְעִים מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר
(פסוק יא) "וַיִּצְאוּ מִיָּם רַבִּים", כִּי הִנֵּתִינָהּ
תִּצְאֵר עַל הָרְבוּי, כְּמוֹ וְנִתְּנָה הָאֶרֶץ
יְבוּלָה וְעַץ הַשִּׁדָּה יִתֵּן פִּרְיוֹ (ויקרא כו ד),
כִּי זֶרַע הַשְּׁלֹוֹם הִגִּפֵּן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאֶרֶץ
תִּתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְהַשְּׁמִינִים יִתְּנוּ טַלֵּם (וּמִרְיָה
ח יב), כֵּלֶם עַל הָרְבוּי וּבְטִיחֵם, וְכֵן כְּתוּב
(תהלים עח ב) וּנְחָלִים יִשְׁטֹפוּ:

וְאֵין טַעַם "מִיָּמִיו" כְּמוֹ "תִּתֵּן יְבוּלָהּ"
וְ"תִתֵּן פִּרְיוֹ", שֶׁאֵין בְּטִבְעוֹ הַסֵּלַע
לְהִיוֹת בּוֹ מִיָּם, אֲבָל טַעַמּוֹ הַמַּיִם אֲשֶׁר
יִצְאוּ מִמֶּנּוּ, כִּי בְּהַפּוֹךְ הַשֵּׁם הַחֲלָמִישׁ

(ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֶּה מִלִּפְנֵי יְהוָה בְּאֶשֶׁר צִוָּהוּ: ט וַיִּסֵּב מֹשֶׁה יָת הַטֶּבֶל מִן הַקֶּדֶם יי קמא די פקדה:

(י) וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֵּלַע וַיֹּאמְרוּ לָהֶם שְׁמַעוּנָא הַמּוֹרִים הַמִּן־הַסֵּלַע הַזֶּה נּוֹצִיא לָכֶם מַיִם:

אומרים להם: מה לכם? מאיזה סלע תוציאו לנו מים? לכה אמר להם: "המורים", סרְכְנִים, לשון יוני: שוטים - מורים את מוריהם, "המן הסלע הזה", שלא נצטיינו עליו, "נוציא לכם מים?".

(יא) וַיֹּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֵּלַע בַּמַּטֶּהוּ פַעַמִּים וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתֵּשֶׁת הָעֵדָה וּבְעֵרָם:

אמר: שמה צריך להכותו ככראשונה, שגאמר (שמות) יי "והפית בצור" - ונודמן להם אותו סלע והכהו. לפי שצוה המקום להכותו אלא "ודברתם אליהם", והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

עמקם להפליא, כענין שנאמר (תהלים עז יח) וַיִּנְסוּ אֶל בִּלְכָבָם, הַיּוֹכֵל אֶל לַעֲרֵךְ שִׁלְחֹן בַּמִּדְבָּר, הַגֵּם לָחֶם יוֹכֵל תַּת. וכן אמרו (אבות ה ד) עֲשֵׂה נְסִיוֹנוֹת נְסוּ אֲבוֹתֵינוּ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר:

ובכח השאלה במחשבת הנשאל במקומות רבים, והושב אשיב את בנך (בראשית כד ה), אם רצונך בן, הנלך אל רמת גלעד למלחמה אם אהדל (דברים יח ה), אם עצתך בן, אף כאן, אם מחשבתכם שנוציא לכם מים מזה. וכן דעתי בהנגלה נגליתי, הראיתי כי נכנע אחאב מלפני (מ"א כא כט), המן העץ אשר צויתך, התשפט, כי כלם שאלות, אבל ענינם לשאל בדבר מפרסם שיוודה בו הנשאל על פרחו. אם נגליתי לבית אביך ובוחרתי בכם אם ידעתם זה, ולמה תבעטו בזהי ובמנחתי, הלה תגמלו זאת הגמולה. וכן אם מן העץ אשר צויתך, אכלת ותבש ותחבא, או לקמה תתחבא. ובדרך הזה האחרים. אבל הרואה אתה, שאלה גמורה בדרך המספק, אם יועץ אתה תשוב אל העיר, כלשון רואה אני את דברי אדמון (כתובות קט קט), וכבר פרשתי בסדר בראשית (א ד) תורה יא

להוציא לכם ממנו מים. ורצה לפרש, שאמר להם שמעו נא המורים בה האומרים ולמה הבאתם את קהל ה' אל המקום הרע הזה, המן החלמיש הזה יהיה לנו כח בטבע שנוציא אנחנו ממנו מים, רק תכירו כי מאת ה' הוא כי הוא אשר הוציא אתכם ממצרים והביא אתכם אל המקום הזה והוא אשר יפרנס אתכם בו, וזה בטעם שאמר להן במן (שמות טו ה) וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים: ולפי דעתי ה"א הו' לשאלה, המן הסלע הזה נוציא לכם מים אם לא, כי הכתוב פעם ופרש בשאלה הן ולא, היש בה עץ אם אין (לעיל יג ב), התשמר מצותיו אם לא (דברים ח ב), ופעם יזכיר הן לבדו, הנה אחיכם הקטן (בראשית מג כט), הידעתם את לבן בן נחור (שם כט ה), האבכה בחדש החמשי הנזר (זכריה י א):

אבל היתה השאלה הזאת להם שאלת הנסיון, אמר שמעו נא המורים מה תחשבו על ה' המן הסלע הזה החוק נוציא לכם מים היתה הדבר הזה אם לא, הפליג במרמז והגיד כי הם קטני אמונה, וכאשר יריבו אליו הוא מפני מחשבתם שלא יעשה השם

בכל מקום שיהיה שם הרצון עליו, העלה אותו לישמעאל במדבר באר שבע, ונבקע בחורב מן הצור והוא שהיה שם, ובשאר המסעים נובע מן הצור במקום שישנו שם, וכאשר מתה הצדקת פסק המעין, ועתה חזר על ידי משה להיות לו מקור נפתח מן הסלע הזה בעצמו, והוא מה שאמר "אל הסלע" הנודע:

ועל דרך הפשט היה שם סלע סמוך למחנה וצוה ודברתם אל הסלע הזה אשר לפניכם. גם אפשר לפרש, ודברתם אל הסלע אשר לעיניהם, כלומר הראשון שיראו: תורה ט (י) המן הסלע הזה נוציא לכם מים. חלילה חלילה שיהיה התקפה למניעות, כי משה רבינו הנאמן בכל בית ה' לא יפלא ממנו כל דבר מה, והוא וכל ישראל עמו ראו גדולות ונפלאות מזה, ואף כי הוא אשר נעשה בן על ידו פעם אחת בצור בחורב. ואמרו המפרשים שיש תמיהות מתקנות, כמו הנגלה נגליתי (ש"א ב כז), הרואה אתה (ש"ב טו כז), התשפט (יחזקאל כב א), המן העץ אשר צויתך (בראשית ג יא): אבל ר"א כתב המן הסלע יש לנו כח

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקֹּהֶל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם:

לְהַקְדִּישֵׁנִי. שָׂאֵלוּ דְבָרְתֶם אֶל הַסֵּלַע וְהוֹצִיָא, הִייתִי מְקַדֵּשׁ לְעֵינֵי הָעֵדָה וְאֹמְרִים: מַה סֵּלַע זֶה, שְׂאִינוּ מְדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמְעִים וְאִינוּ צָרִיף לְפָרְנֶסָה, מְקִיִּים דְּבוּרוֹ שֶׁל מָקוֹם, קַל־וַחֲמֹר אָנוּ! לָכֵן לֹא תָבִיאוּ. בְּשִׁבְעָה, כְּמוֹ (שְׁמוּאֵל א ג): "לָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי". נִשְׁבַּע בְּקַפִּיצָה, שֶׁלֹּא יִרְבוּ בַתְּפִלָּה עַל כָּךְ.

כִּי • גִלָּה הַכְּתוּב שְׂאֵלוֹי חֲטָא זֶה בַּלְבָּד הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ עֲלֵיהֶם: כַּעֲזוֹן שְׂאָר דּוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ לָאָרֶץ, כִּךְ הָיָה עֲזוֹן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וְהֵלֵא (בַּמִּדְבָּר יא) "הֲצֵאֲנִי וּבְקָר יִשְׁחַט" קֶשֶׁת מִזֶּה? אֵלֶּא לִפִּי שְׁבַסְתָּר — חֲסֹף עָלָיו הַכְּתוּב, וְכֵאֵן שֶׁבְּמַעֲמַד כָּל יִשְׂרָאֵל — לֹא חֲסֹף עָלָיו הַכְּתוּב, מִפְּנֵי קְדוּשַׁת הַשָּׁם.

(יג) הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁ בָּם: ס

וְאַהֲרֹן עַל־יָדָם, (זְכוּתִים קט"ו ב) שֶׁשֶּׁשֶּׁהַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִּין בְּמִקְדָּשָׁיו, יֵרָאוּ וּמִתְקַדָּשׁ עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תְּהִלִּים סח): "נִזְרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשָׁיִךְ", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא י'): "בְּקִרְבִּי אֶקְדָּשׁ".

הֵם הַנִּזְכָּרִים בְּמָקוֹם אַחֵר: (סְנַהֲדְרִין ק"א ב) אֵת אֵלוֹ רָאוּ אֶצְטִגְנִי פְרַעָה, שְׁמוּשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹקֶה בַּמִּים, לָכֵן גִּזְרוּ (שְׁמוֹת א): "כֹּל־הַבֶּן הַיְּלֹד הַיָּאִרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ". וַיִּקְדָּשׁ בָּם • שְׁמֵתוֹ מֹשֶׁה

• יום רביעי ז' תמוז •

(יד) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקֹּדֶשׁ אֶל־מִלְכֵּי אֲדוֹם כֹּה אָמַר אַחִיד יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצָּאתָנוּ:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

אֵת ה' וַיִּקְדָּשׁ בָּם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא הִרְאִישׁוּנִים אֲשֶׁר נָסוּ אֵת הַשָּׁם וְלֹא נִתְקַדַּשׁ רַק לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכַעֲבוּר הָיִיתָ עֲנִין הַסֵּלַע שְׁנֵי פַעַמִּים, הִצָּרָף לְבָאָר עַל אֵיזֶה מִהֶם נִעֲנְשׁוּ הַצַּדִּיקִים: תוֹרָה יד (יד) אֵל מִלְכֵּי אֲדוֹם. לֹא הִזְכִּיר הַכְּתוּב שְׁמוֹ, כִּי אֵין צָרָף. אֲבָל הִזְכִּיר סִיחוֹן וְעוֹג מְלָכֵי הָאֱמּוּרִי בְּשִׁמּוּתָם, כַּעֲבוּר כִּי הָיוּ יְדוּעִים בְּגִבוּרָה וְלָהֶם שֵׁם בְּגוֹיִם, לְהוֹדוֹת לִפְנֵי וַיִּתְּבָרַךְ כִּי עָשָׂה עִמָּנוּ לְהַפְלִיא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קלז יד) לְמַכָּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ, לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמּוּרִי כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ, וְלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: וּמִנֵּהג הַכְּתוּב לְהִזְכִּיר שֵׁם גְּדוֹלֵי הַמְּלָכִים אֲשֶׁר יִרְשָׁנוּ אֵת

כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ שֵׁם (שְׁמוֹת יז ז), וְכַזֵּה אָמַר וַיִּקְהִילוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵת הַקֹּהֶל וְגו', עַל כֵּן אָמַר הַכְּתוּב כִּי מִי מְרִיבָה הָאֵלֶּה שֶׁנִּגְזְרָה בָּהֶם הַגְּזֵרָה עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן הִמָּה אוֹתָם מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַשָּׁם וַיִּקְדָּשׁ בָּם לְעֵינֵי כָלֶם, כַּעֲזוֹן שֶׁכְּתוּב (וַיִּחְזַק לט כז) וַיִּקְבְּצֵנִי אֶתֶּם מֵאֲרֻצוֹת אֵיבֵיהֶם וַיִּקְדָּשֵׁנִי בָם לְעֵינֵי גוֹיִם רַבִּים: וְדַע כִּי בְּרֵאשׁוֹנָה הִתְרָה לָהֶם מְרִיבָה עִם מֹשֶׁה כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שְׁמוֹת יז ב) וַיִּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה, וְכֵן אָמַר (שֵׁם פֶּסוּק ח) עוֹד מַעַט וּסְקִלְנִי, וְהָיוּ מְנַסִּים אֵת הַשָּׁם הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ (שֵׁם פֶּסוּק ז), אֲבָל בְּכֵאֵן הָיוּ מְרִיבִים כָּלִפִּי מַעֲלָה וְלֹא הָיָה בְּכֵאֵן נִסְיוֹן, וְעַל כֵּן אָמַר כִּי אֵלֶּה מִי מְרִיבָה שֶׁנִּגְזְרָה בָּהֶם הַגְּזֵרָה הַזֹּאת, הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל

(יג) וַיִּקְדָּשׁ בָּם. שְׁמֵתוֹ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל יָדָם, כַּשֶּׁהַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה דִּין בְּמִקְדָּשָׁיו הוּא מִתְיָרָא וּמִתְקַדָּשׁ עַל הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יג) בְּקִרְבִּי אֶקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תְּהִלִּים סח לו) נִזְרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשָׁיִךְ, לְשׁוֹן רִש"י. גַּם כֵּן פִּרְשׁ ר"א: וְאִינְנוּ נִרְאָה בְּעֵינֵי, כִּי עֲדִין לֹא מֵתוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וְאִינְנוּ מִתְפָּרְסִים לְבְרִיּוֹת שִׁמּוּתוֹ בַּחֲטָא הַזֶּה שִׁיתְיָרָא הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא עַל יְדֵי כִךְ כַּאֲשֶׁר הָיָה בְּנִדָּב וְאִבְהִיּוּא וּבִפְרִץ עֲזָה (ש"ב ו ח). וְעוֹד כִּי הַכְּתוּב אָמַר אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת ה' וַיִּקְדָּשׁ בָּם, כִּי בְּמִרְיָבִים נִתְקַדַּשׁ, מִלְשׁוֹן בְּקִרְבִּי אֶקְדָּשׁ, וְרָאוּ הָיָה לְדְבָרֵיהֶם שִׁיאֵמַר "וַיִּכְבַּד עַל פְּנֵיהֶם": וְהַנִּכְוָן בְּעֵינֵי, כִּי מַעֲשֶׂה הַצּוֹר הִרְאִישׁוֹן הָיָה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּלְבָּד,

כ"י- אַחֲרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל. מָה רָאָה לְהַזְכִּיר כָּאן אַחֲרָיו?
אֵלָּא אָמַר לוֹ: אַחֲרֵיכֶם אֲנִי, בְּנֵי אֲבֹתְכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ
(בראשית טו): "כִּי־גָר יִהְיֶה יִרְעָף", וְעַל שֶׁנִּינוּ אִתּוֹ
הַחֹב לְפָרְעוֹ. אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת כָּל־הַתְּלָאָה. לְפִיכָף

פִּירַשׁ אֲבִיכֶם מֵעַל אֲבִינוּ (שם לו): "וַיִּלָּךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי
יַעֲקֹב אַחֲרָיו" - מִפְּנֵי הַשְּׂטֵר־חֹב הַמְּטָל עֲלֵיהֶם,
וְהִטִּילוּ עַל יַעֲקֹב.

(טו) וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיִם וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים
רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹאֲבֹתֵינוּ:

טו וַיִּנְחֲתוּ אֲבֹתֵנוּ לְמִצְרַיִם וַיִּתְּנָהּ בְּמִצְרַיִם
יוֹמִין סְגִיאיִן וְאִכְאִישׁוֹ לָנָא מִצְרַיִם
וְלֹאֲבֹתֵנוּ:

כ"י- וַיִּרְעוּ לָנוּ. סְבָלְנוּ צְרוּת רַבּוֹת. וְלֹאֲבֹתֵינוּ. מִכָּאן, שֶׁהָאֲבוֹת מִצְרַעֲרִים בְּכָךְ כִּשְׁפָרְעֻנוֹת בָּאָה עַל
יִשְׂרָאֵל.

(טז) וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמָע קִלְנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ
וַיִּצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנִי בְּקֶדֶשׁ עִיר קִצֵּה גְבוּלְךָ:

טז וַנִּצְלִינָא קָדָם יי וְקָבִיל צְלוּתָנָא וְשַׁלַּח
מַלְאָכָא וְאַפְקֵנָא מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנִי בְּקֶדֶשׁ
בְּרַקָּם קִרְתָּא דְּבִסְטֵר תְּחוּמָּךְ:

כ"י- וַיִּשְׁמָע קִלְנוּ. בְּפִרְכָּה שֶׁבִּרְכָּנוּ אֲבִינוּ (בראשית כז):
"הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב", שֶׁאֵינוֹ צוֹעֲקִים וְנִצְעִים. מַלְאָךְ.
זֶה מֹשֶׁה. מִכָּאן, שֶׁהַנְּבִיאִים קְרוּאִים "מַלְאָכִים",
וְאֹמֵר (ד"ה ב לו): "וַיִּהְיוּ מַלְעָכִים בְּמַלְאָכֵי הָאֱלֹהִים".

(יז) נַעֲבֹרָה־נָּא בָּאֶרֶץ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם וְלֹא
נִשְׁתֶּה מִי בְּאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּלְךָ לֹא נִטָּה יָמִין
וּשְׂמָאוֹל עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ:

יז נַעֲבֹר כַּעַן בְּאַרְעָךָ לֹא נַעֲבֹר בְּחֶקֶל וּבְכָרֶם
וְלֹא נִשְׁתִּי מִי גֹב בְּאַרֶץ מַלְכָּא גִזֵּל לֹא
נִסְטִי לְמִינָא וְלִסְמָלָא עַד דְּנַעֲבֹר תְּחוּמָּךְ:

כ"י- נַעֲבֹרָה־נָּא בָּאֶרֶץ. אֵין לָךְ לַעֲזֹר עַל הִרְשָׁה
שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁשָׁם שָׁלַח פְּרַעְתְּ הַחֹב, עֲשֵׂה לָנוּ
עֲזֹר מַעֲט לַעֲבֹר דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וְלֹא נִשְׁתֶּה מִי בְּאֵר.
(במדבר רבה) "מִי בֹרוֹת" הִיא צְרִיף לֹמֵר, אֵלָּא כִּף אָמַר
מֹשֶׁה: אֶף־עַל־פִּי שֵׁשׁ בִּיְדֵינוּ מִן לֵאכֹל וּבָאֵר לַשְּׁתוֹת,

לֹא נִשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ, אֵלָּא נִקְנָה מִכֶּם אֶכֶל וַיִּמָּן לְהִנָּאֲתֶכֶם.
מִכָּאן לֹאֲכֹסְנָא, שְׂאֵף־עַל־פִּי שֵׁשׁ בִּיְדוֹ לֵאכֹל, יִקְנָה
מִן הַחֲנוּנִי, כְּדִי לְהַנּוֹת אֶת אֲשִׁפּוּזוֹ. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ
גִּלְךָ וְגו'. אֲנוּ חוֹסְמִים אֶת בְּהִמְתְּנוּ וְלֹא יְטוּ לְכָאן
וּלְכָאן לֵאכֹל.

(יח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶן־בַּחֲרֵב אֶצֶא
לְקִרְאָתְךָ:

יח וְאָמַר לֵה אֲדוֹמָאָה לֹא תַעֲבֹר בְּתוּחוּמִי
דִּילְמָא בְּדִקְטָלִין בַּחֲרָבָא אָפּוֹק לְקַדְמוּתָךְ:

כ"י- פֶּן־בַּחֲרֵב אֶצֶא לְקִרְאָתְךָ. אַתָּם מִתְּנָאִים בְּקוֹל
שְׁהוֹרִישְׁכֶם אֲבִיכֶם, וְאַמְרַתֶּם: "וַנִּצְעַק אֶל־ה' וַיִּשְׁמָע

קִלְנוּ", וְאֲנִי אֶצֶא עֲלֵיכֶם בְּמָה שְׁהוֹרִישְׁנִי אֲבִי
(כח): "וְעַל חֶרֶבךָ תַּחֲיָה".

(יט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמַסְלָה נַעֲלָה וְאִם־
מִימִיד נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנִי וְנִתְּתִי מִכְרָם רַק אֵין־דָּבָר
בְּרַגְלִי אַעֲבֹרָה:

יט וְאָמְרוּ לֵה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרֶץ כְּבִישָׁא נִסָּךְ
וְאִם מִייד נִשְׁתִּי אֲנִי וּבְעִירִי וְאִיֵּהב דְּמִיֵּהוּן
לְחוּד לִית פְּתָגָם דְּבִישׁ בְּרַגְלִי אַעֲבֹר:

כ"י- רַק אֵין־דָּבָר. אֵין שׁוּם דָּבָר מִזִּיקָךְ.

אֶרֶצָם, כַּעֲנִין שֶׁהִזְכִּיר בִּיהוֹשֻׁעַ חֲמִשָּׁה
מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲדוּנִי צֶדֶק מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַיִם
וְהוֹהֵם מֶלֶךְ הַחֲבוּן וּפְרָאִם מֶלֶךְ יִרְמֹת
וְנִפְעֵה מֶלֶךְ לְכִישׁ וְדָבִיר מֶלֶךְ עֲגִלּוֹן
(יהושע יא) וַיְבִין מֶלֶךְ חֲצוֹר (שם יא א), וְשָׂאֵר

הַמַּלְכִּים הַזְּכִּירָם בְּמִסְפָּר (שם יב ט"ז) לֹא
בְּשִׁמוֹת. וְאָמַר הַכְּתוּב וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אֲדֹם. כִּי נִסְמְכוּ כָּל עַמּוֹ עִם אֲדוּנִיָּהֶם
בְּמִיאוֹן הַזֶּה: תוֹרָה טו
(יט) בְּמַסְלָה נַעֲלָה. הִנֵּה מִתְּחַלָּה הָיוּ

אֲדֹם. כִּי נִסְמְכוּ כָּל עַמּוֹ עִם אֲדוּנִיָּהֶם
בְּמִיאוֹן הַזֶּה: תוֹרָה טו
(יט) בְּמַסְלָה נַעֲלָה. הִנֵּה מִתְּחַלָּה הָיוּ

(כ) וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֹדוֹם לְקִרְיָתוֹ בַּעַם
בְּכֹר וּבִיד חֲזָקָה:

כ"י – וּבִיד חֲזָקָה • בְּהִבְטָחַת זְקִנְנוּ (שם): "וְהַיִּדִים יְדֵי עֲשׂוּ".

(כא) וַיִּמָּאֵן אֹדוֹם נִתַּן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיִּט
יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיוֹ: פ

♦ יום חמישי ח' תמוז ♦

(כב) וַיִּסְעוּ מִקֵּדֶשׁ וַיָּבֹאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הָהָר:
הָהָר:

כ"י – כָּל־הָעֵדָה • כָּלם שְׁלָמִים וְעוֹמְדִים לְהִכָּנֵס
לְאָרֶץ, שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן אֶחָד מֵאוֹתָם שֶׁנִּגְזְרָה גְזֵרָה
עֲלֵיהֶם, שֶׁכָּבֹד כָּלוּ מִתִּי מִדָּבָר, וְאֵלּוּ מֵאוֹתָן שֶׁכָּתוּב
בָּהֶן (דברים ד'): "חַיִּים כָּלכֶם הַיּוֹם". הָרֵה הָהָר • הָרֵה עַל

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן בְּהָר הָהָר:
עַל־גִּבּוֹל אֶרֶץ־אֹדוֹם לֵאמֹר:

כ"י – עַל־גִּבּוֹל אֶרֶץ־אֹדוֹם • מַגִּיד, שֶׁמִּפְנֵי שְׁנוּתֵחֲבָרוֹ
כָּאן לְהִתְקַרֵּב לַעֲשׂוֹ הָרָשָׁע, נִפְרָצוּ מַעֲשֵׂיהֶם וְחִסְרוֹ

(כד) וַיֹּאמֶר אֶהְרֹן אֶל־עַמּוּי כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתָם אֶת־פִּי
לְמִי מְרִיבָה:

(כה) קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אַלְעָזָר בְּנָיו וְהַעַל אֹתָם הָהָר:
הָהָר:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אומרים שלא ישתו כלל המים אשר
להם בבארות לצרכם. אחרי כן שלחו
להם, שלא יקברו לערים כלל אבל
ילכו במסלול העולה לארץ כנען שהיא
סלולה וכבושה לכל, ואם ישתו מימי
הנהרות בדרכים הם והבהמות בעצבם
בנהר יתנו דמיהם שנהנו מהם, על כן
אמר רק אינ דבר, שאין בזה הפסד
שום דבר:
ואחרים פרשו, לא נשתה מי באר, אם
לא בדרים. ואיננו נכון, כי
למה יחזרו לשלח לו מה שלא רצה
בתחלה:
ומדרשו (תנחומא חקת כב) לא נשתה מי
באר שלנו ונקח מכם, כמו
שכתב רש"י (בפסוק יז). ואמרו ישראל
לאדום עד אשר נעבר גבלה. ולא
הזכירו לו "אל הארץ אשר ה' אלהינו
נותן לנו", שלא יקנא בהם על הארץ
לאמר כי להם היתה לולי שלקח
בכורתו ובכרפתו במקומה, אבל לסיחון

הזכירו, עד אשר אעבר את הירדן אל
הארץ אשר ה' אלהינו נותן לנו, כמו
שהזכיר משה במשנה תורה (דברים ב
כט): תורה ב
(כא) וַיִּט יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיוֹ. קצר הכתוב
בזה, כי מפי הגבורה נצטוו (דברים
ב ד ה) ונשמרתם מאד אל תתגורו בם,
כאשר פירש להם משה. ועל פי הדבור
נטו מעליו, כי לא יכלו לעשות דבר
אחר כיון שלא הניחם לעבר: תורה כב

כ"י קח את אהרן • בדברי נחומים. אמר לו: אשריך שתראה פתוך נתון לבנך, מה שאין אני זכאי לכך.

(כו) והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם:

כ"י • את בגדיו • את בגדי כהנה גדולה הלבשהו, והפשיטם מעליו לתתם על בנו בפניו. אמר לו: "הכנס למערה", ונכנס. ראה משה מצעת ונר דלוק. אמר לו: "עלה למטה" – ועלה, "פשט ידיך" –

(כו) ויעש משה כאשר צוה יהוה ויעלו אל-ה' החר לעיני פל-העדה:

כ"י • ויעש משה • (במדבר רבה) אף-על-פי שהדבר קשה לו, לא עכב.

(כח) ויפשיט משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו ומת אהרן שם בראש החר וירד משה ואלעזר מן ההר:

(כט) ויראו כל-העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל:

כ"י • ויראו כל-העדה וגו' • (שם) כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד, אמרו: היכן הוא אהרן? אמר להם: מת. אמרו: אפשר, מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלט בו מלאך המות? מיד בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה, ראו – והאמינו. כל בית ישראל • האנשים והנשים; לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו. כי גרע • אומר אני שהמתרגם "דקא מית", טועה הוא, אלא-אם-כן מתרגם ויראו – "ואתחזיאו", שלא אמרו רבותינו

(כו) והפשט את אהרן את בגדיו. הם בגדי כהנה גדולה שנתרבה בהם אלעזר בנו עתה. והקדוב, כי כאשר ירד אהרן מעשות התמיד והקטיר הקטרת והעלה הנרות, העלה אותו אל הר החר כשהיה לבוש בגדי כהנה והפשיט אותם: ועל דרך הפשט, הלבישו תכריכי המת אשר הכין לו, והפשיט את אלעזר בגדי החל והלבישו בגדי

הקדש כאשר עשה עמו ביום המלואים (ויקרא ח דט): ומדרש רבותינו שנעשו בהם נסים, אמרו היאך משה יכול להפשיט את אהרן בסדרן, והלא העליונים הם העליונים לעולם, והתחתונים הם התחתונים לעולם, אלא מעשה נסים עשה לו המקום במיתתו יותר מבחייו, העמידו משה אל הסלע והפשיטו בגדי כהנה ובגדי

שכינה נלבשים תחתיהם: וילבש אותם את אלעזר בנו (פסוק כח), וכי היאך יכול להלביש את הבגדים בסדרן לאלעזר, אכל כבוד גדול חלק לו המקום לאהרן במיתתו יותר מבחייו, שנלבשו בגדי שכינה תחלה למטה, וחזר משה והפשיט את אהרן הבגדים בסדרן והלביש אלעזר בסדרן, כך שני בתי"ב (מלואים א: ו) תורה כז

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד ענף 253)

הַאֲנָשִׁים הָיָה חֲדוּשׁ: כָּלֵם בָּכוּ, כְּפָתוּב "כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל".
וְהֵינּוּ: כָּל - מִרְבֵּה כָּל הַזְּכָרִים. בֵּית יִשְׂרָאֵל - מִרְבֵּה גַם
הַנָּשִׁים.

וּמִטִּיל אֶהְבֶּה בֵּין בְּעָלֵי מִרְיָה וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ (רש"י)
כ, (כט) הַתְּבוּת "בֵּין בְּעָלֵי מִרְיָה" מִתְּרוֹת לְכַאוּרָה, שֶׁהָיָה
הַחֲדוּשׁ הוּא שֶׁגַם הַנָּשִׁים בָּכוּ. וַיֵּשׁ לֹמֶר, שֶׁגַם לַגִּבִּי

א וַיִּשְׁמַע כְּנַעֲנָה מַלְכָּא דְעָרָד יִתֵּב דְּרוּמָא
אַרִי אֶתָּא יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מְאֻלְלָא וְאַגָּח
קִרְבָּא בִּישְׂרָאֵל וּשְׂבָא מִנָּה שְׂבִיָּא:

כא (א) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ-עָרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא
יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בִּישְׂרָאֵל וַיִּשְׂבֵּה מִמֶּנּוּ
שְׂבִי:

כְּנַעֲנִי; אָמְרוּ: "נִתְפַּלֵּל סִתָּם", שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם-נָתַן תִּתֵּן
אֶת-הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי". דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים • דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב
שֶׁהָלְכוּ בָּהּ הַמִּרְגָּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב".
דָּבָר אַחֵר: "דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים" דֶּרֶךְ הַתִּיר הַגָּדוֹל הַנוֹסֵעַ
לְפָנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט'): "דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם
מִנוּחָה". וַיִּשְׂבֵּה מִמֶּנּוּ שְׂבִי • אֵינָה אֵלָּא שְׂפָחָה אַחַת

• (יִלְקוּט בִּשְׁם מִדְּרָשׁ)

כ"י וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי • שָׁמַע שְׁמַת אֶהְרֹן וְנִסְתַּלְקוּ
עֲנֵי כְּבוֹד כּו', כְּדֹאִיתָא בִּרְאשׁ הַשָּׁנָה (דף א). וַעֲמַלְק
מַעוֹלִם רְצוּעַת מִרְדּוֹת לְיִשְׂרָאֵל, מְזַמֵּן בְּכָל עֵת
לְפָרְעֻנוֹת. יֹשֵׁב הַנֶּגֶב • זֶה עַמְלֶק, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר יא):
"עַמְלֶק יוֹשֵׁב בְּאַרְץ הַנֶּגֶב", וְשָׁנָה אֶת לְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר
בְּלִשׁוֹן כְּנַעֲנִי, כְּדֵי שִׁיחִיו יִשְׂרָאֵל מִתְּפַלְלִים לְהַקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא לַתֵּת כְּנַעֲנִים בְּיָדָם, וְהֵם אֵינָן כְּנַעֲנִין, רָאוּ
יִשְׂרָאֵל לְבוֹשִׁיהֶם כְּלָבוּשֵׁי עַמְלֶקִים וּלְשׁוֹנָם לְשׁוֹן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׁמוֹת הַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִנְחִלוּ לָכֶם אֶת
הָאָרֶץ וְגו' (לַחֲלֹל לֹד י), נִבְּוָהָ שִׁיחִיו חַיִּים
וְקַיָּמִים, כִּי לֹא יִתְּכֵן שִׁיחִיהָ הַשֵּׁם מִיַּחַד
לָהֶם אֲנָשִׁים עַל הַסֶּפֶק אֲכָל הָיָה רָאוּי
שִׁיחִיו לִיהוּשָׁע בַּעַת הַחֲלוּקָה:

גַּם נִכּוֹן הוּא לֹמֶר, שֶׁהִחְרִימוּ יִשְׂרָאֵל
עֲתָה בִּימֵי מֹשֶׁה אֶת הַמֶּלֶךְ הַזֶּה
וְאֵת עַמּוֹ לְפִי חֶרֶב וְקִרְאוּ שֵׁם מְקוֹם
הַמִּלְחָמָה חֶרְמָה, וְאַחֲרֵי עֲבָרָם אֶת
הַיַּרְדֵּן הֵמִית יְהוֹשָׁע גַּם אֶת מֶלֶךְ עָרָד
אֲשֶׁר מֶלֶךְ אַחֲרֵי כֵן עִם מַלְכֵי כְּנַעֲנִי
אֲשֶׁר מָלְכוּ בִּימֵי הָהֵם, וּבְגִי יְהוּדָה
בְּבֹאֵם בְּעֲרִיחָם הִחְרִימוּ אוֹתָם גַּם כֵּן
וְקִרְאוּ שֵׁם הָעָרִים חֶרְמָה, כִּי הִשְׁלִימוּ
אֶת נִדְרָם אֲשֶׁר נִדְּרוּ אֲבוֹתָם "וְהַחֲרַמְתִּי
אֶת עֲרִיחָם", וּלְכָךְ אָמַר כָּאן וַיִּקְרָא
שֵׁם הַמְּקוֹם חֶרְמָה, וְשֵׁם כְּתוּב וַיִּקְרָא
אֶת שֵׁם הָעִיר חֶרְמָה, שֵׁם כָּל עִיר
שֶׁהִיָּתָה מִמֶּלֶךְ עָרָד, כִּי הִשְׁלִימוּ נִדְרָם
וְהָיָה שֵׁלָם מִחֲרָמֵי גְבוּהָ:

וְהָיָה כָּל הַנּוֹכֵר כָּאן הָיָה בְּבֵת אַחַת,
וּלְתִי שְׁהוֹכִיר "וְאֵת עֲרִיחָם"
שֶׁהָיָה לְעֵתִיד בְּבֹאֵם בְּעֲרִיחָם, וּלְכָךְ
אָמַר וְהַחֲרַמְתִּי אֶת עֲרִיחָם, וְלֹא אָמַר
אֶתָּהֶם וְאֵת עֲרִיחָם, כִּי הוֹכִיר הַנֶּגֶד
הָעֵתִיד כִּי הֵם בְּמִלְחָמָה יְמוּתוֹ וְשֵׁם
יִתְּמוּ. וְלִשׁוֹן הַכְּתוּב נִאוּת לְמֹה
שֶׁפָּרְשְׁנוּ, שֶׁהָיָה רָאוּי לֹמֶר וַיִּתֵּן אֶת

יִתֵּן אוֹתוֹ בְּיָדָם שִׁיחִרִימוּ כָּל אֲשֶׁר לָהֶם
לָהּ, וְסִפֵּר הַכְּתוּב כִּי שָׁמַע הַשֵּׁם
תְּפִלָּתָם וְנִדְּרוּ נִדָּר לָהּ וְשִׁלְמוּ אוֹתוֹ.
כִּי הִרְגוּ אוֹתָם עֲתָה בִּימֵי מֹשֶׁה, כְּמוֹ
שֶׁצִּוָּה (ויקרא כו כט) כָּל חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרֹם
מִן הָאָדָם לֹא יִפְדֶּה מוֹת יוֹמָת, וְנִתְּנוּ
כָּל שְׁלָלָם לְאוֹצֵר בֵּית ה':

וְהַשְׁלִים עוֹד בְּכָאן לְסִפֵּר, כִּי הִחְרִימוּ
יִשְׂרָאֵל גַּם אֶת עֲרִיחָם אַחֲרֵי
בּוֹאֵם בְּאַרְץ כְּנַעֲנִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשָׁע,
לָקִים אֶת נִדְרָם אֲשֶׁר נִדְּרוּ, וַיִּקְרָאוּ שֵׁם
הָעָרִים חֶרְמָה. וְהוּא מֹה שֶׁנֶּאֱמַר בְּסִפֵּר
שׁוֹפְטִים (א טו) וּבְגִי קִינִי חֲתָן מֹשֶׁה עָלָו
מִעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה מִדְּבַר
יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנֶגֶב עָרָד, וְשֵׁם כְּתוּב (פסוק
י) וַיִּלֶּךְ יְהוּדָה אֶת שְׁמֵעוֹן אֲחִיו וַיִּכּוּ
אֶת הַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב צִפֹּת וַיִּחְרִימוּ אוֹתָהּ
וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הָעִיר חֶרְמָה, וְשֵׁם נִשְׁלָם
הַנֶּגֶד הַזֶּה:

אֲכָל הַשְּׁלִים הַכְּתוּב לְהוֹכִיר הָעֲנִין
בְּכָאן, וְזֶה כְּעֵינִן הַפָּרָשָׁה
שֶׁאֲמָרָה בְּרֵרַת הַקֵּן (שְׁמוֹת טו לז לז)
וַיִּנְיַחְהוּ אֶהְרֹן לְפָנֵי הָעֵרַת לְמִשְׁמָרָתָהּ.
וּבְגִי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ אֶת הַקֵּן אַרְבָּעִים
שָׁנָה עַד בֹּאֵם אֶל אֶרֶץ נוֹשְׁבֵת אֶת הַקֵּן
אֲכָלוּ עַד בֹּאֵם אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנַעֲנִי,
וְהוּא לְאַחַר מִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה עַד
מִמְּחֶרֶת הַפֶּסַח (יהושע ה יב). וְכֵן אֵלָּה

(א) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי. מִצִּינוּ בְּכַבּוּשֵׁי
יְהוֹשָׁע (יהושע יב יד) מֶלֶךְ עָרָד אֶחָד
וְעוֹד כְּתִיב בְּמִסְעוֹת (לַחֲלֹל לז מ) וְהוּא
יֹשֵׁב בְּנֶגֶב בְּאַרְץ כְּנַעֲנִי, וְהַכְּתוּב לֹא
יִקְרָא אֶרֶץ כְּנַעֲנִי סִתָּם מַעֲבֵר לִירְדֵן
מִזְרָחָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (לַחֲלֹל לז א) אֶרֶץ כְּנַעֲנִי
לְגִבְלֶתֶיהָ. וְעוֹד, כִּי הָיָה רָאוּי שִׁיחִלֵּק
מֹשֶׁה אֶת אֶרְצוֹ שֶׁל מֶלֶךְ עָרָד לְאַחַד
מִשְׁבָּטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַכְּתוּב יִסְפֵּר בְּכָל
מְקוֹם כִּי אֶרֶץ סִיחּוֹן וְעוֹג שְׁנֵי מַלְכֵי
הָאֲמֹרִי נָתַן מֹשֶׁה לְשְׁנֵי הַמִּטּוֹת וְחִצֵּי
הַמִּטָּה, וְתִשְׁעַת הַמִּטּוֹת וְחִצֵּי הַמִּטָּה
לְקַחוּ נִחְלָתָם אַחֲרֵי עֲבָרָם אֶת הַיַּרְדֵּן
בְּאַרְץ כְּנַעֲנִי. וְאוֹלֵי נֶאֱמַר, כִּי הִחְרִימוּ
יִשְׂרָאֵל אֶת אֶרְצָם וְלֹא יוֹשְׁבוּ בָּהּ כָּלָל.
וְאֵינּוּ נִכּוֹן. וְכֵן רִש"י מְפָרֵשׁ וְהַחֲרַמְתִּי
אֶת עֲרִיחָם (פסוק א), שֶׁהִקְדִּישׁ שְׁלָלָם
לְגְבוּהָ:

וְהַנֶּכֶדוֹן בְּעִינֵי, כִּי זֶה מֶלֶךְ עָרָד הוּא
יֹשֵׁב בְּנֶגֶב מַעֲבֵר לִירְדֵן יְמֵה
בְּאַרְץ כְּנַעֲנִי עַל יַד הַיַּרְדֵּן בְּגִבּוֹל בְּנֵי
יְהוּדָה סְמוּךְ לְחִבְרוֹן שֶׁהִיא בְּנֶגֶב,
וְשָׁמַע מִרְחֹק בְּבֹא בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֹא
דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים אֶל עֲרֻבוֹת מוֹאָב לְהִלָּחֶם
עִמָּהֶם שֵׁם, וְזֶה טַעַם "וַיִּשְׁמַע", וּלְכָךְ
סִפֵּר הַכְּתוּב "וְהוּא יוֹשֵׁב בְּנֶגֶב בְּאַרְץ
כְּנַעֲנִי", כִּי בֹא מִבְּרֶגֶת אֶחָת אֶל מְקוֹם
יִשְׂרָאֵל. וְנִדְּרוּ יִשְׂרָאֵל נִדָּר לָהּ שֵׁאֵם

הדרך להלחם בעמלק

ופחיתות ערך הרע. וכללות מלחמתו היא על-ידי שכל, תכסיסי מלחמה וכו'.

"דרך התיר הגדול" – עבודת המסירת-נפש שלמעלה מטעם ודעת, הוא בטל אל הקב"ה וסומך על "התיר הגדול", ארון ברית ה', שלפניו מתבטלים האויבים בדרך מפילא, "ויהי בנסע הארון וגו' קומה ה' ויפוצו אויבך ויגסו משנאיך מפניך".

ב' אופנים אלו הם בהתאם למצבו של המונגד עמלק: פאשר עמלק מפחד מפני ישראל ולכן נלחם על-ידי תכסיסים ותחבולות – ששנה את לשונו לדבר בלשון כנען, אז אפשר לנצחו גם על-ידי עבודה שעל-פי טעם ודעת.

אולם פאשר עמלק נלחם באופן של חצפה, למעלה מטעם ודעת, גם פאשר הדבר נוגד את השכל – הדרך לבטלו הוא רק על-ידי מסירת נפש ובטול שלמעלה מטעם ודעת.

וישמע הכנעני . . כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל

דרך האתרים – דרך הנגב שהלכו בה המרגלים . . דבר אחר: . . דרך התיר הגדול הנוסע לפניהם.. (כא, א.

ובפרש"י)

ויש לבאר הענין בעבודת האדם לקונו: שני הפירושים ב"דרך האתרים" מורים על שני אופנים שבני ישראל מתיצבים למלחמה נגד עמלק (כחות ה' לעומת זה) המונגד לקדשה ומנצחים אותו.

"דרך . . שהלכו בה המרגלים" – המורה על עבודת ה' שעל-פי טעם ודעת. וכמו המרגלים שיתרו את הארץ, שתפקידם היה למצוא הדרך הקלה בדרך הטבע (עבודה שעל-פי שכל) לבבש את הארץ, וכמו כן ברוחניות, פאשר היצר הרע מסית את האדם נגד התורה ומצוות, לוחם האדם עמו על-ידי התבוננות במעלת הטוב והקדשה,

(ב) וידר ישראל נדר ליהוה ויאמר אם-נתן תתן את-העם הזה בידי והחרמתי את-עריהם:

זש"א והחרמתי • אקדיש שללם לגבה.

ב נקנים ישראל קים קדם יי ואמר אם ממסר תמסר ית עמא הדין בידי ואגמר ית קרויהו:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

בידו, והיא השפחה הזו ששבו אותה ישראל מהם, כלשון בכור השבי (שמות יב כט) שהוא בכור השפחה, כי לא אמר וישב ממנו אנשים או נשים וטף: ועל דרך הפשט, ענין הכתוב כי לא הרג מהם הכנעני הזה שום אדם, אבל שבה מהם מעטים וכאשר נתן השם אותו בידם השיבו את הכל, ולא נפקד מהם איש, והזכיר הכתוב הזה, להודיע כי מפני שראו ישראל מתחלה כי גבר הכנעני נדרו הנדר הזה להחרים כל שללם לה, וישמע ה' בקולם. ויתכן שנאמר עוד, כי קצף השם על הכנעני הזה בעבור שבא מארץ מרחקים להלחם בישראל ולא ירא אלהים, ורצה שיהיה לחרם, על כן הגביר אותו מתחלה, כדי שידרו להחרימו לה: תורה ב

דרך, על כן אמרו שהשמועה היתה במיתת אהרן הנזכרת שם, יזכיר כי שמעו איבי ישראל במיתת הצדיק ונתעוררו בה להלחם עמם. וכן אמרו (במדבר רבה יט א) שהכנעני הזה הוא עמלק. ולא כבש ארצם ולא חלק אותה. אבל החרים עריהם: וישב ממנו שבי. אינה אלא שפחה אחת, לשון רש"י מודברי רבותינו. נתעוררו החכמים בזה, מפני דעתם שלא יהיו ישראל מנצחים כלל מאויב זולתי בעת קלקלתם, כגון במלחמת עמלק הראשונה מפני שאמרו ה"ש ה' בקרבנו (שמות יז ז), ובשניה מפני חטאם במרגלים שהוהירם משה ממנה (לעיל יד מא-מה), אבל בכל מלחמת מצוה לא נפקד מהם איש כל ימי משה. ולפיכך פרוש הכתוב הזה, וישב ממנו השבי שהיה

הכנעני בידם ויחרימו אותה ואת עריהם ויקראו שם המקום חרמה, אבל חסר הכנעני לרמוז שנתן הכנעני ביד מי שנתנו מישראל, מהם עתה ומהם לעתיד. כי השם שמע את תפלתם והם קימו את נדרם:

וטעם כי בא ישראל דרך האתרים. על דעת אונקלוס, כי פאשר באו המרגלים ועלו בנגב וחזרו להם הרגישו בהם יושבי הארץ, ושמע בהם הכנעני הזה שהיה יושב בנגב ובא בדרך שהלכו הם עד הגיעו למחנה ישראל, ויפה פרש:

ורבותינו אמרו (ר"ה ג) מה שמועה שמע, כי הקשה להם הכתוב בפרשת המסעים (ולחל לג מ) וישמע הכנעני מלך ערד והוא יושב בנגב בארץ כנען בבא בני ישראל, שלא הזכיר שם המלחמה ולא שום

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 142)

למחל כְּדִי לְהַסִּיר עֲנֹשׁ מֵעַל הַנִּמְחָל. אֲבָל מֹשֶׁה הִתְפַּלֵּל עַל טוֹבַת הָעָם וְתַקִּינָם, "בְּעֵד הָעָם" (לא רק עַל הַסֵּרֶת הַנִּחְשִׁים), וּמִמֶּנּוּ לֹמְדִים שֶׁיֵּשׁ לִמְחֹל מַחִילָה גְּמוּרָה. כִּי שְׁלֹא נִשְׁאָר בְּלֵב קַפִּידָה כְּלָפִי הַנִּמְחָל וְאִף רוֹצִים בְּטוֹבָתוֹ.

ח וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה עֲבַד לָךְ קָלָא וְשׂוֹי יְתָה עַל אֶת וַיְהִי כָּל דִּיתְנָכִית וַיִּחְזִי יְתָה וַיִּתְקַנֵּם:

"וַיְהִי אִם-נִשְׁפָּה הַנֶּחֱשׁ אֶת-אִישׁ וְהָבִיט וְגו'", שְׁלֹא הָיָה מִמָּהָר נִשְׁפָּה הַנֶּחֱשׁ לְהִתְרַפְּאוֹת, אֲלֹא-אִם-כֵּן מִבֵּיט בּוֹ בְּכוֹנָה. וַאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ: וְכִי נֶחֱשׁ מִמִּית אוֹ נֶחֱשׁ מִחַיָּה? אֲלֹא בְּזִמְנָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְסֻתְּפָלִין כְּלָפִי מַעֲלָה וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לָבָם לְאַבְיָהֶם שֶׁבְּשָׂמִים, הָיוּ מִתְרַפְּאִים, וְאִם לֹא הָיוּ נִמְוָקִים (נ"א נִזְוָקִים).

ט וַעֲבַד מֹשֶׁה חוּיָא דְנִחְשָׁא וְשׂוֹיָה עַל אֶת וַיְהִי כִּד נָכִית חוּיָא יְתָ גְבָרָא וּמִסְתַּכֵּל לְחוּיָא דְנִחְשָׁא וּמִתְקַנֵּם:

מִכָּאֵן לְמִי שֶׁמִּבְקָשִׁים מִמֶּנּוּ מַחִילָה, שְׁלֹא יִהְיֶה אֲכֻזָּרִי מִלְּמַחֲוֹל (רש"י כא, ז) מִכָּאֵן – וְלֹא מִכָּה שֶׁנֶּאֱמָר לְעִיל "וַיִּתְפַּלֵּל אֲבָרְהָם אֶל הָאֱלֹקִים וַיִּרְפָּא אֱלֹקִים אֶת אַבְרָמָה". כִּי אֲבָרְהָם הִתְפַּלֵּל עַל בְּטוֹל הָעֲנֹשׁ, וּמִמֶּנּוּ לֹמְדִים שֶׁיֵּשׁ

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל-גִּם וְהָיָה כָּל-הַנִּשְׂוֹף וְרָאָה אֹתוֹ וַיְחִי:

כ"ט • עַל-גִּם • עַל פְּלוֹגִס, שְׁקוֹרִין פִּירָק"א בְּלַעֲזוֹ, וְכֵן (יִשְׁעִיָּה ל): "וְכִנֵּס עַל-הַגִּבְעָה" (שם מט): "אֲרִים נָסִי" (שם יא): "שְׂאוּ-גִם"; וְלִפִּי שֶׁהוּא גְבָה לְאוֹת וְלִרְאָיָה, קוֹרְאוּ "גִּם". כָּל-הַנִּשְׂוֹף • (במדבר רבה) אֲפִלּוּ כָּלֵב אוֹ חֲמוֹר נִשְׁכּוּ, הָיָה נִזּוֹק וּמִתְנַנֵּה וְהוֹלֵךְ. אֲלֹא נִשְׁכַּת הַנֶּחֱשׁ מִמִּהְרֵת לְהַמִּית, לְכֹךְ נֶאֱמָר כָּאן: "וְרָאָה אֹתוֹ", רָאָה בְּעֵלְמָא. וּבְנִשְׁכַּת הַנֶּחֱשׁ נֶאֱמָר: "וְהָבִיט" –

(ט) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נֶחֱשׁ נִחְשָׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל-הַגִּם וְהָיָה אִם-נִשְׂוֹף הַנֶּחֱשׁ אֶת-אִישׁ וְהָבִיט אֶל-נֶחֱשׁ הַנִּחְשָׁת וַיְחִי:

כ"ט • נֶחֱשׁ נִחְשָׁת • (שם) לֹא נֶאֱמָר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ שֶׁל נִחְשָׁת, אֲלֹא אָמַר מֹשֶׁה: הַקְדוּשׁ-כְּרוּף-הוּא קוֹרְאוֹ נֶחֱשׁ, וְאֵנִי אֶעֱשֶׂנּוּ שֶׁל נִחְשָׁת! לְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל לְשׁוֹן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הַשָּׂרָפִים שְׁלֹא יִרְאוּ נֶחֱשׁ וְלֹא יִזְכְּרוּ וְלֹא יַעֲלוּ עַל לֵב כָּלֵל, וְצוּהָ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת לָהֶם דְּמוּת שָׂרָף. הוּא הַמַּמִּית אוֹתָם: וַיִּדְוֶעַ כִּי הַנִּחְשִׁים הַשָּׂרָפִים אֲדוּמִי הָעֵינָיִם רַחֲבֵי הָרֹאשׁ שְׁגוּפִם כְּעֵין הַנִּחְשָׁת בְּצוּאָרָם, וְלָכֵן לֹא מִצָּא מֹשֶׁה לָקִים מִצְּוֹתוֹ בְּשָׂרָף בְּלִמִּית שֶׁיַּעֲשֶׂה נֶחֱשׁ נִחְשָׁת, כִּי הוּא דְמוּת נֶחֱשׁ שָׂרָף, וְאִם יַעֲשֶׂנּוּ מִדְּבָר אַחֵר הָיָה דְמוּת נֶחֱשׁ וְלֹא דְמוּת שָׂרָף: וַיְכַהּ שֶׁאֲמָרוּ מִן הַלְשׁוֹן הַנוֹפֵל עַל הַלְשׁוֹן, כִּי הַזְכָּרָת הַשֵּׁם בְּלִבָּד תִּזְקֵק, וְהַכֵּלֵל, כִּי צוּהָ הַשֵּׁם שֶׁיִּתְרַפְּאוּ בַּמִּזְוִיק הַמַּמִּית בְּשִׁבְעַת וְעֶשְׂרֵי דְמוּתוֹ וְשִׁמּוֹ, וְכִשְׁיָהוּ הָאֵדָם מִבֵּיט בְּכוֹנָה אֶל נֶחֱשׁ הַנִּחְשָׁת שֶׁהוּא כְּעֵין הַמִּזְוִיק לְגַמְרִי, הָיָה חַי, לְהוֹדִיעָם כִּי הַשֵּׁם מַמִּית וּמִתְקַנֵּם: תוֹרָה י

יְבִיטוּ בְּמִים יִרְאָה לָהֶם שֵׁם בְּבוֹאֵת הַכָּלֵב אוֹ הַמִּזְוִיק וְיִמּוּתוֹ, כִּמּוֹ שְׁכָתוֹב בְּסִפְרֵי הַרְפּוּאוֹת וּמִזְכָּר בְּגִמְרָא בְּמִסְכַּת יוֹמָא (פד). וְכֵן יִשְׁמְרוּ אוֹתָם הָרוֹפְאִים מִהַזְכִּיר בְּפִנְיָהֶם שֵׁם הַנֶּחֱשׁ, שְׁלֹא יִזְכְּרוּ אוֹתָם כָּלֵל כִּי נִפְשָׁם תִּדְבַּק בְּמַחְשָׁבָה הַהִיא וְלֹא תִפְרֵד מִמֶּנָּה כָּלֵל עַד שֶׁתִּמָּית אוֹתָם. וְכִכֵּר הַזְכָּרָתוֹ דְּבָר מְנַסָּה מִפְּלֹאוֹת הַתּוֹלְדָה, כִּי נִשְׁוֹף הַכָּלֵב הַשּׁוֹטָה אַחֲרֵי שִׁנְשִׁתָּהּ בְּחִלּוֹ אִם יִקְבֹּל הַשֵּׁתָן שְׁלֹו בְּכָלִי וְכֹכִית יִרְאָה בְּשִׁתָּן דְּמוּת גּוֹרֵי כְּלָבִים קִטְנִים, וְאִם תַּעֲבִיר הַמִּים בְּמִטְלִית וְתִסְנַנֵּם, לֹא תִמָּצֵא בָהֶם שׁוּם רִשָּׁם כָּלֵל, וְכִשְׁתַּחֲוִיָּה לְכָלִי הַזְכֹּכִית וְיִשְׁתַּחֲוֶה שֵׁם בְּשַׁעֲדָה, תַּחֲזוֹר וְתִרְאָה שֵׁם גּוֹרֵי הַכָּלָבִים מִתְאַרִים, וְזוֹה אֲמַת הוּא בְּפִלְאֵי כַחוֹת הַנֶּפֶשׁ. וְכִשְׁיָהוּ כָּל זֶה כִּי, רָאוּי הָיָה לְיִשְׂרָאֵל נְשׁוּבֵי הַנִּחְשִׁים

(ט) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נֶחֱשׁ נִחְשָׁת. לֹא נֶאֱמָר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ שֶׁל נִחְשָׁת, אֲלֹא אָמַר מֹשֶׁה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לִי נֶחֱשׁ, אֵנִי אֶעֱשֶׂנּוּ שֶׁל נִחְשָׁת, לְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל הַלְשׁוֹן, זֶה לְשׁוֹן רִש"י מִדְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ (ב"ד לא ח). וְלֹא הִבִּינּוּתִי זֶה, שֶׁהָיָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא הַזְכִּיר לוֹ "נֶחֱשׁ" אֲלֹא "עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף". אֲבָל דַּעְתָּם לֹמַר כִּי הִלֵּךְ מֹשֶׁה אַחֵר שֵׁם הָעֶצֶם אֲשֶׁר לוֹ: וְהִנֵּרְאָה בְּעֵינֵי בְסוֹד הַדְּבָר הַזֶּה, כִּי הוּא מִדְּרָכֵי הַתּוֹרָה שֶׁכָּל מַעֲשִׂיהָ נִסְ בְּתוֹךְ נִס, תִּסִּיר הַנֶּזֶק בַּמִּזְוִיק וְתִרְפָּא הַחוּלִי בְּמַחֲלִיא, כִּמּוֹ שֶׁהַזְכָּרִי (מִבִּלְתָּא וִיסַע א) בְּיוֹרְהוֹ ד' ע"ץ (שְׁמוֹת טו כח) וְכֵן בְּמַלְחָא אֲלִישֵׁעַ בְּמִים (מ"ב כא). וְדוּעַ מִדְּרָכֵי הַרְפּוּאוֹת, שֶׁכָּל נְשׁוּבֵי בְּעִלֵי הָאֵרֶס יִסְתַּכְּנוּ בְּרָאוּתָם אוֹתָם אוֹ בְּרָאוּת דְּמוּתָם, עַד כִּי נְשׁוּבֵי הַכָּלֵב הַשּׁוֹטָה וְכֵן שָׂאָר הַבְּהֵמוֹת הַשּׁוֹטוֹת אִם

♦ יום שישי ט' תמוז ♦

(י) וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֵבֶת:

וַיִּנָּטְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂרוּ בְּאֵבֶת:

יא וַיִּנָּטְלוּ מֵאֵבֶת וַיִּשְׂרוּ בְּמִגִּזֵּת עֲבָרָא
בְּמִדְבָּרָא דִּי עַל אֲפִי מוֹאָב מִמְּדִנַּח שְׁמִשָּׁא:

(יא) וַיִּסְעוּ מֵאֵבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֲבָרִים בְּמִדְבָּר אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמְּזִרְחַ הַשָּׁמֶשׁ:

שם את הר נבו אל ארץ כנען, שהוא מפסיק בין
ארץ מואב לארץ אמורי. על־פְּנֵי מוֹאָב מִמְּזִרְחַ
הַשָּׁמֶשׁ. בְּמִזְרְחָה שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב.

כ"י < בְּעֵי הָעֲבָרִים > לא ידעתי למה נקרא שם
עיים. ועי לשון חרבה הוא, דבר הטאוט במטאטא,
והעין בו יסוד לבדה, והוא מלשון "עיים" (ישעיה
כח): "ויעזה כרד". העברים. דרך מעבר העוברים

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ 9' תורת מנחם – התוועדיות' תשמ"ה ח"ד עמ' 2423 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

חֲנִיָּה בְּחֶרְבָּה?

ולא מצינו שיפרש רש"י טעמי השמות?
והש לתרץ בפשטות:

לרש"י ה'ה קשה, הרי "עי לשון חרבה הוא" ומדוע קראו
למקום חנניה שבפשטות ה'ה מקום ישוב, בשם "עיים"?
ולכן כותב "לא ידעתי למה נקרא שם עיים". וק"ל.

וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֲבָרִים
בְּעֵי הָעֲבָרִים – לא ידעתי למה נקרא שם עיים, ועי
לשון חֶרְבָּה הוא (כא, יא. ובפרש"י)

יש להקשות: מה קשה ב"ע"י העברים" שרש"י צריך לפרש
שם, הרי מצינו הרבה מקומות שנפרטו שמותיהם בפתוב

יב מתמזן נטלו ושרו בנחל זרד:

(יב) מִשֶּׁם נִסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֵד:

יג מתמזן נטלו ושרו מעברא דארנון די
במדברא דנפק מתחום אמוראה ארי ארנון
תחום מואב בין מואב ובין אמוראה:

(יג) מִשֶּׁם נִסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֲרִנּוֹן אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר
הַיֵּצֵא מִגִּבְלֵי הָאֱמֹרִי כִּי אֲרִנּוֹן גְּבֹול מוֹאָב בֵּין מוֹאָב
וּבֵין הָאֱמֹרִי:

ולא באו לגבול מואב, כי ארנון גבול מואב והם לא
נתנו להם רשות לעבר בארצם. ואף-על-פי שלא
פירשה משה, פירשה פתח, כמו שאמר פתח (שופטים
יא): "וגם אל-מלך מואב שלח ולא אבה". ומשה רמזה
(דברים ב): "כאשר עשו-לי בני עשו הישבים בשעיר
והמואבים הישבים בער". מה אלו לא נתנום לעבר
בתוך ארצם אלא הקיפיה סביב, אף מואב בן.

כ"י < מִגִּבְלֵי הָאֱמֹרִי > תחום סוף מצר שלהם, וכן
(דברים ב): "גבול מואב", לשון קצה וסוף. מעבר
ארנון. הקיפו ארץ מואב כל דרומה ומזרחה עד
שפאו מעבר השני לארנון בתוך ארץ האמורי, בצפונה
של ארץ מואב. היצא מגבלי האמורי. רצועה יוצאה
מגבול האמורי, והיא של אמוריים, ונכנסת לגבול
מואב עד ארנון, שהיא גבול מואב; ושם חנו ישראל

יד על פן יתאמר בספרא קרבין דעבד יי על
נמא דסוף וגבירין דעל נחלי ארנון:

(יד) עַל־כֵּן יֹאמְרוּ בְּסֵפֶר מִלְחֶמֶת יְהוָה אֶת־זֶה
בְּסוּפָהּ וְאֶת־הַנְּחָלִים אֲרִנּוֹן:

לאבותינו, יספרו "את־זה וגו'". את־זהב. כמו
"את זהב", כמו שיאמר מן יעד - ועד, כן יאמר מן

כ"י < עַל־כֵּן יֹאמְרוּ > על חנניה זו ונסים שנעשו בה,
יאמר בספר מלחמת ה'. כשנספרי נסים שנעשו

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה', שהיו בדרות ההם אנשים חכמים
בוחקים ספר המלחמות הגדולות, כי
כן בכל הדורות, ובעלי הספרים היו

תחלת גבול מואב, יושבת על נחלים
נזילים ממנה. תורה יד
(יד-טו) ודרך הפשט בספר מלחמות

(יג) כי ארנון גבול מואב בין מואב
ובין האמורי. היה ארנון שם עיר
למואב, והיא בתשלום תחום האמורי

יהב - והב, והי' יסוד הוא, כלומר: את אשר יהב להם והרבה נסים בים-סוף. ואת-הנחלים ארנון.

(טו) ואשר הנחלים אשר נטה לשבת ער וגשען ונשפון נחליא דמדברין לקבל לחית ומסתמיה לתחום מואב:

כ"י: ואשר הנחלים • תרגום של "שפף" - אשר. שפף הנחלים, שנשפף שם דם אמוריים, שהיו נחבאים שם, לפי שהיו ההרים גבהים והנחל עמק וקצר, וההרים סמוכים זה לזה: אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חברו בהר מזה, והדרך עובר בתוך הנחל. אמרו אמוריים: כשיכנסו ישראל (לארץ) לתוך הנחל לעבר, נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות. והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב, ובהר של צד אמוריים.

היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ. כיון שבאו ישראל לעבר, נודעו עיניו של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גברתה, ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגום. וזהו: "אשר נטה לשבת ער", שהיה נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו, וזהו: "ונשען לגבול מואב". (כס"א אינו.) (ועברו ישראל על ההרים ולא ידעו הנסים האלו אלא על ידי הבאר שנכנס לשם).

(טז) ומשם בארה הוא הבאר אשר אמר יהוה למשה אסף את העם ואתנה להם מים: ם

כ"י: ומשם בארה • משם בא האשר אל הבאר. כיצד? אמר הקדוש-ברוך-הוא: מי מודיע לבני הנסים הללו? המשל אומר: "נתת פת לתינוק, הודיע לאמו". לאחר שעברו – חזרו ההרים למקומם והבאר

י"ד לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרגים וזרועות ואיברים, ומוליכתן סביב המחנה, וישראל ראו ואמרו שירה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמ' 154)

באמצעות ה'אם', משה, הורעה הנאמן שדואג לכל צרכי ישראל. והקב"ה הודיע לו על כך: כאשר ישראל ראו את הדם ואת הזרועות, שאלו את משה לפשר הדבר, כמובן, והוא הסביר להם את מה שקרה.

נתת פת לתינוק, הודיע לאמו (רש"י כא, טז) תפקידה של האם לספק את כל צרכי התינוק, וכאשר מיישהו 'מחליפה' ונותן לתינוק פת, דבר הכרחי, עליו להודיע לה. ואף כאן: הקב"ה נתן לישראל 'פת', ישועה מספקת גדולה, שלא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נקראים מושלים, שנשאים בהם משלים ומליצות, והנצחונות הנפלאים בעיניהם מייחסים המלחמות ההם לה' כי לו היתה באמת. והנה גבורת סיחון במואב היתה נפלאה בעיניהם, וכתבונה בספר, ואמרו בה מליצות את יהב בסופה וגו', ונשאו בה משל (להלן פסוק כז) בואו חשבון וגו'. ושם עיר אחת מן הערים שהיו למואב והב: ואשר הנחלים, מדרון הנחל שהנחלים נגרים ונמשכים, מן אשדות הפסגה (דברים ג יז), וכן הדר והנגב והשפלה והאשדות (יהושע י ט). בסופה, מן בסופה ובשערה (נחום א ג). והנה כאשר לכד סיחון ערי מואב כתבו המושלים בספר שקראו מלחמות ה', את יהב בסופה, או שכתבו נלחם ה' את יהב בסופה, ואת הנחלים אשר לארנון ושפף הנחלים אשר נטה למושב ער ונשען האשר לגבול מואב, הכל השמיד ה' בסופה ובסערה, כי בא עליהם סיחון פתאום פרסות סוסיו כצר נחשבו וגלגליו כסופה, וכן אמרו (להלן פסוק כח) כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחון וגו': והנה הכתוב מביא ראיה מספר המלחמות, כי ארנון הוא גבול מואב ואסור לישראל, והנחלים וכל האשדות עד ארנון מתרין להם, כי סיחון לקח ממלך מואב כל ארצו עד

ארנון ולא ארנון בכלל, ונשאר ארנון למואב והוא יגבל בו, כדכתיב (דברים ג טז) ולראובני ולגדי נתתי מן הגלעד ועד נחל ארנון תוף הנחל וגבול, וכן אמר יפתח (שופטים יא יח) ויחננו בעבר ארנון ולא באו בגבול מואב כי ארנון גבול מואב: תורה טז (טז) וטעם ומשם בארה. יחזר למעלה (פסוק יז), לומר כי חנו מעבר ארנון ומשם נסעו והקיפו בארה, כי לא נכנסו בארנון וממנו והלאה כי הוא גבול מואב הנשאר. וקורא בקאן שם המקום על שם הנס, ואין שמו כן במסעים: תורה יז

(י) **אִזְּיִיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֶי בָּאָר** יוֹכֵן שֶׁבֶן יִשְׂרָאֵל יֵת תוֹשֵׁבְחָתָא הָדָא סְקִי בִּירָא שֶׁבְחוּ לָהּ: **עֲנוּ־לָהּ:**

כ"י- **עָלֶי בָּאָר •** מתוך הנחל, והעלי מה שאת מצלה. ומנין שהבאר הודיעה להם? שנאמר "ומשם בארה" (במ"ד). וכי משם הייתה? והלא מתחלת ארבעים שנה הייתה עמיהם? אלא שירדה לפרסם את הנסים. וכן

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ג עמ' 153 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ה' ילחם לכם

באויביהם, ובאפן נסי גברו עליהם ונצחום. מה-שאין-כן בקריעת ים-סוף, כתוב "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (בשלח יד, יז) שבני ישראל לא היו צריכים לעשות כלום, ונצלו מאויביהם בלי כל מלחמה מצדם. וגם כאן בפרשתנו, הייתה ההצלה פלשון הבחיי "ישראל רואין... איך הקב"ה נלחם בשבילים... והן אין יודעים בזה כלום". וגם באפן כזה מורה על חבה ותרם מהקב"ה לבני ישראל, שלא רק שמצילנו מיד אויבנו, אלא אף עושה זאת באפן שלא נצטרף ל"פעלה" מסומת. וזה גרם שבני ישראל יאמרו שירה להקב"ה וידו לו על חסדיו הנפלאים.

יח בירא דחפרויה רברביא כרויה רישי עמא ספריא בחטריהון וממדברא אתיהיבת להון:

כ"י- **בָּאָר חֲפְרוּיָה •** זאת היא הבאר אשר חפרוה "שרים" – משה ואהרן. במשענתם • במטה. וממדבר • מתנה להם.

(יט) **וּמִמֶּתְנֶה נַחְלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בְּמֹת:** כ"י- **וּמִמֶּתְנֶה נַחְלִיאֵל •** כתרגומו.

(כ) **וּמִבְּמֹת הַנֵּיָא אֲשֶׁר בְּשִׂדָּה מוֹאֵב רֹאֵשׁ הַפְּסָגָה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְּשִׁימֹן: פ** כוּמַרְמָתָא לַחֲלִיאָא דִּי בַחֲקָלִי מוֹאֵב רִישׁ רְמָתָא וּמִסְתַּכֵּיא עַל אֲפִי בֵּית יִשְׁמִיּוֹן:

כ"י- **וּמִבְּמֹת הַנֵּיָא אֲשֶׁר בְּשִׂדָּה מוֹאֵב •** כי שם מת משה, ושם בטלה הבאר. דבר אחר: כרויה נדיבי העם – כל נשיא ונשיא, כשהיו חונים, נוטל מקלו ומושך אצל דגלו ומחנהו, ומי הבאר נמשכין דרך

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יח) וטעם **וּמִמֶּדְבָר מִתְנֶה**. כדברי אונקלוס, והוא לשון קצר וְבֵא בְּשִׁירֹת, יאמר כי מן המדבר אשר הוא ארץ ציה וצמאון המתנה הזאת לנו, ומן המתנה לנחלים ומן הנחלים

למבמות, עד הפסגה הנשקפה על פני הארץ שהיא כלה וְלֹל יְשִׁימוֹן, אין בה נחל אחר ולא מקור נובע וזלתי זה. והוא בארה של מרים על דעת רבותינו (במדבר יט כה כז), או באר שיצא על פי

משה מפי הגבורה, ולא שאלוהו ישראל, והשם אמר לו אסף את העם ואתנה להם מים, ונחלים יטופו ממנה והלכו למרחקים: תורה יט

הפסגה על-פני המקום ששמו ישימן, והוא לשון מדבר, שהוא שמם. דבר אחר: ונשקפה, הבאר על-פני הישימן, שנגנזה בימה של טבריה, והעומד על הישימן מביט ורואה כמין פברה בים והיא הבאר, כך דרש רבי תנחומא.

שלא נזכר שמו של משה, לא נזכר שמו של הקדוש-ברוך-הוא. משל למלך שהיו מומנין אותו לסעדה, אמר: אם אוהבי שם - אני שם, ואם לאו - איני הולך!. ראש הפסגה • פתגמו: "ריש רמתא". פסגה • לשון גבה, וכן (תהלים מח): "פסגו ארמנותיה" - הגביהו ארמנותיה. ונשקפה • אותה

• שבת קודש י' תמוז •

כא וישלח ישראל אנגדין לנת סיחון מלכא דאמוראה למימר:

(כא) וישלח ישראל מלאכים אל-סיחון מלך-האמרי לאמר:

(א): "וישלח ישראל מלאכים אל-מלך אדום וגו'". הפתוחים הללו צריכים זה לזה: זה נועל וזה פותח, שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, לומר לך שגשיא הדור הוא ככל הדור, כי הנשיא הוא הכל.

כז • וישלח ישראל מלאכים • ובמקום אחר תולה השליחות במשה, שגאמר (דברים ב): "ואשלח מלאכים ממדבר קדמות", וכן (במדבר ב): "וישלח משה מלאכים מקדש אל-מלך אדום", ובפתח הוא אומר: (שופטים

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 133)

ישראל" על משלחת ששלח משה. אך עדין קשה - מדוע שנה הפתוח וכתב "וישלח ישראל". על זה מתרץ, ששנוי זה בא ללמדנו ("לומר לך") שגשיא הדור הוא ככל הדור.

לומר לך, שגשיא הדור הוא ככל הדור (רש"י כא, כא) מלים אלה מיתרות לכאורה. ויש לומר, דהנה זה שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, מתרץ רק שנתן לכתב "וישלח

כב אעבר בארצך לא נטה בשדה ובכרם לא נשתה מי באר בדרך המלך גלך עד אשר-נעבר גבלך:

(כב) אעברה בארצך לא נטה בשדה ובכרם לא נשתה מי באר בדרך המלך גלך עד אשר-נעבר גבלך:

כז • אעברה בארצך • אף-על-פי שלא נצטוו לפתח להם בשלום, בקשו מהם שלום.

כג ולא-נתן סיחון את-ישראל עבר בגבלו ויאסף סיחון את-כל-עמו ויצא לקראת ישראל המדברה ויבא יהצה וילחם בישראל:

(כג) ולא-נתן סיחון את-ישראל עבר בגבלו ויאסף סיחון את-כל-עמו ויצא לקראת ישראל המדברה ויבא יהצה וילחם בישראל:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וכן שנוי בספרי (תבא רצ) לתת לך, פרט לעבר הירדן שנטלת מעצמך, ועוד אמרו רבותינו (במדבר ז ח) בעשר קדושות, שאין עבר הירדן ראוי לבית המקדש ולשכון השכינה, וכן נראה בפתוח שאמר (יהושע כב יט) ואף אם טמאה ארץ אחותכם וגו'. ולא שלחו אל עוג דברי שלום, כי הוא כפאשר ראה כי הכו את סיחון וצא לקראתם למלחמה: תורה כג

היא, והיה מן הדין שאם יענו שלום ופתחו להם שיהיה כל העם הנמצא בה להם למס ועבדים. אבל משה היה יודע כי ישראל עתה לא יכבשו כל עשרה עממים, והיה חפץ שיהיה כל כבושם מעבר הירדן והלאה, שיהיה מושבם יחד, ושהיא הארץ הטובה אשר היא ובה חלב ודבש. הלא תראה שאם לא בקשוהו ממנו בני גד ובני ראובן לא היה מניח שם אדם אלא שתהיה לחרבה:

(כא-כב) וישלח ישראל מלאכים אל סיחון וגו', אעברה בארצך. אף על פי שלא נצטוו לשלח להם לשלום פתחו להם בשלום, לשון רש"י. ועוד אבאר בע"ה במקומו (דברים ב ז) כי בכל האמות נצטוו לפתח להם לשלום, חוץ מעמון ומואב: אבל באמת מה שאמר לו "אעברה בארצך" זה היה משה עושה מעצמו דרך פיוס, כי ארץ סיחון ועוג ירושתם של ישראל היתה בי לאמרי

יכול לִכְבֹּשׁ, וְכָל־שָׂפָן שֶׁהִיָּה בְּחֻשְׁבוֹן! אָמַר הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא: מַה אֲנִי מַטְרִיחַ עַל בְּנֵי כָל זֹאת לְצוּר עַל כָּל עִיר וָעִיר? נָתַן בָּלָב כָּל אֲנָשִׁי הַמִּלְחָמָה לְצֹאֵת מִן הָעִירוֹת וְנִתְקַבְּצוּ כָּלָם לְמָקוֹם אֶחָד וְשָׁם נָפְלוּ, וּמִשָּׁם הִלְכוּ יִשְׂרָאֵל אֶל הָעָרִים וְאִין עוֹמֵד לִנְגָדָם, כִּי אִין שָׁם אִישׁ אֶלָּא נָשִׁים וְטָף.

כִּי־יֵלֵךְ וְלֹא־נָתַן סִיחון וְגו' • לְפִי שָׂפָל מַלְכִּי כְּנַעַן הָיוּ מַעֲלִין לוֹ מִסֵּ, שֶׁהִיָּה שׁוֹמְרָם שְׁלֹא יַעֲבְרוּ עֲלֵיהֶם גִּזְסוֹת. כִּיִּן שָׁאֲמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל: אֲעַבְרָה בְּאַרְצְךָ, אָמַר לָהֶם: כָּל עֲצָמִי אֵינִי יוֹשֵׁב כָּאֵן אֶלָּא לְשׁוֹמְרָם מִפְּנֵיהֶם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים כֵּן? ! וַיֵּצֵא לְקִרְאָת יִשְׂרָאֵל • אֵלֹהֵי הָיִתָּה חֻשְׁבוֹן מִלֵּאָה יְתוּשִׁין, אִין כָּל בְּרִיָּה יִכּוֹלָה לִכְבֹּשָׁה, וְאִם הִיָּה סִיחון בְּכַפֵּר חֶלֶשׁ, אִין כָּל אָדָם

כד וּמִתְחִי יִשְׂרָאֵל לִפְתָּחָם דְּחָרֵב וִירֵת יֵת אֲרֵעָה מֵאַרְנוֹנָא עַד יִבְקָא עַד בְּנֵי עַמּוֹן אַרְי מְקִיף תְּחוּמָא דְּבְנֵי עַמּוֹן:

(כד) וַיִּפְּחוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֵב וַיִּירָשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנוֹן עַד־יִבְקָא עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עוֹ גְבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:

כִּי־יֵלֵךְ כִּי עַז • וּמַהוּ חֲזָקוֹ? הִתְרַאֲתוּ שָׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא, שָׁאֲמַר לָהֶם (דְּבָרִים ב'): "אֶל־תִּצְרַם וְגו'".

כה וכבש יִשְׂרָאֵל יֵת כָּל קְרוּיָא הָאֵלִין וִיתב יִשְׂרָאֵל בְּכָל קְרוּי אֲמוֹרָאָה בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל כְּפָרְנָהָא:

(כה) וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל־בְּנֵי־הָיִתָּה:

כִּי־יֵלֵךְ בְּנֵי־הָיִתָּה • כְּפָרִים הִסְמוּכִים לָהּ.

כו אַרְי חֻשְׁבוֹן קְרֵתָא דְּסִיחון מְלָכָא דְּאַמּוֹרָאָה הִיא וְהוּא אֲנַח קְרָבָא בְּמִלְכָא דְּמוֹאָב קְדַמָּאָה וְנָסִיב יֵת כָּל אֲרֵעָה מִיָּדָה עַד אֲרָנוֹן:

(כו) כִּי חֻשְׁבוֹן עִיר סִיחון מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרֹאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אַרְנוֹן:

מוֹאָב הָיִתָּה, כָּתַב לָנוּ שְׁסִיחון לְקַחָה מִהֶם, (גִּישׁוֹן ל"ח) וְעַל־יָדוֹ טְהַרָה לְיִשְׂרָאֵל. מִיָּדוֹ • (ב"מ נ"ח) מְרֻשּׁוֹתוֹ.

כִּי־יֵלֵךְ וְהוּא נִלְחַם • (חולִין ס' ב') לָמָּה הִצְרֹךְ לְהַפְתֵּב? לְפִי שְׁנֵאֲמַר (שם): "אֶל תִּצְרַר אֶת־מוֹאָב" – וְחֻשְׁבוֹן מִשָּׁל

כז עַל כָּן יִימְרוּן מְטַלְיָא עוֹלוֹ לְחֻשְׁבוֹן תְּתַבְּגִי וְתִשְׁתַּכַּלֵּל קְרֵתָא דְּסִיחון:

(כז) עַל־כֵּן וַאֲמָרוּ הַמַּשְׁלִים בָּאוּ חֻשְׁבוֹן תְּבַנְיָה וְתִבְנוֹן עִיר סִיחון:

וְהִלֵּךְ וְשָׁכַר אֶת בַּלְעָם לְקַלְלוֹ, וְזָהוּ שָׁאֲמַר לוֹ בִּלְקָ (שם כב): "כִּי יִדְעֵתִי אֶת אֲשֶׁר־תִּבְרָךְ מִבְּרַךְ וְגו'". תְּבַנְיָה וְתִבְנוֹן • חֻשְׁבוֹן בְּשֵׁם סִיחון לְהִיּוֹת עִירוֹ.

כִּי־יֵלֵךְ עַל־כֵּן • עַל אוֹתָהּ מִלְחָמָה שְׁנִלְחַם סִיחון בְּמוֹאָב. וַאֲמָרוּ הַמַּשְׁלִים • בַּלְעָם, שְׁנֵאֲמַר בּוֹ (במדבר כג): "וַיֵּשֶׁא מִשְׁלוֹ". הַמַּשְׁלִים • בַּלְעָם וּבַעֲזוֹר, וְהֵם אָמְרוּ. בָּאוּ חֻשְׁבוֹן • שְׁלֹא הִיָּה סִיחון יִכּוֹל לִכְבֹּשָׁה,

כח אַרְי קִידוֹם תְּקִיף כְּאִשָּׁא נָפֵק מִחֻשְׁבוֹן עֲבָדֵי קְרָבָא כְּשֶׁלְּהוֹבִיתָא מִקְרֵתָא דְּסִיחון קָטִילוּ עֲמָא דְּשָׂרוּ בְּלַחֲתִית מוֹאָב כּוּמְרִיָּא דְּפִלְחִין בֵּית דִּחְלָא רְמָתָא דְּאַרְנוֹן:

(כח) כִּי־אִשָּׁא יֵצֵאָה מִחֻשְׁבוֹן לְהַבָּה מִקְרִית סִיחון אֲכַלָּה עַר מוֹאָב בְּעָלִי בָמוֹת אֲרָנוֹן:

בְּלָשׁוֹן עֲבָרִי, ו"לַחֲתִית" בְּלָשׁוֹן אֲרָמִי. עַר מוֹאָב • עַר שֶׁל מוֹאָב.

כִּי־יֵלֵךְ כִּי־אִשָּׁא יֵצֵאָה מִחֻשְׁבוֹן • מִשְׁכַּבְשָׁה סִיחון. אֲכַלָּה עַר מוֹאָב • שֵׁם אוֹתָהּ הַמְדִינָה קְרוּי "עַר"

מֶלֶךְ, או "הִרְאִשׁוֹן" קָדָם לְבִלְקָ שֶׁהוּא מֶלֶךְ לְמוֹאָב בְּעֵת הַהִיא, וַיִּקַּח סִיחון אֶת כָּל אֲרָצוֹ מִיָּדוֹ וְעַד אֲרָנוֹן. וְחֻשְׁבוֹן

סִיחון מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הָיִתָּה, כְּלוֹמַר עִיר מוֹשֵׁב הַמֶּלֶךְ. כִּי הוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרֹאשׁוֹן אֲשֶׁר מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם לְפָנֵי מֶלֶךְ

(כ"ח) כִּי חֻשְׁבוֹן עִיר סִיחון מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הִיא. כְּלוֹמַר עִתָּהּ כְּאֲשֶׁר נִלְחָמוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל עִירוֹ שֶׁל

(כט) **אִי־לָךְ מוֹאֵב אֲבֹתְ עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בְּנֵיו פְּלִיטָם וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית לְמַלְךְ אֲמֹרֵי סִיחֹן:**
 כט וי לכו מואבאי אבדתון עמא דפליחין
 לכמוש מטר בנחיה צירין ובנתה בשביתא
 למלכא דאמורא סיוחן:

כס"א אִי־לָךְ מוֹאֵב. שָׁקְלוּ אֶת מוֹאֵב שִׁמְסְרוּ בִּידוֹ. כְּמוֹשׁ. שֵׁם אֱלֹהֵי מוֹאֵב. נָתַן. הִנּוּתָן אֶת בְּנֵיו שֶׁל מוֹאֵב. פְּלִיטָם. נָסִים וּפְלִטִים מִחֶרֶב, וְאֶת בְּנֹתָיו בַּשְּׁבִית וְגו'.

(ל) **וַיִּנָּרְם אֲבֹד חֲשִׁבּוֹן עַד־דִּיבֶן וַנְּשִׁים עַד־נֶפֶח אֲשֶׁר עַד־מִידְבָּא:**
 ל ומלכו פסקת מחשבון עדא שלטון
 מדיבון וצדיאו עד נפח דסקיף עד מידבא:

כס"ב וַיִּנָּרְם אֲבֹד. מַלְכוּת שָׁלָהֶם. אֲבֹד חֲשִׁבּוֹן עַד־דִּיבֶן. מַלְכוּת וְעַל שְׁהִיָּה לְמוֹאֵב בְּחֲשִׁבּוֹן אֲבֹד מִשֵּׁם, וְכֵן "עַד דִּיבֶן", תַּרְגוּם שֶׁל "סר" – "עד", כְּלוּמָר: סר ניר מדיבן. 'ניר' – לְשׁוֹן מַלְכוּת וְעַל וּמִמְשַׁלֵּת אִישׁ, כְּמוֹ (מלכים א יא): "לִמְעַן הִיֹּת־נִיר לְדָוִיד־עַבְדִּי". וַנְּשִׁים. שִׁי"ן דְּגוּשָׁה, לְשׁוֹן שְׂמֵמָה: כֶּף יֹאמְרוּ הַמּוֹשְׁלִים: וַנְּשִׁים אוֹתָם. עַד־נֶפֶח. הַשְׂמוֹנוֹם עַד נֶפֶח.

(לא) **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֲמֹרִי:**
 לא ויתב ישראל בארע אמורא:

(לב) **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעֲזֹר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵתֶיהָ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם:**
 לב וישלח משה לרגל את־יעזר וילכדו בנותיה
 ויורש את־האמורי אשר־שם:

כס"ג וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעֲזֹר. הַמְּרַגְלִים לְכַדּוּתָהּ, אָמְרוּ: לֹא נַעֲשֶׂה כְּרֹאשׁוֹנִים, בְּטוּחִים אָנוּ בַּכֶּחַ תִּפְּלֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהִלָּחֶם.

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

לה. ולכך יאמרו המושלים דרך לעג, כי כמוש נתן בננו פליטם, כלומר בורחים ונסים מפני חרב, ובנותיו בשבית, כי המאמינים בו יקראו בננו ובנותיו באשר יקראו עמו, וכן בת אל נכר (מלאכי ב יא), ולא כדברי רש"י שפרש נתן הנותן בננו פליטים מחרב: ויהיה כמוש נעבד גם לבני עמון, כמו שאמר יפתח (שופטים יא כד) את אשר יורישך כמוש אלהיך אותו תירש, ויהיה להם עוד בארצם (מלכים יא, ח) מלכם שקץ עמנים. או הזכיר יפתח לעמון כמוש, בעבור מה שתפשו ישראל ממואב, באשר הזכיר להם (שם פסוק כה) בלק מלך מואב, לומר שלא הציל כמוש אלהיהם ולא בלק מלכם את ארצם מיד ישראל. והגון הוא מאד שנאמר בדברי רבותינו (במדבר יט יח), כי המושלים בלעם וכיוצא בו מן הקוסמים, שהיו נושאים משל בעתידות: תורה ל

שלכד סיוחן ממואב עד ארנון וכל במות הארץ ובעלי הבמות, בענין ובמות עולם למורשה (יחזקאל לו א): ולקח עוד מבני עמון מארנון עד היבוק, כמו שנאמר ביהושע יג כד כה) ויתן משה למטה גד וגו' יעזר וכל ערי הגלעד וחצי ארץ בני עמון עד ערוער, והיא הארץ אשר היה מלך בני עמון תובע ליפתח, כמו שאמר (שופטים יא יג) כי לקח ישראל את ארצי מארנון ועד היבוק ועד הירדן: תורה כט (כט) וטעם אוי לך מואב אבדת עם כמוש. כי היה עם מואב עובד לכמוש אלהו בונה במות ובטוח בו יותר מכל עם, ובעת צרתו אמר לו קומה ודושיענו. וכן הכתוב מזכיר בהם בכל מקום כמו שכתוב (ישעיה סו יב), ויהיה כי נראה כי נלאה מואב על הבמה ובא אל מקדשו להתפלל ולא יוכל. ונאמר ויצא כמוש בגולה בבניו ושיריו יחדו (ירמיה מח ז), והשבתי למואב נאם ה' מעלה במה ומקטיר לאלהיו (שם פסוק

בתחלת גבול הכבוש, על בן תחשב לאמרי, ולא הזהירו ישראל על ארץ מואב ובני עמון רק על הארץ אשר היא בידם בעת הצנאה: והביא הכתוב ראיה כי חשבון עיר סיוחן היא, כי המושלים יאמרו באו חשבון וגו'. כי בעת שנלחם סיוחן במלך מואב לכד תחלה עיר חשבון ונחרבה העיר, ואחרי כן בנה אותה לבית מלכות, וזה טעם אשר יושב בחשבון (להלן פסוק לד), וכן נאמר בספר יהושע יג י) סיוחן מלך האמרי אשר מלך בחשבון. והיו המושלים אומרים לאמרי, באו חשבון ותשבו בה, תבנה ותבונן אחרי הרבנה, עיר סיוחן אשר המלך עליה: ואחר שדשב סיוחן בחשבון, אסף שם את חילו וילכד מבול מואב עד ארנון וארנון בכלל. על בן אמרי המושלים, כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיוחן אשר יושב בה, ואכלה ער מואב בעלי הבמות אשר לארנון,

לג וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן
לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֲדָרְעִי:
לאַחֲמָה קָרָבָא לְאֲדָרְעִי:

(ג) וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן
לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֲדָרְעִי:

לד וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה לֹא תִדְחַל מִגֹּה אֲרִי בִידֶךָ
מִסֵּרִית יְתֵה וְיֵת כָּל עַמָּה וְיֵת אֲרַעָה וְתַעֲבֹד
לָהּ כָּמָא דִּי עֲבַדְתָּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ דְּאַמּוֹרֵא
דִּי יְתֵב בְּחֻשְׁבוֹן:

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידֶךָ
נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אֲרָצוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
בְּחֻשְׁבוֹן:

כז"י אֶל־תִּירָא אֹתוֹ • (נדח סא) שְׁהִיָּה מֹשֶׁה יִרָא לְהִלָּחֵם,
שְׁמָא תַעֲמֹד לוֹ זְכוּתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם, שְׁנֹאֲמֵר
"רַק־עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׂאָר מֵיְתֵר הָרַפָּאִים".

(בראשית יד):
"וַיָּבֹא הַפְּלִיט" – הוּא עֹג שְׁפֹלֵט מִן הָרַפָּאִים שְׁהִכּוּ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 136)

מפניו, כי היו בטוחים בכח תפלתו של משה. אבל משה,
שראה בו את זכותו של אברהם, היה ירא שמא תעמד לו
זכות זו.

שְׁהִיָּה מֹשֶׁה יִרָא לְהִלָּחֵם (רש"י כא, לד) תַּבַּת "מֹשֶׁה"
נִרְאִית כְּמִיתָרֶת. וַיֵּשׁ לֹמֵר, שְׁבָאָה לְהַדְגִּישׁ שֶׁרַק מֹשֶׁה הִיָּה
יִרָא. שֶׁכֵּן, כָּל יִשְׂרָאֵל, שְׂרָאוּ בְּעֹג גֹּי בַּעַל קוֹמָה, לֹא יִרְאוּ

לה ומחו? יתה וית בנוהי וית כל עמה עד
דלא אשתאר לה משויב ויריתו ית ארעה:

(ה) וַיָּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי
הַשָּׂאִירֵלָו שְׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת־אֲרָצוֹ:

כז"י וַיָּכּוּ אֹתוֹ • מֹשֶׁה תִּרְגּוּ, כְּדֹאִיתָא ב' בְּכֹחוֹת' (דף נד) ב' הַרְוָאָה', עָקֵר טוֹרָא בַּר תִּלְתָּא פְּרָסִי וְכוּ'.

א ונטלו בני ישראל ושרו במשריא דמואב
מעברא לירדנא דירחו: ס ס ס

כב (א) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב
מֵעֵבֶר לִירְדֵן יִרְחוֹ:

פ"ז פסוקים, למידב"א סימן. חסלת פרשת חוקת

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלב – רלה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

סיחון ואת ארצו החל רש (דברים ב לא), כי
מפאן התחיל בכבוש שבעה עממים.
אבל עוג אסף כל חילו אדרי, והיא
עיר בקצה גבולו, והיו ישראל יכולים
לנטות מעליו כאשר נטו מעל עשו,
והשם אמר לו אל תירא אותו ולך אצלו
והתגר בו מלחמה כי בידך נתתי אותו:
וכמדרב"י סיני רבה (ט לא) ראיתי, למה
נתיירא, אמר שמא מעלו
ישראל במלחמת סיחון או נתלכלכו
בעברה, וכלה אגדה, וכן היא יראת
כל הצדיקים, וכן ביהושע (ח א): תורה לה

מפניהם (דברים לא ו), והוא המאשים
אותם ביראתם, כענין שנאמר
במרגלים (שם א בט ו) ואומר אליכם לא
תעצונו ולא תיראנו מהם ה' אלהיכם
הוא ילחם לכם, אבל נתיירא משה
מפני הזכות שידע לו:
ועל דרך הפשט, לא היה בדעתו של
משה להוריש עתה לישראל ארץ
סיחון ועוג כאשר פרשתי (לעיל פסוק בא
כב), והנה סיחון יצא לקראת ישראל
המדברה וילחם בם על ברחם, אז
הודיעו השם ראה החלתי תת לפניך את

(לד) אל תירא אותו. כי היה משה
ירא שמא תעמד לו זכותו של
אברהם שנאמר בו (בראשית יג יא) ויבא
הפליט ויגד לאברהם העברי, והוא עוג
שפלט מן הרפאים שהכו אמרפל
וחבריו בעשתרות קרנים, לשון רש"י
מדברי רבותינו (במדבר יט יט):
נתעוררו גם כן, מדעתם שלא יירא
משה רבינו מורע בשר, כי
עמו ה' אלהינו וכל הגוים כאין נגדו
מאפס ותוהו נחשבו לו, והוא המזהיר
את ישראל אל תיראו ואל תעצונו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

בי"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ד' תמוז מפרק כג עד סוף פרק כח	יום רביעי - ז' תמוז מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שני - ה' תמוז מפרק כט עד סוף פרק לד	יום חמישי - ח' תמוז מפרק מד עד סוף פרק מח
יום שלישי - ו' תמוז מפרק לה עד סוף פרק לח	יום שישי - ט' תמוז מפרק מט עד סוף פרק נד
שבת קודש - י' תמוז פרק כ מפרק נה עד סוף פרק נט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ד' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פז, פרק י. אך... עד עמ' 174, דרכיו מורכבו.

44 "אור", כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם",
45 וּבִשְׁהָאוֹר הוּא בְּמִקְוֵהוּ בְּגוֹף הַשֶּׁמֶשׁ – הוּא מִיָּחֵד עִמּוֹ –
46 עִם הַשֶּׁמֶשׁ, בְּתַכְלִית הַיְּחִיד, כִּי אֵין שָׁם – בְּגוֹף הַשֶּׁמֶשׁ, רַק
47 עֶצֶם אֶחָד שֶׁהוּא גּוֹף הַמָּאוֹר הַמְּאִיר, – אֵין מְקוֹם לוֹמַר,
48 שִׁישְׁנָם שֵׁם שְׁנֵי דְבָרִים –

49 ה"מאור" עצמו, וה"אור"
50 הבא מן המאור, אלא שם
51 קיים דבר אחד בלבד –
52 והוא ה"מאור", כִּי הָיָה
53 וְהָאוֹר – הֵם, שָׁם – בְּגוֹף
54 הַשֶּׁמֶשׁ, עֶצֶם אֶחָד מְמֹשׁ
55 עִם גּוֹף הַמָּאוֹר הַמְּאִיר,
56 וְאֵין לוֹ – לְזוֹ, שׁוֹם
57 מְצִיאוֹת בְּלָל כַּפְנֵי
58 עֶצְמוֹ. – כְּלוֹמַר: לְבִאֲדוּרָה,
59 לְמִדּוֹת שֶׁדָּבָר בְּרוּר הוּא,
60 שֶׁבְּגוֹף הַשֶּׁמֶשׁ יִשְׁנוּ בִּדְרָא
61 אֹר הַשֶּׁמֶשׁ – שְׁהָרִי כִּיּוֹן
62 שְׁאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מִתְפַּשֵּׁט
63 לְמִדּוֹק רַב כּוֹזֵה עַד שֶׁהוּא
64 מְאִיר אֶת הָאֲדָמָה, וְדָא
65 הַדְּבָר שֶׁהוּא נִמְצָא גַם
66 בַּשֶּׁמֶשׁ עֲצֻמָּה – אֵלָּא,
67 יְחִידוֹ שֵׁם הוּא בְּאוֹפֶן
68 שֶׁהוּא כּוֹלֵו מְאוּחָד עִם
69 ה"מאור" עצמו, וְאֵי
70 אִפְשָׁר לְצִיֵּן אוֹתוֹ שֵׁם

71 בִּשְׁם "אור" וְזוֹ, כִּי שֵׁם אֵין הוּא מְצִיאוֹת לְעֲצֻמוֹ כֻּלָּל – שֵׁם
72 קִיִּים בְּמִצִּיאוֹת רַק ה"מאור" וְהַמְקוֹר שֶׁל הָאוֹר. וְכִּדְבָרִים
73 הָאֵלֶּה מְמֹשׁ, – עַל אִיחֻדוֹ שֶׁל אֹר הַשֶּׁמֶשׁ כִּשֶּׁהוּא נִמְצָא
74 בְּמָאוֹר עֲצֻמוֹ, וְיִוְתֵר מִזֶּה, – כְּלוֹמַר: יוֹתֵר מֵאִשֶׁר הוֹסֵבֵר בְּקֶשֶׁר
75 לְיְחִידוֹ וְאִיחֻדוֹ אֹר הַשֶּׁמֶשׁ עִם ה"מאור", הֵן מִדּוֹתָיו שֶׁל
76 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְרִצּוֹנוֹ וְהַקְּבָלָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת –
77 "ספירות" עוֹלָם הָאֲצִילוֹת בִּיחּוּדָם, עִם מְהוּתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ – שֶׁל
78 הַקְּבָלָה, כִּיכֹּל, הַמְּתַלַּבֵּשׁ בְּתוֹכָם – מְהוּתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ
79 כִּיכֹּל הַמְּתַלַּבֵּשׁ בְּתוֹךְ ה"ספירות", וּמִתְיַחַד עִמָּהֶם בְּתַכְלִית
80 הַיְּחִיד, – שֶׁכֵּן וְיִוְתֵר מִזֶּה, – הוּא לְמִשְׁלַל אִיחֻדוֹ שֶׁל אֹר הַשֶּׁמֶשׁ
81 עִם הַשֶּׁמֶשׁ, בִּשְׁעָה שֶׁהָאוֹר נִמְצָא בְּגוֹף הַשֶּׁמֶשׁ, מֵאַחַר שֶׁנִּמְשָׁכּוּ
82 וְנִאֲצְלוּ – ה"ספירות", מֵאֵתוֹ וְתַבְרָה, עַל-דֶּרֶךְ מִשְׁלַל בְּדִרְדָּר
83 הַתְּפַשְׁטוֹת הָאוֹר מִהַשֶּׁמֶשׁ. אֵךְ – בִּיחּוּד ל"ספירות" וְלִמְאִצִּילָן
84 בְּרוּךְ-הוּא, הָרִי זֶה לֹא מְמֹשׁ בְּדִרְדָּר זֶה, – כִּפִּי שֶׁהַדְּבָר הוּא
85 בְּאוֹר הַמְּתַפַּשֵּׁט מִהַשֶּׁמֶשׁ, רַק בְּדִרְדָּר רַחוּקָה וְנִפְלְאוּהָ
86 מִהַשְׁתַּנְּנוּתוֹ, כִּי נִבְחָהוּ דְרָכָיו – שֶׁל הַקְּבָלָה, מִדְּרָכֵינוּ.

1 פֶּרֶק י. בְּסוֹף הַפֶּרֶק הַקּוֹדֵם, פֶּרֶק ט', הַסְבִּיר רַבֵּנוּ חֻזְקוֹ, שְׂכִיּוֹן שֶׁהַקְּבָלָה
2 לְמַעַלָּה אֵין קֵץ מִחֲבֻמָּה, שְׂכָל וְהִשְׁגָּה, לִכֵּן גַּם הַיְּחִיד – שֶׁהוּא בְּרוּךְ-הוּא
3 מְאוּחָד עִם הַסְּפִירוֹת וְהַמְּדוּת שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת (שֶׁלְּמִדּוֹת שֶׁהֵם עֵינֵן שֶׁל
4 מִדַּת הַחֲכָמָה וּמִדַּת הַחֶסֶד – הֵן בְּכָל זֹאת מְאוּחָדוֹת עִם אֹר אֵין-סוֹף
5 בְּרוּךְ-הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל "חֶד" –
6 הוּא לְמַעַלָּה מִהַשְׁגָּת אֲנוּשׁ.
7 וְלִכֵּן נִקְרָאוֹת בּוֹהֵר הַקְּדוֹשׁ,
8 מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְּבָלָה, שְׁתֵּן
9 ה"ספירות", בִּשְׁם "רֹא"
10 דְּמִהִימָנוּתָא, סוֹד הָאֲמוּנָה,
11 שְׁהָרִי עֵינֵן ה"ספירות" קֶשֶׁר
12 בְּאֲמוּנָה, שֶׁהִיא לְמַעַלָּה
13 מִשְׁכָּל וְהִשְׁגָּה.
14 אֵךְ מְבַלְ-מְקוֹם, –
15 לְמִדּוֹת שֶׁה"ספירות" הֵן
16 לְמַעַלָּה מִשְׁכָּל וְהִשְׁגָּה,
17 הָאוֹר וְדִבְרָה תּוֹרָה
18 בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, לְשִׁבְּרָה
19 אֶת הָאוֹן מִה שֶׁהִיא
20 יְכוֹלָה לְשַׁמֵּעַ, לְבָרָה –
21 לִכֵּן, נִתֵּן רִשּׁוֹת לְחֻכְמֵי
22 הָאֲמִת – חֲכָמֵי תּוֹרַת
23 הַקְּבָלָה, לְדַבֵּר בְּסְפִירוֹת
24 בְּדִרְדָּר מִשְׁלַל, – בִּיאֹר כ"ק
25 אֲדָמוֹר – שְׁלִיט"א:
26 כ"שְׁאוּמִרִים "מִשְׁלַל" הָרִי
27 זֶה מְדַגִּישׁ שְׂאִינָם אוֹתוֹ

28 הַעֲנִין (הַנִּמְשָׁל), כִּי-אֵם שִׁישׁ דּוֹגְמָא בְּשִׁיבוֹת דְּפִרְטֵי הַמִּשְׁלַל
29 בִּינִיחָם – לְהַשִּׁיבוֹת בֵּין פִּרְטֵי הַנִּמְשָׁל, אֵף דְּפִרְטֵי הַמִּשְׁלַל
30 וְהַנִּמְשָׁל אֵין כָּל עֵרֶךְ וְשִׁיבוֹת בִּינִיחָם (עַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּנִידוֹן דִּידֵן,
31 אֵין עֵרֶךְ כֻּלָּל לְאוֹר וְשֶׁמֶשׁ עִם הַסְּפִירוֹת וּמְקוֹרָם – כִּי-אֵם הַמִּשְׁלַל
32 הוּא עַל יְחִידוֹם (שִׁיבוֹתָם) דְּהָאוֹר וְהַשֶּׁמֶשׁ שֶׁמְקִיל הַהֲבֵנָה
33 בְּהִיחֻד דֵּה־סְפִירוֹת בְּמְקוֹרָם כו'). וְכִּנְיָאוֹ – הַמְּקוֹבָלִים, אוֹתָן –
34 אֶת ה"ספירות", בִּשְׁם "אוֹרוֹת", – מִשְׁלַל מְעִיֵּן אֹר וְגִילּוֹ, כִּדִּי
35 שֶׁעַל-יְדֵי הַמִּשְׁלַל הוּא – מְאֹר, יוֹבֵן לָנוּ קֶצֶת עֲנָן – וְאוֹפֶן,
36 הַיְּחִיד שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וּמִדּוֹתָיו, – ב"ספירות", שֶׁהוּא
37 בְּדִרְדָּר-מִשְׁלַל עֵינֵן יְחִיד אֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבְּתוֹךְ גּוֹף בְּדִרְדָּר
38 הַשֶּׁמֶשׁ – כְּמוֹ שְׁאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הַנִּמְצָא בְּתוֹךְ גּוֹף כְּדוֹר הַשֶּׁמֶשׁ
39 מִתְאַחַד עִם גּוֹף הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁנִּקְרָא 'מְאֹר', – לֹא רַק "שֶׁמֶשׁ",
40 אֵלָּא גַם "מְאֹר" – הִיא מְקִרִינָה מִתּוֹכָה אֹר. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב:
41 "אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדוֹל וְגו'", – כְּלוֹמַר: הַקְּבָלָה בְּרָא אֶת הַשֶּׁמֶשׁ,
42 הַנִּקְרָא "מְאֹר", שֶׁהִיא הַמְּקוֹר וְהַשִּׁיבוֹת לְאוֹר הַבָּא מִמֶּנָּה,
43 וְהָיָה וְהִנִּיצוֹן הַמְּתַפַּשֵּׁט וּמְאִיר מְמֹשׁ – מִהַשֶּׁמֶשׁ, נִקְרָא

1. בְּרֵאשִׁית א, טו. 2. שֵׁם א, ה. 3. הַעֲרַת כ"ק אֲדָמוֹר שְׁלִיט"א: "אֲפִל" "אֵין וְאִפְס" מִצֵּד הַמְּאֹר – שְׁהָרִי מְצִיאוֹת עֵינֵן מְאֹר – מִחֲשִׁיב הַעֲנִין דָּאוֹר (שֶׁעֲשִׂיז נִקְרָא מְאֹר). 4. רָאָה יִשְׁעִיָּה נָה, ט.

יום שני ה' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 174, ומ"מ לשכך... עד עמ' 174, אתכסיאת כו'.

שער היחוד והאמונה

ומ"מ לשכך האון

נשמע ונתבונן ממשל אור השמש המיוחד ובטל במקורו ואינו עולה בשם כלל בפ"ע רק שם המקור לבדו כך כל מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו אינן עולות ונקראות בשמות אלו כלל אלא לגבי הנבראים עליונים ותחתונים שהווייתם וחיותם והנהגתם שהקב"ה מהיה ומחיה אותם ומנחיהם הוא ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו המתלבשות במדותיו הקדושות כדאיתא במדרש בעשרה דברים נברא העולם בחכמה כתבונה ובעת וכו' דכתיב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים כתבונה בדעתו תהומות נבקעו וגו' וכמאמר אליהו דאפיקת עשר תיקונים וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין ובהון אתכסיאת כו'

אתגליין ועלמין דאתגליין ובהון אתכסיאת כו'

1 ומכל־מקום, - למרות שזה באופן נעלה ביותר מאשר אצל
2 האדם, בכל זאת, כדי לשכך האון, נשמע ונתבונן ממשל
3 אור השמש, המיוחד ובטל במקורו, ואינו עולה - האור
4 בהיותו בשמש עצמה, בשם כלל בפני־עצמו רק שם המקור
5 לבדו - כך - גם, כל
6 מדותיו של הקדוש
7 ברוך־הוא ורצונו
8 וחקמתו, אינן עולות
9 ונקראות - לגבי הקב"ה,
10 בשמות אלו - של מדות,
11 רצון וחכמה, כלל אלא
12 לגבי הנבראים - בלבד,
13 הערת כ"ק אדמו"ר
14 שליט"א: "שהם למטה
15 מאצי" - בבריאה יצירה
16 ועשי' - והיינו, עליונים
17 ותחתונים, - הנבראים
18 העליונים והנבראים
19 התחתונים, שהווייתם
20 וחיותם, והנהגתם,
21 שהקדוש־ברוך־הוא

22 מהיה ומחיה אותם ומנחיהם, הוא - על־ידי, ברצונו
23 וחקמתו ובינתו ודעתו - של הקב"ה, המתלבשות - רצונו,
24 חכמתו, בינתו ודעתו של הקב"ה, מתלבשות במדותיו
25 הקדושות, - חסד, גבורה, תפארת וכו', הרי לגבי הנבראים,
26 המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים מהקב"ה על־ידי
27 התלבשות רצונו, חכמתו, בינתו ודעתו - במדותיו, נקראות

יום שלישי ו' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 174, עד"מ ביום ראשון... עד עמ' פח, מדות כלל:

שער היחוד והאמונה

עד"מ ביום

ראשון מששת ימי בראשית נגלית מדת החסד כלולה מכל מדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו מלובשין בה וברא בה את האור כמאמר יהי אור שהיא בחי' התפשטות והמשכת האור לעולם מלמעלה והתפשטות בעולם מסוף העולם עד סופו שהיא בחי' מדת החסד, גבורה, חסד, נם ממדת גבורה, - שהרי מדות וספירות (שבעולם האצילות) הן בהתכללות אחת בשניה,

55 על־דרך־משל: ביום ראשון מששת ימי בראשית - נגלית
56 מדת החסד, - כפי שהיא, כלולה מכל מדותיו הקדושות,
57 ורצונו וחקמתו ובינתו
58 ודעתו - של הקב"ה,
59 מלובשין בה, - במדת
60 החסד, וברא בה - במדת
61 החסד, את האור
62 כמאמר "יהי אור", - כי
63 ענין האור הוא התהוות
64 הבאה מהתגלות מדת
65 החסד, והשייכות שבין

5. חגיגה יב, א. - כידוע, גם ה"אגדות" שבגמרא נקראות "מדרש". 6. משלי ג, יט - כ. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הול"ל משנה המפורשת בעשרה מאמרות נבד"ע - אלא שבמשנה מדבר מצד המל' והגילוי (מאמר - כנ"ל) שבכל ספירה, וכאן הראי' צ"ל על חכ' בינה כו'".

35 ב"ק אדמו"ר שליט"א: "ענין של חסד". כלומר: עצם ה"יבנה" של
36 העולם הוא ביטוי של חסד וגילוי. הרי, שגם במקום שפועלת
37 מדת הגבורה, פועלת שם גם מדת החסד, שְׁתַּכְּלָל – כל האמור
38 הוא כְּדִי שְׁתִּרְאֶה הִיבְשָׁה וְאָדָם עָלֶיהָ לַעֲבֹד ה' – הרי זה ענין
39 של חסד, וְכֵן כְּלָן. – כל

40 שאר המדות, שעל־ידן
41 נבראו הנבראים, כל אחת
42 ביום שלה. וְזוּהוּ שְׁאֵמַר
43 אֱלֹהֵינוּ ב'תְּקוּנֵינוּ' –
44 ב'תיקוני זוהר', שָׁם:
45 "לְאַחֲזָא אֵיךְ אֲתַנְהִיג
46 עֲלֵמָא בְּצַדֵּק וּמִשְׁפָּט
47 כּו', – להראות כיצד
48 מונהג העולם בצדק
49 ומשפט וכו' – ש"ה ספירות"
50 נאצלו בשביל ענין הנהגת
51 העולם בצדק ומשפט וכו',
52 צַדֵּק אִיהוּ דִּין, – "צדק"
53 הוא מדת הדין והגבורה,
54 מִשְׁפָּט אִיהוּ רַחֲמֵי כּו',
55 – "משפט" הוא רחמים כו',
56 כְּלָא לְאַחֲזָא אֵיךְ

57 אֲתַנְהִיג עֲלֵמָא, – כל זאת, כל המדות והספירות, הן כדי
58 להראות כיצד מונהג העולם, אֲכַל לֹא דְאִית לָךְ צַדֵּק וְיִדְעָא
59 דְאִיהוּ דִּין, – אבל לא שאתה, הקב"ה, יש לך "צדק" הידוע
60 לנבראים, שזוהו דין, וְלֹא מִשְׁפָּט וְיִדְעָא דְאִיהוּ רַחֲמֵי, – ולא,
61 שיש לך, ענין ה"משפט" הידוע לנבראים, שהוא רחמים, וְלֹא
62 מְכַל אֵינוֹן מְדוּת כְּלָל: – ולא מכל מדות אלו כלל. כלומר,
63 "צדק" ו"משפט" מצויינים כמדות אלו רק לגבי העולמות
64 והנבראים. ואילו לגבי הקב"ה, הרי "לאו דאית לך" – אצלו
65 יתברך לא שייך צדק זה ומשפט זה, כי לגביו אין מדות אלו דבר
66 לעצמם כלל, הן מאוחדות כליל בהקב"ה עצמו, כמו אור השמש
67 בהיותו במאור השמש עצמה, שם אין הוא "מציאות" כלל, אלא
68 הוא בטל לגמרי ומאוחד בשמש עצמה.

1 ומדת החסד כוללת בה גם מדת הגבורה, לְכֵן לֹא הָיָה – האור
2 שנוצר ממדת החסד, רוֹחֵנִי כְּאוֹר שֶׁל מַעְלָה מִמֶּשֶׁ, וְגַם
3 נִתְלַבֵּשׁ – אור זה, בְּעוֹלָם הָיָה שְׁהוּא בְּכִינִת גְּבוּל וְתַכְלִית,
4 שְׁהוּא מִחֲלָף ת"ק – חמש מאות, שָׁנָה מֵהָאָרֶץ לְרַקִּיעַ
5 וּמִמְּזוּרָה לְמַעְרָב. – כל

6 ההגבלות הללו לא היו
7 קיימות אילו התהוות
8 העולם היתה ממדת החסד
9 עצמה, שהרי חסד הוא
10 התפשטות בלי הגבלה,
11 אלא, מפני שהתהוות
12 היא מחסד כפי שהיא
13 כלולה גם מגבורה – ומצד
14 הצמצום של מדת
15 הגבורה, באות ההגבלות
16 האמורות. – אך, כיוון
17 שביום ראשון של ששת
18 ימי בראשית נתגלתה
19 ופעלה מדת החסד, נתהוו
20 אז הנבראים שיש להם
21 שייכות למדת החסד,
22 המציאות של אור וכו'.

23 וְכֵן בְּיוֹם שְׁנִי – של ששת ימי בראשית, נְגִילִית מְדַת גְּבוּרָה –
24 כפי שהיא כְּלוּלָה מִשְׁאָר מְדוּת, וְרַצוֹנוֹ כּו', – וכן רצון,
25 חכמה, בינה, דעת, מלוכשים בה, וּבְרָא בָהּ – והקב"ה ברא
26 במדת הגבורה את הָרַקִּיעַ בְּמֵאֵמֶר "יְהִי רַקִּיעַ בְּתוֹךְ תְּמִיִם,
27 וְיִהְיֶה מְבְרִיל בֵּין מַיִם לְמַיִם", – כך, שהמאמר והנברא
28 שנתהווה ממנו – הרקיע – יש להם שייכות למדת הגבורה, שְׁהוּא
29 – ההבדלה שברקיע, בְּכִינִת צִמְצוּם וְגִבּוּרָה לְהַעֲלִים מִיִּם
30 הָעֲלִיוֹנִים הָרוּחָנִיִּים מִמֶּיִם הַתַּחְתּוֹנִים, וְעַל־יְדֵי־זוֹ נִתְגַּשְׁמוּ
31 – המים הַתַּחְתּוֹנִים בְּהַבְדֵּלָם מִ – המים הָעֲלִיוֹנִים; – נעשתה
32 אם כן ההגשמה על־ידי צמצום והעלם, הבאים ממדת הגבורה
33 שנתגלתה ופעלה ביום שני מששת ימי בראשית, וּמְדַת חֶסֶד
34 כְּלוּלָה בָהּ, – במדת הגבורה, בִּי "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה", – הערת

שער היחוד והאמונה

היה רוחני כאור של מעלה ממש וגם נתלבש בע"הו
שהוא בבחי' גבול ותכלית שהוא מחלך ת"ק שנה מהארץ
לרקיע וממזרח למערב וכן ביום שני נגלית מדת גבורה
כלולה משאר מדות ורצונו כו' וברא בה הרקיע במאמר
יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים שהיא
בחי' צמצום וגבורות להעלים מים העליונים הרוחניים
ממים התחתונים ועל ידי זה נתגשמו התחתונים בהבדלם
מהעליונים ומדת חסד כלולה בה כי עולם חסד יבנה
שהכל כדי שתראה היבשה ואדם עליה לעבוד ה' וכן
כולן וז"ש אליהו בתיקונים שם לאחזאה איך אתנהיג
עלמא בצדק ומשפט כו' צדק איהו דין משפט איהו
רחמי כו' כולא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו
דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו
רחמי ולא מכל אינון מדות כלל:

יום רביעי ז' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פה, פרק יא. והנה גם... עד עמ' 176, וסתום בלבד.

69 המאור. בפרק זה, פרק יא, יסביר רבנו חזקן, שלא רק המדות והספירות
70 נקראות בשמותיהן לגבי הנבראים בלבד, אלא גם "עשרה מאמרות",
71 שעל ידם מתגלות המדות והספירות להוות, להחיות ולהנהיג את
72 הנבראים – גם הם נקראים "מאמרות" לגבי הנבראים בלבד, אבל לא
73 לגבי למעלה, כיוון שהם מאוחדים עם המדות והספירות המאוחדות
74 בתכלית עם הקדוש־ברוך־הוא.
75 וְהֵנָּה, גַם עֲשָׂרָה מֵאֲמֵרוֹת, גַּם־כֵּן נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "מֵאֲמֵרוֹת"

69 בפרק הקודם, פרק י"ד, הסביר רבנו חזקן, שהספירות,
70 (מדותיו של הקב"ה וחכמותו ורצונו) נקראות בשמותיהן, לגבי הנבראים
71 בלבד, המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים על ידן, ואילו לגבי הקדוש
72 ברוך הוא, אין הן נקראות בשמות "מדות", "חכמה" ו"רצון", מפני היותן
73 מאוחדות בתכלית אתו יתברך, אשר לכן לא שייך לקרוא אותן בשם
74 לעצמן – כמו שהדבר באור חזי השמש בהיותם במקורם – מאור השמש
75 – שאינם עולים בשם להיקרא "אור", מפני שהם מאוחדים שם עם

1 לְגַבִּי הַנִּבְרָאִים בְּלִבִּי. - "מאמר" הוא ענין של התגלות, כפי
2 שרבנו הזקן מפרש מיד להלן, כִּי כְמוֹ שֶׁהַמְדוּת שֶׁבִּנְשָׁמָת
3 הָאָדָם, בְּשִׁבְאוֹת לְהַתְגַּלּוּת בְּמַעֲשֶׂה, - בפעולה הנוצרת
4 מאותה מדה, הֵן בָּאוֹת מְלֻבָּשׁוֹת בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, - לפני
5 שהמדה באה במעשה,
6 היא באה בהתלבשות
7 באותיות המחשבה. כְּגוֹן
8 מִדַּת הַסֵּד וְרַחֲמִים
9 שֶׁבִּנְשָׁמָת, אִי אִפְשָׁר
10 לְבַא לִידֵי הַתְּגַלּוּת בְּפִעֲלָ
11 מַמְשׁ, - לעשות פעולה
12 של חסד ורחמים, כִּי־אֵם
13 עַל־יָדִי שֶׁמַּחֲשֵׁב -
14 בתחילה, בְּדַעְתּוֹ
15 וּמִתְרַהֵר מַעֲשֶׂה הַצִּדְקָה
16 וְהַחֲסֵד לַעֲשׂוֹתָהּ בְּפִעֲלָ
17 מַמְשׁ, כִּי אִי־אִפְשָׁר
18 לַעֲשׂוֹת - שום פעולה,
19 בְּלִי מַחֲשָׁבָה, - וישנו
20 אופן, שֶׁלִּפְנֵי הַתְּגַלּוּת
21 המדה במעשה, עליה
22 להתלבש לא רק
23 במחשבה, אלא גם בדיבור
24 - כפי שיוסבר להלן. וְאֵם
25 מַצִּיחַ לְאַחֲרֵים לַעֲשׂוֹת,
26 כְּמוֹ הַמֶּלֶךְ, - המצווה
27 לאחרים לעשות, וְאִי
28 מִתְּלַבֵּשׁ מִדַּת הַחֲסֵד
29 וְגַם אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה
30 בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר [וְכֵן
31 בְּשִׁמְדֵּבֶר דְּבָרֵי הַסֵּד
32 וְרַחֲמִים לְרַעְיוֹן] - שגם
33 אז מתלבשות מדות חסד
34 ורחמים יחד עם אותיות
35 המחשבה, באותיות
36 הדיבור. הרי שהתגלות
37 הכוחות והמדות של
38 הנפש, היא דוקא על־ידי אותיות - אותיות המחשבה או אותיות
39 הדיבור. כִּךְ עַל־דִּרְדֵּר־מִשָּׁל, מְדוּתֵי שֶׁל הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא,
40 בְּשִׁבְאוֹת לְבָחִינַת הַתְּגַלּוּת פְּעֻלָּתוֹ בַּתְּחִתּוֹנִים, נִקְרָא גִלּוֹי
41 זֶה וְהַמַּשְׁכָּת פְּעֻלָּה זֶה בְּשֵׁם "מֵאֵמֶר" וְ"צִרוּף אוֹתִיּוֹת",
42 שֶׁהֵרִי אִי־אִפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה שׁוּם פְּעֻלָּה נִמְשָׁכָת מִמְדוּתֵי
43 הַקְדוּשׁוֹת בְּלִי צִרּוּפִים הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת". - כדי
44 שתהיה התגלות של "פעולה" הבאה ממדותיו הקדושות, הרי זה
45 דוקא באופן של התגלות כוחות פרטיים, שהרכבם הוא
46 ההתגלות שממנה באה ה"פעולה". כְּגוֹן לְבִרְיָאֵת הָאוֹר מִמִּדַּת
47 הַחֲסֵד - נִמְשָׁךְ מִמֶּנָּה - ממדת החסד, הַמַּשְׁכָּת פְּעֻלָּה וְכֵן
48 לְפִעֲלָ וּלְבִרְאָ בּוֹ - באותו כוח, אֵת הָאוֹר, - שכן, כפי שיוסביר

שער היחוד והאמונה

פרק יא והנה גם עשרה מאמרות ג"כ נקראו בשם
מאמרו' לגבי הנברא' בלבד כי כמו
שהמדות שבנשמת האדם כשבאות להתגלו' במעשה
הן באות מלובשות באותיות המחשבה כגון מדת חסד
ורחמים שבנשמה א"א לבא לידי התגלות בפועל ממש
כ"א ע"י שמחשב בדעתו ומהרהר מעשה הצדקה וחסד
לעשותה בפ"מ כי א"א לעשות בלי מחשבה ואם מצוה
לאחרים לעשות כמו המלך אזי מתלבשת מדת החסד
וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור [וכן כשמדבר
דברי חסד ורחמים לרעהו] כך עד"מ מדותיו של הקב"ה
כשבאות לבחי' התגלות פעולתו בתחתוני' נקרא גילוי זה
והמשכת פעולה זו בשם מאמר וצירוף אותו' שהרי א"א
שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי
צירופים הנקרא' בשם אותיות כגון לבריאית האור ממדת
החסד נמשך ממנה המשכת פעולה וכן לפעול ולברוא
בו את האור והמשכת כח זה וחיות זו נקראת בשם
מאמר ואותיות יהי אור כי אף שאינן באותיות מחשבה
שלנו ח"ו מ"מ הם ענין המורה על התהוו' האור מאין
ליש שלכן נברא האור מהמשכת כח זה ולא נבראו
ממנו דברים אחרים שנבראו ג"כ ממדת חסד כמו מים
וכיוצא בהם מפני שנתלבשו בהם כחות בבחי' צירופים
אחרים המורים על התהוות המים וכיוצא ונמצא כי כל
חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים
לבראם מאין ליש ולהחיות' ולקיימם נקראו' בשם אותו'
הקדושות שהן בחי' המשכת החיות מרצונו וחכמתו
ומדותיו להתהוות עולמות ולהחיותם והם שני מיני
עולמות עלמין סתימין דלא אתגליין הם המתהווים וחיים
וקיימים מכחות והמשכות נעלמות כמו אותו' המחשבה
שבנשמת האדם עד"מ ועלמין דאתגליין נבראו וחיים

להלן, יכולות להיות ממדת החסד פעולות שונות וסוגי
התהוויות שונות, הרי כדי שיתהווה ממנה אור ולא דבר אחר,
היה צריך להימשך ממדת החסד התגלות וכוח פרטי המורכב
באופן כזה שממנו ייברא אור, וְהַמַּשְׁכָּת כֵּן זֶה וְחַיּוֹת זֶה
נִקְרָאֵת בְּשֵׁם מֵאֵמֶר
וְאוֹתִיּוֹת "יהי אור". כִּי
אֵף שֶׁאֵינֶן - ענין של
אותיות ממש, בְּאוֹתִיּוֹת
מַחֲשָׁבָה שֶׁלֹּא חֲסֵד
וְשָׁלוֹם, - בהביאו המשל
האמור, שכשם שהתגלות
הנפש באדם היא דוקא
על־ידי אותיות המחשבה,
כך גם למעלה, שהתגלות
מדותיו הקדושות היא על־
ידי ענין של אותיות -
מודגש כאן: שלמרות
שבנפש הן אותיות ממש,
עם כל ההגבלות שיש
לאותיות, הרי למעלה אין
הדבר כך חס־ושלום,
מְכַל־מְקוֹם הֵם - בדומה
לאותיות שהן, עֵינֵן
הַמּוֹרָה עַל הַתְּחִתּוֹת
הָאוֹר מֵאֵין לִישׁ, - שזה
הכוח הפרטי לבריאית
האור, שֶׁלֹּכֶן נִבְרָא הָאוֹר
מִתְּלַבֵּשׁ כֵּן זֶה, וְלֹא
נִבְרָאוּ מִמֶּנּוּ דְּבָרִים
אַחֲרִים שֶׁנִּבְרָאוּ נִסְכָּן
מִמִּדַּת הַסֵּד, כְּמוֹ מִים
וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, - הרי,
שהרכב אותו כוח הוא
באופן שהוא בורא את
האור דוקא, ולכן מכונה
כוח זה כ"מאמר יהי אור".
העובדה שמאותה מדת
חסד מתהווים מים וכיוצא בהם - ולא אור, הרי זה, מִפְּנֵי
שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בָהֶם בָּחוֹת בְּבָחִינַת צִרּוּפִים אַחֲרִים, הַמּוֹרִים עַל
הַתְּהוּוֹת הַמִּים וְכִיּוֹצֵא. וְנִמְצָא, כִּי כָּל חַיּוֹת וְכָחוֹת
הַנִּמְשָׁכִּים מִמְדוּתֵי הַקְדוּשׁוֹת לַתְּחִתּוֹנִים לְבִרְאָם מֵאֵין לִישׁ
וְלַתְּחִיּוֹתָם וְלִקְיָמָם - נִקְרָאוֹת - ההמשכות של חיות וכוחות
בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת הַקְדוּשׁוֹת", שֶׁהֵן בָּחִינַת הַמַּשְׁכָּת הַחַיּוֹת
מִרְצוֹנוֹ וְחֲכָמָתוֹ וּמְדוּתֵי לְהַתְּהוּוֹת עוֹלָמוֹת וְלַתְּחִיּוֹתָם.
וְהֵם - העולמות הנוצרים מהאותיות, שְׁנֵי מִינֵי עוֹלָמוֹת:
עֲלָמִין סְתִימִין דְּלֹא אֶתְגַּלִּין, - עולמות סתומים שאינם
מתגלים, הֵם הַמִּתְּהוּוִים וְחַיִּים וְקַיָּמִים מִכָּחוֹת וְהַמַּשְׁכָּת
נְעֻלָּמוֹת, כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבִּנְשָׁמָת הָאָדָם עַל־דִּרְדֵּר־

1	מִשְׁלַּל, - שכשם שאותיות המחשבה סמויות מהזולת, כך	עֲלִמִין דְּאִתְגַּלְיִין - העולמות הגלויים, נִקְרְאוּת בְּשֵׁם
2	הכוחות	סמויים
3	מהנבראים,	ומהם
4	מתהווים	העולמות
5	הסתומים,	וְעֲלִמִין
6	דְּאִתְגַּלְיִין, - עולמות	
7	גלויים, נִבְרְאוּ וְחִיִּים	
8	מִתְגַּלְיִין	שְׁתַּגְּלוּ
9	פחות	וְהַמְשֻׁכּוֹת
10	הַנְּעֻלָּמוֹת, הַנִּקְרְאוּת בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת הַמְּשֻׁכָּה", וְכִשְׁהֵן -	לנבראים, להשפיע חיות לנבראים שבבחינת "עלמין"
11	הכוחות הגנוזים, אותיות המחשבה, בְּכִינַת הַתְּגַלּוּת לְהַחֲיִית	דאִתְגַּלְיִין.

שער היחוד והאמונה

מהתגלות שנתגלו כחות והמשכות הנעלמות הנקראות בשם אותיו' המחשב' וכשהן בבחי' התגלות להחיו' עלמין דאִתְגַּלְיִין נקראות בשם מאמרות ודבר ה' רוח פיו כמו אותיות הדבור באדם עד"מ שהן מגלות לשומעים מה שהיה צפון וסתום בלבם

יום חמישי ח' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 176, אבל באמת... עד עמ' פט, כמו"ש במ"א:

23	אֲבָל בְּאֵמַת, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר שֶׁל מַעֲלָה - היא	דְּבֹרוֹ יִתְבָּרַךְ הֵן בְּחִינַת הַמְּשֻׁכּוֹת פְּחוֹת וְחִיּוֹת מְמֻדָּתָיו
24	לְמַעַל מַעֲלָה מְמֻדָּגַת וְיִחְיֶה חֲכָמָה וְשִׁכְלָה הַנִּבְרָאִים, -	יִתְבָּרַךְ, הַמִּיּוֹחָדוֹת בְּמַהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ בְּתַכְלִית יִיחֻדוֹ,
25	שלא כאותיות האדם שהן ענין של דומם ולמטה מהשכל,	שְׁהוּא - יִתְבָּרַךְ, לְמַעַל מַעֲלָה לְאִין קִין מְמֻדָּגַת חֲכָמָה
26	שְׁהָרִי - ראייה שאותיות הדיבור שלמעלה הן למעלה בהרבה	שֶׁבְּנִבְרָאִים. - ולכן גם האותיות הנמשכות בענין החכמה
27	משכל הנבראים היא מה	והשכל של נבראים, וְלֹא
28	שֶׁבְּמֵאֵמֶר וְאוֹתִיּוֹת	נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת"
29	נִעֲשֶׂה אֲדָם בְּעֲלִמִינוּ	לְגַבִּי הַנִּבְרָאִים, - מה
30	וְגו' - נִבְרָא הָאָדָם בְּעַל	שקוראים להן "אותיות",
31	חֲכָמָה וְשִׁכְלָה, - וכיוון	שלמטה מחכמה ושכל,
32	שמאותיות הדיבור באים	אין זה לגבי נבראים. שכן,
33	חכמה ושכל, הרי שהן	כאמור, הן למעלה מעלה
34	למעלה מעלה מחכמה	מענין החכמה והשכל,
35	ושכל, או אֲפִלּוּ -	אֲלֹא לְגַבִּי מְמֻדָּתָיו
36	שהאדם וחכמה ושכל	יִתְבָּרַךְ בְּכַבּוֹדוֹ וּבְעֲצֻמּוֹ.
37	נתהוו בְּתַכְלִית הַתְּגַלּוּת	- הן נקראות בשם
38	לְבָד, בְּדִבְתֵּיב: - כמו	"אותיות", כפי שהן לא
39	שכתוב: "וַיִּפַּח בְּאַפִּי"	יותר מאשר אותיות
40	נְשָׁמַת חַיִּים ² , -	וגלויים הנמשכים
41	ומ"הבל" זה, שנופח	ממדות. וְהֵנָּה, - האותיות
42	באדם, נתהווה יצור בעל	שלמעלה, הן כ"ב מִיְּנֵי
43	שכל וחכמה. וְאִם בִּן -	הַמְּשֻׁכּוֹת חִיּוֹת וְכָחוֹת
44	שמהדיבור וההבל נתהווה	שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה, שֶׁבִּהֵן
45	אדם בעל חכמה ושכל,	נִבְרְאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת
46	הרי, הַדְּבֹר וְהַבֵּל	עֲלִיּוֹנִים וְתַתְּחוֹנִים וְכָל
47	הַתְּגַלּוּת, הוא מקור הַחֲכָמָה וְהַשִּׁכְלָה שֶׁבְּנִשְׁמַת אָדָם	הַנִּבְרָאִים שֶׁבְּתוֹכָם, שֶׁכָּךְ עָלָה בְּרִצּוֹנוֹ וְחֲכָמָתוֹ יִתְבָּרַךְ
48	הַרְאִישׁוֹן, הַכּוֹלָלֶת - נשמתו של אדם הראשון כוללת כָּל	לְבָרָא הָעוֹלָם בְּכ"ב מִיְּנֵי הַמְּשֻׁכּוֹת - כוחות, שׁוֹנוֹת דּוֹקָא,
49	נְשָׁמוֹת הַצְּדִיקִים, שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּלֶכֶי הַשָּׁרָה. - וממילא	לֹא פְחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. - מאשר כ"ב. וְהֵן הֵינִי כ"ב אוֹתִיּוֹת
50	השכל שלהם הוא מדריגה עלינה יותר גם משכל המלאכים -	הַקְּבוּעוֹת בְּפֶה וְלִשׁוֹן, - בפיו ובלשונו של האדם, בְּדִתָּנוּ -
51	וכל זה התהווה מהדיבור וההבל העליון, וְהֵינֵנו, לְפִי שְׁאוֹתִיּוֹת	כמו שלמדנו בְּסִפְרֵי יִצְרֵה' - שהקב"ה קבע את האותיות בפה

1. בראשית ב, כ. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מדקאמר "אפילו" מוכח שזהו מדר' דלמטה מ"מאמר ואותיות" ובח"א רפ"ב דויפח גו' הוא מתוכיותו ופנימי' כו' ממח' וחכמתו ית' ! - והבי' עפמש"נ באגה"ת פ"ד שתחלה נמשכת מבחי' פנימי' ואח"כ ירדה כו'. עיי"ש". 3. ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן.

1	ולשון. [ותמונתן בכתב - תמונת האותיות בכתב, כפי שהן	אופן ההמשכה, כמו שיתבאר לקמן] - שגם אותיות
2	מופיעות בתורה	הדבור והמשכה
3	(במאמר) בצורתן	שבגוף האדם, הן
4	המקובלת - כגון: "ו" היא	המשכות מהשכל
5	"ו"ד" מלמעלה וקו	והמדות שבגוף, -
6	הנמשך מה"ו"ד", היא	של השכל והמדות, כמו
7	מורה על ציור	שנתבאר במקום אחר:
8	התמשכה, - באיזה	

שער היחוד והאמונה

בס' יצירה [ותמונתן בכתב היא מורה על ציור ההמשכה כמ"ש לקמן] שגם אותיות הדבור והמשכה שבגוף האדם הן המשכות מהשכל והמד' שבגוף ממהותן ועצמותן כמ"ש במ"א:

יום שישי ט' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פט, פרק יב. רק... עד עמ' 178, מהאותיות עצמן.

17	פרק יב. בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן שאותיות ה"עשרה	מצטרפות לצירוף אחר - מתהווה מין אחר, וחלופים
18	מאמרות" הן המשכות ממדותיו הקדושות של הקדוש-ברוך-הוא	ותמורות, בנזכר לעיל. - כנזכר בפרק א', שישנו הענין של
19	המיוחדות בתכלית היחוד עם הקב"ה עצמו (ולכן, למרות שהן נקראות	חלופים ותמורות, שאות אחת מתחלפת באות אחרת,
20	אותיות, מתהווה מהן ענין החכמה והשכל של נבראים. כלומר, אותיות	והנבראים ששמותיהם אינם נזכרים ב"עשרה מאמרות", נמשך
21	"עשרה מאמרות" הן למעלה	חיותם מעשרה מאמרות
22	מעלה מענין החכמה והשכל	על-ידי שאותיות עשרה

שער היחוד והאמונה

פרק יב רק שהברואים מתחלקים למיניהם בכללות ובפרטות ע"י שינויי הצירופים וחילופים ותמורות כנ"ל כי כל אות היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי וכשנצטרפו אותיות הרבה להיות תיבה אוי מלבד ריבוי מיני כחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות שבתיה עוד זאת העולה על כולנה המשכת כח עליון וחיות כללית הכולל' ושקולה כנגד כל מיני הכוח' והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן והיא מחברתן ומצרפתן יחד להשפיע כח וחיות לעולם הנברא בתיבה זו לכללו ולפרטיו *

23	של נבראים; הן נקראות	המאמרות מתחלפות
24	"אותיות" רק לגבי המדות	באותיות אחרות, כי כל
25	הקדושות מהן הן נמשכות,	אות היא המשכת חיות
26	אך לא לגבי הנבראים) והם	ובכח מיוחד פרטי, והערת
27	דוקא כ"ב סוגי המשכות (לא	כ"ק אדמו"ר שליט"א:
28	פחות ולא יותר) ואילו הן כ"ב	"ולכאורה קשה - כיון
29	האותיות. שכן, כך עלה	דמובדלים זמ"ז מי
30	ברצונו וחכמתו של הקב"ה	מחברם, ואיך בכחו
31	לברוא את העולם בכ"ב סוגי	לחברם? ומתרג'!
32	המשכות.	וכשנצטרפו אותיות
33	ברם, בהתאם לכך, יכולה	הרבה להיות תבה -
34	להתעורר שאלה: כיון	כלומר, כוחות שונים
35	שישנם רק כ"ב סוגי המשכות	רבים ביחד, אוי מלבד
36	בלבד, כיצד מתהווה מהם	רבוי מיני כחות וחיות
37	ריבוי עצום כל כך של נבראים	הנמשכים כפי מספר
38	שונים אחד מהשני - יסביר	האותיות שבתבה, עוד
39	זאת רבנו הזקן בפרק זה, פרק יב.	זאת - ישנו עוד כוח, העולה על כל
40	הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עוד (ועפ"ז תובן אריכות הכי' לקמן בזה	הכוחות הפרטיים, והוא: המשכת כח עליון וחיות כללית
41	- דלכאורה שייך לס' יצירה וכי"ב הדנים בס' ההשתל' ואופנה - ולא	הכוללת ושקולה כנגד כל מיני הכחות ותחיות פרטיות
42	בשער המוקדש לכי' ענין היחוד - אלא) שמרגיש ענין היחוד עוד יותר	של האותיות ועולה על גביהן, - של הכוחות הפרטיים, והיא
43	ובפועל: דכל הנבראים הם רק כ"ב המשכות וכו'."	- המשכה זו מהכוח והחיות הכללי, מחברתן ומצרפתן -
44	רק - מה, שהברואים מתחלקים למיניהם - השונים,	מחברת ומצרפת את הכוחות הפרטיים, יחד, להשפיע כח
45	בכללות - כגון מין ה"מדבר" או מין ה"חי" - ההבדל הכללי	וחיות לעולם הנברא בתבה זו, לכללו - לעולם באופן כללי,
46	בנבראי העולם הזה, ובפרטות, - ובמינים פרטיים. במין כללי	ולפרטיו. - לנבראים הפרטיים שבעולם. הגהה (ולפי שכל
47	אחד, כמו: במין החי עצמו ישנם כל סוגי מינים - בהמות וחיות,	אות ואות מכ"ב אותיות התורה, היא המשכת חיות וכן
48	עופות וכדומה, - הבדלים רבים מספור, אלה של כל כך הרבה	מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת, לכן גם תמונתן
49	מינים, נעשה: על-ידי שנויי הצירופים - של אותיות. בשעה	בכתב - כל אות היא תמונה מיוחדת פרטית, - בציר
50	שהאותיות מצטרפות לצירוף מסויים - מתהווה מין כזה, וכשדון	פרטי מיוחד, המורה - תמונה האור מראה על ציור התמשכה

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "(מחברתן) מלשון חבר - שנעשים שייכים זל"ז. (ומצרפתן יחד) נעשים דבר ונברא ותיבה א'. וכל' רש"י מצרף - חתיכה אחת חגיגה כ, ב. ובלא כף הדמיון. ובכ"מ ולהלכה למעשה."

41 **הַפְּרָטִי הָהוּא.** – שבאותו צירוף מסויים מתהווה במדויק
42 הכוח והחיות המתאימים ונדרשים לחיותו של אותו נברא. **כִּי**
43 **כָּל שְׁנוֹי צִרּוּף, הוּא הַרְבֵּב וְאַרְיֵת הַכּוֹחַ וְהַחַיּוּת**
44 **בְּשְׁנוֹי,** – למשל, האותיות אֶבֶן, המצטרפות למלה "אבן"
45 (השם, החיות והכוח של
46 אבן) – הרי זה דוקא
47 כשהצירוף הוא לפי סדר
48 זה: אֶבֶן; אך בשעה
49 שסדר האותיות משתנה,
50 מתקבל צירוף אחר של
51 שלש אותיות – למרות
52 שכיוון שהן אותן אותיות,
53 וממילא, לכאורה, גם
54 אותן כוחות – אך כיוון
55 שזה באופן הרכבה אחר
56 של כוחות, מתהווה מזה
57 סוג אחר של כוח וחיות,
58 **שֶׁכָּל אוֹת הַקּוֹדֶמֶת**
59 **בְּצִירּוּף** – לדוגמה: במלה
60 "אבן", שה"א" היא
61 הראשונה בצירוף מלה זו,
62 **הִיא הַנּוֹכְרֶת וְהִיא**
63 **הַעֶקֶר בְּבְרִיאָה זו,** –
64 הכוח של האות
65 הראשונה, הוא כוח
66 העיקרי והראשי בהרכבת
67 ואריגת הכוחות – אם
68 הוא כוח של חסד, החסד
69 הוא בהתגברות; ואם כוח

70 אחר, הרי אותו כוח הוא בהתגברות, **וְהַשָּׂאָר** – שאר
71 האותיות, והכוחות שהן מבטאות, **טָפְלוֹת אֵלֶיהָ** – לאות
72 (לכוח) הראשונה, **וְנִכְלָלוֹת בְּאוֹרָהּ,** – של אותה אות,
73 **וְעַל־יְדִיָּהּ** – שצירוף האותיות הוא אחר, והאות הראשונה
74 בצירוף זה היא אחרת, **נִבְרָאת בְּרִיָּה חֲדָשָׁה.** – שכן הדבר
75 בצירוף אחר של אותיות. **וְכֵן בְּחֻלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת אוֹ**
76 **תְּמוֹרוֹתֶיהֶן,** – כשאות "א" לדוגמה מתחלפת באות "ע",
77 וכדומה, שכאן לא רק ששונה צירופן של אותן אותיות, אלא
78 שבצירוף החדש ישנן כבר אותיות אחרות לגמרי, המחליפות
79 את האותיות הקודמות, **נִבְרָאוֹת בְּרִיאּוֹת חֲדָשׁוֹת פְּחוּתֵי**
80 **הַמַּעֲלָה עֶרְךָ הַנִּבְרָאִים מִהָאוֹתִיּוֹת עֲצֻמָּן.**

1 – באיזה ציור ואופן ההמשכה, **וְהַתְגַּלּוּת הָאוֹר וְהַחַיּוּת וְהַכֹּחַ**
2 **הַנִּגְלָה וְנִמְשָׁךְ בְּאוֹת זו,** אֵיךְ הוּא נִמְשָׁךְ וְנִתְגַּלָּה מִמִּדּוֹתָיו
3 **שֶׁל הַקְדוּשָׁתִי הָהוּא וְרָצוֹנוֹ וְחֻבְמָתוֹ (וְכו'):** – להלן מביא
4 רבנו הוקן, בפנים הספר, דוגמה איך נבראים ממאמר אחד ("יהי
5 רקיע" ² למשל) הנבראים
6 הפרטיים והכלליים של
7 העולמות. הערת כ"ק
8 אדמו"ר שליט"א: "וגודל
9 ענין היחוד גם כמו
10 שהענינים הם בעוה"ז,
11 דכל ז' הרקיעים וכל צבא
12 השמים – חיות כו'
13 ממאמר האחד דיהי רקיע
14 וגו'!" **בְּגוֹן דְּרָךְ מַשְׁל,**
15 **בְּתִבּוֹת שְׁבִמְאֹמֶר:** "יהי
16 רָקִיעַ וְגו'", **שֶׁנִּבְרָאוּ בְּהֵן**
17 – במלים "יהי רקיע", ז'
18 **רָקִיעִים³ וְכָל צָבָא**
19 **הַשָּׁמַיִם** – הנבראים
20 שבשמים, **אֲשֶׁר בָּהֶם,**
21 **בְּמִאֲמַר רְבוּתִינוּ**
22 **וְכֻזְּמָתֵנוּ לְכַרְכָּהּ:**
23 **"שְׁחָקִים,** – הרקיע
24 שנקרא "שחקים", **שֶׁבּוֹ**
25 **רְחִים עוֹמְדוֹת וְמוֹחֲנוֹת**
26 **מִן לְצִדִּיקִים וְכו', וְכו',**
27 – הרקיע שנקרא "זבול",
28 **שֶׁבּוֹ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית**
29 **הַמִּקְדָּשׁ וּמִזְבֵּחַ וְכו',**

בְּתִיבָה זו לְכַלּוֹ וּלְפִרְטֵיו *
30 **מִכּוֹן,** – הרקיע שנקרא "מכון", **שֶׁבּוֹ אוֹצְרוֹת שֶׁלֹּא אוֹצְרוֹת**
31 **בְּרָד וְכו',** – הרי יש לכל אחד משבעת הרקיעים, ענינו הכללי
32 מה שהוא רקיע, והענינים הפרטיים הנמצאים בו: ב"שחקים" –
33 "רחיים וכו'", ב"זבול" – "ירושלים וכו'" וכך הלאה. **שֶׁכָּל־לּוֹת**
34 **הַרְקִיעִים** – מהותם הכללי בתור רקיעים, **נִבְרָאוּ וְחִיִּים**
35 **וְקַיָּמִים בְּכָל־לּוֹת תִּבּוֹת אֵלוֹ, שְׁבִמְאֹמֶר "יהי רָקִיעַ וְכו'!"**
36 – באור הכללי הגלום במלים "יהי רקיע" וגו', נתהוו שבעת
37 הרקיעים בתור כלל של רקיעים; **וּפְרָטִי הַבְּרִיאָה שֶׁבּוֹ**
38 **רָקִיעִים⁶, נִבְרָא כָּל פְּרָט מֵהֶם וְחֵי וְקַיָּם מֵאִיזָה צִרּוּף**
39 **אוֹתִיּוֹת מִתִּבּוֹת אֵלוֹ, אוֹ חֲלופִיתָן וְתְמוֹרוֹתֶיהֶן, שֶׁהֵן –**
40 **הַצִּירּוּפִים וְחִלּוּפֵיהֶם וְתְמוֹרוֹתֵיהֶם, כִּפִּי בְּחִינַת חַיּוֹת הַנִּבְרָא**

2. בראשית א, ו. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כפסק הזוהר (י, ב. ובכ"מ) במחלוקת ר' יודא ור"ל (חגיגה יב, ב). ובזח"א (לב, ב) משמע דגם ר' יודא ס"ל ד' רקיעים הם וזמה סיוע להמפרשים בחגיגה דלא פליגי וזמר אמר חדא כו'. וראה מפרש לרמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ג. 4. חגיגה יב, ב. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א לסוף הפרק. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויר"ל הדיוק בזה, כי פרט הרקיע (דשחקים וכו') נקרא ונתהווה משמו שיקראו לו בלה"ק (שחקים וכו'). עיין לעיל ספ"א". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כולל הרקיע עצמו. כנ"ל". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז יובן ענין הר"ת ועד שאחז"ל שהוא מן התורה (שבת קה, א)".

יום שבת קודש י' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 178, כי הן ד"מ... עד עמ' צ, יתברך ויתעלה.

1 כי הן ד"מ... דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן
2 הירח, ואור הירח הוא מהשמש, ונמצא אור שעל הארץ –
3 המאיר מן הלבנה, הוא אור האור של השמש. – לא האור של
4 השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו
5 מהשמש. וכן ממש האותיות
6 ד"מ... שבמאמרות הן כללות
7 המשכבת החיות והאור
8 והכח ממדותיו של
9 הקדוש ברוך הוא,
10 לברא העולמות מאין
11 ליש, ולהחיות ולקיים
12 כל זמן משך רצונו
13 ויתברך. – שהם יחיו
14 ויתקיימו. חיות כללית זו
15 באה מזה "מאמרות"
16 עצמם. ומכללות
17 המשכה והארה גדולה
18 הן, – שמה "מאמרות"
19 עצמם, האיר ה' והמשיך
20 ממנה תולדותיה ביוצא
21 כה, – של המשכה זו,
22 וענפיה, – של ההמשכה
23 הכללית, שהן תולדות
24 והמשכבת האור
25 מהאותיות,
26 שב"מאמרות", והן הן – ההארות שבבחינת תולדות, חלופי
27 אותיות ותמורותיהן, וברא בהן – ב"תולדות", שהם
28 החלופים והתמורות של האותיות, בראים פרטים שבכל
29 עולם. וכן האיר ה' עוד, – באופן נוסף (מהאותיות) והמשיך

שער היחוד והאמונה

כי הן ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה
בארץ מן הירח ואור הירח הוא מהשמש ונמצא אור
שעל הארץ הוא אור האור של השמש וככה ממש
ד"מ האותיות שבמאמרות הן כללות המשכת החיות
והאור והכח ממדותיו של הקב"ה לברוא העולמו'
מאין ליש ולהחיות ולקיים כ"ז משך רצונו ית'
ומכללות המשכה והארה גדולה הווי האיר ה' והמשיך
ממנה תולדותיה ביוצא בה וענפיה שהן תולדות
והמשכבת האור מהאותיות והן הן חלופי אותיות
ותמורותיהן וברא בהן בראים פרטים שבכל עולם
וכן האיר ה' עוד והמשיך והוריד הארה דהארה
מהארות האותיות' וכן המשיך עוד והוריד עד למטה
מטה בבחי' השתלשלות עד שנברא הדומם ממש
כאבנים ועפר ושמותיהן אבן ועפר הם חלופים דחלופים
כו' ותמורות דתמורות כו' כנ"ל:

נשלם חלק שני בעז"ה יתברך ויתעלה

הרי, שחיותו ומציאותו של כל נברא, הן האותיות של "דבר ה'",
והנברא בטל במציאות ל"דבר הוי", כך שכל הבריאה בטלה
ומאחדת אתו יתברך.
נשלם חלק שני, בעזרת ה' יתברך ויתעלה

אגרות קודש

[כ"ד סיון תשי"ג]

...לפלא קצת שכותב שנכדו של שלום משה הכהן שי' נקרא בשם יוסף משה. ואולי יש בזה
פליטת הקולמוס, או שהשם משה אצל זקנו הוא שם שנשקע. ובאם לאו, הרי כדאי - מבלי לעשות
רעש מזה - ישתדלו ששם הנכד יהי בעיקר - יוסף. וכן בהנוגע לשמו באנגלית...

יום ראשון	יום רביעי	ד תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: חוקת, רביעי עם פירש"י. תהלים: כג"כח. תניא: פרק י. אך . . . 174" מדרכנו. חסיד אַחד, או תלמיד אַחד, כַּאֲשֶׁר נוֹתֵן לְבוֹ דַּעְתּוֹ וְנִפְשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה וְחֻזְקָה, פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּעִיר גְּדוֹלָה בְּכָל עֲנִינֵי הָעִיר, וְהוּא בְּדֶרֶךְ מְלַמֵּעַלָּה מְדֶרֶךְ הַטֶּבַע בְּזִכּוֹת אַבּוֹת הָעוֹלָם.			

יום שני	יום חמישי	ה תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: חוקת, חמישי עם פירש"י. תהלים: כט"לד. תניא: ומ"מ . . . 174" אתכסיאת כו'. רַבְּנּוּ הָזֶקֶן שָׁאַל אֶת אֶחָד הַחֲסִידִים הַגְּדוֹלִים הַמְּקַרְבִּים בְּיוֹתֵר, בְּהִיּוֹתוֹ אֶצְלוֹ בִּיחִידוּת, לְמַצְבוֹ. וַיִּתְּאוּנֵן הַחֲסִיד כִּי יֵרֵד מִנִּכְסָיו וְכוּ'. וַיַּעֲנֶהוּ רַבְּנּוּ: לֶךְ זָקוּקִים – שְׁתֵּאִיר סְבִיכְתְּךָ בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה שְׁבִלֵב. פֶּרְנֶסָה וּמָה שְׁאַתָּה צָרִיךְ – זֹאת צָרִיךְ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לָתֵת לָךְ. עֲשֵׂה מָה שְׁאַתָּה צָרִיךְ, יַעֲשֵׂה ה' יִתְבָּרֵךְ אֶת מָה שֶׁהוּא צָרִיךְ.			

יום שלישי	יום שישי	ו תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: חוקת, ששי עם פירש"י. תהלים: לה"לח. תניא: עד"מ . . . מדות כלל. הַמַּצּוֹת נִמְשָׁכוֹת עַל-יְדֵי הַמְּקִיף שֶׁבִּמְצוֹת עֲצָמָם. מַצּוֹת צָדָקָה, עַל דֶּרֶךְ מֶשֶׁל, הִיא מַצּוֹה כּוֹלֵלָת, אֲשֶׁר כָּל הַמַּצּוֹת נִקְרְאוֹת בְּשֵׁם צָדָקָה. וּמֵהָאֵי טַעְמָא [=מְסִיכָה זו] נִכּוֹן בְּמֵאֹד לָתֵת קָדֶם כָּל מַצּוֹה פְּרוּטָה לְצָדָקָה, שֶׁהוּא הַמְּשַׁכֵּת הַמְּקִיף בְּפָנִימִי. וּמִכָּל-מְקוֹם הָיָי [זֶה] מְקִיף הַקְּרוֹב, מֵהַ שְׁאִין-כֵּן תּוֹרָה שֶׁהִיא מְקִיף הֶרְחוּק וּפְעֻלָּתוֹ נִעֲלָה יוֹתֵר.			

יום רביעי	שבת	ז תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: חוקת, שביעי עם פירש"י. תהלים: לט"מג. תניא: פרק יא. והנה . . . 176" בלבן. אֲאֻמוֹ"ר אֵמַר: חֲסִידוֹת אִיזוּ נַעוּץ תַּחֲלָתָן בְּסוּפֵן וְסוּפֵן בְּתַחֲלָתָן, דִּי דְרָגָא פּוֹן עֵיגוּלִים מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמְצֵא רֹאשׁ וְסוּף, אֲבַעַר אַחֵר כָּל זֶה אִיזוּ דְּעַר עֵיקָר אִיזוּ סֹדֵר. דְּעַר בַּעַש"ט אִיזוּ גַעוּוּעַן א מְסוּדֵר, דְּעַר מַעֲזִיטְשַׁעַר הָאֵט מִדְּקֹדֶק גַּעוּוּעַן אוּיָף סֹדֵר, אֹן דְּעַר עֲלִטְשַׁעַר זִיידֵע – רַבִּינוּ הִזְקֵן – הָאֵט גַּעֲלַעֲרַעֲנֵט חֲסִידִים זִי זֹאֲלַעַן זִיין מְסוּדֵרִים, דָּאָס זַעֲהֵט מַעַן אִין זִיידֵע מֵאֲמָרִים, בְּרִיָּה, נִיגוּנִים. דִּי חֲסִידִים וּוְאָס הָאָבַעַן גַּעֲהָאָט א זִמָּן קְבוּעַ אוּיָף קוֹמַעַן אִין לִיאָזְנָא – דַּעֲרַנְאָךְ אִין לִיאָדִי – הָאָבַעַן נִיט גַּעֲהָאָט קִיין רִשׁוֹת בִּיטַעַן דַּעַם זִמָּן אָן א רִשׁוֹן פּוֹן רַבִּי'ן, אוּיָף בְּאִקוֹמַעַן א רִשׁוֹן הָאֵט מַעַן גַּעֲדֵאֲרַפֵּט זֹאָגַעַן א טַעַם. בֵּאֵם רַבִּי'ן אִיזוּ גַּעוּוּעַן א וַעַד מִיּוֹחַד אוּיָף פִּיהֲרַעַן סֹדֵר הַחֲסִידִים וּבִרְאֵשׁוֹ מֵהֲרִי"ל אַחֵי רַבִּינוּ, אֹן א בִּאָזוֹנֵדֶעַר וַעַד אוּיָף אָנְפִּירַעַן מִיט חֲסִידִישַׁע יוֹנְגַעֲלִיט וּבִרְאֵשׁוֹ אַדְמוֹ"ר הָאֲמַצְעִי.			

אדני אבי מורי ורבי [הרשב"א] אָמר: חסידות היא בבחינת נְעוץ תְּחִלָּתָהּ בְּסוּפָהּ וְסוּפָהּ בְּתַחֲלָתָהּ, דְּרִגְתָּ הָעֲגוּלִים, מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמָּצֵא רֹאשׁ וְסוּף – אָבֵל אַחֵר כָּל זֶה הָעֵקֶר הוּא סֵדֶר. הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הָיָה מְסֻדָּר, הַמַּגִּיד מִמַּעֲזְרִיטָשׁ דִּקְדָּק בְּסֵדֶר, וְהִסְבִּיא רָבָא – רַבְּנֵי הַזֶּקֶן – לְמַד אֶת הַחֲסִידִים שֶׁהֵם יִהְיוּ מְסֻדָּרִים. זֹאת רוֹאִים בְּמֵאמְרָיו, מִכְתָּבָיו, נִגּוּנָיו. הַחֲסִידִים שֶׁהָיָה לָהֶם זְמַן קְבוּעַ לְבֹא לְלִיאָזְנָא – אַחֲר־כֶּךָ לְלִיאָדִי – לֹא הָיְתָה לָהֶם רְשׁוּת לְשַׁנּוֹת אֶת הַזְמַן לֵלֵא רִשְׁיוֹן [=הַתָּר] מִהֶרְבִּי. כְּדִי לְקַבֵּל רִשְׁיוֹן הָיָה צָרִיךְ לְנַמֵּק. אֲצֵל הֶרְבִּי הָיָה וְעַד מִיָּחָד לְהִנְהֻגַת סֵדֶר הַחֲסִידִים, וּבְרָאשׁוֹ מִהְרִי"ל [=מורנו הרב יהודה לייב] אַחֲרֵי רַבְּנֵי, וְעַד מִיָּחָד לְהִנְהֻגַת הָאֲבָרְכִים הַחֲסִידִיִּים, וּבְרָאשׁוֹ אֲדָמוֹר הָאֲמָצְעִי.

יום ראשון	ח תמוז	ה'תש"ג	יום חמישי
שיעורים. חומש: בלק, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: מד"מח. תניא: אבל האמת . . . כמ"ש במ"א.			

מְצִינֵנו דְּעֵקֶר חֲבָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עַל-יִדְּהָשָׁלוֹם הָיָה "לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה" – כְּפִירוּשׁוֹ יַחֲבֵר – "אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ". הֵינּוּ, דְּכָל גָּדֵל עֲבוּדָתוֹ בְּהִנְסִיוֹנוֹת, אֵינּוּ בְּעֶרְךָ לְגַבִּי הָא [=זֶה] דִּיצְוֶה וַיַּחֲבֵר אַחֲרֵים, מֶה שְׂיִזְכֶּה אַחֲרֵים.

יום שני	ט תמוז	ה'תש"ג	יום שישי
שיעורים. חומש: בלק, שני עם פירש"י. תהלים: מט"נד. תניא: פרק יב. רק . . . 178- עצמן.			

אלע אידישע עלטערן וועלכע באדארפען האַבען א ספּעציעלע ישועה און הצלה פאר זייערע קינדער, איז דער זיכערסטער מיטעל צו שטיצען תורה לערנער.

כל ההורים בישראל הזקוקים לישועה והצלה מיחדת לילדיהם, האמצעי הבטוח ביותר לכך הוא לתמוך בלומדי תורה.

יום שלישי	י תמוז	ה'תש"ג	שבת קודש
שיעורים. חומש: בלק, שלישי עם פירש"י. תהלים: נה"נט. תניא: כי הן ד"מ . . . כו' כנ"ל.			

רבינו הזקן בתחילת נשיאותו אמר תורה: מה' מצעדי גבר כוננו, אז א איד קומט אין א אָרט, איז עס צוליב א כוונה טאָן א מצוה, הן א מצוה שבין אדם למקום והן א מצוה שבין אדם לחבירו. א איד איז א שליח של מעלה, א שליח וואו ער איז, איז ער דער כח המשלח, דער יתרון המעלה אין נשמות לגבי מלאכים – וואָס בא נשמות איז דאָס על פי התורה.

רבנו הזקן בתחלת נשיאותו אָמר "תורה": "מה' מצעדי גבר כוננו". כאָשֶׁר יְהוּדִי מְגִיעַ לְמָקוֹם, הָרִי זֶה בִּשְׁל כּוֹנֵה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, הֵן מִצְוָה שֶׁבֵּין אָדָם לְמָקוֹם וְהֵן מִצְוָה שֶׁבֵּין אָדָם לְחִבְרוֹ. יְהוּדִי הוּא שְׁלִיחַ שֶׁל מַעְלָה. שְׁלִיחַ הֵיכָן שְׁנַמְצָא, הוּא כַּחוֹ שֶׁל הַמְּשַׁלַּח. יִתְרוֹן הַמַּעְלָה בְּנִשְׁמוֹת לְעַמַּת מְלָאכִים – שֶׁבְּנִשְׁמוֹת זֶהוּ עַל פִּי הַתּוֹרָה.

תחום שבת - מן התורה או מדרבנן?

יום ראשון ד' תמוז ה'תשפ"ב

אלו אסורות, חייב להביא חטאת על כל אחת ואחת, וזאת בתנאי שיודע לפחות אחד מאיסורי שבת (יזון שבת). ושואלת הגמרא: איזה איסור ידע שאסור בשבת (שהרי נתעלמו ממנו כל שלושים ותשע המלאכות)? ומתרת שידע בתחומין "ואליבא דרבי עקיבא" הסובר שאיסור תחומין מן התורה, וכיון שזהו "זדון שבת ושגגת מלאכות" מביא חטאת על כל מלאכה. ואם לדעת חכמים איסור תחומין של י"ב מיל הוא מן התורה. מדוע לא אומרת הגמרא שידע את איסור תחומין של י"ב מיל שהוא מן התורה לדברי הכל, אלא מכאן שלדעת חכמים אין איסור תחומין מן התורה.

וה'מרכבת המשנה' מבאר:

אכן, לדעת חכמים איסור תחומין של י"ב מיל הוא מן התורה, ועם זאת הגמרא אינה מתרצת שידעת 'זדון שבת' היא באיסור תחומין של י"ב מיל כיון שזו מציאות רחוקה שאדם שאינו יודע אף מלאכה מל"ט המלאכות יודע שאיסור תחומין של י"ב מיל הוא מן התורה, אבל איסור תחומין של אלפיים אמה ידוע כי מודדי התחומין היו מציינים את גבול התחום (ורק לפי רבי עקיבא שאיסורו מן התורה ידיעה זו נחשבת לזדון שבת, אבל לפי חכמים שהאיסור הוא מדרבנן אין ידיעתו נחשבת 'זדון שבת').

הלכות שבת פרק כז, הלכה א: הַיּוֹצֵא חוץ לַתְּחוּם הַמְּדֻנֶּה בְּשֶׁבֶת - לֹחֶק, שְׁנֵאמַר: "אֵל יִצְחָק אִישׁ מִמֶּקְמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי"; מְקוֹם זֶה, הוּא תְּחוּם הָעִיר... שֶׁתְּחוּם זֶה הוּא חוץ לַשָּׁנִים עֶשֶׂר מִיל... וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא יֵצֵא אָדָם חוץ לָעִיר, אֶלָּא עַד אֲלֵפִים אֲמָה; אֲבָל חוץ לְאֲלֵפִים - אָסוּר.

לדעת רבי עקיבא, האיסור לצאת חוץ לתחום שבת אלפיים אמה סביב העיר, הוא מן התורה, ולדעת חכמים האיסור הוא מדרבנן (סוטה ל, ב). וכתב ה'מגיד משנה': הרמב"ם פסק ששיעור תחומין של אלפיים אמה הוא מדרבנן כי הלכה כחכמים, אבל תחומין של י"ב מיל הוא מן התורה, כמבואר בגמרא (עירובין יז, ב) שעל יציאה מחוץ לתחום לוקים דבר תורה (ספר המצות ל"ח שכא). וכן דעת הרי"ף (עירובין ה, א בדפי הר"ף).

אבל הרמב"ן (בהשגותיו בסה"מ שם) כתב שלדעת חכמים אין איסור תחומין מן התורה וגם איסור תחומין של י"ב מיל הוא מדרבנן. ומה שאמרו (עירובין שם) שלוקים על יציאה מחוץ לתחום זהו לדעת רבי עקיבא ואין הלכה כמותו.

והרמב"ן (עירובין שם) מביא ראיה ממה שאמרו בגמרא (שבת סט, א) שאם עבר אדם על כל ל"ט מלאכות שבת בהעלם אחד ("זדון שבת ושגגת מלאכות", היינו שידע שיום זה שבת אבל לא ידע שמלאכות

פת שלימה לעירוב חצרות' ול'לחם משנה'

יום שני ה' תמוז ה'תשפ"ב

אינה ניכרת שנפרסה - מערבין בה... כיון שאינה ניכרת לשכנים - לא יבואו לידי מחלוקת" (ש"ע אדה"ז סי' שסו ס"ו). ותיריך:

אמרו בגמרא (פסחים פה, א) "חיבורי אוכלים אינם חיבור". כלומר, חלקי אוכל העומדים להיחתך נחשבים כמפורדים. וכל-שכן כאשר הפת פרוסה כבר לפרוסות אלא שמחוברות בקיסם, וודאי שאין להחשיבה כשלימה (שלא כדעת רב חסדא). והרמב"ם נקט כדעה זו ולכן לדעתו אין מערבים בפת פרוסה המחוברת בקיסם.

אך הטור וה'שלחן ערוך' (א"ח סי' שמו ס"ו) פסקו כרב חסדא ש"אם נפרסה וחיברה בקיסם שהכניס קצה אחד בפת וקצה השני בפרוסה - אם אינה ניכרת שנפרסה מערבין בה" (ש"ע אדה"ז שם ס"ו).

ולענין 'לחם משנה' נפסק: "אם יש לאדם ב' חצאי לחם ואין לו לחם שלם ללחם משנה בשבת - יחברם יחד בעץ... ולא יהא חיבורם נראה, ודינו כשלם לענין לחם משנה, כמו שדינו כשלם לענין עירובי חצירות... אבל אם יש לו לחם שלם אין לסמוך על זה" (שם סי' קסח ס"ג).

הלכות עירובין פרק א, הלכה ח: אין מערבין בַּחֲצֵרוֹת, אֶלָּא בַּפֶּת שְׁלִמָה בְּלֶבֶד.

לדעת רב חסדא (עירובין פא, א) אם 'תפרה בקיסם', היינו שחיבר פרוסות הפת על ידי תחיבת קיסם ונראות כפת שלימה, מערבין בה. אמנם, זהו רק כאשר מקום החיבור אינו ניכר והפת נראית כשלימה.

והקשה ה'חתם סופר' (שו"ת אורח סי' מו):

מדוע השמיט הרמב"ם הלכה זו?

ואמנם בדין הכשר אוכלים לקבלת טומאה, דעת הרמב"ם היא (בהל' טומא"א פ"ו ה"ב) שאתרוג שנחתך ותחבו בכוש או בקיסם - אינו חיבור (ואם נפל משקה על חתיכה אחת, אינו מכשיר חתיכה אחרת), הרי בגמרא הובאו דברי רב חסדא בסתם שאם חיבור הפרוסות אינו ניכר, מערבים בפת זו. ואכן, יש לחלק בין הכשר אוכלים שבו חיבור בקיסם אינו חיבור, לעירוב חצרות שנחשבת פת שלימה על ידי תחיבת קיסם, כי בעירוב צריך פת שלימה "שלא יבואו לידי מחלוקת, שאחד יתן שלימה ויאמר אני נותן שלימה ואתה פרוסה והעירוב צריך להיות שותפות נוחה ועריבה" ולכן "כשנפרסה וחיברה בקיסם... אם

עירוב בכפייה

יום שלישי ו' תמוז ה'תשפ"ב

שאינו רוצה להשתתף בָּלֶל עִם בְּנֵי הַמְּבֹרֵי, בּוֹפִין אוֹתוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם.

כאשר אחד מבני המבוי רגיל להשתתף בעירוב ובאחת

הלכות עירובין פרק ה, הלכה ב: אֶחָד מִבְּנֵי הַמְּבֹרֵי שֶׁרָגִיל לְהִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמְּבֹרֵי, וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף - בְּנֵי מְבֹרֵי נִכְנָסִין לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ שְׂתוּף בָּעַל בְּרָחוּ; וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמְּבֹרֵי

השבתות הוא מסרב, רשאים בני המבוי לעשות דין לעצמם וליטול ממנו את העירוב ללא הסכמתו, אולם אם מלכתחילה אינו מעוניין להשתתף, אינם רשאים ליטול ממנו בעצמם בעל כורחו, אלא יפנו לבית דין שיכפו אותו להשתתף (מגיד משנה).
וטעם החילוק:

כאשר כולם רגילים להשתתף מידי שבת, הרי זה כהסכם קבוע שנעשה ביניהם ואין אחד מהם רשאי לחזור בו. ולכן, אם הוא מסרב לתת את חלקו, מותר ליטול ממנו בעל כורחו, כשם שאדם רשאי ליטול חפץ שלו הנמצא ביד חברו ואינו צריך לפנות לבית דין, אולם אם הוא מסרב להשתתף מלכתחילה, הרי מעולם לא נעשה הסכם ביניהם ולכן עליהם לפנות לבית דין שיכפוהו על כך (ספק הבתים שערי עירובין שער ו, א).
אך לכאורה, מאחר ועשיית עירוב היא מצוה, מדוע לא יכפו אותו על כך מדין 'כופים על המצוות'?

אמנם, נחלקו הפוסקים בדין כפייה על המצוות: יש סוברים שהכפייה נמסרה דווקא לבית דין, ולפי זה מובן שאין בני המבוי יכולים לכפותו בעצמם, אך יש אומרים שכל אדם רשאי לכפות את חברו על קיום מצוה (ראה קצות החושן ותיבות המשפט סי' ג ס"א), ולשיטה זו יש לומר שהדברים אמורים רק במצוה כלפי שמים, אך להוצאת ממון מאדם לחברו צריך כוח של בית דין. ולכן כדי ליטול ממנו את חלקו בעירוב, צריך לתובעו בבית דין (שו"ת חזון נחום מב).
ולפי זה יתכן שאם יש קופה משותפת לכל התושבים ניתן ליטול ממנה בעבור העירוב גם שלא מדעתם, כי מאחר שהממון כבר יצא מרשותם, שוב אין כאן הוצאת ממון בכפייה שיכולה להיות רק בכוח בית דין, וגם יחיד רשאי ליטול מממון חברו הנמצא בידו בעבור מצוה שחברו מחויב בה (חזון נחום שם).

האומר 'שביתתי תחת האילן' - מתי קנה שביתה? יום רביעי ז' תמוז ה'תשפ"ב

הלכות עירובין פרק ז, הלכה ו: **אמר: 'שביתתי תחת אילן פלוני, או תחת סלע פלוני' - אם יש תחת אותו אילן או אותה סלע שמונה אמות או יתר, לא קנה שביתה; שהרי לא בנן מקום שביתתו...**
ביאר המגיד משנה:

לדעת שמואל (עירובין מט, ב), ההולך בערב שבת בדרך לביתו והגיע זמן החשיכה, ובמרחק אלפיים אמה ממקומו ('מקום רגלי') ישנו אילן, ומשם במרחק של עוד אלפיים אמה נמצא ביתו (בדיוק בסוף אלפיים אמה מגזע האילן) - אם אמר 'שביתתי תחת אילן פלוני' ויש שם שמונה אמות (ארבע אמות משני צידי הגזע, אך כל נוף האילן הוא בתוך האלפיים אמה), קנה שביתה תחת האילן ומותר לו ללכת לשם, אבל אינו יכול ללכת משם לביתו (הנמצא בסוף אלפיים אמה מגזע האילן) שמה קנה שביתתו בקצה המרוחק מביתו יותר מאלפיים אמה. אך לדעת רב (שם), כיון שלא ציין מקום מוגדר באיזו צד הן ה'ארבע אמות' - לא קנה שביתה כלל, כי תחת האילן לא ציין במדויק את המקום, וגם ב'מקום רגלי' לא קנה שביתה שהרי עקר דעתו

משם, ולכן אין לו אלא ארבע אמות שבהן הוא נמצא. ופסק הרמב"ם כשמואל שמותר לו ללכת מ'מקום רגלי' אל 'תחתיו של אילן' (ששם שביתתו) כיון שעומד תוך אלפיים אמה משם. ומה שכתב "אם יש תחת אותו אילן... שמונה אמות או יתר לא קנה שביתה", היינו שלא יוכל ללכת משם לביתו, כי מאחר שלא ציין במדויק אלו ארבע אמות קבע לשביתתו יתכן ששביתתו בצד המרוחק מביתו יותר מאלפיים אמה, כלשון הרמב"ם "לא קנה שביתה שהרי לא כיוון מקום שביתתו, שאם בא לשבות בתוך ארבע אמות אלו שמה בארבע אמות האחרות הוא שקנה שביתה".

אך אם התכוין לשבות ליד גזע העץ ('עיקר') או ציין במפורש לאלו ארבע אמות התכוין ('שכדורמו או שבצפוני') או שתחת האילן היה פחות משמונה אמות (ש'אין שם שיעור שני מקומות) מותר לו ללכת בשבת ממקומו ועד למקום שביתתו ומשם אלפיים אמה נוספות עד ביתו (כמובא לעיל בהלכה ב, ע"פ המשנה עירובין שם).

הוספה מחול על הקודש בשביתה מלאכה? יום חמישי ח' תמוז ה'תשפ"ב

הזכיר הרמב"ם דין תוספת בהלכות שבת.
וה'כסף משנה' (הל' שבת פ"ה ה"ג) הוסיף שלדעת הרמב"ם, אין דין תוספת שבת אף מדרבנן.

והקשו אחרונים (כפות תמרים יומא פא, ב, ועוד):

התנא הסובר שיש דין 'תוספת' הרי זה בין בעיני ובין במלאכה, ואילו התנא השני סובר שאין דין 'תוספת' לא במלאכה ולא בעיניו. ואם כן, מהו מקורו של הרמב"ם לחלק שרק בעיניו יש תוספת?

וה'ערוך לנר' (סוכה כח, ב ד"ה אלא) הביא ראיה לדעת הרמב"ם מדברי הגמרא (סוכה כח, ב) שמהפסוק "בעשור לחודש תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו, האזרח (האזרח-בתוספת ה) והגר הגר בתוכם" למדים שגם נשים חייבות

הלכות שביתה עשור פרק א, הלכה ו: **וְצִדִּיק לְהוֹסִיף מֶחֱלָל עַל קִדְּשׁ בְּכִנְיָתוֹ וּבְצִיאָתוֹ, שְׁנֵאֲמַר: "וְעֵינֵיהֶם אֵת נַפְשֵׁיהֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ, בְּעֶרְבֹ - בְּלֹמֶר, תִּתְחַל לְצֹם וּלְהַתְעֹנֹת מֵעֶרֶב תַּשְׁעָה הַפָּסוּף לְעֹשֶׂי.**

וכתב המגיד משנה: מדברי הרמב"ם משמע שהמצוה מן התורה להוסיף מחול על הקודש היא בתוספת עינוי ולא בתוספת שביתה מלאכה, לא ביום הכפורים ולא בשבתות וימים טובים. ובגמרא (יומא פא, א) נחלקו בזה תנאים: מברייטא אחת עולה שרק "על עיצומו של יום הוא מוזהר ואינו מוזהר על תוספת מלאכה", ואילו בברייטא אחרת שנינו שמוסיפים מחול על הקודש גם בשבתות וימים טובים. ופסק הרמב"ם כדעת התנא שמן התורה אין דין תוספת מלאכה, ולכן לא

במצות עינוי ב'תוספת' יום הכפורים. ויש להבין: הרי בפסוק נאמר הן איסור מלאכה (יזכל מלאכה לא תעשו) והן עינוי (תענו את נפשותיכם), ומדוע אין למדים שנשים חייבות גם בתוספת מלאכה? אלא מכאן שאין כלל דין תוספת במלאכה.

אך לדעת הר"ף (יומא ב, ב בפ"ה ה"ף) והרא"ש (שם פ"ח ט"ה) יש איסור על תוספת מלאכה, גם בשבת ויום טוב. וכן הובא

להלכה לגבי יום הכיפורים בטור (או"ח סי' תרח), ובשלחן ערוך אדה"ז (שם סי' תרח ס"א): "מצות עשה מן התורה להוסיף מן החול על הקודש בין בעינוי בין באיסור מלאכה". וגם לגבי שבת (בשו"ע סי' רסא ס"ב ובשו"ע אדה"ז ס"ד): "יש אומרים שמצות עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה".

יום שישי ט' תמוז ה'תשפ"ב

האכלת עופות בשבת ויום טוב

בריחוק מקום מותר.

ובשלחן ערוך אדה"ז (או"ח שם ס"ה) הביא את דברי ה'מגן אברהם' וביאר כי ההיתר הוא משום שהמרחק מהווה תזכורת המונעת ממנו להתקרב ולקחתן.

ולפי זה נראה כי ההיתר נאמר רק בבהמות ועופות שהדרך להאכילן מקרוב, ולכן כשמשנה ומאכילן מרחוק נזכר שלא לקחתן, אולם בציפורים שהדרך להניח להן את האוכל והן באות ואוכלות מעצמן - אין היתר לעשות זאת ביום טוב

(ראה נטעי גבריאלי – פורים שו"ת סי' א).

ובכך מובנים דברי ה'מגן אברהם' (או"ח סי' שכד ס"ז) ששלל את המנהג לתת חיטים לפני הציפורים ב'שבת שירה', משום שאסור להאכיל עופות שאין מזונותיהם מוטלים על האדם, ואע"פ שהתיר להאכיל עופות בריחוק מקום, הרי היתר זה לא נאמר בציפורים שהדרך הרגילה היא לתת להם כך (נטעי גבריאלי שם).

ולמעשה, יש שהחזיקו במנהג האכלת הציפורים בשבת שירה, אך יש החוששים לדבר ה'מגן אברהם' ונמנעים מכך (ראה תורת מנחם תשמ"ט ב' עמ' 270 הע' 118, פסקי תשובות סי' שכד ס"ה).

הלכות שביית יום טוב פרק ב, הלכה יז: דגים ועופות ונתן שמהן מוקצה - אין משקין אותן ביום טוב, ואין נוהגין לפניהן מזונות, שמהן יבוא לקח מהן.

נחלקו המפרשים בביאור דברי הרמב"ם:

ה'בית יוסף' מפרש (או"ח סי' תצח) שטעם האיסור להאכיל דגים הוא מחשש שיקח מהן ויעבור על איסור צידה, ולכן בהמה הנמצאת כבר ברשותו ואין איסור צידה בלקיחתה - אין איסור להאכילה.

אולם יש שלמדו מלשון הרמב"ם ("דגים... שהן מוקצה") שהחשש הוא משום איסור אכילת מוקצה, ולפי זה אסור להאכיל גם בהמה שאין בה איסור צידה, כי מכל מקום, אם ייקח אותה יעבור על איסור מוקצה (מגיד משנה, מגן אברהם סי' תצו ס"ב).

וכתב ה'מגן אברהם' (שם), כי מכל מקום, בהמות האסורות באכילה אין איסור להאכילן, כי אין חשש שיבוא לאוכלן שהרי נמנע מאכילתן אף בחול.

ועוד כתב כי אף בבהמות המותרות באכילה, האיסור להאכילן הוא רק כשמניח את האוכל לפניהן ממש, אך

שבת קודש י' תמוז ה'תשפ"ב

האם מותר לשלוח 'מוקצה' במתנה?

סי' תקטז בשם ספר ההשלמה.

ולמעשה, גם הפוסקים שדין התפילין כ'כלי שמלאכתו לאיסור' הביאו הלכה זו כצורתה ולא אמרו שההיתר הוא רק אם המקבל מתכוון להשתמש בהם בחג ללימוד הלכותיהן. ונראה מכך, כי עצם ההנאה שיש לנותן ולמקבל בנתינת המתנה נחשבת כשימוש בגופו של הכלי, ולכן טלטול התפילין בחג מותר.

ויש אומרים כי אין חילוק בדין זה בין שבת ליום טוב, וגם בשבת מותר לשלוח כמתנה לחברו 'כלי שמלאכתו לאיסור', כמו ביום טוב (ראה בינה לעיתים על הרמב"ם כאן). אך יש אומרים שהתירו זאת רק ביום טוב שיש בו מצות שמחה, ולכן הנאת המקבל נחשבת כצורך היום המתיר את הטלטול, מה שאין כן בשבת שאין בה מצות שמחה (ראה הגהות ברוך טעם על בית מאיר אהע"ז סי' מה ס"א).

והגר"ע איגר (בהגהת השו"ע על המג"א סי' שו, סקט"ו) התיר לשלוח בשבת פמוטות כסף (שהם 'כלי שמלאכתו לאיסור') במתנה לחתן, כי משום מצות שמחת החתן, שליחת המתנה נחשבת כשימוש בגופו של הכלי.

הלכות יום טוב פרק ה, הלכה ו: כָּל שֵׁנָאוֹתֵינוּ בּוֹ אֶפְלוּ בָחַל - אֵף עַל פִּי שְׂאֵין נְאוֹתֵינוּ בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן תְּפִלִּין - מִתֵּר לְשַׁלְּחָן לְחֵבְרוֹ בְּיוֹם טוֹב.

נחלקו הפוסקים לגבי טלטול תפילין בשבת ויום טוב: יש אומרים שדינם כ'כלי שמלאכתו להיתר', כי אין איסור להניח תפילין בשבת ויום טוב שלא לשם מצוה (וכפי שהיו רגילים בזמנים עברו להניחם לשם שמירה), ויש אומרים שאסור להניחם בשבת ויום טוב, ולכן דינם כ'כלי שמלאכתו לאיסור' (ראה משנה ברורה סי' שח סקט"ד).

ולדעת הסוברים שדינם כ'כלי שמלאכתו להיתר' מובן טעם ההיתר לשלוח תפילין לחברו ביום טוב, שהרי אינם מוקצה, אך לדעת הסוברים שדינם כ'כלי שמלאכתו לאיסור' שאין לטלטלו אלא לצורך גופו (להשתמש בו שימוש המותר, כגון פטיש כדי לפצח בו אגוזים) יש להבין, הרי טלטול זה אינו נעשה כדי להשתמש בהם שהרי אינם עומדים לכל שימוש בחג, ומה ההיתר לטלטלם?

ויש מפרשים, כי ההיתר הוא באופן שהמקבל מתכוון להשתמש בתפילין ביום טוב לצורך לימוד הלכותיהן, ואם כן הטלטול נעשה לצורך שימוש בהם ולכן הותר (בית יוסף א"ח

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ד"י תמוז ה'תשפ"ב

אלא אוכל נפש בלבד" וא"כ מדוע יש חילוק בין שבת ליו"ט בתחומין.

ויוכן הביאור בזה ע"פ דבריו לביאור הרמב"ם "נאמר בתורה תשבות אפילו מדברים שאינן מלאכה חייב לשבות מהן" היינו שמלבד איסור עשיית מלאכה בשבת, ישנה מ"ע של "תשבות" כלומר לא רק לשבות ממלאכה אלא גם מטירחא (כפי שהאר"ך החת"ס בנוגע למשא ומתן. ומביא שמקרא מפורש הוא בנחמ"י) והרי הציווי ד"תשבות" הוא רק בשבת ולא ביו"ט כפי שמצינו שקניבת ירק אסורה רק בשבת ומותרת ביו"ט כ" (מעיקר הדין) כיון שאינה מלאכה אלא טירחא. כך גם יציאה חוץ לתחום – אינה מלאכה כ"א טירחא בלבד ולכן אסורה בשבת ומותרת ביו"ט.

והנה מהלכות אלו שלא לצאת "חוץ . . . מחנה ישראל" יש ללמוד הוראה בעבודת ה': יהודי צריך לזכור תמיד שמקומו ב"מחנה ישראל" שבמרכז אוהל מועד ומסביבו ענני הכבוד, ועל זה אומרים לו "אל יצא איש ממקומו" שבכל זמן ובכל מצב אסור ליהודי לצאת ממקומו – יהדות, תורה ומצוות'. ואף שציווי זה נאמר בנוגע ליום השבת, הנה אצל יהודי נמשכת קדושת השבת ופועלת על כל ימי השבוע כמודגש בנוסח התפילה "היום יום ראשון בשבת" וכיו"ב בכל ימות השבוע, כיון שמכניס קדושה בכל ימות החול ובעניני חולין. ואפילו כאשר בא במגע עם אינו יהודי נמצא במצב של קדושה ע"ד ובדוגמת שבת מצד היותו חדור ביהדות ומקיים בעצמו: "אל יצא איש ממקומו" היינו ממקום הקדושה.

יין מלכות ספר אהבה סימן יג.

(2) (מסכת עירובין דף י"ז עמוד ב'). (3) העיר או היישוב שהוא גר בתוכו. (4) כדין כל העובר על לא תעשה שבתורה, כמבואר בהלכות סנהדרין פרקים י"ח-י"ט. (5) ואין הכוונה שלא יזוז ממקומו ממש כמו שאמרו המינים שהרי נאמר (ישעיה פרק ס"ו, פסוק כ"ג): "והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה' (הגהות מיימוניות). (6) שיעור המיל הוא אלפים אמה. והנה בספר המצות (מל"ת שכ"א) כתב רבינו שהתורה הזהירה בפסוק זה "שלא להלך מחוץ לאלפים אמה אפילו אמה אחת", וראיתו מהמכילתא (בשלח פרשה ה) "אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה", וכן כתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשניות (ספר המאור, הוצאת ראשונים, עמוד כ"ד), וכאן חזר רבינו מדיעה זו, מכיון שזוהי שיטת רבי עקיבא (מסכת סוטה דף כ"ז עמוד ב') במשנה: "בו ביום (שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאות ומינו את רבי אלעזר בן עזריה כמובא בברכות דף כ"ח עמוד א'), דרש

יום ראשון ד' תמוז ה'תשפ"ב

הלכות שבת

פרק שבעה ועשרים

(1) נתבארו בו דיני ההליכה חוץ לתחומין המוגבלים, מהן דבר תורה ומהן של דבריהם. ונזכרו בו שיעורי התחומין, אבל לא איכות מדידתן.

- 1 א. היוצא² חוץ לתחום המדינה³ בשבת – לוקה⁴, שְׁנֵאֲמַר: אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.
- 2 'מָקוֹם' זֶה הוּא תְּחוֹם הָעִיר⁵. וְלֹא נִתְּנָה תוֹרָה שֶׁעוֹר לְתִּחְוֹם זֶה; אֲבָל חֻכְמִים הֶעֱתִיקוּ, שֶׁתְּחוֹם זֶה הוּא חוץ לְשָׁנִים עֶשֶׂר מִיֵּל⁶, כִּנְגֵד מַחְנֶה יִשְׂרָאֵל⁷. וְכָךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ: לֹא תֵצְאוּ חוץ לְמַחְנֶה.
- 3 וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁸, שֶׁלֹּא יֵצֵא אָדָם חוץ לָעִיר⁹. אֲלֵא עַד אֲלָפִים אָמָּה, אֲבָל חוץ לְאֲלָפִים אָמָּה – אָסוּר; שְׁאֲלָפִים אָמָּה הוּא מִגְרֵשׁ הָעִיר¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת – לוקה, שְׁנֵאֲמַר: אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי".

היוצא מדבריו בהלכה זו שאיסור תחומין מהתורה הוא שתים עשרה מיל ומדרבנן אלפיים אמה. וכאן חזר בו ממ"ש בספר המצוות שאיסור תחומין מהתורה אלפיים אמה (כדעת ר"ע). וישנה דעה נוספת שכל איסור תחומין (גם י"ב מיל) אינו אלא מדברבנן כמובא בשו"ע אדה"ז י"א שאין לתחומין עיקר מן התורה כלל, אלא אפילו יותר מ"ב מיל אינו אסור מן התורה כלל, וזה שנאמר אל יצא איש ממקומו, שזו היא אזהרה על הוצאה שהזהיר משה שלא לצאת עם הכלי מרה"י לרה"ר ללקוט מן . . . אלא שחכמים סמכו איסור תחומין של דבריהם למקרא זה, אל יצא איש ממקומו, שלא יצא יותר מאלפיים אמה מהמקום ששבת בו".

ונמצאו שלוש שיטות בתחומין: א. גם אלפיים אמה מן התורה. ב. י"ב מיל מהתורה ואלפיים אמה מדברבנן. ג. גם י"ב מיל מדברבנן.

והנה, כ"ז הוא לענין שבת, אבל עדיין יש לחקור בנוגע לאיסור תחומין ביו"ט אם יש לו עיקר מהתורה. ומבאר בזה הרג'ובי "הנה מלשון רבינו משמע דדוקא בשבת ס"ל תחומין דאורייתא ועיין מ"ש רבינו בפ"ט מהל' סנהדרין [במנין ל"ת שלוקין עליהם: "היוצא מחוץ לתחום בשבת, העושה מלאכה ביו"ט] מוכח שם כן, דביו"ט רק דבר שהוא מלאכה". וקשה בדבריו והלא "אין בין יו"ט לשבת

שלעולם הוא רשאי לילך אלפים ושמונה מאות אמה, כמדת האלכסון, גם כשהולך לעבר פניו ולא אל הזויות, ויש מי שהורה שאין לו אלפים ושמונה מאות אמה, אלא כשהולך באלכסון בכל תחומי העיר, אבל אם הולך לעבר פניו אין לו אלא אלפים אמה בלבד, וכן נראה דעת רבינו" (מ"גיד משנה"). (16) כדין העובר על איסור דרבנן, כמבואר בפרק א' הלכה ג'. (17) כבר בארנו בהלכה א' שכמה פוסקים ראשונים סוברים שכל איסור תחומין אינו אלא מדרבנן, ומה שאמרה תורה: אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" – אין הכוונה לאיסור תחומין, אלא לאיסור הוצאה בשבת, שלא יצא עם הכלי בידו ללקוט המן, כמבואר בפרק ז' הלכה א'.

רבי עקיבא: אלפים אמה תחום שבת (מן התורה), אכל חז"ל לא פסקו כדבריו, כמו שמצאנו בהרבה מקומות (מסכת שבת דף ס"ט עמוד א', דף קנ"ג עמוד ב') שאמרו: "תחומין דאורייתא, ואליבא דרבי עקיבא" הרי שיטת התלמוד היא שאין חכמים מודים לרבי עקיבא בזה. (7) שהוא שלש פרסאות (=שנים עשר מיל) – (מסכת יומא דף ע"ה עמוד ב'). ובירושלמי (מסכת עירובין פרק ג' הלכה ד') "רבי יונתן בשם רבי שמעון בי רבי יוסי בן לקוניא: לוקין על תחומי שבת דבר תורה: רבי שמעון בר כרסנא בשם רבי אחא: אין לך מחזור (ברור) מכולם, אלא תחום שנים עשר מיל כמחנה ישראל". ברם, הרבה פוסקים ראשונים נקטו כדעת התלמוד הבבלי שלא הביא אף פעם איסור תחומין מן התורה, בשנים עשר מיל. (8) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). (9) להלן בפרק כ"ח מבואר מהיכן מתחילים למדוד אלפים אמה. (10) שנאמר "את פאת קדמה אלפים באמה כו' והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים" (במדבר פרק ל"ה פסוק ה' ועיי"ש ברש"י).

ב. נמצאת למד¹¹, שמתר לאדם בשבת להלך את כל
העיר כלה, אפלו היתה בנינוה¹² - בין שהיתה
מקפת חומה, בין שלא היתה מקפת חומה. וכן מתר
לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה¹³ לכל רוח,
מרבעות כטבלא מרבעת¹⁴, כדי שיהיה נשפר את
הדירות¹⁵. ואם יצא חוץ לאלפים אמה - מכין אותו
מכת מרדות¹⁶, עד שנים עשר מיל; אבל אם יצא
והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל, אפלו
אמה אחת - לוקה מן התורה¹⁷.

11) משנה (מסכת עירובין דף מ"ט עמוד ב'). (12) סמל לעיר גדולה, שנאמר בה: "נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם" (יונה ד', י"א). 13) מדידת תחום שבת לפי המדה המטרית היא: שיעור אמה של תורה 528 ס"מ ואלפים אמה – ועוד שבעים אמה ושני שלישי אמה שמהן מתחילים למדוד אלפים אמה כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' – ביחד 1093 מטר, ולפי "חיי אדם" (כלל ע"ו) שבשעת הדחק יש לסמוך על השיטות, שמותר להלך אלפים ושמונה מאות אמה (וכמבואר להלן בהלכה זו) יכול להלך 1516 מטר, ואם מניח עירובי תחומין שאז מותר לו להלך עוד אלפים אמה, כמבואר בהלכות עירובין פרק ו', יכול להלך בסך הכל 2994 מטר בערך. ולפי הדין (שו"ע אורח חיים תנט) ששיעור מיל הוא הילוך 18 דקות, יכול להלך על ידי עירוב 36 דקות, ובשעת הדחק עוד 14 דקות ו־24 שניות, בסך הכל 50 דקות ו־24 שניות (ולדעת רבינו בפירוש המשניות שהבאנו למעלה בפרק ה' הלכה ד' ששיעור מיל הוא 24 דקות, יכול להלך על ידי עירוב 48 דקות). 14) כלומר שאין מודדים בעיגול סביב העיר, אלא למזרח אלפים אמה, וכן לצפון אלפים אמה, ובאלכסון יוצא אלפים ושמונה מאות אמה, שהרבע עודף על העיגול בשני חומשים – "כל אמה ברבועה אמה ושני חומשים באלכסונה" (מסכת עירובין דף נ"ז עמוד א'). 15) "ונחלקו המפרשים בבאור הדברים, יש מי שאומר

18) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד א'). 19) בדבר האסור מן התורה, הולכים בספקו להחמיר, ובדבר שאינו אסור אלא מדברי חכמים, ספקו לקולא (כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ט' הלכה י"ב ובראב"ד). 20) אבל בימים ונהרות גם אם יש ספק אם מלמעלה מעשרה או לא, הוא ספק דרבנן, "שאינ בימים ובנהרות אסור תחומין דאורייתא, לפי שהם כרמלית, והטלטול בהם אינו אסור אלא מדרבנן, ולא יתכן שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן, והמהלך לוקה מן התורה, וכמו שאמרו שהמעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור (כמבואר בפרק י"ד הלכה א'), לפי שאינו דומה לרגלי מדבר, כן בלי ספק המהלך שנים עשר מיל על פני המים פטור, לפי שאינו דומה למחנה ישראל" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ט ו"כסף משנה").

ד. מִי־21 שָׁשְׁבֶת בְּדִירִי22 שְׁבַמְדָּבָר, אוֹ בִסְהִרִי23 אוֹ
בְּמַעֲרָה, וּבִיזָא בְּהֵן מְרִשׁוֹת הִיחִיד - מְהִלָּף אֶת
פְּלֵה, וְחוּצָה לֵה אֲלָפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ בְּרַבּוּעַ24.
וּבְכֻנִּי25 הַשּׁוֹבֶת בְּבִקְעָה - אֲפִלּוּ הִיָּה יִשָּׁן בְּשַׁעַת שְׁנֹכְנִס
הַשְּׁבֶת, שְׁלֹא קָרָה26 שְׁבִיתָהּ - יֵשׁ לוֹ לְהִלָּף מִמָּקוֹמוֹ
אֲלָפִים אִמָּה27 לְכָל רוּחַ בְּרַבּוּעַ. הִיָּה28 מְהִלָּף
בְּבִקְעָה, וְאִינוּ יוֹדַע תַּחֲסוֹם שְׁבֶת - מְהִלָּף אֲלָפִים
פְּסִיעוֹת בִּינּוּנִיּוֹת29, וְזֶה הוּא תַּחֲסוֹם שְׁבֶת.

(21) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (22) מקום בנוי לשמירת הצאן. (23) מגרש מוקף גדר לשמירת הצאן או הכנסת פירות (ר"ח עירובין דף כ"ב עמוד ב'). (24) כדין שובת בעיר. (25) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). (26) כלומר לא התכוון לקנות. (27) הואיל ואילו היה ניעור קנה, ישן נמי קונה (גמרא). (28) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד א'). (29) חצי אמה מקום מצב הרגל וחצי אמה בין רגל לרגל.

על-פי שלא הגיע למדינה אלא בשבת - הרי זה
יכנס, ויהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל
רוח.

משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'): פעם אחת
לא נכנסו (רבן גמליאל ורבי אליעזר, ורבי יהושע ורבי
עקיבא) לגמל (שעל שפת הים) עד שחשכה, אמרו לו לרבן
גמליאל: מה אנו לירד (מהאניה לתוך העיר, כיון שבאנו
מחוץ לתחום)? אמר להם: מותרים אתם, שכבר הייתי
מסתכל (במשקפת) והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה".
(45) ביבשה.

י. הנה⁴⁶ בא למדינה, וישן בדרך, ולא געור אלא
בשבת, וכשגעור מצא עצמו בתוך התחום - הרי זה
יכנס לה, ויהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה
לכל רוח; מפני שדעתו היתה להלך למדינה זו,
ולפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותו, שהרי
נכנס עמהן בתחום.

(46) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א').

יא. מי⁴⁷ שיצא חוץ לתחום, אפלו אמה אחת⁴⁸ -
לא יכנס. שהארבע אמות שיש לו לאדם, תחלתן
ממקום שהוא עומד בו; לפיכך, פיון שיצא חוץ
מתחומו אמה או יתר - ישב במקומו, ואין לו להלך
אלא בתוך ארבע אמות מעמידת רגליו ולחוץ⁴⁹. וכן
מי שהחשיך⁵⁰ חוץ לתחום המדינה אפלו אמה
אחת⁵¹ - הרי זה לא יכנס לה, אלא מהלך ממקום
שנכנס עליו השבת והוא עומד בו אלפים אמה
בלבד. ואם פלטה מדתו במקצת העיר⁵² - מהלך עד
סוף מדתו, כמו שאמרנו. היתה רגלו אחת בתוך
התחום ורגלו אחת חוץ לתחום - הרי זה יכנס⁵³.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מי שיצא חוץ לתחום, אפלו אמה אחת - לא יכנס. . ."

מקורו במסכת עירובין "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה
אחת לא יכנס, ר"א אומר שנים יכנס (משום הבלעת
תחומין) שלוש לא יכנס", "מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו
אמה אחת לא יכנס, ר"ש אומר אפילו חמש עשרה אמות
יכנס, שאין המשוחות (מודדי התחומין) . . עושין סימן
לתוך התחום) ממציין את המידות מפני הטועין" ופסק
הרמב"ם כ"ק (לא כ"א ולא כ"ש).

ובענין זה צריך עיון: שיעור תחומין הוא הלמ"מ ובמילא
השיעור הוא בתכלית הדיוק לא פחות ולא יותר וא"כ
מדוע היוצא פחות מאמה לא חשיב יציאה הרי גם אם יצא
מקצת חוץ לתחום - פחות מאמה, צריך להחשב שיצא
חוץ לתחום.

ויש להוסיף שהרי שנינו "ניפול הנמצא בתוך חמישים
אמה הרי הוא של מוצאו" ובגמרא שם: "במדדה . . כל

ה. מההלך³⁰ אלפים אמה שיש לו להלך, ושלמה
מדתו בתוך דיר או סהר או מערה או בתוך המדינה
- אינו מהלך אלא עד סוף מדתו, ואין אומרים:
הואיל וכלתה מדתו בתוך רשות היחיד, מהלך את
פלה. במה דברים אמורים? בשפלתה מדתו במקצת
העיר או במקצת המערה; אבל אם היתה אותה
רשות היחיד מכלעת בתוך אלפים אמה שלו -
תחשב לו כל אותה הרשות כארבע אמות,
ומשלימין לו את השאר³¹.

(30) (מסכת עירובין דף ס' עמוד ב'). (31) שנשאר לו
מאלפים אמה, בניגוד לדעת רבינו יהונתן מלוניל כי שטח
העיר אינו נחשב כלל ואינו מפחית אפילו ארבע אמות
מאלפים האמה.

ו. יצידי? הרי שהיה אלה אמה ממקום שביתתו או
מחוץ לעיר³² עד מדינה או מערה, שיש בארבע
אלף אמה או פחות מאלף - מהלך את כל המדינה
או המערה שפגע בה³³, ומהלך חוצה לה אלה אמה
פחות ארבע אמות³⁴.

(32) בנ"א חסרות המילים "אם מחוץ לעיר" והן כמיותרות
(מער"ק). (33) מכיון שהמערה או המדינה נמצאות בתוך
אלפים אמה. (34) המערה או המדינה נחשבות כל אחת
כארבע אמות.

ז. אבל אם היה במדינה או במערה, שפגע בו בתוך
מדתו, אלה אמה ואמה³⁵ - אינו מהלך בה אלא
אלף אמה בלבד, שהוא תשלום אלפים אמה³⁶ שיש
לו.

(35) ונמצא שתחום שבת נגמר בתוך המערב, ואינו מבליע
אותו בתוך אלפים אמה. (36) של תחום שבת.

ח. מי³⁷ שפלתה מדתו בחצי העיר - אף-על-פי
שאינו מהלך אלא עד סוף מדתו, מותר לטלטל בכל
העיר על ידי זריקה³⁸. וכן³⁹ מי ששבת בבקעה,
והקיפוהו נכרים מחצה⁴⁰ בשבת⁴¹ - אינו מהלך בה
אלא אלפים אמה לכל רוח⁴², אף-על-פי שהוא
בתוך המחצה; ומותר לו לטלטל בכל המחצה על
ידי זריקה, אם הקיפוה לישם דירה⁴³.

(37) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב'). (38) ולא גזור
חכמים שמה ימשך אחר החפץ. (39) (מסכת עירובין דף
מ"ב עמוד א'). (40) לשם דירה. (41) כי מחיצה
העשויה בשבת שמה מחיצה (פרק ט"ז הלכה כ"ב).
(42) לפי שלא שבת באויר מחיצה בכניסת השבת, - זמן קנין
השביתה. (43) שאם הקיפוה שלא לשם דירה, אין
מטלטלים בתוכה אלא ארבע אמות.

ט. מי⁴⁴ שהיה בא בדרך לכנס למדינה - בין שהיה
בא פים, בין שהיה בא בחרבה⁴⁵ - אם נכנס בתוך
אלפים אמה קרוב לעיר קדם שיכנס השבת, אף-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

58) והרי כל העיר לא כארבע אמות, וחוצה לה כאלפים אמה לכל רוח.

יג. ויצא⁵⁹ חוץ לתחום לדעת - אף-על-פי שחזר שלא לדעת, כגון שהחזירוהו נכרים או רוח רעה - אין לו אלא ארבע אמות⁶⁰. וכן אם יצא חוץ לתחום לדעת - אף-על-פי שהוא בתוך רשות היחיד, כגון דיר וסהר - אין לו אלא ארבע אמות⁶¹. המפליג⁶² בים הגדול⁶³, אף-על-פי שהוא חוץ לתחום ששבת בו - מהלך את כל הספינה כלה⁶⁴, ומטלטל בכלה.

59) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). 60) כיון שיציאתו מן התחום היתה לדעת. 61) כי רק אם הוציאוהו על כרחו לתוך רשות היחיד מהלך את כולה כמבואר בהלכה הקודמת. 62) משנה (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב') - המפליג באניה. 63) "מעשה שבאו (חכמים) מפרנדיסין (היא ברינדיזי שעל חוף הים התיכון בדרך לרומא) והפליגה ספינתם בים (התרחקה משפת הים) רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה (אף שיצאה בשבת מחוץ לתחום, כיון שיש לספינה מחיצות) רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, שרצו להחמיר על עצמן" והלכה כרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה. 64) הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום (גמרא); והטלטול בכל הספינה הוא מותר, מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" (שו"ת הרמב"ם, פריימן סימן ס"ו).

יד. מי⁶⁵ שיצא חוץ לתחום שלא לדעת, והקף במחצה בשבת⁶⁶ - יש לו להלך כל אותה המחצה; והוא, שלא תהיה יתר על אלפים אמה. ואם היה תחום שיצא ממנו מבלע מקצתו בתוך המחצה שנעשית שלא לדעתו - הואיל ויש לו להלך את כל המחצה, הרי זה נכנס לתחומו⁶⁷; וכוון שיכנס - הרי הוא כאלו לא יצא⁶⁸.

65) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד ב'). 66) "נחמיה בריה דרב חנילאי משכתייה שמעתא (השתקע בלימודו ושכח) ויצא חוץ לתחום, אמר לו רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שריו בצער (שאסור לו ליכנס כיון שיצא חוץ לתחום). אמר לו: עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס" (מסכת עירובין שם). והוא הדין לכל מחיצה שנעשית בשבת לפי המבואר בדברי רבינו למעלה בפרק ט"ז הלכה כ"ב. 67) שתחום שבת מובלע בתוך המחיצה שנעשתה מסביבו בשבת. 68) ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה.

טו. כל מי⁶⁹ שאין לו לזוז ממקומו⁷⁰ אלא בתוך ארבע אמות, אם נצרך לנקביו⁷¹ - הרי זה יוצא ומרחיק⁷² ונפנה וחזר למקומו. ואם נכנס למקצת תחום שיצא ממנו בעת שיתרחק להפנות - הואיל ונכנס - יכנס⁷³, וכאלו לא יצא. והוא, שלא יצא בתחילה לדעת⁷⁴; אבל אם יצא לדעת - אף-על-פי שנקנס, אין לו אלא ארבע אמות.

המדדה אינו מדדה יותר מנ', בעי ר' ירמי' רגלו אחת בתוך נ' אמה, ורגלו אחת חוץ מחמשים אמה מהו, ועל דא אפקוה. . מבי מדרשא" (שהרי ח"ו לומר שחשדוהו על ליצנות כו') - כמבואר בתוס' הטעם "משום דמדדה אינו מדדה כלל יותר מחמשים אמה אפילו רגלו אחת, דכל מדות חכמים כן הוא". והגע בעצמך "מדות חכמים" הם בתכלית הדיוק עד כדי כך שכאשר נותנים שיעור נ' אמה למדדה, המציאות היא "שאינו מדדה כלל יותר מנ' אמה אפילו רגל אחת" ושיעור רגל של גוזל הוא פחות מטפה, ולעומת זאת בשיעור תחומין היציאה מהתחום היא אמה (חמשה או ששה טפחים), ופחות מאמה, היינו ד' או ה' טפחים היא הרבה יותר מרגלו אחת של גוזל ומדוע אין נחשב זה ליציאה.

ועד"ז צ"ע בנוגע לדין "רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום הרי זה יכנס" ולכאורה מדוע לא יחשב כמי שנמצא חוץ לתחום.

יין מלכות ספר זמנים סימן יד.

47) משנה (מסכת עירובין דף נ"ב עמוד ב'). 48) דעת הראב"ד שכל שלא יצא מן התחום ארבע אמות, מותר לו לחזור וליכנס לתוך העיר, ומכיון שיש לו רשות לחזור לתוך עירו, נחשב כאילו לא יצא כלל, והרי הוא כבני העיר, וזה נקרא בלשון הפוסקים "הבלעת תחומין מילתא היא". 49) ב"מגיד משנה" הביא שיש פוסקים כרבי שמעון, ש"אפילו יצא חמש עשרה אמות מחוץ לתחום - יכנס, שאין המשוחות (מודדי התחומין) ממצים (מצמצמים) את המדות (אלא קובעים את התחום לפני סופו), מפני הטועין (היוצאים בטעות ואין נזכרים עד שעברו מהלאה לסימן התחום)". 50) כשנכנס השבת נמצא בדרך מחוץ לתחום. 51) מתחום העיר. 52) המבארים תמהו: איך אפשר שתכלה מדרתו במקצת העיר, כיון שיצא מחוץ לתחום והוא רחוק מסוף תחום העיר אמה? ויש מבארים את דברי רבינו על עיר אחרת ובמקרה אחר כשמדרתו נגמרה בתוך העיר ולא נאמרו הדברים כהמשך להלכה של "וכן מי שהחשיך" (מער"ק). 53) הראב"ד פסק כדעת הסובר בגמרא שלא יכנס, אבל דעת רבינו שהלכה כדברי המקיל בעירובין ("מגיד משנה")

יב. מי⁵⁴ שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו, כגון שהוציאוהו נכרים או רוח רעה⁵⁵, או ששגג ויצא - אין לו אלא ארבע אמות. חזר⁵⁶ לדעת - אין לו אלא ארבע אמות. החזירוהו⁵⁷ - כאלו לא יצא⁵⁸. ואם נתנוהו ברשות היחיד, כגון שנתנוהו נכרים בדיר וסהר ומערה או בעיר אחרת - יש לו להלך את כלה. וכן אם יצא לאחד מאלו בשגגה, ונזכר והוא בתוך - מהלך את כלה.

54) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). 55) שנטרפה דעתו (רש"י). 56) בנ"א חסר המשפט: "חזר לדעת אין לו אלא ארבע אמות" (מער"ק). 57) התחום.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שעה התקינו שיהיו חזורים למקומן בכלי זינן". ומבואר למעלה בפרק ב' הלכות כ"ג וכו'.

פרק שמונה ועשרים

(1) נתבאר בו מה שאינו עולה בחשבון התחומין, ואיכות המדידה סביב העיירות ובהרים ובגיאיות, ונכלל בזה ביאור על אי זה מודד סומכין, ואם נחלקו המודדין על מי נסמוך.

- א. כל בית² דירה³ שהוא יוצא מן המדינה⁴, אם
- היה בינו ובין המדינה שבעים אמה ושני שלישי
- אמה⁵, שהוא צלע⁶ בית סאתים המרבעת⁷, או פחות
- מזה - הרי זה מצטרף למדינה⁸ ונחשב ממנה;
- ובשמודדין לה אלפים אמה לכל רוח, מודדין חוץ
- מבית דירה זה.

(2) משנה (עירובין נז.). (3) אפילו אין דרים בתוכו (מעשה רוקח). (4) הישוב שהוא שובת בתוכו. (5) שבעים אמה וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבעה טפחים (בפס"ז ה"א, וב' מגיד משנה' שם. . . "שבעים אמה וחמש שביעיות בקירוב"). (6) צד אחד של המרובע. (7) "בית סאה - חמשים אמה על חמשים אמה, נמצא בית סאתים - חמשת אלפים אמה" (רבינו בפס"ז ה"א). ושטח הריבוע של שבעים אמה ושני שלישי אמה על שבעים אמה ושני שלישי אמה - הוא חמשת אלפים אמה בקירוב, כמבואר בפס"ז למעלה. (8) נקרא "עבורה של עיר" ונחשב כעיר, שאמר רבי יוחנן (נדרים נו:) אמר קרא (יהושע ה, יג): "והיה בהיות יהושע ביריחו", מאי ביריחו? - אי ביריחו ממש, והרי כתוב (יהושע ו, א): "ויריחו סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל, אין יוצא ואין בא" אלא שמעמינה - בעיבורה. וכן דרשו (עירובין יז.) מהכתוב (במדבר לה, ד) "מקיר העיר וחוצה, אמרה תורה: תן חוצה ואחר-כך מדוד!". וכמה יתנו מחוץ לעיר, למדו (עירובין כג:) ממה שכתוב בחצר המשכן (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", שהוא שיעור בית סאתים (הריב"ש). ועיין מגיד-משנה.

- ב. היה⁹ בית זה קרוב למדינה¹⁰ בשבעים אמה¹¹,
- ובית שני קרוב לבית ראשון בשבעים אמה, ובית
- שלישי קרוב לשני בשבעים אמה, וכן עד מהלך
- במה ימים - הרי הפל למדינה אחת¹²; ובשמודדין,
- מודדין מחוץ לבית האחרון. והוא¹³, שהיה בית
- דירה זה ארבע אמות על ארבע אמות¹⁴ או יתר.

(9) עירובין כא, א. (10) לישוב ששובת בתוכו. (11) כוונתו ל"שבעים אמה וארבעה טפחים" - אלא שקיצר בלשון, ובדברי הפוסקים: "שבעים אמה ושיירים". (12) שבחיה מפוזרים. (13) סוכה ג, ב. (14) שבפחות מזה, אין עליו שם דירה.

- ג. וכן בית הכנסת¹⁵ שיש בו בית דירה לחזנין¹⁶,
- ובית עבודת פוככים ומזלות שיש בו בית דירה
- לכהנים¹⁷, והאצרות¹⁸ שיש בהן בית דירה¹⁹,
- והגשר והקבר שיש בהן בית דירה, ושלש מחצות

(69) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (70) שיצא חוץ לתחום שלא לדעת. (71) וצריך להתרחק ממקום שבני אדם מצויים - משום צניעות, כמבואר בהלכות דיעות פרק ה' הלכה ו'. (72) "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה" כמבואר בפרק כ"ו הלכה כ"ג ותשובות הרמב"ם סימן ס"ז. (73) ובגמרא אמרו "אי פקח הוא (אם פקח הוא), עייל לתחומא (יכנס לתוך התחום), וכיון דעל על" (וכיון שנכנס נכנס). (74) מותר לו להתרחק משום כבוד הבריות, אבל אינו נכנס לתוך העיר, אף אם נכנס בתחומו.

- טז. כל מי⁷⁵ שיצא ברשות בית-דין, בגון העדים
- שפאו להעיד על ראית הלכנה⁷⁶, וכיצא בהן ממי
- שמותר לו לצאת לדבר מצוה⁷⁷ - יש לו אלפים אמה
- לכל רוח באותו מקום שהגיע לו⁷⁸. ואם הגיע
- למדינה - הרי הוא כאנשי העיר⁷⁹, ויש לו אלפים
- אמה לכל רוח חוץ למדינה.

(75) משנה (ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). (76) שהרי "נדים שראו את החודש, הרי אלו הולכין לבית דין להעיד, אפילו היה שבת, שנאמר: אשר תקראו אותם במועדם" (הלכות קדוש החודש פרק ג' הלכה ב'). (77) כמו "הבא להציל מן הדליקה ומן הנחר ומן המפולת" כדלהלן הלכה י"ז. (78) "בראשונה לא היו זזין משם כל היום" (מפני שיצאו חוץ לתחום בשבת) התקין רבן גמליאל הזקן, שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח" (משנה שם). (79) "שכיון שהלכו ברשות, הרי המקום שהגיעו אליו, כאלו קנו בו שביטה בין השמשות" ("מגיד משנה").

- יז. היה⁸⁰ יוצא ברשות, ואמרו לו והוא הולך
- בדרך⁸¹: כבר נעשית המצוה שיצאת לעשות - יש
- לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח⁸². ואם היה
- מקצת תחום שיצא ממנו ברשות מבלע בתוך אלפים
- אמה שיש לו ממקומו - הרי זה חוזר למקומו,
- ובאלו לא יצא. וכל היוצאין⁸³ להציל נפשות
- ישאל מיד עובדי פוככים ומזלות, או מן הקה, או
- מן המפלת⁸⁴ - יש להם אלפים אמה לכל רוח
- ממקום שהצילו בו. ואם היתה יד העובדי פוככים
- ומזלות תקיפה, והיו מופתדים לשבת במקום
- שהצילו בו - הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובקלי
- זינן⁸⁵.

(80) משנה (מסכת עירובין דף מ"ד עמוד ב'). (81) כשכבר היה בדרך אמרו לו: כבר נעשה הדבר שיצאת לעשותו, ואינך צריך ללכת. (82) כיון שיצא ברשות, הרי הוא כאילו קנה שם שביטה. (83) משנה (מסכת ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). (84) קיר שנפל על בני אדם. (85) (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'): "בראשונה היו מניחין כלי זינן בבית הסמוך לחומה (כשחזרו מהמלחמה), פעם אחת הכירו בהם האויבים, ורדפו אחריהם ונכנסו ליטול כלי זינן, ונכנסו אויבים אחריהם, והרגו זה את זה. . . באותה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עירות, וכולן סמוכות זו לזו בשורה ('מעשה רוקח').
 (34) שני שלישי אמה. (35) כבציר שלפנינו:
 (36) שאפשר לבוא מהאמצעי לשניהם בלי עירוב, וראים
 כאילו האמצעי נתון בין שני החיצונים בשורה אחת.
 (37) מלבד רוחב הכפר האמצעי. (38) עירובין כו, א.
 (39) בחומה מסביב, ולא היו בה עדיין תושבים.
 (40) נתייבשה ואינה מיושבת כולה עד החומה. (41) כיון
 שלא הוקפה לדירה, אין החומה חשובה לעשות את כל
 העיר כולה כארבע אמות, ואין מודדים אלפים אמה מן
 החומה אלא מן הבתים המיושבים. (42) אפילו היא רחוקה
 הרבה מן הבתים, מכיון שהחומה הוקפה אחרי שהעיר
 היתה מיושבת.

ו. עיר⁴³ שהיתה ארבעה⁴⁴ או מרבעת - הואיל ויש לה
 ארבע זוויות שוות, מניחין אותה כמות שהיא,
 ומודדין לה אלפים אמה לכל רוח מארבע רוחותיה.
 היתה עגלה - עושין לה זוויות⁴⁵, וראין אותה כאלו
 היא בתוך המרבע, ומודדין חוץ מצלעות אותו מרבע
 אלפים אמה לכל רוח; שנמצא משתמר הזוויות.

(43) עירובין נה, א. (44) שהיה ארכה אלפים אמה ואין
 ברחבה אלא אלף אמה, אין אומרים ירחיבה עד שתהיה
 מרובעת יפה, אלא מניח אותה כמות שהיא. (45) ממלאים
 את הקרנות ומרחיבים אותה כאילו היתה מרובעת, ומודדים
 מהירבוע ולא מהעגול כבציר שלפנינו (ציר א), ואם יוצא
 דרך קרנות העיר הוא מרוויח בהליכתו.

ז. וכן⁴⁶ אם היתה העיר משלשת⁴⁷, או שיש לה
 צלעות רבות⁴⁸ - מרבעין אותה⁴⁹, ואחר כך מודדין
 חוץ למרבע אלפים אמה לכל רוח. וכשהוא מרבעה
 - מרבעה ברבוע העולם⁵⁰, כדי שתהא כל רוח
 ממנה משוכה כנגד רוח מרוחות העולם ומכונת
 כנגדה.

(46) עושין אותה מרובעת. (47) כצורת משולש (ציר ב).
 (48) כבציר שלפנינו (ציר ג). (49) מושכים ומשווים את
 הצד הקצר כפי הארוך. (50) עירובין נו, א: "נותן צפונה
 לצפון העולם, ודרומה לדרום העולם"; בנוסח אחר:
 "כריבוע העולם" (שונצינו).

ח. היתה⁵¹ רחבה⁵² מצד אחד וקצרה מצד אחד -
 ראין אותה כאלו היא כלה רחבה. היתה עשויה
 כמין ג'ם⁵³, או שהיתה עשויה כקשת⁵⁴: אם יש בין
 שני ראשיה פחות⁵⁵ מארבעת אלפים אמה - מודדין
 לה מן היתר⁵⁶, וראין את כל הרחב שבין היתר
 והקשת⁵⁷ כאלו הוא מלא פתים; ואם היה בין שני
 ראשיה ארבעת אלפים⁵⁸ - אין מודדין לה אלא מן
 הקשת.

(51) עירובין נה, א. (52) כשבא למדוד את התחומין בצד
 הקצר, אין מודדים מן החומה, אלא מוסיפים תחילה על
 העיר עד שתהא שוה עם הצד הרחב, ומשם ולהלן מתחילים
 למדוד התחומין. (53) "גמא" היא אות שלישית יוונית,

שאין עליה תקרה²⁰ ויש בהן ארבע על ארבע
 אמות, והברגנין²¹, והבית הבנוי כים²², ושתי
 מחצות שיש עליהן תקרה²³, ומערה שיש בנן על
 פיה ויש בה בית דירה - כל אלו מצטרפין עמה,
 אם היו בתוך שבעים אמה ושיירים. ומאותו הבית
 היוצא ראין כאלו חוט מתוח על פני כל המדינה²⁴,
 ומודדין חוץ לאותו החוט אלפים אמה.

(15) עירובין נה, ב. שסתמו אינו עשוי לדור בתוכו.
 (16) שלוחי ציבור העומדים לפני התיבה (ראה ב'סיפרי' פרשת
 נשא שהחזן צריך לומר להם, ובפ"ד מנשיאות כפים כתב
 רבינו ששלח-ציבור אומר להם). (17) לכמריהם. (18) של
 תבואה יין ושמן, שיש בהם בית דירה לשומר. (19) לגובה
 המכס ולשומר בית הקברות; בנוסח אחר: "יש בו דירה"
 (כת"י התימנים). (20) שהיה שם בית דירה תחילה, ונהרס -
 ונשארו שלש מחיצות בלא תקרה. (21) סוכות שומרים
 בגינה. (22) באיי הים, בתוך שבעים אמה ושיירים לעיר,
 ועשוי לפנות בו כלים שבספינה. (23) שהיה בית דירה
 בתחילה ונהרס, ונשארו ממנו שתי מחיצות ותקרה. (24) על
 פני כל הצד של העיר שבו נמצא הבנין.

ד. ואלו שאין מצטרפין עמה²⁵: שתי מחצות שאין
 עליהן תקרה, אף-על-פי שדיין ביניהן, והגשר²⁶
 והקבר²⁷ ובית הפנסת ובית עבודת פוכבים ומזלות
 והאוצרות שאין בהן בית דירה, והבור והשיטה²⁸
 והמערה²⁹ והשוק³⁰ ובית שבספינה³¹ - כל אלו
 וכיוצא בהן אין מצטרפין עמה.

(25) שאין עליהם שם בית דירה. (26) אף שגר שם השומר
 הגובה את המכס. (27) גם אם שם שומר הקברות.
 (28) חפירה ארוכה. (29) חלל בתוך הר או סלע, יסתתרו בו
 בני אדם. (30) קן יונים. (31) כיון שאינו קבוע, שפעמים
 הולכת הספינה מחוץ לשבעים אמה.

ה. היו³² שתי עירות³³, זו סמוכה לזו - אם יש
 ביניהן מאה וארבעים ואחת ושלש, כדי שיהיה
 שבעים אמה ושיירים³⁴ לזו ושבעים אמה ושיירים
 לזו - חושבין שתיהן כעיר אחת, ונמצא כל עיר
 מהן מהלכת את כל העיר השניה וחוצה לה אלפים
 אמה. היו שלשה כפרים משלשין³⁵ - אם יש בין
 האמצעי ובין כל אחד ואחד מן החיצונים אלפים
 אמה³⁶ או פחות מכאן, ובין השנים החיצונים
 מאתים שלש ושמונים פחות שלש³⁷, כדי שיהיה
 בין כל אחד מהן ובין האמצעי, כשתראה אותו
 כאלו הוא ביניהן, מאה וארבעים ואחת אמה
 ושלש - הרי שלשתן כמדינה אחת, ומודדין אלפים
 אמה לכל רוח מחוץ לשלשתן. עיר³⁸ שהקפה³⁹
 ולבסוף ישבה⁴⁰ - מודדין לה משיבתה⁴¹; וישבה
 ולבסוף הקפה - מודדין לה מחומותיה⁴².

(32) עירובין נו, ב. (33) וכן הדין אם היו שלש או ארבע

יכול למתחו ומאריך המדה (רש"י). (72) "מפני שממעט" (עירובין, שם). "שהוא נקמז ומפסיד" ("ירושלמי" שם) מתקפל מפני כבדו, ומתקצר באמצעותו. (73) "אמר רבי יהושע, אין לך מדה כזו אבל מה אעשה וכתוב בנביאים חבלים (יחזקאל מ, ג): "ופתיל פשתים בידו וקנה המדה" ("ירושלמי" שם). (74) בקעה. (75) להכניסו בחשבון מלמעלה "ולא יצטרך למדידת עומק הגיא" (פירוש המשניות). (76) "אם אינו רחב חמשים אמה משפתו לשפתו מלמעלה, אף-על-פי שיש במדרונו יותר מאלפים, אין אומרים יעלה מדת מדרונו למדת התחום, אלא יעמוד אחד על שפת הגיא מכאן ואחד על שפתו מכאן ויבליע מדרונו בחבל אחד" (רש"י). (77) כדין עיר העשויה כקשת בהלכה ח' (רשב"א).

19 יב. במה דברים אמורים? ⁷⁸ שהיה חוט המשקלת ⁷⁹ יורד פגגדו ⁸⁰, שאי אפשר להשתמש בו; אבל אם אין חוט המשקלת יורד פגגדו - אינו מבליעו ⁸¹, אלא אם-כן היה עמקו אלפים או פחות מכן. ⁸²

(78) עירובין נח, א. שמבליע את הגיא העמוק בחבל המדה. (79) החוט שאבן האנך של הבנאים תלויה בו. (80) שהיה עומק הגיא ישר, עד שאם משליכים חוט המשקולת משפתו ולמטה, יורד בלי עיכוב, נמצא שאין הגיא ראוי להלוך ולהשתמש בו (רש"י). (81) מכיון שנוח להשתמש בגיא, נכנס בתוכו ומודדו.

23 יג. היה גיא מעקם ⁸³ - מקדר ⁸⁴ ועולה, מקדר ⁸⁵ ויורד. היה גיא רחב מחמשים, שאינו יכול להבליעו - הולך למקום ⁸⁵ שהוא יכול ⁸⁶ להבליעו, ומבליעו, וצופה פגגדו ⁸⁷, וחוזר. ⁸⁸

(82) עירובין נח, א. "שהיה מדרונו משופע, אבל נוח להילוך" (רש"י וימעשה וקח). (84) "מחתך המדה, מודד באומד וקירוב" (פירוש המשניות). ולהלן בהלכה ט"ז מפורש כיצד מקדרים בהרים ובגיאיות. (85) אחר שאפשר לו משם למדוד. (86) מכיון שאין מודדים אלא בחבל של חמשים אמה. (87) "מכוון ומביט כנגד המקום שמדתו כלה כנגד העיר בתוך הגיא, ומציין סימני התחום" (רש"י).

27 יד. הגיע ⁸⁸ לכתל - אין אומרים: יקב ⁸⁹ את הכתל ⁹⁰; אלא אומד ⁹¹ רחבו והולך לו. ואם אפשר להשתמש בו - מודדו מדידה יפה ⁹². ואם היה חוט המשקלת יורד פגגדו ⁹³ - מודד רחבו מדידה יפה. ⁹⁴

(88) עירובין נח, א. (89) ימדוד על ידי קידור, כמבואר בהלכה טז. (90) כשהכותל זקוף וישר, שאי-אפשר להשתמש בו. (91) מעריך, כשיש טורח לעלות עליו (הרא"ש). (92) "בקרע חלקה" (רש"י). (93) "כיון שהוא זקוף כל כך, יכול למדוד רחבו בראש הכותל" (מגיד-משנה).

31 טו. הגיע ⁹⁴ להר: אם היה הר מתלקט ⁹⁵ ממנו גבוה ⁹⁶ עשרה טפחים פארף חמש אמות ⁹⁶ - מבליעו ⁹⁷ וחוזר למדתו; ואם היה גבוה הרבה עד שיתלקט ⁹⁸

"וצורתה כעין כ שלנו" (רש"י). (54) הבתים בנויים כחצי עיגול, ובין שני ראשיה המקום פנוי. (55) שתחום ראשה של זו (אלפים אמה), מובלע בתוך תחום ראשה האחר, נעשית כעיר אחת על ידי זה. (56) יתר - נקרא החבל האוחז בשני קצות הקשת ומותח אותה. (57) ובין שני ראשי הג"ם. (58) שאין התחומים מובלעים זה בזה.

1 ט. עיר ⁵⁹ שיושבת על שפת הנחל ⁶⁰: אם יש לפניה דקה ⁶¹ רחב ארבע אמות על שפת הנחל, כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל ⁶² - נמצא הנחל בקלל העיר, ומודדין לה אלפים אמה משפת הנחל השניה, ויעשה הנחל פלו בקלל המדינה מפני הדקה הבנויה מצדו; ואם לא היה שם דקה - אין מודדין לה אלא מפתח פתיה ⁶³, ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם ⁶⁴.

(59) עירובין סא, א. (60) מקום מים שוטפים באפיק בימי הגשמים, ומתייבש בימי הקיץ. (61) כעין במה קטנה או "מצבה" (כלשון רבינו בהל' עירובין פ"ה הכ"ד). (62) בעת שהנחל מלא מים (ריטב"א). (63) מקיר העיר. (64) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו, וכן דעת הגאונים, אבל דעת רש"י שעיר היושבת על שפת הנחל, אין ישיבתה קבועה, מפחד השטפונות של הנחל, לפיכך אם עשו דקה (מחיצה בגובה ארבע אמות) להגן על הישוב מפני השטפון, נחשבת ישיבת העיר קבועה, ומודדים לה מקיר העיר את התחומין, ואם לא עשו דקה, אין ישיבתה קבועה, ואין מודדים לכל אחד אלא מפתח ביתו, כדין הצריפין בהלכה י'. אבל בכל אופן נחשב הנחל בתוך אלפים אמה (מגיד-משנה).

9 י. יושבי צריפין ⁶⁵ - אין מודדין לה אלא מפתח פתיה ⁶⁶. ואם יש שם שלש חצרות של שני שני בתים ⁶⁷ - הקבעו כלם ⁶⁸, וקרבצין אותה, ונותנין להם אלפים אמה לכל רוח פשאר העירות. ⁶⁹

(65) עירובין נה, ב: "אנשי מקנה הם וחונים בצריפין (מעונות ארעיים עשויים מקנים וענפי ערבה) וחונים בהם חודש או חדשים, עד שכלה המרעה לבהמות, ונוסעים משם ונקבעים במקום אחר" (רש"י). (66) לפי שאין קבועים במקום אחד, ואין להם דין עיר. (67) בתי עץ או אבן. (68) הבתים הקבועים עושים גם את הצריפין למקום קבע.

13 יא. אין ⁶⁹ מודדין אלא פחבל של חמשים אמה ⁷⁰, לא פחות ⁷¹ ולא יתר ⁷²; ובחבל של פשתן ⁷³, כדי שלא ימשך יותר מדי. הגיע לגיא ⁷⁴ - אם היה רחבו חמשים אמה, שייכול להבליעו ⁷⁵ בחבל המדה - מבליעו ⁷⁶. והוא, שיהיה בעמקו פחות מארבעת אלפים ⁷⁷.

(69) משנה (עירובין נז:). (70) כתוב (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", אמרה תורה: בחבל של חמשים אמה מדוד" (עירובין נח:). (71) מחמשים. "מפני שהוא מרבה" (עירובין, שם) "שהוא נמתח ונשכר" ("ירושלמי" עירובין פ"ה ה"ג) כשהחבל קצר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

110) שאנו אומרים - השני טעה במדידה. (111) מפורש בהלכה יח.

יח. פיצד? בעת שירפה זה, נאמר: שפא הראשון
מקרן אלכסון¹¹² של עיר מדר האלפים, ולפיכך
מעט מדתו, ונמצא צלע התחום בינו ובין המדינה
פחות מאלפים; וזה האחרון מדר אלפים מצלע
המדינה¹¹³. ואין מחזיקין על הראשון שטעה ביותר
על זה. לפיכך, אם רפה זה האחרון יתר על הראשון
אפלו בחמש מאות ושמונים אמה בקרוב¹¹⁴ -
שומעין לו; ביותר על זה - אין שומעין לו.

112) שמדד מהקרן של העיר באלכסון, כזה. (113) שמדד
מאמצע העיר בקו ישר, כזה: (114) רוצה לומר חמש
מאות ושבעים ושתיים אמה, שיעור שתי חמשות מאלף
וארבע מאות ועשרים ושתיים (שהם ביחד אלפיים). שלפי
שמדד באלכסון, הפסיד שתי חמשות מהמדה, שהרי אמה
בריבוע היא אמה ושתי חמשות באלכסון - 'מגיד משנה'.

יט. אפלו¹¹⁵ עבד, אפלו שפחה¹¹⁶, נאמנין לומר¹¹⁷:
עד כאן תחום השבת. ונאמן הגדול¹¹⁸ לומר: זכור
אני, שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן;
וסומכין על עדותו¹¹⁹ בדבר זה. שלא¹²⁰ אמרו
חכמים בדבר להחמיר, אלא להקל; מפני ששיעור
אלפים אמה מדיבריהם¹²¹.

115) משנה (עירובין נח:). (116) עבד ושפחה כנענים,
הפסולים לעדות בשאר דברים (כמבואר בהל' עדות פ"ט
ה"ד). (117) אין הוונה להאמין להם שהם מדדו את
התחומין, שהרי אין סומכין אלא על המומחה, אלא נאמנים
לומר שהיו מוחזקים ללכת בשבת עד כאן, ובוודאי בפעם
ראשונה נעשה התחום על ידי מומחה ('משנה ברורה' סי'
שצט). (118) משנה בכתובות כח. 'ואלו נאמנים להעיד
בגדלם מה שראו בקטנם', ואין מקבלים עדות כזאת אלא
לענין תחומין שהיא דרבנן והקילו בהם. (119) אבל על
עדוהו של קטן לא סמכו ('טור' ושו"ע או"ח סי' שצט).
(120) משנה (עירובין נח:). (121) אבל שנים עשר מיל הוא
מן השיעור, שנים עשר מיל הוא מן התורה (למעלה פרק
כו ה"א).

פרק תשעה ועשרים

(1) נתבאר בו מצות עשה של זכור שהוא כולל זכירת
הקידוש וההבדלה, ונתבארו בו ענייניהם, במה שהוא מן
התורה ושל דבריהם, ובזה נסתיים הפרק.

א. מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת
בדברים², שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו.
כלומר, זכרהו וזכירת שבת וקדושו. וצריך לזכרהו
בכניסתו וביציאתו: בכניסתו - בקדושת היום,
וביציאתו³ - בהבדלה.

(2) בדברים דווקא ולא די בהרהור הלב. וכן הוא בספרא:
"זכור את יום השבת לקדשו. יכול בלבך, כשהוא אומר

1 מִמֶּנּוּ עֲשֶׂה טַפְחִים מִתּוֹךְ מִשֶּׁף אַרְבַּע אַמּוֹת -
2 אוֹמְדוֹ⁹⁸ וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם אֵינוּ יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ, כָּגוֹן
3 שֶׁהָיָה רָחֲבוֹ יִתֵּר מִחֲמִשִּׁים - מִקְדְּרוֹ⁹⁹ מַעֲט מַעֲט.
4 וְזֶה הוּא שְׁאֵמְרוּ: מִקְדְּרֵינָם בְּהָרִים.

(94) עירובין נח, א, במדידת אלפים אמה של תחום שבת.
(95) מגביה. (96) שבהילוך חמש אמות רוחב, עולה ההר
עשרה טפחים בגובה. (97) מבליע את השיפוע, ואינו מודד
אלא לפי רחבו למטה בתחתית ההר. (98) כיון שהוא זקוף
מאד, מעריכו והולך לו. (99) מודדו בחיתוך המדה,
כמבואר בהלכה יז.

טז. פיצד¹⁰⁰ מקדרינ¹⁰¹ בהרים או בגאיות שאינו
יכול להבליע? אוֹחֲזִין שְׁנֵים חֶבֶל שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת,
7 הָעֲלִיּוֹן אוֹחֵז קֶצֶתוֹ¹⁰² מִפְּנֵי מִגְלּוֹתָיו, וְהַתַּחְתּוֹן
8 אוֹחֵז בְּקֶצֶה הַשְּׁנִי כִּגְדָּל בּוֹ¹⁰³; וְחוֹזֵר הָעֲלִיּוֹן לַעֲמֵד
9 בְּמִקּוֹם הַתַּחְתּוֹן, וְהַתַּחְתּוֹן יוֹרֵד וּמְרַחֵק מִמֶּנּוּ מִדַּת
10 הַחֶבֶל; וְכֵן מְתַגַּלְגֵּלִים וְהוֹלְכִין עַד שֶׁמוֹדְדִין אֶת
11 כָּל¹⁰⁴. וְכִשְׁלֹף הַמּוֹדֵד לְהַבְלִיעַ הָהָר אוֹ הַגֵּיא - לֹא
12 יֵצֵא חוּץ לְתַחֲוֹם; שְׁלֹא יֵרְאוּ אוֹתוֹ הָעוֹבְרִים,
13 וְיֵאמְרוּ: מִדַּת תַּחֲוֹמֵינָם בָּאָה לְכֹאֵן¹⁰⁵.

(100) משנה, בעירובין נח, א: "אם אינו יכול להבליע, בזו
אמר רבי דוסתאי בשם רבי ינאי משום רבי מאיר, שמעתי
שמקדרין בהרים". (101) מחתכים את המדה שמודד בחבל
של ארבע אמות ולא בשל חמשים אמה (פירוש המשניות),
ורש"י פירש: "נוקבים" משוה מדת ההר כאילו הוא נקוב
במקום מעמד רגלי העליון, וכמו שיתבאר. (102) קצה
החבל. (103) על-ידיהו מתמעט מדרונו של כל ארבע
אמות בחצי קומת איש (רש"י). (104) בתוספתא (עירובין
פרק ד) מובא: "במה דברים אמורים, שלא היה שם מישור,
אבל אם היה שם הר ומישור מודד את המישור, ומניח את
ההר, ונמצא נשכר". (105) מגיעה עד כאן. ויטעו בני אדם
לצאת בשבת מחוץ לתחום.

יז. אין¹⁰⁶ סומכין אלא על מדידת אדם ממחה¹⁰⁷,
15 שהוא יודע מדת הקרקע. הֵיוּ לָנוּ תַּחֲוֹמֵי שֶׁבֶת
16 מְחֻזְקִין, וְכֵן מִמְּחָה וּמִדָּה, רִפָּה בְּתַחֲוֹם מִהֵן¹⁰⁸
17 וּמַעֲט בְּתַחֲוֹם - שוֹמְעִין לוֹ בְּתַחֲוֹם שְׂרָפָה¹⁰⁹. וְכֵן
18 אִם בָּאוּ שְׁנַיִם מִמְּחִין וּמִדְּרוּ הַתַּחֲוֹם, אֶחָד רִפָּה
19 וְאֶחָד מַעֲט - שוֹמְעִין לַמִּרְפָּה¹¹⁰. וּבְלִבְדָּ שְׁלֹא יִרְפָּה
20 יִתֵּר מִמֶּדֶת אֶלְכֶסוֹנָה¹¹¹ שֶׁל עִיר.

(106) משנה (עירובין נח:). (107) לשון המשנה "אין
מודדין אלא מן המומחה": "מומחה", הוא האדם החכם
המהיר במלאכתו באיזו מלאכה שתהיה, או בחכמה מן
החכמות, ורוצה בכאן שיהיה חכם בתשבורת, מהיר
במדידת קרקעות" (פירוש המשניות). (108) "כשאומר
שתחום שבת הוא יותר ממה שהיינו חושבים עד עכשיו"
(פירוש המשניות). (109) "שלא אמרו חכמים את הדבר
להחמיר אלא להקל" (משנה), וראה בהלכה יט.

שמור, הרי שמירת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, שתהיה שונה בפיו" (ריש פרשת בחקותי הלכה ג). וכן הוא ב'ספר המצוות' מצוה קנה: "ולאמור דברים בכניסתו וביציאתו". וראה להלן הלכה ו' שקידוש על היין אינו מצות-עשה מן התורה אלא מצוה דרבנן. (3) כן כתב רבינו גם ב'ספר המצוות' (מצות-עשה קנה) "ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו, כלומר הבדלה". ולא נמצאה מימרא זו בספרות התלמודית שלפנינו אלא בשאלות דרב אחאי גאון בפ' וזאת הברכה (וראה בפירוש המיוחס לרש"י נזיר ד' א', ובאוצר הגאונים שם חלק התשובות סי' י').

ב. וזהו נסח קדוש היום: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו, וישבת קדשו¹ באהבה ורצון² הנחילנו, וצונו למעשה בראשית³. תהלה⁴ למקראי קדש⁵, וזכר ליציאת מצרים⁶. כי בנו בחרת⁷ ואותנו קדשת⁸ מכל העמים, וישבת קדשך⁹ באהבה וברצון¹⁰ הנחלתנו¹¹. ברוך אתה ה', מקדש השבת¹².

(4) ואין אומרים בשבת "אשר בחר בנו" כמו ביום-טוב (להלן הלכה יט), משום ששבת קדמה לבחירת ישראל, שבת ניתנה במרה (סנהדרין נו:): שכתוב (דברים ה, יב): "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך", היכן צוך? - במרה, כמו שכתוב (שמות טו, כה) "שם שם לו חוק ומשפט". ובחירת ישראל מכל האומות התחילה במתן תורה, כשאמר ה' (שמות יט, ה): "והייתם לי סגולה מכל העמים" ('אבודרהם'). (5) שנאמר (תהילים קמט, ד): "כי רוצה ה' בעמו", וכתוב (יחזקאל מג, כז) "ורציתי אתכם". (6) שנאמר (נחמיה ט, יד): "ואת שבת קדשך הודעת להם". (7) כל המצוות, ובכללם המועדים - ניתנו בסיני בכפיית ההר, כמו שכתוב (שמות יט, יז): "ויתיצבו בתחתית ההר", ודרשו חז"ל (שבת פח.): "שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו - שם תהיה קבורתכם", אבל מצות שבת ניתנה במרה בלי אונס כ"אם ברצון. (8) שנאמר (שמות כ, ח"א): "זכור את יום השבת לקדשו... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בהם וינח ביום השביעי, על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו". (9) בדפוס שונצינו ווניציאה, הנוסחא: "כי הוא יום תחילה", וכ"ה ברש"י (כתובות ז:). (10) שבת נאמרה תחילה בפרשת המועדים (ויקרא כג). (11) שנאמר (דברים ה, טו): "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה וזרוע נטויה, על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת", וכמו שהסביר הרמב"ם שם: "כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על אלוה קדמון, מחדש, חפץ, ויכול . . . ואם יעלה בלבך ספק על השבת המורה על החידוש והחפץ והיכולת, תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים, שהוא לך לראיה. ובפסחים ק"ז: אמרו: "צריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום, כתיב הכא (דברים טז, ג): למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, וכתוב התם (שמות כ, ח): זכור את יום השבת לקדשו", ועיין שם ב'תוספות' ד"ה למען. (12) שנאמר "ויבחר בכם" (דברים

ז, ז). (13) "ולהיותך עם קדוש" (דברים כו, יט). (14) סמוך לחתימה מעין הפתיחה (פסחים קד). וראה להלן הכ"ב. (15) שבשבת אין קרבן חטאת המזכיר עוונות כמו שיש במועדים (במדבר כח. כט). אלא עולה שהיא לרצון (ויקרא א, ג). ובנוסח אחר: "בשמחה ובששון" ('מעשה רוקח'). וכ"ה ב'ספרי' פרשת בהעלותך "וביום שמחתכם ובמועדיכם, אלו השבתות" [ועיין שיטה על מו"ק ח"ב עמ' סב. ותוס' הרא"ש לברכות מט.]. (16) כמו שנאמר: "לדורותם ברית עולם" (שמות לא, טז). (17) פסחים ק"ז, ב. בשבת אומרים "מקדש השבת", וביום-טוב "מקדש ישראל והזמנים", כי שבת קבועה ועומדת מששת ימי בראשית, ואין צריך לקבוע ולקדשה בבית דין. אבל יום-טוב תלוי בבית דין, הקובע את החדשים. ובמסכת סופרים (פי"ג): "בשבת אינו מזכיר בחתימה ישראל, אלא מקדש השבת, שהשבת קדמה לישראל"

ג. וזהו נסח ההבדלה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המבדיל בין קדש לחול¹, ובין אור לחשך², בין ישראל לעמים³, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה⁴. ברוך אתה ה', המבדיל בין קדש לחול⁵.

(18) פסחים קג, ב. (19) שנאמר (ויקרא י. י): "ולהבדיל בין הקודש ובין החול". (20) שנאמר (בראשית א, ד): "ויבדל אלהים בין האור ובין החושך", והאור נברא במוצאי שבת (פסחים נד.). (21) שנאמר (ויקרא כ, כו): "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי", וכתוב בשבת (שמות לא, ג): "כי אות היא בני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ה' מקדשכם", הרי שבשבת נבדלים ישראל מן האומות. (22) זה אינו ממנין הבדלות, אלא תקנוהו מפני שצריך לומר מעין הפתיחה סמוך לחתימה (פסחים קד). וראה להלן הלכה כב ובהערה שם.

ד. עקר הקדוש - פלילה¹. אם לא קדש פלילה - בין בשוגג, בין במזיד - מקדש והולך כל היום פלו². ואם לא הבדיל פלילה³ - מבדיל למחר⁴; ומבדיל והולך עד סוף יום שלישי⁵. אבל אינו מברך על האור אלא פליל מוצאי שבת בלבד⁶.

(23) פסחים קו, א. (24) שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", בשעת כניסת השבת כשמתקדש היום (הרשב"ם). (25) שעיקר ההבדלה היא בלילה, שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו בכניסתו וביציאתו, ויציאת השבת בערב. (26) כן הוא במסכת פסחים קז. "מי שלא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל והולך כל היום כולו". (27) שלשה ימים ראשונים של שבוע, שייכים לשבת שעברה (פסחים קו.), כמו שאמרו לענין גיטין: "האומר לעדים: כתבו ותנו גט לאשתי לאחר שבת! כותבין עד סוף יום שלישי. אמר להם: כתבו ותנו גט לאשתי קודם השבת! כותבין מיום רביעי עד סוף יום ששי" (רבינו בהל' גירושין פ"ט הכ"ג). ובנוסח אחר: "עד סוף יום הרביעי" (ויניציאה ושונצינו). וכתב ה'כסף משנה' שהנוסחא שלנו היא הנכונה [ומה שחילק רבינו וכתב "מבדיל למחר ומבדיל והולך עד סוף יום שלישי" ולא כללם ביחד, נראה שההבדלה ביום ראשון

ז. פיצד³⁹ הוא עושה? לוקח פוס, שהוא מחזיק
רביעית⁴⁰ או יתר, ומדיחו⁴¹ מבפנים ושוטפו
מבחוץ⁴², וממלאהו זין, ואוחזו בימינו⁴³, ומגביהו
מן הקרקע⁴⁴ טפח⁴⁵ או יתר, ולא יסיע בשמאל⁴⁶,
ומברך על הגפן, ואחר כך מקדש. ומנהג פשוט
בכל ישראל לקרות בתחלה פרישת "ויכלו"⁴⁷, ואחר
כך מברך על הזין, ואחר כך מקדש. ושוטה מלוא
לגמיו⁴⁸, ומשקה לכל בני חבורה⁴⁹. ואחר כך נוטל
ידיו, ומברך "המוציא" ואוכל.

ברכות נא, ב. (40) הוא רביעית הלוג, שהוא שיעור
אצבעים על אצבעים ברום אצבעים, וחצי אצבע וחומש
אצבע (פסחים קט). שהן 10.8 אצבעות מעוקבות, עשר
אצבעות וארבע חמישיות והוא שיעור ביצה ומחצה
(כמבואר בפ"ח ה"ב), ולתחילה לא תהא הכוס של קידוש
פחותה מתשעים גרם. (41) כמבואר בפ"ז מהל' ברכות
ט"ו. (42) או מקחו במפה מבפנים ומבחוץ שתהיה נקיה
(או"ח סי' קפג). (43) בידו החשובה. (44) ואם הוא מיסב
על השולחן, מגביהו מן השולחן טפח, משום שכתוב
(תהלים קטז, יב): "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא".
(45) שהוא כעשרה סנטימטרים. (46) שלא יראה עליו
כמשא. (47) שבת קט, ב: "דאמר רב המנונא, כל
המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו - מעלה עליו הכתוב
כאלו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית".
(48) היינו "כמלוא לוגמיו", כלומר כל שאילו מסלקו לצד
אחד, יראה כמלוא לוגמיו והוא רוב רביעית. ואילו "מלוא
לוגמיו" הוא יותר מרביעית. ועיין בדברי רבינו בפ"ז
מהלכות מצה ה"ט, שנראה מדבריו ששיעור השתיה הוא
רוב רביעית. ועיין 'תוספות' פסחים קז. ד"ה אם.
(49) "מדברי הגאונים נראה, שאין כל בני החבורה צריכים
מלוא לוגמם" (מגיד-משנה).

ח. איין⁵⁰ קדוש אלא במקום סעודה⁵¹. פיצד? לא
יקדש בבית זה ויאכל בבית אחר⁵²; אבל אם קדש
בזוית זו - אוכל בזוית שניה⁵³. ולמה מקדשין בבית
הכנסת⁵⁴? מפני האורחין, שאוכלין ושותין⁵⁵ שם.

פסחים קא, א. (51) "שכתוב (ישעיה נח, יג): "וקראת
לשבת עונג", במקום שאתה קורא לשבת, כלומר בקריאה
של קידוש, שם יהא עונג, ומדרש חכמים הוא, וגם משום
שנקבע קידוש על היין: "זכריהו על היין", בוודאי על היין
שבשעת הסעודה נקבע שהוא חשוב" (הרשב"ם).
(52) זוהי דעת רבינו בשיטת הלכה זו. ויש דיעות אחרות, כי
כל הרואה את מקומו הראשון, אפילו יצא אחרי הקידוש
מהבית לחצר, חשוב מקום אחד (או"ח סי' רעג).
(53) וצריך לאכול מיד ולא להפסיק בין קידוש לסעודה.
(רמ"א סי' רעא). (54) שהרי אין אוכלים שם, ואין קידוש
אלא במקום סעודה. (55) אין הכוונה בבית הכנסת ממש,
שהרי אסור לאכול בו (כמבואר בפ"א מהל' תפילה ה"ו),
אלא שהיו אוכלים בבית הסמוך לבית הכנסת, ושומעים
קידוש בבית הכנסת, (מגיד-משנה), ובט"ז (או"ח סי' קנא),
הביא בשם רמב"ן שאם הוצרכו בני העיר להאכיל או

היא הבדלה בזמנה ולא משום תשלומין, כי יום ראשון הוא
מוצאי שבת (וכ"כ הרמב"ן, הובא בחידושי מהר"ם חלאהו
לפסחים קו:), ואילו ההבדלה עד סוף יום שלישי הוא
מטעם תשלומין. וראה בהגהות הגרע"א לשו"ע או"ח סי'
רצ"ט סעיף ו' שרוצה לפסוק שאם שכח הבדלה במוצאי
יום-טוב, יכול להבדיל למחר, אף-על-פי שביו"ט אין דין
של שלשה ימים אחר יום-טוב].

ה. אסור²⁸ לאדם לאכל או לשותות זין²⁹ משקדש
היום עד שיקדש. וכן משיצא היום - אסור לו
להתחיל לאכל ולשתות ולעשות מלאכה³⁰ או לטעם
כלום, עד שיבדיל. ולשתות מים - מתיר³¹. שכתב³² או
עבר ואכל ושתה קדם שיקדש או קדם שיבדיל -
הרי זה מקדש ומבדיל אחר שאכל.

פסחים קה, א. (29) בנוסח אחר: "אסור לאדם לאכול
או לשתות" (ויניציאה), וכן כתב הרשב"א בשם הירושלמי
שגם מים אסור לשתות, ובוה מובן שלא כתב רבינו "אסור
לטעום כלום" כמו שפסק בהבדלה, מכיון שבהבדלה התיר
לשתות מים, כתב אסור טעימה. אבל בקידוש שאסור
לאכול ולשתות אף מים, לא הוצרך לכתוב אסור טעימה
(מהרי"א). (30) שבת קנ, ב. (31) "רבנן דבי רב אשי, לא
קפדי אמיא" (התירו לשתות מים) (פסחים שם).
(32) פסחים קו, ב: "רב ירמיה בר אבא נודמן לבית רב אסי,
שכח וטעם דבר מאכל קודם הבדלה, נתנו לו כוס והבדיל".

ו. מדברי סופרים³³ לקדש על הזין ולהבדיל על
הזין. ואף-על-פי שהבדיל בתפלה, צריך להבדיל
על פוס³⁴. ומאחר³⁵ שיבדיל ויאמר "בין קדש לחל"
- מתיר לו לעשות מלאכה, אף-על-פי שלא הבדיל
על הפוס. ומברך³⁶ על הזין תחלה³⁷, ואחר כך
מקדש. ואינו נוטל את ידיו עד שיקדש³⁸.

ומה שאמרו (פסחים קו). "זכור את יום השבת לקדשו,
זוכרהו על היין" - אין מכאן ראייה שקידוש על היין הוא
מצוה מן התורה, כי אין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא
בעלמא ('תוספות' שם ד"ה זוכרהו). וראה בפירש"י במסכת
נזיר ד. שדעתו שקידוש על היין היא מצוה מן התורה.
(34) ברכות לג, א: "אמר רבי יוחנן: בתחילה (כשעלו מן
הגולה והיו דחוקים) קבעו הבדלה בתפילה, העשירו (לקנות
יין) קבעוה על הכוס (ואז נשתכחה תקנת עזרא להבדיל
בתפילה), חזרו והענו - קבעוה בתפילה, והם אמרו:
המבדיל בתפילה צריך להבדיל על הכוס". (35) שבת קנ,
ב. (36) משנה (ברכות נא:). (37) "שהיין גורם לקידוש
שפאמר (שאם אין יין או פת - אין קידוש), ועוד: שתדיר
ושאינו תדיר, תדיר קודם" (יין הוא תדיר, שבכל עת ששותה
יין מברך עליו, אבל קידוש אינו אלא בליל שבת). (38) כי
הקידוש הוא הפסק בין נטילה לברכת המוציא (פסחים קו:),
אבל דעת הרשב"ם שזה דוקא לרב הסובר שיכול לקדש
שלא במקום סעודה, אבל לפי מה שפוסקים שאין קידוש
אלא במקום סעודה (כמבואר בהלכה ח), אם כן הקידוש
שייך לסעודה ואין כאן הפסק, וכן נהג הרא"ש שנטל ידיו
קודם קידוש ('טור') או"ח ורמ"א סי' רעא).

63 ברכות כז, ב: "אמר שמואל, מתפלל אדם של ערב שבת בשבת, ואומר קדושה על הכוס". (64 בברכות, שם: "מתפלל אדם של מוצאי שבת, ואומר הבדלה על הכוס". (65 בנוסח אחר: "במעט" (כת"י התימנים).

19 יב. מ"ס⁶⁶ שְׁהִיָּה אוֹכֵל בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְקִדַּשׁ עָלָיו הַיּוֹם⁶⁷ וְהוּא בְּתוֹךְ הַסְּעָדָה - פּוֹרֵס מִפָּה⁶⁸ עַל הַשְּׁלֶחֶן וּמִקְדָּשׁ, וְגוֹמֵר סְעֻדָּתוֹ, וְאַחֲרָיָהּ כֶּן מִבְּרֹךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן. הָיָה⁶⁹ אוֹכֵל בְּשַׁבָּת, וְיָצָא הַשֶּׁבֶת וְהוּא בְּתוֹךְ סְעֻדָּתוֹ - גּוֹמֵר סְעֻדָּתוֹ⁷⁰, וְנוֹטֵל יָדָיו⁷¹, וּמִבְּרֹךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן עַל הַכּוֹס, וְאַחֲרָיָהּ כֶּן מִבְּדִיל עָלָיו⁷². וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ הַשְּׁתִּיתָה⁷³ - פּוֹסֵק⁷⁴ וּמִבְּדִיל, וְאַחֲרָיָהּ כֶּן חוֹזֵר לְשִׁתָּתוֹ.

66 פסחים ק, א. (67 צריך להפסיק את אכילתו, שאסור לאכול בשבת קודם קידוש. (68 לכסות את הפת עד לאחר הקידוש, שיהיה היכר שהביא עכשיו סעודה לכבוד השבת ('מגן אברהם' סי' רעא); וכן בכל קידוש על היין צריך לכסות את הפת, שאם אין הפת מכוסה, צריך לברך עליה קודם היין, "כי כל הקודם בפסוק (דברים ח, ח): "ארץ חִטָּה ושעורה וגפן", קודם לברכה" (ריבנו בהל' ברכות פ"ח הי"ג ו'הגהות מיימוניות'). (69 פסחים קה, א. (70 ואינו צריך להפסיק באמצע סעודתו, שדרשו חכמים (מכילתא יתרו פרשה ז) "זכור" (שמות כ, ח) "שמור" (דברים ה, יב) זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו שמוספים מחול על הקודש", כאדם שאינו רוצה שילך אוהבו מאצלו כל זמן שילך, ואם מפסיק באמצע - נראה כמגרש את המלך. (71 שצריך ליטול את הידים אחר הסעודה לפני ברכת המזון (כמבואר בהל' ברכות פ"ז הי"ב). (72 הראב"ד סובר שאם יש לו שני כוסות, אסור לברך ברכת המזון והבדלה על כוס אחד, מפני שאין עושין מצוות חבילות חבילות (כמבואר בהל' רוצה ושמירת נפש פ"ה ה"ה), שלא יהא נראה קיום המצוות עליו כמשא, אבל דעת רבינו - שרק אם רוצה לומר על כוס אחד קידוש וברכת המזון, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, כי הקידוש הוא על להבא (קדושת השבת), וברכת המזון על העבר (הסעודה שאכל) (ראה פסחים קב:), אבל הבדלה וברכת המזון ששניהם על העבר נתקנו, מותר לומר על כוס אחד (מגיד-משנה). (73 שתיית יין, שאילו מים מותר לשותות לפני הבדלה (למעלה ה"ה). (74 פסחים קה, א. ששתייה אינה חשובה, ולפיכך מפסיק בה.

27 יג. הָיָה⁷⁵ אוֹכֵל וְגִמְרָה אֲכִילָתוֹ עִם הַכֶּנֶסֶת שַׁבָּת - מִבְּרֹךְ⁷⁶ בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן תְּחִלָּה, וְאַחֲרָיָהּ כֶּן מִקְדָּשׁ עַל כּוֹס שֶׁנִּי. וְלֹא יִבְרַךְ וּיקְדַּשׁ עַל כּוֹס אֶחָד, שְׁאִין עוֹשִׂין שְׁתֵּי מִצְוֹת בְּכּוֹס אֶחָד⁷⁷; שְׁמַצֻּת קִדּוּשׁ וּמִצְוֹת בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן שְׁתֵּי מִצְוֹת שֶׁל תּוֹרָה⁷⁸ הֵן.

75 פסחים קב, ב. (76 וצריך להזכיר של שבת בברכת המזון, אף שלא קידש עדיין - כיון שעכשיו שבת (שו"ע או"ח סי' רעא). (77 לפי שאין עושים מצוות חבילות חבילות, כמבואר בהלכה הקודמת, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, אבל הבדלה וקידוש מותר לומר על כוס

להשכיב אורחים באופן זמני בבית הכנסת, מותר, שעל תנאי זה נבנה.

1 ט. הָיָה⁵⁶ מִתְאַוָּה לִפְת יוֹתֵר מִן הַיֵּין, אוֹ שְׁלֹא הָיָה לוֹ יֵינ - הָרִי זֶה נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, וּמִבְּרֹךְ "הַמוֹצֵא", וּמִקְדָּשׁ, וְאַחֲרָיָהּ כֶּן בּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל. וְאִין מִבְּדִילִין עַל הַפֶּת⁵⁷, אֶלָּא עַל הַכּוֹס⁵⁸.

(56 פסחים קו, ב. (57 פסחים קז, א: "מר ינוקא ומר קשישא בניו של רב חסדא סיפרו לרב אשי: פעם אחת בא אמימר למקומנו ולא היה לנו יין להבדלה, הבאנו לו שכר להבדיל ולא הבדיל ולא טעם, למחר טרחנו להביא לו יין; לשנה אחרת שוב נודמן אצלנו, ולא היה לנו יין להבדלה ונתנו לו שכר; אמר אמימר, אם כן השכר הוא אצלכם "חמר מדינה" (משקה במקום היין), והבדיל על השכר", הרי שאין מבדילים על הפת גם אם אין יין, כיון שלא הבדיל אמימר על הפת ('תוספות' פסחים קו:). (58 "אמנם אם חל יום-טוב במוצאי שבת, כיון שמקדשים על הפת, והקידוש הוא העיקר, אגב הקידוש מבדילים גם על הפת" ('הגהות מיימוניות').

5 י. מ"ס⁵⁹ שְׁנֵתִפּוֹן לְקַדֵּשׁ עַל הַיֵּין בְּלִילֵי שַׁבָּת, וְשִׁכַּח וְנוֹטֵל יָדָיו קֹדֶם שְׁיִקְדַּשׁ - הָרִי זֶה מִקְדָּשׁ עַל הַפֶּת, וְאִינוּ מִקְדָּשׁ עַל הַיֵּין אַחֲרֵי שֶׁנוֹטֵל יָדָיו לְסְעָדָה. וּמִצְוָה לְבָרֵךְ עַל הַיֵּין בְּיוֹם הַשַּׁבָּת קֹדֶם שְׁיִסְעֵד סְעָדָה שְׁנִיָּה⁶⁰. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא "קִדּוּשָׁא רַבָּה"⁶¹. מִבְּרֹךְ "בּוֹרֵא פְרִי הַגֶּפֶן" בְּלִבְד וְשׁוֹמְתָה, וְאַחֲרָיָהּ כֶּן יִטֵּל יָדָיו וְיִסְעֵד. וְאַסּוּר לוֹ לֶאֱדָם שְׁיִטְעֵם כְּלוֹם קֹדֶם שְׁיִקְדַּשׁ⁶². וְגַם קִדּוּשׁ זֶה לֹא יִהְיֶה אֶלָּא בְּמָקוֹם סְעָדָה.

(59 פסחים קו, א: "אמר רב ברונא אמר רב, הנוטל ידיו - לא יקדש"; ופירש רשב"ם שהקידוש הוא הפסק בין נטילה ל"המוציא", וראה למעלה ה"ו. (60 כמו שאמרו רז"ל: "זכור את יום השבת לקדשו, וזכרה על היין, אין לי אלא בלילה, ביום מניין? - תלמוד-לומר זכור את יום השבת" (פסחים קו). ואין חיוב קידוש מן התורה אלא בכניסת השבת בלילה, אבל קידוש היום הוא רק מדרבנן. (61 כמו שקוראים לעיור "סגי נהור", כך גם קידוש של יום שהיא קצרה שאינה אלא ברכת בורא פרי הגפן בלבד, כינו אותה בשם: "קידושא רבה" (מגיד-משנה). (62 שכל שתיתו רבנן - כמו בדבר תורה תיקנו, וכיון שתיתו קידוש ביום, נוהגים בו כמו בלילה, שלא לטעום קודם קידוש, ולקדש במקום סעודה. אבל הראב"ד חולק על רבינו, וסובר שלא אסרו לטעום ביום קודם קידוש אלא אם לא קידש בלילה, שאז חייב לקדש ביום מן התורה להשלים מה שהחסיר בלילה.

14 יא. יֵשׁ לוֹ לֶאֱדָם⁶³ לְקַדֵּשׁ עַל הַכּוֹס עֶרֶב שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִכְנְסָה הַשַּׁבָּת; וְכֵן מִבְּדִיל⁶⁴ עַל הַכּוֹס מִבְּעוֹד יוֹם, אֶף-עַל-פִּי שְׁעָדִין הִיא שַׁבָּת; שְׁמַצֻּת זְכִירָה - לְאִמְרָהּ בֵּין בְּשַׁעֲת כְּנִיסָתָהּ וְיִצְיָאָתָה בֵּין קֹדֶם לְשַׁעֲתָה זֶה כְּמַעֲט⁶⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקדשין עליו. וכן יין⁹⁴ מזוג. וכן יין צמוקים⁹⁵ - 19
מקדשין עליו; והוא, שיהיו צמוקים שיש בהן 20
להלוותה, שאם ידרך אותן יצא מהן דבשן⁹⁶. וכן 21
יין חדש מגתו⁹⁷ - מקדשין עליו. וסוחר אדם 22
אשכול של ענבים, ומקדש עליו בשעתו⁹⁸. מדינה⁹⁹ 23
שרב יינה שחר - אף-על-פי שהוא פסול לקדוש¹⁰⁰, 24
מתר להבדיל עליו, הואיל והוא חמר מדינה¹⁰¹. 25

(92) בבא-בטרא צז, א. (93) שהכל תלוי בטעם, ולא בריח, וראה למעלה הלכה טו. (94) במים, אולם לפחות יהיה היין יותר מאחד בששה במים (או"ח סי' רד). (95) ענבים מיובשים. (96) מיץ הענבים. (97) ארבעים ימים ראשונים לדריכתו. (98) אבל מצוה מן המובחר ביין ישן (או"ח סי' רעב). (99) פסחים קז, א. (100) כיון שיכול לקדש על הפת, כמבואר בהלכה ט'. (101) שעיקר שתיית המדינה הוא שכר במקום יין.

יח. פשם שמקדשין פלילי שבת ומבדילין במוצאי 26
שבת, כך מקדשין פלילי ימים טובים¹⁰² ומבדילין 27
במוצאייהן ובמוצאי יום הכפורים; שפסלם שבתות 28
ה' הן¹⁰³. ומבדילין במוצאי ימים טובים לחלו של 29
מועד, ובמוצאי שבת ליום טוב; אכל אין מבדילים 30
במוצאי יום טוב לשבת¹⁰⁴. 31

(102) מכילתא (יתרו פרשה ז): "זכור את יום השבת לקדשו" בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו. - אין לי אלא שבת, ימים-טובים מניין? תלמוד-לומר (ויקרא כג, לז) "אלה מועדי ה'". הוקשו מועדים לשבת, אבל אין הקידוש ביום-טוב מן התורה (מגיד-משנה). (103) משנה (חולין כו:). (104) מבואר למעלה פ"א הכ"א.

יט. נסח קדוש יום טוב: ברוך אתה ה' אלהינו מלך 32
העולם, אשר בחר בנו¹⁰⁵ מכל עם, ורוממנו¹⁰⁶ מכל 33
לשון¹⁰⁷. בחר בנו¹⁰⁸ ויגדלנו, רצה בנו ויפארגנו¹⁰⁹. 34
ותתן לנו ה' אלהינו באתה מועדים לשמחה¹¹⁰, 35
חגים וזמנים לששון, את יום טוב מקרא קדש 36
הזה¹¹¹, את יום חג המצות הזה¹¹² או חג השבועות 37
או חג הסוכות¹¹³, זמן חרותנו¹¹⁴ או זמן מתן תורתנו 38
או זמן שמחתנו¹¹⁵, באתה, זכר ליציאת מצרים¹¹⁶. 39
פי בנו בחרת ואותנו קדשית מכל העמים¹¹⁷, ומועדי 40
קדשך¹¹⁸ בשמחה ובששון הנחתנו. ברוך אתה ה', 41
מקדש¹¹⁹ ישראל¹²⁰ והזמנים¹²¹. ואם חל להיות 42
בשבת - מזכיר שבת, וחזתם קדרך שחותם בתפלה: 43
מקדש השבת וישראל והזמנים¹²². 44

(105) שנאמר (דברים ז, ז): "כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, כך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה". (106) שנאמר (עמוס ג, ב): "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה", רוממות על שם (תהילים עה, יא) "תרומונה קגנות צדיק" (אבודרהם). (107) שנאמר (זכריה ח, כג): "בימים ההמה אשר יחזיקו

אחד, כשחל יום-טוב במוצאי שבת, כמבואר בהלכה כב, ובהלכה הקודמת. (78) להוציא ברכות נישואין שהן מדרבנן, ונאמרות על כוס אחד (מגדל עוז).

יד. אין⁷⁹ מקדשין אלא על היין הראוי לנסף על 1
גבי המזבח. לפיכך, אם נתערב בו דבש או שאור, 2
אפלו בטפת החרדל בחבית גדולה - אין מקדשין 3
עליו⁸⁰. כך אנו מודין בכל המערב⁸¹. ויש מי שמתיר 4
לקדש עליו⁸², ואמר: לא נאמר 'היין הראוי לנסף 5
על גבי המזבח' אלא להוציא יין שריחו רע, או 6
מגלה⁸³, או מבשל, שאין מקדשין על אחד מהן⁸⁴. 7

(79) בבא-בטרא צז, א. (80) שאמרה התורה (ויקרא ב, יא): "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'", ואוסרים בכל שהוא, כמבואר בהל' איסורי מזבח פ"ה ה"א. (81) וכעין זה כתב רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"א ה"ב באיסור יין של גוי, וזה לשונו: "הורו גאוני המערב, שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש, הואיל ואינו ראוי למזבח, אינו מתנסך ומותר לשותתו עם הגוי". (82) "ירושלמי פסחים פ"ה ה"א: "יוצאין ביין קנדיטון" והוא יין המעורב בדבש, ראה בתשוב"ן ח"א פ"ה. (83) "שמה טהה מהם נחש וכיוצא מזוחל עפר, וימות" (רבינו בהל' רוצח ושמירת נפש פ"א ה"ו). (84) שכולן פסולין לנסכים (רמב"ם פ"ו מאיסורי מזבח ה"ט וה"י) ופסולם מחמת עצמם (מגיד-משנה).

טו. יין⁸⁵ שטעמו טעם חמץ, אף-על-פי שריחו ריח 8
יין - אין מקדשין עליו⁸⁶. וכן שמרים שנתן עליהן 9
מים, אף-על-פי שיש בהן טעם יין - אין מקדשין 10
עליהן⁸⁷. במה דברים אמורים? בשנתן על השמרים 11
שלושה מים, והוציא פחות מארבעה; אכל אם הוציא 12
ארבעה⁸⁸ - הרי זה יין מזוג, ומקדשין עליו. 13

(85) בבא-בטרא צז, א. (86) שהכל הולך אחר הטעם, וכיון שטעמו חומץ - אין מקדשים עליו (ב"ב צו.), וראה להלן הלכה יז. (87) כיון שאין מברכים עליהם "בורא פרי הגפן" - אלא "שהכל", כמבואר בהל' ברכות פ"ח ה"ט. (88) שאז מברכים עליהם "בורא פרי הגפן", כמבואר בהל' ברכות: "שמרים שנתן עליהם שלשה (מדות מים) והוציא מהם ארבעה (שנמוג יין השמרים עם המים), מברך עליהם בורא פרי הגפן, שזה יין מזוג הוא (שלשה חלקים מים ואחד יין), הוציא פחות מארבעה אף-על-פי שיש בהם טעם יין - מברך עליהם שהכל תחילה".

טז. פלילי⁸⁹ שהיה מלא יין, אפלו מחזיק פמה 14
רביעיות, אם שתה ממנו מעט - הרי זה פגמו 15
ונפסל, ואין מקדשין על השאר⁹⁰; מפני שהוא 16
קשויירי פוסולת⁹¹. 17

(89) פסחים קז, א. (90) ואם אין לו יין אחר, יכול לקדש עליו (הרשב"ם). (91) ואם שופכים לתוכו קצת יין שאינו פגום או קצת מים, חזר להכשרו הראשון (פוסקים).

יז. יין⁹² שריחו ריח החמץ וטעמו טעם יין⁹³ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 וְכֵן בַּיּוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ קִדּוּשָׁא רַבָּא, כְּדִרְךָ שְׁמַקְדֵּשׁ
12 בַּשַּׁבָּת.

130) שהוקשו מועדים לשבת (מכילתא יתרו פרשה ז. וראה למעלה הי"ח).

13 כב. בַּיּוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ קִדּוּשָׁא רַבָּא, כְּדִרְךָ שְׁמַקְדֵּשׁ
14 בַּשַּׁבָּת¹³²? בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עַל הַגֶּפֶן¹³³, וְאַחֵר כֶּף
15 מְקַדֵּשׁ¹³⁴ קִדּוּשׁ יוֹם טוֹב, וְאַחֵר כֶּף מְבָרֵךְ עַל הַנֵּר,
16 וְאַחֵר כֶּף מְבָדִיל, וְחוֹתֵם בַּהֲבִדְלָה: הַמְבָדִיל¹³⁵ בֵּין
17 קִדְשׁ לְקִדְשֵׁי¹³⁶, וְאַחֵר כֶּף מְבָרֵךְ "שֶׁהַחֲנִינוּ".

131) פסחים קג, א. 132) שצריך לעשות הבדלה לשבת, וקידוש ליום-טוב. 133) ונתנו לזה סימן בתלמוד שם: "קנה"ז" = "יין, קידוש, נ"ר, ה'בדלה זמן (=שהחנינו, להלן הכ"ג). 134) שמצוה למהר בכניסת יום-טוב. 135) שמצוה לאחר את יציאת השבת. 136) בין קדושת שבת החמורה לקדושת יום-טוב הקלה ממנה, ומצאנו לשון הבדלה מעין זה "והבדילה הפרוכת לכס בין הקודש ובין קודש הקדשים" (שמות כו, לג). ולא הביא רבינו שצריך לומר לפני החתימה "בין קדושת שבת לקדושת יום-טוב הבדלת", לפי שסובר כפומבדיתאי (פסחים קד). שאין צריך לסמוך לחתימה אלא מעין הפתיחה. ראה מש"כ ב"בירור הלכה" למסכת ביצה יז. ציון ד ולמעלה הלכה ב והערה יב, והלכה ג והערה יט).

18 כג. כָּל לַיְלִית¹³⁷ יוֹם טוֹב¹³⁸ וּבְלִיל יוֹם הַכַּפּוּרִים¹³⁹
19 אוֹמְרִים "שֶׁהַחֲנִינוּ"¹⁴⁰. וּבְשַׁבְעֵי שָׁל פֶּסַח אֵין
20 מְבָרְכִין "שֶׁהַחֲנִינוּ"; מִפְּנֵי שְׂאִינוּ רִגְלָא בְּפָנֵי עַצְמוֹ,
21 וְכִבְרָא בְּרַךְ¹⁴¹ עַל הַזֵּמֶן בַּתְּחִלָּת הַפֶּסַח.

137) עירובין מ, ב. 138) בקידוש. 139) בתפילה. 140) ונקראה ברכה זו בלשון התלמוד: "זמן". 141) משמע, שאם לא אמרו ביום ראשון - יכול לאמרו במשך כל החג (סוכה מז:).

22 כד. סֵדֶר הַבְּדִלָּה¹⁴² בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן,
23 וְאַחֵר כֶּף עַל הַבְּשָׂמִים, וְאַחֵר כֶּף עַל הַנֵּר. וְכִיצַד
24 מְבָרֵךְ עַל הַנֵּר? - בּוֹרָא מְאוּרֵי¹⁴³ הָאֵשׁ. וְאַחֵר כֶּף
25 מְבָדִיל¹⁴⁴.

142) ברכות נא, ב. וסימנה "יבנה" - "יין, ב'שמים, נ"ר ה'בדלה (או"ח סי' רצו). 143) לשון רבים, שהרכה גוונים יש באור (ברכות נב:). 144) אומר ברכת הבדלה, כמבואר בהלכה ג.

26 כה. אֵין¹⁴⁵ מְבָרְכִין עַל הַנֵּר עַד שְׂאִיתוֹ¹⁴⁶ לְאוּרֵי
27 כְּדֵי שְׂפִיר בֵּין מְטַבֵּעַ מְדִינָה זֹו לְמְטַבֵּעַ מְדִינָה
28 אַחֶרֶת. וְאֵין¹⁴⁷ מְבָרְכִין עַל הַנֵּר שֶׁל עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים¹⁴⁸
29 וּמְזֻלוֹת; שֶׁשֶּׁתֶּם מְסַבְּתִין לְעֹבְדֵי פּוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת.
30 וְאֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר שֶׁל עֹבְדֵי פּוֹכְבִּים
31 וּמְזֻלוֹת, וְלֹא עַל הַנֵּר שֶׁל מְתִים¹⁴⁹.

145) משנה, ברכות נא, ב. 146) יהנו. 147) משנה,

עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי". 108) בנוסח אחר: "אשר קדשנו מכל עם" (כת"י התימנים), והנוסח נכון, שאין להזכיר "בחר בנו" שתי פעמים ('מעשה רוקח'). 109) המלים: "ויגדלנו רצה בנו ויפארנו", אינן ממטבע הברכה אלא הוספה מאוחרת ('אבודרהם' בפירוש ההגדה). 110) שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך". 111) שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה' מקראי קודש". 112) כמו שנקרא בתורה (דברים טז, טז), ולא "חג הפסח", כי אכילת פסח היא רק עד חצות הלילה הראשון, אבל אכילת מצות - כל שבעה. 113) דברים טז, יג. 114) שבפסח יצאנו ממצרים. 115) שמחת החג מפורשת בחג הסוכות (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך", ומשם למדים לשאר החגים. 116) בפסח יצאו ממצרים, חג השבועות אחרי שבעה שבועות מיום יציאת מצרים. וסוכות, שנאמר (ויקרא כג, מג): "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים"; בנוסח אחר: "באהבה מקרא קודש וזכר" (כת"י התימנים). 117) מבואר בהלכה ב. 118) פסחים קד, ב. שצריך לומר סמוך לפתיחה מעין החתימה. 119) פסחים קיז, ב. 120) שנאמר (יחזקאל לז, כח): "כי אני ה' מקדש את ישראל". 121) ישיש מקדשים את המועדים, שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה'... אשר תקראו אותם במועדם". 122) "כל מועדי התורה תלויים בזמנים, פסח בזמן קציר שעורים, שבועות בזמן קציר חיטים, וסוכות בזמן האסיף" (רבינו בחיי פ' בא).

1 כ. בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמֵר: וְתִתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה
2 אֶת יוֹם טוֹב¹²³ מְקַרָּא קִדְשׁ¹²⁴ הַזֶּה, זְכוּרֵן¹²⁵ תְּרוּעָה,
3 מְקַרָּא קִדְשׁ, בְּאַהֲבָה, זְכוּר לַיְצִיאַת מִצְרַיִם¹²⁶. כִּי בָנוּ
4 בְּחִרָתָ וְאוֹתָנוּ קִדְשָׁתָ מִכָּל הָעַמִּים, וּדְבָרְךָ אָמֵת¹²⁷
5 וְקִיָּם¹²⁸ לְעַד. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְלֶכֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ,
6 מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְּכוּרֵן. וְאֵם חָל לְהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת
7 - חוֹתֵם: מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְּכוּרֵן, כְּדִרְךָ
8 שְׁחוֹתֵם בַּתְּפִלָּה¹²⁹.

123) ואינו צריך להזכיר ראש-חודש, שהרי גם הוא בכלל יום הזכרון, שנאמר (במדבר י, י'): "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם... והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם" (עירובין מ.). 124) בנוסח אחר: "את יום הזכרון הזה" (ויניציאה, שונוצינו). 125) כן כתב רבינו גם בסדר התפילות בסוף ספר 'אהבה'. אבל במסכת סופרים פי"ט: בחול יאמר "יום תרועה", ובשבת "זכרון תרועה", שאין תוקעים בשבת (כמבואר בה' שופר פ"ב ה"ו). וכן הסכימו הפוסקים. 126) ראש השנה יא, ב: בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, כתוב כאן (שמות ו): "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", וכתוב שם (תהלים פא): "הסירותי מסבל שכמו". 127) שנאמר (תהלים קט, ט): "ראש דברך אמת". 128) שיאמת הבטחת הגאולה שבתורה ובדברי הנביאים ('אבודרהם'). 129) כמבואר בסוף ספר 'אהבה' בסדר תפילות לכל השנה.

9 כא. כָּל לַיְלִית יוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן בַּשַּׁבָּת¹³⁰. וְאֵם
10 אֵין לוֹ יַיִן, אוֹ שֶׁהֵיָה מְתֹאנָה לַפֶּת - מְקַדֵּשׁ עַל הַפֶּת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכיפורים ושבת (פסחים, שם). (167) בנוסח אחר: "מעבודה" (כת"י התימנים).

כח. יום טוב¹⁶⁸ שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּאֻמָּצֵעַ שֶׁבֶת¹⁶⁹, אֹמֵר
בַּהֲבִדְלָה: הַמְבָדִיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל, וּבֵין אֹר לְחֹשֶׁךְ,
וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשֶּׁת יָמֵי
הַמַּעֲשֵׂה - כְּדֶרֶךְ שְׁאוֹמֵר בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת; שְׁפָדֵר
הַהֲבִדְלוֹת הוּא מוֹנֶה. וְאֵין צָרִיף לְכַרְף לֹא עַל
הַבְּשָׂמִים¹⁷⁰ וְלֹא עַל הַנֶּהָר. וְכֵן אֵינוֹ צָרִיף לְכַרְף עַל
הַבְּשָׂמִים בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים.

(168) חולין כו, ב. (169) שאם מוצאי יום-טוב חל בשבת
- מבדילים (למעלה הלכה יח). (170) אבל אין בזה איסור,
ואם רוצה נהנה ומברך על הבשמים.

כט. וְלִמָּה מְבָרְכִים עַל הַבְּשָׂמִים בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת?
מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפֶשׁ דּוֹאֶבֶת¹⁷¹ לִיצִיאַת שַׁבָּת, מְשַׁמְחִין
אוֹתָהּ וּמִיִּשְׁבִּין אוֹתָהּ בְּרִיחַ טוֹב.

(171) ביצה טז, א: "אמר רבי שמעון בן לקיש, נשמה יתירה
נותן הקדוש-ברוך-הוא באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת
נוטלין אותה ממנו".

יום שני ה' תמוז ה'תשפ"ב

פרק שלשים

(1) נתבארו בו חיובי כבוד השבת ועינוגו מה הם. והדברים
המוזהרים מלעשותם מפני כבוד השבת ועינוגו. ונסתיימו
ההלכות בהפלגת מעלת מצוות השבת והיותו מצוה חמורה
מאוד ושכרה כפול (ראה במדרש תהילים סמן צב). ומכופל.

א. אַרְבַּעַה דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בַּשַּׁבָּת, שְׁנַיִם מִן הַתּוֹרָה
וּשְׁנַיִם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְהֵן מִפְּרָשִׁין עַל יְדֵי
הַנְּבִיאִים. שַׁבְּתוֹרָה - זְכוֹר וְשִׁמּוֹר; וְשִׁנְתִּפְרָשׁוּ עַל
יְדֵי הַנְּבִיאִים - כְּבוֹד וְעִנְיָ, שְׁנֶאֱמָר: וְקִרְאתָ לַשַּׁבָּת
עֲנֵה, וְלִקְדוֹשׁ ה' מְכַבֵּד.

(2) זכור בדברות הראשונות (שמות פרק כ' פסוק ח') והיא
מצות קידוש (למעלה פרק כ"ט הלכה א') ושמור בדברות
האחרונות (דברים פרק ה', פסוק י"ב) והיא מצות "לא
תעשה כל מלאכה". (3) הם הענינים השייכים קודם השבת
להכין לצורך כבוד השבת כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב
הגאון רבינו אליהו מוילנה באורח חיים תקכ"ט. (4) ענינים
השייכים בשבת עצמו לצורך השבת, כמו שביאר רבינו
בסמוך וכן כתב הגאון מוילנה שם. (5) הוא השבת כמו
שנאמר (בראשית פרק ב' פסוק ג') "ויברך אלקים את יום
השביעי ויקדש אותו".

ב. אֵיזֶהוּ כְּבוֹד? זֶה שְׁאֹמֵר חֻמֵּים, שֶׁמַּצְוָה עַל
אָדָם לְרַחֵץ פָּנָיו וְיָדָיו וְלִגְלוֹ בַּחֲמִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת,
מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת. וּמִתְעַטֵּף בְּצִיצִית¹⁶, וְיוֹשֵׁב בְּכִכָּד
רֹאשׁ, מִיִּחַל לְהַקְבִּיל פָּנָיו הַשַּׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹצֵא
לְקִרְאת הַמֶּלֶךְ. וְחֻמֵּים הָרִאשׁוֹנִים הֵיוּ מְקַבְּצִין

ברכות נא, ב. (148) "עבודת-כוכבים ומשמשיה ותקרובת
שלה וכל הנעשה בשבילה, אסורים בהנאה, שנאמר: ולא
תביא תועבה אל ביתך" (רבינו בהל' עבודת כוכבים פ"ז
ה"ב). (149) שלא נעשה להאיר אלא לכבוד המת.

1 כו. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִדְלִיק מַעֲבָד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת, או
2 עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת מִיִּשְׂרָאֵל - מְבָרְכִין עָלָיו¹⁵⁰;
3 עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת מַעֲבָד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת - אֵין
4 מְבָרְכִין עָלָיו¹⁵¹. הִיָּה מְהֵלָּה חוּץ לְכַרְף וְרָאָה אוֹר:
5 אִם רִב¹⁵² אֲנָשִׁי הַכַּרְף עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת - אֵינוֹ
6 מְבָרְךָ, וְאִם רִב יִשְׂרָאֵל¹⁵³ - מְבָרְךָ. אוֹר שֶׁל כִּבְשֹׁן,
7 שֶׁל תַּנּוּר וְשֶׁל פִּירִים - לְכַתְּחָלָה¹⁵⁴ לֹא יִכְרֶךְ עָלָיו¹⁵⁵.
8 הַגִּחְלִים, אִם פְּשִׁיכִנִּים חִסָּם בִּינֵיהֶן דּוֹלֵק מֵאֵלָיו -
9 מְבָרְכִין עָלֵיהֶן¹⁵⁶. אוֹר שֶׁל בֵּית הַמִּדְרָשׁ¹⁵⁷, אִם יֵשׁ
10 שָׁם אָדָם חָשׁוּב שֶׁמְדַלֵּיקִים בְּשִׁבְלֵו - מְבָרְכִין עָלָיו;
11 שֶׁל בֵּית הַקֶּנֶסֶת, אִם יֵשׁ שָׁם חֶזֶן שֶׁהוּא דָר שָׁם -
12 מְבָרְכִין עָלָיו. וְאִבּוּקָה¹⁵⁸ לְהַבְדִּילָה - מַצְוָה מִן
13 הַמִּבְחָר. וְאֵין מַחְזִירִין עַל הָאוֹר¹⁵⁹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּחְזִירִין
14 עַל כָּל הַמַּצּוֹת, אֲלֵא אִם יֵשׁ לוֹ - מְבָרְכִין עָלָיו.

(150) אם לא היה במסיבה של גויים, שהרי סתם מסיבתם
לעבודה-זרה (מגיד-משנה). (151) שאין מברכים אלא על
אור ששבת ממלאכת עבירה, ואור שהדליק הגוי בשבת -
כיון שאם הדליק ישראל עובר, לפיכך אין מברכים עליו.
(152) או אפילו מחצה על מחצה (מגיד-משנה).
(153) שאנו תולים שהאור של ישראל הוא. (154) בתחילת
שריפת הלבנים. (155) שאינו עשוי להאיר, אלא לשרוף
את הלבנים. (156) אם עשויים להאיר, אבל אם עשויים
לחמם - אין מברכים עליהן. (157) מדליקים נרות לכבוד
המקום ולא להאיר. (158) פסחים קג, ב. קסמי עץ או נרות
רבים דולקים ביחד. (159) ברכות נג, ב.

15 כז. אוֹר¹⁶⁰ שֶׁהִדְלִיק בַּשַּׁבָּת לְחוּלָה¹⁶¹ וּלְחִיָּה¹⁶² -
16 מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. אוֹר שֶׁהִקְדִּיחַ¹⁶³ מִן
17 הַעֲצִים וּמִן הָאֲבָנִים - מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי
18 שַׁבָּת¹⁶⁴; שֶׁהִיא הִיָּתָה תַּחֲלַת בְּרִיתוֹ בֵּינֵי אָדָם¹⁶⁵.
19 אֲבָל אֵין מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים; שְׁאֵין
20 מְבָרְכִין בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים אֲלֵא עַל אוֹר
21 שֶׁשַּׁבָּת¹⁶⁶. אַף-עַל-פִּי שֶׁהִדְלִיק לְחוּלָה אוֹ לְחִיָּה בְּיוֹם
22 הַכִּפּוּרִים - מְבָרְכִין עָלָיו, שֶׁהָרִי שַׁבָּת מַעֲבָרָה¹⁶⁷.

(160) ברכות נג, א. (161) שיש בו סכנה (למעלה פרק ב
הלכה ב). (162) יולדת (למעלה פרק ב הלכה יא).
(163) שהוצא מעצים ואבנים. (164) כי בשבת צריכים נר
ששבת ממלאכת עבירה, וזה שהוציאו במוצאי שבת -
מותר. (165) במדרש מובא: "כיון ששקעה החמה
במוצאי-שבת (לבריאת אדם הראשון), התחיל החושך
ממשמש ובא, ונתיירא אדם הראשון . . . מה עשה הקב"ה?
- זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור, ובירך
עליה בורא מאורי האש" (בראשית רבה פרשה יב). וכעין
זה במס' פסחים נד. (166) שהיה דלוק מערב יום

- 1 תלמידיהן בערב שבת, ומתעטפים ואומרים: בואו
2 ונצא לקראת שבת המלכה.⁷

(6) "כך היה מנהגו של רבי יהודה בר' אלעאי, מביאים לו עריבה מליאה חמין (=מים חמים) ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות" (מסכת שבת דף כ"ה עמוד ב'). (7) מסכת שבת דף קי"ט עמוד א'. ושם כתוב: "בואו ונצא לקראת שבת המלכה" אבל כנראה היתה גרסת רבינו "לקראת שבת מלכא" (וכן הוא במגיד משנה) והוא תרגום של "מלך".

- 3 ג. ומקבול השבת - שלילבש פסות נקנה. ולא יהיה
4 מלבוש החל מלבוש השבת.⁸ ואם אין לו להחליף
5 - משלשל טליתו,⁹ פדי שלא יהא מלבשו מלבוש
6 החל. ועצרא תקון¹⁰, שיהיו העם מכבדים בחמישי¹¹,
7 מפני כבוד השבת.

(8) במדרש תנחומא (בראשית פרק ב') "וכבדתו במלבושים נאים ובכסות נקיה שלא יהא נראה כמו בחול". ובשבת דף קי"ג עמוד א'. אמרו: "וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול" וכן אמרו חכמים על רות שהיו לה בגדים מיוחדים לשבת (ירושלמי מסכת פאה פרק ח' הלכה ד'). (9) "שיראו ארוכים, והוא מדת העשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, וכבוד שבת הוא" (רש"י במסכת שבת שם). (10) מסכת בבא קמא דף פ"ב עמוד ב'. (11) ולא בערב שבת, כדי שיהיו פנויים להתעסק בצרכי שבת (מגן אברהם). [וראה בשיטת רבינו ידידיה על מועד קטן חלק ב' עמ' ג' הערה 10].

- 8 ד. אסור לקבץ סעדה ומשתה¹² בערב שבת, מפני
9 כבוד השבת¹³. ומתיר לאכל ולשתות עד שתחשך;
10 ואף-על-פי-כן מקבול השבת שמינע אדם מן
11 המנוחה ולמעלה מלקבץ סעדה¹⁴, פדי שיקנס לשבת
12 כשהוא מתאנה לאכל¹⁵.

(12) משתה כזה שאין רגיל לעשות בחול, כגון סעודת אירוסין ודומיהן (ירושלמי מסכת כתובות פרק א' הלכה א'). (13) שלא יתבטל מהכנת צרכי סעודת שבת. — "אמר רבי יוחנן, שתי משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתה בשבת (כשהחכם דורש דרשות לרבים בשבת והם יושבים בסעודה, והיה להם להקדים הסעודה או לאחר) ואחת קבעה סעודתה בערב שבת. ושתיהן נעקרו" (מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב'). (14) רגילה שנוהג בה בימות חול (וראה למעלה). (15) מסכת פסחים דף צ"ט עמוד ב' והכוונה למנחה קטנה, שהוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה (ראה מה שכתב רבינו בהלכות תפילה פרק ג'. הרב המגיד).

- 13 ה. מסדר אדם שלחנו בערב שבת, ואף-על-פי
14 שאינו צריך אלא לכזית¹⁶; וכן מסדר שלחנו
15 במוצאי שבת, ואף-על-פי שאינו צריך אלא
16 לכזית¹⁷; פדי לכבוד בכניסתו וביציאתו. וצריך
17 לתקן ביתו מבעוד יום, מפני כבוד השבת¹⁸. ויהיה

(16) מסכת שבת דף קי"ט עמוד ב'. (17) מסכת שבת שם. והיא הנקראת סעודת "מלוה מלכה", שמכבוד שבת הוא ללוותה ביציאתה דרך כבוד, כאדם המלווה את המלך בצאתו מן העיר (רש"י). (18) כדי שימצאנו ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת (או"ח רסב). (19) "רבי יוסי בר' יהודה אומר, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו, ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת, מלאך טוב אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן על כרחו" (מסכת שבת שם). "ומטה מוצעת היינו המטה שיושבים עליה בשעת הסעודה, שכן היה מנהגם בימים הקדמונים. והב"ח (רסב) כתב שגם המטה ששוכב עליה תהיה מוצעת [וכן נראה מדברי רבינו שהרי כתב "ושלחן ערוך לאכול ומטה מוצעת" — משמע שרק השלחן הערוך הוא לאכול ולא המטה המוצעת. וראה בפרק י"ג מהלכות אישות הלכה ג' ומה שכתבנו שם בשם המאירי].

1. אף-על-פי שהיה אדם חשוב ביותר, ואין דרכו
2 לקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות
3 שפפית - חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת
4 בגופו, שזה הוא פבורו. חכמים הראשונים - מהם
5 מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן; ומהן מי שהיה
6 מבשל, או מולח בשר, או גודל פתילות, או מדליק
7 גרות; ומהן מי שהיה יוצא וקונה דברים שהן לצורך
8 השבת ממאכל ומשקה, אף-על-פי שאין דרכו בכך.
9 וכל המפרה בדבר זה - הרי זה משפח²⁰.

(20) "אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוהו" (שם עוסק גופו במצוה מקבל שכר יותר. קידושין דף מ"א עמוד ב').

1. איזהו ענג? זהו שאמרו חכמים²¹, שצריך לתקן
2 תבשיל שמין²² ביותר ומשקה מבשם לשבת - הפל
3 לפי ממונו של אדם. וכל המפרה בהוצאת שבת
4 ובתקון מאכלים רבים וטובים - הרי זה משפח²³.
5 ואם אין ידו משגת - אפילו לא עשה אלא שלק
6 ופיוצא בו משום כבוד שבת, הרי זה ענג שבת²⁴.
7 ואינו חייב להצר לעצמו ולשאל מאחרים פדי
8 להרבות במאכל בשבת²⁵. אמרו חכמים
9 הראשונים²⁶: עשה שפתך חל²⁷, ואל תצטרך
10 לבריות²⁸.

(21) מסכת שבת דף קי"ח עמוד ב'. (22) [כן הוא בדברי רב נסים גאון בהקדמתו לספר המפתח למסכת ברכות: "ואכילת הטמון והאליה לא נעלם אפילו מהנשים". וכן כתב רז"ה בפרק ג' דשבת: "ולהזמין, לבשל ולהטמין, ולענג את השבת ולהשמין"]. (23) "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, חוץ מהוצאת שבת ויום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין לו" (מסכת ביצה דף ט"ז עמוד א'). (24) מסכת שבת דף

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה, אבל כל הפוסקים לא הכריעו כן. וכתב בתשובת שבות יעקב, שאם יש לו רק ככר שלם אחד וחצי ככר די בזה, שמבואר (מסכת ברכות דף ג' עמוד ב') משמורה ופלגא תרי משמורות חשיב להו, כמו כן ככר וחצי נחשבים לשתיים. (39) שגם ביום טוב לא ירד המן ובערב יום טוב היה להם לחם משנה (תוספות מסכת ביצה דף ב' עמוד ב' מדברי המכילתא בשלח).

- 13 י. אֶכִּילַת בֶּשֶׂר וְשִׁתִּית יַיִן בַּשַּׁבָּת - עֲנֵג הוּא לֹא⁴⁰.
- 14 וְהוּא, שֶׁהֵיחָה יָדוֹ מִשְׁגָּתוֹ⁴¹. וְאָסוּר לְקַבֵּץ סְעֵדָה עַל
- 15 הַיַּיִן בַּשַּׁבָּת וּבְיָמִים טוֹבִים בַּשְּׂעֵת בֵּית הַמִּדְרָשׁ⁴².
- 16 אֲלֵא כִּף הָיָה מְנַהֵג הַצַּדִּיקִים הָרְאוּשׁוֹנִים: מִתְּפַלֵּל
- 17 אָדָם בַּשַּׁבָּת שִׁחְרִית וּמוֹסָף בְּבֵית הַקִּנְסָת, וְיָבוֹא
- 18 לְבֵיתוֹ וְיִסְעֵד סְעֵדָה שְׁנִיָּה, וְיִלָּךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, יִקְרָא
- 19 וְיִשְׁנָה עַד הַמְּנַחָה, וְיִתְפַּלֵּל מְנַחָה, וְאַחֵר כִּף יִקְבֹּעַ
- 20 סְעֵדָה שְׁלִישִׁית עַל הַיַּיִן, וְיֵאכֹל וְיִשְׁתֶּה עַד מוֹצָאֵי
- 21 שַׁבָּת.

(40) מסכת שבת דף ק"ט עמוד א'. שכיון שהוא עונג - מצוה לעשותו בשבת, שהרי נאמר (ישעיה פרק נ"ח פסוק י"ג): "וקראת לשבת עונג". וראה למעלה בהלכה א'. (41) ראה למעלה הלכה ד'. (42) מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב' והובאה למעלה בהלכה ד'.

- 22 יא. אָסוּר לוֹ לְאָדָם שְׁיַהֲלֹךְ בְּעֶרְבֵי שַׁבָּתוֹת יוֹתֵר
- 23 מִשְׁלֹש פְּרָסָאוֹת⁴³ מִתְחַלֵּת הַיּוֹם, כְּדִי שְׁיִגְעַע לְבֵיתוֹ⁴⁴
- 24 וְעוֹד הַיּוֹם רַב, וְיִכְבֵּן סְעֵדָה לְשַׁבָּתוֹ⁴⁵; שֶׁהָיָה אֵין
- 25 אֲנָשִׁי בֵיתוֹ יוֹדְעִין שֶׁהַיּוֹם יָבוֹא כְּדִי לְהַכִּין לוֹ. וְאֵין
- 26 צָרִיךְ לֹאמַר אִם הָיָה מִתְאַרְחֵת אֲצֵל אַחֲרִים; שֶׁהוּא
- 27 מְבַיֵּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִכִּינוּ לָהֶן דָּבָר הָרָאוּי לְאוֹיְחִין.

(43) מסכת סוכה דף מ"ד עמוד ב' וכל פרסה - ארבעה מילין, שהן שמונת אלפים אמה. (44) וכשמהלך בעגלה או ברכבת אסור לנסוע דרך שיש בה משך זמן הילוך שלש פרסאות ברגל (ב"ח רמ"ט). (45) מסכת פסחים דף ס"ח עמוד ב' ומסכת ברכות דף ל"א עמוד ב'.

- 28 יב. אָסוּר לְהִתְעַנּוּת⁴⁶ וְלִזְעַק וְלְהִתְחַנֵּן וּלְבַקֵּשׁ
- 29 רַחֲמִים בַּשַּׁבָּת. וְאֲפִלּוּ בַּצָּרָה מִן הַצָּרוֹת, שֶׁהַצָּבוֹר
- 30 מִתְעַנֵּין וּמִתְרַעֲנִין עָלֶיהֶן - אֵין מִתְעַנֵּין וְלֹא מִתְרַעֲנִין
- 31 בַּשַּׁבָּת⁴⁷, וְלֹא בְיָמִים טוֹבִים; חוּץ⁴⁸ מִעֵיר שֶׁהִקְיְפוּהָ
- 32 עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלֹת אוֹ נֶהָר, אוֹ סְפִינָה הַמְּטַרְפֶּת⁴⁹
- 33 בָּיָם⁵⁰ - שֶׁמִּתְרַעֲנִין עָלֶיהֶן בַּשַּׁבָּת לְעוֹזְרוֹ⁵¹, וּמִתְחַנְּנִין
- 34 וּמְבַקְשִׁין עָלֶיהֶן רַחֲמִים.

(46) ש"מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא על הצבור. . . ומצוה מדברי סופרים להתענות על כל צרה. . . " (רבינו בפרק א' מהלכות תענית). (47) וכל זה לענין תענית ותרועות, אבל לענין הצלה, כבר כתב רבינו (פרק ב') שאין לך דבר העומד בפני פקוח נפש, ומחללין שבת להציל אפילו יחיד מירשאל. (48) משנה במסכת תענית דף י"ט עמוד א'. (49) שהסער טורפה ואילך וקרובה להשתבר. (50) ראה למעלה פרק ב'

ק"ח עמוד ב'. (25) ומה שאמרו חכמים "כתוב (נחמה פרק ח' פסוק י') לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדוננו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני, לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע", - היינו כשיש לו משכנות לפרוע חובו, רק שאין לו כסף תחת ידו (תוספות ביצה דף ט"ו עמוד ב'). ואף על פי כן חייב לצמצם אכילתו בשאר ימות החול כדי לכבד את השבת בתוספת תבשילין. (26) מסכת פסחים דף ק"ב עמוד א'. (27) שיאכל סעודותיו בצמצום ודיו בשתי סעודות כמו בימות החול. (28) ליטול מקופה של צדקה. אבל מי שנצרך לקופה גם כל ימות החול, אז מוטלת חובה על גבאי הצדקה לפרנסו בשבת יותר מבימות החול (טור או"ח רמ"ב), וראה להלן הלכה ט'.

- 1 ח. מִי שֶׁהָיָה עֲנֵג וְעָשִׂיר, וְהָרִי כָּל יָמָיו בַּשַּׁבָּת -
- 2 צָרִיךְ לְשִׁנּוֹת מֵאֲכֹל שַׁבָּת מִמֵּאֲכֹל הַחֹל. וְאִם אֵי
- 3 אֲפָשִׁיר לְשִׁנּוֹת - מִשְׁנָה זְמַן הָאֲכִילָה²⁹: אִם הָיָה רָגִיל
- 4 לְהִקְדִּים - מֵאַחֲרֵי³⁰, וְאִם הָיָה רָגִיל לְאַחֵר - מִקְדִּים.

(29) מסכת שבת קף ק"ט עמוד א'. כדי שיהא היכר בסעודתו שהוא לכבוד השבת. (30) אבל לא יותר מדאי שלא ירעב ויתבטל מעונג שבת (שו"ע או"ח סימן רפ"ח).

- 5 ט. חֵיב אָדָם לְאָכֹל שְׁלֹש סְעֻדוֹת בַּשַּׁבָּת³¹: אַחַת
- 6 עֶרְבִית, וְאַחַת שַׁחְרִית, וְאַחַת בְּמִנְחָה³². וְצָרִיךְ
- 7 לְהִזְהֵר בְּשִׁלֹש סְעֻדוֹת אֵלוֹ, שֶׁלֹּא יִפְחַת מִהֶן כָּלֵל.
- 8 וְאֲפִלּוּ עָנִי, הַמִּתְפַּרְגֵּס מִן הַצָּדָקָה, סוֹעֵד שְׁלֹש
- 9 סְעֻדוֹת³³. וְאִם הָיָה חוֹלָה מְרַב הָאֲכִילָה, אוֹ שֶׁהָיָה
- 10 מִתְעַנֶּה³⁴ תְּמִיד³⁵ - פְּטוּר מִשְׁלֹש סְעֻדוֹת³⁶. וְצָרִיךְ
- 11 לְקַבֵּעַ כָּל סְעֵדָה מִשְׁלֹשֶׁתָן עַל הַיַּיִן³⁷, וְלִבְצֹעַ עַל
- 12 שְׁתֵּי כַּפְרוֹת³⁸. וְכֵן בְּיָמִים טוֹבִים³⁹.

(31) "תנו רבנן, חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, שנאמר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ה) "אכלוהו היום, כי שבת היום לה', היום לא תמצאוהו בשדה" - שלש פעמים היום, מכאן לשלש סעודות בשבת" (מסכת שבת דף ק"ז עמוד ב' לדעת רבנן החולקים על רבי חידקא שהצריך ארבע סעודות). (32) ויש אומרים שאין חיוב בזמנים הללו, והעיקר רק לאכול בשבת שלש סעודות (הרב המגיד). (33) מסכת פאה פרק ח' משנה ז' וראה למעלה הלכה ז'. (34) כגון תענית חלום (ראה בפרק א' מהלכות תענית) ולהלן בהלכה י"ב. (35) בכ"י חסרה תיבת "תמיד" וראה בכסף משנה. (36) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). (37) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). (38) "אמר רבי אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת, דכתיב (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ב) "לחם משנה", ואמר רב אשי: ראיתי לרב שאחז שתי ככרות בשעת הברכה ובצע אחד מהם, אמר: "לקטו" כתיב (מסכת שבת דף ק"ז עמוד ב'). ובס' שבלי הלקט כתב שבסעודה שלישית אין צריך לחם

25 וְכָל הַשּׁוֹמֵר אֶת הַשִּׁבְתָּ פְּהִלְכָתָהּ, וּמִכַּפְּדָהּ וּמִעֲנֻגָּהּ
26 כְּפִי כָחוּ - כָּבֵד מִפְּרֹשׁ בְּקִבְלָהּ שִׁכְרוּ בְּעוֹלָם הָיָה
27 יֵתֵר עַל הַשִּׁכָּר הַצָּפוֹן לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאָמַר: אִזּוֹ
28 תִּתְעַנֵּג עַל ה', וְהִרְבִּכְתִּיד עַל בְּמַתִּי אֶרֶץ, וְהִאֲכַלְתִּיד
29 נִחְלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ, כִּי פִי ה' דִּבֶּר.

(62) שנאמר (נחמיה פרק ט' פסוקים י"ג-י"ד) "ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים, ותתן להם משפטים ישרים ותורות אמת חוקים ומצוות טובים, ואת שבת קדשך הודעת להם ומצוות וחוקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך" (ירושלמי מסכת נדרים פרק ג' הלכה ט'), הרי שהשבת שקולה כנגד כל המצוות. וכן הוא בחולין דף ה' עמוד א'. ועבודה זרה, שנאמר (במדבר פרק ט"ו פסוק כ"ב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' ביד משה" ואמרו חכמים (מסכת הוריות דף ח' עמוד א') שבעובד עבודה זרה הכתוב מדבר.

הלכות עירובין

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים¹, וְאִינָה מִן הַמִּנְיָן².

וּבְאֹר מִצְוָה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

(1) חכמים הראשונים נקראים סופרים, ראה דברי הימים ב, נה. ועזרא ז, ו. ועיין ב'ירושלמי' שקלים (פ"ה ה"א) למה נקראו חכמים הראשונים סופרים. (2) של תרי"ג מצוות שנאמרו למשה בסיני (מכות כג:). בניגוד לבעל 'הלכות גדולות' שמנה בין תרי"ג המצוות גם כמה מצוות דרבנן. וראה ב'ספר המצוות' שרש ראשון, וברמב"ן רמ"גילת אסתר שם.

פָּרֶק ראשון³

(3) נתבאר בו בכלל, עניין העירוב מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו. ונתבאר כל זה בעניין עירובי החצרות ושיתוף המבואות.

א. חָצֵר שֵׁישׁ בֶּה שְׁכָנִים⁴ הִרְבָּה, כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּבֵית לְעֶצְמוֹ - דִּין תּוֹרָה הוּא, שִׁיחִיו כָּל מִתְרִין לְטַלֵּט בְּכָל הַחֲצֵר, וּמִבֵּיתֵים לְחֲצֵר, וּמִהַחֲצֵר לְבֵיתֵים; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַחֲצֵר רְשׁוּת הֵיחָד אַחַת, וּמִתְרִין לְטַלֵּט בְּכָלָהּ. וְכֵן הִדִּין בְּמִבּוֹי⁵ שֵׁישׁ לוֹ לְחִי אוֹ קוֹרֶה⁶, שִׁיחִיו כָּל בְּנֵי הַמִּבּוֹי מִתְרִים לְטַלֵּט בְּכָלוֹ, וּמִחֲצֵרוֹת לְמִבּוֹי, וּמִמִּבּוֹי לְחֲצֵרוֹת; שֶׁכָּל הַמִּבּוֹי רְשׁוּת הֵיחָדִיד הוּא. וְכֵן הִדִּין בְּמִדִּינָה שֶׁהִיא מְקַפֶּת חוּמָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים, שֵׁישׁ לָהּ דִּלְתוֹת וּנְנַעְלוֹת⁸ בְּלִילָה, שֶׁכָּלָהּ רְשׁוּת הֵיחָדִיד הִיא. זֶה הוּא דִּין תּוֹרָה.

(4) דיירים הגרים בתוך אותה חצר. (5) הבתים היו בנויים סביב לשלש רוחות של חצר, ופתוחים לאותו ריוח שבאמצע שנקרא 'חצר'. ומן החצר נכנסים לרחוב שנקרא 'מבוי', והרבה חצרות פתוחות למבוי. ונקרא מבוי, מפני שעל-ידו באים לחצרות, והוא מלשון "הראנו נא את מבוא

הלכה כ"ד. (51) [ראה בפרק א' מהלכות תענית הלכה ו' שכתב: "אין תוקעין אלא - לעזור אותם ולהצילין". וכן יש לפרש כאן].

יג. אֵין צָרִין עַל עֲרִירוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה יָמִים קִדָּם הַשִּׁבְתָּ⁵²; כְּדִי שִׁתְּחַיֵּשֵׁב דַּעַת אָנָּשִׁי הַמִּלְחָמָה עֲלֵיהֶן, וְלֹא יִהְיֶה מִבְּהָלִים וּטְרוּדִים בְּשִׁבְתָּ. אֵין מִפְּלִיגִין⁵³ בְּסִפִּינָה פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה יָמִים קִדָּם הַשִּׁבְתָּ; כְּדִי שִׁתְּחַיֵּשֵׁב דַּעַתוֹ עֲלֵיו קִדָּם הַשִּׁבְתָּ, וְלֹא יִצְטָעֵר יֵתֵר מִדִּי⁵⁴. וְלִדְבַר מִצְוָה - מִפְּלִיג בֵּינֵם אֶפְלוּ בְּעֶרֶב שִׁבְתָּ. וּפּוֹסֵק⁵⁵ עִמּוֹ לְשִׁבְתָּ, וְאִינוֹ שׁוֹבֵת⁵⁶. וּמִצָּר לְצִידוֹ⁵⁷ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - אֶפְלוּ לְדַבֵּר הִרְשׁוֹת מִתֵּר לְהַפְלִיג בְּעֶרֶב שִׁבְתָּ. וּמִקּוֹם שֶׁנֶּהְגוּ שֶׁלֹּא יִפְלִיג בְּעֶרֶב שִׁבְתָּ כָּלֹל - אֵין מִפְּלִיגִין⁵⁸.

(52) מסכת שבת דף י"ט עמוד א'. "ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת, שנאמר (דברים פרק כ' פסוק כ') עד דרתה, ואפילו בשבת, בין מלחמת מצוה בין מלחמת הרשות" (רבינו פרק ו' מהלכות מלכים). (53) מסכת שבת שם. ובכ"י הגירסא "ומפני זה אין מפליגין". (54) לפי שכל המפליגים בימים המלוחים יש להם בג' ימים הראשונים צער ובלבול ושנוי וסת וגופם משתבר מנענוע הספינה, ואין רוחם חוזרת עד שלשה ימים. (55) ומתנה עם הנכרי שישבות בשבת. (56) אם אחר כך לא ישבות הגוי. (57) שאין בנייהן אלא מהלך יום אחד. (58) מסכת פסחים דף ג' עמוד ב' שכיון שקבלו אבותם מנהג זה, אסור לבטלו, שנאמר (משלי פרק א' פסוק ח') "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן".

יד. תִּשְׁמִישׁ הַמָּטָה - מִעֲנֵג שִׁבְתָּ הוּא⁵⁹. לְפִיכָךְ עֹנֵת תִּלְמִידֵי חֻכְמִים הַבְּרִיאִים, מְשַׁמְשִׁין מְלִילֵי שִׁבְתָּ לְלִילֵי שִׁבְתָּ⁶⁰. וּמִתֵּר לְכַעַל בְּתוּלָה לְכַתְחֵלָה בְּשִׁבְתָּ, וְאֵין בָּזָה לֹא מִשּׁוֹם חוֹבֵל וְלֹא מִשּׁוֹם צָעַר לָהּ⁶¹.

(59) מסכת כתובות דף ס"ב עמוד ב'. (60) חכמים דרשו על הכתוב (תהילים פרק א' פסוק ג') "אשר פרוי יתן בעתו" זה עונת תלמידי חכמים בליל שבת, שהוא ליל תענוג ושביחה והנאת הגוף (רש"י). (61) מסכת כתובות דף ד' עמוד א'. מפני שדם הבתולים אינו מובלע בכותלי בית הרוחם, אלא כנוס הוא שם כמופקד ומוצנע בתוך הכלי, וזה פתחו שיצא הדם מתוכו, ואינו עושה חבורה.

טו. הַשִּׁבְתָּ וְעִבּוּדֵת כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת - כָּל אַחַת מִשְׁתִּיחֶן שִׁקּוּלָה כְּנֶגֶד שְׁאָר כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה⁶². וְהַשִּׁבְתָּ הִיא הָאוֹת שְׁפִין הַקְדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבִינָנוּ לְעוֹלָם. לְפִיכָךְ, כָּל הַעוֹבֵר עַל שְׁאָר הַמִּצְוֹת - הִרִי הוּא בְּכָלֹל רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַמַּחֲלֵל שִׁבְתָּ בְּפִרְהֶסְיָא - הִרִי הוּא כְּעוֹבֵד עִבּוּדֵת כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת, וּשְׁנֵיהֶם כְּעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת לְכָל דְּבָרֵיהֶם. לְפִיכָךְ מְשִׁיבַת הַנֶּבִּיא וְאוֹמֵר: אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֵׂה זֹאת, וְכֵן-אֲדָם יַחֲזִיק בָּהּ, שִׁמֵּר שִׁבְתָּ מִחֲלָלוֹ וּגְזָמָהּ.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 לרחובות המדינה¹⁶ וישוקיה ולהכניס מהם לחצרות,
15 כן מתר להוציא מן המדינה לשדה¹⁷ ולהכניס מן
16 השדה למדינה; ויחשבו, שהשוקים והרחובות -
17 הואיל והן רשות לכל, הרי הן פסדות וכמדברות¹⁸;
18 ויאמרו, שהחצרות בלבד הן רשות היחיד; וידמו,
19 שאין ההוצאה מלאכה ושמותר להוציא ולהכניס
20 מרשות היחיד לרשות הרבים¹⁹.

(16) כשהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים (למעלה
ה"א). (17) דברים אלו צריכים עיון, שהרי שדה הוא
כרמלית (פי"ד משבת ה"ד), והיה לו לכתוב "מן המדינה
לרשות הרבים". (18) ראה פי"ד מהלכות שבת ה"א.
(19) כל זה לענין שיתופי מבואות שיחשבו שהשוקים הם
רשות הרבים, ושוב תיקן גם עירובי חצרות שיחשבו שגם
החצר היא כמו רשות הרבים, וכמו שכתב בסמוך בהלכה ה'.

21 ה. לפיכך תקן, שכל רשות היחיד שתחלק בדירין,
22 ויאחז כל אחד ואחד בה רשות לעצמו, וישאר
23 ממנה מקום ברשות פלן²⁰ ויד פלן שיה בו, כגון
24 חצר לפתים - שנחשב אותו המקום שיד פלן שיה
25 בו כאלו הוא רשות לרבים, ונחשב כל מקום
26 ומקום, שאחז כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו,
27 שהוא בלבד רשות היחיד, ויהיה אסור להוציא
28 מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד פלם שיה בו,
29 כמו שאין מוציאין מרשות היחיד לרשות הרבים;
30 אלא ישתמש כל אחד ברשות שחלק לעצמו בלבד,
31 עד שיערבו פלן, אף על פי שהכל רשות היחיד.

(20) דעת רבינו שלא תיקנו עירוב רק בבתי שיש להם חצר
משותפת, וכן נראה מדברי המשנה והגמרא (במסכת
עירובין) שלא הזכיר בכל מקום אלא "עירובי חצרות" או
"שיתופי מבואות", ולא מצינו "עירובי בתיים" (תפארת
ישראל' עירובין פרק ז), אבל ה'תוספות יום טוב' (שם)
הוכיח מן המשנה, שגם בדירות בלי חצר משותפת יש דין
עירוב, אבל הפוסקים חולקים עליו.

32 ו. ומה²¹ הוא הערוב הזה? הוא שיתערבו במאכל
33 אחד, שמניחין אותו מערב שבת. כלומר, שפלנו
34 מערבין ואכל אחד לכלנו, ואין כל אחד ממנו חולק
35 לרשות מחברו, אלא פשם שיד פלנו שיה במקום זה
36 שנשאר לכלנו, כן יד פלנו שיה בכל מקום שאחז
37 כל אחד לעצמו, והרי פלנו רשות אחד. ובמעשה
38 הזה לא יבואו לטעות ולדמות, שמותר להוציא
39 ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים.

(21) עירובין מט, א.

40 ז. הערוב שעושים בני החצר זה עם זה - הוא
41 הנקרא ערובי חצרות; ושעושין אנשי מבוי זה עם
42 זה או כל בני המדינה - הוא הנקרא שתוף.

43 ח. אין²² מערבין בחצרות אלא בפת שלמה²³ בלבד.

העיר" (שופטים א, כד). (6) זה לשון רבינו (פי"ז מהלכות
שבת ה"ב): "היאך מתירים מבוי הסתום [משלש רוחותיו],
עושה לו ברוח רביעית לחי (קרב) אחד (שהוא כמחיצה
ברוח רביעית) או עושה עליו קורה (שעל-ידיה יהיה היכר,
שלא יבואו לטעות ולטלטל ברשות הרבים גמורה, וגם שלא
יבואו לטלטל משם ולחוצן) ודיו, ותחשב אותה קורה או
אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית, ויעשה רשות היחיד
ויהיה מותר לטלטל בכלולו, שדין תורה - בשלש מחיצות
בלבד מותר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית,
ולפיכך די לה בלחי או קורה". (7) בכת"י הגירסא: "רשות
אחת". (8) בכת"י הגירסא: "נעולות", וכן הוא ב'מגיד
משנה'. וזה מתאים למה שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת
ה"י: "ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה, אבל צריך שיהיו
ראויות להנעול". ולפי נוסחתנו, נראה שצריך שיהיו נעולות
(ועיין כסף-משנה פי"ז שם בשם הרשב"א).

1 ב. אבל מדברי סופרים אסור לשכנים לטלטל
2 ברשות היחיד שיש בה חלקה בדירין, עד שיערבו
3 כל השכנים פלן מערב שבת. אחד חצר, ואחד
4 מבוי, ואחד המדינה. ודבר זה תקנת שלמה ובית
5 דין¹⁰.

(9) עירובי חצרות. (10) בעירובין כא: "אמר רב יהודה אמר
שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין - יצתה בת-קול
ואמרה (משלי כג, טו) בני אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני
וכו'". "ועד שלמה המלך לא נתקן ענין העירוב, כי היו
שרויים עד אז במלחמות עם האויבים, ובמחנה מלחמה
פטורין מלערב (ראה בסמוך) עד שבא שלמה, ובימיו נתן
הקדוש-ברוך-הוא שלום בארץ" (רב האי גאון בתשובה
המובאה בסמ"ג תחילת הלכות עירובין).

6 ג. וכן¹¹ יושבי אהלים¹² או סכות או מחנה¹³
7 שהקיפוהו מחצה - אין מטלטלין מאהל לאהל עד
8 שיערבו פלן¹⁴. אבל שריא¹⁵ שהקיפה מחצה - אין
9 צריכין לערב, אלא מוציאין מאהל לאהל בלא
10 ערוב; לפי שהן פלן מערבין, ואין אותן אהלים
11 קבועין להן.

(11) 'ירושלמי' (עירובין פ"א ה"י). (12) הקבועים (מגיד-
משנה). (13) שחונים שם אנשים שלא להילחם, אבל
במחנה מלחמה פטורין מערב, כמו שכתב רבינו (הל' מלכים
פ"ו ה"ג) ארבעה דברים פטרו במחנה, ואחד מהם שפטורים
מלערב עירובי חצרות במחנה, אלא מטלטלין מאוהל לאוהל
ומסוכה לסוכה. (14) לפי שכל אלו קבועים הם, ולפיכך כל
אחד ואחד הוא רשות לעצמו. (15) שהולכת לדרכה ואין
האהלים קבועים - כולם כרשות אחת, ועיין 'מגיד משנה'.
ומקור דברי רבינו ב'ירושלמי' סוף פרק ראשון מעירובין:
"אהלים שבמחנה - צריכין עירוב, אהלים שבשיירה - אינן
צריכין עירוב", אבל בתוספתא פרק ב, הגירסא להיפך. וכן
הוא ב'ירושלמי' לפי נוסחת הריטב"א.

12 ד. ומפני מה תקן שלמה דבר זה? כדי שלא יטעו
13 העם ויאמרו: כשם שמותר להוציא מן החצרות

עירובין פ, ב. (35) שאז מגיע לכל אחד שיעור כגורגרת. (36) משנה, עירובין שם. (37) עירובין, שם.

י. כל אכל³⁸ שהוא נאכל כמות שהוא, כגון פת ומיני דגן³⁹ ובשר חי, אם נשתתפו בו - שיעורו מזון שתי סעודות; וכל שהוא לפת⁴⁰ ודרך העם לאכל בו פתן, כגון יין מבשל, ובשר צלי, וחמץ, ומורס, וזיתים, ואמהות של בצלים - שיעורו פדי לאכל בו שתי סעודות⁴¹.

(38) עירובין, כט, א. (39) נוסחא אחרת: "דגים" (מ'עשה רוקח). (40) מעשה קדירה, תבשיל שאוכלים עמו לחם. (41) ואין צריך מזה בעצמו שיעור שתי סעודות.

יא. נשתתפו⁴² ביין חי⁴³ - שיעורו שתי רביעיות⁴⁴ לכלן. וכן בשכר⁴⁵ - שתי רביעיות. ביצים - שתיים; ומשתתפין בהן ואכלו הן חיות⁴⁶. ורמזים - שנים. אחרג - אחד. חמשה⁴⁷ אגוזים. חמשה אפרסקים⁴⁸. ליטרא⁴⁹ של ירק, בין חי בין שלוק. ואם היה בשל ולא בשל - אין מערבין בו⁵⁰, לפי שאין ראוי לאכילה. עובלא⁵¹ תכלין. קב⁵² תמרים. קב גורגרות⁵³. מנה דבלה⁵⁴. קב תפוחין. פשוות⁵⁵ - פמלא היד. פולין לחין - פמלא היד. חזיו⁵⁶ - ליטרא. והתדיין - הרי הן בכלל הירק ומערבין בהן. עלי בצלים - אין מערבין בהן, אלא אם הבצילו ונעשה ארף כל עלה מהן זרת; אבל פחות מכאן אינו אכל. וכל אלו הדברים האמורים - כלפתן הן, ולפיכך נתנו בהן שיעורין אלו; וכל פיצא בהן. וכל האכלין מצטרפין לשיעור השתוף⁵⁷.

(42) עירובין, שם. (43) אבל יין מבושל - שיעורו מזון שתי סעודות, כמבואר בהלכה י. (44) רביעית היא רביעית הלוג, שהיא שיעור ביצה ומחצה, ולפי המדה הנהוגה בזמננו היא שלושת רבעי דצי'ליטר. (45) והוא הדין בכל שאר המשקין חוץ מן המים (שו"ע אור"ח סי' שפו). (46) כי לפעמים אוכלים אותה בלי בישול. (47) בכת"י: "עשרה", וכן הוא בגמרא. וראה ב'מגיד משנה'. (48) הם גדולים, וחמשה מהם הוא כמו עשרה אגוזים. (49) שם משקל, ראה בהלכה שלאחר זו. (50) בגמרא עירובין כט, א אמרו כן לענין תרדין, וסובר רבינו שהוא הדין לשאר ייקות, והראב"ד חולק עליו. (51) שם משקל המבואר בהלכה שלאחר זו. (52) שם מדה שיבואר בהלכה יג. (53) תאנים יבשות. (54) תאנים לחות כותשים אותן במכתשת, ומעמלין אותן בידים ועושים מהן כעגולי פת (הערוך). (55) מין צמח. (56) בכת"י הגירסא: "חזרת". ובעירובין כח, ב "חזית", והיא שחת של תבואה כשהוא ירק וגוזזין ואוכלין אותו (רש"י שם כח). (57) עירובין כט, א: "כל האוכלין מצטרפין . . . במזון שתי סעודות לעירוב", והראב"ד חולק על דין זה, כי המשנה שם מדברת מדין עירובי תחומין, ששם שיעור זה לכל אחד. אבל בשיתופי מבואות שהם לאנשים הרבה - אין מצטרפין מינים הרבה.

אכלו כפר מאפה סאה והיא פרוסה - אין מערבין בה; היתה שלמה והיא פאסר²⁴ - מערבין בה. וכשם שמערבין בפת תבואה, כך מערבין בפת ארז²⁵ ובפת עדשים; אבל לא בפת דחין²⁶. ושתוף²⁷ - בין בפת בין בשאר אכלים. בכל אכל משתתפין²⁸, חוץ מן המים בפני עצמן או מלח בפני עצמו²⁹. וכן במהין ופטירות - אין משתתפין בהן, שאינן חשובין כאכלים³⁰. ערב מים עם מלח - נעשה כמורס³¹ ומשתתפין.

(22) משנה, בעירובין פ, ב. (23) "שגובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית" (להלן הלכה טז) "משום איבה" שיבואו לידי מחלוקת, שיאמר: "אני נותן שלמה וחברי פרוסה?" (עירובין פא.). (24) הנקרא בלשון התלמוד "איסר האיטלקי" (קידושין ב.), והוא מטבע של כסף (רש"י שם), אחד מעשרים וארבעה דינר (בבא מציעא נא.), ומשקלו 4 שעורות (רבינו בפירוש המשניות מקוואות פ"ט). (25) שדרך לאפות מהם לחם (רבינו יהונתן), והוא הדין עדשים. (26) שנקרא "הירזע", שאין דרך לעשות ממנו פת (ראה למעלה בפ"ג ברכות ה"י). (27) של אנשי מבוי, זה עם זה. (28) משנה בעירובין כו, ב. (29) שאינו חשוב מאכל (שם כז.). (30) הגאון רבינו אליהו מוילנה בביאוריו לשו"ע אור"ח (סי' שפו סקט"ז) תמה על זה, הלא כמהין ופטירות מבושלים, הם אוכלים? ולכן החליט הגאון, כי טעות נפלה כאן בהבנת דברי הגמרא ע"י חסרון בדפוס, כי במשנה אמרו "בכל מערבין ומשתתפין - חוץ מן המים ומן המלח, והכל ניקח בכסף מעשר - חוץ מן המים והמלח", ועל זה שאלו שם בתלמוד "ותו ליכא? והוא איכא (הלא יש) כמהין ופטירות? אלא שמעמינה אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ", וכשאמרו במשנה "חוץ מן המים ומן המלח", הכוונה גם כמהין ופטירות, וחשבו מפרשי התלמוד שזה סובב על הדין הראשון המוזכר במשנה "בכל מערבין ומשתתפין", אבל האמת היא שכאן חסרה התיבה "וכו'", וכל הענין סובב על הדין השני של "הכל ניקח בכסף מעשר", כי בכסף מעשר ניקח רק דבר שהוא "גידולי קרקע", וכמהין ופטירות גדלים מן האויר, אבל לענין שיתופי מבואות, שאין צריך להיות גידולי קרקע, רק דבר מאכל, אפשר להשתמש גם בכמהין ופטירות. (31) ציר של דגים מלוחים, וראוי לאכלו עם לחם.

ט. וכמה³² שיעור האכל שמשתתפין בו? פגורגרת³³ לכל אחד ואחד מבני המבוי או מבני המדינה. והוא³⁴, שיהיו שמונה עשרה³⁵ או פחות. אבל אם היו מרבים על זה - שיעורו שתי סעודות, שהן כשמונה עשרה גורגרות, שהן כשש ביצים בינוניות. אכלו היו המשתתפין אכלים ורכבות³⁷ - שתי סעודות לכלן.

(32) משנה, עירובין פב, ב. (33) תאנה יבשה, ושיעורה לפי המדה הנהוגה היום שישיית דצי'ליטר. (34) משנה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממנה מעשר. 'דמאי' דא-מאי, אין אנו יודעין מה זה.
(70) תרומת מעשר אף-על-פי שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, שהלוי לקח את המעשר שלו כשהתבואה היתה עוד בשבלים, שאינה חייבת בתרומה גדולה, וראה למעלה בפרק א' מהל' ברכות ה"ט ו"ה כ"כ. (71) רק הקרן. (72) תוספתא בעירובין פ"ב. והיינו עירובי חצירות שהם בתוך העיר, ולא עירובי תחומין שהם מחוץ לעיר. (73) חוץ לירושלים.

טז. ⁷⁴פיצד מערבין בחצרות? גובין חלה אחת
שלמה מפל בית ובית⁷⁵, ומניחין הכל בכלי אחד
בבית אחד⁷⁶ מבתי החצר, אפלו בבית התבן או בבית
הבקר או בבית האוצר⁷⁷. אבל אם נתנו בבית שער⁷⁸,
אפלו בית שער של יחיד, או באכסדרה או במקדש
או בבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות⁷⁹ -
אינו ערוב⁸⁰. וכשמקבץ הערוב⁸¹ מברך: ברוך אתה
ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו
וצונו⁸² על מצות ערוב. ואומר: בערוב זה יהיה
מתר לקל בני החצר להוציא ולהכניס מבית לבית⁸³
בשפת. ויש לקטן לגבות ערובי חצרות⁸⁴. ובית
שמניחין בו ערוב, אינו צריך לתן את הפת⁸⁵. ואם
היו רגילין להניח בו - אין משנין אותו, מפני דרכי
שלום⁸⁶.

(74) משנה, עירובין סה, ב. (75) ודעת הראב"ד שאין צורך לגבות חלה שלימה מכל בית ובית אלא גובים קמח מכל אחד ועושים חלה שלימה אחת לכולם (מגיד-משנה). (76) ועל-ידיה נחשב כאילו כולם דרים בבית זה (ראה בהלכה ו). (77) כיון שהם ראויים לדירה. (78) כיון ששם דריסת הרגל לכל בני החצר, לא חשוב דירה. (79) סוכה ג, ב. שאינו ראוי לדור בתוכו. (80) "והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת, וכן נהגו הקדמונים, אף-על-פי שבית הכנסת אינו ראוי לדירה מפני קדושתו, שאסור לאכול ולישון בתוכו, העירובין שלנו יש להם דין שיטופי מבואות, שאין צריך להניחו בבית דירה" (רמ"א או"ח סי' שסו, וראה בהלכה יז). (81) לפני שמניחו במקומו, כי על כל המצוות צריכים לברך - עובר (לפני) לעשייתן (פסחים ז:). (82) אף שמצות עירוב הוא מתקנת שלמה המלך ולא מן התורה - בכל זאת מברך "וצונו", כי ה' צונו בתורה (דברים יז, יא) "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", ובכלל זה הם הגזירות התקנות והמנהגות שאמרו חכמים לעשות (רבינו בהל' ממרים פ"א). (83) בדפוס ויניציא, נוסף "ומבית לחצר ומחצר לבית". (84) עירובין לא, א. (85) עירובין מט, א. כי "עירוב משום דירה", שייחשב כאילו כולם גרים באותו בית על-ידי שמים שם מאכלם, ובעל הבית גר ממילא שם. (86) משנה, גיטין נט, א: "מערבין בבית ישן - מפני דרכי שלום". ובתלמוד שם (ס: אמרו: "מאי טעמא? - מפני חשדא", ופירש רש"י "הואיל והורגל העירוב באותו בית, אם באת לשנות את מקומו, הנכנסין לאותו בית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב", ורבינו-תם מפרש "שלא יאמרו

יב. ליטרא⁵⁸ האמורה בכל מקום - מלא שתי רביעיות. ועוכלא - חצי רביעית. ומנה האמורה בכל מקום - מאה דינר. והדינר - שש מעין. והמעה - משקל שש עשרה שעורות. והסלע - ארבעה דינרין. והרביעית מחזקת מן הפנים או מן היין משקל שבעה עשר דינרין וחצי דינר בקרוב. נמצא: הליטרא - משקל חמשה ושלשים דינר, והעוכלא - משקל תשעה דינרין פחות רביע.

(58) כל השיעורים האמורים בהלכה זו, מקורם בדברי הגאונים שדקדקו בזה מדעתם ושקלו ומדדו, ואף רבינו היה מן המדקדקים, והזכיר זאת בהקדמת פירוש המשנה למנחות (מגיד-משנה).

יג. סאה האמורה בכל מקום⁵⁹ - ששת קבין. והקב - ארבעה לגין. והלג - ארבע רביעיות. וכבר בארנו מדת הרביעית ומשקלה. ואלו השעורין שאדם צריך לזכר אותן תמיד.

(59) שהוזכרה בתורה ובדברי חכמים.

יד. אכל⁶⁰ שהוא מתר באכילה, אף על פי שהוא אסור לזה המערב - הרי זה מערב בו⁶¹ ומשתתף בו. פיצד? משתתף הנזיר ביו, וישראל - בתרומה⁶². וכן הנזיר מאכל זה או שנשבע שלא יאכלנו - מערב בו ומשתתף בו; שאם אינו ראוי לזה, הרי הוא ראוי לאחר.

(60) משנה, עירובין כו, ב. (61) עירובי תחומין, שהרי עירובי חצרות אינם אלא בפת. (62) כשהיא טהורה שהיא מותרת לכהן, ובזמן הזה שהכהנים טמאי מתים, ואין אפר פרה להזאה, אין מערבין בתרומת א"י ('קובץ').

טו. אבל⁶³ דבר האסור לכל, כגון טבל⁶⁴, אפלו טבל של דברי סופרים⁶⁵, וכן מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו בהגזן⁶⁶, וכן מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכה⁶⁷ - אין מערבין⁶⁸ ומשתתפין בהן. אבל מערבין ומשתתפין בדמאי⁶⁹, מפני שראוי לעניים; ובמעשר ראשון שננטלה תרומתו⁷⁰; ובמעשר שני והקדש שנפדו⁷¹, אף על פי שלא נתן את החמש, שאין החמש מעבב. ומערבין⁷² במעשר שני בירושלים, מפני שהוא ראוי שם לאכילה, אבל לא בגבולין⁷³.

(63) משנה, עירובין לא, א. (64) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, "טב - לא, לא טוב לאכול מתבואה זו" (רבינו בפירוש המשניות ברכות פ"ז). (65) שחיוב תרומה ומעשרות שלה הוא רק מדברי חכמים. (66) שהלוי לקח את המעשר שלו לפני שהפרישו מהתבואה תרומה גדולה. (67) כגון שפדה מעשר שני על מטבע שאין עליו צורה, והקדש שפדאו על קרקע. (68) עירובי חצרות ותחומין. (69) פירות עם-הארץ שיש לחשוש שלא הפרישו

עירבו ביניהם. (105) המשותף, ולדעת הרשב"א אף אם הפת הוא של בעל הבית סומכים עליו משום עירוב ושיתוף, כי בזה שהזמנים לאכול, הקנה להם חלק בפת ונעשה שלהם.

מפני שחושדים את בעל הבית שגונב את הפת של עירוב, אין מניחין אותו שם, ורבינו מפרש בפירושו המשניות: "לפי שיש להם בזה הנאה, שהבית שמניחים בו העירוב אינו צריך ליתן את הפת", וכן נראה מדבריו כאן.

כ. לקח¹⁰⁶ אחד מבני החצר פת אחת ואמר: הרי זו לכל בני החצר; או שהוא אכל בשתי סעודות, ואמר: הרי זה לכל בני המבוי - אינו צריך לגבות מפל אחד ואחד. אבל צריך לזפות להן בו על ידי אחר¹⁰⁷. ויש לו לזפות על ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו העברי, ועל ידי אשתו; אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים, מפני שידן קטנה¹⁰⁸. וכן יש לו לזפות להן על ידי שפחתו העברית, אף על פי שהיא קטנה; שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים¹⁰⁹. ואינו צריך להודיע לבני החצר או לבני המבוי שהרי זכה להן וערב עליהן; שזכות היא להן¹¹⁰, וזכין לו לאדם שלא בפניו.

(106) משנה, עירובין עט, ב. (107) שיאמר לו קיבל פת זה וזכה בו לכל בני החצר. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות, שכל זמן שהוא בידו לא יצא מרשותו. (108) ולא יצא הפת מרשותו. (109) כי כל ענין עירוב אינו מדברי תורה אלא תקנת שלמה המלך (למעלה ה"ב). (110) שיהיה מותר לטלטל בכל החצר.

כא. אין מערבין ולא משתתפין בשבת, אלא מבעוד יום¹¹¹. ומערבין ערובי חצרות¹¹² ושתופי מבואות בין השמשות, אף על פי שהוא ספק מן היום ספק מן הלילה. ולעולם צריך שיהא העירוב או השתוף מצוי ואפשר לאכלו כל בין השמשות. לפיכך¹¹³, אם נפל עליו גל¹¹⁴, או אבד, או נשרף, או שהיה תרומה ונטמאת: מבעוד יום - אינו ערוב, משחשכה¹¹⁵ - הרי זה ערוב. ואם ספק¹¹⁶ - הרי זה ערוב; שספק העירוב - פשר.

(111) משנה, שבת לד, א. (112) שאינם אלא עירוב רשויות. אבל עירובי תחומין שהם כקנין בית אסור (שבת שם, ועיי"ש בחידושים המיוחסים להר"ן). (113) משנה, עירובין לה, א. (114) של אבנים. (115) שכבר קדש השבת. (116) היינו שכוודאי הניחו שם לפני שבת, ויש ספק אם העירוב היה קיים בעת כניסת השבת, מעמידים את העירוב בחזקתו וכשר, אבל אם יש ספק אם הניחו שם בכלל את העירוב - אסור (שו"ע או"ח סי' שצד).

כב. נתן¹¹⁷ הערוב או השתוף במגדל¹¹⁸ ונעל עליו, ואבד המפתח קדם שחשכה, אם אי אפשר לו להוציא הערוב אלא אם כן עשה מלאכה¹¹⁹ בין השמשות - הרי זה כמי שאבד, ואינו ערוב; שהרי אי אפשר לאכלו. הפריש¹²⁰ תרומת מעשר או תרומה גדולה והתנה עליה שלא תהיה תרומה עד

1 יז. וכיצד⁸⁷ משתתפין במבוי? גובה אכל פגרוגרת
2 מפל אחד ואחד, או פחות מפגרוגרת אם היו
3 מרבין, ומניח הפל בכלי אחד בחצר מחצרות המבוי
4 או בבית מן הבתים. אפילו בית קטן⁸⁸ או אכסדרה
5 או מרפסת - הרי זה שתוף. אבל אם הניחו באויר
6 מבוי - אינו שתוף. ואם⁸⁹ הניח הפל בחצר⁹⁰, צריך
7 להגביה הפלי מן הקרקע טפח, כדי שיהיה נפרד.⁹¹
8 ומכרף: על מצות עירוב⁹². ואומר: בזה השתוף יהיה
9 מתיר לכל בני המבוי⁹³ להוציא ולהכניס מחצרות
10 למבוי בשבת.

(87) עירובין פה, ב. (88) שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות (סוכה ג.). (89) עירובין עט, ב. (90) הוא הדין אם הניחו בבית (כסף-משנה). (91) שהוא לעירוב. וכן פירשו הגאונים (רשב"א). ולפי זה, אפילו אם אין צריך לזכות בשבילם, כגון שגבו אוכל מכל בני המבוי. ויש מפרשים שאין צריך להגביה אלא במזכה להם משלו (רש"י ועוד). (92) שגם על שיתוף שייך לשון עירוב, שמעורבין ומשותפין כל החצירות שבמבוי יחד ('משנה ברורה' סי' שצו). (93) ואם רוצים לסמוך על שיתוף במקום עירוב, יאמרו "ומהם לבתים ומבתים להם" (רמ"א סי' שצו).

11 יח. חלקו את העירוב או את השתוף, אף על פי
12 שהוא בבית אחד - אינו ערוב⁹⁴. אבל אם מלאו את
13 הפלי מן העירוב ונשאר ממנו מעט והניחיהו בכלי
14 אחר - מתיר⁹⁵.

(94) "עירוב שמו" (עירובין מט). שיהיה מעורב ולא מחולק. (95) כיון שלא חלקוהו בכוונה. ודוקא אם שני הכלים בבית אחד (מגיד-משנה).

15 יט. המשתתפין⁹⁶ במבוי צריכים לערב בחצרות⁹⁷,
16 כדי שלא ישפחו התינוקות תורת ערוב; שהרי אין
17 התינוקות מפירין מה נעשה במבוי⁹⁸. לפיכך, אם
18 נשתתפו במבוי בפת⁹⁹ - סומכין עליו, ואין צריכין
19 לערב בחצרות; שהרי התינוקות מפירין בפת¹⁰⁰.
20 בני¹⁰¹ חבורה¹⁰² שהיו מסבין¹⁰³ וקדש עליהן היום¹⁰⁴
21 - פת שעל השלחן¹⁰⁵ סומכין עליה משום ערובי
22 חצרות. ואם רצו לסמך עליה משום שתוף -
23 סומכין, אף על פי שהן מסבין בחצר.

(96) עירובין עא, ב. (97) עם הבתים. (98) ויאמרו - אבותינו לא עירבו. (99) שהניחו פת שלימה בבית שבחצר, כדין עירובי חצירות. (100) מתוך שהפת חיי האדם, לפיכך מכירים בו כשמשתתפים בו ('בית יוסף'). (101) עירובין פה, ב. (102) מאותו מבוי. (103) בבית, ערב שבת בין השמשות. (104) נכנסה השבת באמצע סעודתם, והרי לא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 מוֹרִישׁוֹ לְכָל דָּבָר. וּבִטּוֹל רְשׁוּת בְּשֶׁבֶת - מִתָּר
19 לְכַתְחֻלָּה¹⁴.

9) עירובין סט, ב. 10) שלא פירש מה הוא מבטל, אלא אמר: רשותי מבוטלת. 11) כמבואר בהלכה הקודמת. 12) עירובין ע, א. ולדעת רש"י, מספיק אם אומר "רשותי מבוטלת לכולכם", ודעת רבינו שלפעמים "רובו ככולו", לכן אם אומר "כולכם" אולי לא נתכוון אלא אל הרוב, וזה הטעם שאנו אומרים בתפלת ראש השנה "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" כפל לשון, שלא נפרש על רובו (ט"ז או"ח סי' שפ). 13) עירובין ע, ב. 14) משנה, עירובין סט, ב: "מאימתי נותנין רשות? בית שמאי אומרים מבעוד יום (כי ביטול רשות הוא הקנאת רשות, ואסור לעשות קנין בשבת). ובית הלל אומרים משחשיכה (מותר אף בשבת, שזהו רק סילוק רשות ולא הקנאה). ואף שבכל מקום אם נאסר למקצת שבת אסור לכל השבת - כאן אם ביטל רשותו בשבת, מותר לטלטל בשבת (עירובין ע:).

ג. בְּטוֹלוֹ¹⁵ אֵלּוּ הַמַּעֲרָבִין רְשׁוּתָן לִזֶּה שְׁלֹא עָרֵב -
21 הוּא מִתָּר, שֶׁהָרִי נִשְׁאָר לְבָדוֹ; וְהֵם אֲסוּרִין, שְׁלֹא
22 נִשְׁאָר לָהֶן רְשׁוּת. וְאֵין אֲמָרִים: יִהְיוּ פְּאוּרְחִים
23 אֲצִלּוֹ¹⁶; שְׁאֵין רַבִּים אֲוֶרְחִין אֲצִל אֶחָד¹⁷.

15) משנה, עירובין סט, ב. 16) באורחים ממש אין הבדל בין רבים ליחיד, ואף אם רבים מתארחים אצל יחיד - אין אוסרים עליו, אבל כאן הרי באמת החצר והבתים שייכים להם אלא כדי שיהא מותר לטלטל - נסתלקו מרשותם (חיי אדם). 17) והוא-הדין שאין היחיד אורח אצל היחיד (רשב"א).

ד. הֵיוּ¹⁸ אֵלּוּ שְׁלֹא עָרֵבוּ שְׁנַיִם או יָתֵר, אִם בְּטוֹלוֹ
25 רְשׁוּתָם לַמַּעֲרָבִין - הַמַּעֲרָבִין מִתָּרִין, וְאֵלּוּ שְׁלֹא
26 עָרֵבוּ אֲסוּרִין¹⁹. וְאֵין הַמַּעֲרָבִין יִכּוּלִים לְבַטֵּל רְשׁוּתָם
27 לְשְׁנַיִם שְׁלֹא עָרֵבוּ; שֶׁקָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹסֵר עַל
28 חֲבֵרוֹ²⁰. וְאִפְלוּ חֲזֵר הָאֶחָד שְׁלֹא עָרֵב וּבִטֵּל רְשׁוּתוֹ
29 לְשְׁנֵי שְׁלֹא עָרֵבוּ²¹ - הָרִי זֶה אוֹסֵר; שֶׁבִּשְׂעָה שֶׁבִּטְלוּ
30 לוֹ הַמַּעֲרָבִין אוֹסֵר הָיָה. אֶחָד שֶׁעָרֵב²² אֵינוֹ מְבַטֵּל
31 רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שְׁלֹא עָרֵב, אֲבָל הָאֶחָד שְׁלֹא עָרֵב
32 מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שֶׁעָרֵב.

18) עירובין סט, ב. 19) שאין הרבים נעשים אורחים (רשב"א). 20) גם אחרי שהמערבים ביטלו את רשותם להם (או"ח סי' שפ). 21) אחרי שביטלו המערבים. 22) כאן מדובר כששנים עירבו יחד והשלישי לא עירב עמהם, לכן אם השלישי מבטל רשותו - מותרים השנים בטלטול. אבל "אחד שעירב" - אחד מהשנים שעירבו, אינו יכול לבטל רשותו לשלישי, מפני שעדיין נשארים שנים שלא עירבו זה עם זה, ודברי רבינו "מבטל רשותו לאחד שעירב" - כוונתו כשמת אחד מהשנים, אבל כשהוא חי, ויש שנים שלא עירבו, צריך לבטל לכל אחד ואחד כמבואר למעלה (מגיד-משנה וראב"ד).

ה. כִּשְׁמֵם²³ שֶׁבַעל הַבֵּית זֶה מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְבַעַל הַבֵּית

1 שֶׁתְּחַשֵּׁף - אֵין מַעֲרָבִין בָּהּ; שֶׁעֲדִין הִיא טְבֵּל כָּל בֵּין
2 הַשְּׁמִשׁוֹת, וְצָרִיךְ שֶׁתְּהִיָּה סֶעֱדָה הָרְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

117) משנה, עירובין לר, ב. 118) של בנין, שאסור לסתרו בשבת. 119) גמורה, שאסורה מן התורה (ראה בהל' שבת, מפרק ז ואילך). אבל אם אפשר להוציא משם על ידי איסור דרבנן - עירובו עירוב, כדעת רבי שסובר "כל דבר שהוא משום שבות - לא גזרו עליו בין השמשות". 120) עירובין לו, א.

פֶּרֶק שְׁנִי

1) כלל בו רבינו דיני חיסרון עשיית העירוב בחצרות, רצוננו לומר אם לא נעשה, מה הוא האיסור המגיע מהיעדרו, והתקנה שיש בדבר, כשלא נעשה, והוא ביטול הרשות לאחד מהם. ומי הם הצריכין עירוב, ושעירוב או תקנה הנזכרת מועילה להם. ומי הוא שצריכין לביטול האסור - דבר אחר, רצוננו לומר, כגוי שצריך במקומו שכירות מקום. ובזה נסתיים הפרק.

א. אֲנִשֵּׁי הַחֲצֵר² שֶׁעָרְבוּ בִּלְנֵן, חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן שְׁלֹא
4 עָרֵב עִמָּהֶן, בֵּין מִזִּיד³ בֵּין שׁוֹכֵחַ - הָרִי זֶה אוֹסֵר
5 עָלֵיהֶן⁴, וְאוֹסֵר לְכָל הַלְּהוּצִיא מִבִּתְּיָהֶן לְחֹצֵר אוֹ
6 מִחֹצֵר לְבִתְּיָהֶן. בְּטָל לָהֶן זֶה שְׁלֹא עָרֵב רְשׁוּת חֲצֵרוֹ
7 בְּלִבְדוֹ⁵ - הָרִי אֵלּוּ מִתָּרִין לְהוּצִיא וּלְהַכְנִיֵּס מִבִּתְּיָהֶן
8 לְחֹצֵר וּמִחֹצֵר לְבִתְּיָהֶן; אֲבָל לְבִיתוֹ - אֲסוּר. בְּטָל
9 לָהֶן רְשׁוּת בִּיתוֹ וּרְשׁוּת חֲצֵרוֹ - הָרִי פִלֵּם מִתָּרִין. הֵן,
10 מִפְּנֵי⁶ שֶׁעָרְבוּ, וְהָרִי בְּטָל לָהֶן רְשׁוּת בִּיתוֹ וּחֲצֵרוֹ;
11 וְגַם הוּא מִתָּר, מִפְּנֵי שְׁלֹא נִשְׁאָר לוֹ רְשׁוּת, וְהָרִי הוּא
12 פְּאוּרְחִי⁷ אֲצִלָּם, וְהָאוּרְחִי אֵינוֹ אוֹסֵר⁸.

2) משנה, עירובין סט, ב. 3) שלא רצה לערב, ומה שנאמר במשנה: "אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב", הוא-הדין במזיד, ומשום שכל אחד רגיל לערב עם בני החצר, כדי להקל על תשמישי החצר - נאמר "שכח". 4) לפי שבכל חלק מן החצר, יש רשות לאחד שלא עירב. 5) שאומר "רשותי מבוטלת לכם", ומסתלק מרשותו (או"ח סי' שפ). וכך מצוי, לבטל רשות חצרו, כדי שלא לאסור על האחרים, ולא לבטל רשות ביתו, כמו שלמדנו חכמים: "מנע רבים מתוך ביתך" (תפארת ישראל). 6) בנוסח אחר: "כולם מותרין, הן מותרין מפני" (כת"י התימנים). 7) "המתארח בחצר. אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלושים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר, והוא והם מותרים בין בביתו בין בביתם, ואפילו אם האורחים רבים ובעל הבית אחד. אבל אם יש אורחים בלבד, שאין אף בעל הבית אחד ביניהם, אוסרים זה על זה" (תורת הדשן סי' עו). 8) בנוסח אחר: "אינו נאסר" (מעשה רוקח).

ב. הַמְּבַטֵּל⁹ רְשׁוּתוֹ סֶתֶם¹⁰ - רְשׁוּת חֲצֵרוֹ בְּטָל, רְשׁוּת
14 בִּיתוֹ לֹא בְּטָל¹¹. וְהַמְּבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְבִנֵּי חֲצֵר, צָרִיךְ
15 לְבַטֵּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפִירוּשׁ, וְאוֹמֵר: רְשׁוּתִי
16 מְבַטֵּלֶת לָךְ וּלְךָ וּלְךָ¹². וְהַיּוֹרֵשׁ מְבַטֵּל רְשׁוּת¹³ אָף
17 עַל פִּי שְׁמַת מוֹרִישׁוֹ בְּשֶׁבֶת; שֶׁהַיּוֹרֵשׁ קָם תַּחַת

בתוך ביתו של המת (מגיד-משנה). (38) לפני כניסת השבת. (39) שכיון שהותר למקצת שבת - הותר לכל השבת. (40) שהיתה לו דירה בחצר. (41) שאינו יכול לערב עוד.

ח. וְהָיָה לְיִשְׂרָאֵל⁴² וְגַר שְׂפָרוּיִים בְּמַעֲרָה⁴³ אַחַת, וּמֵת הַגֵּר⁴⁴ מִבְּעוֹד יוֹם, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִחֲזִיק יִשְׂרָאֵל אַחֵר בְּנִכְסָיו עַד שֶׁחֲשָׁקָה - הָרִי זֶה הַמִּחֲזִיק⁴⁵ אוֹסֵר⁴⁶ עַד שֶׁיִּבְטֹל; שֶׁהָרִי הוּא כִּיּוֹרֶשׁ⁴⁷. וְאִם מֵת הַגֵּר מִשְׁחָשָׁקָה⁴⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁהִחֲזִיק יִשְׂרָאֵל אַחֵר בְּנִכְסָיו - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, אֲלֵא בְּהִתְרוֹ הָרָאוּשׁוֹן הוּא עוֹמֵד⁴⁹.

(42) עירובין ע, ב. (43) ועירבו יחד. ובנוסח אחר: "בחצר אחת" (מעשה רוקח). ובכרייתא: "במגורה אחת", ומבאר רש"י: "כמין גורן וחלוק לחדרים, והיה לכל אחד פתחו בחצר ואוסרים זה על זה". (44) "וגר שמת ולא הוליד ישראל אחר שנתגיר, אין לו יורשים, אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו - זכה" (רבינו בפ"א מהל' זכיה ומתנה ה"ו). (45) שזכה בנכסיו הגר. (46) אף-על-פי שבכניסת השבת, היתה דירה זו בלא בעלים ולא היתה אוסרת - אף-על-פי-כן אין אומרים בה: "כיון שהותרה בכניסת השבת - הותרה לכל השבת", הוואיל והיתה ראויה שיחזיק בה הישראל מבעוד יום. (47) ויורש יכול לבטל אף-על-פי שעם כניסת השבת היה מורישו חי (למעלה הלכה ז). (48) שכבר קנה העירוב בכניסת השבת. (49) כיון שהותר למקצת שבת - הותר לכולה.

ט. וְיִשְׂרָאֵל⁵⁰ הָדָר עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת אוֹ עִם גֵּר תוֹשֵׁב⁵¹ בְּחָצֵר - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו; שְׂדֵי־תֵרֶם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת אֵינָה דִּינָה, אֲלֵא פְכַהֲמָה הוּא חֲשׂוֹב⁵². וְאִם הָיוּ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים אוֹ יֵתֵר וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת שָׁכֵן עִמָּהֶן - הָרִי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶם. וְדָבָר זֶה גִּזְרָה, שֶׁלֹּא יִשְׁכְּנוּ עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת עִמָּהֶן, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ שְׂפָרוּיִם. וְלִמָּה לֹא גִזְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל אֶחָד וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת אֶחָד? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מְצוּי, שֶׁהָרִי יִפְחַד שֶׁמָּא יִתְיַחַד עִמּוֹ וְיִהְיֶה נֶגֶן; וְכָבֵד אוֹסֵר לְהִתְיַחַד עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת⁵³.

(50) משנה, עירובין סא, ב. (51) "ירושלמי" עירובין פ"ו ה"ב. והוא נכרי שלא נתגיר אלא שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה. (52) שנאמר: "ואתן צאני צאן מרעיתי, אדם אתם" (יחזקאל לד, לא) אתם קרוים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם (יבמות סא). וגר תושב, דינו כגוי לענין זה (מגיד-משנה בשם "ירושלמי"). (53) "אין מתייחדים עם הגוים, מפני שמקצתם חשודים על שפיכות דמים, ולכן אמר כשיהיה אחד גוי ואחד ישראל - אינו אוסר עליו, שהיהודי ימנע לגור אתו ולהשכיר לו, לפי שהוא חשוד על שפיכות דמים, אבל אם היו שני ישראלים, שמותר להם להתייחד עמו, אז נאמר אוסר, כדי שלא ידור עמו, גזירה שמא ילמד ממעשיו" (פירוש המשניות).

זֶה בְּחָצֵר אַחַת, כֶּף מִבְטָלִין מִחָצֵר לְחָצֵר²⁴. וּמִבְטָלִין וְחוֹזְרִין וּמִבְטָלִין. כִּיצַד²⁵? שְׁנֵים שְׂפָרוּיִים בְּחָצֵר, וְלֹא עָרַב אֶחָד מֵהֶן - מִבְטָל רִשְׁתּוֹ לַשְּׁנִי, וְנִמְצָא הַשְּׁנִי מִטְלָטֵל בְּרִשְׁתּוֹ שֶׁבְטָל לוֹ חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה צָרְכּוֹ²⁶; וְחוֹזֵר הַשְּׁנִי וּמִבְטָל רִשְׁתּוֹ לְרָאוּשׁוֹן, וּמִטְלָטֵל הָרָאוּשׁוֹן בְּרִשְׁתּוֹ שֶׁבְטָל לוֹ. וְכֵן כִּמְה פְּעָמִים. וְיֵשׁ בְּטוֹל רִשְׁתּוֹ בְּחָצֵר²⁷ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא בְּחָצֵר²⁸.

(23) עירובין סו, ב. (24) "ששתי חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, אף-על-פי שאין אחת אוסרת על חברתה, אם רצתה האחת לבטל רשותה אצל השניה - היא אסורה וחברתה מותרת" (מגיד-משנה). (25) מבטל וחוזר ומבטל. (26) ובזה שוב זכה בחצרו ורשותו. (27) שאין דיירים בתוכה, ושני בתים פתוחים לתוכה ואוסרים זה על זה אם לא עירבו, והביטול מועיל ביניהם כדרך שמועיל בחצר (מגיד-משנה). (28) ואין אומרים שביטול רשות אינו מועיל אלא בחצר ששם עיקר תשמישם של בני אדם (משנה ברורה' או"ח סי' שפא).

ו. מִי²⁹ שֶׁבְטָל רִשְׁתּוֹ וְחוֹזֵר וְטָלָטֵל בְּרִשְׁתּוֹ שֶׁבְטָל: אִם בְּמִזֵּיד הוֹצִיא - הָרִי זֶה אוֹסֵר עָלֵיהֶן, שֶׁהָרִי לֹא עֹמֵד בְּבִטּוֹל³⁰; וְאִם בְּשׁוּגָג הוֹצִיא - אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁהָרִי הוּא עוֹמֵד בְּבִטּוֹל. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? שֶׁלֹּא קָדְמוֹ וְהִחֲזִיקוּ אֵלָיו שֶׁבְטָל לָהֶן; אֲבָל אִם קָדְמוֹ וְהִחֲזִיקוּ וְהוֹצִיאוּ, אִם חֲזָר הוּא וְהוֹצִיא, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזֵּיד - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלֵיהֶן³¹.

(29) משנה, עירובין סט, ב. (30) "שהרי ביטל מעשיו" (פירוש המשניות). (31) משנה, עירובין סא, ב: "אמר רבן גמליאל, מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים (וביטל להם רשותו). ואמר לנו אבא: מהרו והוציאו את הכלים למבוי (כי אם החזקתם ברשותו, אין הצדוקי יכול לחזור מביטולו), עד שלא יוציא ויאסור עליכם (שיחזרו ויזכה ברשותו שביטל)".

ז. שְׁנֵי³² בָּתִּים בְּשְׁנֵי צְדֵי רִשְׁתּוֹ הָרָבִים, וְהַקִּיפּוֹם נִכְרִים מִחָצֵה³³ בְּשֶׁפֶת - אֵין מִבְטָלִין זֶה לָזֶה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לָעָרַב מֵאִמְשָׁ³⁴. אֶחָד מִבְנֵי חָצֵר³⁵ שְׁמֵת³⁶ וְהִנִּיחַ רִשְׁתּוֹ לְאֶחָד מִן הַשּׁוֹק³⁷: אִם מֵת מִבְּעוֹד יוֹם³⁸ - הָרִי הַיּוֹרֶשׁ שֶׁאֵינוֹ מִבְנֵי הַחָצֵר אוֹסֵר עָלֵיהֶם³⁹; וְאִם מֵת מִשְׁחָשָׁקָה - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלֵיהֶם. וְאֶחָד מִן הַשּׁוֹק⁴⁰ שְׁמֵת וְהִנִּיחַ רִשְׁתּוֹ לְאֶחָד מִבְנֵי הַחָצֵר: אִם מִבְּעוֹד יוֹם מֵת - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלֵיהֶם, שֶׁהָרִי פָלַן מְלַרְבִּים; וְאִם מֵת מִשְׁחָשָׁקָה⁴¹ - אוֹסֵר עָלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּבְטֹל רִשְׁתּוֹ מוֹרִישׁוֹ לָהֶן.

(32) עירובין ע, ב. (33) ונעשו כחצר ששני בתים פתוחים לתוכה, ואוסרים זה על זה. (34) וכיון שנאסרו למקצת השבת, נאסרו לכל השבת. (35) שעירב עם בני החצר. (36) ולא נשאר מבני ביתו באותה חצר. (37) שנפלה רשותו בירושה לאחד מבניו הגר במקום אחר, והוא בא בשבת לגור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 י. שני⁵⁴ ישראלים ועובד פוכבים ומזלות אחד, 2 השוכנים בחצר אחת, וערכו הישראלים לעצמן - 3 לא הועילו כלום. וכן אם בטלו לעובד פוכבים 4 ומזלות או בטל להן, או בטלו הישראלים זה לזה 5 ונעשו פתחיד עם העובד פוכבים ומזלות - לא 6 הועילו כלום; שאין ערוך מועיל במקום עובד 7 פוכבים ומזלות, ואין בטול רשות מועיל במקום 8 עובד פוכבים ומזלות. ואין להן תקנה, אלא 9 שישכרו ממנו רשותו, ויעשה העובד פוכבים 10 ומזלות כאלו הוא אורח עמהן⁵⁵. וכן אם היו עובדי 11 פוכבים ומזלות רבים - משכירין רשותם 12 לישראלים, והישראלים מערבין ומתירין. וישראל 13 אחד ששכר מן העובד פוכבים ומזלות - מערב עם 14 שאר הישראלים ויתרו כלם; ואין כל אחד צריך 15 לשכר מן העובד פוכבים ומזלות.
- 54 עירובין סב, א. 55 עירובין סו, א. והטעם בזה מפני שרצו חכמים להרחיק דירת ישראל מן הגוים, לכן החמירו שאין לו תקנה עד שישכור ממנו רשות, ומאחר שהגוי אינו רוצה בקלות להשכיר, ימנע הישראל מלדור עמו כדי שלא יאסור עליו את הטלטול בשבת.
- 16 יא. שתי⁵⁶ חצרות זו לפני זו⁵⁷, וישראל ועובד 17 פוכבים ומזלות דרים בפנימית, וישראל אחר⁵⁸ 18 בחיצונה; או שהיה ישראל ועובד פוכבים ומזלות 19 בחיצונה, וישראל אחר בפנימית - הרי זה אוסר על 20 החיצונה עד שישכור ממנו⁵⁹, שהרי רגלי שני 21 ישראלים ועובד פוכבים ומזלות מצויים שם; 22 והפנימי מתר בפנימית⁶⁰.
- 56 עירובין סה, ב. 57 ודיירי החצר הפנימית צריכים לצאת דרך החצר החיצונה. 58 בנוסח אחר: "אחד" (כת"ה תימנים). 59 כיון שכולם הולכים דרך החיצונה, נחשב כאילו דרים שם, והרי שני ישראלים וגוי דרים ביחד שאוסר עליהם (כדלעיל ה"י). 60 שהרי הגוי גר בחיצונה ואינו אוסר על הפנימית, בין אם היה בה ישראל לבדו או ישראל וגוי (כדלעיל ה"ט).
- 23 יב. שוכרין⁶¹ מן העובד פוכבים ומזלות אפלו 24 בשבת⁶², שהשכירות כבטול רשות היא; שאינה 25 שכירות ודאית, אלא הכר בלבד⁶³. לפיכך, שוכרין 26 מן העובד פוכבים ומזלות אפלו בפחות משנה 27 פרוטה⁶⁴, ואשתו של עובד פוכבים ומזלות משפרת 28 שלא לדעתו⁶⁵, וכן שכירו ושמשו משכירין שלא 29 לדעתו; ואפלו היה שכירו או שמשו ישראלי - הרי 30 זה משכיר שלא לדעתו. שאל מן העובד פוכבים 31 ומזלות מקום להניח בו חפציו, והשאלו - הרי 32 נשתתף עמו ברשותו, ומשכיר שלא לדעתו. הרי 33 לעובד פוכבים ומזלות זה שכירים או שמשים או 34 נשים רבים, אם השכיר אחד מהן - די⁶⁶.
- 61 עירובין סה, ב. 62 ונותנים לו דבר מאכל עבור השכירות, ואין צריך לפרש לו שהוא כדי להתיר הטלטול בשבת, ואין צריך הגוי לעשות כתב על השכירות (או"ח סי' שפב). 63 להתיר טלטול בחצר, ואין זה דומה למקח וממכר שאסור בשבת. 64 שלגבי גוי, נחשב גם פחות משה פרוטה ממון (רבינו בהל' מלכים פ"ט הלכה ט). 65 עירובין ס, א. ואפילו אם מסרב הנכרי להשכיר, מועילה שכירות מאשתו (מגיד-משנה). 66 עירובין סו, א.
- יג. שני⁶⁷ ישראלים ועובד פוכבים ומזלות הדרים 35 בחצר אחת, ושכרו מן העובד פוכבים ומזלות 36 בשבת - חוזר האחד⁶⁸ ומבטל רשותו לשני⁶⁹, 37 ומתיר⁷⁰. וכן אם מת העובד פוכבים ומזלות בשבת 38 - מבטל הישראלי לישראל האחר⁷¹, ויהיה מתר 39 לטלטל. 40
- 67 עירובין סה, ב. 68 הישראלי. 69 שהעירוב שעשו, לא הועיל - כיון שהיה גוי ביניהם. 70 שמותר לבטל רשות בשבת, כמו שכתב למעלה הלכה ב. 71 כיון שמת הגוי, בטלה רשותו באותה חצר, אף שהיה חי בכניסת השבת.
- יד. עובד פוכבים ומזלות⁷² שהשכיר לעובד פוכבים 41 ומזלות: אם אין הראשון יכול להוציא העובד 42 פוכבים ומזלות השני עד שישלים זמן שכירותו - 43 שוכרין מזה העובד פוכבים ומזלות השני, שהרי 44 נכנס תחת הבעלים; ואם יש רשות לראשון להוציא 45 העובד פוכבים ומזלות השוכר ממנו בכל עת 46 שירצה⁷³, אם לא היה השני עומד⁷⁴, ושכרו 47 הישראלים מן הראשון - הרי אלו מתירין. 48
- 72 עירובין סה, ב: "ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא, איקלעי (נודמנו) לההוא פונדק (מלון), ולא הוה שוכר והוה משכיר, אמרו: מהו למיגר מיניה? (האם מועיל לשכור רשות מהמשכיר) - כל היכא דלא מצי מסלק ליה (כשאין המשכיר יכול להוציא עכשיו את השוכר מדירה) לא תיבעיא לך דלא אגרינא (ברור שאין לשכור ממנו רשות), כי תיבעיא היכא דמצי (כשיכול) מסלק ליה, מאי? - כיון דמצי מסלק ליה אגרינא (שוכרים), או דילמא השתא (עכשיו) מיהא לא סלקיה, אמר להן ריש לקיש: נשכור, ולכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן, אתו שיללו (באו ושאלו) ליה לרבי אפס, אמר להן: יפה עשיתם ששכרתם." 73 כגון שהתנה אתו כן בשעה שהשכירו. 74 כלשון הגמרא "ולא הוה שוכר". אבל אם השוכר לפנינו - אין לשכור אלא ממנו, וראה ב'בית יוסף' סי' שפב.
- טו. חצר⁷⁵ שישו ישראלים ועובד פוכבים ומזלות 49 שרויין בה⁷⁶, והיו חלונות פתוחות מבית ישראל זה 50 לבית ישראל זה, ונעשו ערוך דרך חלונות - אף על 51 פי שהן מתירין להוציא מבית לבית דרך חלונות⁷⁷, 52 הרי הן אסורין להוציא מבית לבית דרך פתחים⁷⁸, 53 מפני העובד פוכבים ומזלות, עד שישכיר; שאין 54

לערב כל אחת בעצמה, או הרשות בידם, כי כל אלו הצדדין הם נמצאים בהם ונמשך לזה ביאור ענייני החצרות אלו עם אלו בלא עירוב מה הן.

1 רבים נעשים בעירוב פִּיחִיד בְּמָקוֹם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
2 וּמְזֻלֹת.⁷⁹

17 א. חֲלוּץ² שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, אִם יֵשׁ בּוֹ אֶרְבָּעָה
18 טַפְחִים עַל אֶרְבָּעָה טַפְחִים אוֹ יֵתֵר עַל זֶה, וְהָיָה
19 קְרוֹב מִן הָאָרֶץ בְּתוֹךְ עֶשְׂרֵה טַפְחִים³ - אֶפְלוֹי⁴ כָּלוּ
20 לְמַעֲלָה מִעֶשְׂרֵה וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ עֶשְׂרֵה, אוֹ כָּלוּ בְּתוֹךְ
21 עֶשְׂרֵה וּמִקְצָתוֹ לְמַעֲלָה מִעֶשְׂרֵה אִם רָצוּ יוֹשְׁבֵי שְׁתֵּי
22 הַחֲצֵרוֹת לָעֵרֵב כָּלָן עָרֹב אֶחָד - הָרְשׁוֹת בִּינְדוּ,
23 וַיַּעֲשׂוּ כְּחֹצֵר אֶחָת וַיְטַלְטְלוּ מִזֹּו⁵; וְאִם רָצוּ -
24 מְעַרְבִין שְׁנֵי עָרֹבִין, אֵלּוּ לְעֶצְמָן וְאֵלּוּ לְעֶצְמָן. הָיָה
25 הַחֲלוּץ פְּחוֹת מֵאֶרְבָּעָה⁶, אוֹ שֶׁהָיָה כָּלוּ לְמַעֲלָה
26 מִעֶשְׂרֵה⁷ - מְעַרְבִין שְׁנֵי עָרֹבִין, אֵלּוּ לְעֶצְמָן וְאֵלּוּ
27 לְעֶצְמָן.

(2) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. (3) שאין מחיצה פחותה מגובה עשרה טפחים (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה א'), וחשובות שתיהן כחצר אחת, שאין ביניהן מחיצה מפסקת. (4) בנ"א: "או אפילו" (מער"ק). (5) כי החלון נחשב כפתח בין שתי החצרות. (6) אינו נחשב כפתח אלא כחור בלבד. (7) שיש תחתיו מחיצה גמורה המחלקת את החצרות.

28 ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּחֲלוּץ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת;
29 אֲבָל שְׁבִין שְׁנֵי בָתִּים⁸, אֶפְלוֹי הָיָה לְמַעֲלָה מִעֶשְׂרֵה,
30 וְכֵן חֲלוּץ שְׁבִין בֵּית לְעֵלְיָה - אִם רָצוּ, מְעַרְבִין עָרֹב
31 אֶחָד, אֶפְלוֹי שְׁאִין בִּינְיָהן סֵלָם⁹. וְהוּא, שֶׁהָיָה בּוֹ¹⁰
32 אֶרְבָּעָה עַל אֶרְבָּעָה. הָיָה חֲלוּץ עָגֹל, אִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי
33 לְרַבֵּעַ בּוֹ אֶרְבָּעָה עַל אֶרְבָּעָה¹¹ - הָרִי הוּא כְּמִרְבָּע.

(8) "ביתא כמאן דמליא דמי" (מסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב') כיון שיש לו גג הרי הוא כמלא, וגם אם החלון למעלה מעשרה טפחים, נחשב כאילו הוא בתוך עשרה. (9) לעלות למעלה ואי אפשר להשתמש בעליה, מצטרפים כבית אחד. (10) בחלון. (11) שאפשר להכניס בחללו רבוע של ארבעה על ארבעה, ובגמרא מובא שאם היקף העיגול שבעה עשר טפחים פחות חומש, אפשר לרבע מתוכו מרובע של ד' על ד' (ראה "מגיד משנה" בשם הרשב"א).

34 ג. כְּתֹל¹² שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת אוֹ מִתְּבֵן שְׁבִין שְׁתֵּי
35 חֲצֵרוֹת¹³ פְּחוֹת מִעֶשְׂרֵה טַפְחִים¹⁴ - מְעַרְבִין עָרֹב
36 אֶחָד וְאִין מְעַרְבִין שְׁנֵים; הָיָה גְבוּהָ עֶשְׂרֵה¹⁵ אוֹ יֵתֵר
37 עַל כָּן - מְעַרְבִין שְׁנֵי עָרֹבִין, אֵלּוּ לְעֶצְמָן וְאֵלּוּ
38 לְעֶצְמָן. וְאִם הָיָה בִּינְיָהן סֵלָם מִכָּאן וְסֵלָם מִכָּאן -
39 הָרִי הֵן כְּפֶתַח¹⁶; וְאִם רָצוּ, מְעַרְבִין אֶחָד. וְאֶפְלוֹי
40 הָיָה הַסֵּלָם זָקוּף וְסִמּוּף לְכַתֵּל, שֶׁהָרִי אִין יְכוּלִין
41 לְעֻלּוֹת בּוֹ עַד שִׁמְשׁוֹף וַיִּתְרַחַק מִתְּחִתּוֹ מִן הַכֶּתֶל -
42 הָרִי זֶה מִתִּיר. וְאֶפְלוֹי לֹא הָיָה מְגִיעַ רֹאשׁ הַסֵּלָם
43 לְרֹאשׁ הַכֶּתֶל, אִם נִשְׁאַר בִּינְיָהן פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה¹⁷ -
44 הָרִי זֶה מִתִּיר, וּמְעַרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ.

(75) עירובין עד, ב. (76) ופתחיהם פתוחים לחצר. (77) שעל-ידי חלונות שביניהם חל העירוב שעשו, ששם אין רשות הנכרי מפסקת. (78) אם אויר החצר מפסיק בין הפתחים. (79) אף שהדעת נוטה שכיון שעירבו ביניהם נעשו כולם כאחד, ויחיד הדר עם הנכרי בחצר אין הנכרי אוסר עליו (לעיל הלכה ט) - אינו דומה ליחיד ממש שלא גזרו עליו מפני שלא שכיה שידור אתו, שיפחד להתייחד אתו שמא יהרגנו, אבל בשנים או יותר אין טעם זה, ואין לחשבם כאחד אפילו אם עירבו ביניהם.

3 טז. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מְחַלל שֶׁבֶת בְּפֶרֶהֶסְיָא, אוֹ שֶׁהוּא
4 עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וּמְזֻלֹת - הָרִי הוּא כְּעוֹבֵד
5 פּוֹכְבִּים וּמְזֻלֹת לְכָל דְּבָרִי. וְאִין מְעַרְבִין עִמּוֹ, וְאִינוּ
6 מְבַטְלִין רְשׁוֹת, אֲלֵא שׁוֹכְרִין מִמֶּנּוּ, כְּעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
7 וּמְזֻלֹת⁸⁰. אֲבָל אִם הָיָה מִן הָאֶפְיֻקוֹרְסִין שְׁאִין
8 עוֹבְדִין עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וּמְזֻלֹת וְאִין מְחַלְלִין שֶׁבֶת,
9 כְּגוֹן צְדוֹקִין וּבִיחֻסִּין⁸¹ וְכָל הַכּוֹפְרִים בְּתוֹרָה שֶׁבַעַל
10 פֶּה, כָּלְלוּ שֵׁל דְּבָר: כָּל מִי שֶׁאִינוּ מוֹדֶה מוֹדָה בְּמִצְוֹת
11 עָרֹב - אִין מְעַרְבִין עִמּוֹ, לְפִי שֶׁאִינוּ מוֹדֶה בְּעָרֹב;
12 וְאִין שׁוֹכְרִין מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁאִינוּ כְּעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
13 וּמְזֻלֹת; אֲבָל מְבַטְלִין הוּא רְשׁוֹתוֹ לְיִשְׂרָאֵל הַכָּשָׁר⁸²,
14 וְזֹו הִיא תְּקֻנָּתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה יִשְׂרָאֵל אֶחָד כְּשֶׁר וְזֶה
15 הַצְּדוֹקִי בְּחֹצֵר - הָרִי זֶה אוֹסֵר עָלָיו עַד שֶׁיְבַטֵּל לוֹ
16 רְשׁוֹתוֹ.

(80) בעירובין סט, ב: "ישראל מומר, משמר שבתו בשוק (אף שמחלל בצנעא) - מבטל רשות. שאינו משמר שבתו בשוק (שמחלל שבת אף בפרהסיא) - אינו מבטל רשות, מפני שאמרו: ישראל נוטל רשות ונותן רשות, ובנכרי עד שישכיר". (81) "כחות הרעות שיצאו מן הכלל, שמוצאם מצדוק ובייתוס תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, שטעו בפירוש דברי רבם, התחילו להשיב על הקבלה של רבותינו, ולפרש את הפסוקים כמו שיראה להם, מבלי שישמעו לחכם כלל, היפך אמרו יתברך (דברים יז, יא): על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (רבינו בפירוש המשניות לאבות פרק א מ"ג). ולענין הקראים, השיב רבינו בתשובה, שאין ראוי להשלים בהם מנין, להיותם בלתי מודים בחיוב הזה. והביא ראיה מעירוב, שג"כ אמרו כי מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבים עמו (תשובות הרמב"ם פריימן סי' יד) ועי' הל' ממרים פ"ג ה"ג. (82) בנוסח אחר: "כישאל הכשר" (מעשה ורקא').

יום שלישי ו' תמוז ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) ביאר בו רבינו החצרות המעורבות, רצוננו-לומר שיש ביניהן פתח או חלון, והן שריות זז אצל זז, מהו דין העירוב בהם, אם צריכין לערב שתיהן ביחד, או הכרח להם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

טפחים. (30) בליטה יוצאת מן הכותל. (31) שיסמוך ראשו העליון של הסולם בזיו, ועל ידי זה נחשב הסולם כמדרגה לזיו. (32) הראב"ד יש לו שיטה אחרת בגמרא לפי נוסחתו, שהמדובר הוא בזיו שיש בו ארבעה על ארבעה, הממעט משיעור עשרה שלא יחשב הכותל למחיצה, אולם אם הסמיך את הסולם לאותו הזיו, אינו יכול להשתמש בזיו ומיעט כוחו, שהסולם אינו ראוי למעט את הכותל לפי שאינו רחב כל צרכו, והזיו אינו ראוי לפי שהסולם סמוך עליו, ויש כאן מחיצה בין שתי החצרות, ולכן מערבים שתיים ואין מערבין אחד ("מגיד משנה"). (33) אחד קודם עשרה תחתונים, ואחד הימנו למעלה בתוך עשרה עליונים ויעמידם זה שלא כנגד זה, כדי שיוכל לקבוע סולם מאחד לשני (רש"י).

- ז. דקל שחתכו וסמכו על ראש הכתל ועל הארץ - 23
מערבין אחד אחד 34 אם רצו, ואינו צריך לקבוע בפניו. 24
וכן 35 הסלם - פברו קובעו, ואינו צריך לחברו 25
בפניו. היו קשין מבדילין בין שתי החצרות, וסלם 26
מפאן וסלם מפאן 36 - אין מערבין אחד; שהרי אין 27
פה הרגל עולה בסלם, לפי שאין לו על מה 28
שיסמך 37. היה סלם באמצע, וקשין מפאן וקשין 29
מפאן 38 - אם רצו, מערבין שנים 39. 30

(34) במסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. "דקלים שבבבל אינן צריכין קבע, מאי טעמא? כבידן קובעתן" ואף על פי שיש עליהם תורת כלי – מפני כבדם אין אדם נוטלם, ונקבעו. (35) מסכת עירובין שם. (36) רוצה לאמר "שהמחיצה החוצצת [בין שתי החצרות] היא של קשין והסולמות סמוכים עליהם זה מכאן וזה מכאן (בית הבחירה להרב המאירי שם). (37) שהמחיצה תתמוטט. (38) "שהמחיצה על פני כל ארכה – של קש, אלא שיש באמצעה בנין חזק כעין עמוד למקום קביעות ראשי הסולמות" (בית הבחירה שם). (39) עיקר החידוש כאן הוא שאם רצו מערבין אחד, כיון שיכול להשתמש בסולם, הסולם מצרף שתי החצרות להיות אחת, ולכן הגיה בהגהות בן אריה: "ואם רצו מערבין אחד, אם רצו מערבין שנים".

- ח. היה 40 אילן בצד הכתל, ונעשהו סלם לכתל - אם 31
רצו, מערבין אחד; הואיל ואסור שבות 41 הוא 32
שגורם לו שלא יעלה באילן 42. עשה אשורה 43 סלם 33
לכתל - אין מערבין אחד, מפני שאסור לעלות 34
עליה מן התורה, שהרי היא אסורה בהנהגה. 35

(40) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. (41) חכמים אסרו לעלות באילן בשבת משום שבות (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"א הלכה א'). (42) בנ"א: נוסף כאן: "לא גזרו עליו בין השמשות" (מעשה רוקח), "שכל דבר שהוא משום שבות – לא גזרו עליו בין השמשות" (פרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'). הרי שתי החצרות מצורפות לאחת על ידי האילן, בזמן שחל דין העירוב, דהיינו בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א). (43) אילן שעבדהו לעבודה זרה אסור בהנאה, שהתורה אמרה (דברים פרק י"ב פסוק ג') "ואשריהם תשרפון באש".

(12) משנה במסכת עירובין שם. (13) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א' גדיש של תבן מפסיק ביניהן על פני כל רוחב החצר. (14) שמחיצה פחותה מעשרה אינה נקראת מחיצה, ושתי החצרות נחשבות לאחת. (15) אפילו אינו רחב ארבעה (ראה מגיד משנה). (16) מכיון שאפשר להשתמש ביניהן דרך הסולם. (17) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי" (=כמחומר דומה. מסכת סוכה דף ד' עמוד א').

- ד. היה 18 הכתל רחב ארבעה 19, ונעשו סלם 20 מפאן 1
וסלם מפאן, אף על פי שהסלמות מרחקים זה מזה 2
- אם רצו, מערבין אחד. אין ברחב הכתל ארבעה: 3
אם אין בין הסלמות שלשה - מערבין אחד; היה 4
ביניהם שלשה - מערבין שנים 21. 5

(18) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. (19) היינו ארבעה טפחים ובקלות אפשר ללכת על הכותל. (20) בגמרא שם אמרו שהסולם רחב ארבעה טפחים ולא הוכירו רבינו (מגיד משנה). (21) שהכותל מפסיק בין החצרות.

- ה. פנה מצבה 22 על גבי מצבה בצד הכתל 23: אם יש 6
בתחתונה ארבעה - ממעט 24; אין בתחתונה ארבעה 7
ואין בינה לבין העליונה 25 שלשה 26 - ממעט, ואם 8
רצו - מערבין אחד. וכן במדרגות של עין 27 שסמך 9
לכתל. 10

(22) מסכת עירובין דף כ"ז עמוד ב' כלומר בנה מערב שבת וקבעה בקרקע, ואי אפשר ליטלה משם בשבת. ובלשון הגמרא "איצטבא", והוא כעין ספסל של אבן. (23) ומן המצבה עד לראש הכותל אין עשרה טפחים. (24) את שיעור עשרת הטפחים, וחשוב כאילו אין כאן מחיצה עשרה. (25) ואף היא אינה רחבה ארבעה, שאם רחבה ארבעה ממעט (וכן נראה בפירוש רבינו חננאל – ביאור הלכה למשנה ברורה סימן שע"ב סעיף י"א, ועיין מ"מ). (26) וכל תוך שלושה כלבוד (כמחומר) הוא. (27) מסכת עירובין שם בשם רב נחמן אמר רבה בר אבון "סולם ששליבותיו פורחות וכו'".

- ו. כתל 28 גבוה 29 שפין שתי חצרות וזיו 30 יוצא 11
באמצעיתו, אם נשאר מן הזיו עד ראש הכתל פחות 12
מעשרה - מניח סלם לפני הזיו 31, ומערבין אחד אם 13
רצו 32; אבל אם הניח הסלם בצד הזיו - אינו ממעט. 14
היה הכתל גבוה תשעה עשר טפחים - מוציא זיו 15
אחד באמצע, ומערבין אחד אם רצו; שהרי מן הזיו 16
עד הארץ פחות מעשרה, ומן הזיו העליון עד ראש 17
הכתל פחות מעשרה. היה הכתל גבוה עשרים 18
טפחים - צריך שני זיוין 33 זה שלא כנגד זה, עד 19
שיהיה בין הזיו התחתון ובין הארץ פחות מעשרה, 20
ובין הזיו העליון ובין ראש הכתל פחות מעשרה, 21
ומערבין אחד אם רצו. 22

(28) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. (29) יותר מעשרה

אָבֵל אִם מְלָאָהוּ תִּבֶן אוֹ קֵשׁ⁶¹ - אֵין מְמַעֲטִין⁶² עַד
שֵׁיבֶטֶל⁶³.

משנה במסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. (59) כי שיעור המחיצות בעומק כמו בגובה (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה כ"ג). (60) ואין מחיצה בין שתי החצרות. (61) הראויים למאכל בהמה. (62) לפי שיכול לקחתם משם בשבת. (63) יסכים בלבד להשאירם שם.

יג. וְכֵן⁶⁴ אִם מַעַט רָחֲבֹו⁶⁵ בְּלוֹחַ אוֹ בְּקִנְיָה⁶⁶, שְׁהוּשִׁיטוּ בְּאַרְבֵּי פֶל הַחֲרִיץ - מְעַרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעַרְבִין שְׁנַיִם. וְכָל דְּבָר הַנִּטָּל בְּשִׁפְתָּה, כְּגוֹן הַסֵּל וְהַסֶּפֶל, אֵין מְמַעֲטִין בּוֹ⁶⁷, אֲלָא אִם כֵּן חִבְרוּ בְּאַרְבֵּי חֲבִיר שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְשַׁמְטוֹ עַד שֵׁיחַפֵּר בְּדִקְרָה⁶⁸.

משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'. (64) והפחיתו מארבעה טפחים. (65) שהניח שם דברים האסורים לטלטל בשבת, ונחשב כאילו נקבעו שם ומיעטו משיעור המחיצה. (66) שאולי ינטלו משם בשבת, ותשאר המחיצה כמו שהיתה. (67) מעדר, וזה נחשב לקבוע, כיון שאסור לחפור בשבת.

יד. נִתֵּן⁶⁹ לוֹחַ שֶׁרָחֵב אַרְבָּעָה טַפְחִים עַל רָחֵב הַחֲרִיץ⁷⁰ - מְעַרְבִין אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעַרְבִין שְׁנַיִ עֲרוֹבִין. וְכֵן שְׁתֵּי גִזְרֵי אֲוֹת⁷¹ זו כְּגִיד זו, אִם הוּשִׁיט לוֹחַ שֶׁרָחֵב אַרְבָּעָה טַפְחִים מִזֹּו לזו - מְעַרְבִין עֲרוֹב אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעַרְבִין שְׁנַיִ עֲרוֹבִין, אֵלּוּ לְעֶצְמָן וְאֵלּוּ לְעֶצְמָן. הֵיוּ זֶה בְּצֵד זֶה וְאֵינֶן בְּשׂוּהָ, אֲלָא אֶחָת לְמַעַלָּה מִחֲבֵרָתָהּ: אִם יֵשׁ בִּינֵיהֶן פְּחוֹת מְשֻׁלָּשָׁה טַפְחִים - הֵרִי הֵן כִּכְצֻצְטָרָא⁷² אֶחָת⁷³ וּמְעַרְבִין אֶחָת; וְאִם יֵשׁ בִּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה אוֹ יֵתֵר - מְעַרְבִין שְׁנַיִם⁷⁴, אֵלּוּ לְעֶצְמָן וְאֵלּוּ לְעֶצְמָן.

משנה בעירובין דף ע"ח עמוד ב'. (70) כעין גשר לעבור עליו. (71) של שתי עליות של שני דיירים. (72) כגוזזטרא. (73) והיא עקומה (מסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'). (74) וכאן לא מועיל לשים נסר לגשר, ולחשבו כפתח, כי "פתח בקרן זוית אין עושים", ועוד שמתיראים לעבור על הגשר שהוא במדרון.

טו. פֶּתֶל⁷⁵ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, שֶׁהוּא רָחֵב אַרְבָּעָה⁷⁶, וְהִנֵּה גְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים מִחֲצֵר זֶה, וְשׂוּהָ לְקִרְקַע חֲצֵר שְׁנֵי⁷⁷ - נוֹתֵנִין רָחֲבֹו לְבִנֵּי הַחֲצֵר שֶׁהוּא שׂוּהָ לָהֶן וְיִחַשְׁבּוּ מִחֲצָרָן⁷⁸; הוּאִיל וְתִשְׁמִישׁוּ בְּנִחַת לְאֵלּוּ וְתִשְׁמִישׁוּ בְּקֶשֶׁה לְאֵלּוּ, נוֹתֵנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ שֶׁתִּשְׁמִישׁוּ לָהֶן בְּנִחַת. וְכֵן חֲרִיץ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עֲמֵק עֲשָׂרָה טַפְחִים מִצֵּד חֲצֵר זֶה, וְשׂוּהָ לְקִרְקַע חֲצֵר שְׁנֵי⁷⁹ - נוֹתֵנִין רָחֲבֹו לְחֲצֵר שֶׁהוּא שׂוּהָ לָהּ; מִפְּנֵי שֶׁתִּשְׁמִישׁוּ נִחַת לָזֶה וְקֶשֶׁה לָזֶה, נוֹתֵנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ שֶׁתִּשְׁמִישׁוּ לָהֶן בְּנִחַת.

משנה בעירובין דף ע"ז עמוד א'. (76) שאם אינו רחב

ט. פֶּתֶל⁴⁴ שְׁגֻבָּה עֲשָׂרָה, וְכָא לְמַעֲטוֹ⁴⁵ פְּדִי לְעֵרֵב עֲרוֹב אֶחָד, אִם יֵשׁ בְּאַרְבֵּי הַמַּעֲוֵט אַרְבָּעָה⁴⁶ טַפְחִים - מְעַרְבִין אֶחָד. סֵתֵר מְקַצֵּת הַפֶּתֶל⁴⁷ עַד שְׁנַתְמַעֲט מַעֲשָׂרָה - צִדוֹ הַקָּצֵר נוֹתֵנִין אוֹתוֹ לְחֲצֵר זֶה⁴⁸, וְשִׂאָר הַפֶּתֶל הַגְּבוּהָ לְבִין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת.

מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. (45) שעשה תל עפר למטה בקרקע סמוך לכותל, כדי שיהיה פחות מעשרה, לצרף שתי החצרות לאחת. (46) בנוסח שהיה לפני הראב"ד היה כתוב "עשרה טפחים" (וכן מצא הרב המגיד בספריו), לכן השיג על רבנו, ודעתו שמשפיק בשיעור ארבעה טפחים. אבל במקצת ספרים כלפינו "ארבעה טפחים" וכמפורש בגמרא שם וכן היא הנוסחא האמיתית (מגיד משנה). (47) כלומר מקצת עובי הכותל, עד שבצד אחת החצירות נתמעט הכותל מעשרה (לחם משנה). (48) כי בצד אותה החצר אין גובה הכותל עשרה.

י. נִפְרָץ⁴⁹ הַפֶּתֶל הַגְּבוּהָ שְׁבִינֵיהֶן: אִם הִיָּתָה הַפְּרָצָה⁵⁰ עַד עֶשְׂרֵי אַמּוֹת⁵¹ - מְעַרְבִין שְׁנַיִ עֲרוֹבִין; וְאִם רָצוּ - מְעַרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּפֶתַח; הִיָּתָה יֵתֵר מַעֲשָׂרָה⁵² - מְעַרְבִין עֲרוֹב אֶחָד וְאֵין מְעַרְבִין שְׁנַיִ עֲרוֹבִין.

משנה במסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. (50) ברוחב. (51) ונשאר משהו מן הכותל משני הצדדים נחשב לפתח. (52) אפילו נשאר הרבה מאד ברוחב הכותל, אין זו מחיצה, כיון שיש פרצה יתרה על עשר אמות (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ז הלכה ט"ז).

יא. הִיָּתָה⁵³ הַפְּרָצָה פְּחוֹתָהּ מַעֲשָׂר, וְכָא לְהַשְׁלִימָהּ לִיתֵּר מַעֲשָׂר⁵⁴ - חֹזֵק בַּפֶּתֶל גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים⁵⁵, וּמְעַרְבִין עֲרוֹב אֶחָד. וְאִם פָּא לְפָרִץ לְכַתְּחָלָהּ⁵⁶ פְּרָצָה יֵתֵר מַעֲשָׂר כָּכֵל הַפֶּתֶל - צְרִיךָ לְהִיּוֹת גְּבוּהָ הַפְּרָצָה מְלֵא קוֹמָתוֹ⁵⁷.

מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב' "חקק להשלים בכותל וכו'" ועיין רש"י שם וראב"ד כאן. (54) כדי לעשות משתי החצרות חצר אחת. (55) אותו הרוחב שהוא צריך להשלים לעשר אמות, יחקק בגובה של עשרה טפחים מהקרקע, שעל ידי זה נחשבה הפרצה לפתח ומצרפתן, ואף שאינו יכול לעבור דרך אותו הפתח בקלות, ניכר הדבר על ידי מעשה החקיקה שלו שברצונו לחבר שתי החצרות יחד, כדי לערב אחד. (56) שהיה כותל סתום, ובא לעשות בו פתח. (57) "שיראו החצרות כאחת, בהיות אדם עובר מזו לזו בלא דוחק, שאם לא כן אין מעשיו מורים על כוונת סילוק המחיצה, אלא שברצונו להשתמש עם בני החצר השניה בלבד" ("מגיד משנה").

יב. חֲרִיץ⁵⁸ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת: עֲמֵק עֲשָׂרָה וְרָחֵב אַרְבָּעָה⁵⁹ אוֹ יֵתֵר - מְעַרְבִין שְׁנַיִ עֲרוֹבִין; פְּחוֹת מִכָּאן - מְעַרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעַרְבִין שְׁנַיִם. וְאִם מַעַט עֲמֵקוֹ בְּעֶפֶר אוֹ בְּצִוּרוֹת - מְעַרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעַרְבִין שְׁנַיִם; שְׁסֵתָם עֶפֶר וְצִוּרוֹת בְּחֲרִיץ מְבִטְלִין הֵן⁶⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַחֲצֵר לִגָּג אוֹ לְרֹאשׁ הַכֶּתֶל, וּמִן הַגָּג לִגָּג אַחֵר
הַסְמוּךְ לוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה גְבוּהָ מִמֶּנּוּ כֹּל שֶׁהוּא אוֹ
נִמּוּךְ, וּמִן הַגָּג הָאֶחָד לְחֶצֶר שְׁנִיָּה, וּמִחֶצֶר שְׁנִיָּה
לִגָּג שְׁלִישִׁי שֶׁל חֶצֶר שְׁלִישִׁית, וּמִגָּג שְׁלִישִׁי לְמִבּוֹי,
וּמִן הַמִּבּוֹי לִגָּג רְבִיעִי, עַד שִׁיעֲבִירוֹ כָּל הַמְדִינָה
כְּלָה דֶּרֶךְ גִּגּוֹת וְחֲצֵרוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ גִּגּוֹת וְקִרְפִּיפּוֹת, אוֹ
דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹת וְקִרְפִּיפּוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ שֶׁלִּשְׁתֵּן מִזֶּה לָזֶה
וּמִזֶּה לָזֶה; וּבִלְבָד שְׂלֵא יִפְגַּס בְּכָלִי זֶה לְבֵית מִן
הַבָּתִּים, אֲלֵא אִם כֵּן עָרְבוּ אֲנָשִׁי כָּל הַמְקוֹמוֹת הָאֵלּוּ
עָרֹב אֶחָד.

94 כלומר: כיצד מותר לטלטל כלי בכל הגגות והחצרות
והקירפיות? (95 ב"א: "אנשי המקומות" (כ"י
התימנים). (96 "אמר רבי: כשהיינו לומדים תורה אצל
רבי שמעון בתקוע, היינו מעלים שמן ואלונטית (מגבת) מגג
לגג ומגג לחצר, ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף
לקרפף אחר, עד שהיינו מגיעים אצל המעיין שהיינו
רוחצים בו; אמר רבי יהודה: מעשה בשעת הסכנה והיינו
מעלים ספר תורה מחצר לגג ומגג לחצר ומחצר לקרפף
לקרות בו" (מסכת עירובין דף צ"א עמוד א').

כ. וכן אם שבת הפלי בבית והוציא לחצר - לא
יעבירונו לחצר אחרת⁹⁷ או לגג אחר או לראש הכתל
או לקרפף, אלא אם כן ערבו אנשי כל המקומות
שמעבירין בהן כלי זה ערוב אחד.

97 כיון ששבת בבית.

כא. בור⁹⁸ שבין שתי חצרות⁹⁹ - אין ממלאין ממנו
בשבת¹⁰⁰, אלא אם כן עשו לו מחצה גבוהה עשרה
טפחים¹⁰¹, כדי שיהיה כל אחד דולה מרשותו.
והיכן מעמידין את המחצה? אם היתה למעלה מן
המים - צריך שיהיה טפח מן המחצה יורד בתוך
המים; ואם היתה המחצה בלה בתוך המים - צריך
שהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים, כדי
שתהיה נפרת רשות זה מרשות זה¹⁰².

98 משנה במסכת עירובין דף פ"ו עמוד א'. (99 ולא
עירבו ביניהם. (100 שנמצא כל אחד ממלא מרשות
חבירו. (101 שתפסיק בין הרשויות. (102 שלא ישאב
בדלי מרשות חבירו.

כב. וכן¹⁰³ אם עשו על פי הבור קורה רחבה¹⁰⁴
ארבעה טפחים - זה ממלא מצד הקורה, וזה ממלא
מצדה האחר, וכאלו הבדילה חלק זה מחלק זה.
אף על פי שהמים מערבין מלמטה, קל הוא שהקלו
חכמים במים¹⁰⁵.

103 מסכת עירובין דף פ"ו עמוד ב'. (104 כן בדפוס
רומי. (105 ואף שכל מחיצה צריכה להגיע עד הקרקע
ומחיצה תלויה אינה מועילה - הקילו חכמים במים להתיר
מחיצה תלויה, "שאיסור טלטול במים מדבריהם (כי המים

ארבעה טפחים - הוא מקום פטור ומותר לטלטל בו, וממנו
(פרק י"ד מהלכות שבת הלכה י"א-י"ב) - מגיד משנה.
77 שהקרקע בחצר אחת גבוהה משל שניה, ולא שהיתה
שוה ממש לארץ, שאם-כן אינו נקרא כותל, אלא שאינו
גבוה עשרה טפחים ("מעשה רוקח"). (78 והם מותרים
לטלטל בהם בשבת.

טז. היה⁷⁹ הכתל שבין שתי החצרות נמוך מחצר
העליונה וגבוה מחצר התחתונה⁸⁰, שנמצאו בני
העליונה משתמשים בעביו⁸¹ על ידי שלשול⁸², ובני
התחתונה משתמשים בעביו על ידי זריקה⁸³ - שניהן
אסורין בו, עד שיערבו שתיהן ערוב אחד; אבל אם
לא ערבו - אין מכניסין מעבי כתל זה לבתים⁸⁴,
ואין מוציאין מהבתים לעביו.

79 מסכת עירובין דף פ"ג עמוד ב'. (80 שהחצירות הן
בשיפוע ההר. (81 בגג הכותל. (82 בהורדה על ידי
חבל. (83 הקשה לשימוש משלשול. (84 אבל
לחצרותיהן מותר לשתיהן להכניס מעובי הכותל וכן
להוציא ("מגיד משנה"). וראה להלן הלכה י"ח-ט.

יז. שני⁸⁵ בתים שביניהן חרפה⁸⁶ שהיא רשות
היחיד, אם יכולין שניהם להשתמש בחרפה על ידי
זריקה⁸⁷ - אסורין זה על זה; ואם היה תשמישה
לזה בנחת, והאחר אינו יכול לזרק לה, מפני שהיא
עמקה ממנה - הרי זה שהיא לו בנחת משתמש בה
על ידי זריקה⁸⁸.

85 מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. (86 בית הרוס.
87 שאין להם פתח לצד החורבה, אלא שדרך החלון
זורקים לתוכו. (88 והשני אסור להשתמש בה.

יח. כל גגות העיר⁸⁹, אף על פי שזה גבוה וזה
נמוך, עם כל החצרות ועם כל הקרפיות⁹⁰ שהקפו
שלא לשם דירה, שאין בכל אחד מהן יתר על בית
סאתים⁹¹, עם עבי הכתלים שבין החצרות, עם
המבואות שיש להן לחי או קורה - כלן רשות אחת
הן, ומטלטלין בכלן בלא ערוב כלים ששבתו
בתוכן⁹²; אבל לא כלים ששבתו בתוך הבית, אלא
אם כן ערבו⁹³.

89 משנה במסכת עירובין דף פ"ט עמוד א'. (90 מקום
נרחב המוקף גדר שלא לשם דירה, אלא לשים בתוכו
סחורה. (91 כשיעור חצר המשכן (מסכת עירובין דף כ"ג
עמוד ב') אורך מאה אמה על רוחב חמישים (שמות פרק
כ"ז פסוקים ט"ו-י"ב), שהוא שטח של חמשת אלפים אמה
מרובעות (פרק ט"ז מהלכות שבת הלכה ג'). (92 שהיו
בתוכם בשבת (כמבואר בהלכה השניה בפרוטרוט).
93 ואם לא עירבו אסור להוציא כלים מתוך הבית ולטלטל
בהם.

יט. פיצד⁹⁴ כלי ששבת בתוך החצר, בין ערבו
אנשי החצר⁹⁵ בין לא ערבו - מתיר⁹⁶ להעלותו מן

(118) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. (119) שנפלה מפולת נגדו (רש"י). (120) ואף על פי שהעירוב מונח בחצר האחרת ואי אפשר להוציאו משם (מ"מ). אבל לטלטל מחצר לחצר לא התירו, כמו בשתי ספינות להלן, ועיין ראב"ד. (121) בין השמשות. (122) כשהפרצה יתרה מעשר אמות, אינה נחשבת לפתח. (123) מדעת עצמם. (124) לטלטל מחצר לחצר. (125) מסכת שבת דף ק' עמוד ב'. (126) נחשבות כחצר אחת ומותר לטלטל מאחת לשניה. (127) שהקיף מחיצה מיריעות ביניהן (פירוש המשניות). (128) "שכל מחיצה שנעשתה בשבת נקראת מחיצה", אלא שאם עשאה במזיד קנסוהו חכמים שלא יועילו מעשיו.

פרק רביעי

(1) ביאר בו רבינו בדירת החצרות, מי הם הנקראים חלוקי הדירה, ובאי זה מקום ידור שם, ויאסור, ובאי זה זמן. וביאור זה החצר אחת בעצמה ובדין שתי החצירות. ונמשך אחר זה ביאור החצר החלוקה לבתים תחתיים ולעליות. מה הם אלו עם אלו, וכן החצר שיש לפנים הימנה חצר אחרת העוברת דרך עלייה מה משפטן. ונמשך לזה ביאור הגזוזטאות והדיוטות כשהן יוצאות מן החצרות, מה דינן אלו עם אלו.

א. אנשי² חצר שהיו כלם אוכלין על שלחן אחד³, אף על פי שכל אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו - אין צריכין ערוב, מפני שהן כפאנשי בית אחד⁴. וכשם שאין אשתו של אדם וכני ביתו⁵ ועבדיו אוסרין עליו, ואינו צריך לערב עמיהן; כך אלו כפאנשי בית אחד הן, מפני שהן פלן סומכין על שלחן אחד.

(2) עירובין עג, א. שמקום הפת שהוא אוכל - שם היא דירתו. (3) הוא-הדין אפילו אם אוכלים על שני שולחנות, מכיון שהם אוכלים בבית אחד (כסף-משנה). ואף-על-פי שכל אחד אוכל משל עצמו, ואינם מעורבים במאכלם (שם). ובכת"י תימן: "על שולחן אחד תמיד", וכ"ה ב'מגיד משנה'. (4) "מקום פיתא גורם" - עיקר דירתו של אדם במקום שהוא אוכל, כנזכר למעלה. (5) בנוסח אחר: "ובני ובני ביתו" (שונצינו).

ב. וכן אם הצרכו לעשות ערוב עם אנשי חצר אחרת - ערוב אחד לכלן, ופת אחת בלבד מוליכין לאותו מקום שמעריבין עמו. ואם היה הערוב בא אצלן⁶ - אינן צריכין לערב, כמו הבית שמניחין בו הערוב שאינו צריך לתן את הפת⁷; שכל אלו הבתים כבית אחד הן חשובין.

(6) שאנשי החצר האחרת מניחים את העירוב בחצר זו. (7) כמבואר בפ"א הט"ז.

ג. וכן⁸ אנשי חצר שעריבו - נעשו פלן כבית אחד. ואם הצרכו לערב עם חצר שניה - כפר אחד בלבד הוא שמוליכין על ידי פלן למקום שמעריבין בו. ואם היה הערוב בא אצלן - אינן צריכין לתן פת.

הם (כרמלית), והקילו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות היכר" (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ו הלכה י"ג). ורואים אנו כאילו קרש זה נמשך ויורד עד המים וחולק כל רשות לעצמו, וכאן אין לחשוש שידלה מרשות חבירו, לפי שאין דלי מהלך יותר מארבעה טפחים.

1 כג. באר¹⁰⁶ שפאמצע השכיל¹⁰⁷ בין שני פתלי חצרות, אף על פי שהיא מפלגת¹⁰⁸ מפתל זה ארבעה טפחים ומפתל זה ארבעה טפחים¹⁰⁹ - שניהם ממלאין ממנה, ואין צריכין להוציא זיזין¹¹⁰ על גבה; שאין אדם אוסר על חבירו דרך אור¹¹¹.

(106) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. (107) שיש מבוי קטן בין שתי החצרות השייך לשתייה, ובאר באמצע, ומן החלון מורידים את הדלי בחבל לשאוב מים. (108) מרוחקת. (109) ובפחות מארבעה בודאי מותר לשאוב משם מים. (110) בליטת-קרש קטנה לשם היכר. (111) כיון שתשמישם הוא דרך החלון, אין אויר חבירו אוסר עליו.

6 כד. חצר¹¹² קטנה שנפרצה במלואה¹¹³ לחצר גדולה מבעוד יום¹¹⁴ - אנשי גדולה¹¹⁵ מעריבין לעצמן ומתרים, שהרי נשאר להן פצימין¹¹⁶ מכאן ומכאן; ואנשי קטנה אסורין להוציא מבתיהן לחצר שלהן, עד שיעריבו עם בני הגדולה ערוב אחד; שדירורן של גדולה חשובין כקטנה¹¹⁷, ואין דירור קטנה חשובין כגדולה.

(112) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. (113) כל רוחב הכותל, ולא נשאר ממנו כלום. (114) שאם נפרצה בשבת אומרים: "הואיל והותרה למקצת שבת הותרה לכולה (מסכת עירובין שם). (115) הדיירים שבתוך החצר הגדולה. (116) קרשים. שהרי נשארו בה מחיצות המתירות את הטלטול. ובנ"א: "פסים" (מער"ק). (117) שחצרו נחשבת "כפתחה של גדולה" - כאחת עם הגדולה.

13 כה. שתי¹¹⁸ חצרות שעריבו ערוב אחד דרך הפתח שביניהן או דרך החלון, ונסתם הפתח¹¹⁹ או החלון בשבת - כל אחת ואחת מתרת לעצמה¹²⁰; הואיל והתרה מקצת שבת¹²¹ - התרה כלה. וכן שתי חצרות שעריבה זו לעצמה וזו לעצמה, ונפל הפתל שביניהן¹²² בשבת - אלו מתרים לעצמן, ומוציאין מבתיהן ומטלטלין עד עקר המחצה, ואלו מטלטלין פן עד עקר המחצה; הואיל והתרה מקצת שבת - התרה כלה. ואף על פי שנתוספו הדירורין, שהדירורין הבאין בשבת אינן אוסרין. נפתח החלון ונעשה הפתח בשגגה, או שעשו נכרים לדעתן¹²³ - חזרו להתירן¹²⁴. וכן¹²⁵ שתי ספינות שהיו קשורות זו בזו, ועריבו¹²⁶, ונפסקו - אסור לטלטל מזו לזו, ואפלו היו מקפות מחצה¹²⁷. חזרו ונקשרו בשוגג - חזרו להתירן¹²⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- (8) עירובין, שם. (9) כמבואר בפ"א הט"ז: "כיצד מערבין בחצירות? - גובין חלה אחת שלמה מכל בית ובית". ועל-ידי העירוב שששו ביניהם, נחשבים כבית אחד.
- ד. חמשה¹⁰ שגבו את הערוב¹¹ להוליכו למקום שמניחין בו הערוב¹² - פשהם מוליכין, אינן צריכין להוליך על ידי חמשתן אלא פכר אחת; שפינן שגבו פלן, נעשו פאנשי בית אחד.
- (10) עירובין, שם. (11) של בני אותה החצר. (12) שרוצים לערב גם עם בני חצר אחרת.
- ה. האב¹³ ובנו¹⁴ והרב ותלמידו שהן שרויין בחצר¹⁵ - אינן צריכין לערב, מפני שהן בבית אחד. ואף על פי שפעמים אוכלין על שלחן אחד ופעמים אינן אוכלין, הרי הן בבית אחד.
- (13) עירובין, שם. (14) האוכל על שולחן אביו. (15) רבי חייא (שהיה) בי רבי (בישיבה), אמר: אין אנו צריכין לערב, שהרי אנו סומכין (אוכלים) על שולחנו של רבי". והמדובר כשאין דיירים אחרים בחצר (גמרא, שם).
- ו. האחים¹⁶ שפל אחד מהם לו בית בפני עצמו, ואינן סומכין¹⁷ על שלחן אביהן; וכן הנשים או העבדים¹⁸ שאינן סומכין על שלחן בעליהן או רבן תמיד¹⁹, אבל אוכלין הם על שלחנו בשכר מלאכה שעושין לו או בטובה ימים ידועין, כמי שסועד אצל חברו שבוטע או חדש: אם אין עמהם דיוורין אחרים בחצר - אינן צריכין לערב²⁰, ואם ערבו עם חצר אחרת - ערוב אחד לכלן, ואם בא הערוב אצלן - אין נותנין פת; ואם היו דיוורין עמהן בחצר - צריכין פת לכל אחד ואחד בשאר אנשי החצר²¹, מפני שאינן סומכין על שלחן אחד תמיד.
- (16) עירובין, שם. (17) בנוסח אחר: "אוכלין" (מעשה רוקח). (18) יש בזה מחלוקת בין רבי יהודה בן בתירא, המתיר בנשים ואוסר בעבדים, לבין רבי יהודה בן בבא, המתיר בעבדים ואוסר בנשים, והלכה כדברי שניהם להקל, כי "הלכה כדברי המיקל בעירוב" (עירובין מו.). (19) זהו פירוש רבינו למה שאמרו בתלמוד: "מקבלי פרס", שאין אוכלים תמיד אצל אביהם, אלא לפעמים סועדים אצלו זמן ממושך שבוטע או חודש, אבל הראב"ד ורש"י מפרשים אחרת: "מקבלי פרס" - שהאב נותן להם פרנסתם (בלחם או בכסף), והם אוכלים בבתיהם, וכיון שניזונים ממקור אחד ואוכלים בבתיהם, הם חלוקים במקצת ומאוחדים במקצת לענין עירוב. (20) שנחשבים כבית אחד. (21) שהדיוורים האחרים אוסרים עליהם, ונחשבים כחלוקים בדירותיהם.
- ז. חמשה²² חבורות ששבתו²³ בטרקלין²⁴ אחד: אם היה מפסיק בין כל חבורה וחבורה מחיצה המגעת לתקרה²⁵ - הרי כל חבורה מהן פאלו היא בחדר בפני עצמו או בעליה בפני עצמה, לפיכך צריכין
- פת מפל חבורה; ואם אין המחיצות מגיעות לתקרה - פכר אחד לכלן²⁶, שפלן פאנשי בית אחד שובין.
- (22) משנה, עירובין עב, א. (23) גרו בשבת. (24) אולם גדול, וסביבו חדרים הרבה. (25) או סמוך לתקרה שלשה טפחים, לפי שאז נחשב כ'לבד' וסתום עד למעלה. (26) ואם אין דיירים אחרים בחצר - אינם צריכים עירוב כלל (ש"ע או"ח סי' שע, ס"ג).
- ח. מי²⁷ שיש לו בחצר חברו בית שער²⁸ שרפים דורסין בו או אכסדרה²⁹ או מרפסת³⁰ או בית הפקר³¹ או בית התבן או בית העצים³² או אוצר³³ - הרי זה אינו אוסר עליו³⁴, עד שיהיה לו עמו בחצר מקום דירה שהוא סומך עליו לאכל בו פתו³⁵, ואחר כך יהיה אוסר עליו עד שיערב עמו. אבל מקום לינה אינו אוסר. לפיכך³⁶, אם קבע לו מקום לאכל בו בבית שער או באכסדרה ומרפסת - אינו אוסר עליו, לפי שאינו מקום דירה.
- (27) עירובין עב, ב. (28) חדר שעל יד השער, ובו יושב שומר הבית. (29) חדר מקורה שתקרתו נשענת על עמודים בלי קירות. (30) מקום גבוה בחצר הבית, ובו מדרגות עולין בהם לעליות (פירוש המשניות לעירובין פג:). (31) רפת. (32) מחסן העצים לחימום הבית. (33) צבור של כל מיני סחורות. (34) שאינם חשובים דירה. (35) אף שאינו ישן שם. (36) משנה, עירובין פה:
- ט. עשרה³⁷ בתים זה לפנים מזה³⁸ - הבית הפנימי והשני לו הם שנותנין את הערוב, והשמונה בתים החיצוניים אינן נותנין את הערוב; הואיל ורבים דורסין³⁹ בהן - הרי הן בבית שער, והדר בבית שער אינו אוסר. אבל התשיעי - אין דורסין בו רבים אלא יחיד⁴⁰, לפיכך אוסר עד שיתן ערובו⁴¹.
- (37) עירובין עח, ב. (38) ודיירי החדרים הפנימיים יוצאים לחצר דרך החדרים החיצוניים. (39) עוברים דרכם לחצר. (40) בנוסח אחר, חסרות המלים: "אלא יחיד" (מעשה רוקח). (41) וכן הדין בשני חדרים, כשדייר אחד יוצא דרך החדר השני לחצר (משנה ברורה סי' זע, ז).
- י. שתים⁴² חצרות וביניהן שלשה בתים פתוחים זה לזה ופתוחים לחצרות, והביאו בגי חצר זו ערובן דרך הבית הפתוח להן והניחיהו בבית האמצעי, וכן הביאו בגי החצר האחרת ערובן דרך [הבית] הפתוח להן והניחיהו בבית האמצעי - אותן השלשה בתים אינן צריכין לתן את הפת⁴³. האמצעי - מפני שהניחו בו הערוב, והשנים שמצדדי - מפני שפל אחד מהן בית שער⁴⁴ לאנשי חצר.
- (42) עירובין, שם. (43) כמו שכתב רבינו למעלה (פ"א הט"ז): "בית שמניחין בו העירוב, אינו צריך ליתן את הפת". (44) כיון שעוברים משום לחצר.

טו. אנשי החצר⁶⁰ ששכחו ולא ערכו - אין
מוציאים מביתם לחצר ולא מחצר לבתים. אבל
מטלטלין הן פלים ששבתו בחצר⁶¹ בכל החצר ובכל
הנחשב עם החצר. ואם⁶² היתה שם מרפסת או
עליה, וערכו אנשי החצר לעצמן ואנשי המרפסת
לעצמן - אנשי המרפסת או אנשי העליה מטלטלין
פלים ששבתו בביתה בכל המרפסת ובכל הנחשב
עמה או בכל רחב העליה ובכל הנחשב עמה, ואנשי
החצר מטלטלין בכל החצר ובכל הנחשב עמה. וכן
אם היה יחיד דר בחצר ויחיד דר בעליה, ושכחו
ולא ערכו - זה מטלטל בכל העליה והנחשב עמה,
וזה מטלטל בכל החצר והנחשב עמה.

(60) עירובין פט, א. וצא, א. (61) בתחילת כניסת השבת.
(62) משנה, עירובין פג, ב.

טז. ביצד⁶³? הסלע או תל וכיוצא בו שבתו
החצר⁶⁴: אם אינן גבוהין עשרה טפחים - הרי אלו
נחשבים בין החצר ובין המרפסת⁶⁵, ושגיהן אסורין
להוציא שם פלים ששבתים; ואם גבוהין עשרה,
והיה ביניהן ובין המרפסת פחות מארבעה טפחים
- הרי אלו נחשבים עם המרפסת, שהרי הן שוין לה,
ובני מרפסת מתרין בהם⁶⁶; ואם היו רחוקין מן
המרפסת ארבעה טפחים או יותר על פן, אף על פי
שגבוהין עשרה - הרי אלו בכלל החצר והמרפסת,
לפי ששגיהן אפשר להשתמש בהן על ידי זריקה,
לפיכך שגיהן אסורין להוציא לשם פלי הבתים⁶⁷ עד
שיערכו. היתה⁶⁸ מצבה⁶⁹ רחבה ארבעה טפחים לפני
המרפסת - אין המרפסת אוסרת על בני החצר,
שהרי נחלקה מהן⁷⁰.

(63) משנה, שם. (64) ומשותף לחצר ולמרפסת.
(65) בנוסח אחר: "נחשבים עם החצר ועם המרפסת".
(66) שלהם נוח יותר להשתמש בסלע מאשר לבני החצר.
(67) שהיו בבתי בשעת כניסת השבת. (68) עירובין ס, א.
(69) עמוד כעין מחיצה. (70) על ידי שעשו מחיצה והפסק
לפניהם, גילו דעתם שרוצים להסתלק מן החצר.

יז. זיזין⁷¹ היוצאין מן הבתלים: כל שהוא למטה
מעשרה טפחים - הרי זה נחשב מן החצר⁷², ובני
החצר משתמשין בו; וכל שהוא בתוך עשרה
טפחים העליונים הסמוכין לעליה - אנשי עליה
משתמשין בו; והנשאר בין עשרה התחתונים עד
תחלת עשרה העליונים מן הזיזין היוצאין שם -
שניהם אסורין בו, ואין משתמשין בהן בכלים
ששבתים אלא אם כן ערכו.

(71) עירובין פד, א. והן בליטות היוצאות מן הקירות.
(72) כשערכו בני החצר לעצמם ובני העליה לעצמם, ולא
ערכו שניהם יחד (או"ח סי' שעה).

יא. שתי⁴⁵ חצרות ושני בתים פתוחין זה לזה
ביניהן⁴⁶, והביאו אלו ערוכין דרך הבית הפתוח להן,
והניחיהו בבית השני הסמוך לחצר האחרת, והביאו
אלו ערוכין דרך הפתח הסמוך להן, והניחיהו בבית
האחר - שתיהן לא קנו ערוכין; שכל אחד מהן הניח
ערוכו בבית שער⁴⁷ של חצר אחרת.

(45) עירובין עו, א. (46) ולא ערכו יחד, אלא כל אחת
לעצמה. (47) והרי צריך להניח העירוב במקום דירה,
כמבואר בפ"א הט"ז.

יב. אחד⁴⁸ מבני החצר שהיה גוסס⁴⁹, אף על פי
שאינו יכול להיות בו ביום - הרי זה אוסר על בני
החצר, עד שיזכו לו בפת ויערכו עליו. וכן קטן,
אף על פי שאינו יכול לאכל פזית - הרי זה אוסר
עד שיערכו עליו. אבל האורח אינו אוסר לעולם⁵⁰,
כמו שבארנו⁵¹.

(48) 'תוספתא' עירובין פרק ה. (49) נוטה למות, ודינו כחי
לכל דבריו. (50) 'תוספתא' שם: "קסדור (מושל) שבא
לעיר, עד לי' יום (שדעתו לשהות שם לי' יום), הרי זה אוסר
מיד, אימתי - בזמן שיחדו לו בית דירה. לא ייחדו לו בית
דירה - אין אוסר; אכסנאי (אורח) - לעולם אינו אוסר".
(51) למעלה פ"ב ה"א.

יג. אחד⁵² מבני חצר שהניח ביתו⁵³ והלך ושבת
בחצר אחרת, אפלו היתה סמוכה לחצרו, אם
הסיע⁵⁴ מלבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת - הרי
זה אינו אוסר עליהן⁵⁵. במה דברים אמורים?
בשבת⁵⁶; אבל עובד כוכבים, אפלו הלך לשבת
בעיר אחרת - אוסר עליהן עד שישכרו ממנו
מקומו, שהרי אפשר שיבוא בשבת⁵⁷.

(52) משנה, עירובין פו, א. (53) לפני השבת. (54) הרחיק.
(55) כי דירה בלי בעלים, לא שמה דירה. (56) שאין דרך
ישראל לבוא בשבת, ואף אם יבוא במקרה, כיון שהותרה
למקצת שבת - הותרה לכולה (מגיד-משנה). (57) ודוקא
אם הוא במקום קרוב, דהיינו מהלך יום אחד, שיכול לבוא
באותו יום. אבל אם הלך לדרך רחוקה - אינו אוסר
(מגיד-משנה).

יד. בעל החצר שהשכיר מבתי חצרו לאחרים,
והניח לו פלים או מיני סחורה בכל בית ובית מהן
- אינן אוסרין עליו; הואיל ויש לו תפיסת יד בכל
בית מהן, נעשו הכל כאורחין אצלו⁵⁸. במה דברים
אמורים? בשהניח שם דבר שאסור לטלטלו בשבת,
כגון טבל ועששיות⁵⁹; אבל אם נשאר לו בכל בית
מהן פלים שמותר לטלטלן - הואיל ואפשר
שיוציאם היום ולא ישאר לו שם תפיסת יד, הרי
אלו אוסרין עליו עד שיערכו.

(58) כרבי יהודה בעירובין פה, ב. (59) תחיתות עבות של
מתכת, שאינן כלים ואסורות בטלטול בשבת (עירובין פו).

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כולם בחצר אחת, ואחד שלא עירב אסור עליהם. (86 רשותו. 87 פ"ב ה"ה. 88) שהרי אחד מהם לא עירב. (89) שהיא חולקת רשותה לעצמה, ואף שהשתתפו מקודם לערב ביחד - הרי עכשיו כשאחד מן החיצוניים לא עירב, יכולה הפנימית להגיד: "לתקוני שדרתיך ולא לעוונתי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ועכשיו שקלקלת - איני רוצה בשיתוף (גמרא). (90) בנוסח אחר, חסרה המלה "במקומה" (ויניציאה).

כב. היה⁹¹ אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו - אינן צריכין לערב, אלא כל אחד מהן משתמש בכל חצרו⁹². ואם היה עובד פוככים ומזלות בפנימית⁹³, אף על פי שהוא אחד - הרי הוא פרכים, ואסור על החיצונה עד שיערבו⁹⁴.

(91) משנה, עירובין שם. (92) שאין היחיד שבפנימית אסור על החיצונה, ואף-על-פי שיש בה רבים (מגיד-משנה). והחיצונה אינה אוסרת על הפנימית, כמבואר למעלה בהלכה יט. (93) ובחיצונה דרים שני ישראלים, כפי שמוכח מהמילה: "עד שישכרו" לשון רבים (מעשה רוקח). (94) כמבואר בפ"ה ה"ב.

כג. שלש⁹⁵ חצרות הפתוחות זו לזו⁹⁶, ורבים בכל חצר מהן, ערבו שתים החיצונות עם האמצעית - היא⁹⁷ מתרת עמהן, והן מתרות עמה, ושתיים החיצונות אסורות זו עם זו⁹⁸ עד שיעשו שלשתן ערוב אחד. היה⁹⁹ בכל חצר מהן אחד, אף על פי שרבים דורסין בחיצונה¹⁰⁰ - אינן צריכין לערב; שכל אחד מהן מתר במקומו. היו שנים בפנימית - הואיל והן אסורין במקומן עד שיערבו, הרי הן אסורין על היחידים שבאמצעית ושבחיצונה עד שיערבו שנים שבפנימית. זה הפלל: רגל האסורה במקומה¹⁰¹ - אסרת שלא במקומה; ורגל המתרת במקומה - אינה אסרת שלא במקומה, מפני שעוברת עליהן.

(95) משנה, עירובין מה, ב. (96) ופתוחות כל אחת לרשום הרבים, שכל אחת רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו בתוך זו (רש"י). (97) האמצעית ששתיהן עירבו עמה. (98) שהרי שתי החיצונות לא עירבו ביניהן. (99) עירובין עה, ב. (100) בהלכה זו מדובר בשלש חצרות זו לפנים מזו, והחיצונה בלבד פתוחה לרשות הרבים, ורגלי הפנימית דרך החיצונה (מגיד-משנה). (101) כמו השנים בפנימית האסורים במקומם, מכיון שלא עירבו.

כד. שתי פצצטריות¹⁰² זו למעלה מזו, שהן למעלה מן המים¹⁰³ - אף על פי שעשתה כל אחת מהן מחצה גבוהה עשרה טפחים יורדת¹⁰⁴ מכל אחת ואחת, אם היו שתי הפצצטריות בתוך עשרה טפחים - הרי אלו אסורין למלאות עד שיערבו שתיהן ערוב אחד¹⁰⁵, מפני שהן פצצטרא אחת. ואם היה בין העליונה והתחתונה יותר על עשרה

יח. בור⁷³ שבחצר: אם היה מלא פרות טבליים⁷⁴ שאסור לטלטלן בשבת וכיוצא בהן - הרי הוא וחלותיו⁷⁵ בסלע או תל שבחצר: אם היה גבוה עשרה סמוך למרפסת - הרי הוא נחשב עם המרפסת; אבל אם היה מלא מים - אין בני חצר ולא בני מרפסת מכניסין ממנו לבתים עד שיערבו⁷⁶.

(73) עירובין פ, א. (74) פירות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות ואסורים באכילה. (75) צבור העפר אשר מסביב לשפת הבור. (76) שגזרו חכמים על בור מלא מים, שלפעמים המים חסרים ממנו, ויבואו להכניס משם לבתים (עירובין שם).

יט. שתי⁷⁷ חצרות⁷⁸ זו לפנים מזו, ואנשי הפנימית יוצאין ונכנסין ועוברין על החיצונה: ערבה הפנימית ולא ערבה החיצונה - הפנימית מתרת⁷⁹, והחיצונה אסורה⁸⁰; ערבה החיצונה ולא ערבה הפנימית - שתיהן אסורות⁸¹: הפנימית - מפני שלא ערבה, והחיצונה - מפני אלו שלא ערבו שעוברין עליהן; ערבו זו לעצמה וזו לעצמה - זו מתרת בפני עצמה וזו מתרת בפני עצמה, אבל אין מטלטלין מזו לזו.

(77) משנה, עירובין עה, א. (78) שבכל אחת יש דיירים קבועים. (79) לטלטל בחצרה. (80) לפי שיש לפנימית דריסת הרגל דרך החיצונה ואוסרת עליה. (81) שהפנימית שלא עירבה, אוסרת בדריסת רגלה על החיצונה. "זה הכלל, רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה. ורגל המותרת במקומה - אינה אוסרת שלא במקומה מפני שעוברת עליהן" (רבינו להלן בהלכה כג).

כ. שכח⁸² אחד מן החיצונה ולא ערב - הפנימית בהתרה עומדת⁸³. שכח אחד מן בני הפנימית ולא ערב עמהן - אף החיצונה אסורה, מפני אלו בני הפנימית, שלא עלה להן ערוב, שהן עוברין עליהן.

(82) משנה, עירובין עה, א. ובספר שלפני ה'מגיד משנה' לא היתה בבה זו "שכח אחד מן החיצונה וכו' עומדת", עיי"ש. (83) כי אין לחיצונה דריסת הרגל של הפנימית שתאסור עליה.

כא. עשו⁸⁴ שתיהן ערוב אחד: אם הניחוהו בחיצונה, ושכח אחד מהן ולא ערב, בין שהיה מבני החיצונה בין מבני הפנימית - שתיהן אסורות⁸⁵ עד שיבטל להן⁸⁶, שהרי בארנו⁸⁷ שמבטלין מחצר לחצר; ואם הניחו ערוכן בפנימית, ושכח אחד מבני החיצונה ולא ערב - החיצונה אסורה⁸⁸, ופנימית מתרת⁸⁹ במקומה⁹⁰; שכח אחד מבני הפנימית ולא ערב - שתיהן אסורות עד שיבטל להן.

(84) משנה, עירובין עה, א. (85) שהרי הם כאילו דרים

פרק חמישי

(1) כלל בו רבינו עניין שיתוף המבוי, ונתבאר בו כל הפרטים שנזכרו בחצרות, בג' פרקים הקודמים, רצוננו לומר פרק ב', פרק ג' ופרק ד'.

א. אנשי² מבוי³ שהיה ביניהן שתוף במאכל אחד²⁵ לענין סחורה, כגון שקנו זין בשתפות או שמן או דבש וכיוצא בהן - אינן צריכין שתוף אחר לענין שבת, אלא סומכין על שתוף של סחורה. והוא, שהיה המין שהן שתפין בו מין אחד ובכלי אחד²⁹; אבל אם היה אחד מהן שתף לזה בזין ולאחר בשמן, או שהיה הכל זין והיה בשני כלים - הרי אלו צריכין שתוף אחר לענין שבת.

(2) משנה, עירובין עא, א. (3) שפתוחות לתוכו הרבה חצירות, ואסור לטלטל במבוי עד שיעשו דיירי החצרות ביניהם "שיתופי-מבואות". ועושים אותם בין בפת ובין בשאר אוכלים, מה-שאין-כן בעירובי חצרות שאין עושים אותם אלא בפת (למעלה פ"א ה"ז, ועיין מגיד-משנה). (4) דעת ה'טור' 'אורח סי' שפו) שאם היו שותפין לזה ביין ולזה בשמן והם בכלי אחד, נקרא גם כן שיתוף (וכ"ה בשו"ע אורח סי' שסו ס"ג בהג"ה).

ב. אחד⁵ מבוי המבוי שבקש מחברו זין או שמן⁶ קדם השבת, ולא נתן לו - בטל השתוף⁷; שהרי גלה דעתו, שאינן כלן בשתפין שאין מקפידין זה על זה. אחד⁸ מבוי המבוי שרגיל להשתתף עם בני המבוי, ולא נשתתף⁹ - בני מבוי נכנסין לביתו ונוטלין ממנו שתוף בעל כרחו¹⁰. ואחד¹¹ מבוי המבוי שאינו רוצה להשתתף כלל¹² עם בני המבוי - פופין אותו¹³ להשתתף עמהן.

(5) עירובין סח, א. (6) המיוחדים לשיתוף. (7) כיון שעיקר טעמו של העירוב והשיתוף הוא לומר: "שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו, ואין כל אחד מאתנו חולק רשות מחבירו" (פ"א ה"ו) - אם מקפידים זה על זה, בטלים העירוב והשיתוף. ולדעת הראב"ד לא נאמר דין זה אלא כשמזכים לו את העירוב על ידי אחר, אבל אם הוא נותן חלקו בתוך השיתוף, וחלקו מונח שם, אין הקפדתו מבטלת את השיתוף. (8) עירובין פ, א. (9) ואסור את הטלטול לכל בני המבוי. (10) כיון שהדבר גם לטובתו, אלא שהוא רוצה לגרום צער לאחרים, בבחינת "תמות נפשי עם פלשתים" (רבינו יהונתן). (11) "ירושלמי" בבא-ביתא פ"א ה"ה. (12) שאף פעם לא השתתף עם בני המבוי. (13) בית דין, (אבל ליחידים אין רשות ליטול ממנו בעל כרחו). שעיכוב בדבר ש"זה נהנה וזה לא חסר" הוא 'מדת סדום', ובית-דין כופין על 'מדת סדום' (הל' שכנים פ"ב ה"א).

ג. אחד¹⁴ מבוי המבוי שהיה לו אוצר של זין או שמן וכיוצא בהן - הרי זה מזהב ממנו מעט לכל בני המבוי¹⁵ להשתתף בו, ומערכ בו עליהם. ואף

1 טפחים¹⁰⁶, וערכה זו לעצמה וזו לעצמה - שתיהן מתרות למלאת¹⁰⁷.

(102) משנה, עירובין פז, ב. ובנוסח אחר: "גזוזטאות" ('מעשה רוקח'). (103) המדובר במקום מקורה היוצא מכותל רשות היחיד על רשות הרבים או על מעין ונהר, כמו זיז - ונוקבים בו נקב וממלאים דרך אותו הנקב מן המעין או הנהר (פירוש המשניות). (104) ואנו אומרים שהמחיצה כאילו הגיעה למטה עד המים. (105) ואוסרים זה על זה. (106) שחולקות רשויות לעצמן. (107) באופן שכתב רבינו (בהל' שבת פט"ו ה"ט'): "לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים על גבי המים כנגד החלון שבגזוזטרא, או תהיה המחיצה יורדת מן הגזוזטרא כנגד המים, ורואין אותה כאילו ירדה ונגעה עד המים".

3 כה. לא¹⁰⁸ עשתה העליונה מחצה, ועשתה התחתונה - אף התחתונה אסורה למלאת, מפני דלי של בני העליונה, שהן אסורין, שעובר עליה. עשתה העליונה מחצה, ולא עשתה התחתונה - העליונה מתרת למלאת, והתחתונה אסורה. ואם נשתתפו בני התחתונה עם בני העליונה במחצה שעשו - שתיהן אסורות למלאת עד שיערכו ערב אחד.

(108) משנה, עירובין פז, ב.

11 כו. שלש¹⁰⁹ דיאטות¹¹⁰ זו למעלה מזו, עליונה ותחתונה של אחד, ואמצעית של אחד - לא יושלשל¹¹¹ מן העליונה לתחתונה דרך אמצעית; שאין משלשלין מרשות לרשות דרך רשות אחר¹¹². אבל משלשל הוא מן העליונה לתחתונה שלא דרך אמצעית.

(109) 'תוספתא' עירובין פרק ה. (110) עליות. (111) יוריד. (112) בנוסח אחר, חסרה המילה "אחר", וכן בתוספתא.

17 כז. שתי¹¹³ דיאטות זו כנגד זו, ויחצר אחת¹¹⁴ תחתיה¹¹⁵ ששופכין לתוכה המים - לא ישפכו לתוכה עד שיערכו שתיהן ערב אחד. עשו מקצתן עוקה¹¹⁶ בחצר לשפך בה המים, ומקצתן לא עשו - אלו שעשו שופכים לעוקה שלהן, ואלו שלא עשו לא ישפכו לחצר עד שיערכו. ואם עשו אלו עוקה ואלו עוקה - כל אחת משתיהן שופכת לעוקה שלהן, אף על פי שלא ערכו.

(113) משנה, עירובין פח, ב. (114) שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות או יותר, אבל בפחות מכן אין עירוב מועיל בלי עוקה (גומא), כי "חצר פחותה מד' אמות אין שופכים בתוכה מים בשבת, מפני שהם יוצאים לרשות הרבים" (הל' שבת פט"ו ה"ט"). (115) בנוסח אחר: "ביניהן" (כת"י התימנים). (116) בור-שופכין. וראה פרטי הלכה זו בהל' שבת פרק טו ה"ז ו"ז.

- 1 על פי שלא הפרישו ולא יחדו¹⁶, אלא הרי הוא
2 מערב באויר - הרי זה שתוף.
- 14 עירובין סח, א. 15) שיהיה לכל אחד חלק בו.
16) שלא יחד את החלק שישמש לשתוף.
- 3 ד. חצר¹⁷ שיש לה שני פתחים לשני מבואות, אם
4 נשתתפה עם אחד מהן בלבד - נאסרה במבוי השני,
5 ואינה מוציאה ומכניסה בו¹⁸. לפיכך, אם זכה אחד
6 בשתוף לכל בני המבוי ושתף עליהן, צריך להודיע
7 לאנשי החצר זו, שאינן משתתפין אלא מדעתן;
8 שאינה זכות להן, שמה במבוי השני רוצים
9 להשתתף ולא בזה¹⁹.
- 17) עירובין פ, ב. 18) כיון שאין לה שיתוף אתו.
19) ואף-על-פי שהיא יכולה להשתתף עם שני המבואות
ולטלטל בשניהם (ראה למעלה פ"ד הכ"ג), ואם כן אין זו
חובה אלא זכות, כמו בכל שיתוף שכתב רבינו למעלה (פ"א
ה"כ) שאינו צריך להודיע (ראב"ד) - יתכן שאינו רוצה
שאנשים רבים ישתמשו באותה חצר וישימו שם כליהם,
בשעה שאינה זקוקה לאותו מבוי, שהרי יש לה יציאה דרך
המבוי האחר (מגיד-משנה).
- 10 ה. אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו²⁰. והוא,
11 שלא יאסרו על שכניו; אבל אם אוסר - אינה
12 מערבת עליו ולא משתתפת עליו אלא מדעתו. כיצד
13 אוסר? כגון שאמר: איני מערב עמכם, או: איני
14 משתתף עמכם²¹.
- 20) בעירובין פ, א אמרו: "ההוא טרזינא (שומר הנשק
לשמירת העיר, נכרי היה) דהוה בשבכותיה (בשכנות) דרבי
זירא, אמרו ליה: אוגיר לן (השכיר לנו) רשותך! לא אוגר
להו (לא השכיר להם), אתו (באו) לקמיה דרבי זירא, אמרו
ליה: מהו למיגר מדביתהו (האם מספיק לשכור את רשותו
מאשתו)? אמר להו: הכי (כך) אמר ריש לקיש משמיה
דגברא רבה (בשם אדם גדול) ומנו (ומיהו) רבי חנינא:
אשתו של אדם, מערבת שלא מדעתו". 21) בעירובין,
שם: "נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן - אין
עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף", ומחלקים שם בגמרא:
"הא דאסר, והא דלא אסר". ודעת רש"י והראב"ד בפירוש
הסוגיא להיפך: "הא דאסר" - אם הימנעותו מן העירוב
תאסור על בני המבוי מלהשתמש אצלו, יכולה אשתו לערב
שלא מדעתו, "הא דלא אסר", אם הוא אינו אוסר עליהם
על ידי הימנעותו מלהשתתף, אין רשות לאשתו להשתתף
בלי הסכמת בעלה.
- 15 ו. נשתתפו²² אנשי חצר זו עם אחד משני
16 המבואות: אם במין אחד נשתתפו, אפלו פלה אותו
17 המין - הרי זה עושה שתוף אחר ומזכה להן, ואינו
18 צריך להודיעם²³ פעם שניה; ואם בשני מינין
19 נשתתפו²⁴, ונתמעט האכל²⁵ - מוסיף ומזכה, ואינו
20 צריך להודיען²⁶; ואם פלו - מזכה להם, וצריך
- 22) משנה, עירובין פ, ב. 23) לשאלם אם מסכימים
להשתתף פעם שניה, כי מעמידים אותם על חזקתם
שבוודאי יסכימו כמו בפעם הקודמת ('לבוש').
24) כדעתו למעלה פ"א ה"א שכל האוכלין מצטרפין
לשיעור שיתוף. והראב"ד חולק עליו שם וכאן. 25) מן
השיעור המבואר בפ"א ה"ט. 26) שבוודאי יסכימו
להשלים את העירוב. 27) שאין אנו יודעים עם איזה מבוי
הוא רוצה להשתתף, אבל חצר הפתוח למבוי אחד אין צריך
לשאלו, שהרי זכות היא לו - שעל ידי השיתוף יוכל
להשתמש שם, וזכים לאדם שלא בפניו, כמבואר בפרק א
הלכה כ. 28) שלא היו בשעת הנחת השיתוף (משנה,
שם).
- ז. נשתתפה²⁹ חצר זו³⁰ עם בני המבוי זה מפתח זה,
ועם בני המבוי השני מן הפתח האחר - מתרת עם
שניהן³¹, והן מתרין עמה, ושני המבואות³² אסורין
זה עם זה. לא ערבה עם אחד מהם³³ - אוסרת על
שניהן.
- 29) עירובין מט, א. 30) שיש לה שני פתחים לשני
מבואות. 31) כדעת רב, שם - ולא כשמואל (מגיד-
משנה). 32) שלא השתתפו ביניהם. 33) עם אף אחד
מהם, כלומר לא עם זה ולא עם זה.
- ח. היתה³⁴ חצר זו רגילה בפתח אחד³⁵, והפתח
השני אינה רגילה - זה שרגילה להפגס ולצאת בו
אוסר³⁶, ושאינה רגילה בו אינו אוסר. ערבה עם
מבוי שאינה רגילה בו - הותר המבוי האחר
לעצמו³⁷, ואינו צריך לערב עמה.
- 34) עירובין, שם. 35) בחול לצאת ולבוא דרך שם.
36) אם לא ערבה עמו. 37) שהי הסתלקה בזה מן
המבוי שהיא רגילה בו, וכאילו אינה רגילה בו.
- ט. ערבו³⁸ בני המבוי שהיא רגילה בו לעצמן, והיא
לא ערבה עמו ולא עם בני המבוי האחר שאינה
רגילה בו, וגם לא ערבו בני המבוי שאינה רגילה
בו - דוחין אותה אצל זה המבוי שאינה רגילה³⁹,
מפני שלא ערב. הואיל והיא לא ערבה והוא לא
ערב, דוחין אותה אצלו, כדי שלא תאסר על מבוי
זה שערב לעצמו.
- 38) עירובין, שם. 39) ותסתלק מאותו שרגילה, כדי שיהא
המבוי מותר, כיון שהיא אינה מפסדת בדבר, שהרי לא
שיתפה עם בני המבוי, ויש רווח לאחרים בהסתלקותה,
שעל-ידיה יהיו מותרים, "זה נהנה וזה לא חסר - כופין
על מדת סדום" (אור"ח סי' שפ).
- י. חצר⁴⁰ שיש לה פתח למבוי ופתח אחר לבקעה⁴¹
או לקרפף⁴² יתר מבית סאתים⁴³ - הואיל ואסור
לטלטל מחצר לאותו הקרפף, אינו סומך אלא על

עירבו יחד ואחד מבני החצר נתן לשיתוף, אבל יותר נכון שכל אחד מבני החצר ישתתף בו, וזה יהיה לעירוב ושיתוף יחד ('משנה ברורה' שם). (57) כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלי עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף (רש"י).

יד. נשתתפו⁵⁸ במבוי, וישכחו כלן לערב בחדרות, אם אין מקפידין על פרוסתן⁵⁹ - סומכין על השתוף בשבת הראשונה בלבד. ואין מתירין להן דבר זה אלא מדהק⁶⁰.

(58) 'ירושלמי' עירובין פ"ו ה"ח. (59) על הלחם שאוכלים. וב'ירושלמי' שלפנינו, הנוסח: "רבי יוסה בי רבי בון בשם רב יהודה, כדון (כגון) אנשי בר דליה שאינן מקפידין על פרוסתן", שהם שותפים ואין מקפידים זה על זה. (60) בשעת הדחק, אבל לכתחילה צריכים לעשות גם עירובי חצירות, כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, כמבואר בהלכה הקודמת.

טו. מבוי⁶¹ שלא נשתתפו בו, אם ערכו חצרות עם הבתים - אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות ככרמלית. מאחר שערכו חצרות עם הבתים, נעשה המבוי כאלו אינו פתוח לו אלא בתים בלבד בלא חצרות⁶², ולפיכך אין מטלטלין בכלל⁶³. ואם לא ערכו אנשי החצרות - מטלטלין בכלל⁶³ פלים ששבתו⁶⁴ בתוכו, פחצר שלא ערכו פה⁶⁵.

(61) שבת קל, ב. (62) ראה למעלה הל' שבת פ"ז ה"ח, שאין המבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו. והראב"ד וכל הפוסקים חולקים על דברי רבינו אלו, ודעתם שחצר ומבוי רשות אחת הם לכלים ששבתו בתוכם. (63) צ"ל "בכולו". (64) שהיו בתוכו ככניסת השבת. (65) "רבי שמעון אומר, אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפפות, כולן רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית". וראה למעלה פ"ד הט"ו.

טז. עובד כוכבים⁶⁶ או צדוקי השורי פחצר שבמבוי - דינו עם פני המבוי כדינו עם פני החצר⁶⁷, ששוכרים מן העובד כוכבים או מאחד מבני ביתו רשותו שבמבוי, או מבטל להן הצדוקי. ואם היה במבוי עובד כוכבים וישראל אחד - אינו צריך שתוף⁶⁸. ודין ישראל אחד ודין רבים שהן סומכין על שלחן אחד - דין אחד הוא⁶⁹.

(66) משנה, עירובין סא, ב. (67) כמבואר בפ"ב הט"ז. (68) "מפני שאינו דבר מצוי, שהרי אסור להתייחד אתו, שמה 'הרגנו' (כמבואר בפ"ב ה"ט). (69) כמבואר בפ"ד ה"א. וראה מה שכתב 'הרב המגיד' בפרק ב הלכה ט.

יז. עובד כוכבים⁷⁰ שהיה דר במבוי - אם יש לו פחצרו פתחו⁷¹ אחד לבקעה⁷², אינו אוסר על פני המבוי; ואפילו היה פתח קטן ארבעה על ארבעה,

פתח של מבוי, לפיכך אוסר על פני המבוי עד שישתתף עמה. אבל אם היה הקרפף בית סאתים או פחות⁴⁴ - אינו אוסר על פני המבוי; שעל הפתח המיוחד⁴⁵ סומך, הואיל ומתר לטלטל בכל הקרפף.

(40) עירובין סז, ב. (41) שאין לה מחיצות. (42) מקום נרחב שיש לו מחיצות ואין בתוכו בית דירה, אין המחיצות מועילות לטלטל בתוכו (רבינו בהל' שבת פט"ז ה"א). (43) שיעור סאתים הוא כשיעור חצר המשכן, שארכו מאה אמה ורחבו חמישים, שהוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות (הל' שבת פט"ז ה"ג). (44) והוא הדין אם היה יותר מבית סאתים, ומוקף לשם דירה (רש"י). (45) ואין לאחרים דריסת הרגל בו.

יא. אחד⁴⁶ מבני מבוי שהלך לשבת⁴⁷ במבוי אחר - אינו אוסר עליהן⁴⁸. וכן⁴⁹ אחד מבני מבוי שבנה מצבה⁵⁰ רחבה ארבעה טפחים על פתחו - אינו אוסר עליהן; שהרי הפריש עצמו מהן, וחלק רשותו.

(46) משנה, עירובין פו, א. (47) ואין דעתו לחזור באותה שבת, כמבואר בפרק ד' ה"ג, לענין אחד מבני החצר. (48) על בני אותו מבוי שהלך מהם, מפני שדירה בלא בעלים אינה דירה ואינה יכולה לאסור. (49) עירובין נט, ב. (50) עמוד.

יב. אנשי מבוי⁵¹ שנשתתפו מקצתן, וישכחו מקצתן ולא נשתתפו - מבטלין רשותן לאלו שנשתתפו. ודינם לענין בטול רשות - כדין אנשי חצר ששכח אחד מהן או שנים ולא ערכו⁵². וכבר אמרנו⁵³, שכל אדם עם אנשי ביתו הסמוכים על שלחנו - כאיש אחד הן חשובין, בין לעירובי חצרות בין לשתופי מבואות.

(51) עירובין עג, ב. (52) המבואר בפ"ב ה"א. (53) בפ"ד ה"א.

יג. מבוי⁵⁴ שערכו כל חצרות שבו, כל חצר וחצר בפני עצמה, ואחר כך נשתתפו כלן במבוי, שכח אחד מבני החצר ולא ערב עם פני חצרו - לא הפסיד כלום; שהרי כלם נשתתפו, ועל השתוף סומכין, ולא הצריכו לערב בחדרות עם השתוף אלא שלא לשכח לתינוקות תורת עירוב⁵⁵, והרי ערכו בחדרות⁵⁶. אבל אם שכח אחד מבני המבוי ולא נשתתף - אסורים במבוי, ומתירין כל פני חצר לטלטל פחצרו; שהמבוי לחצרות פחצר לבתים⁵⁷.

(54) משנה, עירובין עג, ב. (55) שהרי אין התינוקות יודעים מה שנעשה במבוי, ויאמרו: אבותינו לא עירבו. (56) ודעת הרמ"א (או"ח סי' שפז) שההלכה לערב מלבד השיתוף היתה רק בזמן התלמוד, שבני החצר לא נתנו לשיתוף, אלא

- 1 אף על פי שמוציא גמלים וקרונות דרך הפתח
2 שבמבוי - אינו אוסר עליהן; שאין דעתו אלא על
3 פתח המיוחד לו, שהוא לבקעה. וכן אם היה פתוח
4 למקרה שהוא יתר על בית סאתים⁷³ - הרי זה כפתוח
5 לבקעה, ואינו אוסר עליהן. היה בית סאתים או
6 פחות⁷⁴ - אינו סומך עליהן, ואוסר עליהן עד
7 שישקרו ממנו.
- 8 יח. מבוי⁷⁵ שעדו אחד עובד פוכבים וצדו אחד
9 ישראלים⁷⁶, והיו חלונות⁷⁷ פתוחות מחצר לחצר של
10 ישראל, וערכו בלך דרך חלונות - אף על פי שנעשו
11 כאנשי בית אחד ומתירין להוציא ולהכניס דרך
12 חלונות, הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך
13 פתחים⁷⁸ עד שישקרו מן העובד פוכבים; שאין
14 נעשים כיוחיד במקום עובד פוכבים⁷⁹.
- 75 עירובין סז, א. (71) או חלון (או"ח סי' שפט).
72 שיש שם אויר טוב. ונוח לו להשתמש בפתח הצר
המוביל לעבר הבקעה. (73) מבואר למעלה בהלכה י.
74 המקום קטן ואינו נוח לו, ומשתמש גם בפתח הפתוח
למבוי.
- 8 יח. מבוי⁷⁵ שעדו אחד עובד פוכבים וצדו אחד
9 ישראלים⁷⁶, והיו חלונות⁷⁷ פתוחות מחצר לחצר של
10 ישראל, וערכו בלך דרך חלונות - אף על פי שנעשו
11 כאנשי בית אחד ומתירין להוציא ולהכניס דרך
12 חלונות, הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך
13 פתחים⁷⁸ עד שישקרו מן העובד פוכבים; שאין
14 נעשים כיוחיד במקום עובד פוכבים⁷⁹.
- 75 עירובין עד, ב. (76) וחצרותיהם פתוחות למבוי.
77 או פתחים פתוחים מחצר לחצר. (78) הפתחים
למבוי. (79) כמבואר לגבי חצר, למעלה בפ"ב ה"י.
- 15 יט. פיצד⁸⁰ משתתפין במדינה⁸¹? כל חצר וחצר
16 מערבת לעצמה⁸², שלא לשבח התינוקות⁸³, ואחר
17 כך משתתפין כל אנשי המדינה בדרך שמשתתפין
18 במבוי⁸⁴. ואם היתה המדינה קנזן יחיד, אפלו
19 נעשית של רבים - משתתפין בלך שתוף אחד⁸⁵,
20 ויטלטלו בכל המדינה. וכן אם היתה של רבים, ויש
21 לה פתח אחד⁸⁶ - משתתפין בלך שתוף אחד.
- 80 משנה, עירובין נט, א. (81) עיר המוקפת חומה גבוהה
עשרה טפחים, ויש לה דלתות כרשות היחיד (כמבואר בפ"א
ה"א) "ואין מערבים אותה לחצאין, שכל העיר רשות היחיד
גמורה, והרי הוא כמבוי אחד ואין מערבים חצי מבוי"
(מגיד-משנה). (82) עירובי חצרות. (83) שידעו שהיתר
הטלטול הוא מסיבת העירוב. (84) ואותן החצרות
שהשתתפו עם המבואות - מותרות לטלטל זו עם זו, ואלו
שלא השתתפו - אסורות. (85) כיון שהיה תחילה קנין
יחיד, כחצר אחת דומה, וצריכים כל בני החצר לערב יחד.
(86) שהיא סתומה מכל הצדדים, ורק דרך אותו פתח
יוצאים, דינה כחצר, ומערבים את כולה.
- 22 כ. אבל⁸⁷ אם היתה של רבים, ויש לה שני פתחים,
23 שהעם נכנסין בזה ויוצאין בזה - אפלו נעשית של
24 יחיד⁸⁸, אין מערבין את בלעה⁸⁹; אלא מניחין ממנה
25 מקום אחד, אפלו בית אחד בחצר אחת, ומשתתפין
26 השארים⁹⁰. ויהיו אלו המשתתפין בלך מתירין בכל
27 המדינה, חוץ מאותו מקום ששירו. ויהיו אותן
- 87 עירובין נט, א. (88) שמינהגם לא יצאו ממנה
למקום אחר. (89) בלעה - שם המקום שבו נעשית
ההקדש. (90) שאר העם.
- 87 עירובין נט, א. (88) שמינהגם לא יצאו ממנה
למקום אחר. (89) בלעה - שם המקום שבו נעשית
ההקדש. (90) שאר העם.
- 87 עירובין נט, א. (88) שמינהגם לא יצאו ממנה
למקום אחר. (89) בלעה - שם המקום שבו נעשית
ההקדש. (90) שאר העם.

(9) כדין תחומין בשבת וכמו שכתב רבינו בפרק כ"ז מהלכות שבת הלכה א': "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה, אבל חוץ אלפים אמה אסור, שאלפים אמה הוא מגרש העיר" ושיעור אלפים אמה - 1516 מטרים בערך. (10) לצד העיר שהוא גר בה. (11) ואם מדתו כלתה באמצע העיר, אסור לו להלך יותר. (12) יבואר בהלכה ב'.

ג. פיצד? ¹³ הרי שהניח את ערובו ברחוק אלף אמה מביתו שבמדינה לרוח מזרח - נמצא מהלך למחר ממקום ערובו אלפים אמה למזרח, ומהלך ממקום ערובו אלפים אמה למערב: אלף שמן הערוב עד ביתו, ואלף אמה מביתו בתוך המדינה, ואינו מהלך במדינה אלא עד סוף האלף. הריה מביתו עד סוף המדינה פחות מאלף, אפילו אמה אחת, שנמצאת מדתו פלטה חוץ למדינה ¹⁴ - תחשב המדינה פלה כארבע אמות, ויהלך חוצה לה תשע מאות שש ותשעים אמה, תשלום האלפים.

(13) משנה במסכת עירובין שם. (14) או שכלתה מדתו של אלפים אמה בשווה עם מדת העיר, גם כן נחשבת כל העיר כארבע אמות, ומתחיל למנות אלפים אמה מחוץ לעיר (פירוש המשניות).

ד. לפיכך ¹⁵, אם הניח ערובו ברחוק אלפים אמה מביתו שבמדינה - הפסיד את כל המדינה פלה ¹⁶; ונמצא מהלך מביתו עד ערובו אלפים אמה, ויערובו אלפים, ואינו מהלך מביתו במדינה לרוח מערב אפילו אמה אחת. המניח ¹⁷ ערובו ברשות היחיד ¹⁸ - אפילו היתה מדינה גדולה פנינה ¹⁹, ואפילו עיר חרבה ²⁰ או מערה הראויה לדיורין ²¹ - מהלך את פלה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח.

(15) משנה במסכת עירובין שם. (16) אסורה לו ההליכה בעיר כולה ורק בכיוון לעירוב מותר לו ללכת. (17) משנה במסכת עירובין דף ס"א עמוד א'. (18) מקום המוקף מחיצות. ושבייתו עכשיו במקום אחר. (19) שכן נקראת בדברי הנביא (יונה פרק ג' פסוק ג'): "עיר גדולה לאלהים". (20) שאין בה דיירים אבל המחיצות נשארו. (21) במסכת עירובין דף ס"א עמוד ב' "אפילו היא (גדולה) כמערות צדקיהו מלך יהודה" (רש"י).

ה. המניח ²² ערובו בתוך המדינה ששבת בה - לא עשה פלוס ²³, ואין מודדין לו ממקום ערובו, אלא הרי הוא פבני המדינה פלן, שיש להן אלפים אמה לכל רוח חוץ למדינה. וכן אם נתן ערובו במקומות המצטרפין לעיר ²⁴, שמודדין התחום חוץ מהם - הרי זה פנותנו בתוך העיר. נתן ערובו חוץ לתחום - אינו ערוב ²⁵.

(22) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. (23) שהרי בלא עירוב גם כן יש לו מן העיר אלפים אמה לכל רוח, וכל

1 פוכבים שהיה עמהן במדינה - דין הפל פדינם
2 בפצור ומבוי ¹⁰¹.

(98) לדעת המגיד משנה, צ"ל: "אם עירב לכולן". (99) אבל אם לא עירב לכולן, עירוב אחד אינו זכות. (100) וזכין לאדם שלא בפניו. (101) דין שכח בחצר, מבואר בפ"ב ה"א. ודין הלך לשבות בעיר אחרת - בפ"ד ה"ג. ודין גוי - בפ"ב ה"ט ובפ"ד ה"ג.

3 כד. מדינה ¹⁰² שגשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי
4 אחד - הרי זה אוסר על פלן. ואם פנו מצבה ¹⁰³ על
5 פתח המבוי - אינו אוסר ¹⁰⁴. לפיכך אין מערבין
6 מדינה לחצאין, אלא או פלה או מבוי מבוי ¹⁰⁵.
7 ובונה כל מבוי ומבוי מצבה על פתחו, אם רצה
8 לחלק רשותו מהן, כדי שלא יאסר על שאר
9 המבואות.

(102) עירובין נט: עיר שהיתה של יחיד, שמעריבים את כולה ואינה צריכה שיור. (103) עמוד שהוא רחב ארבעה טפחים, וראה למעלה פ"ד ה"טז. (104) שהמצבה מפרידה את המבוי משאר המדינה. (105) כדי שלא יאסרו זה על זה.

יום רביעי ז' תמוז ה'תשפ"ב

פרק ששיו

(1) נתבאר בו בכלל עניין עירוב תחומין בפת, מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו, כמו שנתבאר בפרק ראשון בעניין עירוב החצרות.

10 א. מי שייצא מן המדינה ³ בערב שבת, והניח מזון
11 שתי סעודות ⁴ רחוק מן המדינה בתוך התחום ⁵, וקבע
12 שבייתו שם ⁶, אף על פי שחזר למדינה ⁷ ולן בביתו
13 - נחשב אותו כאלו שבת במקום שהניח בו שתי
14 הסעודות. וזה הוא הנקרא ערובי תחומין ⁸.

(2) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. (3) עיר שגר בתוכה. (4) שהן "כשמונה עשרה גרוגרות, שהן כשש ביצים בינוניות" (כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט'). (5) של העיר, אף שהוא יותר מתחום מביתו (משנה ברורה אורח חיים סימן ת"ח). (6) בזה שהניח שם את המזון בכוונה לקנות שם שבייתה. (7) לפני כניסת השבת, שאם נשאר שם עד השבת, אינו צריך להניח עירוב, שהרי קנה שבייתה בעצמו (ראה להלן פרק ז' הלכה א'). (8) נקרא "עירוב" - לפי שהוא מערב תחום שלא היה יכול ללכת בו תחילה עם התחום שהוא יכול ללכת בו.

15 ב. ויש לו להלך ממקום ערובו למחר אלפים אמה
16 לכל רוח. לפיכך, כשהוא מהלך ממקום ערובו
17 למחר אלפים אמה פנגד המדינה ¹⁰, אינו מהלך
18 במדינה אלא עד סוף מדתו ¹¹. ואם היתה המדינה
19 מבלעת בתוך מדתו ¹² - תחשב המדינה פלה כארבע
20 אמות, וישלים מדתו חוצה לה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרבים - הרי זה ערוב; שפשעת קניית הערוב, שהוא
בין השמשות, מתיר להוציא ולהכניס מכל אחד
משתי הרשויות לברמלית לדבר מצוה; שכל דבר
שהוא מדברי סופרים, לא גזרו עליו בין השמשות
במקום מצוה או בשעת הדחק.³⁸

36 משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'.
37 שהאסור להכניס אליה ולהוציא ממנה, אינו אלא
מדברין (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד). 38 וכן מפורש
בפרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'.

י. נתנו³⁹ במגדל ונעל, ואבד המפתח, אם יכול
להוציאו בלא עשיית מלאכה⁴⁰ - הרי זה ערוב; שאין
אסור לעשות בין השמשות במקום מצוה אלא
מלאכה. נתנו בראש הקנה או הקנדה⁴¹ הצומחין מן
הארץ - אינו ערוב; גזרה שמה ויתלש⁴². ואם היו
תלושין ונעוצין - הרי זה ערוב.

39 משנה במסכת עירובין דף ל"ד עמוד ב'. 40 האסורה
מן התורה. 41 שבט דק שעושין ממנו הרמחים.
42 כיון שרגילים להשתמש בו בתלוש, יתחלף לו מחובר
בתלוש, וקרוב לודאי שיתלוש, לכן גזרו על זה גם בין
השמשות ("מגיד משנה").

יא. פל המניח ערובו, יש לו במקום ערובו ארבע
אמות⁴³. לפיכך⁴⁴, המניח ערובי תחומין שלו בסוף
התחום, ונתגלגל⁴⁵ הערוב ויצא חוץ לתחום בתוך
שתי אמות⁴⁶ - הרי זה ערוב, וכאלו לא יצא
ממקומו. ואם יצא חוץ לשתי אמות - אינו ערוב;
שהרי נעשה חוץ לתחום, והמניח ערובו חוץ
לתחום - אינו ערוב, מפני שאינו יכול להגיע אל
ערובו.

43 מסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. כלומר: מקום ערובו
קונה לו ארבע אמות סביבותיו (חוץ מאלפים אמה שנותנים
לו לכל רוח), רוצה לומר, שתי אמות מצד זה ושתי אמות
מצד זה שביחד הם ארבע אמות. וראה להלן שיש חולקים
על רבינו. 44 משנה במסכת עירובין שם. 45 לפני בין
השמשות. 46 ויש סוברים שיש לו ארבע אמות מכל צד
וצד, שביחד הם שמונה אמות וכן פסק בשולחן ערוך אורח
חיים סימן ת"ט סעיף ה'.

יב. נתגלגל⁴⁷ הערוב ויצא שתי אמות חוץ לתחום,
או אבד או נשרף, או שהיה תרומה ונטמאת⁴⁸:
מבעוד יום - אינו ערוב; משחשכה - הרי זה ערוב;
שקניית הערוב בין השמשות. ואם ספק⁴⁹ - הרי זה
ערוב; שספק הערוב - פשוט⁵⁰. לפיכך, אם נאכל⁵¹
הערוב בין השמשות⁵² - הרי זה ערוב.

47 משנה במסכת עירובין שם. 48 שאינה ראויה לא
לכהן ולא לישראל. 49 אם אבד או נשרף או נטמא
מבעוד יום, או - משחשיכה. 50 שאנו מעמידים את

העיר כארבע אמות בשבילו (רש"י). 24 היינו "עבודה
של עיר", שהוא שבעים אמה ושני שלישי אמה (כמבואר
בהלכות שבת פרק כ"ח הלכה א' וב'). 25 מכיון שאי
אפשר לו להגיע לשם בכניסת השבת, זמן קניית העירוב,
מפני שהוא חוץ לתחום (רש"י).

1. אין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה²⁶,
כגון שהיה רוצה לילך לבית האכל או למשקה של
נשואין, או להקביל פני רבו²⁷ או חברו²⁸ שפא מן
הדרך, וכיוצא באלו. או מפני היראה, כגון שהיה
רוצה לברח מן העובדי פוכבים או מן הלסטים
וכיוצא בזה. ואם ערב שלא לאחד מכל אלו, אלא
לדברי הרשות - הרי זה ערוב²⁹.

26 מסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' ש"לא התירו חכמים
לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב" (רש"י). 27 משנה
במסכת עירובין דף ל"ו עמוד ב'. 28 חכם שהוא לומד
ממנו (ב"י סימן תט"ו). ומקור הדבר במסכת עירובין שם:
"ורבנן זימנין דניחא ליה בחבריה טפי" (הגר"א).
29 משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' "ולשבות
שבייתת הרשות" - "שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות
שבייתה שם, כדי שיהא לו משם ולהלן אפים אמה לילך
לדבר הרשות" - רש"י (הגר"א). [ובספרי הרמב"ם
המדוויקים כתוב "הרי זה אינו עירוב". מאירי במסכת
עירובין דף פ"ב עמוד א' עמ' 120 ובמסכת פסחים דף מ"ט
עמוד א' עמ' 70].

ז. כל שמשתתפין בו - מערבין בו ערובי תחומין³⁰,
וכל שאין משתתפין בו - אין מערבין בו תחומין.
וכמה שעור ערובי תחומין? מזון שתי סעודות לכל
אחד ואחד³¹; ואם היה לפתן³² - כדי לאכל בו שתי
סעודות. כמו השתוף³³.

30 משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' "בכל מערבין
ומשתתפין" ועיין בתוספות שם. 31 משנה במסכת
עירובין דף פ"ב עמוד ב' כמבואר בהלכה א'. 32 מסכת
עירובין דף כ"ט עמוד ב' דבר שרגילים לאכול עם הפת.
33 למעלה פרק א' הלכה י'.

ח. וצריך³⁴ שהיה הוא וערובו במקום אחד, כדי
שהיה אפשר לו לאכלו בין השמשות³⁵. לפיכך, אם
נתפון לשבת ברשות הרבים, והניח ערובו ברשות
היחיד, או ברשות היחיד, והניח ערובו ברשות
הרבים - אינו ערוב; שאי אפשר לו להוציא מרשות
היחיד לרשות הרבים בין השמשות אלא בעברה.

34 משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. 35 הוא זמן
כניסת השבת (כמבואר בהלכות שבת פרק ה' הלכה ד'). ואז
- זמן קניית שבייתה על ידי העירוב.

ט. אכל³⁶ אם נתפון לשבת ברשות היחיד או ברשות
הרבים, והניח ערובו בברמלית³⁷, או שנתפון לשבת
בברמלית, והניח ערובו ברשות היחיד או ברשות

העירוב על חזקתו ותולים כי נתקלקל לאחר שחשכה. (51) או נשרף או נטמא. (52) ספק יום ספק לילה. העירוב בחזקת כשר, אבל כאן, לא היתה חזקת כשרות לעירוב זה מעולם (רש"י).

- יג. אמרו לו⁵³ שנים: צא וערב עלינו⁵⁴, אחד⁵⁵ ערב עליו מבעוד יום, ואחד⁵⁶ ערב עליו בין השמשות, וזה שערב עליו מבעוד יום נאכל ערובו בין השמשות, וזה שערב עליו בין השמשות נאכל ערובו משחשכה - שניהם קנו ערב; שפין השמשות ספק הוא, וספק הערב - כשר⁵⁷. אף על פי כן, ספק חשכה ספק לא חשכה - אין מערבין ערובי תחומין לכתחלה⁵⁸; ואם ערב - הרי זה ערב.

(53) מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'. (54) שעשאוהו שלח לערב בשבילם. (55) בשביל אחד. (56) ובשביל אחד. (57) ואף שהשלוח הזה נעשה לשניהם, והעירובין סותרים זה את זה, שאם נחשוב בין השמשות ליום, אינו מועיל העירוב של זה שנאכל עירובו בין השמשות, ואם נחשוב אותו ללילה, אינו מועיל העירוב של זה שהניח את עירובו בין השמשות - כיון שעירוב הוא מדרבנן, ספקו להקל, ולאחר שנאכל עירובו בין השמשות, נחשוב אותו ללילה, ולאחר שהניח עירובו בין השמשות, נחשבו ליום. (58) משנה וגמרא במסכת שבת שם. ואף על פי שעירובי חצרות מותר לעשות בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א) - דין עירובי תחומין יותר חמור (פירוש המשניות במסכת שבת שם).

- יד. נפל⁵⁹ על הערב גל⁶⁰ מבעוד יום, אם יכול להוציאו בלא עשיית מלאכה⁶¹ - הרי זה כשר; שמתר להוציאו בין השמשות⁶², שהיא שעת קננת הערב. ואם נפל עליו גל משחשכה - הרי זה ערב, ואף על פי שאי אפשר להוציאו אלא בעשיית מלאכה⁶³. ספק מבעוד יום נפל או משחשכה - הרי זה כשר; שספק הערב - כשר.

(59) משנה במסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. (60) של אבנים, שאסור לטלטל בשבת מדרבנן משום איסור מוקצה. (61) האסורה מן התורה. (62) שכל דבר האסור משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות (למעלה הלכה ט'). (63) שהרי בשעת קניית העירוב, היה אפשר להשתמש בו.

- טו. אבל⁶⁴ אם ערב בתרומה שהיא ספק טמאה - אינו ערב; שאינה סעדה הראויה⁶⁵. וכן אם היו לפניו שתי כפרות של תרומה, אחת טהורה ואחת טמאה, ואינו יודע אי זו היא משתייהן, ואמר: ערובי בטהורה בכל מקום שהוא - אינו ערב; שאין פאן סעדה הראויה לאכילה.

(64) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. (65) שהרי אסורה באכילה מחמת ספק טומאה. ואי אפשר לומר כאן, ספק עירוב כשר, כמו למעלה בהלכה י"ב, כי שם היתה לעירוב חזקת היתר בשעה שהניחו שם, אלא שאחר כך קרה דבר שאנו מסופקים בו אם נתקלקל העירוב, ואנו מעמידים את

לֹא עַל יְדֵי בְנוֹ וּבְתוֹ הַגְדוּלִים וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדָיו
וְשִׁפְחָתוֹ הָעֲבָרִים וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ, אֲלֵא מִדַּעְתָּן,
וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין אֲצִלּוֹ עַל שְׁלֹחֲנוֹ. וְאִם עָרֵב
עָלִיהֶן וְשִׁמְעוּ וְשִׁתְּקוּ וְלֹא מֵחוּ - יוֹצְאִין בְּעִרְבּוֹ.
עָרֵב עַל אֶחָד מֵהֶן וְעָרְבוּ הֵן לְעֶצְמָן - אֵין לָהּ מַחָאָה
גְּדוּלָּה מִזֶּה, וְיוֹצְאִין בְּעִרְבּוֹ עֶצְמָן⁹⁰. קָטָן בֶּן שֵׁשׁ
שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת - יוֹצֵא בְּעִרְבּוֹ אִמּוֹ⁹¹, וְאֵין צָרִיף
לְהַנִּיחַ עָלָיו מִזֶּהן שְׁתֵּי סְעֻדוֹת לְעֶצְמוֹ.

(87) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'. (88) מגיל שש עד
שלש עשרה (משנה ברורה אורח חיים סימן תי"ד).
(89) כיון שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה,
מערב עליהם בלי ידיעתם כדי לחנכם במצוות (הרא"ש).
(90) והולכים לאותו צד שעירבו. (91) שעד גיל שש הוא
כרוך אחרי אמו.

כב. הַרֹצֵה לְשַׁלַּח עֲרֹבֹו בֵּיד אַחֵר לְהַנִּיחוֹ לֹא
בְּמָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֵה לְקַבֵּעַ שְׁבִיתָתוֹ שָׁם - הָרְשוּת
בְּיָדוֹ⁹². וְכִשְׁהוּא מְשַׁלְּחוֹ - אֵינוֹ מְשַׁלְּחוֹ בֵּיד חֵרֶשׁ
שׁוֹטֵה וְקָטָן⁹³, וְלֹא בֵּיד מִי שְׁאֵינוֹ מוֹדֵה בְּמִצְוַת
עֲרֹב⁹⁴. וְאִם שָׁלַח - אֵינוֹ עָרֵב. וְאִם שְׁלָחוֹ בֵּיד
אֶחָד מֵאלוֹ הַפְּסוּלִין לְהוֹלִיכּוֹ לְאָדָם בְּשֵׁר, בְּדִי
שִׁיּוּלִיכּוֹ הַפְּשֵׁר וְיִנְיָחוֹ בְּמָקוֹם הָעָרֵב - הָרִי זֶה
בְּשֵׁר⁹⁵. וְאִפְלוּ שְׁלָחוֹ עַל הַקּוֹף אוֹ עַל הַפִּיל⁹⁶. וְהוּא,
שִׁיּוּיָהּ עוֹמֵד מִרְחוֹק, עַד שִׁיּוּיָהּ זֶה הַפְּסוּל אוֹ
הַבְּהֵמָה שֶׁהִגִּיעוּ אֲצֵל הַפְּשֵׁר שְׁאָמַר לוֹ לְהוֹלִיף אֶת
הָעָרֵב. וְכֵן⁹⁷ רַבִּים שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּעִרְבֵי תַחְוּמִין וְרָצוּ
לְשַׁלַּח עֲרֹבָן בֵּיד אַחֵר - הָרִי אֵלּוֹ מְשַׁלְּחִין.

(92) משנה במסכת עירובין דף ל"א עמוד ב' ויכול לסמוך
עליו וללכת בשבת, כי "חזקה שליו עושה שליחותו".
(93) שאינם בני דעת ואינם יכולים לקנות שבייתה עבורו.
(94) כגון כותי או גוי, שמא לא הניחו לשם עירוב. (95) אם
האדם הכשר הבטיח לסדר לו את העירוב, כי "חזקה שליו
עושה שליחותו". (96) מסכת עירובין שם. (97) מסכת
עירובין דף פ"ב עמוד ב'.

כג. אֶחָד⁹⁸ אוֹ רַבִּים שְׁאָמְרוּ לְאַחַד: צֵא וְעָרֵב
עָלֵינוּ⁹⁹, וְעָרֵב עָלֵיהֶן בָּאֵי זֶה רוּחַ שְׂרָצָה¹⁰⁰ - הָרִי
זֶה עָרֵב וְיוֹצְאִין בִּידוֹ¹⁰¹, שֶׁהָרִי לֹא יִתְּדוּ לוֹ רוּחַ.
הָאוֹמֵר¹⁰² לְחִבְרוֹ: עָרֵב עָלֵי בְתָמְרִים, וְעָרֵב עָלָיו
בְּגִרְגֻרוֹת¹⁰³; בְּגִרְגֻרוֹת, וְעָרֵב עָלָיו בְּתָמְרִים; אָמַר
לוֹ: הִנֵּחַ עֲרֹבִי בְּמַגְדָּל, וְהִנֵּיחוֹ בְּשׁוּבָה; בְּשׁוּבָה,
וְהִנֵּיחוֹ בְּמַגְדָּל; בְּבֵית, וְהִנֵּיחוֹ בְּעָלִיָּה; בְּעָלִיָּה,
וְהִנֵּיחוֹ בְּבֵית - אֵינוֹ עָרֵב¹⁰⁴. אֲכָל אִם אָמַר לוֹ "עָרֵב
עָלֵי" סֵתָם, וְעָרֵב עָלָיו - בֵּין בְּגִרְגֻרוֹת בֵּין בְּתָמְרִים,
בֵּין בְּבֵית בֵּין בְּעָלִיָּה - הָרִי זֶה עָרֵב¹⁰⁵.

(98) מסכת עירובין דף נ' עמוד ב'. (99) ולא פירשו לו
לאיזה צד יערב. (100) לאיזה צד שרצה, והמשלחים אינם
יכולים עכשיו ללכת אלא באותו צד שעירב עליהם.

מְקַבְּצִין כָּלָן עֲרֹבָן, שְׁתֵּי סְעֻדוֹת לְכָל אֶחָד וְאַחַד⁷⁷,
וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּכָל אֶחָד בְּמָקוֹם שִׁירְצוֹ. וְאִם עָשָׂה
אֶחָד עָרֹב עַל יְדֵי כָּלָן - צָרִיף לְזַכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי
אַחֵר⁷⁸. וְצָרִיף לְהוֹדִיעַם; שְׁאֵין מְעָרְבִין לוֹ לְאָדָם
עֲרֹבִי תַחְוּמִין אֲלֵא לְדַעְתּוֹ⁷⁹, שְׁמָא אֵינוֹ רוֹצֵה לְעָרֵב
בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שְׂרָצָה זֶה. וְאִם הוֹדִיעוּ מִבְּעוֹד יוֹם, אֵף
עַל פִּי שְׁלֹא רָצָה אֲלֵא מִשְׁתַּחֲשֵׁף - הָרִי זֶה עָרֵב. וְאִם
לֹא הוֹדִיעוּ עַד שֶׁחֲשָׁכָה - אֵינוֹ יוֹצֵא בּוֹ; שְׁאֵין
מְעָרְבִין מִשְׁתַּחֲשֵׁף.

(76) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א'. (77) "הצריכו
מזון שתי סעודות לכל אחד, לפי שענין עירובי תחומין הוא,
שיתן שביתתו באותו מקום ויניח שם מזונו הצריך אליו
לשבת" (פירוש המשניות). (78) שיאמר לאחר: קבל פת
זה וזכה בה לכל אלה הרוצים לזכות בו. ועל ידי עצמו אינו
יכול לזכות להם, שכל זמן שהעירוב בידו לא יצא מרשותו,
ואין האחרים יכולים לזכות בו. (79) כי המניח עירוב לצד
אחד, מפסיד אפלים אמה לצד השני, ולכן צריך לשאול אם
מסכים הוא להפסיד בצד זה כדי לזכות בצד זה.

יט. כָּל הַזֹּכֶה⁸⁰ בְּעִרְבֵי חֲצֵרוֹת⁸¹ - מְזַפֵּין עַל יְדוֹ
בְּעִרְבֵי תַחְוּמִין, וְכָל מִי שְׁאֵין מְזַפֵּין עַל יְדוֹ עֲרֹבִי
חֲצֵרוֹת - אֵין מְזַפֵּין עַל יְדוֹ עֲרֹבִי תַחְוּמִין.

(80) מסכת עירובין דף פ' עמוד ב'. (81) כמבואר בפרק א'
הלכה כ'.

כ. נוֹתֵן⁸² אָדָם מַעָה לְבַעַל הַבֵּית⁸³, בְּדִי שִׁיָּקַח לוֹ
פֶת וְיַעֲרֵב לוֹ בָּהּ עֲרֹבִי תַחְוּמִין. אֲכָל אִם נָתַן לְחִנּוּי
אוֹ לְנִחְתוּם⁸⁴, וְאָמַר לוֹ: זֶכֶה לִי בְּמַעָה זוֹ - אֵינוֹ
עָרֵב. וְאִם אָמַר לוֹ: עָרֵב עָלֵי בְּמַעָה זוֹ - הָרִי זֶה
לֹקַח בָּהּ פֶת אוֹ אֲכָל מִן הָאֲכָלִין וּמְעָרֵב עָלָיו⁸⁵.
וְאִם נָתַן לוֹ פֶת אוֹ פֶת וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי בָּזָה אֲכָל וְזֶכֶה לִי
בּוֹ - הָרִי זֶה לֹקַח אֲכָל וּמְעָרֵב עָלָיו בּוֹ⁸⁶.

(82) משנה במסכת עירובין דף פ"א עמוד ב'. (83) אף
שמטלטלין אינם נקנים במעות אלא במשיכה, כיון שנתן
לבעל הבית שאין דרכו למכור, אנו תולים שלא נתכוון
לקנות ממנו פת, אלא לעשותו שליו לערב עליו. (84) כיון
שדרכן למכור, אנו תולים שהתכוון לקנות מהם, ומעות אינן
קנות - עד ימשוך. (85) שעשאו שליו לעשות עירוב
עבורו וקונה פת מאחר ומערב עליו, שאנו אומרים: חזקה
שליו עושה שליחותו ומערב לדעתו. (86) כי הדין הוא
"אם נותן הקונה למקנה כלי כל שהוא ואומר לו: קנה כלי
זה חלף מטלטלין... כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו,
קנה הלוקח את המטלטלין אע"פ שעדיין לא נתן הדמים
ואחד מהם אינו יכול לחזור" והוא הנקרא קנין חליפין
(רבינו בה"ל מכירה פרק ה' הלכה ה').

כא. מְעָרֵב⁸⁷ אָדָם עֲרֹבִי תַחְוּמִין עַל יְדֵי בְנוֹ וּבְתוֹ
הַקְּטָנִים⁸⁸, וְעַל יְדֵי עֲבָדָיו וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, בֵּין
מִדַּעְתָּן בֵּין שְׁלֹא מִדַּעְתָּן⁸⁹. לְפִיכָּה, אִם עָרֵב עָלֵיהֶן
וְעָרְבוּ לְעֶצְמָן - יוֹצְאִין בְּשָׁל רַבָּן. אֲכָל אֵינוֹ מְעָרֵב

אָצֵלוּ, כְּגוֹן אֵילָן אוּ בֵּית אוּ גֵּדֵר שֶׁהוּא מְכִיר
מְקוֹמוֹ, וְיֵשׁ בֵּינוּ וּבֵינוּ כְּשֶׁחֲשָׁכָה אֲלֵפִים אָמָּה אוּ
פָחוֹת, וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ וְהִלָּךְ כְּדִי שְׂגִיעַ לְאוֹתוֹ
מְקוֹם¹⁰ וְיִקְנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה, אִף עַל פִּי שְׁלֹא הִגִּיעַ וְלֹא
עָמַד שָׁם, אֲלֵא הִחֲזִירוּ חֲבֵרָיו לָלוֹן אֲצֵלוּ, אוּ שְׁחִזּוּ
מַעֲצָמוֹ לָלוֹן, אוּ נִתְעַכֵּב - לְמַחֵר יֵשׁ לוֹ לְהִלָּךְ עַד
מְקוֹם שְׁנִתְפָּנוּ לוֹ, וּמֵאוֹתוֹ הַמְּקוֹם אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל
רוּחַ; שֶׁכֵּן שְׁגָמְרָה בְּלִבּוֹ לְקַבֵּעַ שָׁם שְׁבִיתָתוֹ וְהַחֲזִיק
בְּדֶרֶךְ, נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁעָמַד שָׁם¹¹ אוּ שֶׁהִנִּיחַ עֲרוֹבוֹ
שָׁם.

(9) משנה, עירובין נב, א. (10) לפני כניסת השבת.
(11) ועירב ברגליו.

ג. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים¹²? בְּעֵנִי, שְׂאִין מְטְרִיחִין
אוֹתוֹ לְהִנִּיחַ עֲרוֹבוֹ¹³, אוּ בְּרַחוּק, כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה בָּא
בְּדֶרֶךְ וְהָיָה יָרָא שְׂמָא תַּחֲשָׁךְ; וְהוּא, שְׂלִישְׁאָר מִן
הַיּוֹם כְּדִי לְהִגִּיעַ לְאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה קִדָּם
שֶׁתַּחֲשָׁךְ אִם רֵץ בְּכָל כַּחוֹ, וְהָיָה בֵּינוּ וּבֵין אוֹתוֹ
מְקוֹם כְּשֶׁתַּחֲשָׁךְ אֲלֵפִים אָמָּה אוּ פָחוֹת. אֲכָל אִם לֹא
הָיָה רַחוּק וְלֹא עָנִי, אוּ שְׁלֹא נִשְׁאָר מִן הַיּוֹם כְּדִי
שְׂגִיעַ¹⁴ אֲפֵלוּ רֵץ בְּכָל כַּחוֹ, אוּ שֶׁהָיָה בֵּין הַמְּקוֹם
שְׁנִתְפָּנוּ לְשִׁבְתָּה בּוֹ וּבֵין הַמְּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ
כְּשֶׁחֲשָׁכָה יֵתֵר מֵאֲלֵפִים אָמָּה, אוּ שְׁלֹא פֶּנוּן הַמְּקוֹם
שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה - הָרִי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרַחוּק
מְקוֹם, וְאֵין לוֹ אֲלֵא אֲלֵפִים אָמָּה¹⁵ לְכָל רוּחַ מְקוֹם
שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשָׁכָה.

(12) עירובין נא, ב. (13) שאין לו מזון שתי סעודות
לעירוב, ולהטריחו ללכת ולערב ברגליו לא רצו חכמים, לכן
מספיק אם אומר בביתו: שביתתי במקום פלוני (משנה
ברורה "או"ח סי' תי). (14) בנוסח אחר: "שיגיע לאותו
מקום" (מעשה רוקח). (15) לדעת הראב"ד: "אם יש בין
המקום שהוא עומד משחשיכה למקום שנתכוון לשבות בו
יותר מאלפיים אמה, הרי הוא כמו שיצא חוץ לתחום ואין
לו אלא ארבע אמות במקומו".

ד. מִי¹⁶ שֶׁעָמַד מִבְּעוֹד יוֹם בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד¹⁷ וְקָנָה שָׁם
שְׁבִיתָה, אוּ שֶׁהָיָה בָּא בְּדֶרֶךְ וְנִתְפָּנוּ לְשִׁבְתָּה בְּרִשּׁוֹת
הַיְּחִיד הַיְּדוּעַ אֲצֵלוּ וְקָנָה שָׁם שְׁבִיתָתוֹ - הָרִי זֶה
מִהִלָּךְ אֵת כְּלָה¹⁸, וְחוּצָה לָהּ אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ.
וְאִם הָיְתָה רִשּׁוֹת הַיְּחִיד זֶה מְקוֹם שֶׁלֹא הִקְףָּה לְדִירָה
אוּ תֵל אוּ בִקְעָה¹⁹: אִם הָיָה בָּהּ בֵּית סְאִתִּים אוּ
פָחוֹת - מִהִלָּךְ אֵת כְּלָה, וְחוּצָה לָהּ אֲלֵפִים אָמָּה
לְכָל רוּחַ; וְאִם הָיְתָה יוֹתֵר עַל בֵּית סְאִתִּים²⁰ - אֵין
לוֹ בָּהּ אֲלֵא אַרְבַּע אֲמוֹת, וְחוּצָה מִהֵן אֲלֵפִים אָמָּה
לְכָל רוּחַ. וְכֵן אִם הִנִּיחַ עֲרוֹבוֹ בְּמְקוֹם שֶׁלֹא הִקְףָּה
לְדִירָה.

(16) עירובין נ, ב. (17) עיר או מקום שהוקף לשם דירה.

(101) ואנו אומרים "יש ברירה" - הוברר הדבר למפרע
שלצד זה נתכוונו לעשותו שליח לערב עליהם, ועיין
ראב"ד. (102) מסכת גיטין דף ס"ה עמוד ב'.
(103) תאנים יבשות. (104) כיון ששינה מדעת המשלה,
עקר את שליחותו, ואינו נחשב עוד לשליח. (105) שאנו
אומרים מן הסתם מסכים המשלה שיערב לו במה שהשליח
רוצה, כיון שלא פירש לו מתחילה במה יערב.

כד. כְּשֶׁם שֶׁמְכַרְכִּין עַל עֲרוֹבֵי חֲצֵרוֹת¹⁰⁶ וְשִׁתּוּפֵי
מְבֹאוֹת, כֶּף מְכַרְכִּין עַל עֲרוֹבֵי תְּחוּמֵי¹⁰⁷. וְאוֹמֵר:
בְּזֶה הָעֲרוֹב יִהְיֶה מִתֵּר לִי לְהִלָּךְ¹⁰⁸ לְמְקוֹם¹⁰⁹ זֶה
אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיָה אֶחָד מְעֵרֵב עַל יְדֵי
רַבִּים, אוֹמֵר: בְּזֶה הָעֲרוֹב יִהְיֶה מִתֵּר לְפִלּוּנִי, אוּ
לְבִנֵי מְקוֹם פְּלוּנִי, אוּ לְבִנֵי עִיר זֶה, לְהִלָּךְ מִמְּקוֹם
זֶה אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ.

(106) כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט"ז. (107) ואף על
פי שמצות עירוב אינה אלא מדרבנן (למעלה שם הלכה ד').
- מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו" - שהרי אמרו
(מסכת שבת דף כ"ג עמוד א'): והיכן צונו? רב אריא אמר
"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים
פרק ז' פסוק י"א) רב נחמיה אמר "שאל אביך ויגדך זקניך
ויאמרו לך (שם פרק ל"ב פסוק ז'). ו"צונו" היינו שצוה
עלינו שלא לצאת בשבת חוץ לתחום בלי עירוב (מגיד
משנה ומגן אברהם). (108) "למחר", ואם מערב לכל
שבתות השנה יאמר "לכל שבתות השנה". (109) צריך
לומר: "ממקום" וכן הוא בשולחן ערוך אורח חיים סימן
תט"ו סעיף ד'.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבאר בו עניין העירוב ברגל מה דינו, ובאמירה גם כן,
רצונו לומר שיקבע שביתתו במקום שאינו עומד בו, וזמן
עשיית זה, ואם אחד יכול לעשות כן בעד חבירו, וקביעות
המקום, כיצד צריך לסיימו.

א. מִי² שֶׁיֵּצֵא מְעֵרֵב שֶׁבֶת חוּץ לְמִדְיָנָה³, וְעָמַד
בְּמְקוֹם יְדוּעַ⁴ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם אוּ בְּסוּפֵי⁵, וְאוֹמֵר:
שְׁבִיתָתִי בְּמְקוֹם זֶה, וְחִזּוֹר לְעִירוֹ⁶ וְלֵן שָׁם - יֵשׁ לוֹ
לְהִלָּךְ לְמַחֵר מֵאוֹתוֹ מְקוֹם אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ⁷.
וְזֶה הוּא עֶקֶר עֲרוֹבֵי תְּחוּמִין, לְעֵרֵב בְּרִגְלָיו. וְלֹא
אֲמָרוּ לְעֵרֵב בְּהִנָּחַת מִזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדוֹת בְּלִבָּד בְּמְקוֹם,
אִף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא וְלֹא עָמַד שָׁם, אֲלֵא לְהִקְלַל עַל
הַעֲשִׂיר, שְׁלֹא יֵצֵא, אֲלֵא יִשְׁלַח עֲרוֹבוֹ בְּיַד אַחֵר⁸
וְיִנְיָחוּ לוֹ.

(2) משנה, עירובין מט, ב. (3) לעיר. (4) מקום מסויים.
ראה להלן ה"ה וה"ח. (5) בסוף אלפים אמה, ולא מחוץ
להן. (6) וחזר אחרי כניסת השבת, וראה למעלה פ"ו ה"א.
(7) שהרי בכניסת השבת קנה שביתה באותו מקום.
(8) ונחשב כאילו הוא בעצמו נמצא בסוף התחום בכניסת
השבת וקנה שביתה.

ב. וְכֵן⁹ אִם נִתְפָּנוּ לְקַבֵּעַ שְׁבִיתָתוֹ בְּמְקוֹם יְדוּעַ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְמַדְּינִתָּן אֶלָּא אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ; וְהוּא קִנָּה שָׁם
עֶרֶב, שֶׁהָיָה הוּא בֵּא בְּדֶרֶךְ וְנִתְּכָנִן לְשִׁבְתָּ שָׁם
וְהִחְזִיק בְּדֶרֶךְ, לְפִיכָף יֵשׁ לוֹ לְהִלָּךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם
לְמַחֵר, וּלְהִלָּךְ מִמָּנוּ אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ.

(29) משנה, עירובין נב, א. (30) ראה למעלה ה"א וה"ה.
(31) ובמי שבא בדרך, התירו חכמים לערב בדיבור בעלמא
(ראה למעלה ה"ג). ודעת כמה מגדולי הראשונים (בעירובין
נב.) כי לא נקרא בא בדרך אלא ביוצא לדרך ממש, אבל
אם יצא במיוחד להניח את העירוב לא קנה שביטה
אלא-אם-כן הניח שם את העירוב, או שעירב ברגליו, אבל
בדיבור לחוד - לא.

ט. ז'ה³² שְׁאִמְרָנוּ שְׁצָרִיף הַקִּנָּה שְׁבִיתָה בְּרוּחֹק
מְקוֹם שְׁיִחְזִיק בְּדֶרֶךְ - לֹא שְׁיִצֵּא וְיִלָּךְ בְּשָׂדֶה, אֶלָּא
אֶפְלוּ יָרֵד מִן הָעֵלְיָה³³ לִילָךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם, וְקָדָם
שְׁיִצֵּא מִפֶּתַח הַחֲצֵר הַחֲזִירוּ חֲבֵרוֹ - הָיָה זֶה הַחֲזִיק,
וְקָנָה שְׁבִיתָה. וְכָל הַקִּנָּה שְׁבִיתָה בְּרוּחֹק מְקוֹם,
אֵינוֹ צָרִיף לֹמֶר: שְׁבִיתָתִי בְּמְקוֹם פְּלוֹנִי; אֶלָּא פִּיּוֹן
שְׁגָמֵר בְּלִבּוֹ וְהִחְזִיק בְּדֶרֶךְ כָּל שְׁהוּא - קִנָּה שָׁם
שְׁבִיתָה. וְאֵין צָרִיף לֹמֶר, מִי שְׁיִצֵּא בְּרִגְלָיו וְעָמַד
בְּמְקוֹם שְׁקוֹנָה בּוֹ שְׁבִיתָה, שְׁאִינוֹ צָרִיף לֹמֶר פְּלוֹם;
אֶלָּא פִּיּוֹן שְׁגָמֵר בְּלִבּוֹ - קִנָּה.

(32) עירובין נב, א. (33) "רב יהודה בר אשתתא, אייתו
ליה (הביאו לו) כלכלה דפירי (סל עם פירות) לרב נתן בר
אושעיא (ממקום רחוק יותר מאלפים), כי הוה אזיל
(כשרצה לחזור לפני שבת לקנות שביטה לסוף אלפים אמה,
כדי שיוכל לחזור לביתו בשבת), שבקיה עד דנחית דרגא
(הניח לו ללכת עד שירד ממדרגה אחת), אמר ליה (החזירו
ואמר לו): בית הכא (לין כאן), למחר קדים ואזיל (למחר
תשכים ותלך)". כיון שהתחיל ללכת, נקרא החזיק בדרך,
ומספיקה לו מחשבתו לקנות שביטה (עירובין, שם).

י. הַתְּלָמִידִים³⁴ שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בְּלִילִי שִׁבְתָּ
בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים אֶצֶל פְּעָלֵי הַבָּתִּים, שֶׁפֶתֶן מְצוּיָה
לְעוֹבְרֵי דְרָכִים הַבָּאִים שָׁם, וּבָאִים וְלֹנִים בְּבֵית
הַמְּדָרֶשׁ - מֵהִלְכִין אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ מִבֵּית
הַמְּדָרֶשׁ, לֹא מִמְּקוֹם הָאֲכִילָה; שְׁאֵלוּ מִצָּאוּ סַעֲדָתָן
בְּבֵית הַמְּדָרֶשׁ, לֹא הָיוּ יוֹצְאִין לְשָׂדֶה, וְאֵין דַּעְתָּן
סוּמְכָת לְדִירָה אֶלָּא עַל בֵּית מְדָרְשָׁם³⁵.

(34) עירובין עג, ב. (35) "בעא מניה רב חיאי בר אבין מרב
ששת: בני בי רב (תלמידים הלומדים אצל רבם) דאכלי
נהמא (האוכלים לחם סעודתם) בבאגא (בית אכסניא
בבקעה) ובייתי (ולנים) בבי רב (בבית המדרש שהיה בתוך
אלפים אמה), כי משחינן (כשמודדים) תחומא - מבי רב
משחינן להו או מבאגא משחינן להו? אמר ליה: משחינן
להו מבי רב (מבית המדרש מודדים להם תחום שבת), דאי
מייתו להו ריפתא לבי רב, ניחא להו טפי (יותר היה רצוי
להם שיביאו להם מאכלים לבית המדרש שהוא מקומם
הקבוע) - עירובין, שם.

(18) אפילו אם השטח גדול מאד. (19) בנוסח אחר: "או
נקע" (כת"י התימנים). והוא חפירה בתוך השדה כעין גומה
(הערוך). (20) ראה למעלה בפט"ז מהל' שבת ה"א.

ה. הַקִּנָּה²¹ שְׁבִיתָה בְּרוּחֹק מְקוֹם, וְלֹא סִים²² מְקוֹם
שְׁבִיתָתוֹ - לֹא קִנָּה שְׁבִיתָה שָׁם. פִּיעֵד? הָיָה בֵּא
בְּדֶרֶךְ, וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי בְּמְקוֹם פְּלוֹנִי, או: בְּשָׂדֶה
פְּלוֹנִית, או: בְּבִקְעָה פְּלוֹנִית, או: בְּרוּחֹק אֶלְף אִמָּה
או אֶלְפִים מְמִקְוֵי זֶה - הָיָה זֶה לֹא קִנָּה שְׁבִיתָה
בְּרוּחֹק, וְאֵין לוֹ אֶלָּא אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹם
שְׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשָׁכָה²³.

(21) עירובין מט, ב. (22) ציין בדיוק. (23) כשמואל שם,
ולא כרב שאמר שאסור לו לזוז ממקומו.

ו. אִמְרָנוּ²⁴: שְׁבִיתָתִי תַּחַת אֵילָן פְּלוֹנִי, או: תַּחַת סֵלַע
פְּלוֹנִי, אִם יֵשׁ תַּחַת אוֹתוֹ אֵילָן או אוֹתוֹ סֵלַע שְׁמוֹנָה
אֲמוֹת²⁵ או יָתֵר - לֹא קִנָּה שְׁבִיתָה, שֶׁהָיָה לֹא בִּנְן
מְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ; שְׁאֵם בֵּא לְשִׁבְתָּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אֲמוֹת
אֵלוּ, שְׁמָא בְּאַרְבַּע אֲמוֹת הָאֲחֵרוֹת הוּא שְׁקָנָה
שְׁבִיתָה.

(24) עירובין נ, ב. (25) כי ארבע אמות הן מקומו של אדם,
שכן כתוב (שמות טז, כט): "שבו איש תחתיו אל יצא איש
ממקומו ביום השביעי". ואמרו (עירובין מח.): "כמה
תחתיו? ארבע אמות, שלש לגופו ואמה כדי לפשוט ידיו
ורגליו", לכן אם יש תחת האילן שמונה אמות - נחשב לשני
מקומות, ואם אמר שביטתי תחתיו - לא ציין את מקום
השביטה בדיוק, לכן לא קנה שביטה כלל.

ז. לְפִיכָף²⁶ צָרִיף לְהִתְּכַנֵּן לְשִׁבְתָּ בְּעֶקְרוֹ, או בְּאַרְבַּע
אֲמוֹת שְׁבִידְרוֹמוֹ או שְׁבִצְפוֹנוֹ. וְאִם הָיָה תַּחְתּוֹ פְּחוֹת
מִשְׁמוֹנָה אֲמוֹת, וְנִתְּכָנִן לְשִׁבְתָּ תַּחְתּוֹ - קִנָּה; שֶׁהָיָה
אֵין שָׁם שְׁעוֹר שְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְהָיָה מְקַצֵּת מְקוֹמוֹ
מִסִּים²⁷. הָיוּ שְׁנַיִם בָּאִים בְּדֶרֶךְ, אֶחָד מֵהֶן מְכִיר
אֵילָן או גֵּדֵר או מְקוֹם שְׁהוּא קוֹבֵעַ בּוֹ שְׁבִיתָה,
וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ מְכִיר - זֶה שְׁאִינוֹ מְכִיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ
לְמְכִיר, וְהַמְכִיר מִתְּכַנֵּן לְשִׁבְתָּ הוּא וְחֲבֵרוֹ בְּמְקוֹם
שְׁהוּא מְכִיר²⁸.

(26) עירובין נ, ב. (27) שאם היו שבע אמות, הרי אמה
אחת משותפת לשני מקומות, ואנו אומרים שבאמה הזאת
קנה שביטה. (28) בעירובין נא, א: "רבה ורב יוסף הוו קא
אזלי באורחא (היו מהלכים בדרך), אמר ליה רבה לרב
יוסף: תהא שביטתנו תותי דקלא (תחת הדקל) - אמר ליה:
לא ידענא ליה (אינני מכיר את מקום האילן). אמר ליה:
סמוך עלי" - שאומר לו שביטתי עמך, והמכיר אומר:
שביטתנו במקום פלוני" (רש"י).

ח. אֲנָשֵׁי הָעִיר²⁹ שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶן לְהוֹלִיף לָהֶן
עֶרֶבָן לְמְקוֹם יְדוּעָם³⁰, וְהִחְזִיק בְּדֶרֶךְ³¹, וְהִחְזִירוּ
חֲבֵרוֹ וְלֹא הוֹלִיף עֶרֶבָן - הֵן לֹא קִנְּנוּ שְׁבִיתָה בְּאוֹתוֹ
מְקוֹם, שֶׁהָיָה לֹא הֵנַח שָׁם עֶרֶבָן, וְאֵין לָהֶן לְהִלָּךְ

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1 נתבארו בו משפט שני עירובין, רצוננו לומר המערב שני עירובין במקומות חלוקים, לשעות חלוקות, ביום אחד, או לימים חלוקים, אם שהימים סמוכין זה לזה, או מחולקין. ונמשך לזה ביאור ימים טובים הסמוכין לשבת ולא עירב בערביהן. מה דין עירובי [חצרות] [ו]תחומין בהן ונשלמו ההלכות.

2 א. אֵין² מְנִיחִין שְׁנֵי עֲרוּבִין, אֶחָד בְּמִזְרָח וְאֶחָד
3 בְּמַעֲרָב, כְּדִי שִׁיהְיֶה בְּמִקְצֵת הַיּוֹם עַל אֶחָד מִשְׁנֵי
4 הָעֲרוּבִין, וּבִשְׁאֵר הַיּוֹם עַל הָעֲרוּב הַשֵּׁנִי; שְׁאִין
5 מְעַרְבִין שְׁנֵי עֲרוּבִין לַיּוֹם אֶחָד. טָעָה³ וְעָרַב לְשֵׁתִי
6 רוּחוֹת, כְּמִדָּמָה הוּא שְׁמֻעָרְבִין לְשֵׁתִי רוּחוֹת, או
7 שְׁאָמַר לְשֵׁנִים: צֵאוּ וְעָרְבוּ עִלִּי, אֶחָד עָרַב עָלָיו
8 לְצִפּוֹן וְאֶחָד עָרַב עָלָיו לְדָרוֹם - מִהֵלֶךְ כְּרָגְלִי
9 שְׁנֵיהֶם⁴.

2 משנה, עירובין לח, א. 3 עירובין נ, ב. שסבור היה שאפשר לערב על מנת ללכת שחרית לרוח אחת, וערבית לאחרת. 4 נותנים עליו חומרות שניהם, ואינו יכול ללכת אלא למקום ששניהם יכולים ללכת, אבל למקום שרק אחד יכול ללכת - אסור.

10 ב. כִּיצַד⁵ מִהֵלֶךְ כְּרָגְלִי שְׁנֵיהֶם? שְׁאִינוּ יָכוֹל לְהֵלֶךְ
11 אֶלָּא בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ לְשֵׁנֵיהֶם לְהֵלֶךְ בוֹ. נִתֵּן הָאֶחָד
12 עָרוּב בְּרוּחוֹק אֶלֶף אַמָּה לְרוּחַ מִזְרָח⁶, וְהַנִּיחַ הַשֵּׁנִי
13 מִהֵן עָרוּבוֹ בְּרוּחוֹק חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה לְרוּחַ מַעֲרָב⁷ -
14 אֵין זֶה שְׁעָרְבוּ עָלָיו מִהֵלֶךְ בְּמַעֲרָב אֶלָּא אֶלֶף אַמָּה,
15 כְּרָגְלִי מִי שְׁעָרַב עָלָיו בְּמִזְרָח; וְלֹא יִהְיֶה בְּמִזְרָח
16 אֶלָּא אֶלֶף וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, כְּרָגְלִי מִי שְׁעָרַב עָלָיו
17 בְּמַעֲרָב. לְפִיכָף, אִם עָרַב אוֹ עָרְבוּ עָלָיו שְׁנֵי עֲרוּבִין
18 אֵלוֹ אֶחָד בְּרוּחוֹק אֶלְפִים אַמָּה לְמִזְרָח וְאֶחָד בְּרוּחוֹק
19 אֶלְפִים אַמָּה לְמַעֲרָב - הֲרִי זֶה לֹא יִזוּז מִמְקוֹמוֹ⁸.

5 עירובין, שם. 6 אם כן הפסיד בזה אלף לצד מערב שאינו יכול ללכת לשם. 7 והפסיד בזה חמש מאות אמה לצד מזרח. 8 שהרי לא נתכוון לשבות במקומו, אלא במקום עירובו, ואין אנו יודעים איזה מהם קנה עירוב, ועירובו של מזרח מפסידו אלפים לצד מערב, ועירובו של מערב מפסידו אלפים לצד מזרח, לכן לא יזוז ממקומו.

20 ג. מַעֲרָב⁹ אָדָם שְׁנֵי עֲרוּבִין בְּשֵׁתִי רוּחוֹת, וּמִתְנַה¹⁰
21 וְאָמַר: אִם אֶרֶע לִי דָבָר מִצְוָה¹¹, או נִלְחָצְתִּי¹²
22 לְמַחֵר וְנִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זֶה - זֶה הָעֲרוּב הוּא שְׁאִין
23 סוּמָךְ עָלָיו, וְהָעֲרוּב שֶׁבְּרוּחַ הַשְּׁנִית אֵינוֹ כָּלוּם; וְאִם
24 נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זֶה הַשְּׁנִית - זֶה הָעֲרוּב הוּא שְׁאִין
25 סוּמָךְ עָלָיו, וְשֶׁבְּרוּחַ הָרֵאשׁוֹנָה אֵינוֹ כָּלוּם; וְאִם
26 נִצְרַכְתִּי לְשֵׁתִי הָרוּחוֹת - יֵשׁ לִי לְסִמָּךְ עַל אֵיזֶה עָרוּב
27 שְׁאֵרְצָה, וְלֹאֵיזֶה שְׁאֵרְצָה אֶלֶף; וְאִם לֹא אֶרֶע לִי דָבָר
28 וְלֹא נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ מִהֵן¹³ - אֵין שְׁנֵי הָעֲרוּבִין הָאֵלוֹ
29 עָרוּב, וְאֵינִי סוּמָךְ עַל אֶחָד מֵהֵן, אֶלָּא הָרֵינִי כְּבָנִי
30 עִירִי שֵׁשׁ לִי אֶלְפִים אַמָּה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לְחוּמָה.

9 משנה, עירובין לו, ב: "מתנה אדם על עירובו ואומר - אם באו גויים (גובי המכס) מן המזרח (ואני צריך לברוח מפניהם לסוף ארבעת אלפים אמה) עירובי למערב. ואם יבואו מן המערב - עירובי למזרח. אם באו מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך. לא מכאן ולא מכאן, הריני כבני עירי. אם בא חכם (שאני רוצה לשמוע דרשות) מן המזרח - עירובי למזרח, מן המערב - עירובי למערב, בא מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך, לא מכאן ולא מכאן - הריני כבני עירי". 10 וביום השבת אנו אומרים: הוברר הדבר למפרע כי לצד זה התכוון שיחול עירובו, וקנה שביטה באותו צד, כי בדרכנו (=עירובין אינם אלא מדרבנן) אנו אומרים "יש בריחה" (עירובין לו: ולהלן הלכה ז). 11 קבלת פני חכם וכיוצא בזה. 12 לברוח מפני גויים הבאים להתנפל, וכיוצא בזה. 13 בנוסח אחר: "לרוח משתיהן" (כת"י התימנים).

ד. כִּשְׁם שְׁאָסוּר לְצֵאת חוּץ לְתַחוּם בְּשַׁבָּת¹⁴, כֶּף
אָסוּר לְצֵאת בְּיוֹם טוֹב¹⁵ וּבְיוֹם הַכַּפּוֹרִים¹⁶. וְכִשְׁם
שֶׁהַמּוֹצֵיא מִרְשוּת לְרְשוּת בְּשַׁבָּת - תִּיב¹⁷, כֶּף
הַמּוֹצֵיא מִרְשוּת לְרְשוּת בְּיוֹם הַכַּפּוֹרִים - תִּיב¹⁸.
אָבֵל בְּיוֹם טוֹב מִתֵּר לְהוֹצִיא מִרְשוּת לְרְשוּת¹⁹.
לְפִיכָף מְעַרְבִין עָרוּבֵי חֲצוֹת וּמִשְׁתַּתְּפִין בְּמִבּוֹאוֹת
לְיוֹם הַכַּפּוֹרִים בְּשַׁבָּת, וּמְעַרְבִין עָרוּבֵי תַּחְוּמִין לְיוֹם
הַכַּפּוֹרִים וְלִיָּמִים טוֹבִים כְּדֶרֶךְ שְׁמֻעָרְבִין לְשַׁבָּת.

14 שנאמר (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ואמרו (עירובין נא): "ממקומו - אלו אלפים אמה". 15 עירובין לח, א במשנה. וכן אמרו במגילה ז, ב במשנה: "אין בין יום-טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". 16 "אין בין שבת ליום הכיפורים אלא שזה (שבת) זדונו (אם חילל שבת במזיד) בידי אדם (מיתת בית-דין), וזה (יום הכיפורים) זדונו בכרת" (מגילה שם). ואף-על-פי-כן אין יום-טוב ויום הכיפורים שוים בדיון זה לשבת, כשבשבת יש איסור תחומין מן התורה כגון חוץ לשנים עשר מיל (פכ"ז מהל' שבת ה"א) ואילו ביום-טוב ויום-כיפור גם בזה אין איסור אלא מדרבנן (וראה בפ"ב מהלכות יום-טוב הלכה י, ובפ"ה שם הלכה יד). 17 כמבואר בהל' שבת פ"ב ה"ח. 18 שהרי נדחו דברי רפרם שאמר כי אין איסור הוצאה ביום הכיפורים (כריתות יד). 19 מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש, שהרי כתוב (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם" - הותרה גם שלא לצורך (ביצה יב).

ה. יוֹם טוֹב²⁰ שָׁחַל לְהִיּוֹת סְמוּךְ לְשַׁבָּת, בֵּין
מִלְּפָנֶיהָ²¹ בֵּין מִלְּאַחֶיהָ²², או שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שָׁל
גָּלִיּוֹת²³ - יֵשׁ לָנוּ²⁴ לְעָרַב שְׁנֵי עֲרוּבִין לְשֵׁתִי רוּחוֹת,
וְסוּמָךְ עַל אֵי זֶה מִהֵן שְׁיָרְצָה לְיוֹם הָרֵאשׁוֹן, וְעַל
הָעֲרוּב שֶׁבְּרוּחַ הַשְּׁנִית לְיוֹם הַשְּׁנִי²⁵. או מַעֲרָב עָרוּב
אֶחָד לְרוּחַ אַחַת, וְסוּמָךְ עָלָיו לְאֶחָד מִשְׁנֵי יָמִים,
וּבְיוֹם הַשְּׁנִי יִהְיֶה כְּבָנִי הָעִיר, וְכֹאֵלוֹ לֹא עָשָׂה עָרוּב,
וְיֵשׁ לוֹ אֶלְפִים אַמָּה לְכָל רוּחַ. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמוּרִים? בְּשֵׁנֵי יָמִים טוֹבִים שָׁל גָּלִיּוֹת; אָבֵל בְּשֵׁנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ימים טובים של ראש השנה²⁶ - הרי הן כיום אחד,
2 ואינו מערב לשני ימים אלא לרוח אחת.
- 20 משנה, עירובין לח, א. (21 ביום ששי. (22 ביום ראשון. בחוץ לארץ, עושים את כל המועדים (מלבד יום הכיפורים) שני ימים, "מפני הספק, שלא היו יודעים בגולה את היום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החודש", ואפילו בזמן הזה שאין מקדשים בארץ ישראל על פי עדים אלא לפי החשבון המקובל, "תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם" (רבינו הל' קידוש החודש פ"ה ה"ד וה"ה). (23 יכול הוא. (24 לפי שיום טוב ושבת הם שני ימים נפרדים, שתי קדושות נפרדות להם (עירובין לח:) וכמו כן שני ימים טובים של גלויות, מפני ספק נקבעו - ואחד מהם חול. (25 "אפילו בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, ואפילו בארץ ישראל היו עושים ראש-השנה שני ימים" (הל' קידוש החודש פ"ה ה"ו). (26 שני ימי ראש-השנה נקראים "יומא אריכתא" (יום ארוך) ו"קדושה אחת", ואי אפשר לערב ביום אחד מקצתו לצד זה ומקצתו לצד אחר. וראה בפ"א מהלכות יום-טוב הלכה ד.
- 3 ו. וכן²⁷ מתנה אדם על ערובו ואומר: ערובי לשבת
4 זו, אבל לא לשבת אחרת; או: לשבת אחרת, אבל
5 לא לשבת זו; לשבתות, ולא לימים טובים; לימים
6 טובים, ולא לשבתות.
- (27 'תוספתא' עירובין פ"ג.
- 7 ז. אמר²⁸ לחמשה: הריני מערב²⁹ על איזה מקום
8 שארצה, רציתי - ילף, לא רציתי - לא ילף³⁰, אף
9 על פי שרצה משחשבה³¹ - ילף. דבר שהוא מדברי
10 סופרים יש בו ברה"ק³². וכן המערב לשבתות של כל
11 השנה, ואמר: רציתי³³ - אלה, לא רציתי - לא אלה,
12 אלא אהיה כבני עירי - כל שבת שירצה ילף, אף
13 על פי שרצה משחשבה.
- (28 עירובין לו, ב. (29 מניח עירוב. (30 בדפוס רומי: "רציתי - ילף, לא רציתי - לא ילף" וכן הוא בדפוס ויניציאה, שונצינו ו'מעשה רוקח'. (31 שהוא זמן שאחרי קניית העירוב. (32 הוברר הדבר למפרע, שכשם שרוצה עכשיו - רצה גם בעת קניית העירוב. (33 בשבת שאני רוצה בעירובי.
- 14 ח. המערב³⁴ לשני ימים טובים של גלויות או לשבת
15 ויום טוב³⁵, אף על פי שהוא ערוב אחד לרוח אחת
16 לשני הימים³⁶, צריך שיהיה הערוב במקומו מצוי
17 בליל הראשון ובליל שני כל בין השמשות³⁷. כיצד
18 הוא עושה? מוליכו בערב יום טוב או בערב שבת
19 ומחשיף עליו, ונוטלו בידו³⁸ ובא לו - אם היה ליל
20 יום טוב³⁹, ולמחר מוליכו לאותו מקום ומניחו שם
21 עד שתחשך, ואוכלו - אם היה ליל שבת⁴⁰, או
22 מבוא - אם היה ליל יום טוב. מפני שהן שתי
23 קדושות, ואין פיוס אחד, כדי שנאמר: מליל ראשון
24 קנה הערוב לשני ימים⁴¹.
- (34 משנה, עירובין לח, א. (35 שאמר בפירוש שהעירוב יחול על שני הימים, או על יום-טוב ושבת. (36 שהוא רוצה ללכת בשני הימים באותו כיוון. (37 שעת קניית העירוב. (38 אם מתיירא שמא יגנב או יאבד, ולא יהיה שם בלילה השני. (39 שאין בו איסור הוצאה. (40 שאסור להוליכו משם. (41 אבל בשני ימים-טובים של ראש-השנה, שהם כ"יומא אריכתא" וקדושה אחת (למעלה ה"ה) - אם הניח עירוב בליל ראשון, יכול לסמוך עליו גם ליום שני, כי בין השמשות של היום הראשון - קונה לשני הימים. ודעת הראב"ד שלא אמרו "כיומא אריכתא" אלא לחומרא ולא לקולא, ולכן מצריך שהעירוב יהיה קיים גם בליל שני של ראש-השנה.
- ט. נאכל⁴² הערוב בראשון⁴³ - קנה הערוב לראשון,
25 ואין לו ערוב לשני. ערב ברגליו בראשון - צריך
26 לערב ברגליו בשני; והוא, שילף ויעמד באותו
27 מקום, ויחשוב בלבו⁴⁴ שיקנה שם שבתה. ערב פפת
28 בראשון: אם רצה לערב ברגליו בשני - הרי זה
29 ערוב; ואם רצה לערב פפת - צריך לערב באותה
30 הפת עצמה⁴⁵ שערב בה בראשון.
- (42 עירובין לח, א. (43 הלכה זו נאמרה בשני ימים טובים של גלויות, או ביום-טוב הסמוך לשבת לפניה או לאחריה. (44 אבל אמירה אסורה משום הכנה מיום-טוב לחבירו (מגיד-משנה). (45 שאם יקח פת אחרת, צריך לקרוא עליה שם עירוב מבעוד יום, והרי הוא מכין מיום-טוב לחבירו.
- י. יום הכפורים שחל להיות ערב שבת או לאחר
32 שבת, בזמן שמקדשין על פי הראיה⁴⁶ - יראה לי
33 שהן כיום אחד, וקדשה אחת הם⁴⁷.
- (46 ובאותו זמן יכול לחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כמבואר בפסחים מז. ועיין ברש"י 'תוספות' שם. אבל מעת שאנו קובעין את החדשים לפי החשבון, כמבואר בהלכות קידוש החודש פ"ה, לא יחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כדי שיספיקו ביום חול שביניהם לקבור את המתים, ולהכין ירקות טריים לכבוד שבת או לערב יום הכיפורים (ראש השנה כ.). (47 לפי שכל שאסור בשבת, אסור ביום הכיפורים ('מגיד משנה').
- יא. זה⁴⁸ שאמרנו, שיש לו לערב שני עירובין בשתי
35 רוחות לשני הימים, והוא, שיהיה אפשר לו להגיע
36 לכל אחד משני העירובין פיוס הראשון⁴⁹; אבל אם
37 אי אפשר לו להגיע לערוב של יום השני ביום
38 הראשון - אין ערוב השני ערוב. שהערוב מצותו
39 שיהיה בסעודה הראויה מבעוד יום⁵⁰, וזה, הואיל
40 ואינו יכול להגיע לזה הערוב ביום הראשון, הרי זו
41 אינה ראויה מבעוד יום.
- (48 עירובין לח, ב. (49 ששני המקומות אינם רחוקים זה מזה יותר מאלפים אמה, ויכול ללכת באותו יום. (50 אף שקנין שבת העירוב הוא משתחשך, מכל-מקום צריך שתהיה באפשרותו להגיע לעירוב בסוף יום ראשון.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ח' תמוז - ספר זמנים - הל' שביתת עשור קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום חמישי ח' תמוז ה'תשפ"ב

הלכות שביתת עשור

29 יש בכללן ארבע מצות. שתי מצות עשה, ושתי
30 מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) לשבת בו
31 ממלאכה. (ב) שלא לעשות בו מלאכה. (ג)
32 להתענות בו. (ד) שלא לאכל ולשתות בו.
33 ובאר כל המצות האלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

34 (1) נתבאר בו איסור המלאכה בכלל, והוא בשווה עם שבת
בכל האיסור מן התורה ומדבריהם, חוץ משני דברים,
כמבואר שם. ונזכר בו איסור האכילה והשתייה, ואיסור
שאר הדברים, כרחיצה ונעילת הסנדל וסיכה ותשיש, וזמן
התחלת היום וציאותו.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

מקומן של הלכות שביתת עשור.

צריך להבין מדוע לא כלל הלכות שביתת עשור יחד עם
הלכות שופר סוכה ולולב, ולכאורה, על פי סדר הזמן היה
לו לסדרן בין הלכות אלו ובפרט שבספר זמנים עסקין.
ואין לתרץ שרצה לסדרן בנפרד בהלכות שביתת עשור

דהא גופא קשיא, מדוע לא סדרן כסדר זמני המועדים.
ויש לבאר ע"פ מה שכתב בריש הלכות אלו "כללו של דבר
אין בין שבת ליום הכיפורים בענינים אלו אלא שזדון
מלאכת שבת בסקילה וביום הכיפורים בכרת" כלומר,
שדיני יוה"כ זהים לדיני שבת (מלבד העונש) ולכן סמך
הלכות יוה"כ להלכות שבת.

ובזה מודגשת מטרת חיבורו "הלכות הלכות" שבמקום
שאפשר לסדרו על סדר הזמנים או בהתאמה הלכתית -
בסמיכות להלכות שבת, מסדרן בהתאם לתוכנם ההלכתי.

משיחות ש"פ קורח (מב"ח תמוז) התדפ"מ.

35 א. מצות עשה² לשבת ממלאכה בעשור לחדש
36 השביעי³, שנאמר: שבת שבתון הוא לכם. וכל
37 העושה בו מלאכה - בטל מצות עשה, ועבר על לא
38 תעשה, שנאמר: ובעשור וגומר כל מלאכה לא
39 תעשו. ומה הוא חיב על עשיית מלאכה ביום זה?⁴
40 אם עשה בראשונה בדרון⁵ - חיב כרת⁷; ואם עשה
41 בשגרה⁸ - חיב קרפן חטאת קבועה⁹.

(2) במסכת שבת דף כ"ד עמוד ב': "רב אשי אמר שבתון
עשה הוא". (3) הוא חודש תשרי, כי חודש ניסן הוא
הראשון למנין החדשים, כמו שנאמר (שמות פרק י"ב פסוק
ב'): "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם
לחדשי השנה". (4) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד
א'). (5) שלא אנסוהו לכך. (6) יודע שהיום אסור לעשות
מלאכה זו ושחייבין עליה כרת (ראה בפרק ב' מהלכות

1 יב. ביצד? הרי שהניח ערובו ברחוק אלפים אמה
2 מביתו לרוח מזרח, וסמך עליו ליום ראשון, והניח
3 ערוב שני ברחוק אמה אחת או מאה או אלף ברוח
4 מערב, וסמך עליו ליום שני - אין זה השני ערוב;
5 שהרי ביום הראשון אין זה הערוב השני ראוי לו
6 מבעוד יום, לפי שאינו יכול להגיע אליו, שהרי לא
7 נשאר לו ברוח מערב כלום⁵¹.

(51) שהרי יש לו ארבעת אלפים אמה לצד מזרח, והפסיד
על-ידיה בצד מערב.

8 יג. אבל אם הניח ערובו ברחוק אלף וחמש מאות
9 אמה מביתו⁵² ברוח מזרח⁵³, וסמך עליו ליום
10 ראשון, והניח ערוב שני רחוק מביתו לרוח מערב
11 בתוך חמש מאות אמה, וסמך עליו ליום שני - הרי
12 זה ערוב; שהרי אפשר לו שגיע לו ביום הראשון.

(52) כשכיתו בשדה. אבל אם ביתו בעיר, כל העיר חשובה
לו כארבע אמות, ומודדים אלפים אמה מחוץ לחומת העיר
(משנה ברורה' או"ח ס' תטז). (53) ולפי זה, יש לו עוד
חמש מאות אמה למערב, שביכלתו להגיע שמה ביום
ראשון.

13 יד. יום טוב⁵⁴ שחל להיות בערב שבת - אינו עושה
14 ערוב ביום טוב, לא ערובי חצרות ולא ערובי
15 תחומין⁵⁵; אלא מערב הוא ביום חמישי, שהוא ערב
16 יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של גלויות
17 בחמישי וערב שבת - מערב מיום רביעי ערובי
18 תחומין וערובי חצרות. ואם שכח ולא ערב - הרי
19 זה מערב ערובי חצרות בחמישי ובערב שבת
20 ומתנה, אבל לא ערובי תחומין⁵⁶.

(54) ביצה טז, ב. (55) שנראה כמתקן דבר לצורך מחר,
ואסור להכין מיום-טוב לשבת. (56) שקנין שביתה הוא
קנין בית, ואסור לקנות ביום-טוב אפילו בתנאי.

21 טו. ביצד מתנה? אומר בחמישי: אם היום יום
22 טוב⁵⁷ - אין בדרברי כלום⁵⁸, ואם לאו⁵⁹ - הרי זה
23 ערוב⁶⁰; ולמחר חוזר ומערב, ואומר: אם היום יום
24 טוב - כבר ערבתי מאמש ואין בדרברי היום כלום,
25 ואם אמש היה יום טוב - הרי זה ערוב. במה דברים
26 אמורים? בשני ימים טובים של גלויות; אבל בשני
27 ימים טובים של ראש השנה - הרי הן ביום אחד⁶¹,
28 ואינו מערב להן אלא מערב יום טוב.

(57) שהרי שני ימים-טובים של גלויות הם מספק, ובכל יום
אנו מסופקים אם הוא חול או יום-טוב. (58) שאסור לערב
ביום-טוב. (59) והיום יום חול. (60) יחול העירוב בין
השמשות. (61) ביצה ו, א. לענין עירובי תבשילין (מגיד-
משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְאֲכִילָהּ. וְכֵן מִפְּעֻעֵי²³ בְּאֲגוּזִין וּמִפְּרִכִּין²⁴ בְּרִמּוֹנִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, מִפְּנֵי עֲגָמַת נֶפֶשׁ²⁵. וְיוֹם הַכַּפּוּרִים שָׁחַל לַהֲיוֹת בְּשִׁבְתָּ, אֲסוּר בְּקִנְיַת יָרֵק וּבִפְעֻעֵת אֲגוּזִים וּבִכְרִיכַת רִמּוֹנִים כָּל הַיּוֹם²⁶. וְכִכָּר נִהְגוּ הָעָם בְּשֹׁנֶעֶר²⁷ וּבִמְעָרָב²⁸, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אַחַת מִכָּל אֵלּוּ בְּיוֹם הַצּוּם²⁹, אֲלֹא הֲרִי הוּא³⁰ בְּשִׁבְתָּ לְכָל דְּבָרָיו³².

(20) (מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב'). (21) אבל מקודם לזה אסור, שמא ישכח ויאכל מהם (בעל המאור). (22) והרמב"ן והרשב"א מפרשים: "הדחת הירק". (23) כלומר: מפצחין, מוציאים הפרי על ידי שבירת הקליפה. (24) פותחים הקליפה ומוציאים הפרי מתוכה. (25) שלא תהיה לו עגמת נפש, כשיהיה לו מאכל מוכן מבערב (מגיד משנה). ורש"י פירש להיפך: שתהיה לו עגמת נפש ועינוי יותר שיתקן ביום בשעת איסור אכילה שנפשו תאבה לאכול ביום. (26) "מנין ליום הכפורים שחל להיות בשבת שאסור בקניית ירק תלמוד לומר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ג): "שבתון שבת קדש" - שבתון שבות" (מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב') ואסור אפילו מן המנחה ולמעלה. (27) היא בכל. (28) היא ארץ ישראל שהיא במערכה של בבל שהיתה מרכז היהדות בזמן התלמוד. (29) במסכת שבת דף קט"ו עמוד א' "כיון דחזא (מאחר שראה) [רבה] דהוה קא מחרפי (שהיו מקדימין לעשות מבעוד יום), אמר להו אתא איגרתא (באה אגרת) ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור", הרי שרבה שהיה בבבל ורבי יוחנן שהיה בארץ ישראל אסור.

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחֲרֵית³⁰ יֵשׁ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְהִיא³¹: לְשִׁבְתָּ בּוֹ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, שְׁנֹאֲמַר: תַּעֲנֵנוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ: אִי זֶה הוּא עֲנוֹי שֶׁהוּא לְנֶפֶשׁ? זֶה הַצּוּם³¹. וְכָל הַצּוּם בּוֹ - קִיָּם מִצְוַת עֲשֵׂה, וְכָל הָאוֹכֵל וּשְׁתֵּיהֶ בּוֹ - בָּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה³², שְׁנֹאֲמַר: כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה בְּעָצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וּנְכַרְתָּהּ; מֵאַחַר שֶׁעֲנֵשׁ הַקְּתוּב בְּרַת לְמִי שֶׁלֹּא נִתְעַנֶּה, לְמַדְנוּ שֶׁמְזַהְרִין אֲנֵנוּ בּוֹ³³ עַל אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה³⁴. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֵה בּוֹ³⁵ שְׁוִיגָג³⁶ - חֵיב קֶרְפֵּן חֲטָאת קְבוּעָה³⁷.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מִצְוַת עֲשֵׂה {אַחֲרֵית} (אַחַת) יֵשׁ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְהִיא לְשִׁבְתָּ בּוֹ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה".

תוכנו של יום הכיפורים - "אחת בשנה" - הוא הגבהת הרוחניות על הגשמיות על ידי העבודה של בחינת היחידה שבנפש שהיא הדרגה הגבוהה ביותר בנשמתו של כל יהודי ויהודי אותם בחר הקב"ה לגוי קדוש.

לכן, מהתורה מתבטא יום הכפורים "במצות עשה אחת" שביתה מאכילה ושתייה, כיון שהם החומריות המחיה כל נברא גשמי בעולם הזה, ועל ידי העדר האכילה ושתייה יכולה הגשמיות להתעלות עד כדי התכללות ברוחניות.

לקוטי שיחות חלק כ"ט עמוד 525.

שגגות הלכה ב'). (7) שנאמר (ויקרא פרק כ"ג פסוק ל'): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ואברדן הוא כרת (תורת כהנים). (8) שלא ידע שמלאכה זו אסורה, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. (9) "היא הבאה מן הבהמה בלבד, בניגוד לקרבן עולה ויורד שהוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ורל מביא עשירית האיפה" (ראה בהלכות שגגות פרק א').

ב. כָּל מְלֹאכָה¹⁰ שֶׁחֵיבִין עַל זְדוּנָה בְּשִׁבְתָּ סְקִילָה¹¹, חֵיבִין¹² עַל זְדוּנָה בְּעֵשׂוֹר פְּרַת. וְכָל שֶׁחֵיבִין עָלָיו קֶרְפֵּן חֲטָאת בְּשִׁבְתָּ¹³, חֵיבִין עָלָיו קֶרְפֵּן חֲטָאת בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְכָל דֶּבֶר שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשִׁבְתָּ אֵף עַל פִּי שְׁאִינָה מְלֹאכָה¹⁴, אֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים; וְאֵם עֲשֵׂה - מִכִּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת¹⁵, כְּדֶרֶךְ שִׁמְכִין אוֹתוֹ עַל הַשִּׁבְתָּ. וְכָל שֶׁאֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ בְּשִׁבְתָּ¹⁶, אֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְכָל שֶׁאֲסוּר לְאֶמְרוֹ¹⁷ אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה¹⁸ בְּשִׁבְתָּ, כֶּךָ אֲסוּר בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. כָּלּוֹ שֶׁל דֶּבֶר: אֵין בֵּין שִׁבְתָּ לְיוֹם הַכַּפּוּרִים בְּעֲנִינִים אֵלּוּ¹⁹, אֲלֹא שֶׁזְדוּן מְלֹאכָה בְּשִׁבְתָּ - בְּסִקִּילָה, וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים - בְּכָרַת.

(10) שלשים ותשע מלאכות, ובכללן גם מלאכת הוצאה מרשות לרשות, בניגוד לדעת רפרם, שאין איסור הוצאה ביום הכפורים (מסכת כריתות דף י"ד עמוד א'). וראה בפרק ח' מהלכות עירובין הלכה ג'. (11) משנה במסכת מגילה דף ז' עמוד ב' "אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם (=סקילה על ידי בית דין) וזה זדונו בכרת". (12) בשאר הימים הטובים הותרו המלאכות שהן לצורך אכילה, לפי שהתורה אמרה: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז), אבל יום הכפורים שהוא אסור באכילה אין להתיר בו מלאכת אוכל נפש, וזה מבואר בכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוקים כ"ח-כ"ט): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה . . . כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה . . . " "כ"י זה, מה טיבו? והרי שני איסורים שונים הם, אלא הוא טעם על איסור מלאכת אוכל נפש, - משום שאסור לאכול (העמק דבר). (13) כל מלאכה שאם עשאה בשבת, במזיד חייב עליה סקילה, - אם עשאה בשוגג חייב חטאת (ראה בפרק א' מהלכות שבת). (14) ואסור מן התורה, אם עשהו כל היום, כמו שכתב הרמב"ן. וכן דעת רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' ועיין במ"מ שם. (15) ומלקות אין בהן שאינן בלאו אלא בעשה של "תשבות". (16) מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת מהלכה י"ב ואילך. (17) מפורש שם מהלכה א' ואילך. (18) מדרבנן. (19) אבל בשטחים אחרים ישנם הבדלים בין שבת ליום הכפורים, כפי שיתבאר להלן.

ג. וּמִתֵּר לְקַנֵּב אֶת הַיָּרֵק בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים²⁰ מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה²¹. וּמֵהוּ הַקְּנוּב? שְׁיִסִּיר אֶת הָעֵלִים הַמְּעַפְּשׁוֹת²², וּיקָצֵץ הַשָּׂאֵר, וַיִּתֵּן אוֹתוֹ

לְעִשְׂרֵי. וְכֵן בִּיצֵאָה שְׁוֹהָה בְּעֵנֵינוּ מַעַט מְלִיל אֶחָד
עֶשְׂרִי⁵¹ סְמוּךְ לְעִשְׂרֵי, שְׁנָאֵמָר: מַעֲרָב וְעַד עֶרֶב
תִּשְׁבְּתוּ שִׁבְתְּכֶם⁵².

(47) "חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דליליא, חד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא, וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא" (מסכת יומא דף פ"א עמוד א'). ואף שבכל מקום הלילה הולך אחר היום, - צריך כאן לכתוב פסוק מיוחד ללילה, מפני שכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק כ"ח): "בעצם היום הזה". (48) (מסכת ראש השנה פרק ט' עמוד א'). (49) לדעת רבינו אין חיוב להוסיף מחול על הקודש אלא לענין הצום. ויש אומרים שיש להוסיף גם בשביתת מלאכה, ולא רק ביום הכפורים אלא גם בשבתות ושאר ימים טובים, ש"כל מקום שיש בו משום שבות מוסיפין מחול על הקודש" ועיין מגיד משנה. (50) אין לתוספת זו שיעור קצוב, אבל קודם בין השמשות צריך להוסיף (כי בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה אסור ממילא מכח ספק יום הכפורים) – אם מעט או הרבה בתוך הגבול של "פלג המנחה" ומעלה (או"ח תר"ח). (51) אחרי צאת הכוכבים שהוא ודאי לילה. (52) כן הוא בגמרא ר"ה דף ט' עמוד א' לרבי ישמעאל. ואילו ר' עקיבא לומד דין התוספת מענין שביעית ומפסוק זה הוא לומד שמצוה לאכול בערב יום הכפורים, "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש – וכי בתשעה מתענין והלא בעשרי מתענין? אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשרי", וביאר הרא"ש: "כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחודש לעינוי המחרת להתחזק באכילה ושתיה כדי שתוכלו להתענות מחר, להראות חיבתו של המקום ברוך הוא, כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד, וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול". [ורבינו רמז לדין זה בהלכות נדרים פרק ג' הלכה ט'. וצריך עיון שהרי פסוק זה נדרש לענין תוספת. ועיין תוספות ר"ה דף ט' עמוד ב' ד"ה כאילו].

ז. נְשִׁים⁵³ שְׂאוּכָלוֹת וְשׁוֹתוֹת עַד שֶׁשָּׁכְחָה⁵⁴, וְהֵן
אֵינָן יוֹדְעוֹת שֶׁמִּצְוָה לְהוֹסִיף מֶחֱלָל עַל הַקֹּדֶשׁ - אֵין
מִמֵּחִין בִּידֵן; שְׁלֹא יָבֹאוּ לַעֲשׂוֹת בְּזִדּוֹן. שֶׁהֲרֵי אֵי
אֶפְשֶׁר שִׁיחֶיהָ שׁוֹטֵר בְּבֵית כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהַזְהִיר
נָפְשׁוֹ, וְהַנֵּחַ לָהֶן, שֶׁיְהִי שׁוֹגְגִין, וְאֵל יְהוּ מְזִידִין⁵⁵.
וְכֵן כָּל הַדּוֹמָה לָזֶה⁵⁶.

(53) מסכת ביצה דף ל' עמוד א'. (54) כלומר: לפני שקדש היום. (55) אבל אם החוטא הוא מזיד, מחוייב להוכיחו אף אם יודע שלא ישמע לו, שכן כתוב בתורה (ויקרא פרק י"ט פסוק י"ז): "הוכח תוכיח את עמיתך" (מגן אברהם בשם סמ"ג), אבל בגנת ורדים ומעשה רוקח חולקים עליו, כי במקום שברור שהחוטא לא ישמע לו – לעולם אין חיוב תוכחה. (56) בכל דבר שאינו מפורש בתורה, ונהגו בו היתר, והדבר מסור לכל בני אדם, הדין כן, כי מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין (מגיד משנה).

(30) בקצת ספרים הגירסא "מצות עשה אחת", כי שתיה בכלל אכילה והן מצוה אחת. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה (עיין מעשה רוקח). (31) דבר שהנפש תלויה בו, היא אכילה ושתיה (רבינו בפירוש המשניות). (32) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א' ויומא דף פ"א עמוד א') וראה בספר המצוות לארין קצ"ו. (33) כי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר מתחילה. (34) מאכילה ושתיה. מכלל כי יתר העינויים: רחיצה, סיכה נעילת הסנדל ובעילה אינם אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים (לחם משנה). וראה להלן הלכה ה'. (35) משנה ביומא דף פ"א עמוד א'. (36) שלא ידע שאסור לאכול ולשתות, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. (37) בניגוד לקרבן עולה ויורד, ראה למעלה הלכה א'.

ה. וְכֵן³⁸ לְמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³⁹, שֶׁאֲסוּר לְרַחֵץ בּוֹ, או לְסוּף⁴¹ בּוֹ, או לְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל⁴², או לְבַעַל⁴³. וּמִצְוָה לְשַׁבֵּת מִכָּל אֱלוֹ דְרָדָף שְׁשׁוּבַת מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, שְׁנָאֵמָר: שְׁבִת שְׁבִתוֹן; שְׁבִת - לְעֵנִין אֲכִילָה⁴⁴, וְשְׁבִתוֹן - לְעֵנִינִים אֱלוֹ. וְאֵין חֵיבִין פָּרַת או קָרְבָן אֲלָא עַל אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה⁴⁵; אֲבָל אִם רָחַץ או סָף או נָעַל או בָּעַל - מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפַּת מִרְדּוּת⁴⁶.

(38) (משנה במסכת יומא דף ע"ג עמוד ב'). (39) כך קבלו חכמים פירושו של "עינוי" ביום הכפורים. (40) שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". (41) במסכת שבת דף פ"ו עמוד א'. "מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים? אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר...". וכתוב רבינו שם בפירוש המשניות: "אין רוצה באמרו כשתיה שיהיה חייב עליה כרת כמו שהוא חייב על השתיה, אבל הכוונה שהוא אסור כמו השתיה ויתחייב עליה מלקות". אבל דעת רבינו תם ושאר ראשונים כי עינויים אלו אינם אלא מדרבנן, וראה למעלה הלכה ד' בלחם משנה. (42) שנאמר (ירמיה פרק ב' פסוק כ"ה): "מנעי רגלך מיתחן וגרונוך מצמאה". (43) שנאמר (בראשית פרק ל"א פסוק נ'): "אם תענה את בנותי" ("להשבית עונתן" – רש"י, יומא דף ע"ז עמוד ב'). הרי שכל אלו הדברים נחשבים לעינוי, ואם ישבות מאלה הפעולות: הרחיצה, הסיכה, נעילת הסנדל והבעילה הוא משלים את העינוי (סדר משנה). (44) ובקצת ספרים הגירסא: "לענין מלאכה", והיא הגירסא הנכונה, כי כך ביאר רבינו בפרק זה הלכה א', כי פסוק זה בא ללמדנו שיש מצות עשה בשביתת ממלאכה (מעשה רוקח). (45) מסכת יומא דף ע"ד עמוד א'. (46) עונש דרבנן על שמרד נגד דברי חכמים, וראה למעלה הלכה ד'.

ו. כְּשֶׁם שֶׁשְׁבִיבָת מִלֵּאכָה בּוֹ בֵּין בֵּינָם בְּלִילָה⁴⁷, כִּף שְׁבִיבָת לְעֵנֵי בֵּין בֵּינָם בְּלִילָה. וְצָרִיף לְהוֹסִיף מֶחֱלָל עַל הַקֹּדֶשׁ⁴⁸ בְּכִנְיֻסָּתוֹ וּבִיצֵאָתוֹ, שְׁנָאֵמָר: וְעֵנִיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב; כְּלוּמָר: הַתִּחַל לְצוּם⁴⁹ וְלַהֲתַעֲנוֹת מַעֲרָב תִּשְׁעָה⁵⁰ הַסְּמוּךְ

פֶּרֶק שֵׁנִי

1 (1) נתבארו בו שיעורי האכילה והשתיה, והדברים הראויים ושאינן ראויים. ונזכר בו ביאור אצל מי נדחה איסור זה. וכן נאמר בו מי הוא המתענה מדבריהם ומי שאינו מתענה.

2 א. האוכל ביום הכפורים מאכלין הראויין³ לאכל
3 לאדם פכותבת⁴ הגסה⁵, שהיא פחות מקביצה⁶
4 פמעט⁷ - הרי זה חיב. וכל האכלים מצטרפין
5 לשיעור זה⁸. וכן השותה משקין הראויין לשתיית
6 אדם פמלא לגמיו⁹ של שותה, כל אחד ואחד לפי
7 לגמיו¹⁰ - חיב¹¹. וכמה מלא לגמיו? כדי שישלגם
8 לצד אחד¹² ויראה מלא לגמיו. ושיעור זה באדם
9 בינוני¹³ - פחות מרביעית¹⁴. וכל המשקין מצטרפין
10 לשיעור זה. והאכילה ושתיה אין מצטרפין לשיעור
11 אחד¹⁵.

2 (2) משנה, יומא עג, ב. (3) שנאמר: (ויקרא כג, כז-כט) "ועניתם את נפשותיכם - כי כל הנפש אשר לא תעונה" דברים המשיבים את הנפש ומבטלים את העינוי (ראה יומא 12 פא:); פרט לאוכלין שאינם ראויים (להלן הלכה ה) שאינם משיבים את הנפש. (4) פרי התמר בהחלו להתייבש. (5) הגדולה. (6) כן היא מסקנת הגמרא ביומא עט, ב: "וכביצה שאמר, לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית" (כלים יז, ו). (7) בקצת ספרים, הגירסא "במעט". (8) משנה, יומא שם. (9) כמלוא הפה. (10) שכאן אין השיעור שיהיה לכל אדם, כמו באכילה, אלא לפי מלוא לוגמיו של כל שותה ושותה, למי שפיו גדול - שיעורו גדול, ולמי שפיו קטן - שיעורו קטן. (11) שקיבלו חכמים כי בשיעור זה מתיישבת דעתו של אדם, וסר ממנו העינוי. (12) שאין הכוונה מלוא לוגמיו ממש, שיהיו שני צידי פיו מלאים משקה, אלא אם צד אחד מלא וכולט, זה נחשב למלוא לוגמיו (יומא פ.). (13) אבל באדם גדול (=במדה) השיעור יותר, שהרי "לוגמו של בן אבטיח מחזיק יותר מרביעית" ("ירושלמי" יומא פ"ח ה"ב). (14) נמצא שדין יום הכיפורים שיש בו מצות עינוי, שונה משאר דברים שאסורים באכילה, כי רוב שיעורי אכילה הם בכזית, ורוב שיעורי שתיה הם ברביעית. ואילו ביום כיפור, שיעור אכילה לבטל העינוי - בככותבת הגסה, ושיעור השתיה - במלוא לגומיו. (15) שאם אכל פחות מכותבת, ושתה פחות ממלוא לוגמיו אינם מצטרפים, כי קיבלו חכמים שאין דעתו של אדם מתיישבת בזה, ולא בטל מצוות עינוי.

14 ב. אחד האוכל אכלים המתירים או שאכל דברים
15 האסורין¹⁶, כגון פגול¹⁷ ונותר¹⁸ וטבל¹⁹ ונבלות
16 וטריפות וחלב או דם - הואיל ואכל אכלים הראויין
17 לאדם, הרי זה חיב פרת משום אוכל ביום
18 הכפורים²⁰.

16 (16) יומא עד, ב. (17) קדשים שנחפלו ונפסלו על ידי מחשבת הכהן בשעת ההקרבה לאכלם לאחר הזמן שקבעה התורה (ויקרא ז, יח). (18) קדשים שנותרו בשר שלהם אחר זמנם שקבעה להם התורה, יום ולילה או שני ימים ולילה

אחד (ויקרא כב, ל). (19) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומות ומעשרות. (20) ואף שממילא חייב כרת משום אוכל האיסור ההוא (פיגול, נותר, חלב ודם) - יתכן שאכל מאיסורים אלו פחות משיעור כזית, והשלים את האכילה בדבר היתר, באופן שאינו חייב משום האיסורים ההם אלא מחמת איסור יום הכיפורים (מהרש"ל).

ג. אכל או שתה פחות משיעור זה - אינו חיב
פרת²¹; אף על פי שהוא אסור מן התורה²² בפחצי
שעור, אין חיבין פרת אלא על פשעור. והאוכל או
השותה חצי שעור - מפין אותו מפת מרדות²³.

21 (21) יומא עד, א. (22) משום שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", "כל" זה משמעו כל שהוא, ואפילו פחות מכשיעור, כעין שנאמר (תהילים עח, לח): "ולא יעיר כל חמתו" שפירושו כל שהוא, והסבירו (ביומא עד.) את איסור "חצי-השיעור" משום שהוא ראוי להצטרף לשיעור איסור, שאם יאכל בתוך כדי אכילת פרס (ראה להלן הלכה ד) עוד חצי שיעור - יצטרפו שניהם לשיעור שלם ויתחייב כרת (ראה 'פרי מגדים' יו"ד סי' סב), ומדין חלב נלמד לכל איסורים שבתורה לאסור מן התורה 'חצי שיעור'. וראה בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"ז. (23) עונש שהטילו עליו חכמים על מרדו.

ד. אכל²⁴ מעט²⁵ וחזר ואכל²⁶: אם יש מתחלת
אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה פרי אכילת
שלוש ביצים²⁷ - הרי אלו מצטרפות לכשיעור²⁸; ואם
לאו - אין מצטרפות לכשיעור. שתה מעט וחזר
ושתה: אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף
שתיה אחרונה פרי שתית רביעית²⁹ - מצטרפין
לשיעור; ואם לאו - אין מצטרפין.

24 (24) יומא פ, א. (25) פחות מכשיעור. (26) ובין הכל יש כשיעור. (27) ונקרא בלשון התלמוד והפוסקים "אכילת פרס", פרס פירושו חצי של איזה דבר, ושיעור זה הוא חצי ככר של שש ביצים (עירובין פ"ח מ"ב). ויש אומרים כי שיעורו ארבע ביצים (מגיד-משנה). ושיעור הזמן הוא תשעה רגעים (שור'ת 'חתם סופר' חלק ו סי' טז). ויש אומרים שמונה רגעים, ששה רגעים, שלשה או ארבעה רגעים (אנציקלופדיא תלמודית ערך אכילת פרס). (28) ודינו כאוכל חצי שיעור. (29) גם בהלכות תרומות (פ"ה ה"ג) כתב רבינו כן, והשיגו הראב"ד שם ממה שאמרו: "כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה (לטמא את הגוף) בכדי אכילת פרס" (כריתות יג.). ורבינו סובר, שזה נאמר רק בשתיה ששיעורה ברביעית, או שיעור הצירוף צריך להיות בשיעור גדול מרביעית, שהוא בכדי אכילת פרס. אבל ביום הכיפורים, ששיעור שתיה הוא בפחות מרביעית, מצטרף בכדי שתיית רביעית ('רבינו מנוח'). וכן נראה דעת הראב"ד שלא השיג כאן על רבינו.

ה. אכל אכלים שאין ראויין למאכל אדם³⁰, כגון
עשבים הקרים או שרפים³¹ הבאושין, או ששתה
משקין שאינן ראויין לשתיה, כגון ציר³² או מורס³³

כיון שכבר נתחייב בתחילת אכילתו? ולדעת 'מגיד משנה' - פירוש, כגון שאכל בתחילת ליל יום הכיפורים מיד על אכילה שאכל בערב יום הכיפורים. (50) ואם אכל מאכלים מבושמים או מתובלים על אכילתו - חייב, כי "רווחא לבסומא שכח" (מגילה ז:); (רווח-מקום מצוי גם בבטן מלאה לדבר מבוסם וטוב) ('כלבו').

- 17 ח. חול'ה⁵¹ שיש בו ספנה⁵², ששאל לאכל ביום
- 18 הכפורים, אף על פי שהרופאים הקיאיין אומרים:
- 19 אינו צריך - מאכילין אותו⁵³ על פי עצמו⁵⁴, עד
- 20 שיאמר: די⁵⁵. אמר החול'ה: איני צריך, והרופא
- 21 אומר: צריך - מאכילין אותו על פיו⁵⁶. והוא,
- 22 שהיה רופא בקי⁵⁷, רופא אחד אומר: צריך, ואחד
- 23 אומר: אינו צריך - מאכילין אותו. מקצת הרופאים
- 24 אומרים: צריך, ומקצתן אומרים: אינו צריך -
- 25 הולכין אחר הרב או אחר הקיאיין. וכלבד שלא
- 26 יאמר החול'ה: צריך אני; אבל אם אמר: צריך אני
- 27 - מאכילין אותו⁵⁸. לא אמר החול'ה שהוא צריך,
- 28 ונהלקו הרופאים, והיו כלם בקיאים, ואלו שאמרו
- 29 אינו צריך פמנן שאמרו צריך - מאכילין אותו.

(51) משנה, יומא פב, א. (52) שאם לא יתנו לו לאכול, אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן (שו"ע או"ח סי' תריח). (53) מפני שכתוב (ויקרא יח, ה): "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" - "וחי בהם, ולא שימות בהם" (יומא פה:). (54) ביומא פג, א: "אמר רבי ינאי, חולה אומר צריך, ורופא אומר אינו צריך - שומעין לחולה, מאי טעמא? לב יודע מרת נפשו (משלי יד, י'). (55) לדעת הרא"ש (יומא פ"ח סי"ג) מאכילין ומשקין אותו מעט מעט פחות מכשיעור, וישהה בין אכילה לאכילה ובין שתיה לשתיה, כדי שלא יצטרפו בתוך כדי אכילת פרס (ראה בהלכה ד), וכן הוא בשו"ע או"ח סי' תריח ס"ז. אבל הנצי"ב ('העמק שאלה' שאילתא קסז) העלה שדין זה לא נאמר אלא לענין מעוברת (ראה כריתות יג.), אבל גבי חולה מאכילין אותו כדרכו בלי שום הגבלות. (56) שמא החולה נבעת ואינו מרגיש בחלי מוחמת רוב חולשא (יומא שם). ואפילו החולה בעצמו רופא מומחה, אין שומעין לו ('פרי מגדים'). (57) בכתב-יד תימני: "רופא אומן". (58) ביומא, שם: אמר רב בר רב אשי, כל היכא דאמר צריך אני, אפילו מאה אמרי לא צריך, לא צייחנו להו (אין שומעין להם).

- 30 ט. עברה⁵⁹ שהריחה⁶⁰ - לוחשין לה באזנה שיום
- 31 הכפורים הוא⁶¹; אם נתקרה דעתה בזכרון זה -
- 32 מוטב, ואם לאו - מאכילין אותה עד שתתישב
- 33 נפשה. וכן⁶² מי שאחזו בלמוס⁶³ - מאכילין אותו
- 34 עד שיאורו עיניו. ואפלו נבלות ושקצים מאכילין
- 35 אותו מיד⁶⁴, ואין משהין אותו עד שימצאו דברים
- 36 המתירין.

(59) משנה, יומא פב, א. (60) ריח מאכל. וידוע שאם לא נותנים לה מה שהיא מתאוה, היא וולדה מסוכנים.

- 1 והמין חי³⁴, אפלו אכל ושתה מהן הרבה - הרי זה
- 2 פטור מן הפרת, אבל מפיין אותו מפת מרדות³⁵.

(30) משנה, יומא פא, א. (31) מיצים הנוטפים מן האילנות. (32) מים היוצאים מדגים מלוחים. (33) שומן היוצא מדגים מלוחים. (34) דעת רבי ביומא פא, ב שחומץ משיב את הנפש. "דרש רב גידל בר מנשה מבירי: אין הלכה כרבי, נפקו (יצאו) כולי עלמא (כולם) מזגו (עירבו) מים בחומץ) ושתו, שמע רב גידל ואיקפד (והקפיד), אמר: אימר דאמרי אנא דיעבר - לכתחילה מי אמרי? אימר דאמרי אנא פורתא (מעט) - טובא (הרבה) מי אמרי? אימר דאמרי אנא חי - מזוג מי אמרי?". (35) ה'טור' באו"ח סי' תרי"ב הביא בשם 'אבי העזרי': שאם אכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה, אפילו איסורא ליכא, והמדובר שם בעפר וכדומה שאין עליהם שם אוכל כלל.

- 3 ו. שתה חמץ מזוג במים - חייב³⁶. הפוסס³⁷ פלפלין
- 4 וזנגביל יבש וביוצא בהן - פטור; אבל זנגביל³⁸
- 5 רטב - חייב³⁹. אבל עלי גפנים - פטור; לולבי
- 6 גפנים⁴⁰ - חייב. ואילו הן לולבי גפנים? כל
- 7 שלבלבו⁴¹ בארץ ישראל⁴² מראש השנה ועד יום
- 8 הכפורים⁴³; יתר על זה - הרי הן פעצים⁴⁴ ופטור.
- 9 וכן כל פיוצא באלו.

(36) יומא, שם. (37) "כל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו, נקרא כסיסה" (רש"י ברכות לו:). (38) קנמון. (39) מגיד-משנה גורס: "אבל רטובין חייב, ומוסב גם על פלפלין. וכן הוא בגמרא שם. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' ברכות ה"ז שפלפלין רטובין הם אוכל, ומברך עליהם "בורא פרי האדמה". ועיין 'מגיד משנה'. (40) ענפים רכים של גפנים. (41) שהניצו. (42) לאו דוקא, כי כן הדין גם בשאר הארצות, אלא שבארץ ישראל רגילים להיות כך. (43) עדיין לחים ורכים הם, וראויים לאכילה. (44) שכבר נעשו קשים.

- 10 ז. אבל⁴⁵ צלי במלח - מצטרף המלח לבשר; ציר
- 11 שעל גבי ירק - מצטרף⁴⁷; מפני שמכשירי האכל
- 12 המערבים עם האכל - באכל הן חשובים. היה שבע
- 13 מאכילה גסה שאכל⁴⁸ עד שקץ במזונו, ואכל יתר
- 14 על שבעו - פטור⁴⁹, כמי שאכל אכלין שאינם
- 15 ראויין לאכילה; שאף על פי שזה המאכל הותר
- 16 ראוי לרעב, אינו ראוי לכל מי ששבע בזה⁵⁰.

(45) יומא פ, ב. (46) מיץ. (47) ל"ככותבת הגסה" שהיא שיעור אכילה (יומא שם). (48) בתחילת ליל יום כיפור, מדובר - שעוד שבע מאכילתו ביום (מגיד-משנה). וראה להלן. (49) ביומא פ, ב: "אמר ריש לקיש, האוכל אכילה גסה ביום הכיפורים - פטור, מאי טעמא? 'אשר לא תעונה' - כתיב, פרט למזיק". ויש כאן גירסא אחרת: "היה שבע מאכילה גסה שאכל אוכלין שאינן ראויין ואחר-כך אכל אוכלין ראויין - פטור" (המאירי). וכן הוא ב'שיטה' למסכת יומא ('מעשה רוקח' בהקדמה), ויש הכרח לגירסא זו, כי לפי גירסא שלפנינו, איך יתכן שהוא פטור על אכילה גסה,

זה צד נאסרו והותרו. ונזכר בו עניינן אחת לאחת על הסדר שנזכרו בפרק ראשון.

- 15 א. אָסוּרִים לְרַחֵץ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בֵּין בְּחֻמֵּי בֵּין
- 16 בְּצוּנָה, בֵּין כָּל גּוֹפּוֹ בֵּין אֶבֶר אֶחָד. אָפְלוּ אֶצְפֵּעַ
- 17 קִטְנָה אָסוּר לְהוֹשִׁיטָה בְּמִים.⁵ וְהַמֶּלֶךְ וְהַפֶּלֶה
- 18 רֹחֵץ⁷ אֶת פְּנֵיהֶן; בְּלֵה - כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתְנַגֵּה עַל
- 19 בְּעֵלָה,⁹ וְהַמֶּלֶךְ - כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה בְּכִפּוּי, שֶׁנֶּאֱמַר: מֶלֶךְ
- 20 בְּכִפּוּי תִּחְזֶינָה עֵינֶיהָ. וְעַד כַּמָּה נִקְרָאת בְּלֵה? עַד
- 21 שְׁלֹשִׁים יוֹם.¹⁰

(2) יומא עג, ב. ודף עז, ב. (3) שהרי ביום הכיפורים יש מצוות עינוי, ולמדו (ביומא עז). ממה שכתוב (מלכים-א, ב, כו): "ולאביתו כהן אמר המלך, ענתות לך על שדיך כי איש מות אתה, וביום הזה לא אמיתך כי נשאת . . . וכי התענית בכל אשר התענה אבי". וגבי דוד כתוב (שמואל-ב, יז, כט): "ודבש וחמאה . . . הגישו לדוד . . . כי אמרו העם רעב ועיף ומצא במדבר", ועיף הכוונה עיף מרחיצה, שכן כתוב (משלי כה, כה): "מים קרים על נפש עיפה", הרי שהעדר רחיצה נקרא עינוי. (4) [שהרי בפסוק המובא למעלה, כתוב: "מים קרים על נפש עיפה"]. (5) פסחים נד, ב. (6) משנה, יומא עג, ב. (7) אבל נעילת הסנדל וסיכה לא התירו אף למלך וכלה, כי בנעילת הסנדל אפשר להם ללבוש של בגד ומשי חשוב, וסיכה אינה אלא משום תענוג ולא משום יופי (מהר"ם בן חביב). (8) כי העדר הרחיצה ניכר יותר על הפנים. (9) בכת"י התימנים, יש כאן הוספה: "ונמצא מגרשה", ובזה מובן - איך התירו איסור רחיצה ביום הכיפורים לכלה? - כיון שיש חשש של גירושין, וכמו שמבואר (נדרים סו:): "שמי שנכתב בקדושה, ימחה על מים המאריים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו". (10) אחרי חופתה.

- 22 ב. מִי¹¹ שֶׁהָיָה מֶלֶכְלֶךְ בְּצוּאָה או טִיט - רוֹחֵץ מְקוֹם
- 23 הַטְּנַפֶּת בְּדִרְכּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וּמִדִּיחָה אִשָּׁה יָדָה
- 24 אֶחָת בְּמִים, וְנוֹתְנַת פֶּת לְתִינוּק. וְהַחֹלָה רוֹחֵץ
- 25 בְּדִרְכּוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְסַכֵּן. וְכָל חִיבֵי¹² טְבִילוֹת
- 26 טוֹבְלִין בְּדִרְכָּן¹³, בֵּין בְּתַשְׁעָה בָּאֵב בֵּין בְּיוֹם
- 27 הַכִּפּוּרִים.

(11) יומא עז, ב. (12) ביצה יח, ב. (13) אף-על-פי שדעת רבינו (למעלה פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ו) שטבילה בזמנה אינה מצוה - בכל זאת מותר לטבול. וכן כתבו ה'תוספות' בביצה שם ד"ה כל (לחם-משנה שם). וכתבו שם עוד: "דוקא בזמניהם שהיו עושים בטהרות, היו צריכין לטבול מיד כדי שלא יטמאו את הטהרות, אבל בזמננו אסור להם לטבול עד מוצאי יום הכיפורים".

- 28 ג. מִי¹⁴ שֶׁרָאָה קָרִי בְּזֶמֶן הַזֶּה¹⁵ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים,
- 29 אִם לֹחַ הוּא - מְקַנֵּה בְּמַפָּה וְדִי; וְאִם יָבֵשׁ הוּא
- 30 או שֶׁנֶּתְלַכְלֵךְ - רוֹחֵץ מְקוֹמוֹת הַמֶּלֶכְלָכִין בְּלֵבָד
- 31 וּמִתְפַּלֵּל. וְאָסוּר לוֹ לְרַחֵץ כָּל גּוֹפּוֹ או לְטַבֵּל;
- 32 שְׁאֵין הַטּוֹבֵל בְּזֶמֶן הַזֶּה טָהוֹר, מִכֵּי טִמְאַת מַת,
- 33 וְאֵין הִרְחִיצָה מְקַרֵּי לְתַפְלָה בְּזֶמֶן הַזֶּה אֲלֹא

(61) חכמינו ז"ל ספרו בזה (יומא פב:): "ההיא עוברת דארחא (שהריחה מאכל ביום הכיפורים), אתו (באו) לקמיה דרבי, אמר להו, זילו ולחשו לה (באונה) דיומא דכיפורא הוא, לחושו לה ואילחשה (קבלה הלחשה, שפסק העובר מתאוותו), קרי עליה: בטרם אצרך בבטן ידעתין (ירמיה א, ד). נפק מינה (נולד מעובר זה) רבי יוחנן. ההיא עוברת דארחא, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו, לחושו לה, ולא אילחישא, קרי עליה: זורו רשעים מרחם (תהילים נח, ד), נפק מינה שבתאי אוצר-פירי (שאוצר פירות כדי להפקיע שערים, ותניא אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש, לפי שמפקיעין את השערים)". (62) משנה, יומא פג, א. (63) חולי הרעבון, וסימנו שענינו כהות ואינו יכול לראות. (64) "ומאכילין אותו הקל (איסור הקל) הקל תחילה, אם האירו עינוי - דיו, ואם לאו מאכילין אותו החמור" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד ה"טז).

- 1 י. קִטְן⁶⁵ בֶּן תִּשְׁעִים⁶⁶ שָׁנִים⁶⁷ וְכָן עֶשֶׂר שָׁנִים⁶⁸,
- 2 מִחֻמֵּיכֵן⁶⁹ אוֹתוֹ לְשַׁעוֹת. בִּיצָד? הֲיָה רִגִּיל לְאָכֹל
- 3 בְּשִׁתִּי שַׁעוֹת בְּיוֹם - מֶאֱכִילִין אוֹתוֹ בְּשִׁלְשׁ⁷⁰; הֲיָה
- 4 רִגִּיל בְּשִׁלְשׁ - מֶאֱכִילִין אוֹתוֹ בְּאַרְבַּע. לְפִי כַח הֵבֵן
- 5 מוֹסִיפִין לַעֲנוֹת אוֹתוֹ בְּשַׁעוֹת. בֶּן אֶחָת עֶשְׂרֵה שָׁנָה,
- 6 בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה⁷¹, מִתְעַנֶּה וּמִשְׁלִים מִדְּבָרֵי
- 7 סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנּוֹכַּ בְּמִצְוֹת.

(65) משנה, יומא פב, א. (66) אם הוא בריא. (67) שלמות, שהשנים נשלמו לפני יום הכיפורים (פוסקים). (68) אם הוא קצת חלש. (69) משום שנאמר (משלי כב, ו): "חנוך לנער על פי דרכו". (70) וכמו כן מחנכים אותן לענין רחיצה וסיכה ('טור'). (71) ודעת הראב"ד, שגם ההשלמה - הכל לפי הבריות, הזכר לפי זמנו והנקבה לפי זמנה.

- 8 יא. בַּת⁷² שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וְכָן שִׁלְשׁ
- 9 עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי שַׁעְרוֹת⁷³ - הָרִי
- 10 הֵן בְּגָדוּלִים לְכָל הַמִּצְוֹת, וּמִשְׁלִימִין מִן הַתּוֹרָה⁷⁴;
- 11 אָבֹל אִם לֹא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שַׁעְרוֹת - עֲדִין קִטְנִים הֵן,
- 12 וְאֵינֶם מִשְׁלִימִין אֲלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. קִטְן⁷⁵ שֶׁהוּא
- 13 פָּחוֹת מִבֶּן תִּשְׁעִים, אֵין מְעַנֶּין אוֹתוֹ⁷⁶ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים,
- 14 כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי סִפְנָה⁷⁷.

(72) משנה, נדה מה, ב. (73) ראה פרטי הלכות אלו בדברי רבינו בהל' אישות פ"ב הלכה י ואילך. (74) הלכה למשה מסיני. כי "שיעורין . . . הלכה למשה מסיני" (סוכה ה:). ויש רמז לזה מן הכתוב, כי לא מצאנו בכל התורה שיהא קרוי איש בפחות מבן י"ג שנה, אבל בבן י"ג שנה מצינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב (בראשית לז, כה): "ויקחו . . . שמעון ולוי . . . איש חרבו", ובאותה שעה היו בני י"ג שנה (נזיר כט: ברש"י שם), וברוב מצוות התורה כתוב "איש" (הגאון מוילנה ב'אבות' פרק ה). (75) משנה, יומא סב, א. (76) אפילו לחינוך שעות. (77) אפילו רוצה להחמיר על עצמו - מוחים בידו ('כלבו').

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נתבארו בו פרטי ענייני הרחיצה ושאר הדומין לו, ובאי

- 1 מְנַהֵג, וְאֵין מְנַהֵג לְבַטֵּל¹⁷ דְּבַר הָאֶסוּר, אֲלֵא
- 2 לְאֶסֶר אֶת הַמֵּת. וְלֹא אָמְרוּ שֶׁהֲרֹאָה קָרִי בְיוֹם
- 3 הַפְּפוּרִים טוֹבֵל, אֲלֵא כְּשֶׁתִּקְנֶנוּ טְבִילָה לְבַעֲלִי
- 4 קִרְיִין, וַיִּכְבֵּר בְּאַרְבָּנָה¹⁸ שֶׁבְּטִלָּה¹⁹ תִּקְנָה זֹה.
- (14) יומא פח, א. (15) אחרי שנתבטלה תקנת עזרא ובית דינו, שהם תיקנו שבעל קרי לא יקרא בתורה, לא יקרא קריאת שמע ולא יתפלל, עד שיטבול, כי טומאה זו באה מפני קלות ראש, ובזמניהם היה הדין כי בעל קרי יורד וטובל, כדי שלא יתבטל מתורה ותפילה ביום הקדוש. (16) ראה הל' תפילה פ"ד ה"ו. (17) אין כח בידי המנהג להתיר דבר שאסור מצד הדין, כמבואר (ראש השנה טו:): "במקום איסורא, כי נהגו שבקינן ליה?". (18) בהל' ק"ש פ"ד, ובהל' תפילה פ"ד. (19) לא שבטלה, כי "אין בית-דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא-אם-כן גדול ממנו בחכמה ובמניין" (עדיות פרק א), אלא שמתחילה לא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא נתקבלה, שלא היה כח ברוב ישראל לעמוד בה, לטבול אחרי כל מקרה, "וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע, לפי שאין דברי תורה מקבלים טומאה, אלא עומדים בטהרתם לעולם, שנאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי כאש, נאום ה'", מה אש אינה מקבלת טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה" (רבינו בהל' ק"ש פ"ד ה"ח).
- 5 ד. טיט²⁰ שְׁהוּא לַח בְּיוֹתֵר, כְּדִי שְׂנִינִי אֲדָם יָדוֹ
- 6 עָלָיו וְתַעֲלָה בָּהּ לַחְלוּחִית, שְׁאֵם הַדְּבִיק אוֹתָהּ לְיָדוֹ
- 7 הָאֲחֵרֶת תִּדְבֵּק בָּהּ לַחְלוּחִית - אֶסוּר לִישָׁב עָלָיו²¹.
- 8 לֹא²² יִמָּלֵא אֲדָם כְּלִי חֶרֶשׁ מִיֵּם וַיִּצְטָן בּוֹ; שֶׁהַמִּים
- 9 נִזְחָלִים²³ מִדְּפָנָיו. אֲפֹלו כְּלִי מַתְכוֹת אֶסוּר, שְׁמָא
- 10 יִנְתָּזוּ מִיֵּם עַל בְּשָׂרוֹ. וּמִתֵּר לְהִצְטָן בְּפִרוֹתָ²⁴.
- (20) יומא עח, א. (21) "שלחלות הטיט הוי עונג, וקרוב לרחיצה" (רש"י). (22) יומא, שם. (23) בכת"י התימנים: "נוזלים". (24) כיון שאין בהם לחלוחית.
- 11 ה. לֹקֶחַ²⁵ אֲדָם מִטְּפַחַת מַעֲרֵב יוֹם הַכְּפוּרִים,
- 12 וְשׁוֹרָה אוֹתָהּ בְּמִים, וּמִנְגִּיבָה מַעֲטֵב²⁶, וּמִנְיָחָה תַּחַת
- 13 הַבְּגָדִים, וְלִמְחֹר מַעֲבִירָה עַל פָּנָיו, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ²⁷,
- 14 וְאֵף עַל פִּי שֵׁישׁ בָּהּ קֹר הַרְבֵּה.
- (25) יומא, שם. (26) שלא תהא "טופח על מנת להטפוח", כלומר: שלא תהא בה רטיבות כזו שהנוגע בה יוכל להרטיב אחרים (כנזכר למעלה בהלכה ד). (27) מדין רחיצה ביום הכיפורים, כיון שהיא נגובה קצת. אבל צריך ליזהר שלא יהיה בה חשש של סחיטת המים מן המטפחת (ראה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ב).
- 15 ו. הַהוּלָף²⁸ לְהַקְבִּיל פָּנָיו רַבּוֹ²⁹ אוּ פָּנָיו אֲבִיו אוּ מִי
- 16 שְׁהוּא גָדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻמָּה³⁰, אוּ לְקָרוֹת בְּבֵית
- 17 הַמִּדְרָשׁ - עוֹבֵר בְּמִים³¹ עַד צְוָארוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ³².
- 18 וְעוֹשֶׂה מַצּוּה שֶׁהַלֵּךְ לַעֲשׂוֹתָהּ, וְחוֹזֵר בְּמִים
- 19 לְמִקְוָמוֹ; שְׁאֵם לֹא תִתֵּיר לוֹ לְחֹזֵר - אֵינוֹ הוּלָף³³,
- 20 וְנִמְצָא נִכְשָׁל³⁴ מִן הַמַּצּוּה. וְכֵן הַהוּלָף לְשִׁמּוֹר
- (28) יומא עז, ב. (29) ראש השנה טו, ב: "אמר רבי יצחק, חייב אדם להקביל פני רבו בגלל, שנאמר (מלכים ב ד, כג): "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת", מכלל דבחדוש ושבת איבעי למיזל", וכן מובא בדברי רבינו (הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ז). (30) שמצוה להקביל פניו, כמבואר (חגיגה ה:): "רבי ורבי חייא, הוו שקלו ואזלו באורחא (היו מהלכין בדרך), כי מטו לההיא מתא (כאשר הגיעו לאותו מקום), אמרו: אי איכא צורבא מרבנן הכא (אם יש כאן תלמיד-חכם) ניזיל ונקביל אפיה (נלך ונקבל פניו)". (31) אבל לשחות במים או לעבור בספינה - אסור ('טור' בשם בעל 'הלכות גדולות'). (32) משום איסור רחיצה, כיון שהולך לדבר מצוה, ואינו מתכוין להנאת רחיצה. וכתבו הפוסקים שהמדובר כשאין לו דרך אחרת אלא דרך הנהר. (33) "התירו סופו משום תחילתו". (34) בקצת ספרים, הגירסא "נמנע". (35) משום הפסד ממנו של ישראל - התירו. (36) יומא עז, ב. (37) בכת"י התימנים, הגירסא "בגדיהם". (38) [ונראה כשט על פני המים שאסור בשבת (פכ"ג מהל' שבת הלכה ה), והוא-הדין ליום-כיפור].
- ז. אֶסוּר³⁹ לְנַעַל מְנַעֵל⁴⁰ וְסַנְדַּל אֲפֹלו בְּרַגְלֹו אַחַת. וּמִתֵּר⁴¹ לְצִאת בְּסַנְדַּל שֶׁל שַׁעַם⁴² וְשֶׁל גְּמִי⁴³ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן. וְכוּרֶף⁴⁴ אֲדָם בְּגָד עַל רַגְלֹו וְיוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהָרִי קָשִׁי הָאֶרֶץ מַגִּיעַ לְרַגְלֹו וּמַרְגִּישׁ שְׁהוּא יָחַף⁴⁵.
- 27 הַתִּינוּקוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִתֵּרִין בְּאִכְלָהּ וּבִשְׁתִּיהָ וּרְחִיצָהּ וְסִיכָהּ, מוֹנְעִין אוֹתָן מִמְנַעַל וְסַנְדַּל⁴⁶.
- (39) יומא עג, ב. (40) למדו בגמרא (יומא עז). שנחשב לעינוי, ממה שכתוב (ירמיה ב, כה): "מנעי רגלך מיחף וגרונוך מצמאה". (41) יומא עח, ב. (42) קליפת עץ. (43) מין עשב. (44) "רבה בר רב הונא, כריך סודרא אכרעיה ונפיק" (יומא, שם). (45) ומקיים בזה מצוות עינוי ביום הכיפורים. (46) "רחיצה וסיכה שנחוצים לגידולו והתפתחותו של הילד, לא גזרו בהם רבנן, אבל נעילת הסנדל שאין גידולו של הילד תלוי בה - גזרו בה רבנן" (מגיד-משנה).
- ח. מִתֵּר⁴⁷ לְכָל אֲדָם לְנַעַל אֶת הַסַּנְדַּל מִחֻמַּת עֶקְרֵב⁴⁸ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶם⁴⁹, כְּדִי שֶׁלֹּא תִשְׁכְּנוּ. וְהַחֲזִיקָה⁵⁰ מִתֵּרֵת לְנַעַל אֶת הַסַּנְדַּל מִשּׁוּם צָנָה⁵¹ כָּל שְׁלִשִּׁים יוֹם⁵². וְהַחוּלָה⁵³ כִּיּוֹצֵא בֵּה, אֵף עַל פִּי שְׁאֵין שָׁם סִכָּנָה.
- (47) יומא עח, ב. (48) אם מצויים שם עקרבים או דברים הנושכים (שו"ע או"ח סי' תריד). (49) מן המזיקים. (50) היולדת. (51) משנה, יומא עג, ב. (52) שעד אותו זמן היא כחולה שאין בו סכנה, כמבואר בפ"ב מהל' שבת ה"ג (מגיד-משנה). (53) "ירושלמי" (יומא פ"ח ה"א): "רבי יצחק בר נחמן, סליק (עלה) לגבי רבי יהושע בן לוי בליל צומא רבא (בליל יום הכיפורים), נפיק לגביה (יצא לקראתו)

הלכות שביתת יום טוב

14 יש בכללן שתיים עשרה מצות. שש מצות עשה,
15 ושש מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) לשבת
16 בראשון של פסח. (ב) שלא לעשות בו מלאכה. (ג)
17 לשבת בשביעי של פסח. (ד) שלא לעשות בו
18 מלאכה. (ה) לשבת ביום חג השבועות. (ו) שלא
19 לעשות בו מלאכה. (ז) לשבת בראש השנה. (ח) שלא
20 לעשות בו מלאכה. (ט) לשבת בראשון של חג
21 הסוכות. (י) שלא לעשות בו מלאכה. (יא) לשבת
22 בשמיני של חג. (יב) שלא לעשות בו מלאכה.
23 ובאר שביתת ימים אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

24 (1) כלל בו רבינו כל המלאכות המותרות לעשות ביום טוב.
וכלל המלאכות האסורות מדברי תורה והאסורות מדברי
סופרים, וסיבת איסור סופרים בזה. וביאר המלאכות
המותרות, אם מותרות לצורך היום בלבד, או אף לימות
החול. ואם נעשו לימות החול מה דינן, וכן לאיזה בעל חיים
הותרו, אם הותרו לבהמות ולגוים. וביאר בו השוואת י"ט
לשבת בקצת מלאכות, מלבד הבדל העונש שבהן. ונתבאר
השווי הזה במה שהוא מן התורה ומה שהוא מדבריהם.
ונתבאר בו פרט אחד היוצא מן הכלל הזה, והוא ענין
המוקצה שנאסר מדבריהם ביום טוב ומותר בשבת. ונמשך
לזה עניין הנולד. וחילוק שני ימים טובים הרצופין זה בזה,
או שבת ויום טוב הסמוכין, מהו משפטן בזה.

25 א. ששת ימים האלו שאסרן הכתוב² בעשיית
26 מלאכה, שהן: ראשון ושביעי של פסח, וראשון
27 ושמיני של חג הסוכות, וביום חג השבועות, ובאחד
28 לחדש השביעי - הן הנקראין ימים טובים³. ושבת
29 פלן שהו. שהן אסורין בכל מלאכת עבודה⁴, חוץ
30 ממלאכה שהיא לצורך אכילה⁵; שנקמר: אף אשר
31 יאכל לכל נפש וגומר.

(2) ויקרא פרק כ"ג, דברים פרק ט"ז. (3) לפי שימים אלו
חייבים בשמחה, כמו שכתוב (דברים פרק ט"ז פסוק י"ד)
"ושמחת בחגך", וכמו שביאר רבינו להלן בפרק ו'
ובהלכות חגיגה פרק א', שיקריב שלמי שמחה ותגיגה
ויאכלם בשמחה, ואוכלין בשר ושותין יין, "שאין שמחה
אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, ולפיכך נקראים ימים אלו
"ימים טובים", כמו שאומר קהלת (פרק ח' פסוק ט'):
"ושבחתני אני את השמחה, אשר אין טוב לאדם תחת השמש
כי אם לאכול ולשתות ולשמוח". וראה שמואל-א פרק כ"ה
פסוק ח' ואסתר פרק ח' פסוק י"ז. (4) שכן כתוב (ויקרא
פרק כ"ג פסוק ח'): "כל מלאכת עבודה לא תעשו". וביאר
הרמב"ן כי הכוונה ב"מלאכת עבודה" לכל המלאכות
ושמושים שאינם משמשים לצורך אוכל נפש, שאילו אוכל

1 לבוש סוליסא (נעלי עור), אמר לו מה דין? אמר לו איסונים
2 אנה (חלש ומצונן אני)" (סדר משנה').

3 ט. אסור⁵⁴ לסוף⁵⁵ מקצת גופו ככל גופו, בין⁵⁶ סיכה
4 של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג⁵⁷. ואם⁵⁸ היה
5 חולה, אף על פי שאין בו סכנה, או שיש לו
6 חטטין⁵⁹ בראשו - סך כדרפו ואינו חושש⁶⁰.

(54) יומא עז, ב. (55) "בשמן" (רבינו בפירוש המשניות),
והוא הדין בשאר דברים לאפוקי מים שנקרא רחיצה
(מעשה רוקח'). (56) ב'ירושלמי' יומא פ"ח ה"א: "ביום
כיפור בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של
תענוג - אסור. בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה שהיא
של תענוג - אסור, שאינה של תענוג - מותר". ולכן פסק
רבינו שבאבל מותר בסיכה שהיא להעביר הזוהמא (פ"ה
מהל' אבל ה"ד), שדין אבל כדין תשעה באב. (57) כגון
להעביר את הזוהמא או את הלכלוך אסור בסיכה, כי עצם
הסיכה היא תענוג, אבל ברחיצה מותר אם אין כוונתו
לתענוג רק להעביר את הלכלוך (מעשה רוקח'). (58) דין
זה נלמד מן ה'ירושלמי' המבואר בהלכה שלפני זו, לגבי
נעילת הסנדל, כי כל שאר העניינים - מלבד אכילה ושתייה
- דין אחד להם: במקום צער לא גזרו חכמים.
(59) אבעבועות. (60) ואין כאן איסור משום עשיית רפואה
בשבת ויום-טוב, מפני שדרך הבריאים לסוך כן בחול, וכמו
שכתב רבינו בפכ"א מהל' שבת הכ"ג (משנה ברורה' סי'
תריד).

7 י. יש⁶¹ מקומות שנהגו להדליק את הנר בלילי יום
8 הכפורים, כדי שיהיה לו בשת פנים מאשתו, ולא
9 יבוא לידי תשמיש המטה. ויש מקומות שנהגו שלא
10 להדליק⁶², שמא יראה אשתו ותשא חן בעיניו,
11 ויבוא לידי תשמיש⁶³. ואם חל יום הכפורים להיות
12 בשבת - חזבין הפל להדליק בכל מקום⁶⁴; שהדלקת
13 נר בשבת - חובה⁶⁵.

(61) משנה, פסחים נג, ב: "מקום שנהגו להדליק את הנר
בלילי יום הכיפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק,
אין מדליקין". (62) ועל שניהם הוא אומר (ישעיה ס, כא):
"ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו', בין שאמרו
להדליק ובין שאמרו שלא להדליק, שניהם לא נתכוונו אלא
לדבר אחד" (פסחים שם, בגמרא). ובמקומותינו המנהג
להדליק נר בליל יום הכיפורים ולברך על ההדלקה (שו"ע).
(63) "ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות
האפלים ועל גבי החוליים" (משנה, שם). (64) "תני תנא
קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלעזר אומר: יום
הכיפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא
להדליק [ביום הכיפורים], מדליקים מפני כבוד השבת"
(פסחים נג:). ובי'ירושלמי' (שם פ"ד ה"ד): "רבי סימון בשם
רבי יהושע בן לוי, רבי יוסי בן שאול בשם רבי - הלכה
כרבי שמעון בן אלעזר" (מגיד-משנה). (65) כמו שכתב
רבינו למעלה פ"ה מהל' שבת ה"א.

16 שְׁהִתְּרָה²² הוֹצָאָה בַּיּוֹם טוֹב לְצִרְף אֲכִילָה, הִתְּרָה
17 שְׁלֹא לְצִרְף אֲכִילָה. לְפִיכָף מִתֵּר בַּיּוֹם טוֹב לְהוֹצִיא
18 קֶטֶן אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ מִפְתָּח וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוּ מִרְשׁוֹת
19 לְרִשׁוֹת. וְכֵן מִתֵּר לְהַכְעִיר, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ לְצִרְף
20 אֲכִילָה. וְשָׂאֵר מְלָאכּוֹת: כָּל שֵׁשׁ בּו צִרְף אֲכִילָה -
21 מִתֵּר, כְּגוֹן שְׁחִיטָה וְאַפְיָה וְלִישָׁה²³ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן;
22 וְכָל שְׂאִין בָּהֶן צִרְף אֲכִילָה - אֶסוּר, כְּגוֹן כְּתִיבָה
23 וְאַרְיֵגָה וּבִגְדֵי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

(17) משנה במסכת מגילה דף ט"ז עמוד ב'. (18) והן מלאכות שמעיקרן אינן עומדות לעניני אכילה, כגון: כתיבה, אריגה ובנין וכיוצא בהן (המב"ט בקרית ספר). (19) מפני שכתוב (ירמיה פרק י"ז פסוק כ"ב): "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת", בשבת - ולא ביום טוב (מסכת ביצה דף י"ב עמוד א'). (20) שכתוב (שמות פרק ל"ה פסוק ג'): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", בשבת אין אתה מבעיר אבל מבעיר אתה ביום טוב (ירושלמי מסכת ביצה פרק ה' הלכה ב'). (21) משנה מסכת ביצה דף י"ב עמוד א' מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל, לבית שמאי אינו מותר רק לצורך אוכל נפש, אבל לבית הלל - שנפסקה הלכה כמותם - "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך אוכל נפש". (22) שכן כתוב (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז): "מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". (23) בירושלמי מסכת ביצה פרק א' הלכה י' אמרו שרק המלאכות שהם מלישה ואילך - מותרות, אבל טחינה, רקידה וכדומה, אינן מותרות לצורך אוכל נפש, מפני שכתוב: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ושמרתם את המצות" (שמות שם פסוקים ט"ז-י"ז), משמור ואילך מותר. וראה להלן בהלכה ז'.

24 ה. כָּל מְלָאכָה שְׂאֵפְשֵׁר לְהַעֲשׂוֹת מִעֶרֶב יוֹם טוֹב²⁴,
25 וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ הַפְסֵד וְלֹא חֶסְרוֹן אִם נַעֲשִׂית מִבְּעֶרֶב
26 - אֶסְרוּ חֻקִּים²⁵ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בַּיּוֹם טוֹב, אֶף-עַל-
27 פִּי שֶׁהִיא לְצִרְף אֲכִילָה. וְלָמָּה אֶסְרוּ דָּבָר זֶה? גִּזְרָה²⁶
28 שְׂמָא יֵנִיחַ אָדָם מְלָאכּוֹת, שְׂאֵפְשֵׁר לַעֲשׂוֹת מִעֶרֶב
29 יוֹם טוֹב, לְיוֹם טוֹב²⁷, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב כְּלוֹ הוֹלֵךְ
30 בַּעֲשִׂית אוֹתָן מְלָאכּוֹת, וְיִמְנַע מִשְׁמַחַת יוֹם טוֹב, וְלֹא
31 יִהְיֶה לוֹ פְּנָאי לְאַכֵּל²⁸.

(24) מקור סברא זו במסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. (25) לפי הירושלמי דביצה פרק א' הלכה י' הנ"ל דברים אלו אסורים מן התורה (וכן דעת הראב"ד, אלא שהוא גורס בירושלמי "מתלישה ואילך"). אבל לדעת רבינו אינן אסורות אלא מדרבנן. (26) מקור לגזירה זו ראה במשנה מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'. (27) בכ"י הגירסא: "מערב יום טוב ויעשה אותם ביום טוב". (28) בנ"א: "לאכול ולשתות" (מער"ק).

32 ו. וּמִזֶּה הַטַּעַם עֲצָמוּ לֹא אֶסְרוּ הַהוֹצָאָה בַּיּוֹם טוֹב.
33 וְאַף-עַל-פִּי שֶׁכָּל הַהוֹצָאָה הִיא מְלָאכָה שְׂאֵפְשֵׁר
34 לַעֲשׂוֹתָהּ מִעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְלָמָּה לֹא אֶסְרוּהָ? כִּדְרִי

נפש נקרא "מלאכת הנאה" ולא מלאכת עבודה. (5) שיש בזה כמה חילוקי דינים, כמו שמבאר רבינו להלן בפרק זה.

1 ב. כָּל הַשְׁבוּת מִמְּלָאכָת עֲבוּדָה בְּאַחַד מֵהֶן - הִרִי
2 קִים מִצְוֹת עֲשֵׂה⁶; שֶׁהִרִי נֹאמַר בָּהֶן "שְׁבִתוּן"⁷,
3 כְּלוּמַר, שְׁבוּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה בְּאַחַד מֵהֶן מְלָאכָה⁸
4 שְׂאִינָה לְצִרְף אֲכִילָה⁹, כְּגוֹן שִׁפְנָה אוֹ הֶרֶס אוֹ אֶרֶג
5 וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוּ - הִרִי בְטָל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא
6 תַעֲשֶׂה; שְׁנֹאמַר: כָּל מְלָאכָת עֲבוּדָה לֹא תַעֲשֶׂה, כָּל
7 מְלָאכָה לֹא יַעֲשֶׂה בָּהֶן. וְאִם עֲשֵׂה בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה¹⁰
8 - לִזְקָה¹¹ מִן הַתּוֹרָה¹².

(6) מסכת שבת דף כ"ד עמוד ב'. (7) ביטוי זה נכתב באחד לחודש השביעי ובראשון ושמיני של חג הסוכות (ויקרא פרק כ"ג), ולא בשאר המועדים, אמנם כבר ביאר רבינו (בספר המצוות עשה קנט) שכיון שנכתב בהם "מקראי קודש", שפירושו קדשו שלא תעשה בו מלאכה, כאילו נכתב שבתון, תשובות ממלאכה. (8) אחת מל"ט אבות מלאכות או מתולדותיהן, המבוארות בהלכות שבת מפרק ז' ואילך. (9) אפילו אם עשה לצורך אכילה, כיון שעיקרה אינה עומדת לאכילה, לא נחשבת צורך אוכל נפש (הרב המגיד). (10) ששני עדים מתרים את עובר העבירה - קודם עשותו אותה - על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. (11) כדין העובר על כל לא תעשה שבתורה, ראה בהלכות סנהדרין פרק י' הלכה ט'. (12) דברים פרק כ"ה פסוקים ב-ג.

9 ג. הָעוֹשֶׂה¹³ אֲבוֹת מְלָאכּוֹת¹⁴ הִרְבָּה בַּיּוֹם טוֹב
10 בְּהִתְרָאָה אַחַת, כְּגוֹן שִׁפְנָה וּכְנָה וְסִתֵּר וְאַרְג
11 בְּהִתְרָאָה אַחַת - אִינוּ לִזְקָה אֲלָא אַחַת. חִלּוֹק
12 מְלָאכּוֹת לְשִׁבְתָּ¹⁵, וְאִין חִלּוֹק מְלָאכּוֹת לְיוֹם טוֹב¹⁶.

(13) מסכת מכות דף כ"א עמוד ב'. (14) מבוארות בהלכות שבת פרק ז'. (15) שהעושה בשוגג מלאכות הרבה בהעלם אחד, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה (ראה בהלכות שבת פרק ז'). (16) לפי שדין חילוק מלאכות לשבת למדנו (שבת דף ע) מדכתיב (שמות פרק ל"א פסוק י"ד) "מחלליה מות יומת" - ריבתה התורה קרבנות הרבה על חלול אחד, או ממה שכתוב (שם פרק ל"ה פסוק ג') "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", הבערה בכלל כל המלאכות היתה, ולמה יצאה? להקיש אליה ולומר לך, מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהיא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה, או ממה שכתוב (ויקרא פרק ד' פסוק ב') "נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, ועשה מאחת מהנה" פעמים שחייבים חטאת על כל אחת ואחת, וכל אלו נאמרו לענין חיוב חטאת, ולא לחיוב מלקות, וכיון שביום טוב אין חיוב חטאת רק חיוב מלקות, אין בו דין חילוק מלאכות (רש"י במסכת מכות שם).

13 ד. כָּל¹⁷ מְלָאכָה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ בְּשִׁבְתָּ, אִם עֲשֵׂה
14 אוֹתָהּ בַּיּוֹם טוֹב שְׁלֹא לְצִרְף אֲכִילָה¹⁸ - לִזְקָה, חוּץ
15 מִן הַהוֹצָאָה¹⁹ מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת וְהַכְּעִירָה²⁰; שְׁמִתוּהוּ²¹

28 אחת, אף-על-פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת.⁴⁸
29 וכן כל פיוצא בזה.

(42) מסכת ביצה דף י"ז עמוד א'. (43) ונותנת על האש כשהקדרה מלאה (ראה להלן). (44) לפי שבטירחא אחת הוא עושה את הכל, ואינו טורח במיוחד לצורך חול (רש"י). והוא הדין באשה וקדרה כנ"ל. (45) תנוריהם היו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם. ומתוך שהוא מלא, אין מקום לחמו להתפשט, והפת נאפה יפה (שלחן ערוך אורח חיים סימן תק"ז). (46) כדעת ר' שמעון בן אלעזר שם. ולפי זה אפילו נותן כל פת בתנור לחוד מותר. וכתב הרשב"א שלפי זה הוא הדין בקדירה, שמותר להוסיף בשר, שהתבשיל שמן יותר כשיש בו הרבה בשר. (47) מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. (48) שטירחא אחת לכולן (רש"י).

30 יא. המבשיל⁴⁹ או האופה ביום טוב כדי לאכל בו ביום, או שזמן אורחים ולא באו, ונשאר התבשיל והפת - הרי זה מותר לאכל למחר, בין בחול בין בשבת⁵⁰; שלא יעצרים⁵¹. ואם העצרים - אסור, ואפילו בשבת שאחר יום טוב; מפני שהחמירו במעצרים יותר מן המזיד⁵².

(49) מסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. (50) שאסור לבשל מיום טוב לשבת בלי עירוב תבשילין, כמבואר להלן בפרק ר', וכאן שבשלו לבו ביום ונשאר לשבת מותר לאכלו. (51) "לאחר שבישל לצורך יום טוב, לא יערים לומר עוד אני צריך להזמין אורחים, ויבשל תבשילין אחרים וייתרים לשבת" (רש"י). (52) "שאלו מזיד רשע הוא לעבור על דברי חכמים, ואין אחרים למדים הימנו, והוא עצמו משים אל לבו ושב - אבל מערים סבור לעשות בהיתר, הלכך לא ישיב אל לבו לחזור בו, ואחרים למדים הימנו - לפיכך קנסוהו רבנן" (רש"י).

36 יב. מי⁵³ שהיתה לו בהמה מסקנת⁵⁴ - לא ישחט אותה ביום טוב, אלא אם כן יודע שכול⁵⁵ לאכל ממנה פזית⁵⁶ צלי⁵⁷ מבעוד יום; כדי שלא ישחט ביום טוב מה שיאכל בחול. וכן כל פיוצא בזה.

(53) משנה במסכת ביצה דף כ"ה עמוד א'. (54) "שהוא ירא שמא תמות, ואינו צריך לבשר, שכבר סעד סעודתו, אלא מחמת הפסדו הוא שוחט" (רש"י). (55) שיש שהות לאכול ממנו ביום טוב, אף שאינו אוכל, התירו משום הפסד ממנו (הרב המגיד). (56) ומשום אותו כוית יכול לשחוט את הבהמה כי אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. ודוקא במסוכנת התירו זאת, אבל בהמה בריאה אסור לשחוט אלא אם כן רוצה לאכלה ביום טוב (מ"מ). (57) שמתבשל מהר, ואין צריך לא מליחה ולא הדחה (תפארת ישראל).

40 יג. אין אופין ומבשילין⁵⁸ ביום טוב כדי להאכיל פותים או פלבים; שנאמר: הוא לבדו יעשה לכם - לכם ולא לכותים, לכם ולא לללבים⁵⁹. לפיכך מזמנין את הפותי בשבת⁶⁰, ואין מזמנין אותו ביום טוב, גזירה שמא ירפה בשבילו. אכל אם בא הפותי

1 להרבות בשמחת יום טוב, ויוליף ויביא כל מה שירצה, וישלים חפציו, ולא יהיה כמי שידידיו אסורות. אבל שאר מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב - הואיל ויש בהן עסק²⁹, אין עושין אותן ביום טוב.

(29) ואילו ההוצאה אין בה עסק, ובזמן מועט הוא מוליך ומביא מה שצריך (מעשה רוקח).

6 ז. ביצד³⁰ אין קוצרין³¹ ולא דשין³² ולא זורין ולא בוררין³³ ולא טוחנין³⁴ את החטים ולא מרקדין³⁵ ביום טוב; שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשותן מערב יום טוב, ואין בכך הפסד ולא חסרון.

(30) אסרו חכמים לעשות קצת מלאכות, אף שהם לצורך אוכל נפש, ראה למעלה בהלכה ה'. (31) מסכת חגיגה דף י"ח עמוד א' "קצירה ביום טוב מי שרי" (=האם היא מותרת?). (32) מסכת ביצה דף י"ב עמוד ב' בסוגיא דמלילות. (33) שם דף י"ד עמוד ב' במשנה. (34) שם דף י"ד עמוד א'. (35) לנפות בנפה, שם דף כ"ט עמוד ב'.

10 ח. אבל לשין³⁶ ואופין ושוחטין ומבשילין ביום טוב; שאם עשה אלו מבערב, יש בכך הפסד³⁷ או חסרון טעם. שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום קלחם שנאפה מאמש וכתבשיל שנכתבשיל מאמש, ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאמש, וכן כל פיוצא באלו. וכן מבשירי³⁸ אכל נפש, שיש בהן חסרון אם נעשו מבערב - עושין אותן ביום טוב, כגון שחיקת תבלין³⁹ וכיוצא בהן.

(36) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. (37) הראב"ד חולק על טעם זה, כי הרי גם הפירות והירקות יפין וטעמים יותר, כשהן בני יומן, ואף על פי כן לא התירו לתלוש פירות וירקות ביום טוב. (38) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב' כר' יהודה. (39) שאין התבלין עצמו אוכל אלא להכשיר את האוכל באו ולפיכך הם מכשירי אוכל נפש, ועיין בהשגת הראב"ד להלן פרק ד' הלכה י'.

18 ט. אין אופין ומבשילין ביום טוב מה שיאכל בחול, ולא התירה מלאכה שהיא לערף אכילה אלא כדי להנות בה ביום טוב. עשה⁴¹ כדי לאכל ביום טוב, והותר - מותר לאכל המותר בחול.

(40) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב' וראה להלן הלכה ט"ו. (41) כעין זה במשנה מסכת ביצה דף ט"ו עמוד ב'.

22 י. ממלאה⁴² אשה קדרה בשר⁴³, אף-על-פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. ממלא⁴⁴ נחתום חבית של מים, אף-על-פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד. וממלאה אשה תנור פת, אף-על-פי שאינה צריכה אלא לכפר אחד; שזמנין⁴⁵ שהפת מרפה בתנור היא נאפת יפה⁴⁶. ומולח⁴⁷ אדם כמה חתיכות בשר בבת

לדבר זכר לדבר, שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח) "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". (72) דרש זה לא מצאנו לא בשני התלמודים ולא במדרשים המצויים בידינו [אבל זה ודאי מבוסס על מה שאמרו בפסחים דף כ"ב עמוד ב' ש"יאכל" נדרש לכל הדעות בין לאכילה ובין להנאה. וכן מפורש בספר יראים סימן קי"ג]. (73) ירושלמי (מסכת שבת פרק ג' הלכה ג') "חד פילוסופיוס שאל לבר קפרא, אבלט שאל ללוי סריסא, מותר לשתות ואסור לרחוץ? אמר לו, אם תראה סריס מחבק עם אשתך, שמא אינו רע לך? אמר לו – אין, אמר לו ומכי הוא לה כלום? אמר לו שלא תתפרץ, א"ל והכא שלא יתפרצו (חששו חכמים שירגילו עצמם לחמם אף שלא לצורך כלל, אבל לשתיה לא חששו דדבר מועט הוא וגם הוא לצורך מזונו, אבל לרחיצה לא), כיון שיצא אמרו לו תלמידיו, רבי לזה דחית בקנה – לנו מה אתה משיב, אמר להם והלא כבר נאמר – אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם (ורחיצת כל גופו אינו שוה לכל נפש)". ולפי זה איסורו מן התורה. אבל לדעת רבינו הוא משום גזירת מרחץ ואינו אסור אלא מדרבנן. (74) הרי"ף בשם הגאונים. (75) שבשבת אסור לחמם מן התורה, אבל ביום טוב שאין איסורו אלא מדרבנן לא גזרו על ערב יום טוב.

יז. פל"ג ⁷⁶ שאסור בשבת ⁷⁷ – בין משום שהוא דומה למלאכה או מביא לידי מלאכה, בין שהוא משום שבות – הרי הוא אסור ביום טוב, אלא אם כן היה בו צורך אכילה ופיצא בה, או דברים שהם מתירים ביום טוב, כמו שיתבאר בהלכות אלו. וכל שאסור לטלטלו בשבת – אסור לטלטלו ביום טוב, אלא לצורך אכילה ⁷⁸ ופיצא בה. וכל שמתיר בשבת – מתיר ביום טוב. ויש ביום טוב מה שאין בשבת: אסור מקצה, שהמקצה אסור ביום טוב ומתיר בשבת; מפני ⁷⁹ שיום טוב קל משבת, אסור בו המקצה, שמא יבוא לזלזל בו.

(76) משנה מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב': "אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". (77) מבואר בדברי רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' שיש דברים שאסורים חכמים מפני שהם דומים למלאכה ויש שהם מביאים למלאכה (ועיין שם עוד בפרק כ"ד הלכה א'). ויש גם שאסורים מן התורה משום מצות עשה של "תשבות", כגון אם עושה שבותים כל היום. ועיין עוד בפרק א' משיבת עשור הלכה ב'. (78) כן כתב רבינו להלן פרק ג' הלכה י' שמותר לגרוף האפר, שהוא מוקצה, כדי לאפות בתנור לצורך יום טוב וכן כתבו התוס' במסכת ביצה דף ח' עמוד א' ד"ה אמר רב יהודה בשם הרי"ר יצחק שמותר לטלטל מוקצה ביום טוב לצורך אוכל נפש. (79) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': "שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה, סתם לן כרבי שמעון להתיר מוקצה, יום טוב דקיל ואתי לזלזולי בה, סתם לן כרבי יהודה לאסור מוקצה".

יח. פיצד ⁸⁰ תרנגולת ⁸¹ העומדת לגדל פיצים, וישור ⁸² העומד להרישה, ויוני שובך, ופרות העומדין

1 מאליהו – אוכל עמהן מה שהן אוכלין, שפכר ² הכיניה.

(58) מסכת ביצה דף כ"א עמוד ב' והוא הדין לכל מלאכת אוכל נפש – שאסור לעשותה לצורך גוים. (59) בכ"י הגירסא: "לבהמה". (60) שאין לחוש שיבשל בשבילו.

3 יד. בהמה ⁶¹ שחציה של כותי וחציה של ישראל – ⁴ מתיר לשחטה ביום טוב; שאי אפשר לאכל ממנה ⁵ פזית בשר בלא שחיטה. אבל עשה שחציה לכותים ⁶ וחציה לישראל – אסור לאפות אותה, מפני שיכול ⁷ לחלק הפצק. בגי' ⁶² החיל שנתנו קמח לישראל ⁸ לעשות להם פת ביום טוב, אם פשוטתנין פת ממנה ⁹ לתניוק אין מקפדין – מתיר לאפותו להן ביום טוב; ¹⁰ שפל פת ופת ראוי לתניוק. עסת ⁶³ הפלבים, בזמן ¹¹ שהרועים אוכלין ⁶⁴ ממנה – נאפית ⁶⁵ ביום טוב.

(61) מסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. (62) דעת הרי"ף שאסור לאפות להם את הפת ביום טוב, כמבואר בהלכה שלפני זו, שאין מזמנין את הנכרי ביום טוב, ורבינו סובר שמאחר שמתוך אונס אנו יורדים למלאכה זו, לאפות פת לבני חיל הנכרים, ואם לא נעשה להם הם ירדו לתוך בתינו ולוקחין את המזומן לנו, אין דעתנו מתפשטת להיות עיקר אפייתנו לצרכם הם אלא לצורך התניוק (מאירי) וגם הראב"ד הסכים לדעת רבינו. (63) משנה במסכת חלה פרק א' והובאה במסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. (64) שהמורסן שבה מועט והיא ראויה לאכילת אדם. (65) משום חלק הרועים. ואף על פי שאפשר לו לחלק את הפצק (ראה למעלה הלכה י"ד) – כיון שאפשר לפייס את הכלבים בבשר נבילה הרי זה כאילו אופה בשביל הרועים לחוד (גמרא מסכת ביצה שם).

12 טו. המבשל ⁶⁶ ביום טוב לכותים או לפהמה או ¹³ להניח לחל – אינו לוקה; שאלו באו לו אורחים, ¹⁴ היה אותו תבשיל ראוי להן ⁶⁸. עשה לנפשו והותר ¹⁵ – מתיר להאכיל ממנו לפותים ⁶⁹ ולבהמה.

(66) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב'. (67) שיהיו צריכים פת זה היום (רש"י). (68) "הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה" (גמרא). (69) שבאו לביתו מאליהם, ראה למעלה הלכה י"ג.

16 טז. רחיצה ⁷⁰ וסיכה – הרי הן בכלל אכילה ¹⁷ ושתיה ⁷¹, ועושין אותן ביום טוב; שנאמר: אף אשר ¹⁸ יאכל לכל נפש – לכל שצריך הגוף ⁷². לפיכך, ¹⁹ מחמין חמין ביום טוב, ורוחץ בהן פניו ידיו ²⁰ ורגליו; אבל קל גופו – אסור, משום גזרת מרחץ ⁷³. ²¹ ותמזין ⁷⁴ שהוחמו מערב יום טוב – רוחץ בהן פל ²² גופו ביום טוב; שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת ²³ בלבד ⁷⁵.

(70) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. (71) ביטוי כעין זה מצינו במשנה (מסכת שבת דף פ"ו עמוד א'). "מזין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים, אף על פי שאין ראה

באיסור על ידי ביטול" (רש"י). (92) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב'. (93) אפילו אם הוא אחר השבת שאין כאן הכנה משבת ליום טוב כיון שלא נולדה כדרכה (רש"י ותוספות שם). (94) "מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן" (מסכת ביצה דף ב' עמוד ב').

כא. ז'ה⁹⁵ שאנו עושין בחוצה לארץ כל יום טוב מאלו שני ימים - מנהג הוא⁹⁶. ויום טוב שני מדברי סופרים הוא, ומדברים שנתחדשו בגלות. ואין עושין בני ארץ ישראל שני ימים טובים, אלא בראש השנה בלבד. ובהלכות קדוש החדש מספר זה נבאר עקר מנהג זה, ומאי זה טעם עושין ראש השנה שני ימים בכל מקום⁹⁷.

(95) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. (96) כן כתב רבינו גם בפרק ו' מהלכות תלמוד תורה הלכה י"ד ברשימת עשרים וארבעה דברים המנדים עליהם: "ה' המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים - י"א המחלל יום טוב שני של גלויות אף על פי שהוא מנהג". הרי שאינו מדברי סופרים. ואילו בסמוך כתב רבינו "ויום טוב שני מדברי סופרים הוא" וכן כתב בפרק ה' מהלכות קידוש החדש הלכה ו'. וביאור הדבר כמו שכתב הלחם משנה (בפרק ו' מת"ת הלכה י"ד) שכל עיקר יום טוב שני התחיל במנהג כמו שאמרו (מסכת ביצה דף ד' עמוד ב') "הזהרו במנהג אבותיכם" ולאחר שבטל הקידוש על פי הראייה תקנו חכמים שלא יבטלו מנהג אבותינו כנ"ל, והרי לפנינו תקנה מדברי סופרים. אבל מכיון שכל עיקר הדבר היה מנהג לא נתנו חכמים ליום טוב שני של היום, שבא מצד התקנה, חומרת יתר ולא העדיפו אותה על המנהג הקדום (ראה לחם משנה שם). (97) "יום טוב של ראש השנה, בזמן שהיו קובעין על פי הראייה, היו רוב בני ארץ ישראל עושים אותו שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש שאין השלוחין יוצאין ביום טוב. ולא עוד אלא אפילו בירושלים עצמה, שהוא מקום בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים, שאם לא היו באין העדים כל יום שלושים, נוהגין היו באותו יום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש. והואיל והיו עושים אותו שני ימים ואפילו בזמן הראייה, התקינו שיהיו עושים אפילו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים בזמן הזה שקובעים על החשבון" (רבינו בהלכות קדוש החדש פרק ה' הלכה ז'). וכן כתב רב אלפס בפרק א' דביצה.

כב. יום טוב⁹⁸ שני, אף-על-פי שהוא מדברי סופרים, כל דבר שאסור בראשון - אסור בשני. וכל המחלל⁹⁹ יום טוב שני, ואפילו של ראש השנה¹⁰⁰ - בין בדבר שהוא משום שבות¹⁰¹, בין במלאכה¹⁰², בין שיעצא חוץ לתחום¹⁰³ - מקין אותו מפת מרדות¹⁰⁴, או מנדיין¹⁰⁵ אותו, אם¹⁰⁶ לא יהיה מן התלמידים¹⁰⁷. וכשם¹⁰⁸ שהראשון אסור בהספד ותענית, וחייב בשמחה¹⁰⁹ - כך השני. ואין ביניהן הפרש, אלא לענין מת בלבד.

לסחורה - כל אלו וכיוצא בהן מקצה הן, ואסור לאכל מהן ביום טוב, עד שיקין אותם מבערב ויחשוב עליהם לאכילה⁸². אבל בשבת - הכל מוכן אצל שבת, ואינו צריך הכנה. וכשם שהמקצה אסור ביום טוב, כך הנולד⁸³ אסור.

(80) מוסב על האמור בהלכה שלפני זו שמוקצה אסור ביום טוב. (81) מסכת שבת דף י"ט עמוד ב'. (82) משנה במסכת ביצה דף י' עמוד א'. (83) [כמו שברי כלים (להלן פרק ב' הלכה י"ב)], אבל דבר שלא היה בעולם ונולד ביום טוב איסורו יותר חמור ממוקצה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'), ועיין בלח"מ כאן].

יט. חל⁸⁴ מכין לשבת, וחל מכין ליום טוב; אבל אין יום טוב מכין לשבת, ולא שבת מכינה ליום טוב. לפיכך⁸⁵, ביצה שנולדה ביום טוב אחר השבת - אסורה, ואף-על-פי שהתנגלת עומדת לאכילה⁸⁶; הואיל ומאמ"ש⁸⁷ נגמרה הביצה, נמצא שבת מכין אותה ליום טוב⁸⁸. ואסורה בכל יום טוב⁸⁹, גזרה משום יום טוב שאחר שבת. וכן ביצה שנולדה בכל שבת - אסורה, גזרה משום שבת שאחר יום טוב.

(84) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': אמר רבה מאי דכתיב (שמות פרק ט"ז הלכה ה') "והיה ביום הששי (וסתם יום ששי הוא יום חול, רש"י) והכינו את אשר יביאו" - חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב (שגם יום טוב קרוי שבת - רש"י) ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב⁹⁰. (85) משנה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'). (86) ואינה מוקצה (ראה למעלה הלכה י"ח). (87) שכל ביצה נגמרת במעי התרנגולת עשרים וארבע שעות לפני יציאתה לאויר העולם (מסכת ביצה שם). (88) והכנת שבת אינה הכנה וסעודת יום טוב חשובה היא וצריכה הכנה ולפיכך אסורה, והוא הדין לשבת (רש"י שם). (89) אבל ביום חול שלאחר יום טוב לא אסורה, כי "סעודת חול לא חשיבא, ולא שייכא בה הזמנה, ואין הכנה בידי שמים כהאי גוונא אוסרת" (ראה רש"י בריש מסכת ביצה).

כ. וכשם⁹⁰ שאסור לאכלה, כך אסור לטלטלה. ואפילו נתערבה באלף - פלן אסורות; שהרי למחר יתרו הכל, וכל דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף אלפים אינו בטל⁹¹. השוחט⁹² תרנגולת ביום טוב⁹³ ומצא בה ביצים גמורות - הרי אלו מתרות; שאין זה דבר מצוי תמיד, ודבר שאינו מצוי אלא אקראי בעלמא - לא גזרו בו⁹⁴.

(90) מסכת ביצה דף ג' עמוד ב' "אחד ביצה שנולדה בשבת, ואחד ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי המטה - ואם נתערבה באלף כולן אסורות". (91) "ואף על פי שמן התורה בטל אחד בשנים, מפני שכתוב (שמות פרק כ"ג פסוק ב'): "אחרי רבים להטות" - החמירו חכמים כאן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן בלי ביטול, לא יאכלנו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ט' תמוז - ספר זמנים - הל' שביתת יום טוב קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 שְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - קִדְּשָׁה אֶחָת הֵן¹¹⁹,
17 וּכְיוֹם אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִים לְכָל אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים, אֲלָא
18 לְעֵנֶן הַמֵּת בְּלִבָּד, אֲבָל בִּיצָה שְׁנוּלָדָה בְּרֹאשׁוֹן שֶׁל
19 רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֲסוּרָה בְּשָׁנֵי¹²⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה¹²¹.
20 שֶׁבֶת הַסְּמוּכָה לְיוֹם טוֹב, וְנוֹלָדָה בִּיצָה בְּאֶחָד מֵהֵן
21 - אֲסוּרָה בְּשָׁנֵי. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְאֶפְלוּ נוֹלָדָה
22 בְּיוֹם שְׁנֵי - לֹא תֵּאָכֵל בְּשֶׁבֶת הַסְּמוּכָה לוֹ.

113) שהרי מספק עושים שני ימים, ואם כן ממה נפשך אחד מהם חול הוא. (114) שאם היום הראשון היה קודש הרי היום חול ומותר, ואם היום יום טוב, אם כן אתמול היה חול, וחול מכין ליום טוב. (115) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. (116) שם דף כ"ד עמוד א'. (117) שם דף כ"ב עמוד א'. (118) שחש בעינו קצת, אבל כל גופו בריא, לכן לא התירו רק ביום טוב שני. (119) חכמים הטילו עליו חומר יום אחד ארוך (הר"ן). (120) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. (121) כגון אפרוח שנולד ביום טוב שאסור בו ביום (להלן פרק ב' הלכה א') - הוא הדין שאסור בשבת הסמוכה ליום טוב. וכן אם נולד ביום טוב אסור בשבת הסמוכה לו.

פרק שני

1) נתבארו בו דיני המוקצה בפרט, ומה הוא מוקצה, ואיזו הכנה מועילה לדברים המוקצים, וענין המוקצה באכילה ובטלטול, וכל דיני המוקצה והנולד בשלימות.

א. אֶפְרוּחַ² שְׁנוּלָד בְּיוֹם טוֹב - אֲסוּר³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מִקְצָה. וְעֵגֶל⁴ שְׁנוּלָד בְּיוֹם טוֹב, אִם הִיְתָה אִמּוֹ
עוֹמֶדֶת לְאִכְלָה - מִתְּרֵי⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹכֵן עַל גִּבִּי
אִמּוֹ, וְאֵלּוּ שְׁחַט אִמּוֹ, הִיְתָה זֶה שֶׁמִּמֶּנִּיהָ מִתְּרֵי בְּיוֹם
טוֹב אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נוֹלָד.

2) ביצה ו, א. כרב דאמר אסור (ודלא כרבי יוחנן שמתיר), וכן הוא במשנה עדיות פ"ד מ"ב לפי פירושו של ה'תוספות יום טוב' שם. 3) לאכלו ולטלטלו ביום-טוב. 4) ביצה ו, ב. 5) אם אנו יודעים בבירור שכלו לו חדשיו, ויצא מידי ספק נפל. שאם לא כן, אסור לשחטו עד שיהיה בן שמונה ימים, ראה בדברי רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד.

ב. בְּהֵמֹת⁶ שִׁיּוּצָאוֹת וְרוּעוֹת חוּץ לְתַחוּם, וּבִאֲוֹת
וְלִנּוֹת בְּתוֹךְ הַתַּחוּם⁷ - הָרִי אֵלּוּ מוֹכְנִין, וְלֹאֲקַחֲתִין
מֵהֵן וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל הָרוּעוֹת וְלִנּוֹת
חוּץ לְתַחוּם⁸, אִם בָּאוּ בְּיוֹם טוֹב - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן
בְּיוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִקְצִין, וְאֵין דַּעַת אֲנָשִׁי הָעִיר
עֲלֵיהֶם.

6) משנה, ביצה מ, א. 7) והן "הבהמות הביטיות" שבמשנה שם. 8) והן "מדבריות" שבמשנה שם.

ג. וְכֵן בְּהֵמַת קִדְּשִׁים⁹ שְׁנוּלָד בְּהַ מוֹם בְּיוֹם טוֹב - הוֹאִיל וְלֹא הִיְתָה דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ מִפְּנֵי יוֹם טוֹב, אֲסוּר לְשַׁחֲטָה בְּיוֹם טוֹב¹⁰. לְפִיכָּה, אֲסוּר לְרֹאוֹת¹¹ מוֹמִי קִדְּשִׁים¹² בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שְׁמָא יִתְּרִם הַחֲכָם

98) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. 99) ראה מה שכתוב רבינו בהלכות תלמוד תורה פרק ו' הלכה י"ד. 100) [שבזמן שהיו מקדשים על פי הראייה כשעשו שני ימים בספק היו גם מקרים שעשו אותו שני ימים והיום השני היה העיקר כגון שהעדים באו סמוך לערב ולא הספיקו לקבלם עד למחר ואף על פי כן נהגו גם ביום ראשון קודש שמתעם זה אמרו (מסכת ביצה דף ה' עמוד ב') ששני ימים טובים של ראש השנה הם כיום אחד וקדושה אחת להם (עיין בסמוך הלכה כ"ד), ונמצא שיום טוב שני של ראש השנה עיקרו מן התורה והרי העובר ביום טוב ראשון על דבר שאין איסורו אלא מדרבנן אין מנדים אותו (כמו שכתב הב"י אור"ח סימן תצ"ו) ומשמיענו רבינו שאף על פי כן מנדים אותו אם חילל יום טוב שני של ר"ה אפילו אם חיללו בדבר שהוא משום שבות, ועיין לחם משנה]. 101) מבואר בהלכות שבת פרק כ"א. 102) כל המלאכות מנויות בפרק ז' מהלכות שבת. 103) שם פרק כ"ז. 104) עונש שבית דין מענישין את העובר על איסור דרבנן, ולא נתפרש שיעורו, ולשון רבינו (בפרק י"ח מהלכות עדות הלכה ד') "כפי מה שיראוי". 105) לשון ריחוק והבדלה, שמבדילין אותו מן הקהל, אין יושבין בארבע אמותיו, ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה, וכדומה, ופירושו ראה בדברי רבינו פרק ז' מהלכות תלמוד תורה הלכה ד'. 106) מסכת פסחים דף נ"ב עמוד א'. 107) מפני כבוד התורה נותנים עליו עונש קל. 108) מועד קטן דף ח' עמוד א'. 109) ראה להלן פרק ו'.

1 כג. פִּיּוּצָא¹¹⁰ הַמֵּת - בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן יִתְעַסְקוּ
2 בְּקִבּוּרָתוֹ הַפּוֹתִים¹¹¹, וּכְיוֹם טוֹב שְׁנֵי¹¹² יִתְעַסְקוּ בּוֹ
3 יִשְׂרָאֵל. וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרָקָיו, כְּגוֹן עֲשִׂית הַמִּטָּה
4 וְהַפִּירַת הַתְּכָרִיכִין וְקִצְצֵת הַבְּשָׂמִים וְכָל פִּיּוּצָא
5 בְּזָה; וְשִׁיּוֹם טוֹב שְׁנֵי לְגַבִּי הַמֵּת כֹּחַל הוּא חֲשׁוּב,
6 וְאֶפְלוּ בְּשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

110) מסכת ביצה דף ו' עמוד א'. 111) ולא ישראל. ואף שקבורת מת, מצוה היא, כמו שביאר רבינו (הלכות סנהדרין פרק ט"ו), - אינו דוחה יום טוב, לפי שיום טוב הוא עשה ולא תעשה (ראה למעלה בהלכה א'), ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה (מגן אברהם אורח חיים סימן תקכ"ו). ודוק לקוברו אסור על ידי ישראל אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו, להוציאו ולשומו בקבר מותר על ידי ישראל (שלחן ערוך אורח חיים סימן תקכ"ו). 112) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'.

7 כד. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים אֵלּוּ שֶׁל גְּלִיּוֹת - שְׁתֵּי קִדְּשוֹת
8 הֵן, וְאֵינֶן בְּיוֹם אֶחָד¹¹³. לְפִיכָּה, דְּבַר שֶׁהִיָּה מִקְצָה
9 בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן אוֹ שְׁנוּלָד בְּרֹאשׁוֹן, אִם הִכִּין אוֹתוֹ
10 לְשָׁנִי - הָרִי זֶה מִתְּרֵי¹¹⁴. פִּיּוּצָא¹¹⁵ בִּיצָה שְׁנוּלָדָה
11 בְּרֹאשׁוֹן - תֵּאָכֵל בְּשָׁנֵי. חִיָּה וְעוֹף שְׁנוּצוֹר¹¹⁶
12 בְּרֹאשׁוֹן - יֵאָכְלוּ בְּשָׁנֵי. דְּבַר הַמַּחְבֵּר לְקִרְקַע שְׁנַעֲקָר
13 בְּרֹאשׁוֹן - יֵאָכֵל בְּשָׁנֵי. וְכֵן¹¹⁷ מִתְּרֵי לְכַחַל אֶת הָעֵץ
14 בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִין שֶׁם חִלִּי¹¹⁸. בְּמָה
15 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת; אֲבָל

"מעת לעת", ולפי זה "עמדה" היינו עמדה ממש. ובנוסף אחר, חסרות כל שלושת המילים "ועמדה מעת לעת" ('מעשה רוקח'). (25) שרוב בהמות ועופות כשרות הן.

ה. אָנְזִין²⁶ וְתַרְנֻגְלִין וְיוֹנִים שְׁבִיבִית²⁷ - הָרִי אֱלוֹ מוֹכְנִין²⁸, וְאֵין צְרִיכִין זְמוֹן. אֲכָל יוֹנִי שׁוֹבֵךְ²⁹ וְיוֹנִי עֲלִיָּה וְצִפֹּרִים³⁰ שֶׁקָּנְנוּ בְּטַפְיָהִין³¹ אוּ בְּכִירָה³² וּבְפִרְדֵּס - הָרִי אֱלוֹ מְקַצֶּה. וְצִרְיָה³³ לְזִמְן מְבַעֵר³⁴ וְלוֹמֵר: אֱלוֹ וְאֱלוֹ אֲנִי נוֹטֵל; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַעֲנֶעַ. ¹⁹

(26) ביצה כה, א. (27) הגדילים בבית ('מגן אברהם' או"ח סי' תצז). (28) ומותר לצודם ביום-טוב, שאף בשבת אם צדם פטור (פי"א מהל' שבת הכ"ד) לפי שהם כניצודים. (29) קן יונים. (30) יונים מדבריות שיקננו בעלייתו. (31) כלי חרס הבנויים בכתלים לקנן בהם עופות. (32) בכת"י חסרות חיבות אלו. (33) משנה, ביצה י, א. כבית הלל. ויש מפרשים יוני שובך יוני עליה וכו' ביונים שאינם יכולים לפרוח. שאם לא כן, לא מועילה הזמנה שהרי הם מחוסרים צידה, ואם כן צידתה אסורה ביום-טוב (מגיד-משנה).

ו. זִמְן³⁴ שְׁחָרִים וְלִבְנִים³⁵, וּמְצֵא שְׁחָרִים בְּמִקּוֹם לִבְנִים וְלִבְנִים בְּמִקּוֹם שְׁחָרִים - אֲסוּרִים; שְׂאֲנִי אוֹמֵר: שְׂמָא אוֹתָן שְׂזִמְן פִּרְחוּ לָהֶן, וְאֱלוֹ אֲחָרִים הֵן³⁶, וְכָל סִפֵּק מוֹכֵן - אֲסוּר³⁷. זִמְן שְׂנִים וּמְצֵא שְׂלִשָּׁה - הַכֹּל אֲסוּר³⁸. שְׂלִשָּׁה וּמְצֵא שְׂנִים - מִתְרִין. זִמְן בְּתוֹף הֵן וּמְצֵא לִפְנֵי הֵן, אִם אֵין שֵׁם בֵּין אֱלָא הֵן וְאֵין לָהֶן לְפָרֵחַ, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ שֵׁם קֵן אַחֵר בְּקֵרֶן זְוִית בְּתוֹף חֲמִשִּׁים אָמָה - הָרִי אֱלוֹ מִתְרִין; שְׂאֵין הַמְדִּידָה מְדִידָה אֱלָא כְּנֶגֶד קֶנוֹ בְּשׁוּה. ²⁸

(34) משנה, ביצה י, ב. (35) יונים שחורים ויונים לבנים. (36) ואין אנו אומרים שהם אותם היונים, אלא חוששים שמא הפכו מקומותיהם (גמרא). (37) ביצה כד, א. והטעם, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום-טוב (ביצה ג: ד). או שרצו חכמים להחמיר בספק זה (מגיד-משנה). (38) לפי שאחד מהם בוודאי בא מן החוץ, ואינו בטל בפְּשָׁנִים המוזמנים, שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף, כמבואר בפ"א ה"ב.

ז. דְּגִים³⁹ שְׁבִיבִירִין⁴⁰ גְּדוֹלִים, וְכֵן חֲזִה וְעוֹף שְׁבִיבִירִין⁴¹ גְּדוֹלִים: כָּל שֶׁהוּא מְחַסֵּר צִידָה, עַד שְׂאוּמְרִים: הֵבֵא מְצוּדָה וְנִצְוֵדָה - הָרִי זֶה מְקַצֶּה⁴², וְאֵין צָרִיךְ אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; וְאִם צָד - לֹא יֵאָכְלוּ. וְכָל שְׂאֵינוֹ צָרִיךְ מְצוּדָה - הָרִי זֶה מוֹכֵן, וְצָרִיךְ אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב וְאֵין צָרִיךְ אוֹתוֹ. וְכֵן⁴³ חֲזִה שֶׁקָּנְנוּ בְּפִרְדֵּס⁴⁴ הַסְּמוּךְ לְעִיר - יִלְדִּיהָ כִּשְׁחָן קִטְנִים, שְׂאֵין צְרִיכִין צִידָה, אֵינָם צְרִיכִים זְמוֹן, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתוֹ עֲלִיהֶן. ³⁶

(39) משנה, ביצה כג, ב. (40) בריכות של מים מוקפות מארבע רוחות. (41) גני חיות מוקפים גדר סביב. (42) נראה שדעת רבינו שצידה היא מן המלאכות המותרות ביום-טוב, לפי שהניצודים ביום-טוב טובים יותר לאכילה

1 בְּמוֹקֵן, וְיָבֹא זֶה לְשֹׁחַט בּוֹ בְּיוֹם. אֲכָל¹³ רֹאֶה הוּא
2 הַמּוֹם מְעַרְבֵי יוֹם טוֹב, וְלִמְחֹר מִתִּיר אוּ אוֹסֵר.

(9) כגון בכור ומעשר בהמה שהם קדשים, ולהקריבן אי אפשר שאין מקדש, וממתנים עד שיפול בו מום קבוע, שעל-ידי-זה יוצא לחולין. ומראים את הבהמה לחכם אם הוא מום קבוע (ראה בדברי רבינו בהל' בכורות פ"ו). (10) שהיא מוקצה (שבת מו:). (11) כדעת רבי שמעון, במס' ביצה כו, א. (12) אפילו אם נפלו בבהמה מערב יום-טוב, כיון שלא ראה אותה החכם אז (מגיד-משנה). (13) ביצה כו, ב.

ד. בְּכֹור¹⁴ שְׁנוּלָד וּמוֹמוֹ עֲמוֹ - הָרִי זֶה מוֹכֵן¹⁵. וְאֵין מְבַקְרִים אוֹתוֹ¹⁶ בְּיוֹם טוֹב. וְאִם עֶבֶר וְרֹאֶה מוֹמוֹ וּבִקְרוֹ וְהִתִּירוֹ - הָרִי זֶה שׁוֹחַט וְאוֹכֵל. בְּכֹר שְׁנִפְלוֹ¹⁷ לְבוֹר - עוֹשֶׂה לוֹ פְּרִנְסָה בְּמִקּוֹמוֹ; שֶׁהָרִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲלוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׂאֵינוֹ רְאוּי לְשִׁחִיטָה בְּיוֹם טוֹב. אוֹתוֹ¹⁸ וְאֵת בְּנוֹ¹⁹ שְׁנִפְלוּ לְבוֹר - מַעֲלָה אֵת הָרֹאשׁוֹן עַל מִנְתָּ לְשִׁחֻטוֹ, וְאֵינוֹ שׁוֹחֲטוֹ, וּמַעֲרִים וּמַעֲלָה אֵת הַשְּׁנִי עַל מִנְתָּ לְשִׁחֻטוֹ, וְשׁוֹחֲט אֵת אִי זֶה מִהֵן שִׁירְיָה; מִשּׁוּם צַעַר בְּעַלֵּי חַיִּים הִתִּירוּ²⁰ לְהַעֲרִים²¹. בְּהִמָּת²² חֲלִין שְׁנִפְלָה²³ מִן הַגֵּג, וְעַמְדָּה מַעַת לַעַת, וְהָרִי הִיא צְרִיכָה בְּדִיקָה²⁴ - שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב וְתִבְדֵּק, אֶפְשָׁר שֶׁתִּמְצָא כְּשֶׁרָה וְתֵאכְל²⁵. ¹⁴

(14) ביצה כו, א. שבכור בהמה טהורה, הוא הקדש, ואסור לכהן לאכלו אלא-אם-כן נשחט בעזרה, לכן בזמן שאין מקדש, מניחו עד שיפול בו מום קבוע, ויאכלנו הכהן (רבינו בהל' בכורות פ"א). (15) שהרי לא היה אסור מעולם, כיון שנוולד במומו (רש"י), ובכניסת היום-טוב היה מוכן לאכילה על ידי שחיטת אמו, שלפני הלידה אינו קדוש בבכורה (ביצה כו:). (16) לראות אם יש בו מום קבוע להתירו בשחיטה "שמא לא יהיה בו מום קבוע, ונמצא מטלטל מה שאינו ראוי לו, שאי-אפשר בלא טלטול, או שמא לא ידקדק בראייתו מפני שמחת יום-טוב" (ראב"ד). (17) ביצה כו, א. כרבי שמעון. (18) ביצה לז, א. (19) שאסור לשחוט שניהם ביום אחד, שנאמר (ויקרא כב, כח) "ושור או שה, אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". (20) שבת קיז, ב. ועיין פכ"א מהל' שבת ה"ט וה". ומצינו שהתורה חסה על צער בעלי חיים, שנאמר (שמות כג, ה) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו - עזוב תעזוב עמו". וראה ב'כסף משנה' בפ"ג מהל' רוצח ה"ט, שדעת רבינו שדין 'צער בעלי חיים' הוא מן התורה. (21) 'תחבולות ההיתר תיקרא ערמה, ושאינו להיתר תיקרא ערמה' (רבינו בפירושו המשניות, תמורה פ"ה מ"א). (22) ביצה לד, א. (23) וצריכה בדיקה אם לא נתרסק אחד מאבריה, שאז היא טריפה ואסורה באכילה (רבינו בהל' שחיטה פ"ט ה"כ). (24) בפ"ט מהלכות שחיטה, כתב רבינו שאם שהתה מעת לעת צריכה בדיקה ומותרת בכך, ואם עמדה נבדקת מיד ואינה צריכה מעת לעת. ולפי זה, מה שכתב רבינו כאן "ועמדה מעת לעת" פירושו "ושהתה מעת לעת", שהרי עמדה אינה צריכה מעת לעת. ובנוסף אחר, חסרות המילים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ט' תמוז - ספר זמנים - הל' שביתת יום טוב קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ליל יום-טוב שני, ומותרין ממה-נפשך, אם הלילה הוא חול - הרי המתין בכדי שיעשו. ואם קודש הוא, אז בוודאי מותרין, שהרי נלקטו בחול. ויש לי הרבה ראיות בזה, ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בזה, כי היו נוהגים בו היתר במקומינו, והיה לי דבר פשוט, ולאחר פטירתו של רבינו שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אוסר, עד ליל מוצאי יום-טוב שני, וכל אנשי עירו כמותו, וגם ב'הלכות גדולות' אוסר כן, ודנתי לפניו ולא הועיל לי הדבר, ובתשובת רבינו גרשום מאור הגאולה מצאתי כמותי, גם עתה בא אלי מכתב מגרמני"ש שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומא, ושמו ר' קלונימוס, ובקי בכל הש"ס והורה כן". ובדעת רבינו אין הכרע. ועיין ב'מגיד משנה' למעלה פ"א הכ"ד, וב'לחם משנה' שם. (60) שלא יהנה ממלאכת יום-טוב. ועוד, שלא יאמר לגוי לתלוש בשבילו (רש"י ר'תוספות' שם). (61) כן מפורש בעירובין מ, א. (62) שלא החמירו חכמים באיסור תחומין, שאינו אלא מדרבנן, לאסרו על כל העולם (רש"י ביצה כה). [ואף אם הביאו מחוץ ל"ב מיל בכלל זה, שהרי ביום-טוב אין איסור תחומין מן התורה לדעת רבינו. ראה להלן פ"ה הי"ד, וב'הקדמת מ'עשה רוקח' בשם 'ספר הבתים'].

יא. עצי"ם⁶³ שְׁנִשְׁרוּ מִן הַדֶּקֶל בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר לְהִסְקֵן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹלָדִים⁶⁴. וְאִם נִשְׁרוּ לְתוֹךְ הַתְּנֹור - מִרְבָּה⁶⁵ עֲלֵיהֶן עֲצִים מוֹכְנִין וּמְסִיקִין. עֲרִימַת⁶⁶ הַתֵּבָן⁶⁷ וְאוֹצֵר שֶׁל עֲצִים - אֵין מִתְחִילִין בָּהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֲלָא אִם פֶּן הָכִין מִבְּעֶרֶב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַצֵּה. וְאִם הָיָה הַתֵּבָן מְעֻרָב⁶⁸ בְּקוֹצִים⁶⁹, שֶׁהָרִי אֵינוֹ רָאוּי אֲלָא לְאֵשׁ - הָרִי זֶה מוֹכֵן.

(63) ביצה ד, ב. (64) הרי"ף כתב טעם נוסף: גזירה שמא יעלה ויתלוש. (65) ואף שביאר רבינו בפ"א ה"כ שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף - כיון שאינו נהנה מן העצים כשהם בעין רק לאחר שנשרפו, לכן מותר. ואין כאן משום אין מבטלים איסור לכתחילה, כיון שכל איסור זה אינו אלא מדרבנן (גמרא, שם). (66) משנה, ביצה ל, א. (67) שהוכן לסחורה, אבל אם עומד למאכל בהמה - מותר (לחם-משנה). (68) מערב יום-טוב (הגאון רבי אליהו מוילנה, אר"ח סי' תקיח). (69) ובשו"ע אר"ח סי' תקיח ס"ז, הצריך שיהא גם סרוח (ועיין שם בגמרא וב'תוספות').

יב. אֵין⁷⁰ מִבְּקָעִין עֲצִים מְסוּאָרִים⁷¹ שֶׁל קוֹרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַצֵּה; וְלֹא מִן הַקּוֹרָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נוֹלָד. וְכֵן⁷² פְּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ בְּיוֹם טוֹב - אֵין מְסִיקִין בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹלָד. אֲבָל מְסִיקִין בְּכָלִים שְׁלָמִים⁷³, או בְּכָלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, שֶׁהָרִי הוֹכְנוּ לְמִלְאכָה אַחֲרֵת מִבְּעֶרֶב. פִּיּוּצָא בּוֹ: אֲגוּזִים⁷⁴ וּשְׁקָדִים שֶׁאֵכָלֵן מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב - מְסִיקִין בְּקִלְפֵיהֶן בְּיוֹם טוֹב; וְאִם אֵכָלֵן בְּיוֹם טוֹב - אֵין מְסִיקִין בְּקִלְפֵיהֶן. וְיֵשׁ⁷⁵ נִסְחָאוֹת שֵׁישׁ בָּהֶן: שֶׁאִם אֵכָלֵן מִבְּעֶרֶב - אֵין מְסִיקִין בְּקִלְפֵיהֶן, שֶׁהָרִי הִקְצוּ; וְאִם אֵכָלֵן בְּיוֹם טוֹב - מְסִיקִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹכְנִין עַל גִּב הָאֶכָּל.

מהניצודים בערב יום-טוב, וכל איסורו אינו אלא משום מוקצה. וכן נראה גם להלן הלכה זו (ועיין ב'חידושי המאירי' ביצה כג:). (43) ביצה כה, א. (44) שהוא מקום המשתמר, ואין הוולד יכול לצאת משם בנקל.

ח. מְצוּדוֹת⁴⁵ חָיָה וְעוֹפוֹת וְדָגִים, שֶׁפָּרְסָן מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב - לֹא יִטַּל מֵהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֲלָא אִם פֶּן יוֹדֵעַ שֶׁנִּצְוָדוּ מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב⁴⁶. הַסּוֹכֵר⁴⁷ אֶמֶת הַמַּיִם מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְלִמְחֹר הַשְּׂכִים וּמִצָּא בָּהֶן דָּגִים - הָרִי אֵלֹו מְתִירִין; שֶׁפָּכֵר נִצְוָדוּ מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְהָרִי הֵן מוֹכְנִין.

(45) משנה, ביצה כד, א. (46) כמו שכתב למעלה הלכה ו, שכל ספק מוכן - אסור. (47) ביצה כה, א.

ט. בֵּית⁴⁸ שֶׁהוּא מְלֹא פְּרוֹת מוֹכְנִין⁴⁹, וְנִפְתַּח⁵⁰ - נוֹטֵל מִמָּקוֹם הַפֶּתַח⁵¹. הַעוֹמֵד⁵² עַל הַמְּקַצֵּה⁵³ מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב⁵⁴ בַּשָּׂנֶה הַשְּׂבִיעִית⁵⁵, שֶׁפָּל הַפְּרוֹת הַפָּקֶר - צָרִיךְ שְׂפִירָשָׁם⁵⁶ וְיֹאמֶר: מִכָּאן וְעַד כָּאן אֲנִי נוֹטֵל. וְאִם לֹא רָשָׁם - לֹא יִטַּל.

(48) משנה, ביצה לא, ב. (49) לאכילה. (50) מאליה. ולא ששברו את הכותל ביום-טוב. (51) ואין הפירות שבתוכו מוקצים, שהרי לא היו אסורים מחמת עצמם (רמב"ן). (52) משנה, ביצה לד, א. (53) פירות שמונחין לייבש, והוקצו, ונאסרו מלאכלן. (54) במשנה, שם: "ערב שבת". אבל רבינו שפסק שמוקצה מותר בשבת (למעלה פ"א הי"ז) שינה מלשון המשנה, וכתב "יום טוב" (מגיד-משנה). (55) שהפירות הפקר, ופטורים מתרומות ומעשרות. אבל בשאר השנים - אסורים משום טבל, שסתם מוקצה אינו מעושר, שהרי הוא לפני גמר מלאכה (מגיד-משנה). ואף-על-פי שמוותר לאכול אכילת עראי קודם גמר מלאכה - ביום-טוב אסור, שכשם ששבת קובעת למעשר משום שנאמר "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:), כמו כן יום-טוב קובע למעשר שגם בו יש מצות עונג (להלן פ"ו הט"ז), וכל אכילות שבו הן אכילות קבע. (56) כאן במוקצה שהקצה האדם בידי, החמירו יותר והצריכו מעשה. אבל למעלה ביוני שובך (ה"ה) אין צריך אלא אמירה בלבד ('תוספות' ביצה לד: ד"ה ואומר).

י. כוֹתֵי⁵⁷ שֶׁהִבִּיא תְּשׁוּרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב: אִם יֵשׁ מְאוֹתוֹ הַמַּיִן בְּמַחְבֵּר לְקִרְקַע, או שֶׁהִבִּיא⁵⁸ חָיָה או עוֹפוֹת או דָּגִים שֶׁאִפְשָׁר לְצוּדָן בּוֹ בְּיוֹם - הָרִי אֵלֹו אֲסוּרִין עַד לְעֶרֶב⁵⁹, וְיִמְתִּין בְּכַדִּי שִׁיעֲשׂוּ⁶⁰. וְאִפְלוּ הַדָּס⁶¹ וְכִיּוּצָא בּוֹ - אֵינוֹ מְרִיחַ בּוֹ לְעֶרֶב עַד שִׁימְתִּין בְּכַדִּי שִׁיעֲשׂוּ. וְאִם אֵין מְאוֹתוֹ הַמַּיִן בְּמַחְבֵּר לְקִרְקַע, או שֶׁהִתְהַ צוּרָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁמֵּאֲתָמוּל נִעְקֵר או נִצְוֹד: אִם הִבִּיא מִתּוֹךְ הַתְּחוּם - מְתִיר, וְאִם הִבִּיא מִחוּץ לַתְּחוּם - הָרִי זֶה אָסוּר. וְהָבָא בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל זֶה מִחוּץ לַתְּחוּם - מְתִיר לְיִשְׂרָאֵל אַחֲרָי⁶².

(57) ביצה כד, ב. מימרא של רב פפא. (58) ברייתא, שם. (59) בפירוש רש"י שם: "לערב, היינו ערב ראשון, אף שהוא

טז. בַּהֲמָה⁹² שְׁמֵתָה בַּיּוֹם טוֹב: אִם הִיְתָה מִסְפֶּנֶת⁹³
מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרִי זֶה מַחְתֵּכָה לְכָל־כֵּי; וְאִם לֹא¹⁷
- הוֹאִיל וְלֹא הִיְתָה דַעְתּוֹ עָלֶיהָ, הֲרִי זֶה מְקַצֶּה, וְלֹא¹⁸
יִזְיָנָה מִמְּקוֹמָהּ. בַּהֲמָת קֳדָשִׁים⁹⁴ שְׁמֵתָה, וּתְרוֹמָה¹⁹
שְׁנִטְמָאת - לֹא יִזְיָנָה מִמְּקוֹמָהּ⁹⁵.²⁰

(92) ביצה ב, א. ודף כז, ב. (93) שחשב עליה שתמות ביום-טוב ויתננה לכלב. (94) אפילו היתה מסוכנת מערב יו"ט אסורה בטלטול, כי העיקר אצלנו אין מאכילין את הקדשים לכלבים (פירוש המשניות להר"מ) שהרי מצות קדשים טמאים היא בשריפה. וראה ברש"י ביצה כז: ו'תוספות' שם. (95) "מעשה, ושאלו את רבי טרפון עליה ועל החלה שנטמאת, ונכנס לבית המדרש ושאל, ואמרו לו לא יזיז ממקומם" (ביצה, שם).

יז. דְּגָיִים⁹⁶ וְעוֹפּוֹת וְחַיָּה שֶׁהֵן מְקַצֶּה⁹⁷ - אֵין מִשְׁקִין¹
אוֹתָן בַּיּוֹם טוֹב, וְאֵין נוֹתְנִין לִפְנֵיהֶם מְזוֹנוֹת⁹⁸; שְׁמָא²
יָבֹא לִקְחַ מִהֶן. וְכָל שְׁאֵסוֹר לֹאֲכָלוּ אוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ³
בו בַּיּוֹם טוֹב מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַצֶּה - אֵסוֹר לְטַלְטֹלוֹ.²⁴

(96) ביצה כג, ב. (97) ראה למעלה הלכה ז. (98) אף-על-פי שמזונותם עליו, שאינם ניזונים מאליהם, ועיין רש"י שם.

יח. הַמִּכְנִסִּים⁹⁹ עֹפֵר מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אִם יָחַד לוֹ²⁵
בְּחִצְרוֹ קֶרֶן זָוִית - הֲרִי זֶה מוֹכֵן, וּמִתֵּר לְטַלְטֹלוֹ²⁶
וְלַעֲשׂוֹת בוֹ כָּל צִרְכּוֹ. וְכֵן¹⁰⁰ אִפְרָ שֶׁהִסֵּק מֵעֶרֶב יוֹם²⁷
טוֹב¹⁰¹ - מוֹכֵן; וְשֶׁהִסֵּק¹⁰² בַּיּוֹם טוֹב: כָּל זְמַן שֶׁהוּא²⁸
חָם כְּדִי לַעֲלוֹת בוֹ בִּיצָה¹⁰³ - מִתֵּר לְטַלְטֹלוֹ, שְׁעָדִין²⁹
אֵשׁ הוּא; וְאִם לֹא - אֵסוֹר לְטַלְטֹלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא³⁰
נוֹלֵד. מִי¹⁰⁴ שֶׁהָיָה לוֹ דֶּקֶר¹⁰⁵ נָעוץ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב,³¹
וְנִתְקַוָּ¹⁰⁶ בַּיּוֹם טוֹב, וְהִעֲלָה עֹפֵר: אִם הָיָה אוֹתוֹ עֹפֵר³²
תִּיחֲדוֹת¹⁰⁷ - הֲרִי זֶה מִכְסֶּה¹⁰⁸ בוֹ וּמִטַּלְטֹלוֹ; אֲבָל אִם³³
הִעֲלָה גוֹשׁ עֹפֵר - הֲרִי זֶה לֹא יִכְתֹּשׁ¹⁰⁹ אוֹתוֹ בַּיּוֹם³⁴
טוֹב.³⁵

(99) ביצה ח, א. מימרא של רב יהודה. (100) משנה (ביצה ב.) "אפר כירה, מוכן הוא." (101) ביצה ח, א. (102) שם. (103) שהיא מתבשלת מהר יותר מכל שאר דברים. (104) משנה (ביצה ב.). (105) יתד ברזל שחופרין בו את הקרקע. (106) בדיעבד. כלומר שעבר ונתקן. אבל לכתחילה אסור לנתקן אפילו אם כבר שחט (שהרי כתב בסמוך "מכסה בו", ולא כתב "שוחט ומכסה בו" - "בידור הלכה" למסכת ביצה ב. ציון ג ד"ה ואם עבר) שלא התירו אפילו טלטול מוקצה לצורך מצות כיסוי (להלן פ"ג ה"א שאם אין לו עפר מוכן, ועבר ושחט - לא יכסה עד הערב), וכל-שכן שלא התירו איסור מלאכה, אף-על-פי שהוא מדרבנן. ומה שאמרו במשנה "ומורדים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה" - זה אינו אלא למי שסובר "מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה" ויש כאן שתי קולות: א' מלאכה שאינה צריכה לגופה, וב' מקלקל. אבל לדעת רבינו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה (פ"א מהל' שבת ה"י) ואין כאן אלא קולא אחת של מקלקל - לא התירו

(70) משנה, ביצה לא, א. (71) סדר של קורות המושכבות לארץ שלא תתעקמנה ותהיינה ראויות לבנין (רש"י). (72) שבת כט, א. (73) אבל לא יגע בהן לאחר שאחו בהן האור, שאז נעשו שברי כלים והם נולד, שאסור בטלטול (הרשב"א). (74) מכאן עד "ואם אכלן ביום-טוב אין מסיקין בקליפיהן" הוא בתוספתא פ"ג דיום-טוב לפי כת"י ווין (הוצאת צוקמ. עמ' 206). (75) הראב"ד כותב על זה "מעולם לא שמענו נוסחא זו", וכבר העיד ב'מעשה רוקח' שבכתב-יד קדמון נמחק כל זה מדברי רבינו. וה'מגדל עוד' כותב "לא נפלאה היא שהגיעו לידו נוסחאות אשר לא הגיעו לידנו, שהרי זכה לבוא בידו מן הנוסחא שנכתבה בימי מחברי התלמוד בגוילים, כספרי תורה שלנו, וגם במקרא ספר-תורה שהיו מגיחין ממנה בעזרה המכונה לכן אשר". ונראה שכוונת רבינו בנוסחאות אלו אינה לגמרא אלא לתוספתא הנזכרת למעלה (וכן כתב 'מרכבת המשנה' בפ"א מהלכות יום-טוב ה"ד).

יג. קוץ⁷⁶ רַטֵּב - הֲרִי הוּא מְקַצֶּה, מִפְּנֵי שְׁאִינוּ רְאוּי¹
לְהַסְקָה. לְפִיכָךְ, אֵסוֹר לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שְׁפוֹד לַעֲלוֹת²
בו בְּשֹׁר⁷⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.³

(76) ביצה לג, א. ובלשון התלמוד נקרא "חזירא". (77) ברי"ף: "ליטול מהן עץ להכניסו בתוך הבשר, כמין שפוד לצלות בו הצלי". וכן כוונת רבינו במה שכתב "לעשות כמו שפוד" - להכניסו בתוך הבשר כמין שפוד.

יד. נוֹטְלִין⁷⁸ עֲצִים הַסְּמוּכִים לְדַפְּנֵי⁷⁹ הַסֶּכֶה וּמִסְקִין⁴
בָּהֶן, אֲבָל אֵין מְבִיאִים מִן הַשְּׂדֶה⁸⁰, אֲפֹלוּ הָיוּ⁵
מְכַנְסִין שֵׁם מִפְּעֶרֶב⁸¹. אֲבָל⁸² מִגִּבֵּב⁸³ הוּא בְּשֹׁדֶה⁸⁴
מִלְּפָנָיו⁸⁵, וּמִדְּלִיק שֵׁם. וּמְבִיאִין⁸⁶ מִן הַמִּכְנִסִּין⁷
שְׁבִרְשׁוֹת הַיָּחִיד, וְאֲפֹלוּ הִיְתָה מְקַפֶּת שְׁלֹא לְשֵׁם⁸
דִּירָה; וּבִלְבָד שְׁיִהְיֶה לָּהּ פּוֹתַחַת⁸⁷, וְתִהְיֶה בְּתוֹךְ⁹
תְּחוֹם שְׁבִתָּה⁸⁸; וְאִם חָסַר אֶחָד מִכָּל אֵלֵּי - הֲרִי הֵן¹⁰
מְקַצֶּה.¹¹

(78) משנה, ביצה ל, ב. (79) אבל מן הדפנות עצמם אסור, שהרי הוא סותר אוהל. (80) העצים התלושים. (81) שנראה כמעמר עצים לצורך מחר, ועיין ר"ן. (82) משנה, ביצה לג, א. (83) מלקט. (84) במשנה שם כתוב "מגבב משלפניו", ומפרשה רבינו בשדה, וכן הוא בפירוש המשנה. (85) שזה מוכיח שעושה רק כדי לבשל קדירתו, ואין בו משום מעמר. (86) משנה, ביצה לא, א. (87) מסגר. (88) שאם יש כל אלו התנאים, נחשב הדבר כמוכן.

טו. עֲלִיִּים⁸⁹ קָנִים וְעֲלִי גָפְנִים, אִף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְכַנְסִין¹²
בְּקִרְפָּה⁹⁰ - פִּיּוֹן שְׁהָיוּ מְפֹזְרִת אוֹתָן, הֲרִי הֵן¹³
מְפֹזְרִין⁹¹ וְאֵסוּרִין. וְאִם הָיִיתָ עָלֶיהֶן כְּלִי כְּבֹד¹⁴
מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרִי אֵלֵּי מוֹכְנִין.¹⁵

(89) ביצה לא, א. (90) מקום נרחב, מוקף גדר, מחוץ לעיר. (91) שאינו סומך עליהן מערב יום-טוב, שהוא חושב שהרוח פורתן כבר (רש"י).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ט' תמוז - ספר זמנים - הל' שביתת יום טוב קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הצואר. אָבֵל בַּעֲוֹף - לֹא יִמְרָט; מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָרָפוּ, 19
וְנִמְצָא תוֹלֵשׁ¹⁹ בְּיוֹם טוֹב²⁰.

(14) בכורות כה, א. (15) שאם ישחוט בלי תלישה, והסכין יהיה מכוסה בצמר - תהיה השחיטה פסולה משום חלדה, ראה הל' שחיטה פ"ג, ה"י. (16) שאין דרך גזיזה אלא בכלי (פ"ט מהל' שבת ה"ח) והתירו בידו, שהוא כלאחד יד, משום שמחת יום-טוב. (17) כדי שייראה שתולש רק לצורך שחיטה ולא לצרכו (תפארת ישראל' בבכורות פ"ג מ"א לענין בכור, וה"ה לענין יו"ט). (18) ובנוסחאות ישנות, הגירסא: "בשאר" (בב"ת). (19) שלא התירו מכשירי אוכל נפש אלא מה שאי-אפשר לעשות מערב יום-טוב (ראה בפ"א ה"ח) מבלי שיגרום הפסד או חסרון טעם לאוכל, אבל מריטת הנוצה אפשר לעשותו מערב יום-טוב (הרא"ש). (20) "נהגו עכשיו השוחטים למרוט הנוצה קודם שחיטה, וסומכין על דעת הרמב"ן שחולק על רבינו, ומתיר תלישת נוצה מן הצואר לפני שחיטה, שאי אפשר לשחוט בלא זה (חיי אדם' כלל סט). ורבינו בפירוש המשניות במס' בכורות שם, העתיק את כל דברי הגמרא בענין זה, אף-על-פי שאין דרכו כן בפירוש המשנה, והתנצל בלשון זה: "וזכרתי זה, ואע"פ שאינו מכוונת המסכת לפי שרוב בני אדם עוברים עליו".

ד. הַמִּפְשִׁיט עוֹר בְּהֶמָה בְּיוֹם טוֹב²¹ - לֹא יִמְלָחֶנּוּ; 21
שָׁזָה עֲבוֹד הוּא²², וְנִמְצָא עוֹשֶׂה מְלָאכָה שְׁלֹא לְעֶרֶךְ 22
אֲכִילָה. אָבֵל נוֹתְנוֹ²³ לִפְנֵי בֵית הַדְרִיסָה, כְּדִי שִׁידָרְסוּ 23
עָלָיו²⁴ וְלֹא יִפְסֹד. וְלֹא הִתִּירוּ דָבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי 24
שִׁמְחַת יוֹם טוֹב, כְּדִי שְׁלֹא יִמְנַע מִלְשַׁחַט²⁵. וּמִתֵּר 25
לְמַלַּח בָּשָׂר לְצִלְיָ²⁶ עַל גְּבִי הָעוֹר²⁷, וּמַעֲרִימִים בְּדָבָר 26
זֶה²⁸. כִּיצַד? מוֹלַח מֵעֵט בָּשָׂר מִכָּאן וּמֵעֵט מִכָּאן, 27
עַד שִׁימְלַח הָעוֹר כֻּלּוֹ. 28

(21) וגם נשחטה ביום-טוב (מגיד-משנה). (22) "שהמליחה מין עיבוד הוא" (רבינו בהל' שבת פ"א). (23) המדובר בבהמה שנשחטה ביום-טוב כנ"ל (אבל אם נשחטה מערב יום-טוב, אסור - הואיל והיה יכול למלחו מערב יום-טוב. מגיד-משנה). (24) ולא ניכר כל-כך שכוונתו לתיקון העור (ביצה יא:). (25) "התירו סופן משום תחילתן" (ביצה יא:). (26) שהיא מליחה מועטת, כדלהלן הלכה ה'. (27) אף שעל-ידי-זה ימלח גם העור קצת. (28) "ירושלמי פ"א ה"י. וחכמים התירו דבר זה שנראה קצת הערמה, כדי שלא יבוא לידי קלקול והפסד העור, ולא ירצה לשחוט ביום-טוב, וימנע משמחת יום-טוב.

ה. בְּמָה²⁹ דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹלַח לְצִלְי, שְׁאִינוּ 29
צָרִיךְ מְלַח הֶרְבֵּה³⁰; אָבֵל לְקִדְרָה³¹ - אֲסוּר לְמַלַּח 30
עַל הָעוֹר. וְכֵן³² אֵין מוֹלַחִין³³ אֶת הַחֲלָבִים, וְאֵין 31
מְהַפְּכִין³⁴ בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹטְחִין אוֹתָן בְּרִיחַ עַל גְּבִי 32
תְּדוֹת³⁵, מִפְּנֵי שְׁאִינוּ רְאוּיִין לְאֲכִילָה. 33

(29) ביצה יא, א. (30) [בפ"ו מהלכות אסורות ה"ב, נראה מדברי רבינו שלצלי צריך מליחה כמו לקדירה (עיי"ש במגיד-משנה). וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' איסורי מזבח

(שער המלך' כאן). וראה להלן פ"ג ה"א, ובהערה ג. (107) עפר רך. (108) אם שחט חיה או עוף שמצוות-עשה לכסות את דמם בעפר, כמו שכותב רבינו בהל' שחיטה פ"ד. (109) שכתשה אסורה, כמבואר בהל' שבת פרק שמיני.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נתבארו בו קצת המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, והענין הכולל לאלו הנזכרות בפרק זה הוא היותן לאוכלין ומשקין.

א. מִי שֶׁהָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן³ אוֹ אֶפֶר מוֹכֵן, שִׁמְתָּר 1
לְטַלְטְלוֹ - הָרִי זֶה שׁוֹחֵט חֲזִיָּה וְעוֹף וּמִכְסָּה דָמָם; 2
וְאִם אֵין לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן אוֹ אֶפֶר הָרָאִי לְטַלְטְלוֹ - 3
הָרִי זֶה לֹא יִשְׁחַט; וְאִם עֶבֶר וְשַׁחַט - לֹא יִכְסֶּה דָמָם 4
עַד לְעֶרֶב⁴. וְכֵן בְּרִיחַ⁵ שֶׁהוּא סִפְקָ⁶ אִם חֲזִיָּה הִיא אִם 5
בְּהֶמָה⁷ - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב; וְאִם שִׁחַט 6
- לֹא יִכְסֶּה דָמָהּ עַד לְעֶרֶב, אֲפֹלוּ הָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן 7
אוֹ אֶפֶר; שְׁמָא יֹאמַר הָרוּחָה: חֲזִיָּה וְדֹאֵית הִיא 8
וּלְפִיקָהּ פֶּסָה דָמוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְיִבּוֹא הָרוּחָה לְהִתִּיר 9
חֲלָבוֹ⁸. 10

(2) משנה, ביצה ב, א. (3) מערב יום-טוב. (4) ראה למעלה בסוף פרק שני (בהערה 106). אבל לדעת גדולי הראשונים, אם יש לו דקר נעוץ (יתד ברזל שחופרין בו קרקע) מבעוד יום בעפר תיחוח, יכול לכסות בו, כדברי המשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה". (5) משנה, ביכורים פ"ב. (6) ונקרא בלשון התלמוד "כוי". (7) וצריך לכסות מספק (רבינו בפ"ד מהל' שחיטה). (8) והאוכל כזית מחלב בהמה חייב כרת, וחלב חיה מותר באכילה (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ז), וכוי חלבו אסור מספק, ואין לוקין על אכילתו (רבינו בפ"א מהל' מאכלות אסורות).

ב. וְכֵן⁹ הַשׁוֹחֵט חֲזִיָּה וְעוֹף מְעֶרֶב יוֹם טוֹב - לֹא 11
יִכְסֶּה דָמָם בְּיוֹם טוֹב¹⁰. שִׁחַט בְּהֶמָה¹¹ חֲזִיָּה וְעוֹף 12
בְּיוֹם טוֹב, וְנִתְעַרַב דָּמָם - לֹא יִכְסֶּה אוֹתוֹ עַד 13
לְעֶרֶב¹²; וְאִם הָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן אוֹ אֶפֶר, וְיִכּוֹל 14
לְכַסּוֹת הַכֹּל בְּדִקְרִיָּה אַחַת - הָרִי זֶה יִכְסֶּהוּ¹³. 15

(9) ביצה ח, ב. (10) שהיה לו לכסות מערב יום-טוב, ואין מצוות הכיסוי מונע אותו משמחת יום-טוב, שהרי יכול לאכול את הבשר, ולכסות את דמו במוצאי יום-טוב (רש"י). (11) שדמה פטור מכיסוי. (12) שהרי הוא טורח טרחא שאינה של מצוה, שיש ביניהם דם בהמה (רש"י). (13) ואם שחט באמצע החצר, יכול לכסות את הדם אפילו בכמה דקירות, כדי שלא יתלכלכו כליו (מגן אברהם' בשו"ע או"ח סי' תצח).

ג. הַשׁוֹחֵט¹⁴ בְּהֶמָה בְּיוֹם טוֹב - מִתֵּר לוֹ לְתֵלֵשׁ צִמָּר 16
לְמִקּוֹם הַסִּפְכִּין¹⁵ בְּדִדּוֹ¹⁶; וּבִלְבָד שְׁלֹא יִזְיֶנּוּ 17
מִמִּקּוֹמוֹ¹⁷, אֶלָּא יִשְׁאֵר שֵׁם מִסְבֵּךְ כִּשְׁאֵר¹⁸ צִמָּר 18

ביום-טוב, ובית הלל מתירים". והלכה כבית הלל. וראה למעלה פ"א ה"י שממלאה אשה תנור פת וכו'. (50) ביצה ט, א. (51) שאפשר לעשותה מערב יום-טוב. (52) "מצות-עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (פ"ה ה"א מהל' ביכורים). (53) משנה, פסחים מו, א. (54) שנאמר (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". (55) כדן תרומה טמאה שאינה נאכלת לכהן, רק יהנו בשריפתה (רבינו בהל' תרומות פ"ב). (56) שבת כד, ב. (57) שתרומה בכלל קדשים, שמצות עשה היא לשורפן (תנא דבי אליהו פ"ג. ועיין שבת כה. ורש"י ו'תוספות' שם). (58) בכתב-יד שלפני בעל 'מעשה רוקח', לא נמצאו תיבות 'וכיוצא בהן'. (59) ראה למעלה פ"א ה"ב. (60) שבת כה, ב.

ט. כיצד יעשה כהן? יניחנה עד הערב⁶¹ וישורף אותה. היה⁶² יום טוב של פסח, שאם יניחנה תחמיץ⁶³ - לא יפריש את החלה בצק, אלא⁶⁴ יאפה את כל העסה הטמאה, ואחר כך יפריש החלה לחם.

(61) [אף שאין שורפין קדשים בלילה - זה אינו אלא בנותר ופיגול, אבל טמא נשרף בלילה - 'נודע ביהודה' מהדורא תנינא אור"ח סי' צו, מדקדוק לשון הרמב"ם פ"ט מפסולי המוקדשין ה"ה]. (62) משנה, פסחים מו, א. (63) ואף שהחלה היא של הקדש, וביאר רבינו (בפ"ד מהל' חמץ ומצה) שאינו עובר על חמץ של הקדש, שנאמר (שמות יג, ז) "ולא יראה לך", שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה? - כאן נחשב החמץ כשלו, כיון שלא נתנו עדיין לידי כהן, ויכול לישאל על ההפרשה, "הואיל ואי בעי מתשיל עלה, ממוניה הוא" (שם מו:). (64) במשנה, אמרו עור: "בן בתירא אומר, תטיל בצונן", המונעו מלהחמיץ, אבל לכתחילה אין לסמוך על תקנה זו, שחששו חכמים שמא לא יזהר יפה שלא תחמיץ (הרא"ש).

י. אין⁶⁵ אופין בפוריני⁶⁶ חדשה, גזרה שמה תפחת⁶⁷ ותפסיד הלחם, וימנע משמחת יום טוב. אין⁶⁸ גורפין⁶⁹ תנור וכירים, אכל מבכשין⁷⁰ את האפר שבהן⁷¹. ואם אי אפשר לאפות בו או לצלות אלא אם כן גרף - מתר. וסותמין⁷² פי התנור בטיט ורפש שפסביבות הנזהר. והוא, שרפכין⁷³ מאמש. אכל לגבל טיט ביום טוב - אסור. ומתר לגבל את האפר⁷⁴ לסתם בו פי התנור.

(65) ביצה לד, א. (66) תנור של חרס. (67) יתקלקל גג התנור ויפול על הפת. אבל בתנורים שלנו, שנעשו מלבנים, ונותן טיט בין לבניה לחברתה להדביקן יחד, והם חזקים, אין חשש זה ('משנה ברורה' אור"ח סי' תקז). (68) משנה, ביצה לב, ב. (69) אם נפל לתוכו מטיח הטיט. (70) להשכיב האש והאפר שבו, כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת. (71) 'ולגרוף את התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה, יראה לי שהוא מותר, ואף-על-פי שהוא מכבה, אי

הי"א: "ומצוה למלות הבשר (בקרבות) יפה יפה כמולח בשר לצלי", וצ"ע. (31) והוא-הדין אם מולח לצלי מליחה מרובה כמו לקדיחה - אסור (ביצה, שם). (32) ביצה, שם. (33) שדבר שאינו אוכל גמור, אם מולח כדי שלא יסריח - יש בו משום מעבד. (34) שזה תיקון לחלבים שלא יסרוחו. (35) כתנא-קמא ולא כרבי יהושע. גזירה שמא יבוא למלחם (שם יא:).

1 ו. המפשיט³⁶ את הבקמה - לא ירגיל ביום טוב.
2 כיצד הוא המרגיל? זה המוציא כל פשר מרגל
3 אחת, כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע. מפני
4 שטורח בהפשיט זה טרח גדול³⁷, ואין בו צורך
5 למועד. וכן³⁸ אסור לעשות בית יד³⁹ בפשר. והוא,
6 שיעשה בספין. שלא יעשה פדרף שהוא עושה
7 בחל. ומתר לעשות סימן⁴⁰ בפשר.

(36) בכורות לג, א. (37) אבל מפשיט את העור דרך שתי הרגלים, שחותך מרגל האחת עד השניה, ועל-ידי-זה מפשיט העור שלם, שאין הטרחא מרובה בזה ('בית יוסף' אור"ח סי' תצט, ועיין כסף-משנה כאן). (38) ביצה כח, א. (39) "כשמוכר בשר, עושה בו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו לביתו, וביום-טוב צריך לשנות לעשות היכר, שאין מקח וממכר ביום-טוב" (רש"י ביצה כח.). (40) "שלא יחליפהו הנושאר" (רש"י).

8 ז. מולגין⁴¹ את הראש⁴² ואת הרגלים, ומהבהבין
9 אותן באור; אכל אין טופלין אותן בסיד⁴³
10 ובחרסית⁴⁴ ולא באדמה, ואין גוזזין אותן
11 במספרים⁴⁵. וכן אין גוזזין את הירק בתספרת שלו;
12 אכל מתקנין את האכל שיש בו קוצים, כגון קנדס⁴⁶
13 ועפכיות⁴⁷, בתספרת⁴⁸.

(41) ביצה לד, א. (42) ברותחין, כדי להסיר את השיער. (43) שזה נראה כעיבוד. (44) חומר שעושין ממנו כלי חרס. (45) שנראה כאילו עושה זה לצורך השיער (רש"י). (46) בכת"י התימנים, הגירסא 'קורנס'. (47) מין צמח שיש בו קוצים, והוא ראוי למאכל. (48) כיון שהוא צורך אוכל נפש.

14 ח. מתר⁴⁹ ללוש עסה גדולה ביום טוב. והלש⁵⁰
15 עסה מערב יום טוב - אינו מפריש ממנה חלה ביום
16 טוב⁵¹. ואם לשה ביום טוב - מפריש ממנה חלה⁵²
17 ונותנה לכהן. ואם⁵³ היתה עסה טמאה, או שנטמאת
18 החלה - לא יבשל את החלה; שאין מבשלין ביום
19 טוב אלא לאכל⁵⁴, וזו לשרפה⁵⁵ עומדת. וכן⁵⁶ אין
20 שורפין אותה ביום טוב, שאין שורפין קדשים⁵⁷
21 שנטמאו ביום טוב; ששרפת קדשים שנטמאו -
22 מצות עשה, שנאמר: באש ישרף, ועשית מלאכה
23 שאינה לצורך אכילה וכיוצא בהן⁵⁸ - עשה ולא
24 תעשה⁵⁹, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה⁶⁰.

(49) ביצה כב, ב: "בית שמאי אומרים, אין אופים פת מרובה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ט' תמוז - ספר זמנים - הל' שביתת יום טוב קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוחה מערב יום-טוב היא נפסדת, בכל זאת אסור לכתוש במכתשת גדולה, כמו שאסרו לטחון פלפלים בריחיים שלהם (למעלה הי"ב) - לחם-משנה. (93) כן מפרש רבינו מה שחילקו בתלמוד (שם יד:) בין ארץ ישראל לחוץ לארץ. ואין זה דומה למלח שהתירו לרוץ בשינוי, אף-על-פי שאינו מתקלקל אם דכים מערב יום-טוב (למעלה הי"ב), מפני שמלח צורך הכרחי הוא, שהרי כל המאכלים צריכים מלח (לחם-משנה).

אפשר בלא כן, וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש, כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על הגחלים" (מגיד-משנה בשם הרשב"א). (72) ביצה, שם. בגמרא שם "והוא דצייריה (=עשה בו סימן) מאתמול". אבל בנוסחת הרי"ף (כת"י דק"ס) "דטריח", וצ"ל "דמריח" שהוא ממורח ואין בו גיבול ('בירור הלכה' שם, ציון ל'). (74) לשיטתו בפ"ח מהל' שבת (הט"ז) שאין גיבול באפר, והראב"ד חולק עליו שם וכאן.

יד. הקמח⁹⁴, אף-על-פי שרקדו⁹⁵ מערב יום טוב והסיר ממנו הספין - אין מרקדין אותו פעם שנייה ביום טוב, אלא אם כן נפל⁹⁶ בתוכו צרור או קיסם וכיוצא בהם. ואם שנה - מתר, כגון שרקד מאחורי הנפה, או שרקד על גבי השלחן⁹⁷, וכיוצא בשנוי זה.

יא. תנור⁷⁵ וכירים חדשים - אין סכין⁷⁶ אותן בשמן ביום טוב, ואין טשין אותן במטלית, ואין מפיגין⁷⁷ אותן בצונן כדי לחסמן⁷⁸; ואם בשביל לאפות⁷⁹ פתן - מתר. אין⁸⁰ מלבנין את האבנים⁸¹ לצלות או לאפות עליהן, מפני שמחסמן⁸². ומסיקין ואופין בפורני⁸³, ומחמין חמין באנטיכיה⁸⁴.

(94) ביצה כט, ב. (95) רקידה אסורה אף לצורך אוכל נפש, כמו שכותב רבינו בפ"א הי"ז, לפי שאפשר לעשותה מערב יום-טוב מבלי שיפסיד את טעמו, וגם כי הדרך לעשות מזה הרבה לימים רבים, וטורח ביום-טוב לצורך חול. (96) שאין כוונתו לרקד כדי לייפות הקמח, אלא להסיר מתוכו הצורות. (97) שבחול, הדרך לעשותן על גבי תיבה או עריבה.

(75) ביצה לר, א. (76) דרכן היה לסוך התנורים החדשים בשמן ולשפשף אותן, כדי להחליקן ולצחצחן, ואסור משום תיקון כלי. (77) שהצונן הבא אחר היסק, מחזק את הכלי. (78) לחזקן. (79) שהוצרכו להפיג את התנור כדי שיוכלו לאפות בהם, ולא ישרף הפת. (80) משנה, ביצה לג, א. (81) בכמה ספרים, הגירסא "הרעפים", וכן גירסת רבינו בפירוש המשניות, והם חרסים שמכסים בהם את הגנות. (82) לדעת ה'מגיד משנה' אסור אפילו ברעפים ישנים, אבל בפירוש המשנה להרמב"ם מפורש שלא נאסר אלא בחדשים, וכפשטות דברי הגמרא ביצה לר, א. (83) תנור גדול של חרס. (84) יורה גדולה. והשמיענו בשני אלה, שאין חוששים שמא יאמרו: לצורך חול הוא עושה (מגיד-משנה).

טו. מוללין⁹⁸ מלילות⁹⁹ ומפרכין¹⁰⁰ קטניות ביום טוב. ומנפח על יד על יד פכל כחו ואוכל, ואפלו בקנן¹⁰¹ או בתמחוי¹⁰², אכל¹⁰³ לא נפסה¹⁰⁴ ולא בכברה. וכן¹⁰⁵ הבורר קטניות ביום טוב - בורר פדרכו בחיקו ובתמחוי, אכל לא נפסה ולא בטבלא ולא בכברה.

יב. אין⁸⁵ עושין גבינה ביום טוב; שאם גבן מערב יום טוב, אין בזה חסרון טעם. אכל⁸⁶ דכין את התבלין פדרכן; שאם ידוף אותן מבערב, יפוג טעמן. אכל מלח אינו נדוף ביום טוב, אלא אם כן הטא המכתש, או שידוף בקערה וכיוצא בה, כדי שישנה; שאם שחק המלח מערב יום טוב, לא יפוג טעמו. ואין⁸⁷ שוחקין את הפלפלין ברחים שלהן⁸⁸, אלא דף אותן במדוכה פכל התבלין⁸⁹.

(98) ביצה יב, ב. ונראה שמולל כדרכו בלי שינוי, ואילו בשבת מולל בשינוי (פכ"א מהל' שבת הי"ד) כי רבינו מפרש מה שאמרו (ביצה יג:) "כיצד מולל - בשינוי" - בשבת ולא ביום-טוב (ועיין רש"י ו'תוספות' שם). (99) שבולת שהגיעה לבישולה, והגרעינים נפרשים ממנה על נקלה כשמוללים אותה ביד. (100) מפרק השרביטין ומוציא זרע מהן. (101) כלי שראשו אחד רחב, והשני עשוי כמין מרוב, ונותנין הקטניות בראשו הרחב ומנענע האוכל ומתגלגל דרך המרזב, והפסולת נשאר בכלי (רש"י). (102) קערה גדולה. (103) לפי שדרך לעשות בכלים אלו בכמות רבה, ונראה כאילו עובד לצורך מחר. (104) בכת"י, הגירסא "בטבלא". (105) משנה, ביצה יד, ב.

(85) שבת קלד, א. (86) משנה, ביצה יד, א. (87) משנה, ביצה כג, א. כרבנן החולקים על רבי אלעזר בן עזריה. (88) שנראה כמעשה חול ('תוספות' ביצה יד, א. ד"ה איכא). (89) שאף הם מפיגים טעמם אם דכים אותם מערב יום-טוב ('תוספות' שם).

טז. במה¹⁰⁶ דברים אמורים? פשהאכל מרבה על הפסלת¹⁰⁷; אכל אם היתה הפסלת מרבה על האכל - בורר את האכל ומניח את הפסלת. ואם היה טרח בבירית הפסלת מן האכל יתר מטרח בבירית האכל מן הפסלת - אף-על-פי ששהאכל מרבה, בורר את האכל ומניח את הפסלת.

יג. אין⁹⁰ פותשין את הריפות⁹¹ במכתשת גדולה⁹², אכל פותשין במכתשת קטנה, שנה הוא השנוי שלה. ובארץ ישראל - אפלו בקטנה אסור; שהתבואה שלהן טובה היא, ואם פותשין אותם מערב יום טוב - אין בקך הפסד⁹³.

(106) ביצה, שם. (107) שאז טוב יותר לברור הפסולת, שטרתו מועטה.

(90) ביצה יד, א. (91) שעורים כתושים במכתש. (92) אף-על-פי שבחוצה לארץ אין התבואה טובה, ואם כותשין

חלק התשובות סימן צ"ו) ורש"י שם למה שאמרו במשנה "אין מוציאין את האור מן המים". (9) לשם בישול ואפיה וכל זה מותר ביום טוב שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב (למעלה פרק א' הלכה ח'). (10) ואם כבר הוציא את האש, מותר להשתמש בה ביום טוב (הרב המגיד ועיין ראב"ד). (11) ומכשירים שאפשר לעשותם מערב יום טוב אסורים מן התורה גם לר' יהודה (ביצה דף כ"ח עמוד ב') והמאירי תמה על רבינו ממה שהוצרכו לפרש בגמרא (שם דף ל"ג עמוד ב') משום שהוא מוליד ביום טוב [אבל נראה שדעת הגמרא שם שבבא זו של "ואין מוציאין" היא סוף דברי ר' אליעזר שם ולכן אמרו במשנה השניה (שם דף ל"ד עמוד א') "ועוד אמר רבי אליעזר" (ועיין רש"י שם) והרי ר' אליעזר סובר (שבת דף קל"ז עמוד ב') שמכשירין שאפשר לעשותם מערב יום טוב גם כן מותרים ביום טוב ולפיכך הוצרכו לפרש טעם אחר משום מוליד אבל להלכה מביא רבינו את הטעם הנכון. ועיין בט"ז סימן תקכ"ב סק"א ובפני יהושע שם].

ב. אף-על-פי שהתרה הבערה ביום טוב שלא לצורך¹², אסור¹³ לכבות את האש אפילו הבערה לצורך אכילה¹⁴; שהכפוי מלאכה שאין בו צורך אכילה כלל¹⁵. וכשם שאין מכבים את האש, כך אין מכבים את הנר. ואם כפה - לוקה, כמי שארג או כנה.

(12) "שמתוך שהותרה לצורך (אוכל נפש) הותרה נמי שלא לצורך" (למעלה פרק א' הלכה י"ב). (13) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. (14) והיה מקום לטעות שנתיר לו לכבות שאם לא כן לא ידליק פעם אחת וימנע משמחת יום טוב (לחם משנה וראה להלן הלכה יב). (15) ואם האש גדולה ומקלקלת התבשיל, או שאי אפשר לבשל הקדירה אלא אם יכבה, מותר לכבות (רמ"א או"ח סימן תקיב, וטורי זהב או"ח סימן תקכ"ב).

ג. אין¹⁶ מסלקין את פי הנר¹⁷ למעלה¹⁸ כדי שתכבה, ואין מסירין את השמן ממנו¹⁹, ואינו²⁰ חותך את ראש הפתילה בכלי, אבל נופץ את ראשה בידו. אגדה²¹ של עצים שהדלקה במדורה - כל עץ שלא אחזה בו האש מתר לשמטו²², ואינו דומה למסיר שמן מן הנר.

(16) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. (17) הפתילה. (18) להוציא מן השמן. (19) ראה פרק י"ב מהלכות שבת הלכה ב'. (20) כן מפרש רבינו מה שאמרו במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב' "מוחטין את הפתילה ביום טוב" דהיינו ביד ולא בכלי ועיין ראב"ד. (21) רבינו גרס כגירסת הר"ף במסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' "אמר רב קינסא שרי" והיינו קיסמין (עצים דקים) כמו שפירש רבינו חננאל. (22) שאינו מכבה אלא מונעו שידלק.

ד. אין²³ מכבין את הדלקה כדי להציל ממון²⁴ ביום טוב, בדרך שאין מכבין בשבת, אלא מניחה ויוצא²⁵. ואין מכבין²⁶ את הנר מפני תשמיש המטה,

יז. אין¹⁰⁸ מסננין את החרדל במסננת שלח, מפני שגורא כבורר¹⁰⁹; אבל נותנין ביצה במסננת של חרדל¹¹⁰, והוא מסננת מאליו¹¹¹. ואם¹¹² היתה המשמרת תלויה - מתר לתן לה זין ביום טוב¹¹³; אבל¹¹⁴ לא יתלה בתחלה, שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל¹¹⁵. ומערים¹¹⁶ ותולה את המשמרת לתלות בה רמונים, ותולה בה רמונים, ואחר כך נותן לתוכה שמרים.

(108) בשבת קלד, א': "אין מסננין את החרדל, ואין ממתקין אותו בגחלת". וביום טוב מיירי (מגיד-משנה). (109) ובורר ממש אינו, שגם הפסולת שלו ראוי לאכילה ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ג). (110) שנתנו בה החרדל מערב יום טוב ('משנה ברורה' סי' שיט סט"ו). (111) כי כך טבע הביצים שטורפים ונותנים אותם בדברים העכורים והם מזככים אותם (פירוש המשנה להר"מ שבת פרק כ'). וראה בפ"ח מהל' שבת הי"ד. (112) משנה, שבת קלז, ב. (113) אף-על-פי שהמלאכה גמורה היא, ובשבת חייב חטאת (פכ"א מהל' שבת הי"ז) – ביום טוב מותר משום אוכל נפש ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ד ב'ביאור הלכה'). (114) שבת, שם. (115) שם, קלח, א. שנראה כעושה אוהל, על הכלי ('משנה ברורה' שם). ובהל' שבת (פכ"א הי"ז), כתב רבינו "שמה יבוא לשמור". (116) שבת קלט, ב.

יום ש"ק י' תמוז ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) נתבאר בו יתר המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, חוץ מן ההוצאה. והענין הכולל לאלו המלאכות, הוא היותן בכלים, או בדברים שאינן אוכלין ולא משקין. עוד נתבאר בפרק זה דברים האסורין משום גזרת מקח וממכר, ונתבאר בהלכות שבת שאסורה משום גזירה שמה יכתוב.

א. אין² מוציאין את האש לא מן העצים³ ולא מן האבנים ולא מן המתכות, כגון שחוכקין⁴ אותן זו בזו או מפין זו בזו עד שתצא האש. וכן הגפט⁵ החד ביותר שהוא במים⁶, שמגידין אותם עד שיידלק, או כלי זך קשה או זכוכית⁷ מלאה מים, שמניחין אותה כנגד עין השמש עד שייחזר נגהה לפשתו⁸ וכיוצא בו וידלק - כל זה וכיוצא בו אסור ביום טוב; שלא הותר ביום טוב אלא להבעיר מאש מצויה⁹, אבל להמציא אש - אסור¹⁰, שהרי אפשר להמציא אותה מבפני¹¹.

(2) משנה במסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. (3) והוא הדין שאסור לחך גפרור ולהוציא אש (שו"ת שואל ומשיב מהדורא ו' סימן ס"ב ושו"ת כתב סופר (או"ח סימן ס"ז). (4) בכ"י הגירסא "שחופפין". (5) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה שם "אין מוציאין את האור מן המים". (6) בכ"י הגירסא "כמים". (7) בכ"י הגירסא "כלי זכוכית". (8) לומר שיידלק הפשתן. וכן פירשו הגאון (אוצר הגאונים,

מתקלקל התבשיל שבתוך הקדרה מותר לכבות שזה צורך
אוכל נפש (ראשון לציון).

ז. אין³⁸ נופחין במפוח³⁹ ביום טוב, כדי שלא יעשה
כדרך שהאמנין עושין; אבל נופחין בשפופרת.
אין⁴⁰ עושין פחמין⁴¹, ואין גוללין⁴² את הפתילה,
ולא מהבהבין אותה, ולא חותכין אותה לשנים
בכלי; אבל ממעכה ביד⁴³, ושורה אותה בשמן,
ומניח אותה בין שתי גרות ומדליק באמצע, ונמצאת
הפתילה נחלקת בפי שתי גרות.

(38) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. (39) של אומנין, אבל
במפוח של בעלי בתים המנהג להתיר (שולחן ערוך הרב
סימן תק"ב). (40) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד א'.
(41) שהוא מכבה, וגם הוא מתקן כלי. (42) לשזור
הפתילה. (43) דזה רק תיקון כלאחר יד ומותר (רש"י).

ח. אין⁴⁴ שוברין את החרש ואין חותכין את הנר
לצללות⁴⁵ עליהם, ואין פוצעין⁴⁶ את הקנה לעשותו
כמו שפוד לצלות בו מליח. שפוד⁴⁷ שנוצרף⁴⁸,
אף-על-פי שהוא יכול לפשטו בידו – אין מתקנין
אותו. שני⁴⁹ פלים שהן מחברין בתחלת עשיתן,
כגון שתי גרות או שני פוסות – אין פוחתין אותן
לשנים, מפני שהוא כמתקן כלי.

(44) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. (45) כשרוצים
לצללות דג על התנור, לוקחים חרס או נייר או קולפים קנה
ומרטיבים אותם במים ושמים תחת הדג שלא ישרף.
(46) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. (47) מסכת ביצה דף
כ"ח עמוד ב'. (48) שנעקם. ואפילו נעקם ביום טוב שלא
היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב – אסור, שהלכה כרבנן
לגבי ר' יהודה כנ"ל הלכה ו'. (49) משנה במסכת ביצה
דף ל"ב עמוד א' "אין פוחתין את הנר" וכפירוש רבינו
בפירוש המשנה.

ט. אין משחזין⁵⁰ את הספין במשחזת שלה⁵¹, אבל
מחדדה על גבי העץ או על גבי חרש או אבן. ואין
מוריס⁵² דבר זה לרבים, כדי שלא יבואו לחדדה
במשחזת. במה דברים אמורים? בשיוכלה לחתוך
בדחק או שנופגמה; אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל
– אין משחזין אותה אפילו על העץ, שמה יבוא
להשחיתה במשחזת. ומפני זה אסרו להראות⁵³ ספין
לחכם⁵⁴ ביום טוב, שמה תהיה פגומה, ויאמר לו:
אסור לשהט בה משום פגומתה, וילך ויחדדנה
במשחזת. וחכם שראה הספין לעצמו – הרי זה
משאילה לעם הארץ.

(50) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. (51) אפילו
נתקלקלה ביום טוב, שלא היה אפשר לעשות מאתמול.
וכרבנן דר' יהודה שאמרו שמכשירי אוכל נפש אסורים ביום
טוב אפילו אם לא היה אפשר לעשותם בערב יום טוב.
(52) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. (53) הכוונה שהשוטח,

1 אלא כופה עליו כלי, או עושה מחצה בינו לבין
2 הנר, או מוציאו לבית אחר. ואם אינו יכול לעשות
3 אחת מקל אלו – הרי זה אסור לכבות, ואסור לשמש
4 עד שתכבה מאליה.

(23) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. (24) אבל אם יש
לחשוש לספק נפשות מותר (מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א').
(25) כתב המשנה ברורה (או"ח סימן של"ד) בשם אליהו
רבה, ושיירי כנסת הגדולה "יצא ההיתר לכבות הדליקה
בכל מקום אף בשבת כיון שאפשר שאם לא יכבה לא יחסר
מהיות שם בעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח, ותבא
הדליקה עליו". (26) כרבנן החולקים על ר' יהודה המתיר
כל צרכיו ביום טוב (מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א').

ה. מותר²⁷ לטלטל את הנר והוא דולק, ואין גוזרין²⁸
שמה יכבה²⁹, ואסור להניח את הנר על גבי דקל
וכיוצא בו ביום טוב³⁰, שמה יבוא להשתמש
במחבר ביום טוב.

(27) נלמד ממה שאמר בסמוך (מהגמרא דמסכת שבת דף
מ"ה עמוד א') שאין להניח הנר על גבי דקל ביום טוב –
משמע שטלטולים אחרים מותרים (מגיד משנה) ועיין
בסמוך בנוסחת כ"י. (28) בכתב-יד הגירסא "חוששין".
(29) כי דבר שאינו מתכוון מותר (עיין הלכות שבת פרק א'
הלכה ה'). (30) בכתב-יד הגירסא "מערב יום טוב". ולפי
זה מובן מה שמסיים "שמה יבוא להשתמש במחבר ביום
טוב", ואילו לפי נוסחתנו קשה למה הוא חוזר וכופל "ביום
טוב" (מעשה רוקח) ועיין למעלה בסמוך.

ו. אין³¹ מעשנין³² בקטרת ביום טוב, מפני שהוא
מכבה, ואפילו להריח בה³³, ואין צריך לומר לגמר
את הבית ואת הכלים שהוא אסור. ומתר לעשן תחת
הפרות כדי שיקשרו לאכילה, כמו שמתר לצלות
בשר על האש³⁴. וממתקין³⁵ את החרדל בגחלת של
מתכת, אבל לא בגחלת של עץ, מפני שהוא מכבה.
ואין³⁶ מכבין את האש כדי שלא תתעשן הקדרה³⁷
או הבית.

(31) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב'. (32) בגמרא זה נקרא
"מוגמר", לפזר מיני בשמים על גחלים. (33) שזה לא
הותר בכלל "אוכל נפש", מכיון שכתוב "אך אשר יאכל
לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", דבר השווה לכל נפש
התירה התורה (כתובות דף ז) ומוגמר אינו שווה לכל נפש
שאינו אלא למפונקים. ובענין עישון סיגירות ביום טוב דעת
הקרבן נתנאל על הרא"ש (מסכת ביצה פרק א' אות י')
לאסור מטעם זה שהנאה זו אינה שווה לכל נפש, אבל
במשנה ברורה (או"ח סימן תקי"א) בביאור הלכה מביא
מה"שערי-תשובה" ועוד אחרונים שכיון שהיום הרבה
רגילים בזה – דינו כדבר השווה לכל נפש. (34) בכ"י
הגירסא "על העץ". (35) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'.
(36) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' כרבנן החולקים על ר'
יהודה המתיר כל הצרכים ביום טוב. (37) אבל אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 אותם⁷³ ביום טוב. והוא, שלא יתקע⁷⁴. לפי שאין
24 בנזן בכלים. אבנים של בית הפסא - מתר לצדדן⁷⁵
25 ביום טוב; בנזן עראי הוא, ומשום כבודו לא גזרו⁷⁶.

(71) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. (72) מורכבים מחלקים שאפשר לפרקם. (73) בכ"י הגירסא "אותן". (74) יתחוב אותו בחוזק וראה למעלה הלכה י"ב. (75) לסדרן. (76) "בנזן קבע אסרה תורה בנין ארעי לא אסרה תורה, וגזרו רבנן על בנין ארעי משום בנין קבע, והכא משום כבודו (כבוד הבריות) לא גזרו בו רבנן" (מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב').

26 יד. העושה⁷⁷ מדורה ביום טוב, כשהוא עורך את
27 העצים - אינו מניח זה על זה עד שייסדיר המערכה,
28 מפני שנראה כבונה. ואף-על-פי שהוא בנזן עראי
29 - אסור⁷⁸. אלא או שופך העצים בערבוב, או עורך
30 בשנוי. כיצד? מניח עץ למעלה, ומניח אחר תחתיו,
31 ואחר תחתיו, עד שהוא מגיע לארץ⁷⁹.

(77) מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. (78) אסרו חכמים בנין ארעי שלא יבא לעשות בנין קבע. (79) אבל מותר להשים שולחן על גבי רגליו, ואין כאן משום בנין, כיון שאינו צריך לאויר שתחתיו (הרב המגיד).

32 טו. וכן⁸⁰ הקדרה - אוהז אותה ומכניס⁸¹ האבנים
33 תחתיה, אבל לא יניחנה על גבי האבנים. וכן המטה
34 - אוהז הקרשים למעלה ומכניס הרגלים תחתיהן.
35 אפלו ביצים לא יעמיד אותן שורה על גבי שורה
36 עד שיעמדו כמו מגדל⁸², אלא ישנה ויתחיל
37 מלמעלה למטה. וכן כל פיוצא כזה צריך שנוי.

(80) מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. (81) בכ"י הגירסא "ומניח". (82) כדי שיכניס האש ביניהם לצלות הביצים, אבל אם אינו צריך לאויר שתחתיו מותר (משנה ברורה "או"ח סימן תק"ב).

38 טז. מסירין⁸³ זבובין הנתלים בבהמה, אף-על-פי
39 שהן עושין חבורה⁸⁴. ואין⁸⁵ מילדין⁸⁶ את הבהמה
40 ביום טוב, אבל מסעדין. כיצד? אוהז בולד שלא
41 יפל לארץ, ונופח לו בחטמו⁸⁷, ונותן יד לתוף פיו.
42 היתה בהמה טהורה, ורחקה את הולד - מתר
43 לזלף⁸⁸ משליתה עליו ולתן בולד⁸⁹ מלח ברחמה, כדי
44 שתרחם עליו. אבל הטמאה - אסור לעשות להן כן,
45 לפי שאינה צריכה⁹⁰.

(83) משנה במסכת ביצה דף כ"ג עמוד א'. (84) לפי שאינו מתכוון לעשות חבורה ודבר שאינו מתכוון - מותר. (85) משנה במסכת שבת דף קכ"ח עמוד ב'. (86) להוציא את הוולד מן הרחם. (87) הסתום בריין. (88) לשפוך. (89) מלא אגרוף. (90) שאינה מקרבתו לעולם אחרי שריחקה.

46 יז. פליי⁹¹ שנטמא מערב יום טוב - אין מטבילין

יראה סכינו לחכם. ובכ"י הגירסא "לראות סכין לעם הארץ", ולפי זה המדובר הוא בחכם הרוואה סכין. (54) לפי הדין צריך השוחט להראות סכינו לחכם לפני שחטה שיבדקו אם אין בו פגימה הפוסלת השחיטה (יורה דעה סימן י"ח).

1 י. אין⁵⁵ מבקעין עצים ביום טוב, לא בקרדם ולא
2 במגל ולא במגרה, אלא בקופיין⁵⁶ ובצד החד שלו;
3 אבל לא בצד הרחב, מפני שהוא פקדום. ולמה
4 אסרו בקרדם וכיוצא בו? שלא יעשה פדרף שהוא
5 עושה בחל, שהרי אפשר היה לו לבקע מערב יום
6 טוב⁵⁷. ולמה לא נאסר הבקוע⁵⁸ כלל? מפני שאפשר
7 שיפגע בעץ עבה, ולא יוכל להבעירו, וימנע
8 מלבשל, לפיכך התירו לבקע בשנוי. וכל הדברים
9 הדימין לזה - מזה הטעם התירו בהן מה שהתירו,
10 ואסרו מה שאסרו.

(55) משנה במסכת ביצה דף ל"א עמוד ב'. (56) סכין של קצבים. (57) ומכשירי אוכל נפש שאפשר לעשות מערב יום טוב, אינם דוחים יום טוב. (58) מאחר שאפשר לעשותו מערב יום טוב.

11 יא. לא⁵⁹ תפנס אשה בין העצים לטל מהן אוד⁶⁰
12 לצלות בו⁶¹, ואין⁶² סומכין את הקדרה ולא את
13 הדלת בבקעת של קורה; שלא התירו לטלטל עצים
14 ביום טוב אלא להסקה בלבד⁶³.

(59) מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. (60) חתיכין עץ שגורפים בו התנור ומהפכים בו העצים והגחלים. (61) מאחר שלא הוכן לכך מאתמול. (62) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. (63) "לא נתנו עצים אלא להסקה" (מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א').

15 יב. מסלקין⁶⁴ תריסי⁶⁵ חגיות⁶⁶ ומחזירין אותן ביום
16 טוב, כדי שיוציא תבלין שהוא צריך להן מן
17 החנות, ולא ימנע משמחת יום טוב⁶⁷. במה דברים
18 אמורים? בש"ש להן ציר⁶⁸ באמצע; אבל יש להן
19 ציר מן הצד - אסור, גזרה שמה יתקע⁶⁹. ושאין להן
20 ציר כל עקר - אפלו בבית⁷⁰ מתר להחזיר.

(64) משנה במסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. (65) דפים שסוגרים בהם את הארגזים. (66) ארגזים שאינם מחוברים לאדמה, ומונחים בתוכם מיני תבלין. (67) ואף על פי שהחזרה אינה לצורך שמחת יום טוב התירו חכמים שאם לא יוכל להחזיר לא ירצה לפתוח. - "התירו סופן משום תחילתן" (מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'). (68) יתד ברזל שעליו סובבת הדלת. (69) יתחוב אותו בחוזק ויתחייב משום בונה (פרק י' מהלכות שבת הלכה י"ג). (70) תריסי כלים שבבית, ולא שבחנויות, שאין כאן משום שמחת יום טוב.

21 יג. פלים⁷¹ שהן מפצלין⁷², כגון מנורה של חליות,
22 וכסא ושלחן שהן חתיכות חתיכות - מעמידין

שם סומכין על הקצב בדמי מקח ומאמינים לו, אין צריך להביא בהמה אחרת, אלא לוקח ממנו רגל או חצי, בלא זכירת מקח וממכר או פיסוק דמים, ולמחר הוא משלם לו (תניא).

כ. כִּשְׁהוּן¹¹⁰ מַחֲלִיקִין - לֹא יִשְׁקְלוּ בְּמֵאזְנִים; שְׁאִין²² מִשְׁגִּיחִין¹¹¹ בְּכַף מֵאזְנִים כָּל עֶקֶר. אֶפְלוּ לְתֵן בּוֹ²³ בְּשֹׁר לְשִׁמְרוֹ מִן הַעֲכָבְרִים - אֲסוּר, אִם הָיוּ הַמֵּאזְנִים²⁴ תְּלוּיִין¹¹², מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה בְּשׁוֹקֵל בְּכַף מֵאזְנִים. טִבָּח²⁵ אֲמַן¹¹³ אֲסוּר לְשַׁקֵּל בְּיָדוֹ. וְאֲסוּר¹¹⁴ לְשַׁקֵּל בְּכָלִי²⁶ מִלֹּא מֵיָם. וְאִין¹¹⁵ מְטִילִין חֲלָשִׁים¹¹⁶ עַל הַמְּנוֹת,²⁷ אֲבָל¹¹⁷ מְטִילִין חֲלָשִׁים עַל בְּשֹׁר הַקְּדָשִׁים בְּיוֹם טוֹב,²⁸ כְּדִי לַחֲבֹב אֶת הַמִּצְוָה.²⁹

(110) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. (111) מעיינים ומשתמשים. (112) בכל מקום שהוא ולא דוקא במקום שרגילים לשקול בו (ביאור הלכה סימן ת"ק סעיף ב'). (113) שידוע לכוון המשקל בידו. (114) אפילו מי שאינו אומן (כן הוא לפי הר"ח והרי"ף). (115) משנה במסכת שבת דף קמ"ח עמוד ב'. (116) גורלות. (117) בגמרא (מסכת שבת דף קמ"ט עמוד ב') אמרו: "אבל לא על המנות של חול", ולפי רש"י והראב"ד "של חול" היינו של יום חול, כלומר מערב יום טוב, ובקדשים הדברים אמורים. אבל הרמב"ם מפרש "של חול" - של חולין. ואילו על מנות של קדשים מותר כדי לחבב את המצוה.

כא. לֹא¹¹⁸ יֵאמַר אָדָם לְטִבָּח 'תֵּן לִי בְּדִינֶר' בְּשֹׁר',³⁰ אֲלֵא 'תֵּן לִי חֶלֶק' או 'חֲצִי חֶלֶק', וּלְמַחֵר עוֹשִׂין³¹ חֲשָׁבוֹן עַל שְׁוִיו. וְכֵן¹²⁰ לֹא יִקַּח מִבְּעַל הַחֲנוּת בְּמִדָּה³² או בְּמִשְׁקָל. אֲלֵא בִּיצָד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹמֵר לְחֲנוּנִי³³ 'מִלֹּא לִי כָּלִי זֶה', וּלְמַחֵר נוֹתֵן לוֹ שְׁוִיו. וְאֶפְלוּ¹²¹³⁴ הָיָה כָּלִי הַמִּיחָד לְמִדָּה - 'מִלֹּאֲנִי; וְהוּא, שְׁלֹא יִזְכִּיר³⁵ לוֹ שֵׁם מִדָּה.³⁶

(118) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. (119) שאסור להזכיר שם דמים (רש"י). (120) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. (121) כרבא שם דף כ"ט עמוד א'.

כב. הַנִּחְתָּוִם¹²² מוֹדֵד תְּבָלִין וְנוֹתֵן לְקִדְרָה, בְּשִׁבִּיל³⁷ שְׁלֹא יִפְסִיד תְּבִשִּׁילוֹ. אֲבָל הָאִשָּׁה לֹא תִמְדֵּךְ קֶמַח³⁸ לְעֶסֶה¹²³. וְכֵן לֹא יִמְדֵּךְ אָדָם שְׁעוֹרִים לְתֵן לִפְנֵי³⁹ בְּהֶמְתּוֹ, אֲלֵא מִשְׁעֵר וְנוֹתֵן לָהּ¹²⁴.⁴⁰

(122) מסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. ויש אומרים כי נחתום לאו דוקא, והוא הדין לכל אדם, אלא שדברו חכמים בהווה (=ברגיל) (מגיד משנה). (123) מכיון שכאן אין חשש שתתקלקל העיסה ולא תהיה ראויה לאכילה, אלא שלא יהיה יותר מן הצריך, ולכן אסור למדוד. (124) מכיון שאין הפסד וקלקול בלי המדידה.

כג. וּמִתֵּר¹²⁵ לְקַח מִן הַחֲנוּנִי¹²⁶ בִּיצִים וְאֲגוּזִים⁴¹ בְּמִנְיָן, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהוֹ, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִזְכִּיר לוֹ⁴² שׁוֹם דָּמִים וְלֹא סָכוּם מִנְיָן. בִּיצָד סָכוּם הַמִּנְיָן? הֲרִי⁴³

אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גִּזְרָה שְׁמָא יִשְׁהָה אוֹתוֹ בְּטַמְאָתוֹ⁹².¹
וְאִם⁹³ הָיָה צָרִיךְ לְהִטְבִּיל מֵיָם⁹⁴ שָׁבוּ - מְטִבִּיל אֶת²
הַכָּלִי בְּמִימָיו וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁹⁵. כָּלִי⁹⁶ שְׁהִיָּה טְהוֹר³
לְתִירוּמָה, וְרָצָה לְהִטְבִּילוֹ לְקִדְשׁ⁹⁷ - מִתֵּר⁴
לְהִטְבִּילוֹ⁹⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה מְטִבִּילוֹת מַעֲלוֹת⁵
שָׂאָר (הַטַּמְאוֹת) [הַמַּעֲלוֹת].⁶

(91) משנה במסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. (92) בחול הוא טרוד במלאכתו, וישהה את טבילת הכלי ליום טוב שהוא פנוי, ואנו רוצים למהר שתרמו כל מה שאפשר. (93) מסכת ביצה דף י"ח עמוד ב'. (94) טמאים שטהרתם על ידי השקה (=זריעה וחיבור עם מי מקוה). (95) והמים עם הכלי נטהרו. (96) שם. וכפירוש רבנו חננאל. (97) שעשו חכמים מעלות לקודש שהטהור לתרומה צריך טבילה לקודש, כמבואר בהלכות אבות הטומאות פרק י"ג. (98) כי במעלות דרבנן לא גזרו "שמא ישהה".

יד. כָּלִי⁹⁹ שֶׁנִּטְמָא בְּיוֹם טוֹב - מְטִבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם⁷
טוֹב¹⁰⁰. נִטְמָא הַכָּלִי בְּמִשְׁקִין טַמְאִין, שְׁהֵן זָלַד¹⁰¹⁸
הַטַּמְאָה, מִעֶרֶב יוֹם טוֹב - מְטִבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב,⁹
לְפִי שֶׁהוּא טְהוֹר מִן הַתִּירוּהָ¹⁰², כִּמּוֹ שִׁיתְבָּאָר¹⁰
בְּמִקְוָמוֹ. וּמִדְּלִין בְּדָלִי טַמָּא וְהוּא טְהוֹר מֵאֲלִיוֹ.¹¹
נִדְּהָ¹⁰³ שְׁאִין לָהּ בְּגָדִים¹⁰⁴ לְהַחֲלִיף - מִעֶרְמָת¹²
וְטוֹבָלֶת בְּבִגְדֶיהָ¹⁰⁵.¹³

(99) מסכת ביצה דף י"ח עמוד א'. (100) כיון שלא היה אפשר להטבילו מערב יום טוב. (101) ראשון לטומאה, ומן התורה אין כלי מקבל טומאה - אלא מאב הטומאה. (102) ולא גזרו בו "שמא ישהה". (103) מותר לה לטבול ביום טוב. (104) טהורים להחליף וללבוש אחרי טבילתה, וביום טוב אי אפשר לה להטביל בגדיה. (105) אם הם רפויים עליה ולא מהודקים, שהמים עוברים ביניהם ואין כאן משום חציצה.

יט. דְּכָרִים רַבִּים אֲסוּר בְּיוֹם טוֹב מִשּׁוּם גִּזְרָת מִקַּח¹⁴
וּמִמְכָּר¹⁰⁶. בִּיצָד? אִין¹⁰⁷ פּוֹסְקִים דָּמִים¹⁰⁸ לְכַתְחָלָה¹⁵
עַל הַבְּהֶמָה בְּיוֹם טוֹב, אֲלֵא מִבִּיא שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שְׁוֹת¹⁶
זו לָזוֹ, וְשׁוֹחֲטִין אַחַת מֵהֶן וּמַחֲלִיקִין בִּיגִיָּה, וּלְמַחֵר¹⁷
יִודְעִין כִּמָּה דָּמֵי הַשְּׁנִיָּה¹⁰⁹, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן¹⁸
דָּמֵי חֶלְקוֹ. כִּשְׁהוּן מַחֲלִיקִין בִּיגִיָּה - לֹא יֵאמַר זֶה:¹⁹
אֲנִי כִּסְלַע וְאַתָּה בִּשְׁנַיִם, שְׁאִין מְזַפְרִין שׁוֹם דָּמִים,²⁰
אֲלֵא זֶה נוֹטֵל שְׁלִישׁ זֶה רִבִּיעַ.²¹

(106) שאסור בשבת כמפורש בספר נחמיה פרק י"ג פסוק ט"ז: "והעצורים ישבו בה מבאיאם דג וכל מכל ומוכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים. ואריבה את חורי יהודה ואומרה להם: מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת" (ראה רש"י מסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב') והוא הדין ליום טוב. וגזירת חכמים היא שמא יבוא לכתוב (פרק כ"ג מהלכות שבת הלכה י"ב). (107) משנה במסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב'. (108) מחיר. ואפילו אם לא משלם אלא לוקח בהקפה. (109) והוא הדין

שְׁלֹא לְצַרְף³, לֹא יִשָּׂא מִשְׁאֹת גְּדוּלוֹת פְּדִיָּה שֶׁהוּא
עוֹשֶׂה בְּחֹל, אֲלֵא צָרִיף לְשָׁנוֹת. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר
לְשָׁנוֹת - מִתֵּר⁴. בְּצִד? הַמְּבִיא⁵ פְּדִי זֶן מִמָּקוֹם
לְמָקוֹם⁶ - לֹא יָבִיֵּא בְּסֹל וּבִקְפָה⁷, אֲבָל מְבִיא הוּא
עַל כְּתָפוֹ אוֹ לְפָנָיו. הַמּוֹלִיף אֶת הַתְּכֵן⁸ - לֹא יַפְשִׁיל⁹
אֶת הַקְּפָה לְאַחֲרָיו¹⁰, אֲבָל מוֹלִיכָה בְּיָדוֹ¹¹.

(2) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד. (3) אכילה. (4) ביצה ל, א.
(5) משנה, ביצה כט, ב. (6) בתוך התחום או על-ידי עירובי
תחומין (רש"י). (7) אפילו מה שהוא צריך לסעודת היום
של החג ('טור'). (8) להיסק או להאכיל לבהמתו (רש"י).
(9) ישליך. (10) שנראה כאילו מתכוון לעשות מלאכה
גדולה (רש"י). (11) ודוקא אם מוליך הדברים ממקום
למקום דרך רשות הרבים, שנראה כעובדין דחול' (=מעשי
חול), אבל כשמוליכין בחצר ממקום למקום, יותר טוב
להוליך הרבה ביחד, משיליך מעט מעט ויצטרך להרבות
בהילוך ויתבטל משמחת יום-טוב ('תוספות', 'משנה ברורה'
סי' תקי).

ב. וְכֵן¹² מִשְׁאֹת שֶׁדִּרְכָן¹³ לִשְׂא אוֹתָן בְּמוֹט - יִשָּׂא
אוֹתָן עַל גְּבוֹ מֵאַחֲרָיו; וְשֶׁדִּרְכָן לִשְׂא אוֹתָן מֵאַחֲרָיו
- יִשָּׂא אוֹתָן עַל כְּתָפוֹ; וְשֶׁדִּרְכָן לְהַנְשִׂא עַל הַכְּתָף
- יִשָּׂא אוֹתָן בְּיָדוֹ לְפָנָיו; או יַפְרֹשׁ עָלֵיהֶן בְּגָדוֹ¹⁴,
וְכָל פְּיוּצָא בְּזֶה מִשְׁנוֹי הַמִּשָּׂא. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר
לְשָׁנוֹת¹⁵ - נוֹשֵׂא וּמְבִיא פְּדִיָּה. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמֹרִים¹⁶? בְּנוֹשֵׂא עַל הָאֵדָם; אֲבָל עַל גְּבִי בְּהֵמָה -
לֹא יָבִיא כָּלָל, שְׁלֹא יַעֲשֶׂה פְּדִיָּה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
בְּחֹל¹⁷.

(12) ביצה ל, א. (13) "אתקין רבא במחוזא (עירו של רבא),
דדרו (שמוליכין) בדוחקא (במוט) לדרו ברגלא (על גבו
מאחוריו), דדרו ברגלא לדרו באגרא (על הכתף)..."
(14) בכת"י, הגירסא "בגדו". (15) כגון שזימן אורחים
הרבה, וצריך למהר להביא לפנייהם (רש"י). (16) שמותר
להביא משאות ביום-טוב. (17) ויש מי שכתב מפני שאין
משתמשין בבעלי-חיים ביום-טוב שמא יחתוך זמורה, כמו
שאסרו כן בשבת כמפורש בפכ"א מהל' שבת ה"ט (מגיד-
משנה).

ג. אֵין¹⁸ מְנַהֲגִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּמַקְלָה¹⁹, וְאֵין הַסּוּמָא
יוֹצֵא בְּמַקְלָה²⁰, וְלֹא הָרוּעָה בְּתַרְמִילוֹ, וְאֵין יוֹצֵאִין²¹
בְּכֶסֶא, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה²²; שְׁלֹא יַעֲשֶׂה
פְּדִיָּה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. וְאִישׁ שֶׁהָיוּ רַבִּים צָרִיכִין
לִי²³ - יוֹצֵאִין בְּכֶסֶא אַחֲרָיו²⁴, וּמוֹצֵאִין אוֹתוֹ עַל
הַכְּתָף, אֶפְלוּ בְּאַפְרִיזוֹן²⁵.

(18) משנה, ביצה לב, ב. (19) "דמחזי כמאן דאזיל לחנגא"
(= שנראה כאילו מוליכה לשוק למכור) - ביצה לג, א.
(20) ביצה כה, ב. כיון שאפשר לו לילך בלא מקל, ואינו
נוטלו אלא לתקן וליישר פסיעותיו, אבל מי שלא יכול ללכת
בלא מקל - מותר ('או"ח סי' תקכב). (21) ביצה, שם.
(22) בכת"י, הגירסא "אחר האיש ואחר האשה", וראה להלן

1 שְׁהִיָּה נוֹשֶׂה בּוֹ עֲשָׂרָה רְמוּנִים אוֹ עֲשָׂרָה אֲגוּזִים -
2 לֹא יֹאמַר לוֹ בְּיוֹם טוֹב יִתֵּן לִי עֲשָׂרָה פְּדִי שְׁהִיָּה לָךְ
3 עֲשָׂרִים אֲצִלִּי, אֲלֵא לֹקַח סֶתֶם וּלְמַחֵר עוֹשֶׂה
4 חֲשָׁבוֹן.

(125) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. (126) הרגיל
אצלו ומאמינו לתת לו מבלי לדבר על המחיר (רש"י) וכל
שכן לאדם אחר, אלא חידוש משמיענו בזה, אף שהחזונו
מתכוון למקח וממכר, עם כל זה מותר מכיון שאינו מזכיר
לא דמים ולא משקל או מנין (משנה ברורה סימן שכ"ג).

5 כד. הוֹלֵךְ¹²⁷ אָדָם אֲצִל חֲנֻנִי¹²⁸ אוֹ רוּעָה הֶרְגִיל¹²⁹
6 אֲצִלוֹ אוֹ אֲצִל הַפֶּטֶם¹³⁰ הֶרְגִיל אֲצִלוֹ, וְלֹקַח מִמֶּנּוּ
7 בְּהֵמוֹת וְעוֹפוֹת וְכָל מָה שֶׁיִּרְצֶה; וְהוּא, שְׁלֹא יִזְכִּיר
8 לוֹ שׁוֹם דָּמִים וְלֹא סָכָם מִנֵּין¹³¹.

(127) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. (128) בכ"י
הגירסא "הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו" ו"חננוי"
ליתא. (129) מתוך שרגיל אצלו מאמינו ונותנו לו בלי
פיסוק דמים (רש"י). (130) העוסק בפיטום בהמות.
(131) בכ"י: "ולא שום מנין".

9 כה. הַלּוֹאֵת¹³² יוֹם טוֹב¹³³ - תּוֹבְעִין אוֹתָהּ בְּדִין¹³⁴;
10 שְׂאֵם תֹּאמַר לֹא נִתְּנָה לְהַתְּבֵעַ - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ כְּלוּם,
11 וְנִמְצָא נִמְנָע מִשְׁמַחַת יוֹם טוֹב.

(132) כרבא לגבי רב יוסף במסכת שבת דף קמ"ח עמוד ב'.
(133) שהלווה מיני מאכל ומשתה השייכים לשמחת יום טוב
(מגן אברהם או"ח סימן תקכ"ה). (134) אם מסרב
להשלים אחרי יום טוב, בית דין נזקקין לו.

12 כו. אֶף-עַל-פִּי¹³⁵ שְׂאִין מִגְּבִיָּה¹³⁶ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת
13 בְּיוֹם טוֹב, אִם הָיוּ לוֹ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת שֶׁהִגְבִּיָּה
14 מֵאִשׁ¹³⁸ - הָרִי זֶה מוֹלִיכֵן לִפְנֵי בְּיוֹם טוֹב¹³⁹; וְאֵין
15 צָרִיף לֹאמַר חֲלָה וְרוּעֵ וּלְחִיָּים וְקָבָה¹⁴⁰, שְׁמוֹלִיכֵן
16 לִפְנֵי בְּיוֹם טוֹב. וְגַבְאִי¹⁴¹ צָרָקָה גּוֹבִין מִן
17 הַחֲצֵרוֹת¹⁴² בְּיוֹם טוֹב. וְלֹא יִהְיוּ מְכַרְזִין פְּדִיָּה
18 שְׁמִכְרִזִין בְּחֹל, אֲלֵא גּוֹבִין בְּצִנְעָה, וְנוֹתְנִין לְתוֹךְ
19 חִיקָן. וּמְחַלְקִין לְכָל שְׁכוּנָה וּשְׁכוּנָה בְּפָנֵי עֲצָמָה.

(135) משנה במסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב'.
(136) מפרישין. (137) משנה במסכת ביצה דף י"ב עמוד
ב'. (138) מערב יום טוב. (139) משום שמחת יום טוב
של הכהן. (140) שבוזו אינו מתקן כלום, שהרי גם לפני
הפרישתו מותר לאכול הבשר. ומותר להפרישם לכתחילה
ביום טוב (מסכת ביצה שם). (141) תוספתא פרק ג'
דדמאי. (142) ראה פרק ט' מהלכות מתנות עניים הלכה
ב': "שלוקחין - מכל חצר וחצר".

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) נתבארו בו עניני ההוצאה, ומה שאסרו בה חכמים, כדי
שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ואחרי כן נתבארו בו
עניני התחומין.

20 א. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִתְרָה² הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב אֶפְלוּ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י' תמוז - ספר זמנים - הל' שביתת יום טוב קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בסמוך. (23) לבית המדרש לשמוע דרשתו. (24) בדפוס וויניציאה ש"י: "יוצא בכסא". ולפי"ז אסור לישא הכסא אחריו (ב"ח סי' תקכב). (25) כסא מכוסה יריעות כאוהל, לשאת בו בני אדם בחור. והוא "אלונקי" שבגמרא שם.

ד. אין²⁶ מוליכין את הסלם של שובך²⁷ משובך לשובך ברשות הרבים, שםא יאמרו לתקן גגו הוא מוליכו; אבל ברשות היחיד - מוליכו²⁸. אף-על-פי שכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין - אפלו בחדרי חדרים אסור, כאן התירו מפני שמחת יום טוב.

ה. מי²⁹ שהיו לו פרות על גגו, וצריך לפנותם למקום אחר³⁰ - לא יושטים מגג לגג, ואפלו בגגין השוין, ולא ישלשם בחבל מן החלונות, ולא יורידם בסלמות; שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל. אבל משילן³¹, אפלו הדרך ארבה³², במקום למקום באותו הגג. שחט³³ בהמה בשדה³⁴ - לא יביאנה במוט³⁵ לעיר, או במוטה³⁶, אלא מביאה אברים אברים³⁷.

משנה, ביצה ט, א. (27) קן-יונה. (28) כבית הלל, וכלשון שני של רב חנן בר אמי (שם). ודוקא סולם של שובך, אבל סולם של עליה - אסור לטלטלו שאין עליו תורת כלי (למעלה בפכ"ו מהל' שבת ה"ז).

משנה, ביצה יד, ב. (47) מתנה. (48) שנראה כאילו שולחם למכור בשוק (רש"י). ורבינו אפרים מפרש שאסור משום שנראה כאילו האחד מוכר, השני לוקח, והשלישי סרסור (מתוך). (49) בכת"י, הגירסא "שלשה או ארבעה בני אדם כאחד, זה אחר זה".

משנה, ביצה לה, ב. (30) שרואה גשמים ממשמשים ובאים ויפסידו את הפירות, או שקיבל אורחים והוא צריך למקום הפירות לקבלת האורחים ולהושיבם. (31) מפילן, מלשון (דברים כח, מ) "כי ישל זיתך". (32) חור בגג הבית. (33) משנה, ביצה כח, א. (34) והוא צריך להוליכו לבית לבשל ליום-טוב. (35) בד עץ, מלשון (במדבר יג, כג) "וישאוהו במוט בשנים". (36) מוט קטן. (37) ואם ממחר לתת לאורחים, ואין פנאי להביאו איברים איברים, מותר להביאו במוט ('משנה ברורה' סי' תצח).

ו. כל³⁸ שנאותין³⁹ בו אפלו בחל, אף-על-פי שאין נאותין בו ביום טוב, כגון תפלין⁴⁰ - מתר לשלחן לחברו ביום טוב; ואין צריך לומר דבר שנאותין בו ביום טוב, כגון יינות שמנים וסלתות, שמתר לשלחן. וכל דבר שאין נאותין בו בחל עד שיעשה בו מעשה שאסור לעשותו ביום טוב - אין משלחין אותו ביום טוב.

משנה, ביצה יד, ב. (39) נהנין. (40) שיום-טוב אינו זמן תפילין.

ז. כיצד⁴¹? אין משלחין ביום טוב תבואה, לפי שאין נאותין בה בחל אלא אם כן טחן⁴², ואסור לטחן⁴³ ביום טוב; אבל משלחין קטניות, מפני שמבשילן ביום טוב או קולה⁴⁴ אותן ואוכלן. ומשלחין חיה בהמה ועופות, אפלו חיים⁴⁵, מפני שמתר לשחט ביום טוב. וכן כל פיצא בזה.

ח. כל דבר⁴⁶ שמתר לשלחו ביום טוב, כשישלחנו לחברו בשורה⁴⁷ - לא ישלחנו בשורה⁴⁸. ואין שורה פחותה משלשה בני אדם. כיצד? הרי ישלח לחברו בהמות או יינות ביד שלשה בני אדם כאחד או ארבעה זה אחר זה⁴⁹, וכלן הולכין בשורה אחת - הרי זה אסור, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל. שלח שלשה מינין ביד שלשה בני אדם כאחד - הרי זה מתר.

משנה, ביצה יד, ב. (47) מתנה. (48) שנראה כאילו שולחם למכור בשוק (רש"י). ורבינו אפרים מפרש שאסור משום שנראה כאילו האחד מוכר, השני לוקח, והשלישי סרסור (מתוך). (49) בכת"י, הגירסא "שלשה או ארבעה בני אדם כאחד, זה אחר זה".

ט. המערב⁵⁰ ערובי תחומין ליום טוב - הרי בהמתו וכליו ופרותיו כמותו⁵¹, ואין מוליכין אותן אלא בתוך אלפים אמה לכל רוח במקום ערובו.

משנה, ביצה לז, א: "הבהמה והכלים כרגלי הבעלים". (51) במקום שאדם קונה שביתתו, גם כליו ובהמותיו נגזרים אחריו.

י. חפצי⁵² הפקר - הרי הן כרגלי מי שצקה בהן⁵³. וחפצי⁵⁴ הפותים⁵⁵ קונין שבייתה במקומן, ויש להן אלפים אמה לכל רוח מקומן; גזרה בעלים פותים משום בעלים ישראל. פרות⁵⁶ שצא חוץ למקומן⁵⁷ וחרו, אפלו במזיד - לא הפסידו את מקומן, מפני שהן פאדם⁵⁸ שצא פאנס וחרו פאנס.

משנה (ביצה לט, א) שלא קנו החפצים שביתה במקומם. [וכן נראה בפירושו של רבינו לתלמוד מס' שבת יח, ב. "סיני" כרך יח עמ' שב]. (53) ומה שפסקו במס' עירובין (מו). הלכה כרבי יוחנן בן גורי ש"חפצי הפקר קונין שביתה במקומן" - אין זה אלא לקולא ולא לחומרא, כי הלכה כדברי המיקל בעירובין, ועיין ראב"ד ומגיד-משנה. (54) עירובין מז, ב. (55) אף-על-פי שלפי הדין אינם קונים שביתה, שהרי הבעלים שלהם אין להם שייכות לדין שביתה כלל (רש"י שם). (56) עירובין מא, ב. (57) בכת"י, הגירסא "חוץ לתחומן". (58) לעיל בהלכות שבת (פרק כז הי"א-ה"ב): "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס... מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו (באונס)... החזירוהו (באונס) כאילו לא יצא".

יא. המוסר⁵⁹ בהמתו לבנו⁶⁰ - הרי היא כרגלי האב⁶¹. מסרה⁶² לרועה, ואפלו נתנה לו ביום טוב -

- 1 הָרִי הִיא כְּרָגְלִי הָרוּעָה⁶³. מְסָרָה לְשָׁנֵי רוּעִים⁶⁴ - הָרִי
2 הִיא כְּרָגְלִי בְּעֻלָּהּ, מִפְּנֵי שְׁלֹא קָנָה אֶחָד מֵהֶן⁶⁵.

(59) משנה, ביצה לו, א. (60) אפילו מסר לו בערב יום-טוב. (61) שדרך בני אדם להפקיד עליהם ביד בניהם, ואין כוונתם למסור ברשותם (מגיד-משנה. מגן-אברהם). (62) ביצה לו, ב. (63) שמסרה ברשותו, כי מערב יום-טוב היה בדעתו שלא לקנות שביתה אצלו אלא אצל הרועה. (64) אפילו מערב יום-טוב. (65) שכמה פעמים נותן כל אחד עירובו למקום אחר, ובאופן כזה יתמטע התחום שלא יהיה לה כ"אם אלפים אמה האמצעיים, ולכן אין דעתו שיהיו נמשכין אחרי הרועים (שער הציון ס' שצו).

- 3 יב. מִי⁶⁶ שְׁזָמַן אֶצְלוֹ אוֹרְחִים בְּיוֹם טוֹב⁶⁷ - לֹא
4 יוֹלִיכּוּ בֵּינָם מְנוֹת לְמָקוֹם שָׂאִין בְּעַל הַסֵּעָדָה יָכוֹל
5 לִילֵךְ בּוֹ; שֶׁכָּל הַסֵּעָדָה כְּרָגְלִי בְּעַל הַסֵּעָדָה, לֹא
6 כְּרָגְלִי הָאוֹרְחִין, אֲלֵא אִם כֵּן זָכָה לָהֶן אַחֲרָי⁶⁸ בְּמְנוֹת
7 אֵלּוּ מִעֶרֶב יוֹם טוֹב.

טו. שוֹר⁸³ שֶׁל רוּעָה⁸⁴ - כְּרָגְלִי אֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר; וְשׁוֹר שֶׁל פֶּטָם⁸⁵ - כְּרָגְלִי מִי שֶׁלָּקְחוּ לְשִׁחְטוֹ בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת בְּעָלָיו לְמַכְרוֹ לְאֲנָשִׁים אַחֲרִים חוּץ מֵאֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִפְּטָם, וְהַכֹּל שׁוֹמְעִין שִׁמְעוּ וּבָאִין לְקָנוֹתוֹ. וְכֵן אִם שִׁחְטוּ בְּעָלָיו בְּיוֹם טוֹב וּמָכַר בָּשָׂרוֹ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַלּוֹקְחִים מוֹלִיךְ מְנוֹתוֹ לְמָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת בְּעָלָיו מִעֶרֶב יוֹם טוֹב כִּף הוּא, שִׁיקְחוּ מִמֶּנּוּ אֲנָשִׁי עִירוֹת אַחֲרוֹת, וְנִמְצָא שׁוֹר זֶה כְּבוֹר שֶׁל עוֹלֵי כָּכָל, שֶׁהוּא מְסוֹר לְכָל.

(83) ביצה לח, א. (84) מגדל בהמות, ולפעמים הוא מוכר לשכניו ומכיריו, וכיון שהשור אינו מפוטם - אין דרך לקנותו מעיירות אחרות, ששור כזה ימצא כל אחד במקומו, לכן אין דעת בעליו רק על אנשי אותה העיר. (85) שמפטם שוורים למכור, ושור כזה באים גם ממקומות אחרים לקנות.

- 8 יג. וְכֵן⁶⁹ מִי שֶׁהָיוּ פְּרוּתָיו מִפְּקָדִין בְּעִיר אַחֲרָת⁷⁰,
9 וְעָרְבוּ בָּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר לְבוֹא אֶצְלוֹ - לֹא יָבִיאוּ לוֹ
10 מִפְּרוּתָיו; שֶׁפְּרוּתָיו כְּמוֹהוּ⁷¹, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן בִּיד
11 אֵלּוֹ שֶׁעָרְבוּ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁיחָד לָהֶן קָרָן
12 זֹוִית⁷²; אֲבָל אִם לֹא יִחַד לָהֶן - הָרִי הֵן כְּרָגְלִי זֶה
13 שֶׁהֵן מִפְּקָדִין אֶצְלוֹ⁷³.

(69) משנה, ביצה לו, ב. (70) מחוץ לתחום. (71) והרי הוא לא הניח עירוב. (72) שהשאל לו מקום בביתו, ואמר לו הרי הבית לפניך, שאין כאן קבלת שמירה (שו"ע ח"מ ס' רצא, וראה ב'מאירי'). (73) שהרי קיבלם לשמור, ובאחריותו הם עומדים.

- 14 יד. בּוֹר⁷⁴ שֶׁל יָחִיד - כְּרָגְלִי בְּעָלָיו⁷⁵; וְשֶׁל אוֹתָהּ
15 הָעִיר - כְּרָגְלִי אֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר⁷⁶; וְשֶׁל עוֹלֵי כָּכָל⁷⁷,
16 שֶׁהֵן מְסוּרִין לְכָל - כְּרָגְלִי הַמְּמַלֵּא מֵהֶן; שֶׁכָּל מִי
17 שֶׁמִּלֵּא מֵהֶן - מוֹלִיכֵן לְמָקוֹם שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ. נִהְיֹות
18 הַמוֹשְׁכִין⁷⁸ וּמַעֲנִיֹות הַנוֹכְעִין⁷⁹ - כְּרָגְלִי כָּל אֲדָם⁸⁰.

(89) משנה, ביצה לו, א. (90) שכיון שהבטיחו לתת לו מערב יום-טוב, העמידו ברשותו לקנות אצלו שביתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהדרי", שאלו רב כהנא ורב אסי לרב: "לאיסור מוקצה לא חששו, לאיסור תחומין חששו?" ושתק רב. ומתוך כך סוברים כמה ראשונים (המובאים ב'משנה ברורה' סי' שצז) שגם הבהמה מותרת, שממה ששתק רב, מוכח שחזר בו.

פרק ששי

(1) נתבאר בו דיני עירובי תבשילין. ונסתיים הפרק בדיני כבוד ימים טובים, ומצות השמחה אשר בהן, ומה שאסור לעשות בין בימים טובים, בין בחולו של מועד מחמת מצות יו"ט, והוא הספד ותענית.

א. יום טוב² שחל להיות ערב שבת - אין³ אופין ומבשלין ביום טוב מה שהוא אוכל למחר בשבת.⁴ ואסור זה - מדברי סופרים⁵, כדי שלא יבוא לבשל מיום טוב לחל; שקל וחמר הוא: לשבת אינו מבשל, כל שכן לחל⁶. לפיכך, אם עשה תבשיל מערב יום טוב, שיהיה סומך עליו ומבשל ואופה ביום טוב לשבת - הרי זה מתר. ותבשיל שסומך עליו, הוא הנקרא עירובי תבשילין.⁷

(2) משנה, ביצה טו, ב. (3) חכמים סמכו את זה על הכתוב (שמות טז, כג): "ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' שבתו שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו, ואת אשר תבשלו בשלו", "מכאן אמר רבי אליעזר, אין אופין (פת ביום-טוב שחל בערב שבת) אלא על האפוי (מיום חמישי), ואין מבשלין (תבשיל) אלא על המבושל (מיום חמישי), מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן התורה", שזה נחשב כאילו התחיל הבישול והאפיה מערב יום-טוב לצורך השבת, וביום-טוב גומר אותה המלאכה שהתחיל בה בחול. אבל מן התורה אין כאן איסור, שכלל הוא בידינו: "צרכי שבת נעשים ביום-טוב" (פסחים מז:). ועיין 'הגהות מיימוניות', וב"י אור"ח סי' תקכו. (5) כרב אשי שהוא מן האמוראים האחרונים (ביצה טו:). ולשמאל ולרובא (שם) הוא משום כבוד השבת, "דאמר קרא (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו", וזכרו מאחר שבא להשכיחו" (שאפשר לשכוח להכין צרכי שבת מחמת יום אחר הוא היום-טוב שהוא טרוד בו), ותיקנו עירוב כדי שיכבדו מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום-טוב (מתוך שעושה עירוב תבשילין יזכור את השבת, ולא יכלה את כל הסעודה ביום-טוב, אלא ישאיר מנה יפה לשבת)."

ב. ולמה⁸ נקרא שמו עירוב? שפשם שהעירוב שעושין פחצרות ומבואות מערב שבת - משום הפר, כדי שלא יעלה על דעתם שמתר להוציא מרשות לרשות בשבת; כך זה התבשיל - משום הפר וזכרון, כדי שלא ידמו ויחשבו שמתר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל בו ביום. ולפיכך נקרא תבשיל זה עירובי תבשילין.⁹

(6) והראב"ד מסביר, כי על-ידי העירוב, הוא מערב צרכי שבת ויום-טוב לעשותם יחד, ולא נחשב כאילו מכין מיום-טוב לשבת אלא עושה אותם יחד עם מה שהתחיל לבשל מערב יום-טוב, והוא גומר אותם ביום-טוב.

בכניסת יום-טוב, וראה למעלה הי"ב. (91) בכתב-יד, תיבת "זה" איננה. (92) שכיון שלא בא לשאול מערב יום-טוב, לא העמידו בעל הכלי ברשותו של שואל, כי חשב שהשואל מצא לו מקום אחר לשאול (גמרא).

יח. שנים⁹³ ששאלו חלוק אחד, האחד שאלו ממנו שיתנו לו שחרית, והשני שאלו ממנו שיתנו לו ערבית - הרי כלי זה כרגלי שני השואלים, ואינם מוליכים אותו אלא במקום ששניהם יכולים להלך בו.

(93) ביצה לו, ב.

יט. פיצד⁹⁴? הרי שערב הראשון ברחוק אלף אמה ממקום החלוק למזרח, וערב השני ברחוק חמש מאות אמה ממקום החלוק למערב - כשלוש מאות אמה הראשון החלוק, אינו מוליכו למזרח אלא עד אלף אמה וחמש מאות אמה ממקום החלוק, שהוא סוף התחום שיכול זה שערב במערב להלך בו; וכשיקח השני כלי זה, אינו מוליכו במערב אלא עד אלף אמה ממקום הפלי, שהוא סוף התחום שיכול זה שערב במזרח להלך בו. לפיכך, אם ערב זה ברחוק אלפים אמה ממקום החלוק למזרח, וזה ברחוק אלפים אמה למערב - הרי אלו לא יזוזהו ממקומו.

(94) ביצה, שם.

כ. וכן⁹⁵ האשה ששאלה מחברתה מים או מלח, ולשה בהן עסטה או בשלה בהן תבשיל - הרי העסה או התבשיל כרגלי שתייה⁹⁶. וכן שנים שלקחו בהמה בשתפות ושחטו ביום טוב, אף-על-פי שלקח כל אחד מנתו - הרי כל הבשר כרגלי שניהן. אבל אם לקחו חבית⁹⁷ בשתפות, וחלקו אותה ביום טוב - הרי חלקו של כל אחד כרגלי; והאיל ותחומין מדברי סופרים - יש ברה בהן, ונחשב כאלו חלק שהגיע לזה היה ברור לו ומבדל בחבית מערב יום טוב, וכאלו לא היה מערב. ואין אתה יכול לומר פן בבהמה. שחלק זה שהגיעו, אפלו נחשב אותו שהיה מבדל בבהמה מערב יום טוב וכאלו היה ברור, הרי נק⁹⁸ מחלקו של חברו כשהיתה הבהמה קיימת, שכל איבריה יונקין זה מזה, ונמצא כל איבר ואיבר מערב מחלקו וחלק חברו, לפיכך הן כרגלי שניהן.

(95) משנה, ביצה לו, א. (96) ואינה רשאית להוליך העיסה והתבשיל אלא במקום ששתיהן יש להן הרשות ללכת, כיון שנתערב בהם דבר שקנה שבייתה אצל אחר, ואף שזהו רק דבר מועט, אינו בטל - מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום-טוב, וכל דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטל (ביצה לט.). (97) של יין. (98) בגמרא שם, על שיטה זאת של רב, האוסר את הבהמה "דקא ינקי תחומין

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וַיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם לְעָרֵב עַל כָּל הָעֵיר . . . כו' וּלְמַחֵר מִכְרִיו וְאוֹמַר . . . כו'".

במצות עירוב תבשילין מצינו דבר שאינו באף מצוה אחרת שגם אם אפשר להוציא בה אחרים ידי חובה לא מצאנו שיש להכריז ולומר שמוציאים ידי חובה את כל הדברים בעיר הזו.

והביאור בזה: בהכנסת אורחים מתבטאת במיוחד מצות "ואהבת לרעך כמוך" כי אף שמצוותה כל השנה יש בה דגש מיוחד בימים טובים, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות אבל ריש פ"ד) "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולא למנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו, ואינו מאכיל לעניים ולמרי הנפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כרסו . . . ושמוחה כזו קלון היא להם שנאמר . . . כו'".

כשמזכירים לאדם כבר בערב יו"ט שעליו לטרוח גם בהכנת תבשילי השבת הרי שמתוסף על ידי זה גם בהכנת התבשילים של יו"ט מבעוד מועד עבור כל האורחים הבאים לביתו ביו"ט, ונמצא שביסודה של מצות עירוב תבשילין מודגש הענין של אהבת ישראל ולכן יש בה ההכרזה: "לכל ישראל הדרים בעיר הזאת" ואח"כ מוסיף ומעלה בקדש כשמכניס האורחים ביו"ט עצמו.

יין מלכות ספר זמנים סימן כא

(24 ביצה טז, ב. 25) "זכין לאדם שלא בפניו".
(26 ביצה טז, ב: "מכריז רבי יעקב בר אידו, מי שלא הניח עירוב תבשילין - יבוא ויסמוך על שלי. ועד כמה? אמר רב נהומי בר זכריה משמיה דאבבי, עד תחום שבת. אבוי דשמואל מערב אכולה נהרדעא (על כל נהרדעא), ר' אמי ור' אסי מערבי אכולהו טבריה (על כל טבריה)".

ח. המניח עירובי תבשילין חייב לברך²⁷: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על מצות עירוב. ואומר: בעירוב זה יתר לי לאפות ולבשיל²⁸ מיום טוב שלמחרת²⁹ לשבת. ואם זכה בו לאחרים - יאמר: לי ולפלוגי ולפלוגי, או לאנשי העיר כולם, לאפות ולבשיל מיום טוב לשבת.³⁷

(27 פסחים ז, ב: "כל המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן". ולשון הרמב"ם (הל' ברכות פ"א ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים (חכמים) בין מצוה שהיא חובה מדבריהם... בין מצוות שאינן חובה, כגון עירוב ונטילת ידים, מברך על הכל קודם לעשייתן אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות, והיכן צונו? בתורה שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר יאמרו לך תעשה", נמצא ענין הדברים והציען כך הוא, אשר קדשנו במצוותיו שצוה בהן לשמוע מאלו שצונו להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגילה, וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים". (28) נוסח הגאונים: "ברין יהא שרא לנא, לאפווי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי

ג. עירובי תבשילין - שיעורו אין פחות מקצית, בין לאחד⁸ בין לאלפים⁹. ואין עושין עירוב זה לא בפת ולא בריפות¹⁰ וכיוצא בהן, אלא בתבשיל¹¹ שהוא פפרפת¹², כגון בשר ודגים וביצים וכיוצא בהן. ואפלו עדשים שבשולי קדרה. ואפלו שמנונית שעל גבי הסבין שחזקין בה הצלי - גורדו, אם יש בה קצית - סומך עליו משום עירובי תבשילין.

(7 ביצה טז, ב. 8) לאיש אחד. (9) לכמה אלפי איש (וראה בפ"א מהל' עירובין ה"ט). (10) חטים כתושות (משלי כז, כב). (11) דבר מבושל. (12) שמלפתים בה את הפת (שאוכלים הלחם אתה).

ד. תבשיל¹³ שאמרו לענין עירוב זה - אפלו צלי, אפלו שלוק¹⁴, אפלו כבוש¹⁵ או מעשן¹⁶. אפלו דגים קטנים שהדיחן במים חמין, והדחתן היא בשולן לאכילה - הרי זה סומך עליהן.

(13) ביצה טז, ב. (14) מבושל יותר מדי. (15) שרוי במים יום שלם, או בחומץ וציר עד כדי שיתננו על האש ויתחיל להרתח. (16) "ירושלמי" (נדרים פרק ו ה"א).

ה. וצריך¹⁷ שיהיה עירוב זה מצוי עד שיאפה כל מה שהוא צריך לאפות, ולבשל כל שהוא צריך לבשל, ויחם חמין כל שהוא צריך. ואם נאכל העירוב או אבד או נשרף קדם שיבשל או יאפה - הרי זה אסור לאפות ולבשל או להחם אלא מה שהוא אוכל ביום טוב בלבד. התחיל¹⁸ בעצתו¹⁹ או בתבשילו²⁰, ונאכל העירוב או אבד - הרי זה גומר²¹.

(17) משנה, ביצה טז, ב. (18) ביצה יז, ב. (19) שהתחיל ללוש. (20) לחתוך הירק וכדומה, אפילו לא שם אותם עדיין על האש, שמשום הפסד אוכלין הקילו חכמים באיסור שאינו אלא מדרבנן ('מאיר'). (21) לאפות ולבשל מה שהתחיל.

ו. המניח עירובי תבשילין כדי שישמך עליהם הוא ואחרים - צריך לזכות להן בדרך שמזכה בעירובי שבת²³. וכל שזוכה בעירובי שבת - זוכה בעירובי תבשילין, וכל שאינו זוכה באתו עירוב - אינו זוכה בזה.²³

(22) עירובין פ, א. (23) עיין למעלה בהל' עירובין פ"א ה"ב בפרטות.

ז. ואינו²⁴ צריך להודיע²⁵ לאלו שזכה להן מערב יום טוב, אבל הן צריכין לידע שפכר זכה להן אחר וערב להן, ואחר כך יסמכו עליו ויבשלו ויאפו. אף-על-פי שלא ידעו אלא ביום טוב - הרי אלו מתירין. ויש²⁶ לו לאדם לערב על כל העיר ועל כל הקרוב אליה בתוך התחום, ולמחרת מכריז ואומר: כל מי שלא הניח עירובי תבשילין יסמך על עירובי.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י' תמוז - ספר זמנים - הל' שביתת יום טוב קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הריני מניח עירובי מעתה". (37) ולמחר אין צריך לומר כלום (שו"ע או"ח סי' תקכו).

יב. פיוצא³⁸ בו: היו לפניו שתי פלגלות³⁹ של טבל⁴⁰ ביום טוב⁴¹ ראשון - ואמר: אם היום חל - תהיה זו תרומה על זו, ואם היום קדש - אין בדברי כלום. וקורא עליה שם⁴² ומניחה⁴³. ולמחר בשני חוזר⁴⁴ ואומר: אם היום קדש - אין בדברי כלום, ואם היום חל - תהיה זו תרומה על זו. וקורא עליה שם ומניחה, בדרך שקרא עליה בראשון. ומניח את זו שקרא עליה שם תרומה, ואוכל את השנייה.⁴⁵

(38) עירובין לט, ב. (39) סלים. (40) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, ואסור לאכול ממנה, נקראת טבל, טב-לא, שאינה טובה לאכילה. (41) ואסור להפריש תרומות ומעשרות ביום-טוב (ראה הל' יום-טוב פ"ד הכ"א). (42) תרומה. (43) ואינו אוכל ממנה. (44) לאותה הכלכלה שאמר עליה אתמול (רש"י).

יג. במה⁴⁵ דברים אמורים? בשני ימים טובים של גלויות; אבל בשני ימים טובים של ראש השנה, אם שכח ולא הניח ביום רביעי - שוב אינו מניח, אלא סומך על אחרים, אם ערכו עליו, או מקנה קמחו⁴⁶ למי שערכו, או יהיה אסור לאפות ולבשל לשבת. וכן אם שכח ולא הפריש תרומה מיום רביעי - שוב אינו מפריש עד מוצאי שבת⁴⁷.

(45) ביצה ו, א: "רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי בשני ימים-טובים של ראש השנה. חזייה דהוה עציב. אמר ליה: "אמאי עציב מר?" אמר ליה: "דלא אותיבי עירוב תבשילין", אמר ליה: "ולותיב מר האדינא (עכשיו), מי לא אמר רבא: מניח אדם עירוב תבשילין מיום-טוב לחבירו ומתנה?" אמר ליה: "אימר דאמר רבא, בשני ימים-טובים של גלויות, בשני ימים-טובים של ראש השנה - מי אמר?". (46) בכת"י, תיבת "קמחו" איננה. (47) כבר כתב הרמב"ם (למעלה פ"א הכ"ד): "שני ימים-טובים של ראש השנה, קדושה אחת הן, וכיום אחד הן חשובים לכל אלו הדברים", אם כן אי-אפשר להתנות "אם היום יום-טוב ולמחר חול", כיון שהם נחשבים ליום אחד.

יד. כל הדברים האלו שאמרנו היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על פי הראיה, והיו בני הגלויות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק, לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בני ארץ ישראל; אבל היום, שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו - אין יום טוב שני להסתלק מן הספק, אלא מנהג בלבד.

טו. ולפיכך אני אומר, שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה, לא ערובי תבשילין ולא ערובי תצרות ולא שתופי מבואות, ואינו מעשר הטבל על תנאי; אלא הפל מערב יום טוב בלבד⁴⁸.

שרגא (ולהדליק הנר) ולמעבד כל צרכנא" (או"ח סי' תקכו). אבל יש אומרים שאין צריך להזכיר "לאדלוקי שרגא" שלא הצריכו עירוב אלא לצרכי אכילה ולא להדלקת הנר (הרשב"א ב'עבודת הקדוש', ועיין ב'מאירי' בשם 'תוספות', וב'בירור הלכה' למסכת ביצה כא: ציון י'). (29) כגון שחל יום-טוב ביום הששי וביום השבת. או בארץ ישראל, שיום-טוב אינו אלא יום אחד בלבד, ביום ששי. אבל בימים-טובים של גלויות, וחל יום-טוב ביום חמישי וששי, ומניח את העירוב בערב יום-טוב שהוא יום רביעי - לא שייך לומר "שלמחר", שהרי אסור לבשל לשבת אלא ביום-טוב שני, ולא ביום-טוב ראשון (מגיד-משנה להלן ה"ב - לחם-משנה).

ט. מי³⁰ שלא הניח ערובי תבשילין ולא הניחו לו אחרים - פשם שאסור לו לבשל ולאפות, כך קמחו ומאכלו אסור. ואסור לאחר שהניח לעצמו לבשל ולאפות לזה שלא הניח, עד שיקנה לו; שנמצא זה מבשל ואופה שלו, שהרי קנהו. ואם רצה, יתן אחר כך לזה שלא הניח במתנה³¹.

(30) ביצה יז, א. (31) ואם לא קיבל לאכול מאחרים, אמר רב הונא (ביצה כא:): "מי שלא הניח עירוב תבשילין, אופין לו פת אחת ומבשלין לו קדירה אחת, ומדליקין לו את הנר. משום רבי יצחק אמרו, אף צולין לו דג קטן, כדי חייו שרו לו רבנן". אבל רבינו והרב האלפסי השמיטו מימרא זו, ולא הביאוה. וראה 'בירור הלכה' שם.

י. מי³² שלא הניח ערובי תבשילין, ובשל ואפה לאכל ביום, והותיר, או שזמן אורחים ולא באו - הרי זה אוכל המותר למחר. ואם³³ הערים - הרי זה אסור לאכלו. עבר ואפה ובשל לשבת - אין אוסרין עליו. ולמה החמירו ואסרו על המערים ולא אסרו על המזיד? שאם תתיר למערים - נמצאו הפל מערימין, וישתקע שם ערובי תבשילין; אבל המזיד אינו מצוי, ואם עבר היום - לא יעבר פנים אחרת.

(32) משנה, ביצה טו, ב: "מבשל הוא ליום-טוב, ואם הותיר - הותיר לשבת". (33) ביצה יז, ב.

יא. שני ימים טובים³⁴ שחלו להיות בחדמישי וערב שבת - עושה ערובי תבשילין מיום רביעי, שהוא ערב יום טוב. שכח³⁵ ולא הניח - מניחו בראשון ומתנה. כיצד? מניח ערובי תבשילין ביום חמישי ואומר: אם היום יום טוב ולמחר חל³⁶ - למחר אבשל ואפה לשבת ואני צריך כלום; ואם היום חל ולמחר יום טוב - בערוב זה יתר לי לאפות ולבשל למחר מיום טוב לשבת³⁷.

(34) בכת"י נוסף: "של גלויות". שהרי הדין השני להניח ביום-טוב ראשון על תנאי, אפשר רק בשני ימים-טובים של גלויות, ולא בשני ימים-טובים של ראש השנה, כמבואר להלן הלכה יג. (35) ביצה יז, א. (36) בכת"י הגירסא: "חול אין בדברי כלום, ואם היום חול ולמחר יום-טוב,

ימים טובים⁶⁰ - כלם אסורים בהספד⁶¹ ותענית⁶².
 ותיב אדם להיות בהן שמחה⁶³ וטוב לה, הוא ובניו
 ואשתו ובניו בניו⁶⁴ וכל הנלוים עליו, שנאמר:
 ושמחת בתגד וגומר. אף-על-פי שהשמחה האמורה
 כאן היא קרפן שלמים, כמו שאנו מבארים בהלכות
 חגיגה, יש בכלל אותה שמחה לשמח הוא ובניו
 ובניו ביתו, כל אחד כראוי לו.

(60) חג השבועות וראש השנה. (61) משנה, מועד קטן כז,
 א. (62) פסחים סח, ב. (63) פסחים קט, א. (64) בכת"י,
 הגירסא: "ובני ביתו".

יח. פיצד⁶⁵ הקטנים - נותן להם קליות
 ואגוזים ומגדנות, והנשים - קונה להן בגדים
 ותכשיטים נאים כפי ממונו, והאנשים - אוכלין
 בשר ושתיין יין; שאין שמחה אלא בבשר, ואין
 שמחה אלא ביון. וכשהוא אוכל ושותה - חיב
 להאכיל לגר ליתום ולאלמנה⁶⁶ עם שאר העניים
 האמללים. אבל מי שנוצל דלתות חצרו, ואוכל
 ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה
 לעניים ולמרי נפש - אין זו שמחת מצוה,
 אלא שמחת פרס; ועל אלו נאמר: זבחתם
 כלחם אונים להם, כל אכליו ישמאו, פי לחמם
 לנפשם. ושמחה פזו קלון היא להם, שנאמר:
 וזריתי פרש על פניכם, פרש חגיכם.

(65) פסחים קט, א: "תנו רבנן, חייב אדם לשמח בנו ובני
 ביתו ברגל, שנאמר: 'ושמחת בחגך', במה משמחם? ביין.
 רבי יהודה אומר: 'אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להן',
 אנשים - ביין, ונשים - בבבל בבגדי צבעונים, בארץ ישראל
 בבגדי פשתן מגוהצים". (66) שנאמר (דברים טז, יד):
 'ושמחת בחגך, אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר
 והיתום והאלמנה אשר בשעריך'.

יט. אף-על-פי⁶⁷ שאכילה ושתיה במועדות בכלל
 מצות עשה, לא יהיה אוכל ושותה כל היום
 פלו⁶⁸, אלא כף היא הדת⁶⁹: בפקר⁷⁰ משפמיין כל
 העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומתפללין
 וקורין בתורה בענין היום, וחוזרין לבתייהם
 ואוכלין, והולכין לבתי מדרשות, קורין ושונים
 עד חצי היום, ואחר חצות היום מתפללין תפלת
 המנחה, וחוזרין לבתייהן לאכל ולשתות שאר
 היום עד הלילה.

(67) ביצה טו, ב. (68) "כתוב אחד אומר (דברים טז, ח):
 'עצרת לה' אלקיך', וכתוב אחד אומר (במדבר כט, לה):
 'עצרת תהיה לכם', הא כיצד? רבי יהושע אומר: "חלקהו,
 חציו לה' וחציו לכם", חציו אוכל ושותה, וחציו יושב
 ושונה. (69) הדין. (70) במגילה כג, א אמרו: "ביום-טוב
 מאחרין לבוא" (לבית הכנסת). ועיין ב'פרישה' ל'טור' אור"ח
 סי' תקכט סק"ה, וב'בירור הלכה' למסכת ביצה טו: ציון ה.

(48) ואף שמקור הדין הזה, להתנות תנאי על שני ימים-
 טובים של גלויות, הוא מדברי רבא, שהיה מהאמוראים
 האחרונים - הרי כתב רבינו בהל' קידוש החודש פ"ה ה"ג:
 "ומאמתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה, מסוף
 חכמי הגמרא, בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם
 בית-דין קבוע, אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי גמרא
 עד ימי אבני ורבא - על קביעת ארץ ישראל היו סומכין".
 ואף שבגמרא מבואר ב"עובדא דרבינא הוה יתיב קמיה דרב
 אשי", שהדין הזה נהג גם בימי רב אשי? - הרי כתב
 הרמב"ם בהקדמתו לספר 'משנה תורה' בסדר קבלת
 החכמים: "שמכלל החכמים שקיבלו מרבא, רב אשי
 ורבינא", אם כן היו גם הם בדורו של רבא שנהג עד אז
 סדר קביעת ארץ ישראל (מפרשי הרמב"ם). והראב"ד כאן
 כותב על חידושו של הרמב"ם בדין זה: "אף-על-פי שיש
 בדבריו כעין טעם, לא ראינו הגאונים הראשונים שחלקו
 בדבר זה, שהרי כל-שכן הוא, אם היום השני חול גמור הוא,
 בוודאי שיכול לעשות עירוב בשני ימים-טובים של גלויות".
 אבל דעת הרמב"ם היא שמכיון שאנחנו יודעים שהיום
 הראשון הוא יום-טוב ודאי, והשני נשאר בידנו בתור מנהג,
 אם כן יש כאן יום-טוב ודאי מצד המנהג, ואי-אפשר
 להתנות עליו מספק - אם חול הוא.

טז. פשם⁴⁹ שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל
 ימים טובים⁵⁰; שנאמר: לקדוש ה' מקבד⁵¹, וכל
 ימים טובים נאמר בהן: מקרא קדש. וכבר
 בארנו⁵² הפסוד⁵³ והענוג⁵⁴ בהלכות שבת. וכן
 ראוי לאדם שלא יסעד בערבי ימים טובים מן
 המנחה⁵⁶ ולמעלה, בערב שבת, שדבר זה בכלל
 הפסוד. וכל המבזה את המועדות⁵⁷, כאלו נטפל⁵⁸
 לעבודת כוכבים⁵⁹.

(49) ביצה טו, ב. (50) מצוה לכבד ולענג. (51) ולפני
 זה, כתוב 'וקראת לשבת עונג', הרי כאן עונג וכבוד. והגאון
 האדר"ת העיר (בהגהותיו על הרמב"ם) על האחרונים
 שהסתפקו אם יש מצות עונג ביום-טוב כמו בשבת, ולא
 הביאו דברי רבינו אלה. ועיין למעלה פ"ב ה"ט. (52) בהל'
 שבת (פ"ל, ה"ב). (53) לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין,
 להתלבש בבגדים נאים ובכסות נקיה (שם). (54) לתקן
 תבשיל שמן ביותר, ומשקה מבוסס - הכל לפי ממונו,
 לאכול סעודות, לקבוע אותן על היין, לבצוע על שתי
 ככרות, אכילת בשר ושתיית יין (שם). (55) פסחים צט, ב.
 (56) מנחה קטנה, וחצי שעה לפנייה (ראה למעלה פ"ל מהל'
 שבת ה"ד במגיד-משנה וכסף-משנה), כדי שיאכל סעודת
 יום-טוב בערב לתיאבון. (57) פסחים קיח, א. שאינו מכבד
 ומענג הימים-טובים. ואי אפשר לפרש "המועדות" חולר-
 של-מועד ובעושה מלאכה (כמו שפירש רשב"ם שם) -
 שהרי לדעת רבינו (להלן פ"ז ה"א) אין חול-המועד אסור
 במלאכה מן התורה, ואין סברא לומר שהוא כעובד עבודה-
 זרה. וכן כתבו ה'תוספות' בחגיגה יח. ד"ה חולו.
 (58) נתחבר. (59) שנאמר (שמות לד י"ח): "אלהי מסכה
 לא תעשה לך, את חג המצות תשמור".

יז. שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר

בפניו, אף-על-פי שימים אלו אסורין בהספד 27
ותענית; אבל לאחר הקבורה - אסור לספד בהן. 28

(74) מועד קטן כז, ב: "אמר רב פפא: אין מועד בפני תלמיד חכם".

כג. אין⁷⁵ מניחין משת המת ברחוב במועד, שלא 29
להרגיל את ההספד, אלא מביתו לקברו⁷⁶. ואין⁷⁷ 30
מתאבלין⁷⁸ במועד. וכן אין קורעין ולא מברין⁷⁹ 31
ולא חולצין הכתף⁸⁰ במועד על המת, אלא קרוביו 32
שהן חביבין להתאבל עליו⁸¹. ואם היה חכם⁸² או 33
אדם פשוט⁸³, או שהיה עומד עליו בשעת נטילת 34
נשמה - הרי זה קורע עליו במועד אף-על-פי 35
שאינו קרובו. ואין קורעין ביום טוב שני כלל, 36
ואפילו קרוביו של מת. 37

(75) (משנה, מועד קטן כז, א. (76) כלומר כשהקבר מוכן (שו"ע או"ח סי' תקמז). (77) משנה, מועד קטן כד, ב. (78) לא חלה עליו אבילות, דמצוות-עשה של שמחת הרגל שהיא מצוה של רבים, דוחה אבילות שהיא של יחיד (מועד קטן יד:). (79) סעודה ראשונה שעושין לאכל אחרי הקבורה. (80) ועכשיו לא נהגו לחלוץ הכתף לאבילות אפילו בחול (שו"ע יו"ד סי' שמ). (81) הם שבעה קרובים. אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו, ואשתו. (82) מועד קטן כה, א. (83) הגון (שם).

כד. נשים⁸⁴ במועד: בפני המת - מענות, אבל לא 38
מטפחות ולא מקוננות; נקבר המת - אינן מענות. 39
בראשי חדשים וחנוכה ופורים: בפני המת - מענות 40
ומטפחות, אבל לא מקוננות. אי זהו ענוי? שפלן 41
עונות פאחת. קינה? אחת אומרת וכלן עונות. 42
ואסור⁸⁵ לאדם שיעורר⁸⁶ על מתו קדם לרגל שלשים 43
יום, כדי שלא יבוא הרגל והוא נעצב, ולבו דואג 44
וכואב מזכרון הצער; אלא יסיר הדאגה מלבו, ויכון 45
דעתו לשמחה⁸⁷. 46

(84) משנה, שם כה, ב. (85) משנה, שם ח, א. (86) הספד. (87) לקיים מצות התורה: "ושמחת בחגך".

כ. פשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל - לא 1
ימשך בינו ובשחוק וקלות ראש, ויאמר, שכל 2
מי שיוסיף בזה - ירבה במצות שמחה; 3
שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה 4
שמחה, אלא הוללות וסכלות, ולא נצטיינו על 5
ההוללות והסכלות, אלא על השמחה שיש בה 6
עבודת יוצר הכל; שנאמר: תחת אשר לא עבדת 7
את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לכב מרב כל. 8
הא למדת, שהעבודה בשמחה. ואי אפשר לעבד 9
את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות 10
ראש ולא מתוך שכרות⁷¹. 11

(71) ברכות לא, א.

כא. חביבין⁷² בית דין להעמיד שוטרים ברגלים, 12
שיהיו מסבבין ומחפשיין בגנות ובפרדסים ועל 13
הנהרות, כדי שלא יתקבצו לאכל ולשתות שם 14
אנשים ונשים ויבואו לידי עברה. וכן יזהירו בדרך 15
זה לכל העם, כדי שלא יתעורבו אנשים ונשים 16
בבתיהם לשמחה, ולא ימשכו בינו, שמא יבואו 17
לידי עברה⁷³. 18

(72) מקור הדברים בתוספתא (סוכה פ"ד ה"א): "בראשונה כשהיה שמחת בית השואבה, אנשים רואים מבנים ונשים רואות כבחור, וכשראו בית-דין שהם באים לידי קלות ראש, עשו שלש גזוזטראות בעזרה, כנגד שלש רוחות, ששם נשים יושבות ורואות בשמחת בית השואבה, ולא היו מעורבין". (73) קידושין פא, א: "אמר אבין: סקבא דשתא - ריגלא" (ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה - ימות הרגל, שיש קבוצות אנשים ונשים לשמוע דרשה, ונושאים ונותנים זה עם זה, רש"י).

כב. ימים שבין ראשון ושביעי של פסח וראשון 19
ושמיני של חג הסוכות, והן בגולה ארבעה בתוך 20
הפסח וחמשה בתוך החג - הם הנקראין חלו של 21
מועד, ונקראין מועד. ואף-על-פי שהם חביבין 22
בשמחה ואסורין בהספד ותענית, מתר לספד בהן 23
תלמיד חכם בפניו⁷⁴; אבל לאחר שיקבר - אסור 24
לספדו בהן. ואין צריך לומר בראשי חדשים, 25
בחנוכה ובפורים, שסופדין בהן תלמידי חכמים 26

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ד' י' תמוז ה'תשפ"ב

במקוה כשר. החוצץ בטבילה חוצץ בטבילה. וכל דיני 7
נטילה לחולין ולתרומה. דין הנוטל שתי ידיו משטיפה 8
אחת. כל ספק ידיים לחולין ולתרומה טהור.

א. קבר בארנו², שנטילת ידים³ וטבילתן⁴ מדברי 47
סופרים. וידיים שצריכות טבילה - אין מטבילין אותן 48
אלא במקוה פשוט שיש בו ארבעים סאה; שפמקום 49

יום ראשון ד' תמוז ה'תשפ"ב

הלכות מקואות

פרק אחד עשר

(1) יבאר שידיים הצריכות טבילה אין מטבילים אותם אלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משום שהראשונים מטמאים אותם. (16) ולא נטהרו הידיים. [במשנה כתוב: "ונמצא על ידיו קיסם או צרור" ופירש הר"ש: אף על פי שהם רפויים ואינם חוצצים ואף על פי כן ידיו טמאות, מפני שנטמאו במים שעל הצרור. ובהתאם לפירושו זה הוא מבאר את הנימוק שנאמר במשנה. אולם מלשון רבינו ששינה וכתב "דבר חוצץ", משמע שידיו נשארו טמאות מפני החציצה (בהלכה ב למדנו, שכל החוצץ בטבילה חוצץ בידיים). ומזה יוצא, שאם אין חציצה - נטהרו ידיו. והרא"ש והרע"ב קיבלו פירושו של הר"ש]. (17) ואין מטהרים את הידיים עצמן. בפירושו למשנה מבאר רבינו מפני שלא התכוון אלא להעביר את המים הראשונים ולא לטהר את הידיים, ומזה יוצא, שאם התכוון לטהר ידיו - נטהרו. אולם כאן כתב סתם "ידיו טמאות כשהיו" ולא תלה הדבר בכונתו.

ד. הידיים מתטמאות ומתטהרות עד הפרק¹⁸. כיצד? נטל את הראשונים עד הפרק ונטל המים השניים חוץ לפרק¹⁹ וחזרו מחוץ לפרק לידי - הרי ידיו טהורות, שהמים השניים טהורין הן²⁰. נטל את הראשונים והשניים חוץ לפרק²¹ וחזרו לידי - נטמאת ידו; שהמים הראשונים שחוץ לפרק נטמאו מחמת ידיו²², ואין המים השניים מטהרים מים שחוץ לפרק²³, ולפי שחזרו המים שחוץ לפרק לידי טמאיהן.

(18) המקום שמתחברים בו איברי הגוף או חלקי איברים נקרא "פרק", וכאן הכוונה למקום חיבור חלקי יד האדם. רבינו לא ביאר לאיזה פרק התכוון וגם בפירושו למשנתו לא גילה כוונתו. [רש"י בחולין קו, ב מפרש: הפרק השני היינו אמצע האצבעות]. ובאורח חיים סימן קסב נפסק להלכה שנטילת ידיים עד מקום חיבור האצבעות לכף היד. טומאת ידיים לא גזרו אלא עד מקום הפרק אבל למעלה מן הפרק לא גזרו ואין מקום זה מתטמא, אלא כשנטמא כל הגוף. (19) כלומר, גם חוץ לפרק. (20) לא נגעו במקום טמא וגם לא במים טמאים. (21) גם בבבא זו המדובר כששפך בתוך הפרק וגם מחוץ לפרק. (22) המים שנשארו על הידיים בתוך הפרק לא נטמאו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, אבל המים הנמצאים מחוץ לפרק נטמאו מנגיעתם בידיו בתוך הפרק. (23) כמו שאמרנו: ומתטהרות עד הפרק.

ה. נטל את הראשונים לידי אחת, ונטלך ונטל את השניים לשתי ידיו - טמאות; שהשניים מתטמאין מחמת היד שלא נטלה במים ראשונים, וחוזרין ומטמאין את היד השנייה²⁵. נטל את הראשונים לשתי ידיו ונטל את השניים לידי אחת - האחת²⁶ טהורה. נטל ידו אחת ושפשפה בחברתה - נטמאו המים שעליה מחמת חברתה שלא נטלה וחוזרין ומטמאין את היד שנטלה²⁷. שפשפה בראשו או בכף - הרי זו טהורה²⁸.

(24) קירב את ידיו זו לזו ושפך שנית על שתייהן. (25) למעלה בהלכה ג נתבאר, שהמים הראשונים שנשארו

1 שהאדם טובל - בו פלים וידיים טובלין⁵. אכל ידיים
2 שאין צריכות אלא נטילה בלבד, אם הטבילין במי
3 מקנה - טהורין⁶. ואם הטבילין במים שאובין, בין
4 בכלים בין בקרקעות - לא טהרו ידיו⁷, עד שיפלו
5 המים השאובים מן הפלי על ידיו; שאין נוטלין
6 לידיים אלא מן הפלים ומכח נותן⁸, כמו שבארנו
7 בהלכות ברכות.

(2) בהלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה ח ופרק יב הלכה י"ב. (3) שפיכת מים מכלי על הידיים מטהרת לחולין ולתרומה. (4) לקודש. (5) תוספתא מקוואות פרק א הלכה ו. והתוספתא מסיימת: אין אדם טובל - אין ידיים וכלים טובלין. (6) בחולין קו, ב אמרו: כל גופו טובל - ידיו לא כל שכן. (7) אפילו יש בהם ארבעים סאה. כן כתב בפירוש בהלכות ברכות פרק ו הלכה ה. (8) מכוחו של אדם השופך. בחולין קז, א "האי אריתא דלאי (סילון - רש"י שם) אין נוטלין ממנו לידיים, דלא אתו מכוח גברא (שלא הגיעו מכוח בן אדם)".

8 ב. כל החוצץ בטבילה - חוצץ בידיים, בין בטבילתן
9 בין בנטילתן. וכל העולה למדת המקוה, כטיט הנרוק⁹
10 - עולה לשעור הרביעיית שנוטלין בהן הידיים. וכל
11 הנוטל ידיו צריך לשפשף¹⁰.

(9) טיט רך שאפשר להוריקו מכלי לכלי. (10) לשפשף ידיו זו בזו.

12 ג. הנוטל שתי ידיו לתרומה¹¹ - צריך לחזור ולטל
13 פעם שנייה במים שניים, כדי להסיר המים שעל גב
14 ידיו; שהרי המים שנטל בהן תחלה, והן הנקראין
15 מים ראשונים, נטמאו בידיה¹². לפיכך, אם נפל
16 כפר של תרומה לתוך המים שנטל בהן ידיו תחלה
17 - נטמא¹³; ואם נפל לתוך המים השניים - לא
18 נטמא¹⁴. ואם נטל ראשונים ושניים למקום אחד
19 ונפל שם כפר של תרומה - נטמא¹⁵. נטל את
20 הראשונים ונמצא על ידיו דבר חוצץ¹⁶ והסירו
21 ונטל את השניים - הרי ידיו טמאות כשהיו; שאין
22 המים השניים מטהרין אלא הנשאף מן המים
23 הראשונים על גבי ידיו¹⁷.

(11) דעת רבינו שלחולין מספיקה שפיכה אחת ולא אמרו מים שניים אלא לתרומה בלבד. (12) גזרו חכמים שסתם ידיים דינן כשני לטומאה ומיטהרות בנטילה או בטבילה. (13) גזרו חכמים שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה) ולפיכך נטמאה התרומה שנגעה במים שנגעו בידיים. (14) ולמה לא נטמאו השניים מן הראשונים ויטמאו את התרומה? ומתקבל על הדעת תירוצו של בעל התוספות יום טוב, שכן הייתה תקנת חכמים, שהמים הראשונים שנשארו על היד לא יטמאו לא את הידיים ולא את השניים, שאם לא כן לא תיטהרנה ידיים לעולם, כי השניים מתטמאים מן הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידיים. (15) ואפילו אם רבו השניים על הראשונים,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ד' תמוז - ספר טהרה - הלכות מקואות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ליטול ידיו משארות זו. ורוב הפוסקים - וביניהם גם הראב"ד - קיבלו פירושם. ודווקא לשני בני אדם מספיק רביעית למים שניים, אבל לא משלושה ולמעלה. (39) ארבע רביעיות בלוג וכשאתה מחלק חצי לוג, שהוא שתי רביעיות - לארבעה, מגיע חצי רביעית לאחד. ואף על פי שמספיק חצי רביעית לאדם - צריך שיהיה בכלי רביעית בתחילה. (40) בתוספת מים, שהרי אין כל אפשרות ליטול מאתיים ידים בלוג אחד מים (כסף משנה).

ט. כלי שהיה בו רביעית מים כשרים לנטילת ידים ונתן לתוכו מעט מים פסולין לנטילת ידים - הרי אלו כשרין.⁴¹ נטל מן הכלי כשעור שנתן ונשארה רביעית בלבד כשהיתה - הרי זו פסולה.⁴² מפני שהמים הפסולין השלימו שעור הרביעית.⁴³

(41) כמו מקווה שיש בו ארבעים סאה ונתן לתוכו שאובים (למעלה פרק ד הלכה ו). (42) בזבחים שם: "כל המשלים למי מקווה משלים לכיור, לרביעית (לנטילת ידיים) - אינו משלים". ומפרש רב פפא שהכוונה לנתן סאה (שאובים למקווה) ונטל סאה: במקווה כשר (למעלה פרק ד הלכה ז) ולרביעית פסול, אם הייתה רביעית מכוונת והוסיף פסולים ואחר כך נטל מן התערובת. (43) שהרי לא נשארה רביעית מים מן הכשרים לבדם.

י. כל המים הפסולין לנטילה במים ראשונים, כן הן פסולין במים שניים.⁴⁴ וכל כלי שאין נוטלין ממנו במים ראשונים, כן אין נוטלין ממנו מים שניים; וכשם שצריך להיות המים הראשונים מפת אדם, כן המים השניים.

(44) נתבאר למעלה בהלכה ג שלא הצריכו חכמים מים שניים אלא לתרומה בלבד אבל לא לחולין. ובדיני נטילת ידיים (בהלכות ברכות פרק ו) לא הזכיר רבינו כלל מים שניים.

יא. כבר בארנו בפרק ששי מהלכות ברכות כל מיני המים הפסולין לנטילת ידים והכשרין, וכל הכלים שנוטלין בהן לידים ושאין נוטלין, ואי זו נתינה היא מפת נותן וכשרה ואי זו נתינה אינה מפת נותן ופסולה; וכל אותן הדברים שבארנו שם בנטילת ידים לפת חליו, כן הן לתרומה.⁴⁵ וכשם שכל ספק ידים טהור לחליו, כמו שבארנו שם, כן הן לתרומה כל ספק ידים טהור.

(45) פירוש, כל-שכן לתרומה.

יב. דבר ברור וגלוי, שהטמאות והטהרות גזרות הכתוב הן, ואינן מדברים שיעותו של אדם מברעתו, והרי הן מפלל החקים. וכן הטבילה מן הטמאות מפלל החקים הוא; שאין הטמאה טיט או צואה שמתעבר במים, אלא גזרת הכתוב היא. והדבר תלוי בכוננת הלב, ולפיכך אמרו חכמים: טביל ולא החזק.⁴⁶ - כאלו לא טביל. ואף על פי כן.⁴⁷ רמז יש

על היד אינם מטמאים, אבל זה נאמר באותה היד שעליה נשפכו, כדי לטהרה, אבל מטמאים הם את היד השנייה שנגעה בהם. (26) זו שנטל אותה שנית. (27) מי הנטילה אמנם אינם מתטמאים מטומאת היד שטיהרו אותה, אבל מתטמאים מן היד השנייה וחוזרים ומטמאים את היד שעליה נשפכו. (28) מפני שמשקין טמאים אינם מטמאים בנגיעתם חלקי הגוף האחרים אלא ידיים בלבד. וכוותל אינו מקבל טומאה מפני שהוא מחובר לקרקע.

ו. נטל שתי ידיו משטיפה אחת.²⁹ הרי אלו טהורות, ואין אומרים: הרי זה פסול ידו אחת במים שירדו מעל ידו השנייה.³⁰ אפלו ארבעה או חמשה זה בצד זה.³¹ או זה על גב זה. ובלבד שיפראו.³² שיבואו בהן המים.³³

(29) אפילו כשידיו זו על גבי זו. (30) כשנוטל שתי ידיו בבת אחת הן נידונות כיד אחת. נבמשנתנו אמר תנא קמא: "נטל לידו אחת על שתי ידיו", אבל בבבא שנייה שם שנינו: "לשני ידיו משטיפה אחת - רבי מאיר מטמא", ולמד רבינו מזה שתנא קמא מטהר ופסק כמותו. (31) קירבו את הידיים אלו לאלו ושפך עליהן מכלי רחב וכולן שוטפו בבת אחת. (32) שלא ילחץ את הידיים זו לזו. (33) שאם יהדקן זו לזו לא יבואו מים במקום חיבור הידיים.

ז. נטל מקצת ידו.³⁴ וחזר והוסיף ונטל הנשאך מן ידו - הרי ידו טמאה כשהיתה. ואם עדין יש על מקצת שנטל בתחלה טופח על מנת להטפוח.³⁵ הרי זו טהורה.³⁶ כמה דברים אמורים? במים ראשונים; אבל בשניים - נטל מקצת ידיו וחזר ומוסיף על מקצתו.

(34) שם פרק א משנה א: "מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים". (35) האצבע הנוגעת תתלחלח ותרטוב את הנוגע בה. (36) מפני שטופח על מנת להטפוח מחבר והרי זה כנטילה אחת.

ח. שעור המים שנוטלין בהן תחלה.³⁷ רביעית לכל אדם ואדם לשתי הידים, אין פחות משעור זה, כמו שבארנו בנטילת ידים לפת. אבל מים שניים - יש לשנים לטל ידיהן מרביעית.³⁸ ומחצי לג נותנין לשלושה ולארבעה.³⁹ ומלג נותנין אפלו למאה.⁴⁰ שאין המים השניים לטהר, אלא להעביר המים הראשונים.

(37) מים ראשונים. (38) במקוואות פרק א, א שנינו: "מי רביעית נותנים לידיים, לאחר אף לשניים". ורבינו מפרש שם, שהמדובר במים שניים, אבל ראשונים אינם מטהרים בפחות מרביעית לכל אדם, ומסתמך על מה שאמרו בחולין קו, א בביאור משנה זו: "דקאתו (שהם באים) משוירי טהרה". לדעתו "שוירי טהרה" היינו מים שניים הבאים אחרי שנטהרה היד במים הראשונים. [רש"י ותוספות שם מפרשים "שוירי טהרה" היינו שמתחילה היה שיעור רביעית ונטל האחד ידיו ולא שפך כל המים, ומותר לאדם אחר

"והביא נפשו במי הדעת טהור".

"... כך המכוון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור". ובזה רבו הגירסאות, ויש שגרסו "והביא נפשו במי הדעת הטהור כו" או "הביא נפשו במי הדעת הטהור, טהור" וכו'.

ויש לומר שהגירסא הנכונה היא כנ"ל: "והביא נפשו במי הדעת - טהור". כי כידוע דקדק הרמב"ם מאוד בלשונו גם בדקדוק זכר ונקבה וגם בלשון יחיד ורבים. ולכן, אילו רצה לייחס את המילה טהור למים, היה צריך לכתוב בלשון רבים - מי הדעת הטהורים, בדיוק כפי שכתב בהלכה זו עצמה "מים טהורים". ואילו התכוון ליחס את המילה טהור ל"דעת", היה לו לכתוב בלשון נקבה - מי הדעת הטהורה בדיוק כפי שכתב על ה"דעות הרעות" - לשון נקבה. אלא שברור שהמילה טהור מתייחסת לאדם שהביא נפשו במי הדעת שהוא טהור, ולכן יש לקיים גירסא זו: "...והביא נפשו במי הדעת, טהור".

ומה שלא כתב גם על הדעת שהיא טהורה - היפך הדעות הרעות, כי דעת סתם, מתייחסת בפשטות לדעת האמיתית שהיא התורה, ולכן כתב בפשטות "והביא נפשו במי הדעת" ואין צורך לפרש ולכתוב מה היא הדעת הטהורה. ובנוסף, אילו היה כותב הלשון "מי הדעת הטהורה" שהוא ביחס הפוך ל"דעות הרעות" היה עלול להשתמע שגם הדעות הרעות הן "דעות", אבל משכתב כך, רצה לדייק שאין שום דעת אחרת מלבד דעת התורה, וה"דעות הרעות" אינן בכלל דעות כלל. על-דרך שכתב (הל' פרה אדומה פ"א ה"ה ועוד) בנוגע להזאת אפר פרה אדומה באזוב "כל אזוב שיש לו שם לווי פסול, והאזוב שקורין אותו אזוב ביחוד (כלומר ללא תוספת שם לווי) הוא הכשר", על-דרך-זה יש לומר בעניינינו שדעת סתם ללא שם לווי היא הדעת האמיתית, היינו דעת של תורה.

(על פי שיחת ליל ד' דסוכות תשמ"ח ולק"ש ח"ל עמוד 20 הנ' 42)

(46) לא התכוון להיטהר. (47) אף על פי שכולם גזירות הכתוב שלא נתגלה טעמן.

- 10 סלקו להו הלכות מקואות פסיעתא דשמיא
- 11 נגמר ספר עשירי, והוא ספר טהרה.
- 12 הלכותיו שמונה, ופרקיו מאה וארבעים וארבעה,
- 13 ואלי הן: הלכות טמאת מת - חמשה ועשרים
- 14 פרקים. הלכות פרה אדמה - חמשה עשר פרקים.
- 15 הלכות טמאת צרעת - ששה עשר פרקים. הלכות
- 16 מטמאי משכב ומושב - שלשה עשר פרקים.
- 17 הלכות שאר אבות הטמאות - עשרים פרקים.

1 בדבר: כלשם שהמכוון לבו לטהר - פיון שטבל טהור
2 ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר; כך המכוון לבו
3 לטהר נפשו מטמאות הנפשות, שהן מחשבות האון
4 ודעות הרעות - פיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן
5 העצות והביא נפשו במי הדעת, טהור. הרי הוא
6 אומר: וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, מפל
7 טמאותיכם ומפל גלליכם אטהר אתכם. השם
8 ברחמי הרבים מפל חטא עון ואשמה יטהרנו,
9 אמן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והדבר תלוי בכונת הלב.."

יש הסוברים (מנחת חינוך, מצוה שסד) שלדעת הרמב"ם התשובה אינה מצוה מהתורה אלא שאם ירצה לעשות תשובה מצוה להתוודות בדברים, ועזיבת החטא היא פרט מקדים לווידוי. אבל אדמו"ר הזקן למד ששיטת הרמב"ם שעזיבת החטא היא מצות התשובה ולא רק וידוי דברים, וראה לכך כותרתו בתחילת הלכות תשובה: "מצות-עשה אחת והוא שישב החוטא מחטאו".

על פי זה יובן מדוע בהלכות תשובה (פ"ב ה"ג) המשיל את המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, לטובל ושרץ בידו כי אחיזתו בשרץ היא אחיזה בטומאה שהיא היפך עניין הטבילה והטהרה. כי אזיל לשיטתו שעיקר מצות התשובה היא עזיבת החטא - "ומה היא התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד כו" ולכן הביא הדוגמא מטובל ושרץ בידו, שעניינו היפך הטהרה כמו זה שלא גמר בלבו לעזוב החטא שהוא היפך התשובה, כי לשיטתו עיקרה של מצות התשובה היא גמירת הלב לעזוב החטא.

(על פי לק"ש חלק ל"ט ע' 167)

~ נקודות משיחות קודש ~

"טהור.."

פעולת לימוד החסידות על האדם היא על-דרך טבילה במקווה שהטובל חייב להיות מכוסה כולו במים, כי על ידי לימוד החסידות - מעיינות שבתורה - הוא מכוסה ומוקף באלוקות על-דרך שהי' לעתיד-לבוא "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". מה-שאי-כן בלימוד נגלה דתורה, שבו (כמאמר הגמ') עלול להיות "לא ברכו בתורה תחילה" היינו ששוכח מ"נותן התורה", אבל בלימוד החסידות כאמור מקיף האדם את עצמו באופן של "אתכסיא" שאי אפשר לו לשכוח מנותן התורה.

(על פי לק"ש ח"כ ע' 176 והערה 39)

ממש" וכשמואבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה, כמו שכתוב "ובקשתם משם" ואחרי שמוצא את האבידה נעשה בדרכה גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושושל יחידי ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת-זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגזול... עובר בלא-תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון, מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקן לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מצות-עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה, ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא את עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה, עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבוא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 454)

הלכות נזקי ממון

יש בכללן ארבע מצות עשה, וזה הוא פ'טן: (א) דין השור. (ב) דין הבקר. (ג) דין הבור. (ד) דין הבקעה.

ובאר מצות אלו בפ'קנים אלו:

פרק ראשון

(1) ענינו ביאור נזקי בעלי חיים: אי אלו בעלי חיים הם, ולא זה פועל הם מועדים מתחלתם. ולאי זה תמים עד שיעדו, ובאי זה רשות שהזיקו הם חייבים, ובאיזה פטורים. וכמה הבעלים משלמים, אם כל הנזק או חציו, וממה הם חייבים לשלם, אם מגוף המזיק בלבד או מנכסיהם. ונתבאר בו השלשה אבות - שהן הקרן והשן והרגל. ושהקרן אינה מועדת מתחלתה. ושיש לכל האבות תולדות שהן כמותן.

א. כל נפש חיה² שהיא ברשותו של אדם שהזיקה - הבעלים חייבין לשלם, שהרי ממונם הזיקה³; שנאמר: כי יגף שור איש את שור רעהו. אחר השור ואחר⁴ שאר בהמה וחיה ועוף, לא דבר הכתוב בשור אלא בהמה⁵.

(2) בין בהמה, בין חיה ובין עוף, ראה בבא קמא טו: וכא: (3) והבעלים חייבים לשמור על ממונם שלא יזיק, ראה שם

1 הלכות טמאת אכלין - ששה עשר פרקים. הלכות
2 כלים - שמונה ועשרים פרקים. הלכות מקנאות -
3 אחד עשר פרקים.

יום שני ה' תמוז ה'תשפ"ב
הט לפי אל עדותיך ואל אל פצע

ספר אחד עשר והוא ספר נזיקין

הלכותיו חמש. וזהו סידורן: א. הלכות נזקי ממון.
ב. הלכות גנבה. ג. הלכות גזילה ואבדה. ד. הלכות חובל ומזיק. ה. הלכות רוצח ושמירת נפש.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וזהו סידורן..."

בסדר ההלכות, הקדים הרמב"ם הלכות גניבה לגזילה (ואבידה) וכן הוא בשו"ע שהקדים הלכות גניבה להלכות גזילה. אבל בשו"ע אדמו"ר הזקן הקדים גזילה לגניבה. וההסבר בזה הוא, כיון שהרמב"ם קרא לספרו "משנה תורה" מהטעם שכתב בהקדמתו "...לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה" הלך גם בסידור ההלכות כסדר שבתורה, כי דיני גניבה הובאו בפרשת משפטים (כא, לו. ואילך) ודיני גזילה בפרשת ויקרא (ה, כא. ואילך).

אבל האדמו"ר הזקן שהשו"ע שלו הוא "הלכות הצריכות מלוקטות" הקדים גזילה לגניבה, כי תיקון הגזילה קודם לתיקון מעשה הגניבה שבגזילה הנעשית בגלוי ובפני רבים הדבר ידוע לכל ואין צורך להמתין לחקירה ודרישה בבית-דין כמו בגניבה תהליך שלוקח משך זמן. והוא על-דרך מה שמצינו בענין בתשובה ש"ספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית שעליהם מתחרט האדם בכל לבו משא"כ בספק עבירה שאינו בטוח אם עשאה. ולכן קרבן אשם הבא על הספק יקר יותר מקרבן חטאת הבא על הוודאי.

ומה שחיבר הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידו בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנובה אבל לא לגזלה) יובן על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גזול החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות" וסיבת כניסת ה'רוח שטות' היא כמאמרז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(17) ממנהג ברייתו. (18) שלש פעמים בשלשה ימים, ראה להלן פרק ו הלכה א. (19) ומסיים שם: שלם ישלם שור תחת השור, היינו נזק שלם. א"כ קיימים שני מיני "מועד": א. מעשה "כמנהג ברייתו", כגון בהמה שאכלה תבן או קש; ב. מעשה שאינו "כמנהג ברייתו", אבל נשנה פעמים רבות, כגון שור שנגח פעמים רבות.

ה. חמשה מעשים תמים²⁰ יש בבהמה, ואם הועדה לאחד מהן²¹ - נעשת מועדת לאותו מעשה. ואילו הן: הבהמה אינה מועדת מתחלתה לא לגח²², ולא לגח²³, ולא לשוף, ולא לרביץ על פלים גדולים, ולא לבעט; ואם הועדה לאחד מהן - הרי זו מועדת ל²⁴. אבל השן מועדת מתחלתה לאכל את הראוי לה²⁵, והרגל מועדת מתחלתה לשבור בדרך הלוכה, והבהמה מועדת מתחלתה לרביץ על פפין קטנים²⁶ וכיוצא בהם ולמצע אותן.

(20) בבא קמא טו: (21) שחזרה על אותו מעשה פעמים רבות. (22) בקרן. (23) באחד משאר אברי הגוף. (24) לאותו מעשה ולא למעשה אחר. שהרי אפילו המועד ליגח בקרן ימין, אינו מועד ליגח בקרן שמאל (שם מה: ועיין רש"י שם - הגר"א שפ"ט, סעיף קטן יב). וראה גם בבבא קמא טז. (מגיד-משנה). (25) כגון פירות וירקות לבהמה (להלן פרק ג הלכה א), אבל אכלה דבר שאינו ראוי לה כגון כלים, אין זה "שן" אלא "קרן" ומשלמת רק חצי הנזק (שם הלכה ג). (26) שם טז. לדעת רבי אלעזר.

ו. חמשה מיני בהמה מועדין מתחלת ברייתן להזיק²⁷, ואפילו הן בני תרבות²⁸. לפיכך, אם הזיקו או המיתו בנגיחה או בנשיכה ודריסה²⁹ וכיוצא בהן - חייב נזק שלם. ואילו הן: הזאב, והארי, והדב והנמר, והפרדלס. וכן הנחש ששף - הרי זה מועד, ואפילו היה בן תרבות³⁰.

(27) בכל דרך שהיא, ואפילו בכוונה. (28) שגידלם אדם בביתו ואין דרכם בכך. ולא כר' אליעזר הסוכר, שבני תרבות אינם מועדים (שם טו:). (29) מכה בצפרני כפות רגליה הקדמיות של חיה טורפת. (30) לדעת הכל, ואפילו לרבי אליעזר (שם).

ז. כל מועד³¹ משלם נזק שלם מן היפה³² שבנכסיו, וכל תם משלם חצי נזק מגופו³³. במה דברים אמורים? בשנכסה הבהמה לרשות הנזק והזיקתה; אבל אם נכנס הנזק לרשות המזיק, והזיקתה בהמתו של בעל הפית - הרי זה פטור על הכל, שהרי הוא אומר לו: אלו לא נכנסת לרשותי³⁵, לא הגיע לך הזק. והרי מפרש בתורה: ושלח את בעירה ובער בשדה אחר³⁶.

(31) בין מועד מתחילת ברייתו ובין מועד על-ידי הרגל. (32) מן הטוב. (33) של המזיק, אחרי שמוכרים אותו (שם), וראה למעלה הלכה ב. (34) שבעל השור חייב בכל נזקי שורו. ובלשון התלמוד: "תורך ברשותי מאי בעי" (שם יג: שורו).

ב: וג: (4) בין... בין. (5) תוספתא בבא קמא פ"ו הלכה ז, ומכילתא דר' שמעון בן יוחאי משפטים כא, לה. "שור" שבתורה הוא דוגמה בלבד הלכותה מן המציאות, וראה בבא קמא נד:

ב. וכמה משלם? אם הזיקה בדברים שדרבה לעשותם תמיד כמנהג ברייתו⁶, כגון בהמה שאכלה תבן או עמיר⁷, או שהזיקה ברגלה בדרך הלוכה⁸ - חייב לשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו⁹, שנאמר: מיטב שדהו ומיטב פרמו ושלם¹⁰; ואם שנתה¹¹ ועשתה מעשים שאין דרכה לעשותם תמיד והזיקה בהן, כגון שור שנגח או נשף - חייב לשלם חצי נזק¹² מגוף המזיק עצמו, שנאמר: ומקרו את השור החי וחצו את כספו וגו'.

(6) בהתאם לטבעה. (7) ערימת שבילים שנקצרו. (8) שדרכה על החפץ בלא כוונה להזיק, וזוהי "רגל" להלן הלכה ה. ואם עשתה כן בכוונה להזיק - אין זה "רגל" אלא "קרן", להלן שם. (9) בלשון התלמוד: עידית, וראה להלן פרק ח הלכה י. (10) פסוק זה מדבר על נזקי שן, שהזיקה הבהמה על ידי שאכלה. ועל נזקי רגל, שהזיקה ברגלה דרך הלוכה. ומכיון שדרכה בכך, על הבעלים לשלם נזק שלם, כי עליהם מוטלת שמירת בהמתם, והם אחראים לה (שמות כא, לו), ומכיון שלא שמרו, מן הדין שישלמו את כל הנזק. ומטעם זה אפשר גם לגבות את דמי הנזק מנכסי הבעלים ומן העידיות שבהם, כי הבעלים הם הנאשמים. ראה בבא קמא ב: ג. וטז: (11) ממנהג ברייתו. (12) כיון שאין דרכה בכך. וראה להלן פרק ב הלכה ז, שמטעם זה הם פטורים מן הדין אלא שחייבתם התורה מטעם קנס, אך מגוף המזיק עצמו.

ג. כיצד? שור שוה מנה¹³ שנגח לשור שוה עשרים והמיתו, והרי הנבלה שוה ארבעה - בעל השור חייב לשלם שמונה, שהוא חצי הנזק; ואינו חייב לשלם אלא מגוף השור¹⁴ שהזיק, שנאמר: ומקרו את השור החי¹⁵. לפיכך, אם המית שור שוה עשרים לשור שוה מאתים, ונבלה שוה מנה - אין בעל הנבלה יכול לומר לבעל החי תן לי חמשים; אלא אומר לו 'הרי שור שהזיק לפניך, קחהו ולך', אפילו אינו שוה אלא דינר¹⁶. וכן כל פיוצא בזה.

(13) מאה דינרי כסף. (14) ולא מנכסים אחרים של בעל השור. (15) בניגוד ל"מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" הנאמר בשן ורגל, ראה שם לד. (16) דינר כסף = זוז.

ד. העושה מעשה שדרבה לעשותו תמיד כמנהג ברייתו - הוא הנקרא מועד; והמשנה¹⁷ ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשות בן תמיד, כגון שור שנגח או נשף - הוא הנקרא תם. וזה המשנה, אם הרגיל בשגויו פעמים רבות¹⁸ - נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו, שנאמר: או נודע פי שור נגח הוא¹⁹.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ו' תמוז - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או כְּשֶׁשָּׂפָה בִּזְנוּכָה⁵⁷, או בְּאֶפֶף שְׁעָלֶיהָ, בְּפֶרֶם בִּפְּנֵי⁵⁸ שְׂבִפֶּיהָ, בְּזֹג שְׂבִצְוֹאֲרָה⁵⁹; וְכֵן חֲמֹר שֶׁהֵיזֵק בְּמִשְׁאֹ בִּשְׁעַת הַלֹּכוֹ⁶⁰, וְעִגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת בְּקֶרֶן שֶׁהֵיזָקָה בִּשְׁעַת מְשִׁיכָתָהּ. כָּל אֵלּוּ תוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן, וּבִרְשׁוֹת הָרִבִּים פְּטוּרִין, וּבִרְשׁוֹת הַנֶּזֶק מְשֻׁלְּמִין נֶזֶק שְׁלֵם.

(45) נגיאח. (46) ראה למעלה הלכה ה. (47) מעשי נזק הנעשים לא על-ידי קרן ובכל זאת דינם כקרן, מכיון שהם דומים לה. (48) באחד מאברי הגוף. (49) בשן. (50) ברגל. כולן נמנות עם תולדות הקרן, כי הן דומות לה באופיין. (51) כל נזק שיש בו הנאה לבהמה המזיקה (ראה בבא קמא ג.). (52) על-ידי-זה שנתגלגלה עליהם להנאתה (ראה רש"י שם ד"ה נתחככה, ויח: ד"ה דדחיק). או על-ידי גללים (=צואה) המחוברים לגופה. אבל הטילה גללים על הפירות הרי זה "צוררות" ולא שן (ר"י מיגש ב' שיטה מקובצת' לבבא קמא יט. ורבינו חננאל שם ג.). (53) כל דבר שהזיקו מצוי, ואין בו לבהמה כוונה להזיק. (54) ולא ככוונה. (55) שנדבקו כלים בשערה, וגוררה אותם ושברתם, בבא קמא ג. ויז: (56) כדרכה, שם יט: (57) רסן. (58) פעמון. (59) בגמרא (שם יז: חסרות המלים "בשעת הילוכו", אבל רבינו תפס את לשון התוספתא. ראה תוספתא (שם פרק א, צוקרמנדל ע' 347). (60) וראה ב"משנה למלך".

יא. כְּשֶׁשָּׂפָה בִּזְנוּכָה כְּשֶׁפֹּשׁ רֵב שְׁאִין דְּרָפָה לַעֲשׂוֹתָהּ תָּמִיד וְהֵיזָקָה בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים, או כְּשֶׁשָּׂפָה בִּגְדִיד⁶¹ שְׁלָה בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים וְהֵיזָקָה - פְּטוּר; וְאִם תִּפֹּשׁ הַנֶּזֶק - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק⁶² מִמֶּה שֶׁתִּפֹּשׁ; שְׁזֶה הַדְּבָר סֶפֶק הוּא⁶³ אִם אֵלּוּ תוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן⁶⁴ שֶׁחִיב עָלֶיהָ בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים או תוֹלְדוֹת הָרֶגֶל⁶⁵ שֶׁפְּטוּר עָלֶיהָ בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁶⁶.

(61) באבר המין של זכר. (62) אבל נזק שלם אינו יכול לתפוש. ממה-נפשו: אם זהו "קרן" - אינו משלם אלא חצי נזק, ואם זהו "רגל" - הרי הוא פטור לגמרי ברשות הרבים. (63) בעיה שלא נפתרה (בבא קמא יט:), ומן הספק אין מוציאין ממון. ואם תפס הנזיק, אין מוציאים מידו. (64) שאין דרכה בכך. (65) מכיון שאין כוונתה להזיק. (66) למעלה הלכה ח.

יום שלישי ו' תמוז ה'תשפ"ב

פרק שיני

(1) ענינו לבאר, שיש לרגל תולדה, שהיא חלוקה ממנו - והוא הצוררות. ונתבאר בו משפטי תולדה זו מה הם וכל עניניה בשלימות.

א. אֶחָד אֲבוֹת זִיקִין וְאֶחָד² תוֹלְדוֹת. אִם הִיָּה הָאֵב מוֹעֵד³ - תוֹלְדוֹתָיו מוֹעֵדוֹת⁴, וְאִם הִיָּה תָם⁵ - תוֹלְדוֹתָיו כְּמוֹהוֹ⁶. וְכָל אֲבוֹת זִיקִין וְכָל תוֹלְדוֹתֵיהֶן מוֹעֲדִין הֵן מִתְחַלְתִּין, חוּץ מִקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁהֵן תָּמִים בְּתַחֲלָה עַד שִׁיּוּעֵדוֹ⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁸.

וראה גם כא:). (35) בשדה של איש אחר, כלומר בשדה הנזיק. זוהי הוכחה מן התורה, נוספת על הנימוק ההגיוני הקודם. [בהלכה זו משמענו רבינו הדינים השונים בכל נזקי שור, בין שן ורגל ובין קרן, היינו - ברשות הנזיק חייב וברשות המזיק פטור, ומנמק את הפטור בסברה הגיונית, שכוחה יפה בכל נזקי שור, ואחר-כך הוא מוסיף ומביא את הלימוד מהמקרא המדבר רק בשן ורגל, וכולל כל פטורי שן ורגל, בין האמור בהלכה זו - רשות המזיק - ובין האמורים בהלכות ח-ט העוסקות בדיני שן ורגל בלבד. וצריכים אנו לשני הנימוקים. הנימוק הראשון אינו מסביר טעם כל הפטורים משן ורגל, כגון חצר של שניהם או אינה של שניהם, והנימוק השני מן המקרא אין לו ענין כלל לנזקי קרן, רק לרגל ושן. ובזה מסולקת תמיהתו של הרמ"א בחושן-משפט סימן שפ"ט סעיף י על דברי רבינו כאן, וראה 'מאירת עינים' שם]. (36) לא למזיק ולא לניזק - אלא של אחר, ראה בבא קמא יד.

ח. הֵיזָקָה בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים או בְּחָצֵר שְׁאִינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם³⁷, לֹא לְמִזִּיק וְלֹא לְנֶזֶק, או בְּחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶן וְהִי הִיא מִיִּחְדָּת לְהֵנִיחַ בָּהּ פְּרוֹת וְלִהְיוֹת לָהּ בְּהֶמָּה, כְּגוֹן הַבִּקְעָה³⁸ וּכְיוֹצֵא בָּהּ: אִם בִּשְׁן וְרֶגֶל הֵיזָקָה בְּדִרְפָּה - הִרִי זֶה פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ רְשׁוֹת לְהִלָּךְ³⁹ [כָּאן] וְכָאן, וְדִרְפָּה הַבְּהֶמָּה לְהִלָּךְ וְלֵאכֹל בְּדִרְפָּה⁴⁰ וּלְשֹׁבֵר בְּדִרְפָּה הַלּוֹכָה; וְאִם נִגְחָה או נִגְפָה או רָבְצָה או בָּעֲטָה או נִשְׁכָּה: אִם תִּמָּה הִיא - מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק, וְאִם מוֹעֲדָת - נֶזֶק שְׁלֵם⁴¹.

(37) ר' שמעון בן אלעזר, בברייתא שם. (38) אבל אם בהמת אחרים (לא של אחד השותפים) הזיקה שם, בשן או ברגל, דינה כהזיקה בחצר הנזיק, כי לה אין רשות להלך שם, וראה שם מז: (39) וזאת ידע בעל הפירות, ועליו לשמור עליהם. (40) שם יד. (41) כיון שאין לו רשות להכניס שם בהמה, אין זה דומה לרשות הרבים, ודינו כאילו נכנס לרשות היחיד של הנזיק. אלו דברי ר' יוסף לפי פירוש הגמרא, שם.

ט. הִיתָה הַחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶן מִיִּחְדָּת לְפְרוֹת וְלֹא לְהִכְנִיס בָּהּ בְּהֶמָּה, וְהִכְנִיס שָׁם אֶחָד מִן הַשֹּׁתְפִין בְּהֶמָּתוֹ וְהֵיזָקָה - חֵיב אָפְלוֹ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל⁴². וְכֵן אִם הִיתָה מִיִּחְדָּת לְבְּהֶמָּה לְשְׁנֵיהֶם, וְהִיָּה רְשׁוֹת לְאֶחָד מֵהֶן בְּלִבָּד לְהִכְנִיס לָהּ פְּרוֹת, וְהֵיזָקָה⁴³ פְּרוֹתָיו - חֵיב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל⁴⁴.

(42) בהמתו של השני. (43) מכיון שרק לשותף שלו היתה רשות להכניס פירות, על כן דינו לגבי שן כדין חצר הנזיק (ראה שם). (44) עיקרים הנאמרים בתורה (בבא קמא ב:).

י. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת⁴⁵ זִיקִין בְּשׂוּר: הַקֶּרֶן⁴⁶, וְהַשֵּׁן, וְהָרֶגֶל⁴⁷. תוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן⁴⁸: נְגִיפָה⁴⁹, נִשְׁכִּיכָה⁵⁰, רִבְצִיָּה, בְּעִיטָה⁵¹. תוֹלְדוֹת הַשֵּׁן⁵²: אִם נִתְחַפְּכָה בְּכֹתֵל לְהִנָּאֵתָה וְהֵיזָקָה בְּחַפְּכָה, וְכֵן אִם טָנְפָה פְּרוֹת⁵³ לְהִנָּאֵתָה. תוֹלְדוֹת הָרֶגֶל⁵⁴: הֵיזָקָה בְּגוֹפָה דְּרָף הַלּוֹכָה⁵⁵, או שֶׁהֵיזָקָה בְּשַׁעְרָה⁵⁶ דְּרָף הַלּוֹכָה,

צרויות על ידי בעיטה בכוונה ולא אגב הליכה כדרכה, מה הדין? האם דינו כדין קרן, וכשם שקרן ברשות הרבים משלם חצי ממה שמשלם בכדרכה, כך ישלם כאן חצי ממה שמשלם בכדרכה, דהיינו חצי מן החצי, כלומר רביע הנזק, או אין דנים דין שינוי בצרויות, ועל כן דין מקרה זה כדין צרויות כדרכה היינו תולדה ברגל, שברשות הרבים פטור. בעיא זו לא נפתרה, ומשום כך אין מוציאים ממון מספק, והמזיק פטור. ומאותו הטעם, אם תפס הניזק רביע נזק, אין מוציאים מידו. השווה פרק א, הלכה יא.

- ו. בַּעֲטָה בְּאֶרֶץ בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק, וְהִתִּיזָה צְרוּרוֹת מִחֻמַּת הַבְּעִיטָה, וְהִזְיקוּ שָׁם - חֵיב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק²¹, שְׁזָה שְׁנוֹי הוּא בְּהִתְזַת הַצְרוּרוֹת; וְאִם תִּפְשֵׁה הַנֶּזֶק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאִפְּלוּ הִיתָה מְהֻלָּקֶת בְּמִקוֹם שָׂאִי אֶפְשָׁר לָהּ שְׁלֹא תִתִּיז²², וּבַעֲטָה וְהִתִּיזָה - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק; וְאִם תִּפְשֵׁה הַנֶּזֶק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

(21) דין זה נובע מאותה הבעיה, שהיא יסוד להלכה הקודמת. אם יש שינוי לצרויות, הריהו משלם רבע נזק בלבד, אפילו ברשות הניזק. ואם אין שינוי לצרויות, וגם צרויות על ידי בעיטה נחשבים כמו כדרכם, הרי ברשות הניזק ישלם חצי נזק. על כן, מספק ישלם הניזק רק רבע הנזק. (22) צרויות, גם ללא בעיטה. ויש יסוד לדון מקרה זה כצרויות כדרכם, ולחייב חצי נזק, שזוהי בעיית ר' אבא בר ממל שלא נפתרה, שם יט.

- ז. כָּל הַמְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֹם - הָרִי תִּפְשְׁלוּמִין מִמּוֹן שֶׁהוּא חֵיב לְשַׁלְּמוֹ, כְּמִי שְׁלָוָה מִחֻבְרֵי²³ שֶׁהוּא חֵיב לְשַׁלֵּם; וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק²⁴ - הָרִי תִּפְשְׁלוּמִין קִנְס²⁵, חוּץ מִחֻבְרֵי נֶזֶק שֶׁל צְרוּרוֹת שֶׁהוּא הֹלֵכָה²⁶, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ²⁷.

(23) משלם לניזק מה שהפסידו. (24) תם בקרן ובתולדותיה. (25) כי בעל הבהמה אינו אשם, ובדין צריך להיות פטור, והתורה הטילה עליו תשלום חצי נזק, כדי שישמור את בהמתו בעתיד, שם טו: (26) שהוא תשלום "ממון" ולא "קנס". (27) לעיל הלכה ב' וג'.

- ח. זֶה הַפְּלֵל²⁸: כָּל הַמְשַׁלֵּם מִה שֶׁהִזִּיק - הָרִי זֶה מִמּוֹן; וְכָל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר אוּ פָחוֹת, כְּגוֹן תִּפְשְׁלוּמִי פְּפֵל²⁹ אוּ חֲצִי נֶזֶק - הָרִי הִיתָר עַל הַקֶּרֶן אוּ הַפָּחוֹת קִנְס. וְאֵין חֲבִיבִין קִנְס אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים, אֶבֶל הַמּוֹדָה בְּכָל קִנְס מִן הַקִּנְסוֹת - פְּטוּר³⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

מודה בקנס פטור

תשלומי חצי נזק של שור תם, הם קנס שחל עליהם הדין "מודה בקנס פטור". וצריך להבין: בשלמא מצד המזיק, הודאתו היא עשיית תשובה וחרטה, וכיון שתשלום הקנס אינו חוב ממוני לניזק, לכן פטור. אבל בנוגע לניזק קשה, מדוע צריך הוא להפסיד תשלום המגיע לו בגלל שהמזיק

(2) בין . . . בין. (3) מתחילתו, כגון שן ורגל. (4) ומשלם נזק שלם מן העידית שבנכסיו. (5) כגון קרן. (6) ומשלם חצי נזק מגופו. בבא קמא ב: ג. (7) כל סוג של נזק, טעון העדאה מיוחדת. אם הועדה הבהמה לנגיחה בקרן שהוא אב, לא הועדה לתולדות קרן. וכן אם הועדה לתולדה אחת, אינה מועדת לשאר תולדות (ראה מגיד-משנה). (8) למעלה פרק א הלכה ב' וד'.

- ב. כָּל תּוֹלְדָה - בָּאֵב שְׁלָה, חוּץ מִצְרוּרוֹת הַמִּנְתִּיזִין⁹ מִתַּחַת רִגְלֵי הַבְּהֵמָה בְּשַׁעַת הַלּוּכָה; שְׂאָף עַל פִּי שְׁתוֹלֶדֶת הָרֶגֶל הֵם¹⁰, וּפְטוּר עֲלֵיהֶן בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים כְּרִגְלֵי¹¹, וְאִם הִזִּיקוּ בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפָה שְׁבִנְכָסִיו, כְּרִגְלֵי¹² שֶׁהוּא אָב, אָף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק¹³.

(9) שהזיקו. (10) מכיון שהזיקה בשעת הילוכה וללא כוונה להזיק, בבא קמא ג: (11) דעת רבא שם (12) דעת רב פפא שם. (13) משנה שם, יז. ואין זה קנס כמו קרן, ועל כן גובים אותו אפילו בחוץ לארץ, שאין גובים שם קנס. ואם הודה בעל השור אין פוטרין אותו כמודה בקנס בהלכה ח.

- ג. מִיָּצֵד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנָסָה לַחֲצֵר הַנֶּזֶק, וְהִלְכָה, וְהָיוּ צְרוּרוֹת מִנְתִּיזִין מִתַּחַת רִגְלֵיהָ וְשִׁבְרוּ אֶת הַפְּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַיָּפָה שְׁבִנְכָסִיו. וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה הִיא¹⁴.

(14) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, ואין לה רמז בתורת משה, ע' רש"י בבא קמא יז: [ובהקדמתו לסדר זרעים, כותב רבינו שבהלכות למשה מסיני לא תיתכן מחלוקת כלל. ומכאן סתירה לדבריו, שהרי בסוגיא שלנו שם חולק סומכוס ואומר שצרויות משלם נזק שלם, וראה שו"ת חוות יאיר סימן קצב].

- ד. וְכֵן אִם הִיתָה מְהֻלָּקֶת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְנִתְּזוּ צְרוּרוֹת מִתַּחַת רִגְלֵיהָ לְרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק¹⁵ וְשִׁבְרוּ אֶת הַפְּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דְּרָסָה עַל הַפְּלִים¹⁶ בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק וְשִׁבְרָתוֹ, וְנִפְּל עַל כָּלִי אַחֵר¹⁷ וְשִׁבְרוּ - עַל הָרֹאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֹם¹⁸, וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק¹⁹.

(15) בבא קמא יט. אף-על-פי שהעקירה היתה ברשות הרבים, ושם פטורים על צרויות, כמבואר למעלה בהלכה ב, בכל זאת במקרה זה חייבים, כי ההנחה היתה ברשות הניזק. (16) שם יז. (17) שהותו שבר מכלי השבור על כלי אחר ושברו. (18) כנזקי רגל. (19) כדין צרויות.

- ה. הִיתָה מְהֻלָּקֶת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וּבַעֲטָה²⁰ וְהִתִּיזָה צְרוּרוֹת, וְהִזְיקוּ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים - פְּטוּר; וְאִם תִּפְשֵׁה הַנֶּזֶק רְבִיעַ נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק הוּא שְׂמָא שְׁנוֹי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלְדָת רֶגֶל, שֶׁהָרִי בַּעֲטָה.

(20) בעיית ר' אשי שעלתה בתיקו, בבא קמא יט. אם התיזה

על-ידי התרנגול גופו, אלא מכוחו. (35) להכניס ראשו לתוך כלי, שיש בו גרעינים, ולהשמיע קול בשעת האכילה, שם יח: ויט. (36) שהכניס ראשו לתוך כלי ריק. (37) כדין קרן ולא כדין צורות, וכן פסק הרי"ף בהלכותיו. ואף-על-פי שאם בעטה והתזיה צורות אינו משלם אלא רביע נזק (למעלה הלכה ה), שם גוף המעשה המזיק, היינו התזת צורות נעשה על-ידי שינוי. אבל כאן, גוף מעשה ההיזק, היינו קריאת התרנגול הוא כדרכה, אלא שהכנסת הראש לכלי ריק הוא שינוי, ולפיכך אין זה צורות על-ידי שינוי אלא תולדה של קרן (מגיד-משנה, וראה בראב"ד).

- י. וכן סוס שצנף³⁸ וחמור שפער ושפר את הפלים
- משלם חצי נזק. התרנגולין מועדין³⁹ להלך פדרכן
ולשבר. היה חוט או רצועה קשור ברגליהן,
ונספף פלי באותו החוט ונתגלגל ונשפר - משלם
חצי נזק⁴⁰. במה דברים אמורים? פשקשו אדם⁴¹;
אבל אם נקשר על רגליהם מאליו - בעל התרנגולין
פטור⁴². ואם היו לחוט פעלים ולא היה החוט
הפקר - בעל החוט חייב חצי נזק, שהרי הוא פבור
המתגלגל⁴³.

(38) השמיע קול. משלם חצי נזק כדין צורות, שדרכו של סוס לצנף ושל חמור לנעור. (39) בבא קמא יז. [הפירוש להלכות אלו טעון בירור מוקדם, כי דבריהן בחלקם סתומים, ובחלקם מוקשים. הראב"ד מרבה בהשגות והמגיד-משנה מצדיקן, והרמ"א ב'שולחן ערוך' חושן-משפט סימן שצ סעיף א, מגדיר דברי רבינו אלה במילים: "זה סתום". הפירוש שלפנינו מבהיר את עומק כוונת רבינו בדינים אלה, ומתוך כך תסתלקנה השגותיו של הראב"ד. ונקדים שש הקדמות קצרות לביאור הענין: א. נתחיל מן המקרא. כתוב בתורה, וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור, בעל הבור ישלם (שמות כא, לג-ד). ודרשו חכמים (בבא קמא יט:) איש בור ולא שור בור. פירוש: אם בהמה חופרת בור או הניחה מכשול וכדומה, בעל הבהמה פטור. ב. בעל חי שדרס על כלי ולא נשבר על המקום ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מסופק רבא (שם יז:) אם חייב נזק שלם כדין רגל או חצי נזק צורות. נתבאר כבר כמה פעמים שבבעיא שלא נפתרה פוסק רבינו המוציא מחבירו עליו הראיה. ג. כל דבר המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה והזיק אחרי שנח, נקרא "בור המתגלגל", ודינו כדין בור (שם ו). ד. אין חייבים על נזקי כלים בבור (להלן פרק יג הלכה א). ה. על בור חייבים ברשות הרבים או ברשות הניזק, אבל על צורות חייבים רק ברשות הניזק (למעלה הלכה ב). ו. שני בני אדם שפשעו וגרמו לנזקי בור, כל אחד משלם חצי נזק (לקמן פרק יב הלכה יז ובכמה מקומות). אחרי הקדמות אלו נתחיל לפרש. (40) כדין צורות ולא כרגל. ראה הקדמה ב. (41) בעל התרנגול (ראב"ד). ואם קשרו אחר לא גרע מנקשר מאליו, אינו שלדעת רבינו בעל התרנגול פטור. (42) אנוס הוא, אינו צריך להעלות על דעתו שייקשר חוט מאליו ברגלי תרנגוליו. ואין זה דומה להתזת צורות ברגלי הבהמה או למשא שעליה, כי נקשר שלא מדעתם ושלא מרצונם של

עשה תשובה. ובפרט לפי המבואר באגה"ק שגם כאשר אדם מזיק ממון חברו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים, הרי שעל הניזק כבר נגזר שיאבד ממנו וא"כ ממה נפשך, אם נגזר עליו שיקבל חצי נזק אין יתכן שתשלום זה יתבטל על ידי הודאת המזיק, ואם נגזר עליו שיפסיד לגמרי הרי לא יתכן שיזכה בתשלום חצי הנזק שלא על פי רצון ה'.

ואינו דומה לחיוב בקשת מחילה שצריך "לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו כו" הגם שכבר נגזר עליו משמים בוושה זו, כי שם מקטין את הבושה שגרם לו כשהלה רואה שמוותר על כבודו וטורח לפייסו. וממילא, אם אינו מפייסו גורם לו נזק נוסף. אלא שבנוגע למזיק אין שייך כל זה מכיון שבהודאתו הוא מזיק את חבירו עוד יותר, ובגללה מפסיד גם את חצי הנזק.

והביאור הוא שהודאתו של המזיק היא בירור והוכחה על מה שנגזר על הניזק מן השמים, להפסיד הכל או מחצה בלבד. על-דרך ביאור הרמב"ן בדין עדים זוממין ש"הרגו אין נהרגין" שביאר שעצם מעשה ב"ד הוא בירור והוכחה שכן נגזר עליו משמים.

ויש לבאר בפנימיות העניינים: תם ומועד בעבודת האדם מדבר על נפש הבהמית של יהודי שאינה בגדר מועד, כי נפש יהודי והנהגתה היא באופן של "יעקב איש תם" ומה שאירע הוא מפני שתקפו יצרו.

ובהמה שהועדה וחזרה בה אפילו מפרט קטן (כגון שהפסיקה לנגוח בשבת) מדבר שהועדה בו חזרה לתמותה לאותו עניין, ובעבודת התשובה פירושו שגם לאחר שנעשה מועד לעניין בלתי רצוי, יכול בקלות לחזור לתמותו על ידי הרהור תשובה אחד ולהעשות צדיק גמור, ולא עוד אלא שהוא למעלה מצדיק גמור שהרי נעשה בעל-תשובה שהנהגה עמו היא באופן ש"והיה טרם יקראו ואני אענה" שהקב"ה נענה לתפילתם עוד לפני שמתפלל וקורא!

(ענן פי' יין מלכות' ספר נזיקין סימן א)

(28) שם טו: (29) של גנב. (30) שם סד: למדו זה מהכתוב "אשר ירשיעון אלקים ישלם שנים לרעהו" (שמות כב, ח) ולא המרשיע את עצמו.

- ט. תרנגול שהושיט ראשו לאויר פלי זכוכית ותקע
בו ושברו³¹: אם היו בתוכו תבלין וכיוצא בהן³²,
שהושיט ראשו פדי לאכלן - על התבלין משלם נזק
שלם³³, ועל הפלי משלם חצי נזק פחצי נזק
צורות³⁴, שפך הוא דרפו³⁵; ואם היה הפלי ריקן -
הרי זה משנה³⁶, ומשלם חצי נזק פכל הקנסות³⁷.

(31) שנבקע הכלי מחמת הקול. (32) ממאכלי תרנגול. (33) כדין שן, הואיל ודרכו בכך. (34) כי הנזק בא לא

52) נחלש החבל, ונפסק מכובד הדלי. (53) כדין רגל, כי דרכו לחטט ואין כוונתו להזיק. דין זה עוסק בחבל בלוי, שבחיטוט קל הוא נפסק, ולכן אין זה משונה, ועל החבל אינו חייב כלום, כי הוא חסר ערך. (54) שהם דחפוהו עד שנשבר. על כן משלם נזק שלם, כי הזיקו בגופם, שם יח. אם נתגלגל הדלי מאליו ונשבר, אינו משלם אלא חצי נזק מספק, כי קיימת בעיא של רבא (שם) שלא נפתרה, אם זה נחשב כהזיק בגופו או כנזק של צורות, וראה ר"ף שם. (55) גמרא שם. (56) קרעוהו. (57) כדין שן, כי דרכו בכך לנקר בחזקה את החבל שיש עליו אוכל.

טו. הפלג והגדי⁵⁸ שקפצו מראש הגג למעלה¹⁶ למטה ושברו את הפלים - משלמין נזק שלם⁵⁹, מפני שמועדים הן לדבר זה. וכן אם נפלו והזיקו, שעליהן לראש הגג פשיעה⁶⁰; ואף על פי שפילתן אנס⁶¹, כל שתחלתו בפשיעה וסופו באנס - חייב⁶².

(58) בבא קמא כא: (59) כדין רגל. (60) כי הבעלים ידעו דרכם של הכלב והגדי לטפס לראש הגג. (61) והבעלים לא היו צריכים להעלות על הדעת, שהכלב או הגדי יפלו. (62) כי לולא הפשיעה לא היו נופלים, בבא מציעא מב.

טז. קפצו ממטה למעלה - משלמין חצי נזק. והוא, שנתלש הגדי ונסרף⁶³ וקפץ הפלג; אבל נסרף הפלג ודלג הגדי, בין מלמעלה למטה בין ממטה למעלה - חייבין נזק שלם⁶⁴. וכן תרנגול⁶⁵ שדלג, בין מלמעלה למטה בין מלמעלה למעלה - משלם נזק שלם.

(63) שנעץ צפרניו בכותל. אין זה דרכו של הגדי, ומשום כך משלם חצי נזק כדין קרן, בבא קמא כב. (64) זוהי גירסת רבינו, וגם גירסת הרי"ף ורבינו חננאל שם (בגמרא שלנו, הגירסא: פטורין). (65) דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה, שם כא:

יז. פלג שננטל את התררה⁶⁶ והלך לו לגדיש: אם הניחה בגדיש ואכל את התררה והדליק את הגדיש - על התררה ועל מקום התררה משלם נזק שלם⁶⁷, ועל שאר הגדיש חצי נזק⁶⁸; ואם היה מגרר את התררה על הגדיש והולך ושורף - משלם על התררה נזק שלם, ועל מקום הגחלים חצי נזק⁶⁹, ועל שאר הגדיש פטור⁷⁰.

(66) עוגה אפויה על גחלים ולפעמים גחלת נדבקת בה. (67) גם על מקום החררה, מכיון שדרכו להניחה על-מנת לאכלה וגם עשה מעשה. (68) כדין צורות, וראה פירוש המשניות לרבינו, ורבינו חננאל בבא קמא כב. (69) מכיון שזה משונה. (70) [כי זהו כוח כוחו, ובבבא קמא יט. בעיא של רב אשי, אם כוח כוחו ככוחו דמי או לא, ולא נפשטה, ולכן פסק רבינו כשיטתו שאין מוציאים ממון מספק. ראה 'בית יוסף' חושן-משפט סימן שצב. וראה גם רבינו חננאל בסוגיא שלפנינו (וקשה מאוד להבין דבריו על בוריים). ומה בין זה למניח? משום שאילו לא גרר אפשר שהגדיש לא היה נשרף].

הבעלים. (43) דין זה עוסק במקרה אחד שונה בכמה בחינות מנושאי הדינים שלפניו. שם דנים בכלים שנשברו ברשות הניזק, ומדין צורות נגעו בהם. כבר נתבאר כמה פעמים שצורות חייב רק ברשות הניזק, אבל בדין זה דנים על נזקי בור, ואין חייבים על נזקי כלים בבור (הקדמה ד). ובעל כרחנו, עלינו להעמיד פיסקה זו במקרה שהזק אדם. וכן פירש רש"י שם. או בעל חי אחר שנהרג או הזק, ואפילו ברשות הרבים. ואף-על-פי שדרשו "שור" ולא "אדם" ואם נפל אדם לבור ונהרג, בעל הבור פטור, זה רק כשמת, אבל אם הזק חייב בעל הבור בנזקיו (להלן פרק יג הלכה ג), וכל זה אמור, כשהנזק קרה אחרי שהחוט נח (ראב"ד), כי כל זמן שהמכשול בתנועה אין לו דין בור. וגם דין זה מדבר כשקשרו בעל התרנגול, כבדנים שלפניו, ולכן בעל החוט חייב רק חצי נזק, ובעל התרנגול גם כן חצי נזק משום בור, שגם הוא פשע על ידי קשירת החוט, ושנים שפשעו כל אחד משלם חצי נזק (הקדמה ואו). ראה מגדל עוז כאן. ולא על פעולת התרנגול מחייבים את בעליו, כי "איש בור, ולא שור בור", אלא על קשירת החוט. וראה פסקי הרא"ש ב"ק בתחילת פרק א. ושיטתו שונה לגמרי משיטת רבינו כאן].

יא. העניע בעל החוט את החוט, והתרנגולים דרסו עליו והוציאוהו, ונקשר בגליתו ושברו בו את הפלים - אף בעל החוט פטור, שהרי אנוס הוא⁴⁴.

(44) שם יט: בעל התרנגול פטור משום "איש בור, ולא שור בור". [היינו אם הזק האדם או בעל-חי אחרי שהחוט נח, אבל כשהזק דרך הילוכו חייב בעל התרנגול חצי נזק משום "צורות"].

יב. תרנגולין שהיו מפריחין⁴⁵ מקום למקום ושברו את הפלים: אם בכנפיהם שברו - משלם נזק שלם⁴⁶, ואם ברוח שבכנפיהם - משלם חצי נזק⁴⁷.

(45) שם יז: (46) כדין רגל. (47) כדין צורות, כי הנזק נעשה לא על ידי התרנגול גופו, אלא באמצעות הרוח, שהם גרמו לנשיכתו.

יג. היו מהדסין⁴⁸ על גבי עסה או על גבי פרות וטנפו או נקרו - משלמין נזק שלם⁴⁹. והזיקו בעפר או צורות שהעלו בכנפיהן או בגליתן - משלמין חצי נזק⁵⁰.

(48) חופרים ברגלים, ראה פירוש המשניות לרבינו בבא קמא פרק ב, משנה א. (49) כי דרכם בכך. (50) כדין צורות, שם יז:

יד. היו מחטטין בחבל⁵¹, ונפסק החבל⁵² ונשבר הדלי - משלמין נזק שלם⁵³. והוא, שנתגלגל הדלי מחמתו⁵⁴ עד שנפל ונשבר. ואם היה על החבל אכל⁵⁵ ובעת אכילתו פסקוהו⁵⁶ - משלם גם על החבל נזק שלם⁵⁷.

(51) שם (בדפוס קושטא רס"ט - היו מחטטין בדליו).

הרבים - פטור³; ואם נהנית - משלם מה שנהנית⁴,
לא מה שהזיקה.²¹

(2) משנה, בבא קמא יט: (3) כי כתוב "בשדה אחר",
ופירשו חכמים: ברשות הנזק. הטעם שהוא פטור, מכיוון
שיש לבהמה רשות ללכת ברשות הרבים, ודרכה ללכת
ולאכול. (4) הדמים שבעל הבהמה חסך לו על ידי
האכילה.

ב. כיצד? נכנסה לרשות הנזק ואכלה שמשמן או
לט וכיוצא בהם בשוה דינר - משלם דינר⁵. ואם
אכלתן ברשות הרבים ונהנת - רואין אותן כאלו הם
שעורים⁶ או עמיר⁷, ומשלם דמי עמיר או דמי
שעורים בזול⁸.

(5) דינר של כסף = זוז. אף על פי שאין רגילים להאכיל
שומשמן לבהמה משלם דינר, כי שן ברשות הנזק משלם
נזק שלם והנזק הוא דינר. (6) ברשות הרבים פטורים
מלשלם את דמי הנזק של האכילה. החיוב הוא רק משום
שבעל הבהמה נהנה, כי לולא אכלה היה צריך לתת לה
אוכל. משום כך ישלם לא דמי שומשמן, אלא דמי
שעורים או עמיר, שרגילים להאכיל את הבהמה.
(7) שעורים בשיבולים שרגילים להאכיל את הבהמה בזמן
הקציר (ראה מגיד משנה וכסף משנה). (8) דהיינו שני
שלישי המחיר. בבא בתרא קמו: גם במקרה שדרכו
להאכילה שעורים הוא משלם בזול, מכיוון שזה היה בעל
כורחו (דברי הרמ"ה המובאים בנימוקי יוסף שם, כ.).

ג. אכלה אכלים הרעים לה, כגון שאכלה חטין -
הואיל ולא נהנית, פטור. אכלה אכלין שאין דרכה
לאכלן, כגון שאכלה פסות או פלים, בין ברשות
הנזק בין ברשות הרבים - משלם חצי נזק; שוה
שנוי הוא⁹, ודרך בני אדם להניח פליהם¹⁰ וכסותן
ברשות הרבים עד שינוחחו מעט.

(9) ודינו כתולדה דקין. (10) על כן אין לפטור מטעם "כל
המשנה ובא אחר ושנה בו פטור", ראה למעלה פרק ב,
הלכה יט.

ד. בהמה שהיתה עומדת ברשות הנזק ותלשה פרות
מברשות הרבים ואכלתן ברשות הנזק - הרי הדבר
ספק¹¹, לפיכך אינה משלמת אלא מה שנהנית¹²;
ואם תפש הנזק כמה שהזיקה - אין מוציאין מידו,
שהרי ברשותו אכלה.

(11) אם להתחשב במקום העקירה, ואינו משלם אלא מה
שנהנית, או במקום הנזק ומשלם מה שהזיקה. זוהי בעיית
רבי זירא שלא נפתרה, בבא קמא כ. (12) כי אין מוציאם
מספק. גירסת רבינו בגמרא שם כגירסת רבינו חננאל:
"דקאי ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים
לרשות היחיד", ולא כגירסתנו שם.

ה. פלב שנקנס לחצר ונטל פת או פשו והוציאן
לרשות הרבים או לחצר אחרת¹³ ואכלם שם - מה

יח. כמה דברים אמורים? בפשטמר בעל הגחלת את
אשו וסתם הדלת, ובא הפלב וחתר ונטל את החררה
מעל האש; אכל אם לא שמר אשו, בעל האש -
חייב על שרפת הגדיש¹⁴, ובעל הפלב חייב על אכילת
החררה ועל מקומה.

(71) כך משמע מלשון הגמרא בבא קמא כג. "מאן חייב?
בעל הכלב. וליחייב נמי גחלת?" ומפרש רבינו, שהוא שואל
למה אין מחייבים את בעל הגחלת לשלם בעד הגדיש, ובעל
הכלב ישלם בעד החררה ומקומה. ומתוך כשימור בעל
הגחלת על גחלתו. ומכאן למד רבינו שאם לא שימר גחלתו
הוא חייב.

יט. המשפס פלבו של חברו בחברו - פטור מדיני
אדם וחייב בדיני שמים¹⁵, ובעל הפלב חייב חצי
נזק¹⁶; ושפין שהוא יודע שאם שסה את פלבו
להזיק נושף, לא היה לו להניחו. ואם שסהו
בעצמו¹⁷ - בעל הפלב פטור; שפל המשנה¹⁸ ובא
אחר ושוה בו¹⁹ - פטור.

(72) פטור מדיני אדם, כי לא עשה מעשה. אבל מבחינה
מוסרית מוטלת האחריות עליו וחייב לשלם, אלא שאין
בית-דין יכול להכריח אותו לשלם, בבא קמא כד:
(73) פסק כה"אם תמצא לומר" של רבא (שם), שבעל הכלב
חייב, וכדעת הר"ף שם. ומשלם רק חצי נזק, כי אין דרכו
של כלב לנשוך. [וראה כסף-משנה פרק ב דנזירות הלכה ה,
שכתב: "ופסק כ"אם תמצא לומר", וכבר נודע שזוהי שיטתו
רשיטת הגאונים", וכן גם ברא"ש מסכת קידושין פרק א
סימן ד]. (74) והכלב נשך את המשסה. (75) המשסה
שינה, כי אינו רשאי לשסות. (76) הכלב שנשך.

כ. שתי פרות ברשות הרבים, אחת רבוצה ואחת
מהלכת, ובעטה מהלכת ברבוצה - חייב חצי נזק²⁰;
שאף על פי שדרכה להלך עליה, אין דרכה לבעט
בה²¹.

(77) כדין תולדה דקין, בבא קמא כד: (78) נימוקו של
רבא, שם. סיכום: בפרק זה דובר בעיקר על תשלומי חצי
נזק: א. בתור שינוי, כתולדה דקין. ב. בתור צוורות.

יום רביעי ז' תמוז ה'תשפ"ב

פרק שלישי

(1) נתבאר בו עניני השן שהוא האכילה וכל דבר שהבהמה
נהנית ממנה. וכן נתבאר בו משפטי המכנים בהמתו ברשות
שאינה שלו אם הזיקה בשן ורגל או הוזקה, וחילוקיהם בין
נכנסה ברשות לשלא ברשות.

א. הבהמה מועדת לאכל פרות או ירקות וכיוצא
בהן². לפיכך, אם נכנסה לרשות הנזק ואכלה דברים
שדרכה לאכלם - משלם נזק שלם; שגאמר: ובער
בשדה אחר מיטב שדהו וגו'. ואם אכלתם ברשות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. בהמה שאכלה מתוך הרחבה²⁸, בין דרך הליכתה²⁶
 בין שעמדה²⁹ ואכלה - משלם מה שנהנית. ואפלו²⁷
 חזרה על צדי הרחבה³⁰ ואכלה מהן. אבל אם
 הניחה את הרחבה והלכה ועמדה בצדי הרחבה³¹
 ואכלה - משלם מה שהזיקה³². אכלה מפתח
 החנות³³ - משלם מה שנהנית³⁴; מתוך החנות -
 משלם מה שהזיקה.³²

(28) שוק, משנה שם יט: (29) דרכה של בהמה לאכול,
 ועל כן ברשות הרבים פטור, ומשלם מה שנהנית בלבד,
 שם כ. (30) קרן זווית. (31) שדינים כדין רשות היחיד
 של בעל הפירות, אין בעל הבהמה משלם מה שהזיקה,
 כי דרכה בלכתה ברחבה, להחזיר ראשה לצדי הרחבה,
 דעת שמואל שם כא. (32) כדין בהמה שאכלה ברשות
 הניזק, שם. (33) הפתוחה לרשות הרבים. (34) כדין שן
 ברשות הרבים, שם יט:

י. היתה מהלכת ברשות הרבים ופשטה צנארה³³
 ואכלה מעל גבי חביתה, ואפלו עמדה³⁵ - משלם³⁴
 מה שנהנית; שכן דרך הפהמות³⁶ לאכל זו מעל גבי
 זו. ואם קפצה ואכלה³⁷ על גבי חביתה - משלם מה
 שהזיקה; שגבי חביתה פחצר הנזק הוא חשוב³⁸.

(35) שם כ. ואף על פי שגם הבהמה רשות הניזק היא.
 וטעמו של דבר, משום שהבהמה המזיקה עומדת ברשות
 הרבים הרי זה דומה לחזרה על צידי הרחבה שבהלכה ט,
 ואינו דומה לאכלה מפתח החנות שהוא חצר הניזק ממש
 (ראה בכסף משנה). (36) ודינה כדין שן ברשות הרבים.
 (37) כשהיא עומדת על הבהמה (נימוקי יוסף שם).
 (38) ומשלם מה שהזיקה.

יא. בהמה שהחלקה באבן או במימי רגליה ונפלה³⁸
 לגנה³⁹ ונחבטה על גבי פרות וירקות או שאכלה -
 משלם מה שנהנית. אפלו הלכה מערונה לערונה,
 ואפלו נשארה שם כל היום כלו⁴⁰ - אינו משלם
 אלא מה שנהנית⁴¹. ומה הנאה יש לה בחביטה?
 שהרי מצאה מקום רך ולא נתרסקו איבריה. אבל
 אם ירדה פדרפה ואכלה - משלם מה שהזיקה.
 ואפלו טנפה פרות במי לדה⁴² - משלם מה
 שהזיקה, מפני שתחלתו בפשיעה. וכן אם דחפתה
 חביתה ונפלה - משלם מה שהזיקה, מפני שהיה
 לו להעבירן אחת אחת, כדי שלא ידחפו זו את זו.

(39) משנה בבא קמא נה: ופירושם של רב כהנא ורבא, שם
 נח. (40) ואפשר היה להוציאה. (41) ואינו משלם נזק
 שלם, מכיוון שהכניסה לגינה הייתה באונס. דעת רבי יוחנן
 שם. (42) דוגמא של רבי ירמיה שם נח. אף על פי שזה
 אונס, שלא ידע שתלד, משלם נזק שלם, כי תחילתו
 בפשיעה, שלא שמר עליה ונתן לה להיכנס לגינה, וכל
 שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב.

יב. החלקה ונפלה, ויצאת⁴³ וחזרה לגנה, אף על⁴⁹

שנהנית משלם¹⁴; אבלם בשדה של בעל החצר -
 משלם נזק שלם באלו אכלו מתוך החצר¹⁵, שהרי
 ברשות הנזק אבל. וכן כל פיוצא בזה.

(13) של בעלים אחרים. (14) כי הולכים אחרי מקום
 האכילה, והיא הייתה ברשות הרבים וראה הלכה ד.
 (15) במשנה שם כא: "הכלב שנטל חררה והלך לגדיש -
 של בעל החררה - אכל החררה ... על החררה משלם נזק
 שלם". מכאן אתה למד שאם אכל ברשות הניזק, אפילו
 לא באותו מקום ששם נטל את האוכל, משלם נזק שלם.

ו. בהמה שאכלה אכלין שאין דרכה לאכלן אבל
 אוכלתן על ידי הדחק, כגון פרה שאכלה שעורים¹⁶,
 וחמור שאכל פרישנים¹⁷ או דגים, וחזיר שאכל
 חתיכת בשר, וכלב שלקק את השמן, וחתול שאכל
 תמרים, וכן כל פיוצא באלו: אם אכלה ברשות
 הנזק - משלם נזק שלם¹⁸, וברשות הרבים - פטור;
 ואם נהנית - משלם מה שנהנית.

(16) שהם מאכל חמור. (17) שהם מאכל פרה. שם יט:
 כל הדוגמאות לקוחות מדברי הברייתא ומדברי רב פפא,
 שם. (18) כדין שן, אף על פי שאכלתם על ידי הדחק.

ז. חיה שנכנסה לרשות הנזק וטרפה ואכלה בהמה
 או בשר - משלם נזק שלם, שהיה דרכה¹⁹; אבל
 כלב שאכל כבשים קטנים²⁰, או חתול שאכל
 תרנגולים גדולים - הרי זה שנוי²¹, ומשלם חצי
 נזק²².

(19) לשון הברייתא שם טז: (20) אפילו קטנים. (21) כי
 אין זה דרכו. בגמרא כתוב סתם: כלב שאכל כבשים
 וחתול שאכל תרנגולים, הרי זה משונה. אחר כך בא שם
 פירוש, שזה נאמר רק בגדולים, אבל בקטנים - דרכו הוא.
 רבינו מפרש כנראה, ש"גדולים" מוסב רק על תרנגולים
 שאכלם חתול, אבל בכלב שאכל כבשים אין הבדל, ואף
 קטנים אין דרכו לאכלם. משום כך זה שינוי ומשלם חצי
 נזק. (22) אף על פי שהוא נהנה, אין זה תולדה דשן,
 אלא תולדה דקרן, שם טו:

ח. סל שיש בו לחם, ונכנס חמור²³ ושבר הסל
 ואכל הלחם - משלם על הסל ועל הלחם נזק שלם,
 שזה הוא דרכו²⁴. וכן שעיר עזים²⁵ שראה לפת
 וכיוצא בו על פי החבית, ונסתבב בחבית ואכל את
 הלפת ושבר את החבית - משלם על שניהם נזק
 שלם²⁶; כשם שדרכו לאכל, כך דרכו להתלות
 בבלים ולעלות כדי לאכל. וכן כל פיוצא בזה. אבל
 אם נכנס החמור ואכל את הלחם ואחר כך שבר את
 הסל - על הלחם משלם נזק שלם, ועל הסל חצי
 נזק²⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(23) לרשות הניזק. (24) לשבר את הסל בשעת אכילת
 הלחם. (25) עד בן שנה, שם כ. (26) על הלפת מדין
 שן, ועל החבית מדין רגל. (27) כי זה משונה.

היה לה שלא תאכל, כלמעלה הלכה יד. (54) מדובר כשבעל השדה הוא שומר הגדישים של כל בני הבקעה.

יום חמישי ח' תמוז ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) נתבאר בו איכות השמירה, שהבעלים פטורים בנזקי שן ורגל אם עשאוה, וכן אם מסרו בהמתם לאחרים והזיקה, ומהו דין המפקיד, ומהו דין הנפקד בשלימות. ונסתיים הפרק בביאור כיצד שמינ הנזק שהזיקה הבהמה בשן ורגל לפי שיש חילוק בשומא כמבואר שם.

- א. הפונס צאן לדיר² ונעל בפניהן בדתל שייכולה³⁴
- לעמד ברוח מצויה³, ויצאה והזיקה - פטור⁴. ואם⁵
- אינה יכולה לעמד ברוח מצויה, או שהיו בתלי³⁶
- הדיר רעועין⁶ - הרי לא נעל בפניהם כראוי, ואם³⁷
- יצאת והזיקה - חייב. ואפלו חתרה ויצאת. ואפלו³⁸
- נפרצה מחיצה בליה⁸ או פרצה לסטים⁹ - בעל³⁹
- הצאן חייב¹⁰. היתה מחיצה בריאה, ונפרצה בליה⁴⁰
- או שפרצה לסטים, ויצאת והזיקה - פטור⁴¹.
- הוציאה לסטים והזיקה - לסטים חייבים¹¹.⁴²

(2) מקום מוקף גדר. (3) כך מפרשת הברייתא את דברי המשנה "ונעל בפניה כראוי", בבא קמא נה: (4) מכיון ששמר כראוי. (5) שם. (6) והצאן יכולים להרים אותם, הרי לא נעל בפניהם כראוי, ופשיעה היא, שם נו. (7) ונפלה המחיצה, שזהו מקרה אונס. (8) אונס הוא, אבל ביום אין זה אונס, כי בוודאי ידע על כך והיה לו לתקן. (9) ג"כ אונס. (10) בכל שלושת מקרי אונס אלה חייב בעל הצאן, כי תחילתו בפשיעה (לא נעל כראוי) וסופו באונס חייב. שם נו. (11) לשון המשנה שם נה: הליסטים חייבים בעד נזקי הבהמה משעה שהוציאה מרשות הבעלים, בין אם הוציאה בידים, ובין אם הכישוה במקל ויצאה, שם נו:

- ב. הפורץ גדר לפני פהמת חברו¹² ויצאת והזיקה: ⁴³
- אם היה גדר חזק ובריא - חייב¹³, ואם היה כתל⁴⁴
- רעוע¹⁴ - פטור בדיני אדם¹⁵ וחייב בדיני שמים¹⁶. ⁴⁵
- וכן הנותן סם המות¹⁷ לפני פהמת חברו - פטור⁴⁶
- מדיני אדם¹⁸ וחייב בדיני שמים¹⁹.⁴⁷

(12) מתוך כוונה שתצא הבהמה ותזיק. (13) על הנזקים שהזיקה הבהמה, כדין כל מזיק, שם נה: מה שאין כן בפרצוה לסטים בהלכה הקודמת שכוונתם לגנוב, ולכן אינם חייבים אם לא הוציאה בידים או הכישוה. (14) והבהמה אינה משתמרת. (15) על הנזק שהזיקה הבהמה, כדין כל גורם בנזקים. (16) על שגרם לבעלים שישלמו, מכיון שפשעו ולא שמרו כראוי (ראה הלכה א), ויתכן שלולא פרץ לא היתה יוצאת ולא היתה מזיקה, שם נו (בדבר ההבדל בין פרצוה ליסטים ובין הפורץ גדר לפני בהמת חברו - ראה תשובות הרמב"ם, הוצאת פריימן, סי' שלט). (17) שם מז: (18) שלא היה לה לאכול, ולכן זה גרם נזק בלבד. (19) שגרם נזק מתוך כוונה.

- 1 פי שהזרה שלא לדעת הפעלים⁴⁴ - משלם מה
- 2 שהזיקה, מפני שהיה לו לשמרה⁴⁵ שלא תחזר;
- 3 שהדבר ידוע, שפיון שידעה דרך הגנה, הרי היא
- 4 חוזרת מאליה.

(43) מן הגינה. (44) כגון שנעל בפניה שלא כראוי. (45) שמירה מעולה.

- 5 יג. הקדר שהכניס קדרותיו לחצר בעל הבית שלא
- 6 ברשות, ושהפיתון בהמתו של בעל הבית - פטור.
- 7 ואם הזקה בהן - בעל הקדרות חייב. ואם הכניס
- 8 ברשות - פטור⁴⁶. ואם קבל עליו בעל הבית לשמור
- 9 את הקדרות - בעל הבית חייב.

(46) בעל הקדרות פטור, אם הבהמה הזקה, בעל הבית חייב לשמור על בהמתו שלא תינזק, ואם הבהמה שברה את הקדרות, בעל הבית פטור, כי לא קיבל על עצמו שמירה על הכלים. זוהי דעת רבי שם, ושמואל פוסק כרבי, שם מח: והלכה כשמואל בדיני.

- 10 יד. וכן אם הכניס פרותיו לחצר בעל הבית שלא
- 11 ברשות, ואכלתם בהמתו של בעל הבית - פטור⁴⁷.
- 12 ואם החלקה בהן והזקה - בעל הפרות חייב. ואם
- 13 הכניס ברשות - פטור. ואם קבל עליו בעל הבית
- 14 לשמור את הפרות - בעל הבית חייב⁴⁸. הכניסן שלא
- 15 ברשות ואכלתם בהמתו של בעל הבית והזקה
- 16 באכילתן - בעל הפרות פטור, מפני שהיה לה שלא
- 17 תאכל. ואם הכניסן ברשות, והניחו בעלי החצר את
- 18 זה שהרשהו פחצר לשמרו, ואכלתם בהמתו של
- 19 בעל הבית והזקה באכילתן - בעל הפרות חייב⁴⁹;
- 20 שפיון שראה הבהמה אוכלת דברים המזיקין לה
- 21 והניחה - חייב, שהרי אין בעלי החצר מצויין שם
- 22 להעביר הבהמה מהן. ומעשה באשה שנקנסה
- 23 לאפות בתנור בבית שכנותיה, והניחה ונתעלמו
- 24 כדי שלא יפישו בה⁵⁰ בעת לישתה ואפיתה, ובא עז
- 25 של בעל הבית ואכל הפצק ומת, וחייבה חכמים
- 26 לשלם דמיו. וכן כל פיוצא בזה.

(47) מלשלם מה שהזיקה, אבל משלם מה שנהנית. (48) על הפירות שאכלה בהמתו. (49) כי השמירה מוטלת עליו. (50) כשהיא מגלה זרועותיה מטעמי צניעות.

- 27 טו. המגדיש⁵¹ בתוך שדה חברו שלא ברשות,
- 28 ואכלתם בהמתו של בעל השדה - פטור⁵². ואם
- 29 החלקה והזקה - בעל הפרות חייב. אכלתם והזקה
- 30 באכילתן - פטור⁵³. ואם הגדיש ברשות - בעל
- 31 השדה חייב⁵⁴, אף על פי שלא קבל עליו לשמור;
- 32 שהשומר בגרנות, פיון שאמר לו 'הגדיש בכאן' -
- 33 כמי שאמר לו 'הגדיש ואני אשמר לך' הוא חשויב.

(51) העושה גדיש (של התבואה שנקצרה). שם נט: (52) מלשלם בעד הנזק, אבל משלם לפי שנהנית. (53) כי

ורינו כשוטה וקטן, שאינם בני דעת, ואינם בני שמירה. (41) שם ט: (42) נימוק הגמרא שם. (43) שזה אונס. (44) כי תחילתו בפשיעה, שמסרוה לחרש שוטה וקטן. ואע"פ שהשור קשור כראוי, כי דרכם של חרש שוטה וקטן לשחק בחבל, ומתוך כך מתרופף הקשר ויוכל השור להתירו, שם נו.

ז. מִסֵּר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה⁴⁵, וּפָשַׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן, וַיֵּצֵא⁴⁶ וַהֲזִיק: אִם אֵינוֹ מְשַׁתֵּמֵר אֲלָא בְּחִמְשָׁתָן - זֶה שֶׁפָּשַׁע בְּשִׁמְרֹתָו חֵיב⁴⁷, וְאִם מְשַׁתֵּמֵר בְּשִׁאֲרָן - אֵף אֵלּוּ הַנִּשְׁאָרִין חֵיבִין⁴⁸.

(45) שם י. (46) בכל, כי פשיעתו גרמה לנזק. (47) כי גם הם פשעו, ואין להטיל את כל האשמה על זה שפשע בלבד, ועל כן כולם חייבים.

ח. שֶׁאֵלּוּ בְּחִזְקָת תָּם⁴⁹ וְנִמְצָא מוֹעֵד: אִם יָדַע הַשּׁוֹאֵל שֶׁהוּא נִגְחָן⁵⁰ - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ הָרִי שָׁם בְּעָלָיו עָלָיו⁵¹, וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם⁵² חֲצִי נֶזֶק, שֶׁאֵפְלוּ הֵיחָךְ (פְּשַׁעֲלָה בְּדַעְתּוֹ) חֲצִי נֶזֶק הֵיחָךְ מְשַׁלֵּם, שֶׁהָרִי יָדַע שֶׁהוּא נִגְחָן; וְאִם לֹא יָדַע שֶׁהוּא נִגְחָן - אֵין הַשּׁוֹאֵל חֵיב בָּלוּם⁵³, וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.

(48) שם מ. (49) אולם לא ידע שהוא מועד. (50) על השור, ואין כאן שינוי רשות ממשאל לשואל, ולכן לא בטלה ההעדה (ראה הלכה ט), שם מ: (51) מכיון שידע שהוא נגחן וקיבל עליו שמירתו. (52) כי לא קיבל על עצמו שמירת נגחן.

ט. שֶׁאֵלּוּ פֶּשְׁהוּא תָּם, וְהוּעֵד בְּבֵית הַשּׁוֹאֵל⁵⁴, וְהִחְזִירוֹ לְבַעֲלָיו⁵⁵ - חוֹזֵר לְתַמּוּתוֹ; הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנֵּית רְשׁוּתוֹ⁵⁶ - בְּטֹלָה הֵעֲדָה⁵⁷. וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק, וְהַשּׁוֹאֵל פֶּטוּר שֶׁהָרִי הִחְזִירוֹ⁵⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והועד בבית השואל"

שור שאול שהועד אצל השואל והוחזר לבעליו, חוזר לתמורתו. ובסיבת הדין כתב הרמב"ם "הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה". אבל בשור שנמכר או ניתן במתנה כתב (פ"ו ה") "...חוזר לתמורתו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו".

וצריך להבין מדוע שינה הרמב"ם לשונו בין שור השאול לשור הנמכר. שבשואל כתב בטלה ההעדה, ובמכור כתב שהרשות שנשתנית משנה דינו. וגם, מדוע הוסיף בשור השאול "והשואל פטור שהרי החזירו" והלא סיבת הפטור היא שחזר לתמורתו הואיל ובטלה ההעדה.

דין "רשות משנה" קשה לכאורה להבנה, שהרי שור מועד הוא זה "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, ותם נעשה

ג. הַמַּעֲמִיד בְּהֵמָת חֲבֵרוֹ²⁰ עַל גִּבִּי קָמַת חֲבֵרוֹ²¹ - הַמַּעֲמִיד חֵיב²² לְשֵׁלֶם מֵה שֶׁהִזִּיקָה²³. וְכֵן אִם הִפְשִׁיעָה²⁴ עַד שֶׁהִלָּכָה לְקָמַת חֲבֵרוֹ וְהִזִּיקָה - זֶה שֶׁהִפְשִׁיעָה חֵיב.

(20) וכל-שכן בהמתו. (21) תבואת חבירו שטרם נקצרה. (22) על-ידי מעשה המשיכה נעשה אחראי לכל נזיקה, והרי ידע שדרכה לאכול תבואה, שם נו: (23) כי המעמיד, דינו כמזיק בידים. (24) אף-על-פי שלא הכניסה בידים לקמה, דינו כמעמיד, שם.

ד. הַמוֹסֵר בְּהֵמָתוֹ לְשׁוֹמֵר חָנָם אוֹ לְנוֹשֵׂא שָׂכָר²⁵ אוֹ לְשׁוֹכֵר²⁶ אוֹ לְשׁוֹאֵל²⁷ - וְנִכְסוֹ תַּחַת הַבְּעָלִים²⁸, וְאִם הִזִּיקָה - חֵיב הַשּׁוֹמֵר. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים²⁹? בְּזִמְן שֶׁלֹּא שְׁמִירָה בָּלָל; אֲבָל אִם שְׁמִירָה שְׁמִירָה מְעֻלָּה³⁰ בְּרָאוּי, וַיֵּצֵאת וְהִזִּיקָה - הַשּׁוֹמֵרִים פֶּטוּרִין³¹ וְהַבְּעָלִים חֵיבִים. אֲפֹלוּ הַמֵּיתָה אֶת הָאֲדָם³². שְׁמִירָה שְׁמִירָה פְּחוּתָה³³: אִם שׁוֹמֵר חָנָם הוּא - פֶּטוּר³⁴, וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר אוֹ שׁוֹאֵל הוּא - חֵיבִין³⁵.

(25) מקבל שכר שמירה. (26) מקבל בהמה לשימוש תמורת תשלום. (27) מקבל בהמה לשימוש ללא תשלום. (28) וכשם שהבעלים חייבים בנזקי בהמתם, כך חייב השומר בתקופת שמירתו, שם מה. (29) שכולם חייבים, ואף שומר חנם. (30) דלת שיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה. (31) שם מה. (32) מקומו של משפט זה, אחרי המשפט הבא "שמירה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא פטור", ראה תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן, סי' שמ. (33) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. (34) כי די לו בשמירה זו, ואין זו פשיעה. והבעלים חייבים אפילו המיתה אדם והשור נסקל, והשומר חנם פטור מלהחזיר דמי שור לבעליו, והבעלים חייבים בכופר. (35) בכל הנזקים, כי חובתם לשמור שמירה מעולה. ואם השור המית אדם ונסקל, חייבים להחזיר דמי שור לבעליו, ואם מועד הוא משלמים כופר, שם מה.

ה. הַנִּיחָה בַּחֲמָה, אֲפֹלוּ חֲתָרָה³⁶ וַיֵּצֵאת וְהִזִּיקָה - חֵיב³⁷ זֶה שֶׁהִנִּיחָה שָׁם; שֶׁפִּינָן שֶׁהִנִּיחָה בַּחֲמָה הָרִי הִיא מְצַטְעָרָת, וּבּוֹרַחַת וְעוֹשָׂה כָּל שֶׁאֵפְשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹת³⁸.

(36) ופרצה כותל בריא, שכרגיל אונס הוא. (37) שפשיעה היא שהניחה בחמה, שהיה עליו לדעת שהבהמה תעשה גם דברים שאינה רגילה בהם, כדי לצאת מן החמה. (38) שם נו.

ו. מִסֵּר בְּהֵמָתוֹ³⁹ לַחֲרֹשׁ⁴⁰ שׁוֹטָה וְקָטָן, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיָּה הַשּׁוֹר קָשׁוּר⁴¹ - הַבְּעָלִים חֵיבִין; שֶׁדָּרָךְ הַשּׁוֹר וְכִיּוּצָא בּוֹ לְהַתִּיר הַקָּשׁוּר⁴² וּלְצֵאת וְלִהֲזִיק. אֲפֹלוּ שְׁמִירָה שְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְחֲתָרָה⁴³ וַיֵּצֵאת וְהִזִּיקָה - הַבְּעָלִים חֵיבִים⁴⁴.

(39) משנה שם נה: (40) מלידה, שאינו שומע ואינו מדבר,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ח' תמוז – ספר נזיקין – הלכות נזקי ממון קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

4 **חֵיב הַשּׁוֹמֵר; וְאִם הִזְקָה - פְּטוּר⁶¹, וְהַפְעֵלִים עוֹשִׂים**
5 **דִּין עִם הַמְזִיק.**

(58) שלא תזק. (59) שלא תזיק. (60) אבל לא שמירת גופה. (61) כי קיבל שמירת נזקיה בלבד. שם יג: יד. לא פירש רבינו מה הדין כשקיבל עליו שמירה סתם, ולא פירש אם שמירת גופה או נזקיה או שתיהן, עיין שם מח:

6 **יֵא. מִסֵּר הַשּׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר⁶² - הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן**
7 **חֵיב לְשֵׁלֵם לְנֹזֵק. שֶׁהַשּׁוֹמֵר שָׁמַסְר לְשׁוֹמֵר⁶³ - חֵיב⁶⁴.**
8 **וְהָרִי הַנֹּזֵק אֵמַר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁמַרְתָּ אֶתָּה בְּעֶצְמְךָ**
9 **וּמִסֵּרְתָּ לְאַחֵר? שֵׁלֵם לִי אֶתָּה, וְלֹךְ וַעֲשֵׂה דִין עִם**
10 **הַשּׁוֹמֵר שָׁמַסְרְתָּ לוֹ אֶתָּה. מִסֵּר הַשּׁוֹמֵר לְבָנוֹ אוֹ לְבֶן**
11 **בֵּיתוֹ אוֹ לְמַסְעָדוֹ⁶⁵ - נִכְנסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר וְחֵיבִים⁶⁶.**

(62) והזיקה הבהמה בזמן שמירתו של השומר השני. (63) בלי דעת בעלים. (64) בכל, אפילו באונסין. שם נו: (65) לעזורו. (66) והשומר פטור, אפילו אי־אפשר לגבות מהם. הטעם הוא, שדרכו של שומר למסור לבנו וכו', ועל דעת כן הפקידו אצלו הבעלים. שם: בבא מציעא לו.

12 **יב. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשֵׁלֵם וְאִין לוֹ, וְהָיָה הַמְזִיק**
13 **תָּם שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֹזֵק מְגוּפוֹ⁶⁷ - הָרִי הַנֹּזֵק**
14 **מְשַׁתֵּלֵם מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִזְיקָה, וְיִשְׁאָר דְּמֵי מָה שֶׁנֹּגְחָה**
15 **הַנֹּזֵק⁶⁸ חֹבֵב עַל הַשּׁוֹמֵר לְבַעַל הַבְּהֵמָה⁶⁹.**

(67) למעלה פרק א הלכה ז. (68) חצי נזק או פחות מזה, אם הבהמה המזיקה אינה שוה שיעור דמי חצי הנזק. (69) בבא־קמא סוף דף מ.

16 **יג. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזְיקָה פְּרוֹת מְחַבְּרִין⁷⁰ - מְשַׁעֲרִין**
17 **מֶה שֶׁהִזְיקָה בְּשָׂשִׁים, וּמְשַׁלֵּם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשֵׁלֵם,**
18 **בֵּין הַבְּעֵלִים בֵּין הַשּׁוֹמְרִים. בִּיצֵד⁷¹? הָרִי שֶׁאֵקְלָה**
19 **בֵּית סֵּאָה⁷² - שָׁמִין שְׂשִׁים בֵּית סֵּאָה בְּאוֹתָהּ**
20 **הַשְּׂדֵה⁷³, בְּמָה הָיָה שָׁוֶה וְכֵמָה הוּא שָׁוֶה עֲתָה אַחֵר**
21 **שֶׁנִּפְסַד בּוֹ הַבֵּית סֵּאָה, וּמְשַׁלֵּם הַשָּׂאֵר. וְכֵן אִם**
22 **אֵקְלָה קֵב אוֹ רֵבַע, אֶפְלוּ קֶלַח⁷⁴ אַחָד - שָׁמִין אוֹתוֹ**
23 **בְּשָׂשִׁים.**

(70) לקרקע. (71) שם משנה נה: (72) שטח זריעה של סאה תבואה. סאה = ששה קבים (קב בערך שני ליטר). (73) חישוב זה בא שלא לקפח לא את המזיק ולא את הניזק. בית סאה בודד מחירו גדול מדי, והיה בזה קיפוח המזיק, וחישוב המחיר לפי השדה כולו - גם כשהוא מכיל מאות סאין - כמה שוה כולו וכמה הוא שוה פחות בית סאה אחד, ההפרש יהיה נמוך מדי, ויש בזה קיפוח הניזק. כדרך ביניים, בא חישוב בית סאה אחד לפי חלקת קרקע בת ששים סאין באותו השדה, שמים כמה שוה חלקה זו של ששים בית סאה בשדה זה, וכמה שוה חלקה זו לאחר שאכלו בית סאה. את ההפרש בין שני המחירים, משלם בעל הבהמה או השומר. שם נח: כרבי יוסי בר חנינא. (74) גבעול עבה של צמח.

24 **יד. אֵקְלָה פְּרוֹת גְּמוּרִין⁷⁵ שְׂאִין צְרִיכִים לְקַרְקַע⁷⁶ -**

מועד כאשר הרגיל בשינויו פעמים רבות" ואינו תלוי ברשות בה נמצא אלא בהרגלו של השור.

והסביר זאת המאירי "שיציאת השור מרשות לרשות, משנה מזלו וטבעו". אבל רש"י הסביר (בבא קמא לט, א. במשנה) ש"הרשות משנה את דין העדתו". ומדויק בלשוניותם מצינו שאת דין "רשות משנה" אפשר להסביר בשני אופנים. א: לגבי השור שאם נגח שלוש פעמים נעשה מועד. ב: לגבי הבעלים שאין לחייבם נזק שלם אלא אם כן התרו בהם שלוש פעמים. המאירי סבר שזהו עניין שבטבעו של השור, וכאשר עובר לרשות בעלים חדשים משתנה התנהגותו על פי הסדרים החדשים.

אבל רש"י דיבר מצד העדת הבעלים שכיון שגזירת הכתוב שאי אפשר לחייב את הבעלים בלי העדה חדשה בפניהם ובפני בית־דין, לכן בטלה ההעדה של השואל.

ויש לומר שהרמב"ם סבר שדין "רשות משנה" כולל את שני האופנים אלא שסובר כמו המאירי גבי מכירה ומתנה שבזה כתב "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנתה משנה דינו" כי שינוי הנהגת הבעלים החדשים גורם שינוי התנהגות השור משא"כ גבי שואל כשאין שינוי רשות ממש, לא מסתבר לומר שהשור ישנה את התנהגותו כשהוא עדיין של הבעלים הראשונים וגם השואל לא ישנה כל כך ממנהג הבעלים כלפי השור. לעומת זאת, בעניין שואל סובר כרש"י ולכן כתב ש"בטלה ההעדה" והכוונה לביטול ההעדת הבעלים מכיון שההתראה שהיתה לשואל אינה מחייבת את המשאל כשחוזר השור לרשותו ומעתה הוא צריך להתראה בפני עצמו. ולכן הוסיף הרמב"ם בסיבת הפטור דשואל "שהרי החזירו" כי היה מקום לומר שמכיון שהשואל הוא שעשהו לשור נגחן, נחייב את השואל לשלם את חצי הנזק השני שאי אפשר לחייב את הבעלים. קא משמע לן הרמב"ם שכיון שהחזירו בטלה כל העדה שהיתה לשואל ואין לחייבו שום ממון.

עפ"ז ידויק גם לשון הרמב"ם בהמשך ההלכה שם (פ"ו ה"ו) "אבל אם השאלו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו" הכוונה בחזקת נגחן אלא שאין העדת בעלים, והוא הניגוד לתחילת ההלכה במכר או מתנה שחזקת השור השתנתה הואיל ונשתנו הבעלים.

(על פי לקו"ש חז"ל עמוד 102)

(53) שהזיק בתוך ימי שאלתו שלוש פעמים. שם מ.
(54) ואחר־כך הזיק. (55) מרשות השואל לרשות המשאל.
(56) כרב פפא שם מ: שרשות משנה. (57) ופסקה אחריתו.

1 **י. שׁוֹמֵר שֶׁקָּבַל עָלָיו שְׁמִירַת גּוֹף הַבְּהֵמָה⁵⁸ בְּלֶבֶד**
2 **אֲבָל לֹא שְׁמִירַת נַזְקֶיהָ⁵⁹, וְהִזְיקָה - פְּטוּר מִלְשֵׁלֵם,**
3 **וְהַפְעֵלִים חֵיבִים. קָבַל שְׁמִירַת נַזְקֶיהָ⁶⁰, וְהִזְיקָה -**

לשחיתה. וכן גם דעת רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ז'.

ב. לפיכך אסרו חכמים⁸ לגדל בהמה דקה⁹ וזיהה¹⁶ דקה בארץ ישראל¹⁰ במקום השדות והפרמים, אלא¹⁷ ביצרים ובמדברות שבארץ ישראל¹¹. ומגדלין¹⁸ בסוריא¹² בכל מקום.¹⁹

(8) בבא-קמא עט: במשנה. (9) כגון עזים, מפני שבהמה דקה דרכה להכנס לשדות וכרמים ולהזיק, ואסור לאדם להזיק או לגרום נזק, אפילו אם דעתו לשלם. (10) משום ישוב ארץ ישראל. (11) כי כאן אין נזק. (12) שהיא מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ודוד כבשה, וכיבוש יחיד אינו כיבוש לקדש בקדושת הארץ, ודינה כדן חוצה לארץ שמותר שם לגדל, ואם יזיקו ישלמו.

ג. עשרה תנאים¹³ התנה יהושע¹⁴ ובית דינו בפשעה²⁰ שחלק את הארץ, ואלו הן:

(א) התנה, שמרעין בהמה דקה ביצרים¹⁵ שאילניהן גסין¹⁶, אבל אין מרעין שם בהמה גסה. וביציר שאילניו דקים¹⁷ - אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא מדעת בעליו.

(ב) וכן התנה, שיהיה כל אדם מתר ללקט עצים משדה חברו. והוא, שיהיו עצים פחותים¹⁸ וקרובים להיות קוצים, כגון הזמין והיגיו¹⁹. והוא, שיהיו לחים²⁰ ומחפרין²¹. ובכלד שלא ישרש²². אבל שאר עצים - אסור.

(ג) וכן התנה, שיהיה כל אדם מתר ללקט²³ עשבים העולין מאליהן בכל מקום²⁴, חוץ משדה תלתן²⁵ שזרעה לבהמה²⁶.

(ד) וכן התנה, שיהיה אדם קוטר נטיעה²⁷ בכל מקום²⁸, חוץ מגרופיות של זית²⁹. ואינו קוטר מן האילנות אלא בזית - כביצה³⁰, ובקנים ובגפנים - מן הפקק ולמעלה³¹, ובשאר האילן - מתוכו של אילן³², לא מחדו³³. וכשהתיר לקטם, לא התיר אלא מחדש³⁴ שאינו עושה פרות, אבל לא מיטשן שעושה פרות. ואינו קוטר אלא ממקום שאינו רואה פני חמה³⁵.

(ה) וכן התנה, שהמעין היוצא בתחלה³⁶ - בני אותה העיר שיוצא בגבולם מסתפקין ממנו³⁷, אף על פי שאין עקרו בתלם³⁸, ואין לאחרים להסתפק עמהם ממנו. (ו) וכן התנה, שיהיה כל אדם מתר לצוד דגים מים טבריה³⁹. והוא, שיוצוד בחפה בלבד⁴⁰. אבל לא יפרש קלע⁴¹ ויעמיד ספינה⁴² שם אלא בני השבט⁴³ שהגיע אותו היום בתלם.

(ז) וכן התנה, שכל אדם שצריך לנקבו - מסתלק מן הדרך ונכנס אחורי הגדר שפגע בו⁴⁴ ונפנה שם. ואפילו בפשה מלאה פרסם⁴⁵. ונוטל משם צרור⁴⁶ ומקנח.

1 מְשַׁלֵּם דָּמֵי פְרוֹת גְּמוּרִין בְּשׂוּיָהֶן⁷⁷: אִם סָאָה⁷⁸ -
2 דָּמֵי סָאָה, וְאִם סָאֲתִים - דָּמֵי סָאֲתִים. הָרִי שְׂאֲכֵלָה
3 פְרוֹת דָּקָל אֶחָד, וְכֵן הַלֹּקֵט⁷⁹ פְרוֹת דָּקָל חֲבָרוֹ
4 וְאֵכָל: אִם הָיָה דָּקָל רוֹמִי וְכִיּוּצָא בּוֹ, שְׂאִין הַתְּמָרִים
5 שְׁלוֹ יָפוֹת - מְשַׁעְרִין אוֹתוֹ בְּשָׂשִׁים עַל גֹּב הַקֶּרְקַע⁸⁰; וְאִם דָּקָל פְּרָסִי וְכִיּוּצָא בּוֹ הוּא, שְׂהַתְּמָרִים שְׁלוֹ
6 יָפוֹת בְּיוֹתֵר - מְשַׁעְרִין הַדָּקָל בְּפָנָי עֲצָמוֹ, כַּמָּה הָיָה
7 שְׂוָה⁸¹ וְכַמָּה הוּא שְׂוָה עֲתָה⁸².

(75) שכבר בישלו כל צרכם. (76) אבל עדיין לא נתלשו. (77) ולא חישוב אגב השדה. (78) משנה שם נח: (79) לענין החישוב האמור, אין הבדל אם בהמתו הזיקה או הוא עצמו הזיק. (80) שבה צומח הדקל. (81) לפני הנזק. (82) לאחר הנזק. הפרש זה ישלם בעל הבהמה שהזיקה או האדם המזיק. ראה שם נח: נט.

יום שישי ט' תמוז ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) מבאר, ששוחטין את הבהמה המזוקת בשן ורגל אחר התראה לבעלים כדי שלא תזיק. ונמשך לזה שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל כדי שלא תזיק בשן ורגל. ונמשך לזה ביאור התנאי שהתנה יהושע ברעיית הבהמות ביערות, ונמשכו לזה כל התנאים שהתנה בארץ והם עשר, ורוב ענינם הכניסה ברשות חבריו ולקחת משם אי זה דבר והם דומים לשן ורגל באי זה יחס דמיון. ונמשך לזה לבאר מה שתיקן שלמה וכיוצא בזה. ונסתיים הפרק בביאור דיני הרעיה בארץ ישראל וגידול הדברים המזיקים בכל מקום.

9 א. בהמה שהיתה רועה, ופרשה² ונכנסה בפשדות ובכרמים³, אף על פי שעדיין לא הזיקה - מתרין⁴ בבצליה⁵ שלש פעמים; אם לא שמר בהמתו ולא מנעה מלרעות - יש רשות לבעל השדה לשחטה⁶ שחיטה פשוטה⁷, ואומר לבעליה: בואו ומכרו בשור שלכם. מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק. אפילו לגרם הנזק⁸ אסור.

(2) מקום המרעה. (3) ועלולה להזיק בשדותיהם של אחרים. (4) ולא כמו בשור הנגח שהתראה באה אחרי שהזיק. (5) כדי למנוע היזק משדהו. (6) כדי לא לגרום הפסד רב לבעל הבהמה. (7) על-ידי חוסר שמירה על בהמתו. מקור ההלכה הזאת בבבא-קמא כג: "הני עזי דשוקא מתרינן במריהו". בגמרא שלנו הגירסא "דמפסדי", כלומר ההתראה היא רק לאחר שהזיקו. אולם בכתב-יד ה, בהלכות גדולות, בספר המקח והממכר לרב האי גאון וברי"ף - אין גירסא זו. לפי זה, יכול רבינו לפרש, שמתרים בבעליה "אף-על-פי שעדיין לא הזיקה". זוהי תשובה לתמיהת הכסף-משנה שכתב: "ומ"ש אע"פ שלא הזיקה, איני יודע מנין לו". רש"י, בעלי התוספות, הראב"ד ועוד מפרשים "עזי דשוקא" - העומדות לשחיתה. רק אלה מותר לבעל השדה לשחוט. אולם רבינו מפרש כפשוטו, עזים שרועות בשוק (ראה מגיד-משנה), ולא דוקא בעומדות

השדות. (50) מת שנמצא, ואין כאן קרובים שיטפלו בו.
(51) שעליו נמצא. (52) ואין בעל המקום רשאי לעכב.
(53) על הדרך, שמת מצוה קונה מקומו שעליו נמצא.
(54) עיר. (55) והעובדים מאהילים עליו ונטמאים, דעת רב
ביבי (בבא קמא פא:) "מפנהו לכל מקום שירצה".

ד. שלמה תקן⁵⁶, שיהיו עובדי דרכים מתרין בימות
החמה⁵⁷ להלך בשבילין שבשדות⁵⁸ שיש להן בעלים
עד שתירד רביעה שניה⁵⁹.

(56) שם פא: (57) לאחר שכלו פירותיו מן השדה.
(58) כדי לקצר את הדרך. (59) הגשם שזמנו כרגיל בעשרים
ושלושה במרחשון. לפני גשם זה אין דריסת הרגל מזיקה
לשדות. מכאן ואילך הזרעים יוצאים וצומחים, ונפסדים
כשדורסים עליהם.

ה. ותקנות אלו פלן⁶⁰ נוהגות בכל מקום, אפלו
בחוץ לארץ⁶¹.

(60) עשר התקנות של יהושע, ותקנת שלמה. (61) כדעת
שמואל (שם).

ו. ומשירד הטל בבבל⁶² אסור⁶³ להלך בשבילין
שיש להן בעלים.

(62) דברי רב פפא, שם. (63) כי דריסת הרגל מזיקה לקרקע
שבבבל אחרי ירידת הטל.

ז. אף על פי שאין מגדלין בהמה דקה בארץ
ישראל, מתיר להשהותה קדם לרגל שלשים יום⁶⁴
וקדם למשתה בנו שלשים יום. והטבח⁶⁵ לוקח⁶⁶
ושוחט, לוקח ומשהה עד שישחט מעט מעט.
ובלבד שלא תצא ותרעה בעדר⁶⁷; אלא כל המשהה
משהה בתוך ביתו, כדי שלא תזיק.

(64) לצרכי סעודת החג, שם עט: (65) הקונה ומוכר
לאחרים. (66) קונה. (67) כרכן גמליאל שם פ.

ח. וכבר עשו בכל בארץ ישראל⁶⁸ לאסור בה גדול
בהמה דקה וחייה דקה, מפני שהיו רב השדות
והפרמים שם באותם הימים של ישראל.

(68) שם.

ט. וכן אסרו חכמים לגדל חזירים בכל מקום⁶⁹.
ולא את הפלג, אלא אם כן היה קשור בשלשלת.
אבל מגדל הוא פלגים בעיר הסמוכה לספר⁷⁰, ביום
קושרו ובלילה מתירו. ואמרו חכמים: ארור מגדל
פלגים וחזירים, מפני שהזקן מרבה ומצוי.

(69) שם פב. (70) לגבול לשם שמירה, שם פג.

י. רועה שעשה תשובה⁷¹ - אין מחיבין אותו למכור
מיד⁷², אלא מוכר על יד על יד⁷³. וכן מי שנפלו לו
פלגים וחזירים בירשה⁷⁴ - אין מחיבין אותו למכור
מיד, אלא מוכר מעט מעט.

ח. וכן התנה, שכל התועה בין הפרמים וכיוצא בהן
- מפסג⁷⁵ ועולה מפסג ויורד, עד שיצא לדרך.

ט. וכן התנה, שבזמן שירבה הטיט בדרך הרבים
או נקיעי מים - יש⁷⁶ לעוברי דרכים להסתלק לצדדי
הדרכים ומהלכין שם, אף על פי שהן מהלכין בדרך
שיש לה בעלים⁷⁹.

י. וכן התנה, שמת מצוה⁸⁰ קונה מקומו⁸¹ ונקבר
במקום שימצא בו⁸². שלא יהא מטל על המצור⁸³
ולא בתוך תחום המדינה⁸⁴; אבל אם נמצא על
המצור⁸⁵ או שהיה בתוך התחום - מביאו לבית
הקברות.

(13) שם פ. פא: (14) עם נוחלי הארץ. (15) ואין לבעל
היער זכות לעכב. (16) ואין נזק ניכר. אין מרעין שם בהמה
גסה מפני שמפסידים את האילנות. (17) ויש חשש לכליון
האילנות. (18) בלתי חשובים. (19) קוצים וברקנים.
(20) אבל יבשים אסור, מפני שראויים להסקה לבעל השדה,
ואינו מפקירם. (21) אבל תלושים אסור, כי בעל השדה
תלשם לעצמו. (22) שלא יעקור השרשים. (23) מכיון
שהעשבים מזיקים לזרעים. (24) אפילו בשדות, כדי
להאכיל לבהמתו. (25) מין קטנית, שנותנים לקדירה כעין
תבלין. העשבים הגדלים עמו מועילים לו, ומשום כך אסור.
(26) כי העשבים המעורבים בתלתן הם מספוא טוב. אבל אם
זרעה לאדם מותר אף בשדה תלתן, כי האדם מעוניין בתלתן
שניקתו מן הקרקע מרובה ביותר, והעשבים מזיקים לו.
סימן היכר שהתלתן זרוע לאדם הוא, שמסודר ערוגות
ערוגות. (27) קוצץ ענף מן האילן לשם נטיעה או הרכבה.
(28) אף מאילן חבירו, ואין בעל האילן רשאי לעכב על ידו.
הטעם, משום ישובה של ארץ ישראל. (29) כשהזית מזקין
ופירותיו מועטים, קוצצים אותו ומשיארים שתי גרופיות
(ענפים), והן מחליפות ומוציאות בדים. משום כך אסור
לקטום מהם נטיעה, כי הוא מקלקל אותן, אבל בעץ זית
גדול ובעל ענפים, מותר. (30) ניח מן הזית מלמטה סמוך
לגזע, היינו מן המקום שהשרשים מתחילים להתפצל כגובה
ביצה. (31) מן הקשר הסמוך לגזע ולמעלה, מותר לקטום.
(32) הגירסא הנכונה היא: "מאיבו". פירוש: ענפים רבים
ודקים. ויש גורסים: "מחיבו" - פירוש ממחבואו, מאמצע
האילן שיש שם הרבה ענפים. ראה רש"י שם. (33) מן
הענף שלמעלה. (34) בד שגדל וניתוסף בשנה זו, שעדיין
אינו עושה פרי. (35) מענפים הנסתרים בתוכו של אילן,
אבל לא מן הענפים המגולים לצד השמש, מפני שהם עיקר
האילן ומקור הפירות שבו. (36) מחדש. (37) ללא
תשלום. (38) אלא בשדהו של אחד. (39) אף-על-פי
שהוא כולו בחלקו של שבת נפתלי רשאים בני כל שבטי
ישראל לצוד ממנו. (40) שאינה מפריעה לתנועת האניות.
(41) לתקוע יתדות ולעשות גדר קנים במים שיילכדו שם
דגים. (42) מפני שמעכב ומועמד את הספינה. (43) להם
גם זה מותר. (44) שנודמן לו. (45) זעפרן, צמח שלפרחיו
ריח חריף וטוב. (46) מן הגדר, ואינו חושש לפריצת הגדר.
(47) מנתק וכורת את הזמורות, המעכבות בדרך, ואינו חייב
ללכת סחור סחור לכרם. (48) רשות. (49) כגון בקצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. שְׁוֹרִים שֶׁמִּשְׁחָקִין בָּהֶן¹⁵ וּמַלְמִדִין אוֹתָן לִגְח¹⁶ זֶה¹⁸
 אֵת זֶה - אֵינָם מוֹעֲדִים זֶה לָזֶה. וְאִפְלוּ הַמִּיתוּ אֵת¹⁹
 הָאָדָם - אֵינָן חֲבִיבֵי מִיתָה; שְׁנֹאֲמַר: בִּי יִגַּח¹⁷ - לֹא²⁰
 שְׁנִיחָוהוּ¹⁸.²¹

(15) לפני קהל. (16) "וזה אינו מטבע השור אלא ברצון בעליהם" (פירוש המשנה לרבינו), משום כך אינם מועדים ומשלמים חצי נזק כחם. (17) מעצמו. (18) נגד טבעו העצמי, שם לט, מא.

ו. שֹׁר שֶׁהוּעֵד¹⁹ וְנִמְכַּר אוֹ נָתַן בְּמִתְנָה - חֲזָר²²
 לְתַמּוּתוֹ²⁰; שֶׁהָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנְּתָה²¹ מִשְׁנֵה דִּינוֹ²². אֲכָל²³
 אִם הִשְׁאִילוּ אוֹ מָסְרוּ לְשׁוֹמֵר - הָרִי הוּא בְּחֻקָּתוֹ²³.
 וְכֵן שֹׁר שֶׁהוּעֵד בְּפָנָי אֶפְסוּרֹפְסִין, וְנִתְפַּקַּח הַחֶרֶשׁ²⁴
 וְנִשְׁתַּפַּח²⁴ הַשּׁוֹטָה וְהַגְדִּיל הַקָּטָן, אָף עַל פִּי שֶׁבִטְלוּ²⁶
 הָאֶפְסוּרֹפְסִין²⁵ - הָרִי הֵן מוֹעֲדִין בְּחֻקָּתָן²⁶, שֶׁהָרִי²⁷
 בְּרִשׁוֹת בְּעָלִים הֵן²⁷.²⁸

(19) שנעשה מועד. (20) דינו כחם, ואם יגח ברשות הקונה או ברשות מקבל המתנה ישלם חצי נזק מגופו. (21) שיצא מרשות המוכר ונכנס לרשות הקונה. (22) והכל מתחיל מחדש. דעת רב פפא שם מ: (23) אין כאן שינוי רשות "משום שכל מקום שהולך שם בעליו עליו", שם. (24) נעשה שפוי בדעתו. (25) וחובת השמירה עברה לבעלים. (26) אם נעשו מועדים אצל האפסורופוס, נשאר להם דין מועד גם לאחר שבוטלה האפסורופוסות. (27) גם בהיותם אצל האפסורופוס, ואין כאן שינוי רשות. דעת רבי יוסי במשנה שם לט.

ז. בְּהִמָּה שֶׁהוּעֵדָה וְחֻזְרָה בָּהּ מַדְבֵּר שֶׁהוּעֵדָה לוֹ -
 חֻזְרָה לְתַמּוּתָהּ. בִּיצֵד? שֹׁר שֶׁהוּעֵד לִגְח, וְחֻזְרָה שְׁלֹא³⁰
 יִגַּח, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא נֹגֵחַ²⁸ - הָרִי זֶה תָּם לְנִגְיָהָ.³¹
 וּמֵאֵימָתִי הוּא חֻזְרָתוֹ? עַד שֶׁיְהִי הַתִּינוּקוֹת³²
 מִמִּשְׁמָשִׁין בּוֹ²⁹ וְאֵינוֹ נֹגֵחַ. וְכֵן בְּשָׂאֵר הַדְּבָרִים³⁰
 שֶׁהוּעֵד לָהֶן - עַד שֶׁיִּמְשָׁמְשׁוּ בּוֹ וְלֹא יִהְיֶה עוֹשֶׂה³⁴
 אוֹתָן.³⁵

(28) בגופו (לא בקרניו). (29) "שמושכין אותו ומשחקים בו ואינו מנגחם" (פירוש המשניות לרבינו). דעת רבי מאיר במשנה שם כג: כד. (30) כגון נגיפה, נשיכה ובעיטה, השווה למעלה פרק א, הלכה ה.

ח. שֹׁר שֶׁהוּא מוֹעֵד לְמִינוֹ³¹ - הָרִי זֶה אֵינוֹ מוֹעֵד³⁶
 לְשֹׂאֵינוֹ מִינוֹ³². הוּעֵד לְאָדָם - אֵינוֹ מוֹעֵד לְבְּהִמָּה³³.
 הוּעֵד לְקִטְנִים³⁴ - אֵינוֹ מוֹעֵד לְגְדוּלִים³⁵. לְפִיכָף, אִם³⁸
 הִזִּיק אֶת מִין שֶׁהוּא מוֹעֵד לוֹ - מִשְׁלָם נֹזֵק שְׁלָם, וְאִם³⁹
 הִזִּיק לְשָׂאֵר הַמִּינִין - מִשְׁלָם חֲצִי נֹזֵק. הִזָּה מוֹעֵד⁴⁰
 לְשִׁבְתוֹת - אֵינוֹ מוֹעֵד לְיָמוֹת הַחֹל³⁶; וְאִם הִזִּיק⁴¹
 בְּשִׁבְתוֹת - מִשְׁלָם נֹזֵק שְׁלָם, וּבִיָּמוֹת הַחֹל - מִשְׁלָם⁴²
 חֲצִי נֹזֵק. וּמֵאֵימָתִי הִיא חֻזְרָתוֹ? מִשְׁמָשִׁמְשׁוּ⁴³
 הַתִּינוּקוֹת בּוֹ בַּיּוֹם³⁷ שֶׁהוּא מוֹעֵד לוֹ וְלֹא יִהְיֶה מִזִּיק⁴⁴
 נֹזֵק שֶׁהוּעֵד לוֹ.⁴⁵

(71) שלא לגדל עוד בהמה דקה, שם פ. (72) מכיון שמפסיד הרבה וימנע מתשובה. (73) קמעא, קמעא. (74) כגון גר שירש את אביו גוי.

יום ש"ק י' תמוז ה'תשפ"ב

פרק נשיי

(1) מבאר דין הקרן שהיא תמה מתחלתה, כיצד תהיה מועדת, אם למין אחד או לכל המינים, אם לימים ידועים או לכל הימים, אם לסיבה ידועה או שלא בסיבה.

א. אִי זֶהוּ מוֹעֵד²? כָּל שֶׁהֻעֵדוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים³.
 אֲכָל אִם נִגַּח בְּיוֹם אֶחָד אוֹ נִשָּׁף אוֹ רִבֵּן אוֹ בָּעֵט²
 אוֹ נִגַּף אִפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים - אֵין זֶה מוֹעֵד. הֻעֵדוּ³
 בּוֹ שְׁלֹשׁ פְּתֵי יָדִים בְּיוֹם אֶחָד⁴ - הָרִי זֶה סָפֵק⁵ אִם⁴
 הוּעֵד אוֹ לֹא הוּעֵד.⁵

(2) בבא קמא כג: (3) התרו בבעל השור שלושה ימים על שלוש נגיחות, כגון שנגח השור ביום ראשון והתרו בו שישמרהו, וחזר ונגח ביום שני והתרו בו, וחזר ונגח בשלישי והתרו בו. אבל אם נגח ביום אחד, אפילו הודיעוהו על כל אחת בשעתה והתירוהו, אין זה מועד, כי ייתכן שהיה זה מקרה, מכיוון שכל זה קרה ביום אחד. (4) על שלוש נגיחות של שלושה ימים. (5) בעיניא שלא נפתרה, שם כד. אם שלושה ימים שאמרו, הם כדי שהשור יהיה מועד להזיק, ואם כן כאן, כשנגח שלוש פעמים בשלושה ימים נעשה מועד אף על פי שכל שלוש ההתראות היו ביום אחד, או צריכים שלושה ימים להתרות בבעל השור שישמור על שורו, וכאן התרו ביום אחד בלבד ואם כן לא הועד.

ב. אֵין הֻעֵדָה אֲלֹא בְּפָנָי הַבְּעָלִים וּבְפָנָי בֵּית דִּין;
 שְׁנֹאֲמַר: וְהוּעֵד בְּכַעֲלֵיו, וְאֵין הֻעֵדָה אֲלֹא בְּבֵית⁷
 דִּין⁶.

(6) מסירת עדות אינה אלא בפני בית דין.

ג. שֹׁר שֶׁל חֶרֶשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן⁷ וּמִי שֶׁהוּא בְּמַדְיַנַּת⁹
 הַיָּם שְׁנֹגְחוֹ - פְּטוּרִין; אֲכָל בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם¹⁰
 אֶפְסוּרֹפְסִין⁸ וּמֵעִידִין בָּהֶן בְּפָנָי הָאֶפְסוּרֹפְסִין⁹.

(7) שאינם בני דעת, שם לט. (8) במקום הבעלים. (9) ומתרים בו שישמור על השור.

ד. הִזִּיקוּ אַחֵר שֶׁהוּעֵדוּ בְּפָנָי אֶפְסוּרֹפְסִין: אִם¹²
 עֲרִין הוּא תָם - מִשְׁלָם חֲצִי נֹזֵק¹⁰ מִגּוּפוֹ; וְאִם הוּעֵד¹³
 בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאַחֵר כָּף הִזִּיק - מִשְׁלָם נֹזֵק שְׁלָם¹⁴
 מִן הַיָּפֶה¹¹ שְׁבֻנְכִסִּי אֶפְסוּרֹפְסִין¹², וְלִכְשִׁיגְדְלוּ¹⁵
 הִיתוּמִים¹³ יַעֲשׂוּ דִין עִם הָאֶפְסוּרֹפְסִין וְיִשְׁלְמוּ¹⁶
 לָהֶן¹⁴.¹⁷

(10) כדעת החכמים "מעמידין אפסורופוס לתם לגבות מגופו", שם. (11) מן המעולה. (12) מפני שלא שמרו אותו כראוי. וזהו דעת רבי יוסי בר חנינא, שם. (13) כוונתו לשור של קטן. (14) כי אחרת, איש לא יסכים להיות אפסורופוס.

16 קוֹל שׁוֹפָר וְנִגְחָה, קוֹל שׁוֹפָר וְנִגְחָה - וְנִעְשָׂה מוֹעֵד
17 לְשׁוֹפְרוֹת⁴⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ.

44) שהיו שלושה דילוגים, כי הנגיחה הראשונה שלא הייתה בדילוג אינה מן החשבון ולכן הועד רק בנגיחה רביעית וחייב נזק שלם על החמישית (כך פירש רש"י אליבא דשמואל) ואין זה דומה לסירוגין שבהלכה ט, ראה תוספות שם, ב דיבור המתחיל יום, שאין להשוות סירוגין של מינים לסירוגין של ימים, שם. 45) ואין אומרים שהנגיחה הראשונה באה רק מרוב בהלה מקול השופר. אם יגח פעם רביעית לקול השופר, ישלם נזק שלם מן העלייה, שם.

18 יב. נָגַח שְׁלֹשָׁה שָׁוְרִים בְּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה,
19 וּבִרְכִיעֵי נִגַּח חֲמֹר, וּבַחֲמִישֵׁי נִגַּח גָּמֶל; אוֹ שֶׁנִּגַּח
20 חֲמֹר וְגָמֶל בַּתְּחִלָּה בְּשְׁנֵי יָמִים זֶה אַחֵר זֶה, וְאַחֵר
21 כִּף נִגַּח שְׁלֹשָׁה שָׁוְרִים זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי זֶה
22 סֶפֶק⁴⁶ אִם הוּא מוֹעֵד לְשָׁוְרִים בְּלֶבֶד אוֹ לְשִׁלְשֶׁת
23 הַמִּינִין הוּא מוֹעֵד. וְכֵן אִם נִגַּח בְּשִׁלְשֶׁל שְׁבָתוֹת זֶה
24 אַחֵר זֶה וּבְאַחַד בְּשִׁבָּת וּבְשְׁנֵי בְּשִׁבָּת; אוֹ שֶׁנִּגַּח
25 בַּחֲמִישֵׁי בְּשִׁבָּת וּבְעֶרֶב שְׁבַת וּבִיּוֹם הַשְּׁבַת וּבְשְׁתֵּי
26 שְׁבָתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם הוּא
27 מוֹעֵד לְשְׁבָתוֹת בְּלֶבֶד אוֹ לְשִׁלְשֶׁת הַיָּמִים שְׁשָׁנִים
28 מֵהֶן חוּל.

46) אם שור שלישי - ובבעיא ב', שור ראשון - אנו מצרפים עם השוורים, ואז הוא מועד לשוורים בלבד, או דנים אותו אחר חמור וגמל, ומועד הוא לשלושת המינים. בעיית שלא נפתרה, שם. וכן אם נגח בשלושה שבתות, אם שבת שלישית - ובבעיא ב', שבת ראשונה - מצרפים לשבתות, ומועד לשבתות בלבד, או לשני ימי החול שלאחריה - ובבעיא ב', שלפניה - ומועד הוא לשלושת הימים, ששניים מהם חול.

יג. וְכָל אֱלֹהֵי הַסְּפָקוֹת וְיִצְעָא בְּהֶן, אֵין מַחֲבִיבִין בְּהֶן
אֶת הַמִּדְיָק אֶלָּא חֲצִי נִזְק;⁴⁷ וְאֵם תִּפְשׁ הַנִּזְק נִזְק
שְׁלֵם - אֵין מוֹצִיאֵין מִיִּדּוֹ.⁴⁸

(47) כדין תם. (48) מחמת ספק.

(31) לשוורים. (32) כגון סוסים וגמלים וכל שכן אדם, כדעת רב פפא בפירוש דברי המשנה בבא קמא לו. שסתמו אינו מועד. (33) וכל שכן הועד לבהמה שאינו מועד לאדם. (34) כגון עגלים. (35) אפילו באותו מין. (36) בשבת מפני שהוא בטל ממלאכתו, דעתו זחה עליו ונוגח (רש"י). (37) בדוגמא שלפנינו - בשבת.

ט. נָגַח שׁוֹר הַיּוֹם, וַחֲמֹר לְמָחָר, וּגְמַל בְּיוֹם שְׁלִישִׁי
- נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְכָל־³⁸ רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וַנִּגְחֹ, וּלְמָחָר
רָאָה שׁוֹר וְלֹא נִגְחֹ, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאָה שׁוֹר וַנִּגְחֹ,
וּבִרְבִּיעִי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נִגְחֹ, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה שׁוֹר
וַנִּגְחֹ, וּבַשְּׁשִׁי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נִגְחֹ - נַעֲשֶׂה מוֹעֵד
לְסִרְוִיגִין³⁹ לְשׁוֹרִים. וְכֵן כָּל פְּרִיצָא בְּזֵה.⁴⁰

38) כלומר, לכל שלושת המינים האלה (מגיד משנה). מכיוון שנתקיימה העדתו על ידי שלושת המינים, ואין צורך בשלוש נגידות לכל מין ומין. שם לו. "ואם תמצא לומר ... "ורבינו דרכו לפסוק כאם תמצא לומר. ראה למעלה פרק שני הלכה יט הערה סט. 39) אם יגח ביום השביעי ישלם נזק שלם ועל נגידה ביום השמיני לא ישלם אלא חצי נזק. 40) כגון דילוג של שני ימים ויותר.

7 י. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וַנִּגְחֹ, וְלִמְחֹר רָאָה חֲמֹר וְלֹא
8 נִגְחֹ, וּבִשְׁלִישֵׁי רָאָה סוֹס וַנִּגְחֹ, וּבִרְבִּיעֵי רָאָה
9 גָּמָל וְלֹא נִגְחֹ, וּבַחֲמִישֵׁי רָאָה פֶּרֶד וַנִּגְחֹ, וּבִשְׁשֵׁי
10 רָאָה עֲרֹד⁴¹ וְלֹא נִגְחֹ - נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְסְרוּגִין
11 לְכָל⁴²; וְאִם נִגַּח בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוֹעֵד לּוֹ⁴³ אֶחָד
12 מִשְׁלֹשֶׁת הַמִּינִין שֶׁנִּגַּח בְּסְרוּגִין - הָרִי זֶה מוֹעֵד.

(41) חמור הבר. (42) זה צירוף של שתי הדוגמאות שבהלכה הקודמת. "לכל" לאו דוקא, כי אינו מועד אלא למינים שנגח כדברי רבינו בסוף הלכה זו. (43) שביעי, תשיעי וכו'.

13 יֹא. נָגַח בַּחֲמֹשֶׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ זֶה, וּבִשְׁשֶׁה עָשָׂר
14 לַחֹדֶשׁ שְׁנִי, וּבִשְׁבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ
15 מוֹעֵד, עַד שִׁישְׁלֹשׁ בְּדִלּוּג⁴⁴. שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וּנְגִינָה,

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ד'י' תמוז ה'תשפ"ב

38 קָדוֹשׁ וְהִבְדָּלָהּ [וַיְגַדְלָהּ] — וְזוֹ הִיא מִצְוַת קֳדוֹשׁ. וּלְשׁוֹן
39 הַמִּכְלָתָא (פִּרְשֵׁת יִתְרוֹ): "נִכְוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקִדְשׁוֹ —
40 לְקִדְשׁוֹ בְּבִרְכָּה". וּבִפְרוּשׁ אֲמָרוּ (פִּסְחִים קו.): "נִכְרְהוּ עַל
41 הַיִּינ". וְאֲמָרוּ עוֹד: "קִדְשָׁהּ בְּכִנְיֹתָהּ וְקִדְשָׁהּ בְּיִצְאָתָהּ",
42 כְּלֹמֶר: "הִתְהַבְּדֶלָה שֶׁהִיא חֵלֶק מִזִּכְרֵת שַׁבָּת שֶׁנִּצְטְוִינָהּ
43 בָּהּ". וּבִכְרַ נִתְבָּאֵר וַיְנִי מִצְוָה זוֹ בְּסוּף פְּסָחִים וּבִכְמָה
44 מְקוֹמוֹת בְּבִרְכּוֹת (נא: וְשַׁבָּת קנ:).

יום ראשון ד' תמוז ה'תשפ"ב

32 **מצות עשה קנה.**

33 **הַמִּצְוָה הַקִּנּוּיָה** — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטִינּוּ לַקִּדָּשׁ אֶת הַשָּׁבֶת
34 וְלֹאמַר דְּבָרִים בְּיוֹם הַשָּׁבֶת בְּכִנּוּסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ שֶׁבָּהֶם
35 נִזְכָּר גְּדֻלַּת יוֹם זֶה וּכְבוֹדוֹ, וְהָיוּ נִבְדָּל מִשָּׁאֵר הַיָּמִים
36 שֶׁקִּדְּמוּ לוֹ וְשִׁבְאוּ אַחֲרָיו, וְהָיָה אִמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "זְכוֹר
37 אֶת-יוֹם הַשָּׁבֶת לַקִּדָּשׁ" (שם כ.ח). כְּלוּמַר: זְכַרְהוּ זִכְרֵת

יום שני ה' תמוז ה'תשפ"ב

מצות עשה קנה.

המצוה הקנ"ה — הצווי שנגצטינו לקדש את השבת ולומר דברים ביום השבת כניסתו וביציאתו שבהם נזכיר גדלת יום זה ויכבודו, והיותו נבדל משאר הימים שקדמו לו ושיבואו אחריו, והוא אמרו יתעלה: "זכור את-יום השבת לקדשו" (שם ב, ח). כלומר: זכרוהו זכירת קדוש והבדלה [וגדלה] — וזו היא מצות קדוש. ולשון המכלתא (פרשת יתרו): "זכור את-יום השבת לקדשו — לקדשו בכרכה". ובפרוש אמרו (פסחים קו): "זכרוהו על הנין". ואמרו עוד: "קדשהו כניסתו וקדשהו ביציאתו", כלומר: "ההבדלה שהיא חלק מזכירת שבת שנגצטינו בה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף פסחים ובכמה מקומות בברכות (נא): ושבת (קנ).

יום שלישי ו' תמוז ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שכ.

המצוה המשלימה שלש מאות ועשרים — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בשבת, והוא אמרו: "לא-תעשה כל-מלאכה" (שמות כ, י). והעובר על לאו זה, פירש בו הקטוב (שם לא, יד) שהוא בכת, אם לא ידע בו הדין, ואם נתקיימה עליו העדות — חייב סקילה. כל-זה אם הוא מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת.

יום רביעי ז' תמוז ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שכא.

המצוה השכ"א — האזהרה שהזהרנו שלא להלך חוץ לתחום המדינה בשבת, והוא אמרו: "אל-יציא איש ממקומו ביום השביעי" (שם טז, כט). ובא בקבלה (סוטה כז): שתחום (גבול) המסע הוא מה-שננוסף על אלפים אמה מחוץ לעיר אפלו אמה אחת. והלוח אלפים אמה לכל-רוח — מתר. ולשון המכלתא (פרשת בשלח שם): "אל-יציא איש ממקומו" — אלו אלפים אמה. ובגמרא ערובין (יז): אמרו: "לוקין על אסור תחומין דבר תורה". ובאותה המסכתא נתבאר דיני מצוה זו.

יום חמישי ח' תמוז ה'תשפ"ב

מצות עשה קסה. מצות לא תעשה שכט.

מצות עשה קסד. מצות לא תעשה קצו.

המצוה הקס"ה — הצווי שנגצטינו לשבות ביום זה (ביום הכפורים) מן-המלאכות והעבודות, והוא אמרו: "שבת שבתון היא לכם" (ויקרא טז, לא), וכבר בארנו

במה פעמים (מצוות עשה צ, קלה, קנט, קסט) אמרם (שבת כד): "האי שבתון — עשה הוא".

המצוה השכ"ט — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה ביום הכפורים, והוא אמרו בו: "וכל-מלאכה לא תעשו" (שם כג, כח). והעובר על לאו זה במזיד — חייב כרת, כמו שבאר הקטוב (שם, ל); ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בבבא מציעא (יח): ומגילה (ל): וזולתן.

המצוה הקס"ד — הצווי שנגצטינו לצום בעשרה בתשרי, והוא אמרו יתעלה: "תענו את-נפשתיכם" (שם טז, כט). והפרוש בספרא (פרשת אחרי מות פרק ז הלכה ג): "תענו את-נפשתיכם" — ענוי שהוא אבוד הנפש. ואיזהו? זה אכילה ושתיה. וכן בא בקבלה (יומא עג), שהוא אסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, ושצריך לשבות מכל-הפעולות האלה, שכן נאמר: "שבת שבתון היא לכם ועניתם את-נפשתיכם" (שם, לא), כאלו אמר, שחובה בו השביתה המיוחדת למלאכות ולעבודה, והשביתה המיוחדת להנחת הגוף וקיומו — לפיכך אמר (כפל לשון): "שבת שבתון". ולשון ספרא (אחרי מות שם): "מניין שיום הכפורים אסור ברחיצה ובסיכה ובתשמיש המטה? תלמוד לומר: שבת שבתון", כלומר: השבת כלא-אלו כדי שישג הענוי.

המצוה הקצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלאכול ביום צום כפור, והאזהרה למעשה זה לא נתבאר בלשון התורה, אבל ביון שהזכיר את-הענש וחיוב כרת למי שיאכל, ידענו שמזהרים על האכילה, והוא אמרו: "כי כל-הנפש אשר לא-תענה וגו' ונכרתה" (שם כג, כט). ובריש בריית (ב), בשמנו מחייב כרת, מנו בכללם האוכל ביום הכפורים, ובארו שם שכל שחייבים עליו כרת — הוא מצות לא-תעשה, חוץ מן-הפסח והמילה. הנה נתבאר שהאכילה ביום הכפורים מצות לא-תעשה, ולפיכך חייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת קבועה, כמו שבאר ברש בריית כרתות וכן שנתבאר במסכת הוריות (פרק ד משנה ח), שלא יתחייב דין זה (החטאת נקרכת) אלא במצות לא-תעשה בלבד, שהרי אמר יתעלה במחייב חטאת קבועה: "אחת מכל-מצות ה' אשר לא-תעשינה" (שם ד, יג). ולשון ספרא (אמור פרק ד הלכה ד): "כי כל-הנפש אשר לא-תענה ונכרתה — הרי זה ענש ענוי; אבל אזהרה לענוי ליום עצמו לא שמענו. כשהוא אומר ענש מלאכה שאין תלמוד לומר שכתב קל וחסד הוא: מה אם ענוי שאינו נוהג במים טובים ובשבתות הרי הוא ענוש עליו, מלאכה שהיא נוהגת במים טובים ובשבתות — אינו דין שיהא ענוש עליה, ואם כן למה נאמר ענש מלאכה? נלמד ממנו אזהרה לענוי: מה ענש

1 מלאכה לאחר אזהרה אף עגש ענוי לאחר אזהרה —
 2 הנה נתבאר מה שאמרנו. ודיני מצוה זו כבר נתבארו
 3 בסוף מסכת יומא.

המצוה השכ"ד — האזהרה שהזכרנו מלעשות
 מלאכה בשביעי של הפסח, והוא אמרו: "כל-מלאכה
 לא יעשה בהם" (שם), כלומר: בראשון ובשביעי.

יום ש"ק י' תמוז ה'תשפ"ב

מצות עשה קסב. מצות לא תעשה שכה.

מצות עשה קסג. מצות לא תעשה שכו.

המצוה הקס"ב — הצווי שנוצטונו לשבות
 ממלאכה ביום עצרת, והוא אמרו: "וקראתם בעצם היום
 הזה מקרא-קדש" (ויקרא כג, כא).

המצוה השכ"ה — האזהרה שהזכרנו מלעשות
 מלאכה ביום עצרת, והוא אמרו: "כל-מלאכת עבודה לא
 תעשו" (שם).

המצוה הקס"ג — הצווי שנוצטונו לשבות ממלאכה
 ביום אחד בתשרי, והוא אמרו: "בחדש השביעי באחד
 לחדש יהיה לכם שבתון [וגו']" (שם, כד). וכבר קדם לך
 לשונם (כבר התעכבנו במצוות עשה ז, קלה, קנט — על לשון
 חז"ל) באמרם: "האי שבתון — עשה הוא".

המצוה השכ"ו — האזהרה שהזכרנו מלעשות
 מלאכה ביום ראש השנה, והוא אמרו: "כל-מלאכת
 עבדה לא תעשו" (שם, כה).

יום שישי ט' תמוז ה'תשפ"ב
 מצות עשה קנט. מצות לא תעשה שכג.

מצות עשה קס. מצות לא תעשה שכד.

המצוה הקנ"ט — הצווי שנוצטונו לשבות ממלאכה
 ביום ראשון של פסח, והוא אמרו ותעלה: "[ו]ביום
 הראשון מקרא קדש" (שמות יב, טז). ודע הקדמה זו,
 והיא: שכל-מה שאמר בו ה' "מקרא קדש" בא בפרושו:
 "קדשהו". וענין "קדשהו" — שלא תעשה בו מלאכה
 אלא מה שפיקד לאכילה, כמו שבאר הפתוח. וכבר
 הזכרנו מקדם (להלן שיעור קעד) את דבריהם (מצוות עשה
 ז, קלה): "האי שבתון — עשה הוא", כלומר: כל-יום
 שאומר בו ה' "שבתון" (או לשון דומה) הוא פאלו אמר
 "שבות" או "תשבות" — כל-אלו צווים בשביתה.
 ו"שבתת ה'" (ויקרא כג, לח) קרא לימי המועדים בלם,
 כלומר: לימים טובים. ובמקומות הרבה בפתלמוד (שבת
 כה. ביצה ח) אמרו: "יום טוב עשה ולא-תעשה", כלומר:
 השביתה בכל-יום-טוב — מצות עשה היא; ועשיית
 המלאכה האסורה בו — היא מצות לא-תעשה. לפיכך
 כל-העושה בו מלאכה אסורה, עבר על עשה ולא-
 תעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר: השביתה,
 במסכת יום טוב (ביצה).

המצוה השכ"ג — האזהרה שהזכרנו מלעשות
 מלאכה ביום ראשון של חג הפסח, והוא אמרו: "כל-
 מלאכה לא יעשה בהם" (שמות יב, טז).

אגרות קודש

ב"ה, כ' תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ולרגלי הודעתו שעברו לדירה חדשה, הנה יה"ר מהשי"ת שיהי' משנה מקום משנה מזל
 לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות גם יחד ויגדלו הוא וזוגתו שיחיו את כל ילדיהם שיחיו לתורה
 ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה אמינית.

בברכה.

נ"ב. הי' טוב שתומ"י יקבע מזוזות (כמובן כשרות ובדוקות) בדירתם החדשה, בלא ברכה,
 וכעבור שלשים יום יקח אחת מהם לבדקה עוה"פ וימצא אחרת נאה הימנה ובמילא יברך ויכוין
 לחוציא את כל המזוזות שבדירתם.

יחזקאל פרק כב ט-כא

ט אנשי רכיל היו כך למען שפדדום ואלההרים אכלו כך זמה עשו בתוכך: י ערותאב גלהבך
 טמאת הנדה ענרבך: יא ואיש | אתאשת רעהו עשה תועבה ואיש אתפלתו טמא בזמה ואיש
 אתאחוזו בתאביו ענהבך: יב שחד לקחורבך למען שפדדום נשך ותרבית לקחת ותבצע רעיו
 בעשק ואתי שכחת נאם אדני יהוה: יג והנה הפיתי כפי אלבצעך אשר עשית ועלדמך אשר היו
 בתוכך: יד העמד לבך אםתחזקנה ידיו לזמים אשר אני עשה אותך אני יהוה דברתי ועשיתי:
 טו והפיצתי אותך בגוים וזריתיך בארצות והתמתי טמאתך ממך: טז ונחלתך כך לעיני גוים וידעת
 פראני יהוה: (פ) ז ויהי דברייהוה אלי לאמר: יח בןאדם היולי ביתישראל (לסוג) לסיג פלם
 נחשת ובדיל וברזל ועופרת בתוך פור סגים כסף היו: (ס) יט לכן פה אמר אדני יהוה יען היות
 פלכם לסגים לכן הנני קבץ אתכם אליתוך ירושלם: כ קבצת פסף ונחשת וברזל ועופרת ובדיל
 אליתוך פור לפחתעליו אש להנתיך פן אקבץ באפי ובחמתי והנחתי והתכתי אתכם: כא וכנסתי
 אתכם ונפחתי עליכם באש עברתי ונתתם בתוכה:

רש"י

(יד) אשר אני עושה אותך. פועל לך כפעלך:
 (טו) והתמתי. וכליתי: (טז) ונחלתך כך. תתחלתי
 בעצמך על מה שעשית: (יח) לסיג. תערובת פסולת
 המעורב בכסף וזהב וצריך להתיכו באש לצורפו: כור.
 שצורפין בו זהב: (כ) קבוצת כסף. כאשר יקבוץ
 הצורף את כל הסיגים אל תוך כור: לפחת. לנפח:
 להנתיך. ויצקת מתרגם ותתיך:

(ט) ואל ההרים אכלו כך. ובטוריא פלחו בין
 לטעותא: זמה עשו. עצות של רשעה: (יב) ותבצע
 רעך בעושק. העשרת את אוהביך בעושק שעשקת מן
 העניים. לשון אחר ותבצע לשון גזל כמו ובוצע בך
 נאץ ה' (תהלים ו') וכה פתורנו ותגזלי לרעך בעושק:
 (יג) הכיתי כפי. צעקתי ווי וקינה: אל בצעך. כאן
 למדנו שהגזל קשה מן הכל שעליו נתחתם גזר דין:

מצודת ציון

(ט) רכיל. ענין לה"ר: ואל ההרים. בההרים, אל במקום
 במקום ביי"ת: זמה. עניינו גנות ורשע כמו כי זמה עשו (הושע
 ו'): (י) ענו. רצה לומר אנסו ולכן תחשב לה לעיני:
 (יב) ותבצע. כן נקרא חמדת העושר כמו ויטו אחרי הבצע
 (ש"ח ח'): (יג) בצעך. כן נקרא גם העושק כמו בוצע בצע רע
 לביתו (חבקוק ב'): (טו) וזריתיך. ענין פיזור: והתמתי. מלשון
 תם והשלמה וכליון: (טז) ונחלת. מל' חילול: (יח) לסיג. כן
 נקרא פסולת הכסף כמו הגו סיגים מכסף (משלי כה): נחושת
 ובדיל וגו'. שמות מיני מתכות מחולפות: כור. כן שם הכלי
 שמזקקין בו הכסף והזהב כמו וכוור לזהב (שם ו'): (כ) לפחת.
 מל' הפחה ונשיבה: להנתיך. מלשון התכה ויציקה:
 (כא) וכנסתי. מל' הכנסה: ונפחתי. מל' הפחה: עברתי. מל'
 עברה וזעם: ונתתם. מל' התכה:

מצודת דוד

(ט) למען שפך דם. כוונת הרכילות היה למען ימות את
 הנאמר עליו: ואל ההרים. בההרים אכלו מתקרבות העבודת
 גולולים הנזבחים שמה: (י) ערות אב וגו'. ר"ל נאפו עם אשת
 אביהם: טמאת הנדה. ר"ל הנדה בטומאתה אנסו למשכב
 הזנות: (יא) את אשת רעהו. עם אשת רעהו עשו תועבה
 לזנות עמה: בזמה. במחשבת זנות ורשע: ענה כך. אנסה
 לזנות: (יב) למען שפך דם. כי מפני השוחד הרגו נפשות
 נקיים: נשך ותרבית. לשון נשך אמור בכסף, תרבית נפשות
 ותבצע רעך. עם העושק שעשקת העשרת את רעך העובדי
 כוכבים להיות בעזרתך מול האויב ואותי שכחת ולא בטחת
 בי: (יג) הכיתי כפי. זה בזה דרך צער על הגזל אשר עשית
 ועל הדם הנקי הנשפך בתוכך: (יד) העמד לבך. על עמדה
 להתחזק: אם תחזקנה ידיך. לעשות גבורות במלחמה בעת
 בוא הימים ימי הגמול אשר אני עושה עמך: ועשיתי. נכון
 הדבר בידי כאילו כבר עשיתי: (טו) והתמתי. בזה אמר ואכלה טומאתך ממך: (טז) ונחלתך כך. תהי מחוללת בעוונך בפני
 העובדי כוכבים ואז תדע שאני ה' הנאמן לשלם גמול: (יח) לסיג. מתחלה כשהוצאתם ממצרים היו משובחים ככסף וכאשר
 נתתם ככור ר"ל כאשר הבאתם אל הארץ נהפכו להיות סיג כי קלקלו מעשיהם: כולם. כל בית ישראל נעשו בתוך הכור
 נחושת או בדיל וכו' ר"ל כולם קלקלו בארצם עם כי יש התחלפות מה ברשעם בפחות ויתר מ"מ כולם היו כסיגים אל מול
 הכסף אין אחד בהם מיישר דרכו כאשר מתחלה: (יט) אל תוך ירושלים. להנתיך אתכם שמה כאילו הוא הכור: (כ) קבוצת
 כסף. כמו שמקבצים כסף ונחשת וכו' המעורבים זה בזה אשר יקבצו אותם לאספם אל תוך הכור לנשב עליו אש להבעירו
 למען יותך הכל וישאר הכסף מזוקק ונקי, כן אקבוץ אתכם באפי ואניח אתכם בתוך העיר ואתיך אתכם להי' נמסים
 ונמקי בצורת המצור: (כא) וכנסתי. אל תוך העיר וכפל הדבר במ"ש: ונפחתי. אנשב עליהם באש עברתי ר"ל בכל פעם
 אגדיל הצרה ותהיו נמסים בתוכה:

דברי הימים א פרק י"ח

י ובני אלקנה עמשי ואחיות: יא אלקנה (בנו) בני אלקנה צופי בנו ונחת בנו: יב אליאב בנו ירחם בנו אלקנה בנו: יג ובני שמואל הכהן ושני ואביה: (ד) יד בני מררי מחלי לבני בנו שמעי בנו עזה בנו: טו שמעא בנו חגיה בנו עשיה בנו: (פ) טז ואלה אשר העמיד דוד על ידי שיר בית יהוה ממנוח הארון: יז ויהיו משרתים לפני משכן אהל מועד בשיר עד בנות שלמה את בית יהוה בירושלם ויעמדו כמשפטם על עבודתם: יח ואלה העמדים ובניהם מבני הקהתי הימן המשורר בן יואל בן שמואל: יט בן אלקנה בן ירחם בן אליאל בן תוח: כ בן (ציר) צור בן אלקנה בן מנחם בן עמשי: כא בן אלקנה בן יואל בן עזריה בן צפניה: כב בן תחת בן אסיר בן אביסר בן קרח: כג בן יצחק בן קהת בן לוי בן ישראל: (ד) כד ואחיו אסף העמד עלימנו אסף בן ברכיהו בן שמעא: כה בן מיכאל בן בעשיה בן מלפיה: כו בן אתני בן זרח בן עדיה: כז בן איתן בן זמה בן שמעי: כח בן יצחק בן גרשם בן לוי: (ד) כט ובני מררי אחיהם עליהם שמואל איתן בן קישי בן עבדי בן מלוד: ל בן חשביה בן אמציה בן חלקיה: לא בן אמציה בן בני בן שמר: לב בן מחלי בן מושי בן מררי בן לוי: (ד) לד ואחיהם הלויים נתונים לכל עבודת משכן בית האלהים: לו ואהרן ובניו מקטירים על מזבח העולה ועל מזבח הקטרת לכל מלאכת קדש הקדשים ולכפר על ישראל בכל אשר צוה משה עבד האלהים: (פ) לה ואלה בני אהרן אלעזר בנו פינחס בנו אבישוע בנו: לו בקי בנו עזי בנו זרחיה בנו: לו מריות בנו אמריה בנו אחיטוב בנו: לח צדוק בנו אחימעץ בנו: (ד)

רש"י

עבודתם. כמשפט אשר העמיד דוד: (כד) ואחיו אסף העומד על ימיו. של הימן ובניו: (כט) ובני מררי אחיהם על השמואל. (אחיהם) דוגמת שאמר בלשון אשכנז גברודי"ר, על השמאל של הימן ובניו שהימן ובניו באמצע. (לג) ואחיהם הלויים נתונים לכל עבודת משכן בית האלהים. לשוערים ולהפשיט כדכתיב לקמן (ד"ה ל"ה) והלויים מפשיטין: (לה) ואלה בני אהרן. המקטירים על מזבח העולה ועל מזבח הקטורת: (לח) צדוק בנו אחימעץ בנו. לא חשב כי אם אותם שהיו עד שלמה:

(יג) ובני שמואל הכהן ושני ואביה. ושני זה יואל פתרון והשני אביה כלומר שני לראשון הוא היה אביה ושני לאביה הוא היה יואל שלא נכתב ודוגמתם כי אם הסוס אסור וחמור אסור (מלכים ב' ו') כמו והחמור וכן הפר שני דגדעון וכן הראשון (שופטים ו'): (טז) ואלה אשר העמיד דוד וגו'. כשהשיבוהו מבית עובד אדום כדכתיב (לקמן ט"ז) ויעזב שם לפני ארון ברית ה' לאסף ולאחיו לשרת לפני הארון וגו' וכתוב ועובד אדום (שם) בן ידותון וחסיה לשוערים וגו' (שם). לפני משכן ה'. בבמה אשר בגבעון, ושלמה העמיד בבית המקדש בירושלים: (יז) ויעמדו כמשפטם על

מצודת דוד

(י) ובני אלקנה. הוא היה בן שאול: ואחיות. היה בנו של עמשי: (יא) אלקנה. היה בנו של אחיות: בני אלקנה. ר"ל ואלה בני אלקנה צופי היה בנו וכו' וחושב אחד בן אחד: (יג) ובני שמואל. הוא שמואל הנביא בן אלקנה: ושני. הוא יואל האמור בשמואל א' ובשתי השמות היה נקרא: (טז) ואלה. הם הנאמרים למטה: על ידי שיר. ר"ל לשורר בבית ה': ממנוח הארון. מיום שבת הארון בירושלים כי לא זז משם כאשר מקודם שהיה מתהלך ממקום למקום: (יז) משכן אוהל מועד. זה האוהל אשר נטה לו דוד כמ"ש בשמואל ב': ויעמדו כמשפטם. כאשר יבנה הבית יעמדו שם כמשפט שתיקן להם דוד על עבודתם המוטל עליהם וזהו עבודת השיר: (יח) ואלה העומדים. אלה הם הראשים העומדים לשורר ובניהם עמהם: הימן המשורר. הוא היה הראש: בן יואל. הוא ושני הנזכר למעלה וכן ביתר השמות משתנה ממה שזכר למעלה וזהו על כי היו נקראים בשתי השמות וזהו כלל גדול: (כד) ואחיו. ר"ל חברו: אסף וכו'. גם הוא היה לראש: אסף בן ברכיהו. ר"ל אסף זה היה בן ברכיהו וכו': (כז) בן שמעי. לקצר לא זכר למעלה שמעי וכאן לא הזכיר לבני בן גרשון: (כט) על השמואל. של הימן המשורר: איתן וכו'. גם הוא היה לראש: (לג) ואחיהם הלויים. ושאר הלויים היו נתונים לשאר עבודת המשכן להיות שוערים וממונים על צרכי המשכן: (לד) מקטירים. הם היו מקטירים וכו' והיו ממונים לכל מלאכת קדש הקדשים כי הלויים אסורים לבוא בה: (לה) ואלה בני אהרן. אשר היו ממונים על מלאכת קדש הקדשים וחשב עד אחימעץ שהיה כ"ג בימי רחבעם:

יא סאה תרומה שנפלה על פי מגורה וקפאה – רבי אליעזר אומר: אם יש בקפוי מאה סאה, תעלה באחד ומאה. ורבי יהושע אומר: לא תעלה. סאה תרומה שנפלה על פי מגורה, יקפאנה. ואם כן, למה אמרו: תרומה עולה באחד ומאה? אם אינו ידוע אם בלולות הן, או לאין נפלה.

יב שתי קפות ושתי מגורות, שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה – מעלות זו את זו. רבי שמעון אומר: אפילו הן בשתי עירות, מעלות זו את זו.

יג אמר רבי יוסי: מעשה בא לפני רבי עקיבא בחמישים אגדות של ירק, שנפלה אחת מהן לתוכן, חציה תרומה; ואמרתי לפניו: תעלה – לא שהתרומה תעלה בחמישים ואחד, אלא שהיו שם מאה ושני חצייים.

פירוש ברטנורה

יא מגורה. אוצר שאוגרים בו התבואה; וקפאה. הסיר מה שלמעלה, תרנום ויצף הברזל (מ"ב ו) וקפא פירא: אם יש בקפוי תעלה באחד ומאה. מפרש בירושלמי דהכי קאמר אם יש בקפוי עם מה שתחתיו אחד ומאה תעלה, ורבי אליעזר למעמיה דאמר התחתונות מעלות את העליונות, וקמ"ל דאע"ג דקפאה וגלי דעתיה שלא נתעברה עם התחתונות, אף עפ"כ התחתונות מסייעות לבטל: ורבי יהושע אומר לא תעלה. רבי יהושע למעמיה דאמר לעיל שאין התחתונות מסייעות לבטל: סאה תרומה וכו'. סיומא דמלתיה דר' יהושע היא, והכי קאמר כיון דלא תעלה כיצד יעשה, יקפאנה. יסיר מה שצף למעלה ומעט סביב לה עד שידע שהסיר כולה, והשאר הכל חולין: א"כ למה אמרו. מתינתן פריך על מלתיה דר' יהושע. אם כן באיזה מקום אמרו תרומה צריכה א' ומאה, כיון שיש תקנה בקפוי. ומשני בשאין ידוע אם נבללה הסאה במגורה אחר שנפלה על פי המגורה, אי נמי מתחלה אין ידוע להדין נפלה. והלכה כרבי יהושע:

יב שתי קופות. בכל אחת חמישים סאה: ואין ידוע לאיזו מהן נפלה. ושתיהן אסורות מספק, מסייעות זו את זו לבטל, ואם רצה להעלות סאה מזו מעלה, מזו מעלה, מחצה מזו ומחצה מזו מעלה. ושתי קופות אפילו הן בשני בתים ואין ידוע לאיזו מהן נפלה סאה של תרומה, מעלות זו את זו, מפני שדרכן להתפנות, והן מטלטלות ממקום למקום, ופעמים שמתערבות זו עם זו. אבל שתי מגורות שאינן מטלטלות, בזמן ששתיהן בבית אחד, מעלות זו את זו, ואם הן בשני [בתים] אין מעלות זו את זו: ר"ש אומר אפילו הן בשתי עירות. ואין הלכה כר"ש:

יג שנפלה אחת מהן. אגודה אחת כיוצא בהן, ואינה ניכרת מביניהן. ואותה אגודה היתה חציה חולין וחציה תרומה: שהיו שם מאה ושני חצייים. עם החצי של תרומה שבה. ואשמעינן רבי יוסי שאין האגודה שחציה תרומה מרמעת אלא לפי חשבון תרומה שבה, ולא אמרינן שהאגודה כולה תרמעה, כיון שהיא תרומה מעורבת בחולין:

משניות מבווארות – קהתי

באור משנה יב

שתי קפות – שני סלים של חולין, ו**שתי מגורות** – או שני אסמים של חולין, ויש בכל קופה או בכל מגורה חמישים סאה, **שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן** – לתוך אחת הקופות או אחת המגורות, ו**אין ידוע לאיזו מהן נפלה** – ונמצאת כל אחת מהן אסורה מספק, **מעלות זו את זו** – שתי הקופות או שתי המגורות מצטרפות זו עם זו למאה סאה, כדי לבטל את הסאה של תרומה; ויכול הוא להרים את הסאה מכל קופה או מגורה שירצה, או אפילו מחצה מזו ומחצה מזו. בירושלמי מבואר, ששתי קופות מצטרפות, אפילו הן בשני בתים, שהואיל והקופות מיטלטלות ממקום למקום, יש לפעמים שמעריכים אותן זו עם זו, אבל שתי מגורות הואיל והן קבועות במקומן, אינן מצטרפות אלא אם כן היו שתיהן בבית אחד. **רבי שמעון אומר: אפילו הן בשתי עירות** – כלומר שאפילו אם הקופות רחוקות זו מזו, כגון שהיו האדם שתי קופות בשתי עירות ונפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה, הרי הן **מעלות זו את זו** – מצטרפות הן לבטל את התרומה. ואין הלכה כרבי שמעון.

יום שני

באור משנה יג

אמר רבי יוסי: מעשה בא לפני רבי עקיבא בחמישים אגדות של ירק, שנפלה אחת מהן – אגודה אחת כיוצא בהן, לתוכן – לתוך חמישים האגודות, חציה תרומה – ואותה אגודה היתה חציה תרומה וחציה חולין, ו**אמרתי לפניו** – לפני רבי עקיבא: **תעלה** – התרומה בטלה, ויש להעלות ממנה חצי אגודת ירק כתרומה וליתנה לכהן, **לא שהתרומה תעלה בחמישים ואחד** – לא מפני שחמישים אגודות הירק מבטלות את האגודה שנפלה לתוכן, **אלא שהיו שם מאה ושני חצייים** – בחמישים אגודות הרי יש מאה חצאים, ובאגודה שנפלה לתוכן שני חצאים, חציה אחד חולין וחציה השני תרומה, ונמצא שהיו שם מאה ושניים חצאים עם החצי של תרומה, ובא רבי יוסי להשמיענו, שאין אנו אומרים, מאחר שהאגודה

יום ראשון

באור משנה יא

סאה תרומה שנפלה על פי מגורה – אסם, שאוגרים בו התבואה, **יקפאה** – והסיר מה שלמעלה על פני המגורה, **רבי אליעזר אומר: אם יש בקפוי מאה סאה** – אם במה שהסיר יש מאה סאה חולין, **תעלה באחד ומאה** – מתבטלת התרומה באחד ומאה; אבל אם אין בקפוי מאה סאה, אין התבואה שבמגורה מסייעת לבטלה; ואף על פי שלדעת רבי אליעזר שבמשנה הקודמת, התחתונות מעלות את העליונות, שונה הדין כאן משום שקיפה, כלומר שאילו לא קיפה היתה אמנם התבואה שלמטה מצטרפת לבטל את סאת התרומה. אבל הואיל וקיפה, אינה בטלה אלא אם כן יש בקיפוי בלבד מאה סאה כדי לבטלה. ו**רבי יהושע אומר: לא תעלה** – אף על פי שיש בקיפוי מאה סאה, אין התרומה בטלה (הר"ש דעא אחת בירושלמי). פירוש אחר (לפי דעה שנייה בירושלמי): אם יש בקיפוי – יחד עם מה שתחתיו במגורה, מאה סאה – נגד סאת התרומה שנפלה למגורה, תעלה באחד ומאה – שרבי אליעזר הולך לשיטתו, שהתחתונות מעלות את העליונות, והוא בא להשמיענו כאן, שאף על פי שקיפה וגילה דעתו שלא נתעברה התרומה עם מה שלמטה, מכל מקום מצטרף גם מה שלמטה לבטל את התרומה. ורבי יהושע אומר: לא תעלה – כשיטתו במשנה הקודמת, שאין התחתונות מסייעות לבטל את העליונות. ומה היא תקנה (לדעת רבי יהושע)? **סאה תרומה שנפלה על פי מגורה, יקפאנה** – כלומר יסיר את מה שלמעלה עד שידע שהוציא בחזרה את כל התרומה שנפלה על פיה, והשאר הכל חולין. ו**אם כן** – אם יש תקנה להחזיר את התערובת על ידי קיפוי, **למה אמרו: תרומה עולה באחד ומאה** – כלומר במה אמרו שצריך אחד ומאה כדי לבטלה? **אם אינו ידוע אם בלולות הן** – כשאינו ידוע אם הסאה נשארה למעלה או נבללה במגורה לאחר שנפלה על פיה, **או לאין נפלה** – או שאינו ידוע מתחילה להדין נפלה התרומה, שבכגון מקרים אלו אין מקום לקיפוי, ועל כך אמרו חכמים, שעולה היא באחד ומאה.

פ ר ק ח מ י ש י

א סָאָה תְּרוּמָה טֻמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמָּאָה חֲלִין, אוֹ לְמַעַשְׂר רִאשׁוֹן, אוֹ לְמַעַשְׂר שֵׁנִי, אוֹ לְהֶקְדָּשׁ – בֵּין טֻמְאֵין בֵּין טְהוּרִים יִרְקְבוּ. אִם טְהוּרָה הָיְתָה אוֹתָהּ הִסָּאָה, יִמְכְּרוּ לְכֹהֲנִים בְּדָמֵי תְרוּמָהּ, חוּץ מִדָּמֵי אוֹתָהּ סָאָה. וְאִם לְמַעַשְׂר רִאשׁוֹן נִפְלָה, יִקְרָא שֵׁם לְתְרוּמַת מַעַשֵׁר. וְאִם לְמַעַשְׂר שֵׁנִי אוֹ לְהֶקְדָּשׁ נִפְלָה, הָרִי אֵלָיו יִפְדּוּ. וְאִם טֻמְאִים הָיוּ אוֹתָן הַחֲלִין – יֵאָכְלוּ נְקוּדִים אוֹ קָלִיּוֹת, אוֹ יִלוּשׁוּ בְּמֵי פְרוֹת, אוֹ יִתְחַלְקוּ לְעֹסוֹת, כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה בְּמִקּוֹם אֶחָד כְּפִיזָהּ.

פירוש ברטנורא

ה' א סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין. דתרומה טמאה נמי עולה באחת ומאה: ירקבו. דאי אפשר לכהן לאכלה משום תרומה טמאה. והא דלא תנן ידלק, משום דחיישנין דלמא אדמדליק להו אתי בהו לירי תקלה ואתי למיכל מנייהו, משום דדמוע קיל להו לאינשי ולא מודהרי בית כולי האי: אם טהורה היתה אותה סאה. וגם החולין טהורים ימכרו לכהנים בדמי תרומה, שדמיה פחותים, לפי שאין לה אוכלים מרובים, וגם אם נטמאת לא תהא לאכילה: חוץ מדמי אותה סאה. שצריך ליתנה לכהן: ואם למעשר ראשון. טהור שלא נפלה ממנו תרומת מעשר נפלה. יבקש מן הלוי שיחליפם לו בחולין, ויעשם הלוי תרומת מעשר על טבלו: ואם למעשר שני והקדש טהורים נפלה. יפדו ויאכל דמי המעשר בירושלים, והדמוע ימכור לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה: ואם טמאים היו. החולין והמעשר ראשון שנפלה בהן תרומה טהורה, דהשתא לא מצי למעבדינהו תרומת מעשר על מקום אחר. מפריש עליו תרומת מעשר וימכרו לכהנים, ויאכלום הכהנים נקודים, פירוש ביובש כמו יבש היה נקודים (יהושע ט): או קליות. כי הוכי דלא תתכשר התרומה הטהורה שיש בה לקבל טומאה דכל אוכל שלא בא עליו משקה מו' משקים אינו מוכשר לקבל טומאה: או ילושו במי פירות. כגון מין תותים ורמונים דלא מכשרי: או יחלקום לעיסות. שיתן פחות מכביצה בכל עיסה ועיסה, דאוכל שהוא פחות מכביצה אינו מקבל טומאת אוכלים, ואינו מטמא טומאת אוכלים. ואי קשיא מאי שנא מסאה תרומה טמאה שנפלה בחולין טהורים דאמרין ירקבו משום דעושה הכל תרומה ונחשב כתרומה ממאה וטהורה שנתערבו, וא"כ תרומה טהורה וחולין טמאים נמי שנתערבו יחשבו כתרומה טהורה וטמאה שנתערבו ויהיו אסורים באכילה. וי"ל דלא דמי, דלעיל הך חולין נעשו כתרומה ליאסר לרים מכח תרומה טמאה, הלכך לכהנים נמי אסירי כדון תרומה טמאה, אבל הך חולין דהבא אין נעשים תרומה אלא מכח תרומה טהורה, הלכך שריין לכהנים כתרומה טהורה:

משניות מבוארות – קהתי

שיבקש מהלוי שיחליפם לו בחולין ויעשם הלוי תרומת מעשר על מעשרות טבל שבידו ויתן הכל לכהן (והא"ש: ברטנורא). וְאִם לְמַעַשְׂר שֵׁנִי אוֹ לְהֶקְדָּשׁ נִפְלָה – אם נפלה סאה תרומה טהורה לתוך מעשר שני טהור או לתוך הקדש טהור, הָרִי אֵלָיו יִפְדּוּ – ודמי מעשר שני יאכלו בירושלים, ודמי הקדש הרי הם של הקדש, והמדמוע ימכר לכהן חוץ מדמי אותה סאה של תרומה. וְאִם טֻמְאִים הָיוּ אוֹתָן הַחֲלִין – שנתערבה בהם סאה תרומה טהורה. יֵאָכְלוּ נְקוּדִים – כלומר ימכר המדמוע לכהנים, והם יאכלו ממנו ניקודים, היינו ככרות קטנות שכל אחת היא כשיעור חצי ביצה, שאוכל שהוא פחות מכביצה אינו מטמא אחרים, ולכן כשהוא עושה מאותו מדמוע כיכר קטנה אין החולין הטמאים שבה מטמאים את התרומה המעורבת בה (רמב"ם: ויש מפרשים: נקודים – ביובש, כלשון הכתוב (יהושע ט, ח): "יבש היה נקודים" (ר"ש). או קָלִיּוֹת – קלי באש ולא מבושל, כדי שלא תוכשר התרומה במשקים לקבל טומאה מן החולין הטמאים שהיא מעורבת בהם ותיאסר לכהן; ושבעה משקים הם המכשירים את האוכלים לקבל טומאה: הטל, המים, היין, השמן, הדם, החלב ודבש דבורים (מכשירין ו, ד); או יִלוּשׁוּ בְּמֵי פְרוֹת – כגון מיץ רימונים או תותים וכדומה, שאינם מכשירים לקבל טומאה, או יִתְחַלְקוּ לְעֹסוֹת – יתחלקו החולין המדומעים להרבה עיסות, כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה בְּמִקּוֹם אֶחָד כְּפִיזָהּ – שלא יהא בכל אחת מן העיסות חולין טמאים כשיעור ביצה, שבכך זה לא יטמאו החולין את התרומה המעורבת בהם, שהרי אוכל שהוא פחות מכביצה אינו מטמא אחרים, כמו שהזכרנו לעיל; בכל הדרכים הללו יכול הכהן לאכול את המדמוע הזה של חולין טמאים שנתערבה בהם תרומה טהורה. מה שאין כן ברישא שהתרומה היא טמאה, אין למדמוע כל תקנה, ולכן שנינו לעיל: "ירקבו". יש מפרשים, שדין הסיפא "ואם טמאים היו אותן החולין" אינו דווקא בחולין אלא גם במעשר ראשון טמא, שאמנם אי אפשר לקרוא שם לתרומת מעשר שבו או לעשותו תרומת מעשר על מעשרות אחרים, שהרי המעשר טמא ותרומתו אסורה באכילה, אבל אפשר להפריש עליו תרומת מעשר ממקום אחר, ולמכור אחר כך את המדמוע לכהנים והם יאכלוהו בדרכים המפורטות לעיל במשנתנו (ר"ש: ברטנורא).

שנפלה לתוכן היא תרומה מעורבת בחולין תהא כולה מדמעת, וצריך מאה אגודות נגדה כדי לבטלה, אלא אנו אומרים שאין האגודה מדמעת אלא לפי חשבון תרומה שבה, וכיון שהיו שם מאה ואחד של חולין נגדה, הרי היא בטלה (רמב"ם: ברטנורא), שהרי אפילו מאה חולין מבטלים את התרומה. ויש מפרשים, שרבי יוסי בא להביא ראייה לענין שתי קופות, שרואים אותן כאילו הן מעורבות, שכן גם באגודות אנו אומרים "תעלה" אף על פי שאין האגודות מעורבות (הר"ם והרא"ש).

באור משנה א

סָאָה תְּרוּמָה טֻמְאָה – שאסורה באכילה אף לכהן, ומכל מקום עולה אף היא באחד ומאה, כדון תרומה טהורה, שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמָּאָה חֲלִין – אם נתערבה בחולין שיש בה פחות ממאה סאה, או לְמַעַשְׂר רִאשׁוֹן – או שנפלה לתוך מעשר ראשון שיש בו פחות ממאה סאה, או לְמַעַשְׂר שֵׁנִי, או לְהֶקְדָּשׁ – לתבואה שהוקדשה לאוצר בית המקדש, בֵּין טֻמְאֵין בֵּין טְהוּרִים – בין שהיו אותם החולין או המעשר הראשון וכו' טמאים ובין שהיו טהורים, יִרְקְבוּ – שהואיל ונעשה הכל "מדמוע", הרי הכל דינו כתרומה טמאה שאסורה באכילה אף לכהן, הלכך אין תקנה לתערובת זו, ומניחים אותה עד שתירקב. הרמב"ם מוסיף: "במה דברים אמורים? בדבר שאין דרכו להאכל חזק אבל בדבר שדרכו להאכל חזק לא יניחון. שמא ייתקל בהם ויאכל מהן. אלא ידליק הכל כדרך שמדליקין תרומה טמאה". ברם, המפרשים מעירים, שמה ששנו במשנתנו "ירקבו" ולא שנו "ידלקו", לפי שחוששים שמא עד להדלקתם יבואו לידי תקלה ויאכלו מהם, שכן אנשים מקילים בדימוע ואינם נוהרים בו כל כך (ר"ש: ברטנורא; "תפארת ישראל"). אִם טְהוּרָה הָיְתָה אוֹתָהּ הִסָּאָה – ונפלה לפחות ממאה סאה חולין טהורים, יִמְכְּרוּ לְכֹהֲנִים בְּדָמֵי תְרוּמָה – שהיא כזול, הואיל ואינה מותרת באכילה אלא לכהנים, ונמצא שאין לה אוכלים מרובים, חוץ מִדָּמֵי אוֹתָהּ סָאָה – של תרומה שנתערבה בהם, שחייבים ליתנה לכהן. וְאִם לְמַעַשְׂר רִאשׁוֹן נִפְלָה – אם סאה תרומה טהורה נפלה למעשר ראשון טהור שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר, יִקְרָא שֵׁם לְתְרוּמַת מַעַשֵׁר – שבמעשר ראשון זה, וימכר הכל לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה של תרומה ותרומת מעשר שבו, שאף תרומת מעשר ניתנת לכהן. ויש מפרשים,

ב סָאָה תְּרוּמָה טַמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ מֵאָה חֲלִין טְהוּרִין – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תְּרוֹם וְתִשְׁרֹף, שְׁאֵנִי אוֹמֵר: סָאָה שֶׁנִּפְלָה הִיא סָאָה שֶׁעָלְתָה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: תַּעֲלֶה וְתֹאכַל נְקוּדִים אוֹ קְלִיּוֹת, אוֹ תִלּוּשׁ בְּמֵי פְרוֹת, אוֹ תִתְחַלֵּק לְעֶסוֹת, בְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּפִיזָה.

ג סָאָה תְּרוּמָה טְהוּרָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה חֲלִין טַמְאִין, תַּעֲלֶה וְתֹאכַל נְקוּדִים אוֹ קְלִיּוֹת, אוֹ תִלּוּשׁ בְּמֵי פְרוֹת, אוֹ תִתְחַלֵּק לְעֶסוֹת, בְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּפִיזָה.

ד סָאָה תְּרוּמָה טַמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה סָאָה תְּרוּמָה טְהוּרָה – בֵּית שְׁמַאי אוֹסְרִים; וּבֵית הַלֵּל מְתִירִין. אָמְרוּ בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי: הוּאִיל וּמִתְהוּרָה אֲסוּרָה לְזָרִים וּמִמֵּאָה אֲסוּרָה לְכֹהֲנִים, מִה טְהוּרָה עוֹלָה, אָף מִמֵּאָה תַּעֲלֶה. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: לֹא! אִם הָעֵלּוּ הַחֲלִין הַקָּלִין, הַמְתֵּרִין לְזָרִים, אֵת הַמִּתְהוּרָה, תַּעֲלֶה תְּרוּמָה תְּחִמּוּרָה, הָאֲסוּרָה לְזָרִים, אֵת הַטַּמְאָה? לְאַחַר שֶׁהוּדוּ – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תְּרוֹם וְתִשְׁרֹף. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֲכָדָה בְּמַעֲוָטָה.

פירוש ברטנורא

ב סָאָה תְּרוּמָה טַמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה חוֹלִין טְהוּרִים. והשתא התרומה עולה באחד ומאה ולא נעשה הכל מדומע, והחולין טהורים לא הוכשרו לקבל טומאה ולא טמאתן התרומה טמאה: תרומ ותשרף. כשם שאם היתה תרומה טהורה תעלה ותאכל, כך הטמאה תרומ ותשרף. והאי תשרף דומיא דתירקב, שאסור ליהנות ממנה בשעה ששורפה, דאי שריית ליה ליהנות ממנה אתי למיכלה, דסבור שהיא מותרת ע"י ביטול: תעלה ותאכל נקודים. ביובש, כוליה כדפרשני לעיל. והלכה כחכמים:

ג תַּעֲלֶה וְתֹאכַל. בהא מודה רבי אליעזר דאף אותה סאה נאכלת, משום דלעיל תרומה טמאה נפלה, אע"פ שנתבטלה בחולין הטהורים, מ"מ כשמגביהה שם תרומה עליה וחוזרת לשמה הראשון. אבל הכא דטהורה נפלה, אע"פ שהחולין היו טמאים, כשמגביהה חזרה לשם תרומה טהורה כמו שהיתה:

ד בִּישׁ אוֹסְרִים. דסברי תרומה טמאה שנתערבה בטהורה אינה עולה באחד ומאה, כדמפרש טעמא לקמן: לאחר שהודו. ב"ש לדברי ב"ה. משום דחקשו

משניות מבוארות – קהתי

הסאה בטלה, ומרימים מתוך התערובת סאה לכהן, וְתֹאכַל – סאה זו על ידי הכהן, נְקוּדִים אוֹ קְלִיּוֹת, אוֹ תִלּוּשׁ בְּמֵי פְרוֹת – כמו שבארנו במשניות הקודמות, אוֹ תִתְחַלֵּק לְעֶסוֹת – הרבה, בְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּפִיזָה – שלא יהא בעיסה אחת כשיעור ביצה מן החולין הטמאים. ואף על פי שבטלה הסאה באחד ומאה, מכל מקום יש בסאה זו שמרימים ונותנים לכהן קדושת תרומה, כמו שבארנו כבר במשנה הקודמת, והיא חוזרת לשם תרומה טהורה כמו שהיתה; הלכך צריך הכהן להיזהר בה שלא תיטמא. ואף רבי אליעזר הסובר במשנה הקודמת: "סאה שנפלה היא סאה שעלתה", מודה כאן שתיאכל נקודים או קליות וכו', שלא אמר רבי אליעזר "סאה שנפלה היא סאה שעלתה" אלא להחמיר אבל לא להקל (ירושלמי; רמב"ם).

י ו ט ו ל י ש י

באור משנה ד

סָאָה תְּרוּמָה טַמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה סָאָה תְּרוּמָה טְהוּרָה – שלא הוכשרה לקבל טומאה, בֵּית שְׁמַאי אוֹסְרִים – שלדעתם ההלכה שתורומה בטלה באחד ומאה אינה אלא בחולין, אבל תרומה טמאה שנתערבה בתרומה טהורה אינה בטלה; וּבֵית הַלֵּל מְתִירִין – שלדעת בית הלל אף תרומה טמאה שנתערבה בתרומה טהורה בטלה באחד ומאה. אָמְרוּ בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי: הוּאִיל וּמִתְהוּרָה אֲסוּרָה לְזָרִים – תרומה טהורה אסורה באכילה לזרים, וּמִמֵּאָה – ותרומה טמאה, אֲסוּרָה לְכֹהֲנִים – באכילה, מִה טְהוּרָה עוֹלָה – מה תרומה טהורה בטלה כשנפלה לתוך מאה חולין, אָף טַמְאָה תַּעֲלֶה – אף תרומה טמאה בטלה כשנפלה לתוך מאה תרומה טהורה. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: לֹא! – אין לדמות תרומה טהורה לחולין. אִם הָעֵלּוּ הַחֲלִין הַקָּלִין, הַמְתֵּרִין לְזָרִים, אֵת הַמִּתְהוּרָה – אם החולין שהן קלין והיתרן מרובה מבטלים את התרומה הטהורה באחד ומאה, תַּעֲלֶה תְּרוּמָה תְּחִמּוּרָה, הָאֲסוּרָה לְזָרִים, אֵת הַטַּמְאָה – רוצים אתם ללמוד מהם, שתורומה טהורה שאין היתרה מרובה, שהרי היא אסורה לזרים, תבטל תרומה טמאה באחד ומאה? לְאַחַר שֶׁהוּדוּ – בית שמאי לבית הלל שתורומה טמאה בטלה בתרומה טהורה – ומבואר הטעם בירושלמי, לפי שהשיבו בית הלל לבית שמאי: "זוהי תרומה טהורה שהיא בעוון מיתה אצל הוורים עולה. טמאה שהיא ב"עשה" אצל הכהנים לא כל שכן שתעלה". והסכימו בית

י ו ט ו ל י ש י

באור משנה ב

במשנה הקודמת שנינו בענין סאה תרומה שנתערבה בפחות ממאה סאה חולין, שהכל נעשה מדומע. – משנתנו באה ללמד בסאה תרומה שנפלה לתוך מאה סאה חולין, וכבר למדנו, שהתרומה עולה באחד ומאה, בין תרומה טהורה בין תרומה טמאה. ואמנם בתרומה טהורה שנתערבה במאה חולין טהורים, הדין הוא שמוציאים כשיעור התרומה ונותנים לכהן. כרס, משנתנו דנה בתרומה טמאה שנתערבה במאה חולין טהורים, כיצד נוהגים בה? ונחלקו בזה תנאים.

סָאָה תְּרוּמָה טַמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ מֵאָה חֲלִין טְהוּרִין – שלא הוכשרו לקבל טומאה, והתרומה הטמאה לא טימאתן, והיא בטלה באחד ומאה, כמו שבארנו לעיל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תְּרוֹם וְתִשְׁרֹף – צריך להרים סאה מתוך התערובת וליתנה לכהן, כמו בתרומה טהורה, העולה באחד ומאה, אבל אינה נאכלת, שדינה כדין תרומה טמאה שהכהן שורפה ונהנה בשריפתה, שְׁאֵנִי אוֹמֵר: סָאָה שֶׁנִּפְלָה הִיא סָאָה שֶׁעָלְתָה – הסאה שמעלים מתוך התערובת ונותנים לכהן היא אותה סאה התרומה הטמאה שנפלה לתוכה. ויש גורסים: תירום ותירקב – כלומר שאסור לכהן ליהנות ממנה (בבלי בכורות כב, ב); ומכאן מפרש הרב מברטנורא, שאף לפי גירסתנו "תירום ותירקב" הכוונה היא בדומה ל"תירקב", שאסור ליהנות ממנה בשעה ששורפה, שאם יהא מותר לכהן ליהנות ממנה יבוא לאכלה, שיהא סבור שבטלה בחולין והיא מותרת גם באכילה (עיין "משנה ראשונה"). וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: תַּעֲלֶה וְתֹאכַל נְקוּדִים – הסאה בטלה בחולין, ומרימים סאה ונותנים לכהן, והכהן אוכלה נקודים, היינו ככרות קטנות או ביובש, כמו שבארנו במשנה הקודמת, אוֹ קְלִיּוֹת – קלי באש, או תִלּוּשׁ בְּמֵי פְרוֹת – שאינם מכשיירים לקבל טומאה, או תִתְחַלֵּק לְעֶסוֹת – הרבה, בְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּפִיזָה – כלומר שלא יהא בעיסה אחת כביצה מן התרומה הטמאה ותטמא את השאר, ואף על פי שהיא בטלה בחולין, מכל מקום הואיל ונותנים ממנה סאה לכהן לשם תרומה, צריך הכהן להיזהר בה שלא לאכלה בטומאה לפי שיש בה קדושת תרומה (ותוספות; הר"ש). ויש מבארים טעמם של חכמים בפנים אחרות (עיין בבלי בכורות כג, א; "תוספות יוט טוב"; "מלאכת שלמה"; "משנה ראשונה"). ההלכה כחכמים.

באור משנה ג

סָאָה תְּרוּמָה טְהוּרָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה חֲלִין טַמְאִין, תַּעֲלֶה –

קצה

מסכת תרומות פרק חמישי משנה ו

ה סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה, הַגְבִּיּוּתָהּ וְנִפְלָה לְמִקּוּם אַחֵר – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִדְּמַעַת פְּתוּרָמָה וְדַאי. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ מִדְּמַעַת, אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן.

ו סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה וְנִדְמָעוּ, וְנִפְלָה מִן הַמִּדְמָע לְמִקּוּם אַחֵר – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִדְּמַעַת פְּתוּרָמָה וְדַאי. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵין הַמִּדְמָע מִדְּמַע אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן, וְאֵין הַמְחַמֵּץ מִחֻמִּין אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן, וְאֵין מִים שְׁאוּבִים פּוֹסְלִים אֶת הַמִּקְוָה אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן.

פירוש ברטנורה

להם ב"ה לכ"ש ומה תרומה טהורה שהיא במיתה אצל הזרים עולה, ממאה שהיא בעשה אצל כהן לא כל שכן, וחזרו בית שמאי להורות כדברי בית הלל: **תרומ ותשרף**, והשאר מותר: **אברה במעוטתה**. כיון דהכל תרומה ואין כאן גזל השבט אפילו לתרום אין צריך. והלכה כחכמים:

ה כתרומה ודאי. רבי אליעזר למעמיה דאמר שאני אומר סאה שנפלה היא סאה שעלתה: **אינה מדמע אלא לפי חשבון**. והסאה שהנבית אין בה אלא חלק אחד ממאה תרומה והשאר חולין:

ו אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון. לפי מה שיש תרומה בסאה זו של דימוע בעיני מאה מן החולין, ולא בעיני מאה סאין כנגד כל אותה סאה של דימוע, שאינה נחשבת כולה תרומה לאסור חולין שניים: ואין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון. עסה של חולין שנתחמצה בשאור של תרומה הרי כולה אסורה לזרים ואם נפל מאותה עסה לתוך עסה אחרת של חולין וחמצתה אינה אוסרת אלא לפי חשבון שאור של תרומה שמעורב בה, ולא מתסרה אחרונה אא"כ נפל מן הראשונה שיעור גדול כל כך שיש בשאור של תרומה המעורב בה כדי לחמץ האחרונה בלא צירוף החולין המדומעין: ואין מים שאובים פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון. מקוה שיש בו עשרים ואחד סאים מי גשמים, ממלא בכתף תשע עשרה סאים ופותקן למקוה דרך המשכה והן טהורין. ואע"ג דג' לוגין מים שאובים פוסלים את המקוה, השאובה כשרה כשהיא דרך המשכה וה' שם רוב שיעור המקוה שהם כ"א סאים מי גשמים. והיינו לפי חשבון, דאין השאובים פוסלין המקוה כשהן דרך המשכה אלא א"כ הם עשרים [סאים] מים שאובים, שאין שם רוב שיעור מקוה ממי גשמים. והלכה כחכמים.

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ח מ י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ו

סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה – לתוך פחות ממאה סאה חולין, **וְנִדְמָעוּ** – ונעשה הכל "מדומע", **וְנִפְלָה מִן הַמִּדְמָע לְמִקּוּם אַחֵר** – לתוך חולין אחרים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִדְּמַעַת פְּתוּרָמָה וְדַאי** – שכל התערובת הראשונה שנדמעה דינה כתרומה, ולכן מדמעת היא חולין אחרים כתרומה ודאי, שאם נפלה ממנה סאה לחולין אינה מתבטלת אלא אם כן יש מאה סאה כנגדה. **וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵין הַמִּדְמָע מִדְּמַע אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן** – התרומה שבו, שאם נפלה סאה מן המדומע לחולין, די במאה חלקים חולין כנגד חלק התרומה שיש בסאה של המדומע; ואף החולין מצטרפים לבטל את התרומה שבו, כגון שאם בראשונה נפלה סאה תרומה לתוך עשרים ושלוש סאים חולין, ונמצא כל המדומע עשרים וארבע סאים, ואחר כך נפלה סאה מן המדומע לתוך חולין אחרים, הרי לדעת חכמים אין הסאה הזאת מדמעת אלא לפי חשבון התרומה שבה, היינו אחד מעשרים וארבעה שבסאה, שהוא לוג (הסאה = 24 לוגים), הלכך אם יש בחולין שבעים ושבעה לוגים, הרי מצטרפים עמהם העשרים ושלושה לוגים חולין שיש בסאה של המדומע ומבטלים את לוג התרומה (ר"ש; הרא"ש). כרס, דעת הרמב"ם היא שאין החולין שבמדומע מצטרפים לבטל את התרומה שבתוכו (כמו שהזכרנו כבר במשנה הקודמת), שכן הוא כותב (**הל' תרומות יג, ג**): "סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ונעשה הכל מדומע. ונפל מן המדומע למקום אחר, אינו מדמע אלא לפי חשבון. כיצד? הרי שנפלו עשר סאין של תרומה לתשעים סאה של חולין ונדמעו הכל, אם נפל ממדומע זה עשר סאין לפחות ממאה חולין, נדמעו. שהרי יש בעשר של המדומע סאה של תרומה; נפל לתוכן פחות מעשר סאין, אינו מדמעו"; **וְאֵין הַמְחַמֵּץ מִחֻמִּין אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן** – עיסה של חולין שנתחמצה בשאור של תרומה, אסורה כולה לזרים, ואינה עולה כאחד ומאה (כמבואר במסכת ערלה ב, ד), וסוכרים חכמים, שאם נפלה מקצת מאותה עיסה לתוך עיסה אחרת של חולין, אינה אוסרת אותה אלא לפי חשבון התרומה שיש בה, שאם בחתיכת העיסה המדומעת שנפלה לתוך העיסה האחרת מעורב שאור של תרומה כדי לחמץ את העיסה האחרת בלא צירוף החולין המדומעים, הרי זו נאסרת לזרים, כגון שהעיסה הראשונה היא בת ארבע ליטרות ונתחמצה בשאור של תרומה שאין בו אלא כדי לחמץ עיסה של ארבע

שמאי עם בית הלל. – לאחר מכן נחלקו רבי אליעזר (שהיה מתלמידי בית שמאי) וחכמים בדין אותה סאה תרומה טמאה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תְּרוֹם וְתִשְׂרָף** – שהולך הוא לשיטתו (לעיל משנה ב), שסאה שנפלה היא סאה שעלתה, ולכן צריך להרים סאה אחת מן התערובת ולשרפה כדין תרומה טמאה, והשאר מותר באכילה לכהנים. **וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֲבָרָה בַּמַּעֲוֻטָּה** – הואיל והכל תרומה, הרי סאה זו בטלה בתוכה במיעוט ואין צריך להרימה מתוך התערובת, ונאכל הכל לכהנים בטהרה (דמב"ט). והלכה כחכמים.

ב א ו ר מ ש נ ה ו

למדנו, שאם תרומה נתערבה בחולין, ויש בחולין מאה חלקים כנגד התרומה, התרומה בטלה, אלא צצריכים להרים מהתערובת כשיעור התרומה שנפלה לתוכה ולתת לכהן; חלק זה המורם מהתערובת יש בו קדושת תרומה וצריך הכהן לאכלו בטהרה, כמו ששינוי במשניות הקודמות. כרס, אין זו אלא חומרה בלבד, שגזרו חכמים שתהא בו קדושת תרומה משום גזל הכהן, כדי שלא יימנעו מלהרים ולתת לכהן כשיעור התרומה שנפלה לתוך החולין (עיי' "משנה ראשונה"). – משנתנו דנה ב"תרומה" זו שהרימה מתוך התערובת ונפלה שוב לתוך חולין אחרים.

סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה – סאה חולין, והרי היא עולה כאחד ומאה, **הַגְבִּיּוּתָהּ** – הרים סאה מן התערובת ליתנה לכהן, **וְנִפְלָה לְמִקּוּם אַחֵר** – לתוך חולין אחרים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִדְּמַעַת פְּתוּרָמָה וְדַאי** – אוסרת היא את התערובת משום "מדומע" כסאה של תרומה ודאי, ואינה בטלה אלא אם כן יש מאה סאה כנגדה; הטעם הוא, "שאני אומר: סאה שנפלה היא סאה שעלתה", כשיטת רבי אליעזר לעיל (משנה ב). **וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ מִדְּמַעַת, אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן** – כלומר שהסאה הזאת שהגביהה ונפלה למקום אחר אין בה אלא חלק אחד ממאה ואחד של תרומה, והשאר חולין (הרא"ש). – בעל "תפארת ישראל" מפרש: לא שיהא במקום שנפלה לשם כסאה שהגביהה מאה חלקים נגד חלק התרומה שבסאה זו, שהרי בלא זה יש בסאה עצמה מאה חלקים נגד חלק התרומה שבה (עיי' "תוספות רבי עקיבא אגור" במשנה הבאה), אלא כוונת חכמים היא שאין צצריכים להרים מהתערובת השנייה אלא מאית הסאה. אבל בעל "משנה ראשונה" כותב: "אף על פי שבסאה זו עצמה יש בה כדי ביטול תרומה שבה לפי חשבון, גזרו שמדמעת לפי חשבון מטעם גזל הכהן, שלא יימנעו מלתת לכהן את המגיע לו; וכן נראית גם דעת הרמב"ם, שהחולין שיש בסאה שהגביהה ונפלה למקום אחר, אינם מסייעים לבטל את התרומה שבה (הל' תרומות יג, ג).

ז סֵאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְמֵאָה, הַגְבִּיּוּהָ וְנִפְלְהָ אַחֲרֶיהָ, הַגְבִּיּוּהָ וְנִפְלְהָ אַחֲרֶיהָ – הָרִי זֶה מִתְּתֵרָה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה תְּרוּמָה עַל הַחֲלִין.

ח סֵאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְמֵאָה, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַגְבִּיּוּהָ עַד שֶׁנִּפְלְהָ אַחֲרֶיהָ – הָרִי זֶה אֲסוּרָה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מֵתִיר.

פירוש ברטנורא

ז הגביהה. כרין תרומה שעולה באחד ומאה: הרי זו מותרת. וצריך להרים: עד שתרכבה תרומה על החולין. דהיינו עד שיפלו שם נ"א של תרומה, אבל מוחצה על מוחצה שרי:

ח עד שנפלה אחרת. סאה אחרת של תרומה: הרי זו אסורה. דכמו שנפלו בבת אחת דמי: ור' שמעון מתיר. כשלא נודע לו נפילה ראשונה עד שנפלה שניה מודה ר' שמעון דכמאן דנפלו בבת אחת דמי. כי פליג היכא דנודע לו ביתים ולא הספיק להרים עד שנפלה אחרת, רבי שמעון סבר כיון דעומד להרים כמורם דמי ואודא למעמיא דאית ליה בעלמא (פסחים יג: ב"ק עו:). כל העומד לזרוק כזרוק דמי, וחכמים אומרים השתא מותר לא תרומה. והלכה בחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

הכל נפלו לתוך המאה חולין מאה ומשהו תרומה נעשה הכל מדומע (רמב"ם). ויש מפרשים, עד שיפלו לתוך המאה חולין חמישים ואחת סאים של תרומה, סאה אחר סאה, שבכך זה חוששים שמא הרים כל פעם סאה מן החולין, ואילו התרומה נשארה שם, והרי נמצא עכשיו בתערובת רוב של תרומה, הלכך נעשה הכל מדומע (הראב"ד; הרי"ם; ברטנורא).

בעל "כסף משנה" כותב, שהרמב"ם לא פירש כשאר המפרשים, לפי ששינוי במשניות הקודמות (ה-ו) שחכמים אומרים: "אין המדומע מרמץ אלא לפי חשבון", ומכאן שאין אנו אומרים, שמא הוא מגביה חולין והתרומה נשארה, אף כאן אין אנו אומרים כך, אלא ראשון ראשון מתבטל והכל הם חולין.

י ו ש י

באור משנה ח

סֵאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְמֵאָה – סאה חולין, והרי היא בטלה, אלא שצריך להרים מן התערובת סאה אחת וליתנה לכהן, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַגְבִּיּוּהָ – להרים את הסאה, עַד שֶׁנִּפְלְהָ – לתוך תערובת זו, אַחֲרֶיהָ – סאה תרומה אחרת, הָרִי זֶה אֲסוּרָה – כאילו נפלו שתי הסאים של תרומה בבת אחת, ונעשה הכל "מדומע", הלכך אסורה התערובת לזרים. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מֵתִיר – את התערובת, שאף על פי שלא הרים סאה ראשונה, מכל מקום בטלה כבר קודם שנפלה הסאה השנייה, ונמצא הכל חולין, ויש עכשיו מאה ואחד חולין כנגד הסאה השנייה, הלכך התערובת מותרת לזרים (בבלי שבת קמב, א).

בתוספתא (תרומות ו, ה) מובאת הוספה למשנתנו: "אמר רבי אלעזר ברבי שמעון: במה דברים אמורים? בזמן שזל ידע בה (בסאה הראשונה שנפלה לתוך החולין) ואחר כך נפלה (כלומר שלא נודע לו על נפילת הסאה הראשונה אלא לאחר שנפלה הסאה השנייה), אבל אם ידע בה ואחר כך נפלה אחרת. הרי זו מותרת. שכבר היה לה להעשות". ונחלקו המפרשים בבאור התוספתא. יש מבארים, שרבי אלעזר ברבי שמעון בא לפרש את דברי החכמים, שלא אסרו חכמים את התערובת אלא בזמן שלא ידע על הסאה הראשונה עד לאחר שנפלה הסאה השנייה, והרי זה כאילו נפלו שתי הסאים בבת אחת לתוך המאה של חולין ונעשה הכל מדומע. אבל אם ידע על נפילתה של הסאה הראשונה קודם שנפלה השנייה, אף חכמים סוברים שהתערובת מותרת, שהאילו והיה לסאה הראשונה לעלות הרי היא כאילו עלתה, כלומר כאילו כבר הרימה מתוך התערובת קודם שנפלה הסאה השנייה, ונמצאת גם הסאה השנייה בטלה במאה החולין שיש כנגדה. ברם, רבי שמעון חולק על חכמים וסובר, שאף אם לא ידע, בטלה הסאה הראשונה קודם שנפלה הסאה השנייה, ונמצא הכל חולין, כמו שבארנו לעיל, ומרים סאתים לכהן, והשאר מותר (הרמב"ם בפירושו למשנתנו: עיין הל' תרומות יג, ו). ויש מבארים, שרבי אלעזר ברבי שמעון בא לפרש דברי אביו רבי שמעון, והרי הוא כמשיב על דברי חכמים: אמנם כשלא ידע על נפילת הראשונה הדין נותן שתהא התערובת אסורה, שכאילו שתי הסאים בבת אחת נפלו, ואף רבי שמעון מודה בזה, אבל אם ידע על הסאה הראשונה שנפלה, אלא שלא הספיק להרימה עד שנפלה השנייה, סובר רבי שמעון, שרואים את הסאה הראשונה כאילו כבר הורמה, ונמצאת גם הסאה השנייה בטלה במאה חולין. וכן שיטתו של רבי שמעון במקום אחר, שכל העומד להזיק כזרוק דומה (פסחים יג, ב; בבא קמא עו, ב). ברם, חכמים סוברים,

ליטראות, אם נפלה ליטרא מעיסה זו לתוך עיסה אחרת, אם העיסה השנייה היא בת ליטרא אחת הרי היא נאסרת לזרים, לפי שבליטרת העיסה שנפלה לתוכה יש שאור של תרומה כדי לחמץ עיסה של ליטרא אחת, אבל אם העיסה השנייה היא יותר מליטרא אינה נאסרת. וְאִין מִים שְׁאוּבִים פּוֹסְלִים אֶת הַמִּקְוָה אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן – מקווה לטבילה שיעורו ארבעים סאה מים שאינם שאובים, ואם אין בו שיעור זה ונפלו לתוכו שלושה לוגים מים שאובים, הרי אלו פוסלים את המקווה (ברם), אם נפלו מים שאובים, ואפילו הרבה, למקווה כשר, היינו לאחר שנשלם שיעורו של ארבעים סאה מים שאינם שאובים, אין המקווה נפסל, ובאה משנתנו להשמיע, שלדעת חכמים אין שלושת לוגים מים שאובים פוסלים את המקווה החסר אלא אם כן נפלו משלושה כלים או פחות. וזהו ששינוי כאן: "ואין מים שאובים פוסלים את המקווה אלא לפי חשבון" – כלומר לפי חשבון כלים, שאם נפלו שלושה לוגים מים שאובים משניים או שלושה כלים הרי הם מצטרפים לפסול את המקווה. פירוש אחר: מקווה שיש בו עשרים ואחת סאה מים שאינם שאובים, מותר להשלימו עד ארבעים סאה ממים שאובים דרך המשכה. היינו שלא יערה אדם מן הדלי לתוך המקווה, שכן בכגון זה אפילו שלשת לוגים מים שאובים פוסלים את המקווה החסר, כמו שהזכרנו לעיל, אלא יעשה חריץ וגומא למרחוק ויערה מן הדלי לתוך הגומא ויקלחו המים דרך החריץ לתוך המקווה, וזה נקרא "המשכה" (רש"י). ואין המים השאובים פוסלים את המקווה כשהם דרך המשכה אלא אם לא היה רוב שיעורו ממים שאינם שאובים, היינו עשרים ואחת סאה (ולפי הרמב"ם – משהו יותר מעשרים). וזהו ששינוי כאן: "ואין מים שאובים פוסלים את המקווה אלא לפי חשבון" – כלומר לפי חשבון המים הכשרים שבמקווה, שהמים השאובים היורדים למקווה דרך המשכה אינם פוסלים את המקווה אלא אם כן היו בו רק עשרים סאה מים כשרים, אבל אם היה רוב שיעורו ממים שאינם שאובים, הרי המקווה כשר. – שני הפירושים הללו נאמרו בבבלי (תמורה יב, א-ב). ויש רוצים לפרש משנתנו כפשוטה, שאם נתערבו מים שאובים במי גשמים הנמשכים ויורדים בצינור לתוך המקווה, אין התערובת פוסלת את המקווה אלא לפי חשבון המים השאובים שבהם, שאם יש בהם פחות משלושה לוגים מים שאובים אין המקווה נפסל ("מלאכת שלמה" בשם ה"ד יחוסף).

באור משנה ז

סֵאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְמֵאָה – סאה חולין, והרי היא בטלה, אלא שצריך להגביה סאה מתוך התערובת וליתנה לכהן, הַגְבִּיּוּהָ – הרים סאה מתוך התערובת, וְנִפְלְהָ אַחֲרֶיהָ – ונפלה סאה של תרומה אחרת לתוך החולין הללו, הַגְבִּיּוּהָ וְנִפְלְהָ אַחֲרֶיהָ – שוב הרים ממנה סאה, ושוב נפלה לתוכם סאה תרומה, הָרִי זֶה מִתְּתֵרָה – התערובת מותרת, שכל סאה שנפלה בטלה באחד ומאה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה תְּרוּמָה עַל הַחֲלִין – יש מפרשים, עד שיפלו לתוך המאה חולין מאה ומשהו של תרומה, כלומר שאם נפלה בדרך זו סאה אחר סאה, עד שבין

מִסָּאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְאָה לְמֵאָה, וּמִתַּחַן וּפְתָחוֹ – בְּשֵׁם שֶׁפָּתְחוּ הַחֲלִין, כִּף פָּתְחָה הַתְּרוּמָה, וּמִתָּר. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְאָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה, וּמִתַּחַן וְהוֹתִירוֹ – בְּשֵׁם שֶׁהוֹתִירוֹ הַחֲלִין, כִּף הוֹתִירָה הַתְּרוּמָה, וְאִסּוּר. אִם יָדוּעַ שֶׁהַחֲסִים שֶׁל חֲלִין יָפוֹת מִשְׁלֵל תְּרוּמָה, מִתָּר. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְאָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה, וְאַחֵר כֵּן נִפְלוּ שָׁם חֲלִין – אִם שׁוּגֵג, מִתָּר; וְאִם מְזִיד, אִסּוּר.

פ ר ק ש ש י

א הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוּגֵג, מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ. אֶחָד הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַשּׁוֹתֵה וְאֶחָד הַסֵּף, אֶחָד תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאֶחָד תְּרוּמָה טְמֵאָה, מִשְׁלֵם חֻמֶּשֶׁה וְחֻמֶּשׁ חֻמֶּשֶׁה. אֵינוּ מִשְׁלֵם תְּרוּמָה אֶלָּא חֲלִין מִתְקַנִּים, וְהֵם גַּעֲשִׂין תְּרוּמָה.

פירוש ברטנורא

ט וּמִתַּחַן, כּוֹלֵן בֵּבֶת אַחַת: וּפְתָחוֹ, לֹא אִמְרִין חוֹלִין פָּתְחוּ וְלֹא הַתְּרוּמָה וְאֵין כָּאֵן מֵאָה ו'א' וְאִסּוּר: וְאִם יָדוּעַ שֶׁהַחֲסִים שֶׁל חוֹלִין יָפוֹת מִשְׁלֵל תְּרוּמָה מוֹתֵר, דִּשְׁל חוֹלִין הוֹתִירוֹ וְשֵׁל תְּרוּמָה לֹא הוֹתִירוֹ וְיֵשׁ כָּאֵן אֶחָד וּמֵאָה. וְאֵע"ג דְּמַעֲקֵיקָא נֶאֱסָר, חוֹרוּ וְהוֹתִירוּ בַּמְחִינָה, וְאִפִּילוּ לְכַתְּחִלָּה יָכוֹל לִשְׁחֹק כְּרִי לַהֲתִירוֹ: וְאִם מְזִיד אִסּוּר. קִנְסוּהוּ רַבֵּן לִפִּי שֶׁבִּטְלָא אִסּוּר לְכַתְּחִלָּה, וְהוּא הָרִין לִבְלִי אִסּוּרִים שֶׁבְּתוֹרָה שֶׁבִּטְלָן בְּמוֹד שֶׁהֵן אִסּוּרִים:

א הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוּגֵג מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחוּמֶשׁ. כִּדְכָתִיב (וַיִּקָּא כב) כִּי יֵאֱכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וַיִּסַּף חֲמִישִׁיתוֹ עָלָיו. וְהַחֲמוּשׁ הוּא רִבְעִית מִה שֶׁאֱכַל, כֵּנֵן אִם אֶכֶל תְּרוּמָה שְׁשׁוּה דִּינָר מִשְׁלֵם דִּינָר וְרִבְעִי שֶׁהֵם בֵּין הַכֹּל חֲמִשָּׁה רִבְעִית דִּינָר, נִמְצָא הֶקְרֵן עִם חוּמֶשׁ חֲמִשָּׁה, וְכֹל חוּמֶשִׁים הָאִמּוּרִים בְּתוֹרָה כִּךְ הֵם: אֶחָד חֲשׁוֹתָה. יין: וְאֶחָד הַסֵּף. שָׁמֶן. דְּשִׁתִּיה בְּכָלֵל אֲכִילָה דְּכָתִיב (דברים ד) בְּבֹקֶר וּבִצְאָן וּבֵינָן וּבִשְׁכָר, וְכָתִיב בְּתִרְיָה וְאֲכַלְתָּ שֶׁם. וְסִיכָה בְּשִׁתִּיה דְּכָתִיב (תהלים ט) וְתָבָא כַּמִּים בְּקִרְבּוֹ כִּשְׁמֵן בְּעֶצְמוֹתָיו: וְחוּמֶשׁ חוּמֶשֶׁה. שֶׁאִם אֶכֶל תְּרוּמָה וְשֵׁלֵם קֶרֶן וְחוּמֶשׁ וְחוּר וְאֶכֶל תְּשׁוּמִי חוּמֶשׁ מוֹסִיף חוּמֶשׁ עַל אוֹתוֹ

משניות מבוארות – קהתי

וְאַחֵר כֵּן נִפְלוּ שָׁם חֲלִין – וְיֵשׁ בְּחוֹלִין בֵּין הַכֹּל מֵאָה סָאָה, אִם שׁוּגֵג – אִם הַחוֹלִין הַנוֹסְפִים נִפְלוּ בִּשְׁוֵג, מִתָּר – שֶׁהַתְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה, וּמֵרִים סָאָה וְנוֹתְנָה לִכְהֵן, וְהַשָּׂאָר מוֹתֵר. וְאִם מְזִיד – שֶׁהוֹסִיף חוֹלִין בְּמוֹד, אִסּוּר – אֵין הַתְּרוּמָה בְּטֵלָה, וְהַכֹּל מְדוּמַע. הַטַּעַם הוּא, שֶׁקִּנְסוּהוּ חֲכָמִים עַל שֶׁהוֹסִיף בְּמוֹד, לִפִּי שֶׁאֵין מִבְּטָלִים אִסּוּר לְכַתְּחִלָּה. וְהוּא הָרִין בְּאִסּוּרִים אַחֲרֵים שִׁישׁ בֵּהֶם דִּין בִּיטּוּל, שֶׁאִם רִיבָה בִּשְׁוֵג מוֹתֵר, בְּמוֹד אִסּוּר (יְרוּשָׁלַיִם).

בעל "מלאכת שלמה" כותב, שמה שמביאים בכל מקום בחלמוד, שנינו "אין מבטלים איסור לכתחילה", אין לשון זה שנוי בשום מקום, אלא ממשנתנו למדים הלכה זו. וכתבו בעלי התוספות (פסחים ל, א) שאפילו איסור מדרבנן אין מבטלים, אם יש לו לאיסור שורש מן התורה. אבל דבר שאין לו שורש מן התורה כגון מוקצה, מבטלין, וזהו שאמרו: עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביום טוב, מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקים לכתחילה.

ש ב ת ק ו ד ש

באור משנה א

כבר הזכרנו, שתרומה אסורה באכילה לזרים, היינו לישראלים או ללויים, שנאמר (ויקרא כב, י): "יֹכֵל זֶה לֹא יֵאֱכַל קֹדֶשׁ", ובתורמה הכתוב מדבר. כן הזכרנו כבר, שזר שאכל תרומה, חייב מיתה בידי שמים, שנאמר (שם שם, ט): "וְיָמוּתוּ בּוֹ כִּי יַחַלְלוּהָ". וסמך לו: "יֹכֵל זֶה לֹא יֵאֱכַל קֹדֶשׁ" (סנהדרין פג, ב). – משנתנו דנה בזר האוכל תרומה בשוגג.

הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוּגֵג – שלא ידע שזוהי תרומה, או שלא ידע שתרומה אסורה באכילה, או אפילו ידע שזוהי תרומה ואסורה היא באכילה, אבל לא ידע שחייבים מיתה על אכילתה (רמב"ם הל' תרומות י, א). מִשְׁלֵם – לכהן, קֶרֶן – דמי שווייה של התרומה שאכל, וְחֻמֶּשׁ – ועוד מוסיף עליו חומש, כמו שנאמר (ויקרא כב, יד): "וְאִישׁ כִּי יֵאֱכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וַיִּסַּף חֲמִישִׁיתוֹ עָלָיו". "חומש" זה הוא חומש מלבר (מבחוץ), שהוא רבע הקרן מלגו (מבפנים), כגון אם אכל תרומה ששווייה ארבעה דינרים, משלם לכהן חמישה דינרים, שכן דרשו: "ויסף חמשתו עליו" – שיהא הוא וחומשו חמישה (בבא מציעא נד, א), כלומר שהקרן עם החומש הם חמישה רבעים של הקרן, ולכן נקרא "חומש", שהוא החלק החמישי מכל התשלום (הקרן בצירוף החומש). וכן כל החומשים האמורים בתורה חומשים מלבר הם. אֶחָד הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַשּׁוֹתֵה וְאֶחָד הַסֵּף – בין האוכל מאכל של תרומה ובין השותה יין של תרומה ובין הסך גופו בשמן של תרומה, אֶחָד תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאֶחָד תְּרוּמָה טְמֵאָה – בין תרומה טהורה ובין תרומה טמאה, מִשְׁלֵם – לכהן, חֻמֶּשֶׁה – של התרומה, היינו חומש נוסף על הקרן, וְחֻמֶּשׁ חֻמֶּשֶׁה – שאם אכל תרומה ושילם

שאף על פי שידע על הראשונה, כל זמן שלא הורמה לא בטלה, וכשנפלה הסאה השנייה הרי כאן שתי סאים של תרומה בתוך מאה חולין ונעשה הכל מדומע (הריב"ם; הר"ש; הרב"א; ברטנורא). וכך פירשו גם בירושלמי: רבי שמעון אומר: ידיעתה מקדשתה (שאם ידע שנפלה, הרי זה כאילו כבר עלתה). וחכמים סוברים הרמתה מקדשתה (אף על פי שידע שנפלה, כל זמן שלא הרימה לא בטלה). ויש מוכיחים שלשון המשנה מסייע לפירוש זה, שלא נאמר במשנה "ולא תגביה" אלא "ולא תספיק להגביהה". ומשמע שהיתה רעתו להגביהה אלא שלא הספיק ("מלאכת שלמה", "משנה ראשונה").

באור משנה ט

סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְאָה לְמֵאָה – סאה חולין, וּמִתַּחַן – כאחת, וּפְתָחוֹ – ונעשו החולין פחות ממאה סאה, בְּשֵׁם שֶׁפָּתְחוּ הַחֲלִין, כִּף פָּתְחָה הַתְּרוּמָה – ואין בה סאה, כלומר שאף לאחר שטחנן יש בחולין מאה חלקים כנגד התרומה המעורבת בהם, כשם שהיה קודם שטחנן, וּמִתָּר – כלומר שמרים סאה ונותנה לכהן, והשאר מותר לזרים. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְאָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה – לתוך פחות ממאה סאה חולין, ונעשה הכל מדומע, וּמִתַּחַן וְהוֹתִירוֹ – ונעשו יותר ממה שהיו קודם לכן, ויש עכשיו בחולין מאה סאה, בְּשֵׁם שֶׁהוֹתִירוֹ הַחֲלִין, כִּף הוֹתִירָה הַתְּרוּמָה – ויש גם בתרומה יותר מסאה, כלומר שאף עכשיו אין בחולין מאה חלקים כנגד התרומה שבה, וְאִסּוּר – הכל לזרים משום מדומע, כשם שהיה אסור קודם שטחנן. אִם יָדוּעַ שֶׁהַחֲסִים שֶׁל חֲלִין יָפוֹת מִשְׁלֵל תְּרוּמָה – ונמצא שלאחר שטחנן, החולין הותירו והתרומה לא הותירה, ויש עכשיו מאה חולין כנגד התרומה המעורבת בה, מִתָּר – ואף על פי שקודם שטחנן נעשו מדומע, מכל מקום חזרו והותירו לאחר הטחינה, כיון שעכשיו התרומה בטלה באחד ומאה. ובירושלמי אמרו, שאפילו לכתחילה טוחנן ומתיר; ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה, שהרי החיטים לטחינה עומדות, ועל ידי הטחינה מתגלה שהחולין הם יותר ממה שהיינו סבורים ("משנה ראשונה", "תוספות יום טוב"). כן אמרו בירושלמי, שפסולת של תרומה אינה מצטרפת עמה לאסור החולין, אבל פסולת החולין מצטרפת עם החולין להעלות את התרומה. ומכאן, לא ייגנה ברישא: אם ידוע שהחטים של תרומה יפות משל חולין, אסור, שאף על פי שהתרומה הותירה והחולין לא הותירו, ונמצא שאין בקמח החולין מאה כנגד קמח התרומה, מכל מקום אין התערובת אסורה, שהואיל והיו בתחילה מאה סאה חולין, הרי גם לאחר שטחנן מצטרפת הפסולת של החולין עם הקמח של החולין לבטל את התרומה, מה שאין כן בסיפא אין פסולת התרומה מצטרפת עמה לאיסור. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְאָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה – לתוך פחות ממאה סאה חולין,

וְהַתְּשִׁלוּמִין תְּרוּמָה. אִם רָצָה הַכֹּהֵן לְמַחֹל, אֵינוֹ מֻחָל.

ב בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂאֵכְלָה תְּרוּמָה וְאַחֵר כֶּךָ נִשְׂאֵת לַכֹּהֵן, אִם תְּרוּמָה שְׂלֵא זָכָה בָּהּ כֹּהֵן אֶכְלָה, מִשְׁלֶמֶת קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ לְעִצְמָהּ; וְאִם תְּרוּמָה שְׂזָכָה בָּהּ כֹּהֵן אֶכְלָה, מִשְׁלֶמֶת קֶרֶן לְבַעֲלִים וְחֻמֶּשׁ לְעִצְמָהּ, מִפְּנֵי שְׂאֵמָרוֹ: הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוֹגֵג, מִשְׁלֵם קֶרֶן לְבַעֲלִים, וְחֻמֶּשׁ לְכָל מִי שִׁירְצָהּ.

פירוש ברטנורה

חומש: אינו משלם תרומה. שהתרומה לכהן, ותשלומי מה שאכל הם חוב עליו, ואינו יכול לפרוע חובו ממקום אחר: אלא חולין מתוקנים. שהפרישו מהן תרומות ומעשרות, ורחמנא אמר (ויקרא כב) ונתן לכהן את הקדש, דבר הראוי להיות קדש, וחומש נמי צריך להיות מחולין מתוקנים דכתיב (שם) ויסף חמשייתו עליו מלמד שחומשו כמותו: והן נעשין תרומה. אותן חולין מתוקנים: והתשלומין תרומה. שאם חזר ואכל בשוגג אותן חולין שנשתלמו, מה שחזר ומשלם תחתיהן גם הם נעשין תרומה: אינו מוחל. דכיון דגזרת הכתוב היא דחייב לשלם דבר הראוי להיות קדש ואינו יכול לפטור עצמו בדמים, אין הדבר תלוי בבעלים:

ב בַּת יִשְׂרָאֵל. שהפרישה תרומה ולא נתנה אותה לכהן ואכלתה שוגג: ואח"כ נשאת לכהן. והרי היא ראויה לאכול בתרומה דאשת כהן אוכלת בתרומה: משלמת קרן וחומש לעצמה. שהרי אם היתה אותה תרומה שאכלה עכשיו בעין לא היתה חייבת ליתנה לכהן דהיא נעשית כהנת בנשואיה, הלכך עתה נמי התשלומים הן שלה: משלמת קרן לבעלים. כדן גזל חבירו, אבל החומש תעקב לעצמה:

משניות מבוארות – קהתי

תקלה לזרים לאכול בתרומה (הריב"מ). – ויש מפרשים, שהפיסקה "והתשלומין תרומה" אינה אלא חזרה על מה ששינונו לפני כן "והן נעשין תרומה", ויש בה משום נתינת טעם להלכה שבסיפא שהואיל והתשלומין תרומה, אם רצה הכהן למחול, אינו מוחל (עין "מלאת שלמה").

ב א ו ר מ ש נ ה ב

בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂאֵכְלָה תְּרוּמָה – בשוגג, ונתחייבה לשלם קרן וחומש, וְאַחֵר כֶּךָ נִשְׂאֵת לַכֹּהֵן – קודם ששילמה, והרי היא ראויה עכשיו לאכול בתרומה, שנאמר (ויקרא כב, יא): "וכהן כי יקנה נפש קניין כספו הוא יאכל בו", ומכאן לכהן שנשא אשה שהיא אוכלת בתרומה, אִם תְּרוּמָה שְׂלֵא זָכָה בָּהּ כֹּהֵן אֶכְלָה – כגון שהפרישה תרומה ולא נתנה אותה לכהן ואכלתה שוגג, מִשְׁלֶמֶת קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ לְעִצְמָהּ – והיא אוכלת אותם בתורת תרומה, שאילו התרומה שאכלה היתה עכשיו בעין, לא היתה חייבת ליתנה לכהן, שהרי היא יכולה לאכלה, הלכך גם עכשיו התשלומים הם שלה; וְאִם תְּרוּמָה שְׂזָכָה בָּהּ כֹּהֵן אֶכְלָה – שאכלה מתרומה שכבר ניתנה לכהן, מִשְׁלֶמֶת קֶרֶן לְבַעֲלִים – לכהן שזכה בתרומה, כדן גזל חבירו, וְחֻמֶּשׁ לְעִצְמָהּ – לאוכלו בתורת תרומה, מִפְּנֵי שְׂאֵמָרוֹ – חכמים: הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוֹגֵג, מִשְׁלֵם קֶרֶן לְבַעֲלִים, וְחֻמֶּשׁ לְכָל מִי שִׁירְצָהּ – לכל כהן שירצה; הלכך יכולה היא לעכב את החומש לעצמה.

קרן וחומש, וחזר ואכל בשוגג תשלומי החומש, הרי הוא מוסיף חומש על אותו חומש, כגון שאם החומש הוא דינר, משלם הוא דינר ורבע הדינר, שכן דרשו את הכתוב: "ויסוף חמשייתו עליו" – מלמד שמשלם חמשיית הרכה (בבא מציעא נד, ב). אֵינוֹ מִשְׁלֵם תְּרוּמָה – תמורת התרומה שאכל אינו משלם לכהן תרומה אחרת שיש לו, כגון שירש תרומה מאבי אמו שהיה כהן, אֶלֶּא חֲלִין מִתְּקָנִים – שהופרשו מהם תרומה ומעשרות, שנאמר באוכל תרומה בשגגה (ויקרא כב, יד): "ונתן לכהן את הקודש" – דבר הראוי להיות קודש, ולא תרומה שהיא כבר קודש; והוא הדין לענין תשלומי החומש, שדרשו: "ויסוף חמשייתו עליו" – לרבות חומשו כמותו, מה הקרן אינו משתלם אלא מן החולין, אף החומש אינו משתלם אלא מן החולין. ויש מבארים טעם הדבר, לפי שהתרומה לכהן היא, וכשישלם בתרומה נמצא פורע חובו בממון שאינו שלו (רמב"ם; וְהֵם נִעְשִׂין תְּרוּמָה – החולין המתוקנים שמשלם לכהן נעשים תרומה, ונוהגים בהם כל דיני תרומה. בירושלמי נחלקו, אם משעת הפרשת התשלומים נעשים הם כתרומה או משעת נתינתם לכהן. וְהַתְּשִׁלוּמִין תְּרוּמָה – אם חזר ואכל בשוגג את החולין ששילם, התשלומים שהוא משלם תמורתם אף הם נעשים תרומה. אִם רָצָה הַכֹּהֵן לְמַחֹל – על התשלומים הללו, אֵינוֹ מֻחָל – אינו יכול למחול, שהואיל וגזירת הכתוב היא, שחייב לשלם דבר הראוי להיות קודש, ואינו יכול לפטור עצמו בדמים, אין הדבר תלוי בבעלים (הר"ם). ויש מבארים הטעם, שאם ימחול, יגרום

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ט' תמוז, בו כותב שקבל קבלה על שחיטת עופות (ובטח ישנו אצלו גם הודעה) ושואל אם יתעסק בזה.

הנה נכון הדבר והי"ג כ"מ מהראוי שיחפש דרך איך להשתלם גם בשחיטת גסות, והשי"ת יצליחו לקיים מרז"ל אין ושחט אלא ומשך לקיים גם ברוחניות היינו להמשיך את נה"ב שלו וגם בסביבתו לרשות היחיד יחידו של עולם שתוכל להתהפך לדם ובשר כבשר האדם אתם קרויים אדם על שם אדמה לעליון אדם העליון שעל הכסא.

במענה על שאלתו - אם נוהר בטבילת עזרא ויש לו שיעורים קבועים בתורת החסידות יתחיל, בל"נ, להניח תפלין דר"ת.

ברב"ה.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף עד ע"ב: הגמרא דורשת הכתובים בענין השליו: 'וַיִּשְׁמְחוּ לָהֶם שְׁטוֹחַ' (שם יא לב), אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, אֵל תִּקְרִי 'וַיִּשְׁמְחוּ' אֵלָּא 'וַיִּשְׁחֲמוּ', מִלְּמַד שְׁנֵת־חֲיִיבו שׁוֹנְאִיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁחִיטָה עַל שִׁשָּׁלוּ שְׁלִי שְׁלָא כְּהוּגֵן.

'שְׁטוֹחַ', תִּנְא מִשְׁמִיָּה דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה, אֵל תִּקְרִי 'שְׁטוֹחַ' אֵלָּא 'שְׁחוֹחַ', מִלְּמַד שְׁיִרְד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל עִם הָמָן דְּכָר שְׁטַעוֹן שְׁחִיטָה, כְּלוּמַר הַשְּׁלִי הוּא מִמִּין הַטַּעוֹן שְׁחִיטָה. אָמַר רַבִּי, וְכִי מִכָּאן אֵתָּה לְמַד שֶׁשְּׁלִי טַעוֹן שְׁחִיטָה, כְּלוּמַר וְכִי צָרִיךְ 'דְּרִשָּׁה' לָכֵךְ, וְהֵלֵא כֶּכֶר נֶאֱמַר (תהלים עח כז) 'וַיִּמָּטֵר עֲלֵיהֶם כַּעֲפָר שָׂאֵר וּבַחֹל (הִים) [יָמִים] עוֹף בָּנָף', וּלְמַדְנוּ שֶׁהַשְּׁלִי מִין עוֹף הוּא, וְתִנְיָא בְּבִרְיָתָא שֶׁעוֹף חַיִּיב שְׁחִיטָה מִן הַטּוֹרָה, רַבִּי אֱלִימֵלֵךְ, מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב כא) 'וְזָבַחְתָּ בָאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ' וְלֹא מִצָּאנוּ בַּטּוֹרָה כִּיצַד הִיא הַזְבִּיחָה, מִלְּמַד שְׁנִצְמָנוּה מִשְׁהַ הַלְכוֹת שְׁחִיטָה בַּעֲלִיפָה, עַל הַשְּׁמִי וְעַל הַקֶּנֶה - שֶׁהֵם סִימְנֵי הַצּוּאָר, וְעַל כֵּךְ שְׁחִיטָה רֹב סִימָן אֶחָד בְּעוֹף, וְעַל כֵּךְ שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁחוֹט רֹב שְׁנִים [סִימְנֵים] בְּבִיחָה. אֵלָּא מָה תִּלְמֹד לִמָּר 'שְׁטוֹחַ', מִלְּמַד שְׁיִרְד לָהֶם הַמֶּן מִשְׁמִיחִין מִשְׁמִיחִין - בַּצּוּרָה שְׁטוּחָה עַל פְּנֵי הָאָרֶץ, וְלֹא בַּמְּפֹזֵר.

הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת אֶת סְתִירַת הַפְּסוּקִים בַּעֲנִין הַמֶּן: בְּתִיב שֶׁהֶמֶן הִיא 'לָחֶם' (שְׁמוֹת טז ד), וּבְתִיב - וּבְמִקּוֹם אַחֵר הַכְּתוּב מְכַנֶּה אוֹתוֹ (בְּמַדְבָּר יא ח) 'שָׁמֶן', וּבְתִיב בּו עוֹד (שְׁמוֹת שם לא) 'כִּצְפִּיחַת בְּדָבָשׁ', וְכִיצַד יִכּוֹל הַמֶּן לִהְיוֹת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שְׁנֵים. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, הַמֶּן הַשְּׁתָנָה לְכָל אָדָם כִּפִּי מָה שֶׁרָאוּ לוֹ, לְנִעְרִים לָחֶם, לְזֻקְנִים שָׁמֶן, לְתִינוּקוֹת דְּבָשׁ.

הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לַעֲסוֹק בַּעֲנִין הַשְּׁלִי: בְּתִיב 'שְׁלִי' בְּשִׁי"ן, וְאִפְשָׁר לִקְרֹאוֹ מִלְּשׁוֹן שְׁלוּה, וְקָרִינָן 'סְלִי' בְּשִׁי"ן שְׁמַאלִית שֶׁנִּקְרָאת כְּסִמ"ך, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, צְדִיקִים אוֹבְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁלְוָה, רְשָׁעִים אוֹבְלִין אוֹתוֹ וְדוֹמָה לָהֶן בְּסִלּוּין - קוֹצִים.

אָמַר רַב חֲנַן בֶּר רַבָּא, אֲרַבְּעָה מִינֵי סְלִי חֵן. וְאֵלּוּ חֵן, שִׁיבְלִי וְקִיבְלִי וּפְסִיזִי וּשְׁלִי. מַעֲלִיא דְּבּוֹלָה - הַטּוֹב שֶׁבְּכֹלם שִׁיבְלִי, גְּרִיעָא דְּבּוֹלָה - הַגְּרוּעַ שֶׁבְּכֹלם שְׁלִי, וְחִי בְּצִיפּוֹרְתָא - גּוֹדְלוֹ שֶׁל הַשְּׁלִי כְּצִיפּוֹר, וּמוֹתְבִינָן לָהּ בְּתַנּוּרָא - וְהִיא מְנַהֶגֶת לְהַנִּיחוֹ בַּתְּנוּרָה לְצִלּוֹת, וְתַפַּח וְהָיָה מְלֵי תַנּוּרָא - וּמְרֹב שׁוּמְנוֹ הִיא תּוֹפַח וּמְמַלֵּא אֶת חֶלֶל הַתְּנוּרָה, וּמִסְקִינָן לִיהָ אֶתְלִיסָר רִיפִי - וּמְנִיחִים אוֹתוֹ עַל שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר כִּכּוּרֹת [זו עַל גְּבִי זו] לְסַפּוֹג אֶת שׁוּמְנוֹ כְּדֵי שִׁיחָא רָאוּי לֵאכְלוּ. וְאַחֲרָיָה - וְאִפְּלִי הַפֶּת הַתַּחְתּוֹנָה, שֶׁסִּפְּגָה מֵעַט מִכּוֹל, מְרֹב הַשּׁוּמָן הַסִּפּוֹג בָּהּ אֵינָה נֶאֱכָלֶת אֵלָּא עַל יְדֵי תַעְרוּבָתָהּ.

שִׁירְד לָהֶם דְּבַר שְׁטַעוֹן שְׁחִיטָה - וּמִלְּמַד שֶׁהַשְּׁלִי דְּבַר שְׁטַעוֹן שְׁחִיטָה הִיא. וּזְבַחַת כְּאִשֶּׁר צִוִּיתִךָ - וְלֹא מִצִּינוּ בַּטּוֹרָה צִוּוֵי הַזְבִּיחָה הִיא, מִכָּאן אֵתָּה לְמַד שֶׁנִּמְסְרוּ לוֹ הַלְכוֹת שְׁחִיטָה עַל־פֶּה. מִשְׁמִיחִין - הַשְּׁלִי הִיא עֲשׂוֹי לְפָנֶיהֶן עַל הָאָרֶץ מִשְׁטִיחִין לִיטְרִיד"ש בַּלְעֹז. לָחֶם יִפָּה לְבַחֲרוּרִים וְשִׁמֹן לְזֻקְנִים וּדְבַשׁ לְתִינוּקוֹת. כְּתִיב שִׁמֹן "כִּטְעַם לֶשֶׁד הַשֶּׁמֶן" וְאֵין זֶה לְשׁוֹן שׁוּמָן אֲלֹא לְשׁוֹן שִׁמֹן לְפִיכָךְ טַעְמוֹ נִקְוֶה לְמַעַלָּה וּמִם שֶׁלּוֹ נִקְוֶה פֶּתַח קֶטֶן וּלְפִי שֶׁהוּא סוֹף פְּסוּק נִהְפֵךְ הַשִּׁין לִינְקֵד בְּקִמָּץ גָּדוֹל. כְּסִלּוּיִם - קוֹצִים בַּלְשׁוֹן אֲרָמִי. וּמוֹתְבִינָן לָהּ בְּתַנּוּרָא - כֵּךְ מְנַהֶגֶת לְצִלּוֹת שְׁפוּדֵיהֶם בַּתְּנוּרָה. וְתַפַּח - מְרֹב שׁוּמְנוֹ הוּא נִתְפַּח וְנִעֲשָׂה עֵב. אֶתְלִיסָר רִיפִי - זו עַל זו, רִיפִי - כִּכּוּרֹת. וְתַחְתּוֹנָה אֵינָה נֶאֱכָלֶת - מְרֹב הַשּׁוּמָן הַנִּבְלַע בָּהּ וְכִלְשָׁכֶן הַעֲלִיוֹנוֹת.

הַמֶּשֶׁךְ בִּיאור לַמַּסְכָּה כְּתוּבוֹת לְיוֹם שַׁבַּת קוֹדֶשׁ עִמ' א

5 מתרצת הגמרא: רב שמואל בר יצחק אמר את דינו באופן דמיוני
6 ליה - שכבר טרח והכין צרכי הסעודה לפני השבת בענין שלא
7 תפסד הסעודה, וכיון שלא שייכת תקנת שקדו, וגם בתי דין
8 קבועים בכל יום, יכול לישא בכל יום.

1 הוא גם משום ששקדו חכמים על תקנת בנות ישראל, שיטרח
2 בסעודה שלשה ימים, ואם כן אף אם משום טענת בתולים יכול
3 לישא בכל יום, מכל מקום משום 'שקדו' אין לו לישא קודם יום
4 רביעי.

וכן אם אשה אומרת מת הבעל, וקודם שהתירו את אשתו באה
אשה אחרת ואמרה לא מת הבעל, הרי זו לא תנשא, שכיון שבאה
שניה קודם שהתירו את האשה על פי עדות הראשונה, הרי זו
עדות מוכחשת ואין מתירין על פיה.

גמרא

שנינו במשנה, אחת אומרת מת בעלי ואחת אומרת לא מת, זו
שאומרת מת תנשא ואילו הצרה שאומרת לא מת לא תנשא.
מקשה הגמרא: משמע במשנה דפסקא שהצרה אסורה להנשא
משום דאמרה לא מת, הא אישתתקא – אבל אם שתקה ולא
הכחישה את עדות השניה, תנשא אף היא על פי עדות צרתה
שאומרת מת. וקשה, הא אין צרה מעידה לחברתה, כפי ששנינו
במשנה לעיל (קד). מתרצת הגמרא: לא מת' איצטריקא ליה,
כלומר, אכן כששתקה פשוט שאסורה משום שאין צרה מעידה
לחברתה, וזה לא הוצרך התנא להשמיענו, אלא אפילו כאשר
הכחישה ואמרה 'לא מת' הוצרך התנא להשמיענו שאף בזה
אסורה להנשא, דלכא דעתך אמינא הא מיית – שכן היה עולה
בדעתך לומר שבאופן זה אף הצרה יודעת שבאמת הבעל מת, והא
דקאמרה לא מת, לקלקלה לצרה היא דקאמרינא – התכוונה
לקלקל בכך את צרתה כדי שתתעגל, ו'יבמות נפשי עם פלשתיים'
(שופטים טו ז) קאמרה, כלומר, אף על פי שבכך היא מקלקלת
לעצמה שלא תוכל להנשא, מעידה כן כדי לקלקל צרתה. ושמא
מחמת סברה זו נתינה להנשא. קמשמע לן – לפיכך השמיענו
התנא שאף באופן זה אסורה להנשא.

שנינו במשנה: אחת אומרת מת כו' ואחת אומרת נהרג, רבי מאיר
אומר, הואיל ומכחישות זו את זו הרי אלו לא ינשאו, רבי יהודה
ורבי שמעון אומרים, הואיל וזו וזו מודות שאין הבעל קיים, ינשאו.
ומבואר, שלדעת רבי מאיר עדות הצרה מועלת להכחיש עדות
חברתה. שואלת הגמרא: וילפזו רבי מאיר ברישא – ויחלוק רבי
מאיר גם על מה ששנינו ברישא של המשנה, אחת אומרת מת
ואחת אומרת לא מת, האומרת 'מת' תנשא והאומרת 'לא מת' לא
תנשא, שהרי לדעת רבי מאיר יש לאסור את שניהן, הואיל
ומכחישות זו את זו, וגם זו שאומרת מת לא תנשא.

משיבה הגמרא: אמר רבי אלעזר, אכן הדין ששנינו ברישא של
המשנה שזו שאומרת מת תנשא במחלוקת שניה, ושיטת רבי
יהודה ורבי שמעון היא, הסוברים שאינה נאמנת לגבי צרתה כלל,
אך רבי מאיר לשיטתו חולק גם בזה וסובר שאפילו זו שאומרת מת
אסורה להנשא, כיון שמכחישות זו את זו, וצרה נאמנת להכחיש
חברתה.

ורבי יוחנן אמר, אפילו תיקא רבי מאיר – אפשר לומר שהרישא
נשנית אף לשיטת רבי מאיר, שכן בזה – באופן זה שהיא אומרת
מת והצרה אומרת לא מת אפילו רבי מאיר מודה שהצרה אינה
נאמנת לאסור אותה, משום דכל אמירת 'לא מת' בעדות אשה
לאסור אותה להנשא, לאו הכחשה היא – אינה מועלת להכחיש
את הראשונה שאמרה מת, אלא זו שאמרה מת בעלי, נאמנת.

הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן: תנן – שנינו בסוף המשנה, עד
אחד אומר מת הבעל, ועד אחד אומר לא מת הבעל, וכן אשה
אומרת מת ואשה אחרת אומרת לא מת, הרי זו לא תנשא.
ומשמע מלשון המשנה שמדובר בכל אשה ואף בצרה, הרי שגם
צרה שאומרת לא מת נאמנת להכחיש את חברתה שאמרה מת.
בשלמא – מובן הדבר לרבי אלעזר הסובר שהדין הראשון במשנתנו
שנוי במחלוקת, שאפשר להעמיד סתמא של המשנה לרבי מאיר
הסובר שנאמנת הצרה להכחישה ולכן לא תנשא. אלא לרבי יוחנן
הסובר שרבי מאיר מודה שצרה האומרת לא מת אינה נאמנת
להכחישה, קשיא – קשה, שכן לשיטתו דין זה שבסיפא אינו
מתיישב לדעת שום תנא. מסיקה הגמרא: קשיא – אכן קשה
ביאורו של רבי יוחנן.

משנה

המשנה מוסיפה לדון בעדות מיתה של אחת מן הפסולות להעיד

מחמת שנאה, אם אסרתה מלאכול בתרומה: האשה שהלכה
היא ובעלה למדינת הים, ובאה ואמרה מת בעלי, היא עצמה
תנשא – מותרת להנשא, ותפול בתופתה. וצרתה אסורה להנשא
על פי עדותה. ואם היתה הצרה בת ישראל הנשואה לכהן,
תמשיך ותאכל בתרומה בחזקת שבעלה קיים, ואינה חוששת
לעדות צרתה שאומרת לא מת. שכשם שהצרה אינה נאמנת
להתירה להנשא כך אינה נאמנת לפסלה מתרומה, דברי רבי
טרפון. רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד
שתהא אסורה לינשא וגם אסורה מלאכול בתרומה, כלומר, כיון
שיש כאן ספק אם צרתה העידה בשקר שמת כדי לקלקלה, או
שבאמת מת הבעל, נמצא שלא תצא מחשש עבירה אלא אם
כן לא תנשא לאחר מחשש שלא מת, וגם לא תאכל תרומה
מחשש שמת.
וכן הדין בכלה המעידה על חמותה, אם אמרה מת (לי) בעלי ואחר
כך מת חמי, תנשא היא ותפול בתופתה, וחמותה אסורה להנשא.
ואם היתה חמותה בת ישראל הנשואה לכהן, תאכל בתרומה
בחזקת שבעלה קיים ואינה חוששת לדברי כלתה אף לחומרא,
דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציאה מידי עבירה
עד שתהא אסורה לינשא, ואסורה מלאכול בתרומה.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע הוצרכה המשנה לשנות את המחלוקת גם
לענין עדות צרה וגם לענין עדות כלת: וצריכא – הוצרך התנא
להשמיע שתי המחלוקות, דאי איתמר הך קמייתא – שאם
היתה נאמרת רב המחלוקת הראשונה בעדות צרתה, היינו
אומרים בזה – דווקא באופן זה קאמר רבי טרפון שאין חוששים
כלל לדברי הצרה ומותרת גם לאכול בתרומה, שכן שנאת הצרה
לשניה גדולה מאד משום דצערא דנופה – שיש לה צער הגוף על
ידה, שמחמת צרתה מונע הבעל תשמיש ממנה, ולכך ודאי
משקרת כדי לקלקלה שתנשא באיסור, ואין חוששים לעדותה
אף לאסור בתרומה. אבל כלה המעידה לחמותה, דצערא מילי
דעלמא – שאין שנאתה גדולה כל כך, שאין חמותה גורמת לה
צער הגוף אלא צער בדברים, שאומרת לבעלה דברים רעים
עליה, ואין זה ודאי שחשודה לשקר, אימא מודי ליה – שמא מודה
רבי טרפון לרבי עקיבא שיש לחוש לדברי הכלה לענין שתהא
חמותה אסורה באכילת תרומה. לכך הוצרך התנא לשנות
מחלוקתם גם בכלה המעידה לחמותה. ואי איתמר בזה – ואם
היתה נאמרת מחלוקתם רק לענין כלה המעידה לחמותה, היינו
אומרים דווקא בזה קאמר רבי עקיבא שיש לחשוש שמא הכלה
דוברת אמת ולאסור את חמותה בתרומה על פיה, כיון שאין
שנאתה גדולה כל כך ואינה ודאי משקרת, אבל בזה – לענין
צרה, ששנאתה גדולה מחמת צער הגוף, אימא מודה ליה רבי
עקיבא לרבי טרפון שודאי משקרת ואין לחשוש כלל לעדותה.
צריכא – לכך הוצרכה המשנה להשמיענו שנחלקו בשתי
המקומות.

הגמרא מביאה פסק הלכה: אמר רב יוחנן אמר שמואל, הלכה
כרבי טרפון שצרתה מותרת בתרומה.
הגמרא מביאה סיוע לכך: אמר אביי, אף אנן נמי תנינא – גם אנן
שנינו כן במשנה (לפנינו ע"ב), אשה שהלכה עם בעלה למדינה הים
ולא היה לה בן וחרי היא בחזקת זקוקה ליבום, ובאה האשה
ואמרה, נית לי בן במדינת הים, והוסיפה ואמרה, תחילה מת בני
ואחר כך בעלי, ונמצא שעדיין היא זקוקה ליבום, נאמנת ומותרת
להתייבם. אבל אם אמרה מת בעלי ואחר כך מת בני, ונמצא
שלדבריה היא פטורה מיבום, אינה נאמנת ואסורה להנשא לשוק,
ומכל מקום חוששין לדבריה לאסורה ליבם, ולכן חולצת ולא
מתייבמת. ומלשון המשנה 'לדבריה' משמע מעוט שדווקא
לדבריה של האשה שהעידה לעצמה הוא דחוששין להחמיר, הא
– אבל לדברי צרה המעידה לחברתה שמת בעלה, אין חוששין
לעדותה כלל ואפילו להחמיר. הרי שסתמה המשנה כדעת רבי
טרפון, ושמע מינה שהלכה כרבי טרפון.

יבמות. פרק חמישה עשר – האשה שלום דף קיד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קפא רש"י

אשה אמרה מת ואשה אמרה לא מת הרי זו לא תנשא – והאיל ובאת שניה קודם שיתירוה על פי ראשונה. ואפילו שניה זו צרתה אוסרתה. ובגמרא מוקמינא לה להאי סתמא כרבי מאיר, דאמר: צרתה נמי מכחשא לה. **גמרא** לא מת איצטריבא ליה – דאף על גב דאי שתקא פשיטא לן דלא תנשא בעדות חברתה, איצטריך לאשמועינן

היבא דמכחשה לה נמי לא תנשא. דמחו דתימא: כיון דאתאי ומערערא גליא דעתא דליצטרי לצהא קאתיא. ולענגה שלא תנשא, רתמות נפשה עם פלשותים קעבדא, הלכך אפילו היא תשטרי, קמשמע לן. במחלוקת שניה – במחלוקת אחרונה אף ראשונה שניה. דלא תימא סתמא דברי הכל היא, אלא רבי יהודה ורבי שמעון היא, דאמר: צרה לא מכחשה. לא מת לאו הכחשה היא – דרבנן הימנה לקמא. ואשה אומרת לא מת – אפילו צרתה במשמע. **משנה** היתה – צרתה בת ישראל לכהן. תאכל בתרומה – בחזקת שבעלה קיים, ואינה חוששת לעדות צרתה. והאיל ואינה נאמנת להשיאה אינה נאמנת לפסלה. וחמותה אסורה – שאין כלה מעידה לחמותה. ואף על גב דאמר רבישא "מת בעלי, דפקע ליה צד כלות, והויא נכרית – אפילו הכי לא מהימנא, כדאמר לעיל (ק"ב). הא לאו בעלה מית ולא חמוה מית כו'. היתה – חמותה בת ישראל לכהן כו'. **גמרא** צערא דנופה – תשמיש מונעת לה מבעלה, הא דאי משרקא כדי לקלקלה שתנשא. ואפילו שהיא נשאת – תמות נפשה עם פלשותים. מורי ליה לרבי עקיבא – דלא מחזיקין לה בשקרנית כולי האי. ונדי דלהשיאה לא מהימנא, אבל לחומרא לענין תרומה – תיחוש. ניתן לי בן – אשה שהלכה עם בעלה למדינת הים, וכשיצתה ממאן לא היה לה בן ועמדת בחזקת ייבום, ובאת ואמרה: ניתן לי בן במדינת הים, ונחמ בני ואחר כך מת בעלי, דלא מפיק נפשה מחזקה קמייתא, שערין היא צריכה לייבם – נאמנת ומותרת להתייבם. אינה נאמנת – להנשא לשוק בלא חליצה. וכי הימנה רבנן לאשה – אבעלה הימנה, דייקא ומנסבא, אבל לאפוקי נפשה מיבם – לא הימנה, דוימנין דסניא לה. וחיישין לדבריה – דאפקא נפשה מחזקה, ויהא בא יבם לייבמה – לא שבקינן לה, וחולצת. לדבריה – מיעוטא משמע.

משנה

אשה אומרת: "מת", ואשה אומרת: "לא מת" – הרי זו לא תנשא. גמרא מעמא דאמרה: "לא מת", הא איצטריבא – תנשא. הא אין צרה מעידה לחברתה! "לא מת" איצטריבא ליה. סלקא דעתך אמינא הא מיית, והא דקאמרה: "לא מת" – לקלקולה לצרה היא דקמיכוונא, ו'תמות נפשה עם פלשותים' קאמרה, קמישמע לן. "אחת אומרת מת כו'". ולפלוג רבי מאיר ברישא! אמר רבי אלעזר: במחלוקת שניה, ורבי יהודה ורבי שמעון היא. ורבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבי מאיר, בהא – אפילו רבי מאיר מודה, דכל "לא מת" בעדות אשה – לאו הכחשה היא. הנין: עד אומר "מת" ועד אומר "לא מת", אשה אומרת "מת" ואשה אומרת "לא מת" – הרי זו לא תנשא. בשלמא לרבי אלעזר – סתמא ברבי מאיר, אלא לרבי יוחנן קשיא! קשיא. **משנה** האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה ואמרה: "מת בעלי" – תנשא, ותפול כחובתה, וצרתה אסורה. היתה בת ישראל לכהן – תאכל בתרומה, דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר: אין זו דרך מוציאה מידי עבירה, עד שתהא אסורה לינשא ואסורה מלאכול בתרומה. אמרה: "מת לי בעלי ואחר כך מת חמי" – תנשא, ותפול כחובתה, וחמותה אסורה. היתה בת ישראל לכהן – תאכל בתרומה, דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר: אין זו דרך מוציאה מידי עבירה, עד שתהא אסורה לינשא, ואסורה מלאכול בתרומה. **גמרא** וצריבא, דאי איתמר הך קמייתא – בהא קאמר רבי טרפון, משום דצערא דגופה, אבל חמותה, דצערא מילי דעלמא, אימא מורי ליה לרבי עקיבא. ואי איתמר בהא – בהא קאמר רבי עקיבא, אבל בהך אימא מודה ליה לרבי טרפון, צריבא. אמר רב יהודה אמר

משנה

שמואל: הלכה ברבי טרפון, אמר אבי, אף אנן נמי תנינא: "ניתן לי בן במדינת הים, מת בני ואחר כך בעלי" – נאמנת. בעלי ואחר כך בני" – אינה נאמנת, וחוששין לדבריה, וחולצת ולא מתייבמת. לדבריה הוא דחוששין, הא לדברי צרה אין חוששין, שמע מינה.

הבא פשיטא! ויש לומר: דניחא ליה לאקשווי מסיפא, כיון דמשכח לה. אי נמי: דרישא דהתם, כיון דעד אחד נאמן מן התורה – הוי כתרי ותר, ואי מכחשי אהרדי – לא היתה שותה, אבל הכא – חקנתא דרבנן היא. **ומכחישות** זו את זו הרי אלו לא ינשאו – דרואי אחת מן שקרניות, ואולי שתיים אומרות שקר, כי לא ידעו אמנת הדברים. ואיכא מאן דאמר בגמרא דר"מ פליג ברישא, ואיכא נמי הכחשה, ולא תנשא. והא דלא נקט פלוגתייהו ברישא – משום דהוה אמינא דבסיפא מודה, ושיק ללמוד קיבו.

הואיל וזו חו מודות שאין קיים – אבל המכחשת ואומרת קיים, אותה לא תנשא דרישא מיתוקמא בחתייה.

מעמא דאמרה לא מת הא אישתאי כר – ואם תאמר: מאי דייק? והא "לא מת" איצטריך ליה לאשמועינן שאף על פי שמכחשה צרתה תנשא! ולכא למימר דהא פשיטא, כיון שאין צרה מעידה לחברתה – דהא איצטריך טובא, דפליג רבי מאיר עלה. ולרבי יוחנן נמי אשמועינן דרבי מאיר מודה בהא. ואומר רבנו יצחק: דייק מקאמר זאת שאומרת לא מת – לא תנשא, דלא הוי ליה למיתני אלא אחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת – תנשא, ואני דיענא דאומרת מת קאי, דהויא דלא מת – שויתה לנפשה חתיבה דאיסורא.

סלקא דעתך אמינא הא מימת מית – יש לנו לומר שמת יותר ממה שהיתה שותקת, דאי שתק – ודאי בעיא לקלקלה. אבל כשאומרת לא מת – חומתא שנא אומרת כן, שהיא רוצה שתתעקן. דאי לא ידעה דמית – היתה שותקת לקלקלה. ואם תאמר: מכל מקום היכי סלקא דעתא למישריה, כיון דשויתה לנפשה חתיבה דאיסורא? ויש לומר: דאפילו מודה ונתנה אמתלא לדבריה – אינה נאמנת. ולא דמיא (כתובות כב,א) לאשה שאמרה "אשת איש אני" וחזרה ואמרה "פניה אני" דנאמנת כשנתנה אמתלא לדבריה.

דכל לא מת בעדות אשה לאו הכחשה היא – נראה לרבינו יואל דהיכי קאמר דכל לא מת – אפילו בבת אחת, ובצרות דוקא לא הויא הכחשה. דהימנה רבנן, וצרתה שאומרת שוב לא מת – אין להאמינה. אבל בעד ועד בבת אחת – אמר במתניתין בסיפא לא תנשא. ואמרין לעיל: עד אומר מת והתירה לינשא, הא לא התירה לינשא אלא באו שניהם בבת אחת – לא תנשא. ועל כן יש לפרש דבצרות דוקא איירי, וטעמא דלא מת – דלא הוי הכחשה שמכחשתה צרתה, ואין לנו להאמינה, ולכן תנשא האחרת, ואם אמת אומרת מת וזו אומרת נהרג – דאי דאי הכחשה, כיון דשתיהן באות להחיר עצמן ואינן מכונות דבריהן, דאמי בדדמי, ואין יודעת

אמנות הדברים. והשתא דייק שפיר מסיפא, דקתני: אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת – הרי זו לא תנשא. ואפילו צרות משמע כדפירש קובנטרס, דאי לאו הכי – מה במשמיענו היינו עד ועד דעלמא וקאמר בשלמא לרבי אלעזר – סתמא כרבי מאיר, ופליגא ארישא דאמר תנשא אפילו בבת אחת, אלא לרבי יוחנן קשה כו'. אבל אם היינו מפרשים דרבי יוחנן איירי דכל לא מת היינו בזה אחר זה – אם כן מאי מקשה מסיפא לרבי יוחנן? וגם לכולי עלמא יש להעמידה לרבי אלעזר דאיירי בבת אחת, אלא שמע מנה דכולה שמעתא איירי בבת אחת. ודוקא בצרה. דכל "לא מת" בעדות אשה לאו דוקא אלא בצרה. כדפירשתי. **אשה** אומרת מת ואשה אומרת לא מת – אי אמרין דאשה אחת מכחשת את העד היבא שבאין זה, ואם אמת הוא כן – הוה ליה למיתני הכי, דהוי ליה רבותא טפי. ובירושלמי מצא רבי יהודה דאין הכי נמי, ומייתי ברייתא הכי. **אלא** לרבי יוחנן קשיא – ד"אשה אומרת" אפילו בצרעה משמע, ואם תאמר: מנלן? דלמא בנשים בעלמא איירי, דהכי תנן בפרק "מי שקינא" (סוטה לא,ב). עד אחד אומר "נטמאת", ועד אחד אומר "לא נטמאת" אשה אומרת "נטמאת" כו'. והתם לא קאי אצרות, ואפילו הכי קתני אשה! ויש לומר: דהתם ליכא למיעט דבצרות איירי. **בת** ישראל לכהן תאכל בתרומה – מספקא לרבינו יצחק אי דוקא בתרומה דרבנן, אי נמי בתרומה דאורייתא. דאוקמה אחזקא דרייקא ומינסבא. ועל צרתה אין להאמינה, ואוקמה אחזקת אשת איש, מידי דהוה אשני שבילין. מיהו, איכא הכא חדא דעביד איסורא ממה נפשך, ובכי האי גוונא לא לפינן מסוטה, כדמשמע בריש מסכת נדה (ב,ב) ובמסכת חולין (ט,ב). **אף** אנן נמי תנינא – הא דלא מייתי רישא דהאשה שהלכה היא ובעלה – שמו משום דסיפא מיירי בהתרומה יבמה לשוק, במילתיה דרבי טרפון, דייק מיניה. **לדבריה** הוא דחוששין – תימה לרבינו יצחק: דהכי מייתי סיעתא לרבי טרפון מהך דקתני לדבריה חוששין ולא לדברי צרתה? דלמא דבא רבי עקיבא מודה, כיון שאם לא ניוחש לדברי צרה ליכא עבירה כלל, אבל דברי עקיבא, אילו לא ניוחש לדברי צרה ואכלה בתרומה – כאכא עבירה בדאי! ואומר רבנו יצחק: ולא דייק אלא מייתור וחוששין לדבריה.

קפב יבמות. פרק חמישה עשר – האשה שלום דף קיח עמוד ב – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" חוספוט

משנה נותן גט לכל אחת – אם אינו חפץ לישא את כולו. גמרא קידש קתני – דאיכא למימר: התם הוא דקאמר רבי טרפון דמניחא ביניהם, דלא עשה מעשה, אבל בעל – לא קתני דליפלוג רבי טרפון, דכיון דעשה בה מעשה וגויה אותה בקדושי ביאה – צריך להוציא עצמו מדי עבירה, וליתן לכולו. גול קתני – דהואיל ואיסורא עבד – קניס ליה רבי עקיבא. אבל לקח מקח מחמשה, ואין יודע אי זהו – לא קתני דלקנסיה רבי עקיבא. מפלל דתנא קמא פליג עליה – ואמר: בקידש ולקח פליג, דליכא איסור כולי האי. אבל בבבלי וגול – אפילו רבי טרפון מודה. ומאי קידש קידש בבאיא – דגיגה אותה, ואפילו הכי פטר רבי טרפון. ולא תימא: ליתני גול ולא איבעי קידש, דתרווייהו איצטריך: תנא קידש בבאיא להודיעך כחו דרבי עקיבא, דאיסורא דרבנן הוא קעביד, דרב מנגיד אמאן דמקדש בבאיא, ואין כאן איסורא דאורייתא – אפילו הכי קניס. משנה פת בעלי ואחר כך מת בני – דהריני מותרת לשוק – נאמנת, שהרי בחוקת לשוק יצאה, והפה שאסר הוא הפה שהתיר. אינה נאמנת – להתייבם לו, וחוששין לדבריה, דאפקה נפשה מחוקה, ולא מישתריא בלא חליצה, דשויתה לנפשה חתיכה דאיסורא מעלמא. ניתן לי בן – והיא הלכה בלא בן, ובחוקת עתידה לייבם. ניתן לי יבם – שהלכה חמתי במדינת הים, והיא הלכה בחוקת שאין לה יבם. פת בעלי ואחר כך מת יבמי בוי – דתרווייהו קשריא נפשה לשוק – נאמנת, ומותרת לשוק בחוקתה הראשונה, דהפה שאסר הוא הפה שהתיר. גמרא הוכחה נפ לאשתו – שעשה שליח לקבלה, חיבה לה על ידי שליח שתתגרש מעבשיו. במקום יבם – שיש לו אח, ונתכוון לפוטרה ודימנו. דשלא במקום יבם והוא בא לגרשה – פשיטא לן דלא מיגרשה עד שתגיע לידה, דאין חבין לאדם שלא בפניו. אלא הכא, מי אמרין זכות הוא לה בוי, וחוששין לדבריה – מדקתני בתרווייהו "חוששין: ביצאה בחוקת והיתר לשוק ובאה והחזיקה עצמה ליבם, וקתני "חוששין" ולא אמרין אוקמה אחזקה ונשוא, דהא ודאי משקרא משום דרחמא ליה קאמרה, אלמא לא מחזיקין לה באהבה, ומדקתני נמי בחוקת יוצאה ליבם ובאה והחזיקה עצמה לשוק, כגון "ניתן לי בן ומת בעלי ואחר כך בני" וקתני וחוששין, ולא תתייבם, ולא אמרין ודאי משקרא ומשום דסניא ליה קאמרה – אלמא דמנין דלא סניא ליה, אלמא מספקא לן, וגבי מוכח גט נמי מספקא לן, אי רחמא ליה וחוב הוא לה, אי סניא ליה וזכות הוא לה, ותחלוץ ולא תתייבם. בן דו – גופים שנים, כל דהו בעל. דשומשמן גברא – גרין כנמלה. בורסיה כי חרתא רמיא – מחזקת עצמה כנשואה, ונותנת כסאה אצל חשוכות חירות הארץ. דנפצא – אומנתו מאוסה, מנפץ צמר. דקולסא גברא – שמוץ פסול משפחה. טלפחי – ערשים, שהוא מאכל קל ואין חסרון כיס כל כך, אינה שואלת ממנו, אך יקרא שמו עליה.

הדרן עלך האשה שלום משנה האשה

אמר ליה תנינא וחוששין לדבריה – ואם תאמר: האי אינה מתייבמת – משום דשויתה לנפשה חתיכה דאיסורא ויש לומר: דדייק מדרקתני חולצת – דמשמע שכן הדין, מדלא קאמר מבקשים לחלוץ. אי נמי משמע דחולצת אפילו נתנה אמטלא לדבריה. דקולסא מוכר קלסי כרוב.

הדרן עלך האשה שלום

עבירה, עד שישלם לכל אחד ואחד. גמרא "קידש" – קתני, "בעל" – לא קתני, "גול" – קתני, "לקח" – לא קתני, מני מתינתין? לא תנא קמא ולא רבי שמעון בן אלעזר: דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על שקידש אחת מחמשה נשים ואינו יודע איזו קידש – שמניח פתובה ביניהן ומסתלק. על מה נחלקו – על שבעל, רבי טרפון אומר: מניח פתובה ביניהן ומסתלק, רבי עקיבא אומר: עד שישלם לכל אחת ואחת. לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על שלקח מקח מחמשה בני אדם ואין יודע מאיזה מהן לקח – שמניח דמי מקח ביניהן ומסתלק. לא נחלקו אלא שגול מחמשה, שאמר רבי טרפון: מניח גולה ביניהם ומסתלק, ורבי עקיבא אומר: עד שישלם גולה לכל אחד ואחד. מדרקתני רבי שמעון בן אלעזר ב"קידש" ו"לקח" – לא פליגי – מפלל דתנא קמא סבר פליגי. מני? אי תנא קמא – ליתני "קידש" ו"לקח", אי רבי שמעון בן אלעזר – ליתני "בעל" ו"גול" לעולם רבי שמעון בן אלעזר, ומאי "קידש" – קידש בבאיא. תנא "קידש" – להודיעך כחו דרבי עקיבא, דאף על גב דאיסורא דרבנן עבד – קניס. תנא "גול" – להודיעך כחו דרבי טרפון, דאף על גב דאיסורא דאורייתא עבד – לא קניס. משנה האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובנה עמיהם, ובאת ואמרה: "מת בעלי ואחר כך מת בני" – נאמנת. "מת בני ואחר כך מת בעלי" – אינה נאמנת. וחוששין לדבריה, וחולצת לדבריה, וחולצת ולא מתייבמת. "ניתן לי בן במדינת הים" ואמרה: "מת בני ואחר כך מת בעלי" – נאמנת; "מת בעלי ואחר כך מת בני" – אינה נאמנת. וחוששין לדבריה, וחולצת ולא מתייבמת; "ניתן לי יבם במדינת הים", אמרה: "מת בעלי ואחר כך מת יבמי", "יבמי ואחר כך בעלי" – נאמנת; הלכה היא ובעלה ויבמה למדינת הים, אמרה: "מת בעלי ואחר כך יבמי", "יבמי ואחר כך בעלי" – אינה נאמנת, שאין האשה נאמנת לומר "מת יבמי", שתנשא, ולא "מתה אחותה", שתפנס לביתו, ואין האיש נאמן לומר "מת אחי", שייבם אשתו, ולא "מתה אשתו", שישא אחותה. גמרא בעא מיניה רבא מרב נחמן: המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו? פיון דסניא ליה – זכות הוא לה, וזכין לאדם שלא בפניו. או דלמא: פיון דומני דרחמא ליה – חוב הוא לה, ואין חבין לאדם שלא בפניו? אמר ליה, תנינא: וחוששין לדבריה, וחולצת ולא מתייבמת. אמר ליה רבינא לרבא: המזכה גט לאשתו במקום קטמה מהו? פיון דאית לה קטמה בהדיה וזכות הוא לה, או דלמא ניחא דגופא עדיף לה? תא שמע, דאמר ריש לקיש: טוב למיתב מן דו מלמיתב ארמלו. אביי אמר: דשומשמן גברא – בורסיה כי חרתא רמו לה. רב פפא אמר: דנפצא גברא – תיקרי בסיפי כבא ותייתי. רב אשי אומר: דקולסא גברא – לא בעיא טלפחי לקידרא. תנא: וכולן מונות ותולות בבעליהן.

משנה

אגב המשנה הקודמת, מביאה משנתנו אופנים נוספים בהם נחלק רבי עקיבא על רבי טרפון וטען 'אין זו דרך מוציא מידי עבירה': קידש אחת מחמש נשים, ואין יודע אי זו קידש, וכל אחת מהן אומרת אותי קידש, אם אינו חפץ לישא את כולן, נותן גט לכל אחת ואחת, ומניח דמי כתובה אחת ביניהן ומסתלק, דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציא מידי עבירה של ספק גזל עד שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת. וכן בגזל, אם גזל אחד מחמשה אנשים ואין יודע מאיזה מהם גזל, וכל אחד אומר אותי גזל, מניח גזילה ביניהן ומסתלק, דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציא מידי עבירה של ספק גזל עד שישלם לכל אחד ואחד.

גמרא

הגמרא מבררת כאיזה תנא נשנית המשנה. מדייקת הגמרא: קידש קתני, גזל לא קתני, כלומר, שנינו ברישא שנחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא באופן ש'קידש' אחת מחמש נשים, ואילו באופן ש'בעל' וקידש בביאה אחת מחמש נשים לא שנינו שנחלקו, ומשמע שהתנא של משנתנו סובר ש'בעל' אחת מחמש לשם קידושין, מודה רבי טרפון שאינו נפטר מחיובו עד שישלם לכל אחת, שכיון שעשה בה מעשה וגילה אותה בקידושי ביאה, קנסו אותו חכמים ליתן לכל אחת מהן חוב הכתובה ולהוציא עצמו מידי עבירת גזל. וכן בסיפא של המשנה מדייקת הגמרא להיפך: גזל קתני – המשנה נקטה בסיפא את מחלוקתם באופן של 'גזל' אחד מחמשה, ואילו לקח – קנהו לא קתני – לא נקטה המשנה אופן של 'לקח' מאחד מחמשה ואינו זוכר ממי קנה את המקח, ומשמע שדווקא בגזל חולק רבי עקיבא על רבי טרפון וסובר שהואיל ועבר עבירה אינו נפטר מחיובו עד שישלם לכל אחד ואחד, אבל באופן של מקח שבו לא עבר איסור, מודה רבי עקיבא לרבי טרפון שמניח דמי המקח ביניהן ומסתלק. שואלת הגמרא: מני מתניתין – מיהו התנא ששנה משנתנו, לא תנא קמא ולא רבי שמעון בן אלעזר שנחלקו בברייתא להלן בביאור מחלוקת רבי טרפון ורבי עקיבא. דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על מי שקידש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזו קידש, שבאופן זה הכל מודים שמניח כתובה ביניהן ומסתלק הואיל ולא גילה אותה בקידושי ביאה, על מה נחלקו, על מי שבעל אחת מחמש נשים לשם קידושין ואינו יודע איזו היא, שרבי טרפון אומר, מניח כתובה ביניהן ומסתלק, ורבי עקיבא אומר, אינו יוצא ידי חובתו עד שישלם לכל אחת ואחת, משום שאופן זה שעשה בה מעשה וגילה אותה בקידושי ביאה, חמור יותר. וכן בסיפא, לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על שלל מקח מאחד מחמשה בני אדם ולא שילם לו, ואין יודע מאיזה מהן לקח, שמניח דמי מקח ביניהן ומסתלק, והיינו שאף רבי עקיבא מודה בזה שלא קנסוהו הואיל ולא עבר עבירה. לא נחלקו אלא באופן שגזל מאחד מחמשה, שבוזה אמר רבי טרפון מניח גזילה ביניהן ומסתלק, ורבי עקיבא אומר, כיון שעבר עבירה אינו נפטר מחיובו עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד. והנה יש לדייק שהקמא רבי שמעון בן אלעזר קידש ולקח לא פליגי – שלא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על עקיבא ב'קידש' ו'לקח' כיון שבאופנים אלו לא עשה שום עוול, מכלל – משמע דמי מקח דתנא קמא חלק על רבי שמעון בן אלעזר ופליגי – שרבי טרפון ורבי עקיבא נחלקו דווקא ב'קידש' ו'לקח' שלא עשה שום עוול, ובוזה סובר רבי טרפון שאין חייב ליתן לכל אחד ואחד. אבל ב'בעל' ו'גזל' מודה רבי טרפון לרבי עקיבא שצריך לשלם לכל אחד. ומעתה יקשה, מני – מיהו התנא של משנתנו, אי תנא קמא, ליתני קידש ולקח – היה צריך לשנות את המחלוקת רק בקידש ולקח ולא בגזל, שהרי לשיטתו מודה רבי טרפון בגזל שמשלם לכל אחד ואחד, ואי משנתנו כרבי שמעון בן אלעזר, ליתני גזל וקח – היה צריך לשנות את מחלוקתם באופן של 'בעל' ו'גזל' ולא ב'קידש', שהרי לשיטתו ב'קידש' מודה רבי עקיבא שכיון שלא עשה בה מעשה גנאי אין

צריך ליתן לכל אחת ואחת.

מתרצת הגמרא: לעולם משנתנו כרבי שמעון בן אלעזר הסובר שרבי טרפון ורבי עקיבא נחלקו רק בבעל וגזל, ופאי חונת המשנה קידש אחת מחמש נשים, קידש בביאה, שבכך גילה אותה. מבארת הגמרא: מאחר שהעמידו משנתנו בקידש בביאה, והיינו שאף בזה הטעם לחייבו משום שעבר עבירה, אם כן מדוע הוצרכו לשנות מחלוקתם גם בגזל וגם בקידש בביאה. תנא 'קידש' – שנו מחלוקתם באופן שקידש בביאה להודיע בזה דרבי עקיבא, דאף על גב דאיסורא דרפנן עבד – שאף על פי שעבר רק על איסור דרבנן שאסרו לקדש בביאה, קנים אותו רבי עקיבא שחייב ליתן לכל אחת ואחת כדי לצאת מידי עבירה, וכן תנא מחלוקתם באופן של 'גזל' להודיע בזה דרבי טרפון, דאף על גב דאיסורא דאורייתא עבד – שעבר על איסור תורה של 'לא תגזול' (ויקרא טז יג), מכל מקום לא קנים רבי טרפון שישלם לכל אחד, אלא סבר שמניח גזילה ביניהם ומסתלק.

משנה

משנתנו דנה באלו אופנים נאמנת האשה להעיד על מיתת בעלה להתחייב או להפטור בכך מיבום: האשה שהלכה היא ובעלה למדינת חם וקנה עמה, ובאת משם ואמרה מת בעלי תחילה ואחר כך מת בני והריני מותרת להנשא לשוק ואינו זקוקה ליבם, נאמנת, שכיון שכשיצאה למדינת חם היה לה בן והיתה בחזקת מותרת לשוק לכשימות בעלה, אף עתה שאומרת שמת בנה, נאמנת לומר שמת אחר מיתת בעלה והרי היא בחזקתה שמותרת לשוק. אבל אם אמרה מת בני ואחר כך מת בעלי והריני זקוקה ליבם, אינה נאמנת להתיר עצמה מחזקת ליבום, שלא האמינו חכמים בעדות אשה להוציא עצמה מחזקת איסור ליבם. ומכל מקום חוששין לדרבנן לאוסרה לשוק עד שתחלוץ, כיון שאומרת שהיא זקוקה ליבום, ולכן חולצת ולא מתייבמת. היתה בחזקת שאין לה בנים וזקוקה ליבום, ואמרה ניתן לי בן במדינת חם, והוסיפה ואמרה, מת בני תחילה ואחר כך מת בעלי, ועדיין זקוקה אני ליבום, נאמנת ומותרת להתייבם, כיון שאף בתחילה היתה בחזקת שזקוקה ליבום. אבל אם אמרה מת בעלי תחילה ואחר כך מת בני והריני פטורה מיבום, אינה נאמנת לפטור עצמה מן היבום, שכיון שכשיצאה למדינת חם היתה בחזקת זקוקה ליבום לכשימות בעלה, אינה נאמנת להפקיע עצמה מחזקה זו. ומכל מקום חוששין לדרבנן שאסורה ליבם, ולכן חולצת ולא מתייבמת. היתה בחזקת שאין לבעלה אח (יבם) ואינה זקוקה ליבום, ואמרה ניתן לי יבם במדינת חם, כלומר, נולד לבעלי אח במדינת חם, והוסיפה ואמרה מת בעלי תחילה ואחר כך מת יבמי, או אמרה מת יבמי ואחר כך בעלי, בשני האופנים היא נאמנת ומותרת לה להינשא לשוק, שכיון שבשעה שיצאה היתה בחזקת שאינה זקוקה ליבום, נאמנת לומר שמת היבם להשאר בחזקה זו. ואף שכבר אמרה שנולד לה יבם וחייבת ביבום, נאמנת להוסיף ולומר שמת ופטורה, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. היתה בחזקת שיש לבעלה אח (יבם) וזקוקה ליבום, והלכה היא ובעלה ויבמה למדינת חם, וכשחזרה אמרה מת בעלי ואחר כך יבמי או אמרה מת יבמי ואחר כך בעלי, ובשני האופנים באה להתיר עצמה לשוק בכך שאומרת שאין לה יבם, אינה נאמנת להוציא עצמה מחזקת זקוקה ליבם, ואסורה לשוק, שאין האשה נאמנת לומר מת יבמי כדי שתנשא לשוק, וגם לא נאמנת אשה לומר שמתה אחותה כדי שתכנס לביתו להינשא לו, וכן אין האיש נאמן לומר מת אחי כדי שייבם את אשתו, וכן לא האמינוהו לומר שמתה אשתו שלו כדי שיישא את אחותה.

גמרא

הגמרא מביאה ספק שפשוטו ממשנתנו: בעא מיניה [שאל] רבא

פרק ששה עשר - האשה בתרא

משנה

משנתנו מבארת את דינה של אשה שהלך בעלה למדינת הים בלא שהיו לו בנים, ומת, אם חוששין שנולד לו בן במדינת הים, שפוטרה מלהתניבם: **הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ וְצָרְתָּהּ לְמַדִּינַת הַיָּם**, וכשיצא לא היו לו בנים, וּבָאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ לָהּ מִתְּ בַּעְלָהּ בְּמַדִּינַת הַיָּם, הָיָה זֶה לֹא תִנָּשֵׂא לְשׁוֹק, וְכֵן לֹא תִתְיַבֵּם לְאִחִי בַּעְלָהּ, עַד שֶׁתָּעֵד בְּבִירוֹר שֶׁמָּוֶה מְעוּבֶרֶת הִיא צָרְתָּהּ, כְּלוּמֹר, אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה לְהַתְיַבֵּם, שְׁמָא נִתְעַבְּרָה צָרְתָּהּ וַיִּלְדָּה לְבַעַל בֶּן בְּמַדִּינַת הַיָּם, וְנִמְצָא שֶׁאִשְׁתּוֹ אֵינָה זְקוּקָה לִיבּוֹם וְאֲסוּרָה לְאִחִיו כְּדִין 'אֵשֶׁת אַח שֵׁשׁ לוֹ בָּנִים'. וְכֵן אֲסוּרָה אִשְׁתּוֹ לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק, שֶׁכֵּן חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא מִת שֵׁם בְּלֹא בָנִים, וְזָקוּקָה הִיא לִיבּוֹם.

מוסיפה המשנה לדון, באופן שלא היו כאן אדחים לבעל המת, ואין כאן 'יבם', אם חוששין שנולד יבם במדינת הים: הִיתָה לָהּ לְאִשָּׁה שִׁמְת בַּעְלָהּ בְּלֹא בָנִים חָמוֹת בְּמַדִּינַת הַיָּם, אֵינָה חוֹשְׁשֶׁת שְׁמָא יִלְדָּה חָמוֹת בֶּן זָכָר וְנִמְצָא שֵׁשׁ לְבַעְלָהּ אַח וְהָיָה זָקוּקָה לִיבּוֹם, אֲלֹא מוֹתֶרֶת לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק. אֲמַלם, אֲמַלם אֵינָה יִתְּנָה חָמוֹתָה כְּשֶׁהִיא מְלֵאָה (מעוברת), חוֹשְׁשֶׁת הַכֹּהֵל שְׁמָא נוֹלֵד לְחָמוֹתָה בֶּן זָכָר וְזָקוּקָה לִיבּוֹם, וְאֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר הַדָּבָר. רַבִּי יְהוֹשֻעַ אֹמְרִי, אֵינָה חוֹשְׁשֶׁת שְׁמָא יִלְדָּה חָמוֹתָה בֶּן זָכָר, אֲלֹא מוֹתֶרֶת לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק.

גמרא

שנינו במשנה: לא תנשא ולא תתייבם עד שתדע שמה מעוברת היא צרתה. מבארת הגמרא את לשון המשנה: **מֵאִי 'הִיא צָרְתָּה' – מֵהַ מִּשְׁנָה בָּאָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ בִּיתוֹר הַלְשׁוֹן 'הִיא צָרְתָּה'. הָאָ אָמַר מִשְׁמַע לָן – אֵל תִּהְיֶה בֹא לְהַשְׁמִיעֵנוּ, דְּלִמָּא צָרָה הוּא דְּחִישִׁינָן – שְׂדוּקָה לְצָרָה זֶה שֶׁהִלְכָה עִם בַּעְלָהּ לְמַדִּינַת הַיָּם אֲנִי חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא מְעוּבֶרֶת הִיא, אֲבָל אִם נִתְבָּרֵר עַל פִּי עֵדִים שֶׁצָרָה זֶה אֵינָה מְעוּבֶרֶת, לְצָרָה אַחֲרֵיתִי לֹא חִישִׁינָן – אִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא נִשָּׂא בַּעְלָהּ אִשָּׁה נִוּסֶפֶת בְּמַדִּינַת הַיָּם וְשְׁמָא הִיא מְעוּבֶרֶת, אֲלֹא הָיָה אִשְׁתּוֹ מוֹתֶרֶת לְהַתְיַבֵּם כְּדִין אֵשֶׁת אַח שֵׁשׁ לוֹ בָּנִים.**

שנינו במשנה: האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך לא תנשא ולא תתייבם וכו' עד שתדע שמה מעוברת היא צרתה. מבארת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא יְבֻמִּי לֹא – מוֹבֵן הַדָּבָר מִדּוּעַ אֲסוּרָה לְהַתְיַבֵּם, דְּלִמָּא מְעוּבֶרֶת – שֵׁשׁ לְחָשׁוֹשׁ שְׁמָא נִתְעַבְּרָה צָרְתָּה מִבַּעְלָהּ, וְנִמְצָא שֶׁכֹּאשֶׁר תִּתְיַבֵּם קִפְּנָה – פּוֹגַעַת הִיא בְּאִסּוּר אֵשֶׁת אַח דְּאִרְיִיתָא. אֲמַלם מֵהַ שְׁנֵינִי שֶׁלֹּא תִנָּשֵׂא לְשׁוֹק, אֲמַלם – מִדּוּעַ אֲסוּרָה, אִם מִשּׁוֹם חוֹשֶׁשׁ שֶׁאִין צָרְתָּה מְעוּבֶרֶת וְהָיָה זָקוּקָה לִיבּוֹם, הִלָּךְ – הָיָה יֵשׁ לְלַכֵּת אַחֵר רֹב נָשִׁים, וְרֹב נָשִׁים מְתַעַבְּרוֹת וְיוֹלְדוֹת, וְיֵשׁ לִמֹּר שֶׁאִין צָרְתָּה נִתְעַבְּרָה וַיִּלְדָּה, זֶה שֶׁלִּפְנֵינוּ נִפְתְּרָה מִיָּקָת יבּוֹם וּמוֹתֶרֶת לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק. וּמֵאֲחֵר שֶׁהִמְשִׁנָּה אֲסוּרָה עַלִּיה לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק, לִיָּמָּ – שְׁמָא נִאֲמַר שֶׁמִּשְׁנָתָה בְּשִׁיטָּה רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּחִישִׁינָן לְמִעוּבָּא – שֶׁחוֹשֶׁשׁ לְמִעוּט, וְלִכֵּן אֲסוּרָה עַלִּיה לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק כִּינ חוֹשְׁשִׁים לְמִעוּט נָשִׁים שֶׁאִין מִתְעַבְּרוֹת וְיוֹלְדוֹת.**

מבארת הגמרא באופן אחר: **אֲפִילוּ תִּיָּמָא רַבָּנָן – אֲפִילוּ אִם תִּאֲמַר שֶׁמִּשְׁנָתָה הִיא בְּשִׁיטָּה חֲכָמִים הַחוֹלְקִים עַל רַבִּי מֵאִיר, כִּי אֲוִלִי רַבָּנָן בְּתַר רֹבָא – אֵימְתִי הוֹלְכִים חֲכָמִים בְּסִפְיוֹת אַחֵר הָרֹב, בְּרֹבָא דְּאִיתִיהָ קָמָן – בְּרֹב שֵׁשׁנֵי לִפְנֵינוּ בְּמִצִּיאוֹת, כְּגוֹן רֹב שֶׁל 'תִּשְׁעֵי הַנְּיוּוֹת', כְּלוּמֹר, אִם יֵשׁ בְּעִיר תִּשְׁעֵי חֲנוּיֹת שֶׁמוֹכְרוֹת בֶּשֶׁר כֶּשֶׁר וְאֲחַת מוֹכֶרֶת בֶּשֶׁר טְרִיפָה, וְנִמְצָאָה חֲתִיכַת בֶּשֶׁר מִחוּץ לְחֲנוּיֹת, הוֹלְכִים אַחֵר רֹב הַחֲנוּיֹת שֶׁלִּפְנֵינוּ וְהַבֶּשֶׁר מוֹתֵר. וְכֵן בְּנִיבְהָרִי וְסִנְהֶרֶין הוֹלְכִים עַל פִּי הַכֶּרֶת רֹב הַדִּינִיִּים. שְׁבֹאֲפִינִים אֲלוֹ הָרֹב לִפְנֵינוּ, אֲבָל בְּרֹבָא דְּלִיתִיהָ קָמָן – כְּשֶׁאִין הָרֹב לִפְנֵינוּ, כְּגוֹן 'רֹב נָשִׁים שֶׁבְּעוֹלָם מִתְעַבְּרוֹת וְיוֹלְדוֹת' שֶׁאִין זֶה רֹב הַקֵּיִים לִפְנֵינוּ, אֲלֹא שֶׁכֵּן הוּא הִטְבַּע בְּרֹב הַמִּקְרִים בְּעוֹלָם, לֹא**

אֲוִלִי רַבָּנָן בְּתַר רֹבָא – גַּם חֲכָמִים מוֹדִים שֶׁאִין הוֹלְכִים אַחֵר רֹב זֶה אֲלֹא חוֹשְׁשִׁים לְמִעוּט.

מקשה הגמרא ודוחה ביאור זה: וְהָיָה מִצִּינוּ לַעֲנִין יבּוֹם בְּקָמָן וְקִשְׁנָה, דְּרֹבָא דְּלִיתָא קָמָן הִיא – שְׁבִנְדוֹן זֶה הָרֹב אֵינִי לִפְנֵינוּ, וְאֲוִלִי רַבָּנָן בְּתַר רֹבָא – וּמִכָּל מְקוֹם הוֹלְכִים חֲכָמִים בְּזֶה אַחֲרֵי הָרֹב. דְּתִנָּא בְּבִרְיָתָא, יבּוֹם קָמָן וְיבִמָּה קָמָנָה לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מִיִּבְיָמִין, דְּכָבִי רַבִּי מֵאִיר, אֲמַר לֹא חֲכָמִים לְרַבִּי מֵאִיר, יָפָה אֲמַרְתָּ שֶׁאִין חוֹלְצִין שֶׁכֵּן 'אִישׁ' בְּתִיב בְּפִרְשָׁהּ שֶׁל חֲלִיצָה שֶׁנִּאֲמַר (דְּבָרִים דָּה) «יָאֵם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבִמָּתוֹ וְגו', וְדִרְשׁוּ 'אִישׁ' פּוֹטֶרֶה בְּחִלְצָה וְלֹא קֵטָן. וְכֵן מִקְשִׁינָן (מִקְשִׁינָן) אֵשֶׁת לְאִישׁ, שֶׁנִּאֲמַר בְּאוֹתוֹ פֶּסוּק 'וְעָלְתָּה יְבִמָּתוֹ הַשְּׂעָרָה' לְלַמֵּד שֶׁאִין יְבִמָּה קֵטָנָה שֶׁנִּפְלָה לִפְנֵי יבּוֹם גְּדוֹל אֵינָה נִפְטֶרֶת בְּחִלְצָתָה. אֲמַלם מֵהַ הַפֶּסֶק שֶׁאִתָּה אֲמַר שֶׁקֵּטָן וְקֵטָנָה אֵין מִיִּבְיָמִין, הָיָה לֹא נִתְמַעֵט לַעֲנִין יבּוֹם. אֲמַר לָהֶם רַבִּי מֵאִיר, קָמָן אֵינִי מִיִּבְיָם, כִּינ חוֹשְׁשִׁים שֶׁמָּוֶה כְּשִׁגְדָל קֵטָן יִמָּצָא שְׁחָוָה סְרִים רַבָּנָן רָאוּ הַלּוּלִי דְּחֻלְקִים זֶעַר לְאִחִיו. וְקָמָנָה אֵינָה מִתְיַבְּבֵת, שֶׁמָּוֶה לְכַשְׁתַּגְדֵּל תִּפְצָא אֵילּוּנִית שֶׁאֵינָה רְאוּיָה לְלֵדָה, וְסָרִיס וְאֵילּוּנִית אֵינִם בְּמִצּוֹת יבּוֹם, וְנִמְצָאוּ פּוֹנְעִים בְּצִרְתָּהּ שֶׁל אִסּוּר אֵשֶׁת אַח שֶׁלֹּא בְּמִקּוֹם מִצּוֹת יבּוֹם. וְאֵילוּ רַבָּנָן חוֹלְקִים עַל רַבִּי מֵאִיר וְקָבִיר שֵׁשׁ לִמֹּר וַיֵּל בְּתַר רֹבָא דְּקָמָנִים – הִלָּךְ אַחֵר רֹב הַקֵּטָנִים שֶׁבְּעוֹלָם, וְרַב קָמָנִים לֹא סְרִיסִי נִינְהוּ – אֵינִם סְרִיסִים, וְרֹאשִׁים לִיבּוֹם. וְכֵן אֲמַרְיִם וַיֵּל בְּתַר – הִלָּךְ אַחֵר רֹב קָמָנִים, וְרַב קָמָנִים לֹא אֵילּוּנִית נִינְהוּ וְחֵן רְאוּיָה לִיבּוֹם. וְלִכֵּן קֵטָן וְקֵטָנָה יִכּוֹלִים לִיבֵם וְאֵינִם חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא יִמָּצָא סְרִיס אוֹ אֵילּוּנִית. הָיָה מְבֹאֵר שֶׁלְדַעַת חֲכָמִים הוֹלְכִים אַחֵר הָרֹב שֶׁאֵינִם סְרִיסִים וְאֵילּוּנִיֹת, אָף עַל פִּי שְׂרׁוֹב זֶה אֵינִי לִפְנֵינוּ אֲלֹא שֶׁכֵּן הוּא הִטְבַּע בְּעוֹלָם, וְלִפִּי זֶה אָף בְּנִידוֹן מִשְׁנָתָה לְדַעַת חֲכָמִים יֵשׁ לְלַכֵּת אַחֵר רֹב נָשִׁים שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת וְיוֹלְדוֹת, וְלִתְהִיר אֶת הַיְבִמָּה לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק. וְזֹמַה שֶׁמִּשְׁנָתָה אֲסוּרָה אֶת הָאִשָּׁה לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק, עַל כִּרְחָק אֵינָה בְּשִׁיטָּה חֲכָמִים, אֲמַלם מְתוּחָרְתָּה – מְחׁוּר וּבְרׁוֹר כִּפִּי שֶׁאֲמַרְנוּ בְּתַחֲלִילָה, מְתִנְתִּין רַבִּי מֵאִיר הִיא הַסּוֹבֵר שֵׁשׁ לְחָשׁוֹשׁ לְמִעוּט נָשִׁים מִפְּלִיטוֹת.

מקשה הגמרא: **כִּמָּא אֲוִקְמָתָא – כִּיצַד הַעֲמַדְתָּ אֶת הָרִישָׁא שֶׁל הַמִּשְׁנָה, בְּרַבִּי מֵאִיר הַחוֹשֶׁשׁ לְמִעוּט, אִם כֵּן אֲמַר – אֲמׁוֹר וּבֹאֵר אֶת הַסִּפָּא, הִיתָה לָהּ לְאִשָּׁה שִׁמְת בַּעְלָהּ בְּלֹא בָנִים חָמוֹת בְּמַדִּינַת הַיָּם, אֵינָה חוֹשְׁשֶׁת שְׁמָא יִלְדָּה חָמוֹתָה בֶּן זָכָר וְנִמְצָא שֵׁשׁ לְבַעְלָהּ אַח וְהָיָה זָקוּקָה לִיבּוֹם, אֲלֹא מוֹתֶרֶת לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק. וְאִם אֲכֵן מִשְׁנָתָה כְּשִׁיטָּה רַבִּי מֵאִיר יִקְשֶׁה, אֲמַר – מִדּוּעַ אֵין לְחָשׁוֹשׁ שֶׁחָמוֹתָה יִלְדָּה זָכָר, הָיָה שֶׁלִּפְנֵינוּ אַחֵר רֹב נָשִׁים, וְרֹב נָשִׁים מְתַעַבְּרוֹת וְיוֹלְדוֹת, וְרַב מִעוּט מִפְּלִיטוֹת וְלִדּוּתֵיהֶן, וְאִמָּנִם כָּל הַיּוֹלְדוֹת וְלִדּוֹת בְּנֵי קִיָּמָא מְחָצָה יוֹלְדוֹת זָכָרִים וּמְחָצָה יוֹלְדוֹת נְקִיבוֹת, וְיֵשׁ לָנוּ לִמֹּר כְּמוֹךָ (וְתַצְרֵךְ) מִעוּבָּא נָשִׁים מְפִלּוֹת לְמִחָצָה שִׁיּוֹלְדוֹת נְקִיבוֹת, וְהָיוּ לִיָּה הַזָּכָרִים מִעוּבָּא מִכָּל הַיּוֹלְדוֹת, שֶׁהָיָה רֹב הַנָּשִׁים אוֹ מִפְּלִיטוֹת אוֹ יוֹלְדוֹת נְקִיבָה. אִךְ עַדִּין וְלִיחֹשׁ – הִיָּה לָנוּ לְחָשׁוֹשׁ לְמִעוּט שִׁילְדָה חָמוֹתָה זָכָר וְיֵשׁ לָהּ יבּוֹם, כְּדַעַת רַבִּי מֵאִיר, וְלֹאֲסוּר עַלִּיה לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק.**

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: דְּלִמָּא כִּינ דְּאִיחֻקָּה לְשׁוֹק – שְׁמָא כִּינ שֶׁכֶּבֶר הִיתָה בְּחֻזְקָה הִיתָר לְשׁוֹק, שֶׁהָיָה בְּשַׁעַת שִׁיבָאָה חָמוֹתָה לְמַדִּינַת הַיָּם לֹא הִיָּה יבּוֹם, לֹא חִישִׁי – לִכֵּן לֹא חָשַׁשׁ רַבִּי מֵאִיר לְמִעוּט שִׁיּוֹלְדוֹת זָכָרִים נִגַּד חֻזְקָה.

מקשה הגמרא: אִם כֵּן, גַּם בְּנִידוֹן שֶׁל הָרִישָׁא שֶׁהִלָּךְ הִבְעַל עִם הַצָּרָה לְמַדִּינַת הַיָּם שֶׁהָיָה הוּא שֶׁלֹּא תִתְיַבֵּם שְׁמָא יִלְדָּה צָרְתָּה, מִדּוּעַ לֹא תִתְיַבֵּם, הָיָה כִּינ דְּאִיחֻקִּי לִיבֵם – שֶׁכֶּבֶר הִיתָה הָאִשָּׁה בְּחֻזְקָה זְקוּקָה לִיבּוֹם בְּשַׁעַת שֶׁהִלָּךְ בַּעְלָהּ לְמַדִּינַת הַיָּם בְּלֹא בָנִים, תִּיַּבֵּם – תִּהְיֶה מוֹתֶרֶת לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק.

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבִּי נִיְהָמָן אֲמַר רַבָּה בְּרַ אֲבִינָה, בְּרִישָׁא שֶׁהִלָּךְ עִם בַּעְלָהּ וְצָרְתָּה לְמַדִּינַת הַיָּם, אִם אֲכֵן נוֹלֵד לוֹ בֶּן בְּמַדִּינַת הַיָּם, כֹּאשֶׁר תִּתְיַבֵּם הָאִשָּׁה נִמְצָא דְּפּוֹגַעַת בְּאִסּוּר בְּרַת שֶׁל אֵשֶׁת אַח שֶׁלֹּא בְּמִקּוֹם מִצּוָה, וְלִפְיָךְ מִחֲמַת חוֹמֶרֶת הַדָּבָר חֲשָׁשׁוֹ שְׁמָא נִתְעַבְּרָה צָרְתָּה וְלֹא סִמְכּוֹ עַל הַחֻזְקָה. מֵהַ שֶׁאִין כֵּן בְּסִפָּא, אֲפִילוּ

יבמות. פרק ששה עשר – האשה בתרא דף קיט עמוד א – מתוך מהדורות "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפה רש"י תוספות

משנה האשה שהלך בעלה בו' לא תנשא – הואיל ובלא בנים יצא בעלה. ולא תתייבם – שמא ילדה צרתה. ובגמרא פריך: אמאי לא תנשא? תחלוץ ותנשא ממה נפשך. **היא צרתה** – מפרש בגמרא. היתה לה חמות – במדינת הים. וכשיצאה לא היה לה בן, ואין יבם לזו – אינה חוששת שמא ינתן לה יבם. אף על גב דחיישין לעיל שמא ילדה צרה – התם הוא דכל מה דילדה צרה בין זכר בין נקבה – מפיק לה להא מיבם. אבל חמות, דאי נמי ילדה לא זקק לה להך אלא אם כן ילדה זכר, וכולי האי לא חיישין שמא ילדה זכר היה. **יצתה מליאה** – יצתה חמותה מעברת. חוששת – שמא זכר היה. **אינה חוששת** – דאיכא למימר שמא הפילה, ואתלמד לומר לא הפילה – שמא נקבה היתה. **גמרא** לצרה אחריתי – אם באו עדים שאין צרתה מעוברת – אינה חוששת שמא אשה אחרת נשא, ומותרת ליבם. **רבי מאיר** חושש למיעוטא – בפרק "הכל שוחטין" (תולין גא) גבי כותים, שגור על כל כותים משום אותם שמצאו דמות יונה בדר גריות והשתחוו לה. תשע חנויות – דתניא (שם צהא) ובגמרא – הך אחר הרוב. דכיון דחנויות לפנינו חן, ואנו רואין שרובן מוכרות בשר שוחט. וסנהדרין – שנים עשר מוכין ואחד עשר מחייבין, דקימא לן דוכא (סנהדרין מא), דהואיל רוב מוכין, וקמן נינהו. **וליתא קמן** – כגון הכא, דניזיל בחר רוב נשים שבעולם. **אימא סיפא** היתה לה חמות אינה חוששת – אמאי? נהי נמי דזכרים מיעוטא, כדמפרש ואיל, מיהו הך אחר רוב נשים, וכיון דרוב נשים מתעברות – ליכא למימר בזכרים מיעוטא דמיעוטא, אלא חד מיעוטא, דרוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוט כר, דכי גרסינן: והו' לזו זכרים מיעוטא וליחוש. **דאיסור ברת חששו** – שמא נתעברה צרתה. לא חששו – שמא נתעברה חמותה, ואוקמה אחזקה. מה לי איסור לאו – מי לא בעינן למיחש לספק איסור לאו, כי היכי דחיישין לספק איסור כרת? הא מדי דספיקא לאו הרחקה דרבנן היא בדבר המותר, דנמא: לכת עבדי הרחקה, ללאו לא עבדי הרחקה בדבר המותר, דזכרא שמא איסורא דאורייתא קעביד.

רישא

האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים, ובאו ואמרו לה "מת בעליך" – לא תנשא ולא תתייבם, עד שתדע שאין מעוברת היא צרתה. היתה לה חמות – אינה חוששת, יצתה מליאה – חוששת. רבי יהושע אומר: אינה חוששת. גמרא מאי "היא צרתה"? הא קא משמע לן: להא צרה הוא דחיישין, אבל לצרה אחריתי – לא חיישין. "לא תנשא ולא תתייבם וכו'". בשלמא יבומי לא – דדלמא מעברא, וקפנעה באשת אח דאורייתא. אלא לא תנשא – אמאי? הלא אחר רוב נשים, ורוב נשים מתעברות ויולדות! לימא רבי מאיר היא, דחייש למיעוטא? אפילו תימא רבנן, כי אזלי רבנן ברת רובא – רובא דאיתיה קמן, כגון תשע חנויות וסנהדרין, אבל רובא דליתיה קמן – לא אזלי רבנן ברת רובא. והרי קמן וקטנה, דרובא דליתיה קמן היא, ואזלי רבנן ברת רובא! דתניא: קמן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין, דברי רבי מאיר. אמרו לו לרבי מאיר: יפה אמרת שאין חולצין, "איש" פתיב בפרשה ומקשינן אשה לאיש. אלא מה פשע אין מייבמין? אמר להם: קמן – שמוא ימצא סרים, קטנה – שמוא תמצא אלונית, ונמצאו פוגעים בערוה. ורבנן סברי: זיל ברת רובא דקטנים, ורוב קטנים לאו סרים נינהו; זיל ברת רוב קטנות, ורוב קטנות לאו אלונית נינהו. אלא, מחזורתא מתניתין רבי מאיר היא. במאי אוקימתא – ברבי מאיר, אימא סיפא: היתה לה חמות – אינה חוששת. אמאי? הלא אחר רוב נשים, ורוב נשים מתעברות ויולדות, מיעוט מפילות, וכל היולדות – מחצה זכרים ומחצה נקבות, סמוך מיעוטא דמפילות למחצה נקבות – והו' ליה זכרים מיעוטא, וליחוש!

דלמא, פיון דאיחזקה לשוק – לא חייש. רישא דאיחזק לייבום – תיבם! אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב: רישא דאיסור כרת – חששו, סיפא דאיסור לאו – לא חששו. אמר רבא: מכרי, הא דאורייתא והא דאורייתא, מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו? אלא אמר רבא:

רישא

האשה יצתה מליאה חוששת – אף על גב דאיכא חזקה דמסייע לרובא דנקבות ומפילות – חוששת, דאיתרע ליה חזקה, שיעתה מליאה. **אבל** לצרה אחריתי לא חיישין – מהיתור לשון "דהיא צרתה" דייק, "דהיא צרתה" משמע ליה שהצרה עצמה מעוברת, ולא משמע צרה אחרת אם נשא. **אמאי** הך אחר רוב נשים בו' – ואם תאמר: דתנן לעיל באידך פירקין (קידוש) ניתן לי בן במדינת הים, מת בעלי ואחר כך מת בני, למה אינה נאמנת במגו שהיתה יכולה לומר: עדיין בני קיים, וסמכין ארוב נשים שמתעברות ויולדות? ויש לומר: דמיידי כגון שיש שני עדים שאומרים ששניהם מתו, והשתא אינה יכולה לומר עדיין בני קיים. **רבי** מאיר היא – ואי: אמאי לא מוקי לה נמי כרבנן? וכי אזלי רבנן ברת רובא – היינו בדלא תלי במעשה, אבל חתלי במעשה – לא אזלינן ברת רובא. דכתיב: עונת משני בפרק שלשי דבבורות (כא) ויש לומר: דכחא כרבה, דלית ליה ההוא שניא. אי נמי אין חשבו תלי במעשה, אלא ממילא הוא בא, שאדם נזקק לאשתו. **כגון** תשע חנויות וסנהדרין בו' – תימה: היכי פליג רבי מאיר? והכתיב: "אחרי רבים להטות"; ועוד: היכא אשכח דפליגי רבי מאיר ורבנן בתשע חנויות? הא לא אשכח דפליגי אלא בקטן וקטנה! ושמואל לאו דוקא נקט תשע חנויות וסנהדרין, אלא כגון מיעוטא דפליגי בחולין (יאא) ובמסכת עבודה זרה (מב). **מחזורתא** מתניתין רבי מאיר היא – דחייש למיעוטא. מיהו אנן לא קיימא לן כרבי מאיר. אף על גב דאית סתמא דמתניתין כרבי מאיר – בהא דחייש למיעוטא – ואפילו הכי לא קיימא לן כוותיה, מדאמר בפרק קמא דחולין (יאב) ורבי מאיר היכי אביל בישראל? משמע דאנן שפיר אבלינן, וקשה: דבפרק "הלוהק בדמיה" (בבבבב כדא) פסיק רבי יוחנן כרבן שמעון בן גמליאל, דאמר בלוקח בהמה מניקה מן הנכרי דפטורה מן הבכורה כשכנה כרוך אחריה, משום דלא מרחמא אלא אם כן ילדה. אבל מטעמא דחלב לא מפרטא: אף על גב דרוב בהמות אין חלובות אלא אם כן יולדות – אלמא חיישין למיעוט, אף על גב דליכא חזקה בהא מיעוטא, דאי אמרת אוקי בהמה בחזקה ברת ילדה – אדרבה, העמד הולד בחזקה שאין קדוש בבכורה, שהיה חולין במעי אמו ויש לומר: דרבי יוחנן לא פסיק כוותיה אלא בהא דלא מרחמא אלא אם כן ילדה, ונפקא מינה להיכא שראינה שהיה לה חלב קודם לידה – דההיא לא מיפטרטא מטעמא חלב, ואפשר דרבן שמעון בן גמליאל סבר

קפו יבמות. פרק ששה עשר – האשה בתרא דף קיט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות רש"י

וְחֻקָּה לא ערף מרובא – לא הוה צריך דלא ערף, דאפילו ערף מרוב נשים מתעברות ויולדות – מכל מקום יש לחוש, דרבי מאיר חייל למיעוט, אלא האמת אומר, דלא ערף מרובא. **סמוך** מעיטט חזקה הוה ליה פלגא ופלגא – ואם תאמר: דברקא בתרא קודשין (פ,א) ובפרק "כסוי הדם" (וילין פ,א), גבי תינוק שנמצא בצד העיסה, אמרין:

וראש חזקה לייבום ורובא לשוק, וחזקה לא עדיף רובא. ואייתי מיעוטא דמפלות, סמוך לחזקה - והנה ליה פלגא ופלגא - לא תנשא ולא תתייבם. ספא חזקה לשוק ורובא לשוק, והוי ליה זכרים מיעוטא דמיעוטא, ומיעוטא דמיעוטא לא חייש רבי מאיר. "לא תנשא ולא תתייבם וכו'", ועלולם? אמר זעירי: לעצמה - שלשה חשישים, לחברתה - תשעה, וחולצת ממה נפשך. רבי חנינא אמר: לעצמה - שלשה, לחברתה - עלולם. ותחלוץ ממה נפשך! אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין אמרי תרנויהו: גזירה שמהא היא וקולך בן קיימא, ונמצא אתה מצריכה פרוז לכהונה. ולירצקה! דלמא איפא דהוי בחליצה ולא הוי בכהונה, ואמרי: קשרו חלוצה לכהן. תנן: "גיתל לי בן במדינת הים" ואמרה: "מת בני ואחר כך בעלי" - נאמנת, "מת בעלי ואחר כך בני" - אינה נאמנת, וחוששין לדבריה, וחולצת ולא מתייבמת. וליחוש דלמא אתו עדים ואמרי פדקאמרה, ונמצא אתה מצריכה פרוז לכהונה! אמר רב פפא: בגרושה. רב חייא בריה דרב חונא אמר: באמרה: "אני והוא נהבאנו במערה". **משנה** שתי יבמות, זו אומרת: "מת בעלי" זו אומרת: "מת בעלי" - זו אסורה מפני בעלה של זו, וזו אסורה מפני בעלה של זו. לזו עדים ולזו אין עדים, את שיש לה עדים - אסורה, ואת שאין לה עדים - מותרת. לזו בנים ולזו אין בנים, את שיש לה בנים - מותרת, ואת שאין לה בנים - אסורה. נתייבמו ומתו היבמין - אסורות להנשא. רבי אלעזר אומר: הואיל והותרו ליבמין - הותרו לכל אדם. **גמרא** תנא: לזו עדים ובנים ולזו לא עדים ולא בנים - שתייהן מותרות. נתייבמו ומתו היבמין - אסורין להנשא. רבי אלעזר אומר: הואיל והותרו ליבמין - הותרו לכל אדם. בעי רבא: מאי מעמא דרבי אלעזר, משום דקסבר צרה מעידה לחברתה, או דלמא משום דהוא לא מקלקלא נפשה? למאי נפקא מינה -

לאסובי

על חברתה אלא על עצמה, וממילא נאמנת על צרתה, כיון שאין מתכוונה להעיד על חברתה.

אין

ממאי אהנו לה? הא היא נמי מדימנא לומר מת בעלי. וזו שאין לה עדים מותרת — לשוק, דהא אמרה שהיא מת. ובשביל ביבנה שאין בנים — ואין עדים לא לו ולא לזו, את שיש לה בנים מותרת ב'. נתיבמו — שהיה להם כאן שני יבמין ונתיבמו. שהאשה שזאת לערובה של זו. וארישא אקא, שאין להם לא עדים ולא בנים. ופתי חיבמין אסורות להנשא — לשוק. זו מפני בעלה דהראש הם חיים. ואף על פי שנשאו שתיהן ליבמין בחוקת שמתו בעליהם — אצל עצמן נאמנות, אבל עכשיו כשינשאו לשוק — נמצא צד היתור. והואיל והתירו ליבמין — בחוקת שמתו בעליהם, תו לא מיתסרן וינחשו לשמא יתיהן. **נמצא** שתיהן מותרות — צד מיעדה ליתריות — דהא שתי יבמות צרות הן, ומפני צד צרות לא מפסל מלה

הרי יושב הוא בעיר הקודש ירושלים. . ומזה תוצאה מובנת, שגם בקדושת האדם צריכה להיות הוספה.

חששו דלמא איבא דהוי בחליצה ולא הוי בחברה – שמא יהיו בני
אדם בשעת חליצה, ולא יהיו נוכחים בהכרזה שהיא מותרת
לכהונה, וכאשר יראו אותה נישאת לכהן אמרי – יאמרו אותם בני
אדם קשיו (התירו) חליצה לכהן, ויבואו להתיר חלוצה לכהונה,
ולכן גזרו רבנן שלא תחלוץ.
הגמרא מקשה על ביאורם של אבוי ורבי חנינא: תנן במשנה לעיל
(קידה), האשה שהלכה עם בעלה למדינת הים ולא היו להם בנים,
והרי היא עומדת בחזקת זקוקה ליבום, ובאה ואמרה ניתן לי בן
במדינת הים, והוסיפה ואמרה שתחילה מת בני ואחר כך מת בעלי
וזקוקה אני ליבום, הרי היא נאמנת להתיר עצמה להתייבם. אבל
אם אמרה מת בעלי ואחר כך מת בני ופטורה אני מיבום, אינה
נאמנת להוציא עצמה מחזקת זקוקה ליבום, ואסורה להנישא
לשוק. ומכל מקום חוששין לבריה שמא אמת הוא שמת בנה אחר
מיתת בעלה, ופטורה מיבום, ולכן חולצת ולא מתייבמת. ומעתה
קשה, איך התירו לה לחלוץ, וליחוש דלמא אחי עדים ואמרי
ברבאבא – נחשוש אף כאן שמא יבואו עדים ויעידו דבריה
שתחילה מת בעלה ואחר כך מת בנה, ואינה זקוקה לחליצה,
ונמצא אחיה מצריכה ברוז להתירה לכהונה, וכיצד יתכן שמתירים
לה לחלוץ לפני שיועדים בודאות שהיא אכן זקוקה לחלוץ.
מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, משנה זו עוסקת באשה שהיתה
גרופה מאיש אחר קודם שנשאת לזה שמת, ומשום כך היא כבר
פטולה לכהונה אף בלא החליצה, ואין חשש שתצטרך כרוז
להתירה לכהונה.
תירוצ נוסף: רב תמיא בריה דרב הונא אמר, משנה זו עוסקת באופן
שאמרה אני והוא נחבאנו במערה, כלומר, אני ובני ובעלי נחבאנו
במערה ושם מתו, ולא היה איש איתנו, ולכן אין חשש שיבואו
עדים להעיד דבריה, ונמצא שלא יתברר לעולם שהחליצה
היתה שלא לצורך ושצריכה כרוז לכהונה.

משנה

שנינו במשנה לעיל (קפ) שישים חמש נשים שאינן נאמנות להעיד
לאשה שמת בעלה, כיון שעלולות להעיד שקר מחמת שנאתן
לאשה זו, וכמו כן אינן נאמנות להעיד לה שמת אחי בעלה (והיבם)
כדי לפטורה מיבום. משנתנו דנה בכמה אופני עדות של אחת
מחמש נשים אלו (יבמה' היינו אשת אחי בעלה). אופן ראשון: שתי
יבמות – שתי נשים הנשואות לשני אחים ואין להם בנים, זו – אחת
מהנשים אומרת מת בעלי והיתירוני להנישא וגם זו – השנייה אומרת
מת בעלי והיתירוני להנישא, הרי זו אסורה להנישא לשוק מפני
בעלה של זו היינו היבם שלה, וגם זו אסורה מפני בעלה של זו
שהוא היבם שלה, כלומר אף שכל אחת מהן מעידה ונאמנת שמת
בעלה, מכל מקום כלפי חברתה אינה נאמנת לומר שמת לפטורה
מן היבום, שאין יבמה מעידה לחברתה, ולענין זה חוששים ששני
הבעלים (והיבמים) חיים וכל אחת מהנשים זקוקה ליבם ואסורה
לשוק.
אופן שני באותן שתי יבמות המעידות שמתו בעליהן: לזו יש גם
עדים שמת בעלה ולזו אין עדים שבעלה מת, את שיש לה עדים
כדבריה שמת בעלה אסורה להנישא לשוק, כיון שצריכה לחוש
שמא יבמה חי, ואת שאין לה עדים המסמייעים לדבריה שמת בעלה
מוותרת להנישא לשוק, שהרי לחברתה יש עדים שמת בעלה
(והיבם), ונמצא שאינה זקוקה ליבום.
אופן שלישי בשתי יבמות המעידות על מות בעליהן שאין עדים
לאף אחת מהן: אם לזו יש בנים מבעלה, ולזו אין בנים מבעלה, את
שיש לה בנים מותרת להנישא לשוק, שאף אם היבם חי אינה
זקוקה לו משום שיש לו בנים, ואת האשה האחרת שאין לה בנים,
אסורה להנישא לשוק.
אופן רביעי בשתי יבמות המעידות על מות בעליהן שאין עדים
לאף אחת מהן, ואין להם בנים, ויש לבעלים שני אחים: נתיבמו
לשני האחים הנותרים ואחר כך מתו היתומים גם הם בלי בנים,

לעולם אכן משנתנו כרבי מאיר החושש למיעוט, ולא קשה, משום
שברישא שהלכו בעלה וצרתה למדינת הים ודנים אם חוששין
שנולד לצרה ולד שיפטור אותה מיבום, מצד אחד יש ללכת אחר
הזקק שהאשה זקוקה ליבום, כיון שבשעה שהלך בעלה למדינת
הים היה בלא בנים, ומצד שני רובא לשוק – יש ללכת אחר רוב
נשים מתעברות ויולדות המורה שצרתה ילדה במדינת הים,
ונפטרה היא מזיקת היבום ומותרת להנישא לשוק, והרי הזקק לא
עדיף כי רובא – חזקה אינה חשובה כרוב אלא גרועה ממנו, ואייתי
מיעוטא דמפילות קמיה לזקקה – וכאשר תביא את מיעוט הנשים
המפילות המלמד שהיא זקוקה ליבום, ותצטרפה לזקקה שאין לו
בנים והיא זקוקה ליבום, שניהם יחד שקולים כאותו הרוב, והנה
ליה פלגא ופלגא – ונמצא שהדבר נידון כמחצה על מחצה, שכן
יש כאן רוב להתירה לשוק ולאסורה ביבום, וכנגדו מיעוט וחזקה
לאסורה לשוק ולחייבה ביבום, ולכן לא תנשא ולא תתייבם עד
שתדע בבירור אם ילדה צרתה או לא. שמא נפקעה זיקת היבום.
אולם בסיפא שהנידון הוא אם חמותה שיצאה למדינת הים ילדה
בן (וכר' ויבם), יש כאן גם חזקה שאין לה יבם ומותרת להנישא
לשוק, שהרי בזמן שיצאה חמותה למדינת הים לא היה לה יבם,
ורובא – וגם רוב המלמד שהיא מותרת להנישא לשוק, שהרי
אפילו אם נתעברה חמותה שם הרי רוב ולדות אינם זכרים בני
קיימא וכמבואר לעיל שמחצה נקבות ומיעוט נפלים, והצד
לאסורה לשוק הוא רק אם חמותה ילדה זכר, וכיון שנגד צד זה
יש גם רוב וגם חזקה, הוי ליה זכרים דמיעוטא – החשש
שמא ילדה זכר נחשב מיעוט של מיעוט, ולמיעוטא דמיעוטא לא
חייש רבי מאיר. לפיכך בסיפא של המשנה מתירין את האשה
להנישא לשוק.

שנינו במשנה: האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים, ומת
בעלה, לא תנשא ולא תתייבם וכו' עד שתדע שמא מעוברת היא
צרתה. שואלת הגמרא: ולעולם – וכי לעולם תהיה אסורה
להנישא לשוק, מדוע אינה חולצת ומותרת לשוק ממה נפשך,
שהרי אם ילדה צרתה הרי היא מותרת גם בלא החליצה, ואם לא
ילדה תהא מותרת מחמת החליצה.

משיבה הגמרא: אמר ר' יוחנן, אכן אינה אסורה להנישא לעולם,
אלא לצורך עצמה צריכה להמתין שלשה חדשים ממיתת בעלה,
שכן הוא הדין בכל אשה שמת בעלה שצריכה להמתין מלהנישא
עד שיעברו שלשה חדשים ממיתת בעלה, שבכך יהא ניכר אם
נתעברה מבעלה קודם שמת, ועוד צריכה להמשיך ולהמתין
לחברתה היינו צרתה עד תשקע חדשים ממיתתה, שמא נתעברה
צרתה במדינת הים, והעובר אינו פטורה מיבום ומתירה להנישא
עד שיוולד, וכן החליצה אינה פטורה כשיש עובר, ולאחר מכן
חולצת ומותרת להנישא לשוק כמה נפשך, שכן אם צרתה היתה
מעוברת, העובר כבר נולד ופטרה, ואם צרתה לא היתה מעוברת
או שהפילה, חליצתה זו הועילה.

דעה החולקת: רבי חנינא אמר, לצורך עצמה לידע אם מעוברת
היא מבעלה הראשון, צריכה להמתין שלשה חדשים, וכדברי
זעירי, אך לחברתה – מחמת הספק שמא נתעברה צרתה, אסורה
להתייבם או להנישא לעולם עד שתדע ותברר אם ילדה צרתה או
לא.

בתמיה הגמרא על דעת רבי חנינא: ותחלוץ לאחר תשעה חדשים
ותהיה מותרת להנישא לשוק כמה נפשך. משיבה הגמרא: אמר ר' יוחנן
אמרי תרוניהו – אמרו שניהם, הטעם
שאסרו חכמים לחלוץ אפילו לאחר תשעה חודשים, גזירה שפא
הא לצרתה ולד כן קיימא, ויתברר שחליצתה היתה שלא לצורך,
ונמצא אחיה מצריכה ברוז לכהונה – הכרות בית דין שאינה
'חלוצה' ומותרת להנישא לכהן, ולכן גזרו שלא תחלוץ עד שתדע
בודאות שאין לבעלה בן והיא זקוקה לחליצה.

שואלת הגמרא: וליצריה – ותהא צריכה כרוז ומה בכך, ומדוע
אסורה לחלוץ משום חשש שתצטרך הכרזה. משיבה הגמרא:

משיבה הגמרא: החילוק ביניהם הוא, אם לדעת רבי אלעזר מותר
 לְאִנְסוּבִי לְצָרָה מִקָּמִי יָדָהּ – להשיא את הצרה לפני שתנשא
 המעידה עצמה, כגון האשה שהלכה עם בעלה למדינת הים,
 וכשחזרה אמרה מת בעלי, האם צרתה שנשארה כאן יכולה
 לסמוך על עדות חברתה ולהינשא קודם שתנשא המעידה עצמה,
 נידון זה תלוי בשני צדדי רבא בבירור טעמו של רבי אלעזר, אִי
 אָמְרָה שְׂרִיב אלעזר מתיר במשנתנו משום שסבר צָרָה מְעִידָה
 ונאמנת בעדותה לגבי הָכְרָתָה, אִי אָף עַל גַּב דְּלֹא אִינְסִיב – אף על
 פי שעדיין לא נישאת המעידה, מִנְסָכִינָּה לָהּ לְצָרָה – משיאין אנו
 את צרתה על סמך עדותה, אבל אִי אָמְרָה שהטעם שמתיר מִשּׁוּם
 דִּהְיָ לֹא מְקַלְקֵל נִפְשָׁה – שאשה אינה מקלקלת עצמה כדי להזיק
 את חברתה, אִי אִינְסִיב מִנְסָכִינָּה לָהּ לְצָרָה – דווקא אם כבר נישאת
 אותה אשה שהעידה משיאין אנו את צרתה על סמך עדותה של
 צרתה, אבל אִי לֹא אִינְסִיב – אם לא נישאת האשה המעידה, לֹא
 מִנְסָכִינָּה לָהּ – אין אנו משיאין את הצרה, משום שעדיין המעידה
 לא עשתה דבר שיש בו לקלקל נפשה אם עדותה שקר, שמשום
 כך נוכל לסמוך על עדותה. ועל נידון זה מבררת הגמרא, מֵאִי –
 מהו באמת טעמו של רבי אלעזר.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מדברי רבי אלעזר במשנתנו: תָּא
 שָׁמַע, שנינו במשנתנו, אם הלכו היבמות ונתייבמו לשני אחים
 אחרים, ומתו אותם יבמים, רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר, הוּאִיל וְהוֹתֵרוּ
 להינשא לִיבְמִין על פי עדותן והוֹתֵרוּ להינשא לְכָל אָדָם לאחר מיתת
 היבמים, ואין חוששים שמא הבעלים הראשונים עדיין חיים.
 ומעתה אִי אָמְרָה בְּשָׁלָמָא – לשון המשנה מובנת אם נאמר שטעמו
 של רבי אלעזר הוא משום דִּהְיָ לֹא מְקַלְקֵל נִפְשָׁה כדי לקלקל
 חברתה, הֵינּוּ דְבִי אִינְסִיב מִנְסָכִינָּה לָהּ – זהו שנינו שרק אחר שכל
 אחת מהנשים נישאת ליבם מתירין לחברתה להינשא לכל אדם,
 לפי שרק אחר שראינו שנתייבמה אנו אומרים שלא מתכוונת
 בעדותה לקלקל את חברתה, אֵלֶּא אִי אָמְרָה שטעמו מִשּׁוּם דְּצָרָה
 מְעִידָה לְהָכְרֵתָה, אם כן אָף עַל גַּב דְּלֹא אִינְסִיב נָמִי – אפילו באופן
 שלא נישאו קודם לכן ליבמין היה לו לרבי אלעזר להתיר
 להינשא לשוק, שהרי כל אחת מהצרות מעידה שבעלה דהיינו
 היבם של חברתה מת. אֵלֶּא מַמָּה שהעמידו באופן שכבר נישאת
 המעידה על פי עדותה, שָׁמַע מִיָּה דְּמַעְמָא דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר שנאמנת
 לחברתה מִשּׁוּם דְּאִינְסִיב הוּא – רק משום שהמעידה נישאת קודם
 ליבם על פי עדותה, וְלֹא מְקַלְקֵל נִפְשָׁה – ולא תקלקל עצמה כדי
 להזיק לחברתה, לכן נאמנת. ואף צרה אינה ניתרת אלא אחר
 שהמעידה נישאת על פי עדותה.

דוחה הגמרא: מה שנאמרו דברי רבי אֱלֶעָזָר על אופן זה שכבר
 נתייבמו, אין זה משום שהוא עצמו סובר להתיר רק באופן זה,
 אלא לְדַבְרֵיהֶם קָאָמַר להו – אמר זאת להשיב על דברי חכמים
 החולקים עליו, וכך היתה כוונתו לומר, לְדִידִי – לשיטתי, צָרָה
 מְעִידָה לְהָכְרֵתָה, וְאָף עַל גַּב דְּלֹא אִינְסִיב – אפילו שלא נישאת
 המעידה ליבם מִנְסָכִינָּה לָהּ – מתירין לחברתה להינשא. אֵלֶּא
 לְדִידֵינוּ – אפילו לפי שיטתכם שאנכם חולקים עלי וסוברים שאין
 צרה מעידה לחברתה, בכל זאת אִוְדוּ לִי מִיָּתָה דְּהִיבָא דְּאִינְסִיב –
 יש לכם להודות באופן זה שהמעידה כבר נישאת ליבם על פי
 עדותה דְּמִנְסָכִינָּה לָהּ – שמתירים גם לחברתה להינשא ולסמוך על
 עדותה, מִשּׁוּם שבוה שאנו רואים שהמעידה עצמה נישאת על פי
 עדותה, מוכח לנו שזו עדות אמת, שסברא היא דִּהְיָ לֹא מְקַלְקֵל
 נִפְשָׁה להינשא באיסור כדי לקלקל את חברתה. וְרַבְּנָן חולקים
 וסוברים שלעולם הצרה חשודה לשקר ואף לקלקל עצמה כדי
 להזיק לחברתה, על דרך הנאמר לגבי שמשון (שופטים טו ז) 'תָּמַת
 נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים' הוא דְּקַעֲבָהּ – זה מה שהיא עשתה בנישואיה
 ליבם.

הגמרא מנסה לפשוט את ספקו של רבא ממקום אחר: תָּא שָׁמַע,
 שנינו בברייתא, הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הָיָה וּבַעֲלָהּ לְמִדִּינַת הָיִם, וּבָבָא
 וְאָמְרָה מַת בְּעָלִי, תִּנְשָׂא – מותרת להינשא לאחר, וכן תפול
 בְּתוֹבָתָה מִנְכָּסִי בעלה המת, וְצָרָתָה אִסּוּרָה להינשא על פי עדות

זו. רַבִּי אֱלֶעָזָר חולק ואָמַר, הוּאִיל וְהוֹתֵרָה הָיָה להינשא, הוֹתֵרָה נָמִי
 צָרָתָה. הרי שרבי אלעזר סובר שדי לנו בכך שהותרה המעידה כדי
 שנתיר גם את צרתה, ולא צריך שתנשא ממש, ועל כרחך טעמו
 משום שסובר שצרה מעידה לחברתה.
 דוחה הגמרא: אִימָא – אמור ופרש כך בדברי רבי אלעזר, הוּאִיל
 וְהָאִשָּׁה המעידה הוֹתֵרָה וְנִשְׂתָּא על פי עדותה, הוֹתֵרָה גַם צָרָתָה.
 אבל כל זמן שהמעידה עדיין לא נישאת אפשר שרבי אלעזר
 מודא שאין מקבלים את עדותה לגבי חברתה.
 הגמרא מקשה על כך: אם אכן רבי אלעזר סובר שצרה אינה
 מעידה לחברתה במקום שלא נישאת בעצמה, אם כן כיצד יש
 לסמוך עליה אפילו אם נישאת, וְלִחוּשׁ דְּלָמָּא בְּנִימָא אֲתָא –
 נחשוש שמא באה ממדינת הים עם גט, היינו שבעלה גירשה ולא
 מת, וְהָאִי דְּקָאָמְרָה הִכִּי – ומה שאומרת שהוא מת לְקַלְקֵלָהּ לְצָרָה
 הִיא מִיִּבְוֹנָה – היא מתכוונת לקלקל בכך את צרתה, שתסבור
 שבעלה מת ותנשא באיסור, והיא עצמה אינה מתקלקלת במה
 שנישאת כיון שכבר התגרשה ומותרת להינשא.
 מתרצת הגמרא: אִי דְּאִינְסִיב – באופן שהמעידה נישאה לִישָׁאָל,
 הִכִּי נָמִי – אכן אין ראייה מנישואיה שאינה משקרת על מות בעלה,
 הָכָא בְּמֵאִי עֲסָקִינָּה – באיזה אופן אנו עוסקים כאן דְּאִינְסִיב לְכַהֵן –
 שהמעידה נישאה לכהן, וכיון שגרושה אסורה לכהן, אין חוששין
 שגרושה היא ומשקרת בעדותה לומר שמת בעלה, שכן אם יבא
 הבעל, תצטרך להוציא גט גירשה, ובכך תפסל לבעלה הכהן
 ותצטרך להתגרש ממנו, ולפיכך אין חוששין שמשקרת ואף
 חברתה מותרת להינשא על פי עדות זו.

משנה

המשנה מבארת איזה עדות על מיתת הבעל מועלת להתיר את
 אשתו: אִין מְעִידִין על אדם שמת כדי להשיא את אשתו אֵלֶּא אם
 כן הכירוהו עַל פִּי פְּרִצְוֹן פְּנִים עִם הַחוּשִׁים ו–האף, אבל אם לא ראו
 פְּרִצְוֹן פְּנִיו או שניטל חוטמו, אין מעידים עליו אָף עַל פִּי שֵׁשֶׁשׁ
 סִמְנֵין בְּגוּפוֹ וּבְכֻלּוֹ ו–בגדיו.
 דִּין נוסף: אִין מְעִידִין על אדם שמת כדי להתיר את אשתו אֵלֶּא עַד
 שיראו שֶׁתִּצָּא נִפְשׁוֹ, וְאִפְּלִי אִם הַעֲדִים רְאוּהוּ מְנוּיִד – מנותח
 ומלא פצעים וחבורות חרב, וְצָלוּב – או תלוי על העץ, וְאָף אם
 ראו שֶׁתִּחַיֶּה אוֹכֵלֶת בּוֹ, אין מעידים עליו שמת כדי להתיר את
 אשתו, שכן יתכן שהתרפא או ניצל וחי.
 דִּין נוסף: אִין מְעִידִין על אדם שמת אֵלֶּא אם כן ראוהו עַד שְׁלֹשָׁה
 יָמִים למיתתו, אבל לאחר שלשה ימים מוזמן מיתתו חוששין שמא
 נשתנה מראה פניו ואין זה מי שהם סבורים. רַבִּי יְהוֹדָה בֵּן בְּבָא
 אָמַר, לֹא כָּל הָאָדָם, וְלֹא כָּל הַמְּקוֹם, וְלֹא כָּל הַשְּׁעוֹת שְׁוִין, שכן בָּא
 אדם שמן ממחר להתנפח ולהשתנות יותר משאר בני אדם, וכן גוף
 שמוטל בשמש ממחר להסריח ולהשתנות יותר מזה שנמצא בצל,
 וכמו כן בימות החמה הגוף ממחר להסריח יותר מאשר בחורף,
 ולפיכך אי אפשר לקבוע שיעור קצוב בוה, אלא הכל תלוי לפי
 הגוף המקום והזמן בו נמצא.

נמרא

הגמרא מביאה ברייתא המרחיבה בדִּין הראשון של המשנה: תָּנוּ
 רַבְּנָן בברייתא, אם ראו העדים רק פְּדִיחָה – מצחו של המת וְלֹא ראו
 פְּרִצְוֹן פְּנִים שלו, או ראו רק פְּרִצְוֹן פְּנִים וְלֹא ראו את הַפְּדִיחָה, אין
 מְעִידִין על הכרת מת זה עַד שֶׁיִּהְיֶה שְׁנֵימָה – פדחת ופרצוף פנים עִם
 הַחוּשִׁים ו–האף.
 הגמרא מביאה מקור לכך מהפסוק: אָמַר אֲבִי, וְאִיתִימָא – ויש
 אומרים שאמר זאת רַב כְּהֵנָּה, מֵאִי קָרָא – מהו הפסוק בו נרמז
 שצריך להעיד על פרצוף פנים, שנאמר (ישעיה טו ט) 'הָכְרַת פְּנִימָה
 עֲנִתָה בָם' – העידה בם. הרי שאין להעיד על אדם אלא על ידי
 הכרת פניו.
 הגמרא מביאה מעשה המסייע לדִּין זה: אָבָא בְּרַ קָרְתָּא דְּהוּא אָבָא

יבמות. פרק ששה עשר – האשה בתרא דף קכ עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קפט רש"י

לאִינְסוּבִי לְצַרֵּה בְּעֵלְמָא מְקַמֵּי דִידָהּ — האשה שהלכה למדינת הים עם בעלה, ובאה ואמרה: מת בעלי, והיתה לה כאן צרה, אם זו תנשא בעדותה של זו קודם שתנשא היא. **הוּאִיל וְהוּתֵירָה** היא — אלמא: משעת הותר דידה שרינן לצריתה, ואף על גב דעדיין היא לא ניסת. **לִחוּשׁ דְּלִמָּא בְּנִיטָא אַתָּא** — אי טעמא דרבי אלעזר לא משום דצרה מעידה

לחברתה הוא, אלא משום דלא מקלקלא נפשה — נידוש דלמא הא בניטא אתאי, והבניאה גיטא ואמרה 'מת בעלי', וכדי שתנשא גם צרתה. ואידי לא מקלקלא, דבשלמא במתניתין היכא דנתייבמו ליכא למימר הכי, דאי נמי בגיטא אתאי אקלקלא, שנשאת לאחז בעלה. אבל לשוק — לידוש. **דאינסיב לכהן** — דאי אתי בעלה ומביא, לא לאחויי גיטא — מיפסלא אבהון בפעא. **משנה אין מעידים** — על האשה שמת, אלא אם כן ראוהו מת בפרצוף פניו עם חוטמו, שיכולין להכירו שזהו. אבל לא ראוהו בפרצוף, או שניטל חוטמו — אין מעידין עליו להשיא את אשתו. שמא אין הוא. ואפילו ראוהו מנכריד — לשון "גודו אילנא" (דניאל ד.) מנותח ומלא פצעים וחבורות חרב. או צלוב — על הצליבה. או היה דרוסתו ואוכלת בו. אין מעידין — עד שיראו שתצא נפשו. ואין מעידים אלא עד שלשה ימים — אם ראוהו בתוך שלשה ימים למיתותו מעידין עליו. אבל אם לא ראוהו עד לאחר שלשה ימים — חיישין שמא נשתנו מראית פניו, ואין זה שהם סבורים. רבי יהודה בן בבא אומר לא כל האדם בוי' — יש לך אדם שממדר להנפח משאר אדם, כגון אדם שמן. ויש לך מקום שחמה נוגעת בו יותר, ואדם מת ממדר להסריח ולהשתנות. ויש לך שעה שהעולם חם, והמת ממדר להסריח. ובגמרא בעי: לחומרא פליג, או לקולא פליג? **גמרא פידחת** — מצת. חברת פניהם ענתה כם העידה בם. אלמא: אין עדות בשאר הגוף. אלא בהיכר פנים. קירא — שעוה. דבק בבלייתא — הדיקה במעט מטלית בלוייה. בלייתא — בגד בלוי. **באפותיה** — במצחה. **מצאו קשור** — המביא גט לאשה ואבד הימנו. בין בלוי — בין כלי ביתו, ומכיר את הכיס ואת הטבעת שהן שלו — כשר, ולא חיישין דלמא האי כיס הוא? טבעת דאיניש אחרינא הוה, והאי גט אחר הוא. אלמא: סמכינן אסימנא דאית ליה בכיס ובארנקי, ואפילו למישרי איסור אשת איש דאורייתא. אלמא: סימנין דאורייתא. שובא — "ורואה" סימנין דאורייתא — אף השמלה בכלל היתה כו', בפרק "אלול מצאית" (בבא מציעא כז.א.) בן גילו — שגולד בפרק אחד ובמזל אחד. ורבי אלעזר בן מהבאי סבר: אין שומא מצויה בבן גילו. להשתנות — ממראה. סימנין דרבנן — ולא דריש "אף השמלה" לסימן, אלא לתובעין. דחתם פלוגתא היא.

מובהק

לִאִינְסוּבִי לְצַרֵּה מְקַמֵּי דִידָהּ. אִי אַמְרַת צָרָה מְעִידָה לְחִבְרָתָהּ, אָף עַל גַּב דְּלָא אִינְסִיב - מְנַסְבִּין לָהּ לְצָרָה. אִי אַמְרַת מְשׁוּם דְּהִיא לֹא מְקַלְקֵלָא נַפְשָׁהּ, אִינְסִיב - מְנַסְבִּין לָהּ לְצָרָה, אִי לֹא אִינְסִיב - לֹא מְנַסְבִּין לָהּ. מָא? תָּא שְׁמַע, רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר: הוּאִיל וְהוּתֵירָה לְכַמִּין הוּתֵירוּ לְכָל אָדָם. אִי אַמְרַת בְּשִׁלְמָא דְּהִיא לֹא מְקַלְקֵלָא נַפְשָׁהּ - הֵינּוּ דְכִי אִינְסִיב מְנַסְבִּין לָהּ. אֵלָא אִי אַמְרַת מְשׁוּם דְּצָרָה מְעִידָה לְחִבְרָתָהּ, אָף עַל גַּב דְּלָא אִינְסִיב נִמְיוּ אֵלָא שְׁמַע מִינָהּ: מְעֵמָא דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר מְשׁוּם דְּאִינְסִיב הוּא, וְלֹא מְקַלְקֵלָא נַפְשָׁהּ. רַבִּי אֱלֶעָזָר לְדִבְרֵיהֶם קָאָמַר לָהּ: לִידֵי צָרָה מְעִידָה לְחִבְרָתָהּ, וְאָף עַל גַּב דְּלָא אִינְסִיב - מְנַסְבִּין לָהּ. אֵלָא לְיִדְיָכוּ, אִדּוּי לִי מִיתָה דְּהִיכָא דְּאִינְסִיב - מְנַסְבִּין לָהּ, מְשׁוּם דְּהִיא לֹא מְקַלְקֵלָא נַפְשָׁהּ. וְרַבְּנָן: "תְּמוֹת נַפְשֵׁי עִם פְּלִשְׁתִּים" הוּא דְקַעֲבֵדָה. תָּא שְׁמַע: הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וְבַעְלָהּ לְמִדֵּינַת הָיִם, וּבָאָה וְאָמְרָה: "מַת בַּעַל" - תִּנְשָׂא וְתִפּוֹל כְּתוּבָתָהּ, וְצִרְתָּה אֶסְוֶדָה. רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר: הוּאִיל וְהוּתֵירָה הִיא - הוּתֵירָה נִמְי צִרְתָּה. אִמָּא: הוּאִיל וְהוּתֵירָה וְנִשְׁאָת. וְלִחוּשׁ דְּלָמָא בְּנִיטָא אַתָּא, וְהָאִי דְקָאָמְרָה הִכִּי - לְקַלְקֵלָא לְצָרָה הִיא מִיכּוּנָהּ? אִי דְאִינְסִיב לְיִשְׂרָאֵל הִכִּי נִמְי, הֵכָא בְּמָא עֲסָקִין - דְּאִינְסִיב לְכַהֵן. **משנה אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם, אף על פי שיש סימנין בגופו ובכליו. אין מעידין אלא עד שתצא נפשו, ואפילו ראוהו מגוייד וצלוב והחיה אוכלת בו. אין מעידין אלא עד שלשה ימים. רבי יהודה בן בבא אומר: לא כל האדם, ולא כל המקום, ולא כל הפרצוף פנים, שוין. גמרא תגו רבנן: פדחת ולא פרצוף פנים, פרצוף פנים ולא פדחת - אין מעידין, עד שיהיו שניהם עם החוטם. אמר אביי ואיתימא רב כהנא: מָא קָרָא? "הַכֶּרֶת פְּנֵיהֶם עֲנָתָה בָּם". אָבָא פִר מִרְתָּא דְּהוּא אָבָא פִר מְנוּיִמי הָוָה מִסְפִּין בֵּיה דְּכִי רִישָׁא גְלוּתָא וְזוּי, אִייתִי קִרָּא, דְּבַק בְּבִלְיִיתָא, דְּבַק בְּאַפּוֹתֵיהּ, חִלָּף קִפְּיָהּ וְלֹא בִשְׁקִירוּהּ. "אָף עַל פִּי**

שֵׁשׁ סִימָנִין וכו'". לְמִימָרָא דְּסִימָנִין לָאו דְּאִוּרִיתָא? וְרַמְיָנָהּ: מְצָא קְשׁוֹר פְּכִים וּבְאֶרְגָּנִי וּבִטְבַּעַת, או שְׁנִמְצָא בֵּין בְּלִי, אִפִּילוּ לְזִמָּן מְרֻבָּה, כְּשֶׁר! אָמַר אַבְיִי: לֹא קִשְׁיָא, הָא רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן מִהְבָּא, הָא רַבְּנָן. דְּתֵנָּא: אִין מְעִידִין עַל הַשּׁוּמָא, רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן

אִין מעידין אלא על פרצוף פנים כו' ואין מעידין אלא עד שלשה ימים — פירוש: משום דמשם ואילך משתנה כו'. ואמר רבינו תם: הדיינו דוקא כשאין שם אלא הפרצוף. אבל כל גופו שלם, אפילו אין כאן פדחת וחוטם — ניכר הוא היטב על ידי סימני הגוף. ועוד: דשמוא דוקא בסימנין הוא דקאמר הכי. אבל על ידי טביעות עין — ניכר היטב על ידי סימני הגוף, כיון שיש כל גופו, ואפילו לאחר כמה ימים. והיכא שאינו נחבל בפנים — והאי נראה דבר פשוט שיכולו להכירו אפילו אחר כמה ימים, כי אינו משתנה כל כך. ודבר ידוע הוא שהוא ניכר אפילו אחר כמה ימים, אפילו הוא אמת דהיכא שנחבל בפרצוף אין מעידין עליו אלא בתוך שלשה ימים, כיון שנשאר גופו שלם. וגם יכול להיות שהוא בתוך שלשה ימים, כגון היכא שאין ידוע מתי נחרג — אלא תליתו אלא בתוך שלשה ימים דוקא. ותשובת רבינו תם כתובה בספר הישר.

חברת פניהם ענתה בם — פירוש: שצריך פדחת של פניהם, להכי מייתי האי קרא דכתיב: "חברת פניהם ענתה בם", דמשמע שצריך חברה לבר מן הפנים. ועל פירוש הקונטרס קשיא: דבפרק "יש בכור" (בכורות מז.) מייתי לה אברייתא דהכא ולא על המשנה דהתם והכא נמי משמע דאברייתא לחודה קא, דמייתי עובדא דבק קירא באפותיה — היינו על מצחו. ובירושלמי דהכא משמע דאחוטם קאי. **מצאו** קשור בכיס ובארנקי כו' — ואם תאמר: מָא קוּשִׁיָּא? דלמא הכא שאני דמכיר לנט או לכיס בטביעות עין, דאפילו עם הארץ אית ליה טביעות עין, כדאמר ב"גט פשוט" (בבא בתרא סח.א.) האי עורבא מרבין דאזיל לקדשי איתתא — לידבר עם הארץ בהדיא, ויש לו להיות נאמן במגו, שיכול לומר לא אבידתיו מעולמו ויש לומר: כגון דאיכא עדים שאיכרו, דהשתא ליכא מגו. אי נמי: במצאו אחר ומחזירו על ידי סימן זה שקשור בכיס, ולהכי נקט כיס וארנקי. **שנמצא** בין כליו — ואף על גב דרבים מצוים שם. ואם נמצא בקרקע היה לחוש לחסוך בן שמעון אחר, השתא שמצאו בין כליו — אין לחוש שנתנו אחר שם, אלא הוא.

אמר רבא דבולי גלמא סימנין דרבנן — ואם תאמר: ברייתא דמצאו קשור בכיס כמאן תוקמא? ויש לומר: דמעיקרא סלקא דעתך דאדם אחר מצאו, כדפרישית, ולכך בעי למיפשט מינה דסימנין דאורייתא. אבל השתא סבר דמיירי שמצאו בעצמו, ומכיר הכיס בטביעות עין, ונאמן במגו שיכול לומר לא אבדתיו. אי נמי: שיש עדים שהארנקי וכיס וטבעת שלו, וידוע שם. אי נמי: דחשביי כיס וטבעת סימן מובהק. כלי

שֵׁשׁ סִימָנִין וכו'. לְמִימָרָא דְּסִימָנִין לָאו דְּאִוּרִיתָא? וְרַמְיָנָהּ: מְצָא קְשׁוֹר פְּכִים וּבְאֶרְגָּנִי וּבִטְבַּעַת, או שְׁנִמְצָא בֵּין בְּלִי, אִפִּילוּ לְזִמָּן מְרֻבָּה, כְּשֶׁר! אָמַר אַבְיִי: לֹא קִשְׁיָא, הָא רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן מִהְבָּא, הָא רַבְּנָן. דְּתֵנָּא: אִין מְעִידִין עַל הַשּׁוּמָא, רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן מִהְבָּא אָמַר: מְעִידִין, דְּמָר סָבַר: סִימָנִין דְּרַבְּנָן. אָמַר רַבָּא: דְּכּוּלִּי עֲלָמָא סִימָנִין דְּאִוּרִיתָא, הֵכָא בְּשׁוּמָא מְצוּיָה בְּבֶן גִּילֹא קְמִיפְלָנִי: מָר סָבַר שׁוּמָא מְצוּיָה בְּבֶן גִּילֹא. וְמָר סָבַר אֵינָהּ מְצוּיָה בְּבֶן גִּילֹא. וְאִיפָא דְאָמְרִי: הֵכָא בְּשׁוּמָא הַעֲשׂוּיָה לְהַשְׁתָּנוֹת לְאַחַר מִיתָה קְמִיפְלָנִי: מָר סָבַר: עֲשׂוּיָה לְהַשְׁתָּנוֹת לְאַחַר מִיתָה, וְמָר סָבַר: אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהַשְׁתָּנוֹת לְאַחַר מִיתָה. וְאִיפָא דְאָמְרִי, אָמַר רַבָּא: דְּכּוּלִּי עֲלָמָא סִימָנִין דְּרַבְּנָן, וְהֵכָא בְּשׁוּמָא

סימן

כליו דחיישין לשאלה – ובכלו דמצא קשור דלא חיישין לשאלה – איכא למימר בבליים שאין דרכן להשאלים, כמו שפירש רבינו יהודה בן נתן דלא חיישין לשאלה. **כליו** דחיישין לשאלה – ואם תאמר: מצא פירות בבלי דבפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא כד, ב) משמע דהוי סימן, ויחזיר, ואמאי לא חיישין לשאלה? ויש לומר: דלא חיישין

לשאלה אלא בדבר איסור, אבל בממון – לא חיישין לשאלה. ואם תאמר: אי"מ מאי פריך הכא והתם תמור סבימי אופק היכי מהדרין, נידחש לשאלה? והא בממון לא חיישין לשאלה? ויש לומר: דפשיטא ליה ודאי אפילו אי חיישין לשאלה – מן התורה, אבל מדרבנן – לא חיישין לשאלה להחזיר אבדה, אבל קשה: היכי מפיקין מקרא דמהדרין חמור בסמיני אופק, נידחש לשאלה מן התורה? מיהו, למסקנא אתי שפיר, דלא חיישין לשאלה אפילו באיסור. **איבעית** אימא כליו בחזירי בו – ולעולם לא חיישין לשאלה. ואם תאמר: בפרק "כל הגט" (גיטין כז, א) תנן: מצאנו בחפסי או דרלוסקא, אם מכירו – כשר, פירוש: אם מכיר הגט, ולמה לי שכיח הגט? אפילו אינו מכירו נמי, כיון דמכיר חפסי דרלוסקא – די בכך, דהא לא חיישין לשאלה? ויש לומר, דהכי פירוש: אם מכיר לחפסי דרלוסקא שדם שלו – כשר, ואף על גב דנקט לשון יחיד – אין לחוש, ואף על גב דחפסי הוי לשון נקבה, דמפרש התם דחפסי הוי חמת קטנה – מכל מקום נקט לשון זכר, משום דלדוסקא דהוי לשון זכר, כדתני בתוספתא: עשרה דלדוסקא מלאים שטרות מסרתי לך, וללישנא קמא דחיישין לשאלה, מיירי התם שידוע שכן איכדי בחפסי, ולכיה לא חיישין לשאלה, ושם אריך בערות השם.

למימרא דמנכריד חיי ורמינהו בו טמוי הוא דלא מטמי אתא מדחיל לא חיי – תימה: דהא קתני בה גוסס, כדתני על גב דחיי, דרוב גוססים למיתה ומיעוטן חיין, ותנן נמי: אין מעידין על הגוסס! ויש לומר: בגוסס שהוא מנכריד, כיון שהוא גוסס על ידי אדם – לא חיי, ומכל מקום מוכיח שפיר דמנכריד לא חיי, מדרל קתני: ואפילו גוסס מנכריד, ועד אמר רבינו יצחק לפרש: ודאי גוסס מנכריד דמתניתין מת לבסוף, כיון שמנכריד במקום שעושים אותו טריפה, כמו נחתך מן הארובה ולמעלה, כדמשמע בסמוך, אבל אינו דבר ברור שימות קודם שיתירח לינשא, והשתא פריך ליה ממנכריד וגוסס, ואותו גוסס שסופו למות – הוא מות לאלתר, דהוא הדין נמי דמנכריד מית לאלתר, מדקתני מנכריד בודי גוסס, ואם תאמר: בלאו מילתיה דרבי שמעון בן אלעזר תקשי ליה רישא לסיפא ויש לומר: דמעיקרא לא קשיא ליה רישא לסיפא, דמצא לאוקמי רישא דאין מעידין – היינו לאלתר, וסיפא דתנשא – היינו לאחר שנים עשר חדש, אבל אמילתיה דרבי שמעון בן אלעזר לא מצי לשנויי, **אלא** מעתה היא גולה על ידו, לשמואל דחשיב ליה מות קפריך, דכיון דמת הוא – יש לו גלות, דסלקא דעתך טעמא דחייב גלות – לפי שמת לאלתר, אבל לא מת לאלתר – לא יתחייב גלות כלל, דלישנא ד"וימות" דכתיב גבי גלות משמע ליה שמת לאלתר, ולית ליה השתא הא דאמרין בפרק "אלו נערות" (כתובות לג, ב) "נזקה המכה" – בשוגג, מאי "נזקה" – נזקה מגלות, ואף על פי שחייב מיתה במזיד, אפילו לא מת זמן מרובה, יש חילוק בין מיתה לגלות, כי היכי דמפלגי בין דרך ירידה לדרך עלייה גבי גלות ולא גבי מיתה, אבל אין לומר דמשום רוח בלבלול או קרב מיתתו אין לנו לפטור כיון שמת לאלתר – דהא אבתי לא ידעין להני טעמי.

חיישין שמא הרוח בלבלולו – ודוקא בגלות ולא במיתה, כדפרישית לעיל, והא דאמר: "נזקה המכה" – מגלות, הא לא הלך על משענתו, אף על פי ששהה הרבה – חייב גלות, איכא למימר: כגון דליכא בלבלול דרוח, כגון בביתא דשישא ולא פירכס כלל.

מוכחק הוא – ואף על גב דסימנן דרבנן, אסימן כי האי סמכין אפילו איסור דאורייתא, דאריך וגו' – לאו סימנן ניהו, כליו – בגדיו, שמא לאחר השאלו, ואותו אחר מות, וראוהו אלו וסבורים שהוא בעל הבגדים, חמור בסמיני **אופק** – דקימא לן ביאלו מציאות" (בבא מציעא כז, א) דמהדרין, לא שילי אינשי – בעל החמור לא היה שואל אוכפו של זה לחברו, דמסביב ליה – ד"אסיר" בלע"ז, **מצאו** קשור בבית בו' – מאי איכא למימר? לידחש, אף על פי שהוא מכיר את הכיס, יש לחוש שמא השאלו לאחר, וקשר בו גט זה, והחזירו לזה, ושכח בו את הגט, לוינשא – שמא יעשה חתום וצורה כנגד טבעת, וילך ויראוהו לאשתו, ויטול הימנה כל אשר ישאל, מנחש אינשי – שלא יטול זה מזלו, ואי קשיא: הא קתני או שנמצא בין כליו – דהא אמרן דחיישין לשאלה – לא קשיא: כליו דמתניתין היינו בגדיו, ודרך להשאל מלבושים; ובכלו דגישין היינו בין כלי תשמיש ביתו בחיבתה, שאין דרך להשאלם, ואיבעית אימא כליו – דמתניתין דקתני: בגופו ובכליו, דלא סמכין אסימניהו, בסופיו וחזויו – דלא אמרין: הוי סימן ממלבושיו אי שחורין דלו או לבנים הוי, דאין זה סימן, שהרבה יש שחורין ולבנים ואדומים, והא קתני **סיפא** – דמתניתין (יבמות קבא, א), מן הארובה ולמטה לא תנשא – דחיי ואי משום טביעה, והאילו מים שאין להם סוף, חיישין שמא יצא מן המים ועלה ברחוק פרסה או יותר, ולא ראוהו, קתני: מן הארובה ולמעלה תנשא, אלמא מנכריד לא חיי, שאני **מיא** דמרוו מכה – מחזיקות ומגדלות כאב המכה, וחברו: מיטרא רויא לאילני, במסכת תענית (ג, ב), נידית לנפליה – לשון "גזר אילנא" (דניאל ד), ולא אפסקיה לנעוריה – ולא הפסיק לגמור את קול נעורו, שהיה נער עד שמת, מילובנת – באש, שמוחך המכה מתרפא, וכרה – הנשחט, יתבו ויתנו – אלמא: כד מחזיקין: ומשני, חי הוא – לפיכך גיטו גט, וסופו למות – הלכך מעידין, **אלא** מעתה – דהאילו ודאי ימות – היא גולה השוחטו, אם נפל סכין מידו עליו ושחטו, אלמא תניא: אין גולה, ואפילו מות, שמא מחמת דבר אחר מות, על ידו – כשבילו, הרוח בלבלולו – ומחמת הרוח מות, הלכך, לגבי גלות פטור, ומיהו, לענין אשתו – מעידין עליו, ודאי ימות קרב

מעתה היא גולה על ידו, אלמא תניא: שחט שנים, או רוב שנים, הרי זה אינו גולה! הא איתמר עלה, אמר רב הושעיא: חיישין שפא הרוח בלבלולו, אי נמי, שפא איהו קרב

הוא – היינו לאחר שנים עשר חדש, אבל אמילתיה דרבי שמעון בן אלעזר לא מצי לשנויי, **אלא** מעתה היא גולה על ידו – לשמואל דחשיב ליה מות קפריך, דכיון דמת הוא – יש לו גלות, דסלקא דעתך טעמא דחייב גלות – לפי שמת לאלתר, אבל לא מת לאלתר – לא יתחייב גלות כלל, דלישנא ד"וימות" דכתיב גבי גלות משמע ליה שמת לאלתר, ולית ליה השתא הא דאמרין בפרק "אלו נערות" (כתובות לג, ב) "נזקה המכה" – בשוגג, מאי "נזקה" – נזקה מגלות, ואף על פי שחייב מיתה במזיד, אפילו לא מת זמן מרובה, יש חילוק בין מיתה לגלות, כי היכי דמפלגי בין דרך ירידה לדרך עלייה גבי גלות ולא גבי מיתה, אבל אין לומר דמשום רוח בלבלול או קרב מיתתו אין לנו לפטור כיון שמת לאלתר – דהא אבתי לא ידעין להני טעמי.

חיישין שמא הרוח בלבלולו – ודוקא בגלות ולא במיתה, כדפרישית לעיל, והא דאמר: "נזקה המכה" – מגלות, הא לא הלך על משענתו, אף על פי ששהה הרבה – חייב גלות, איכא למימר: כגון דליכא בלבלול דרוח, כגון בביתא דשישא ולא פירכס כלל.

לקולא

מפצעיו על ידי צריבה במתכת מלובנת, וְלִחְיוֹת. נמצא שהמשנה
באהלות נשנית בדעת חכמים ואילו משנתנו שמבואר בה שמגיד
יכול לחיות נשנית בדעת רבי שמעון בן אלעזר.
הגמרא מקשה על כך: וְכִי מִצִּית לְאֻקְוִי – וכי אתה יכול להעמיד
את משנתנו כְּרִבִּי שֶׁמֶעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, וְהָאֵלְעָזָר בְּרִי שֶׁמֶעוֹן של המשנה
(להלן קכא), מִנְעֵשָׁה בְּעֵסָא, בְּאֶחָד שֶׁשִּׁילְשָׁלוּהוּ לָהֶם, וכאשר העלוהו
לֹא עָלְתָה בְּיָדָם אֶלָּא רָגְלוֹ, וְאִמְרוּ הַרְבֵּה, שאם אנו רואים ברגלו
שנחתכה מִן הָאֲרֻכָּבָה (הברך) וְלִמְעָלָה, הואיל ובודאי מת מחמת
מכה זו תִּנָּשָׂא אִשְׁתּוֹ, אבל אם נחתכה רגלו מִן הָאֲרֻכָּבָה וְלִמְעָלָה
לֹא תִנָּשָׂא אִשְׁתּוֹ, שיתכן שהמשיך לחיות. ואם אכן משנתנו כרבי
שמעון בן אלעזר, אם כן אף כשנחתך מן הארכובה ולמעלה אין
להתיר את אשתו להנשא, שהרי מחותך יכול להתרפא על ידי
כויה ולחיות.
מתרצת הגמרא: שְׂאֵנִי מֵיָא – שונה המקרה של המשנה להלן,
שהמכה הייתה בתוך מים דְּמִיָּו מִכָּה – שמים מחזקים ומגדילים
את כבא המכה, ובוז אף רבי שמעון בן אלעזר מודה שמגיד אינו
יכול להתרפאות, אבל מגיד שאינו במים סובר רבי שמעון בן
אלעזר שאין סופו למות מחמת מכה זו משום שיכול להתרפא
ולחיות.
מקשה הגמרא: וְהָאִמְרַן רַבָּה בַּר בַּר חֲנָנִי, לְדִידִי חַוִּי לִי הָיָה מִיָּעָא
– אני עצמי ראיתי סוחר ישמעאלי דְּשָׁקִיל סְפִסְרָא וְנִיבְרִיָּה לְנִמְלִיָּה
– שלקח חרב וחתר את רגל גמלו ומעל הארכובה וְלֹא אִסְפִּיקְתִּיהּ
לְנִיבְרִיָּהּ, ולא הפסיק את קול מערותו עד שמת. הרי שמגיד
אינו יכול לחיות. מתרצת הגמרא: אִמְרַן אֲבִי, הָיָה בְּחִישָׁא הָיָא –
אותו גמל כחוש היה, ולכן מת מיד כשנחתך, אבל אדם או בהמה
שאינם כחושים יכולים להתרפאות.
הגמרא מביאה תירוץ אחר לסתירה בין משנתנו למשנה באהלות:
רַבָּא אָמַר, במשנתנו חששו שנעשה מגיד כְּפִסְקִי מְלֻבְּנָת בַּאֲשׁ,
ובאופן זה לְדַבְּרִי חָפַל יכול לחיות, כלומר, אפילו לשיטת חכמים
החולקים על רבי שמעון בן אלעזר שמגיד אינו יכול לחיות,
מודים באופן שנעשית המכה על ידי סכין מלובנת שיכול הוא
לחיות, כיון שמתוך הכויה הוא מתרפא, ואין מעידים עליו שמת.
שנינו במשנה: אפילו אם ראוהו מגיד וצולב וְהָיָה אוֹכֵלֶת וְכוּ'
בו אין מעידין עליו. מבארת הגמרא: אָמַר רַב הִיחָדָה אָמַר שְׁמוּאֵל,
לֹא שָׁנִי במשנתנו שאין מעידין עליו, אֶלָּא כשהחיה אוכלת בו
מִמֶּקְוִם שְׂאֵנִי נִפְשׁוֹ וְיֹצֵאתָ, אֲבָל אם החיה אוכלת בו מִמֶּקְוִם שְׁנִפְשׁוֹ
וְיֹצֵאתָ, מְעִידִין עליו שמת ומתירין את אשתו להנשא, שודאי מת
הוא.
דין נוסף: וְאִמְרַן רַב הִיחָדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שָׁחַט בּוֹ – באדם שָׁנִים או
רֹב שָׁנִים – שני סימנים, דהיינו קנה וושט, או רובם, וְכִרְחַ הַנִּשְׁחָט,
מְעִידִין עליו שמת ומתירין את אשתו להנשא. הגמרא סברה שמיד
שנחתכו סימניו חשוב מת. מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כך הוא,
וְהָאִמְרַן רַב הִיחָדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שָׁחַט בּוֹ שָׁנִים אוֹ רֹב שָׁנִים וְדָמָו
הַנִּשְׁחָט וְאִמְרַן לְעֵדִים כְּתוּב גַּם לְשֹׁאֵתִי, הֲרִי אֵלָּא יִכְתְּבוּ גַם וְהָיָה
לאשתו, ומוכח מכאן שדעת שמואל שאף אחר שנשחטו סימניו
נחשב כחי.
מתרצת הגמרא: אכן הִי הוא סמוך לשחיטה, ולכן עדיין אפשר
לגרש את אשתו בשליחותו, ואולם סוֹפָה לְמוֹת בתוך זמן קצר,
ולכן יכולים להעיד עליו שמת אפילו כשלא ראו את מיתתו,
ולתתיר את אשתו להנשא.
מקשה הגמרא: אֶלָּא מִעֵתָהּ אִם סוֹפָה לְמוֹת מחמת שנשחטו בו
סימניו, וְהָאֵל הַשְׁחָטוֹ בְּשׁוּגָה גִּלְתָּ עַל יְדוֹ לְעִיר מְקֻלָּט, אֶלְמָה הָיָה
– מדוע אם כן שנינו בברייתא אדם ששָׁחַט בחבירו בשוגג שָׁנִים או
רֹב שָׁנִים, כִּי זֶה – הַשְׁחָט אֵינִי גִלְתָּ, שמא לא מחמת השחיטה
מת אלא מחמת דבר אחר. הרי שאף שנשחטו בו סימניו אין זה
ודאי שימות.
מתרצת הגמרא: הָאֵל אִתְּרַם עָלָה – הרי נאמר על ברייתא זו, אָמַר
רַב הוֹשִׁיעָא, הטעם שהשחטו בשוגג אינו גולה, משום דְּחִיָּשִׁין
שָׁמָּה הָיָה בְּלִלְתָּהּ, ומחמת צירוף הרוח הוא מת קודם, וכיון שלא
מת מחמת השחיטה עצמה אלא בצירוף הרוח אינו גולה.
אֵי נָמִי – עוד אפשר לומר, שחוששים שָׁמָּה אֵינִי – הנשחט

סִימָן מוֹבָהקָא קָא מִיפְלָגִי – נחלקו התנאים אם שומא נחשב סימן
מובהק ואפשר לסמוך עליו אפילו באיסור מן התורה, מִד – רבי
אליעזר בן מהבאי סָבַר, שומא סִימָן מוֹבָהקָא הוא, ולפיכך אפשר
לסמוך עליו כדי להתיר אשת איש מן התורה, וְכִי – תנא קמא
סָבַר, שומא לֹא סִימָן מוֹבָהקָא, ודינו כסימן רגיל שאינו מועיל מן
התורה.
הגמרא שבה לשתי הלשונות הראשונים בביאורו של רבא,
ושואלת: וְלִמָּד לִישָׁא דְּאִמְרַן רַבָּא שהכל מודים שסימני דְּאִרְיִיתָא,
הָא קָתַנִּי – הרי שנינו במשנתנו, שאם לא ראו את הפנים עם
החוטם אינם יכולים להעיד אֶף עַל פִּי שִׁישׁ סִימָנִי כְּגֹפּוֹ וְכָלְיוֹ,
ואם סימנים רגילים מועילים מן התורה מדוע אי אפשר לסמוך על
סימנים אלו.
משיבה הגמרא: משנתנו עוסקת באופן שמסרו העדים סימנים
כְּגֹפּוֹ של המת דְּהוּא אֶרְוֹךְ (גבוה) וְכֵן אִם הוּא גִיז (נמוך), שאין
אלו נחשבים לסימן כלל, שהרי ישנם הרבה אנשים כאלו. ומה
שנינו שאין סומכים על סימני כָּלְיוֹ הוא משום דְּחִיָּשִׁין לִשְׂאֵלָה –
שבעלה השאיל את בגדיו לאדם אחר, ואותו אחר הוא זה שנמצא
מת בבגדיו, אך בעלה עדיין חי במקום אחר.
מקשה הגמרא על כך: וְאִי חִיָּשִׁין לִשְׂאֵלָה – אם אכן חוששים
לשאילת חפצים, הָמִיד בְּסִימָנִי אוֹפֵק חִיבִי מְהֵרָאִין – כיצד מחזירים
חמור למי שאומר את סימני האוכף, נחשוש שמא בעל החמור
שאל ממנו את האוכף. מתרצת הגמרא: לֹא שִׁיָּלִי אֵינִי אוֹפֵקָא –
אין אנשים שואלים אוכף של אחרים, דְּמַסְכֵּית לְאֵדָם אַחֵר, ומשום
שהוא פוצע את חמורו של השואל, כיון שאינו מתאים לגופו, ולכן
אם נותן סימנים על האוכף סימן הוא שגם החמור שלו.
מקשה הגמרא עוד: מה ששנינו בברייתא לענין שליח שהביא גט
ואבד, וּמִצָּא שְׂדֵיהָ קָשׁוּר בְּכִים וְאֶרְבָּנִי וְכַפְתָּעַת של השליח, הרי
זו הוכחה שהגט שלו הוא זה שנמצא, חִיבִי מְהֵרָאִין – כיצד
מחזירים לשליח את הגט כדי שיוכל לגרש בו את האשה, נחשוש
שמת השאיל את הכיס או הארנק או הטבעת לאדם אחר, ואותו
אחר קשר בו גט והחזירו למשאל ושכח בו את הגט, ונמצא שזוהו
גט של השואל ולא של השליח. מתרצת הגמרא: בחפצים אלו אין
לחשוש לשאלה, שכן מִכָּתְעַת אין אדם משאיל משום דְּחִיָּשִׁין לְיוֹפִי
– שהוא חושש לזיוף, שהשואל יעשה לעצמו חותם דומה וילך
לאשת המשאיל ויטול ממנה כל מה שיבקש. וְכִים וְאֶרְבָּנִי, משום
דְּמִנְחָשִׁי אֵינִי – אנשים מנחשים ואומרים שמזלם תלוי בכיס
ובארנק, והשואל נוטל יחד עם הכיס והארנק את מזלו של השואל
וְלֹא מוֹשִׁיל – ולכן אין משאילים אותם לאחרים, אבל אם מצאו
את הגט קשור בכלים שדרך להשאילם, אין השליח יכול לגרש
בו.
תירוץ נוסף על הקושיא הקודמת מדוע אין המשנה מתירה להעיד
על מת על פי סימני בגדיו: וְאִיבְרִיתָ אִמְרָא – אם תרצה תיישב,
שמשנתנו עוסקת באופן שסימני כָּלְיוֹ היינו כְּחִיָּרִי וְסוֹפִקִי –
שהכלים הם לבנים או אדומים, ומאחר שיש הרבה כלים עם סימן
זה, אין זה ראייה שאלו הם בגדי המת.
שנינו במשנה: אין מעידין עליו שמת וְאִפְּלִי רְאוּהוּ מְגוּיָד (מנוחת
ומלא פצעים וחבורות חרב) וכו', שמא נתרפא וחי. הגמרא מקשה
סתירה ממשנה אחרת: לְמִיָּרָא דְּמְגוּיָד חִי – האם בא הדבר לומר
שמגיד יכול לחיות, ולכן אין בעדות זו כדי להתיר את אשתו.
וְיִמְנִיָּה – והלא שנינו במסכת אהלות (פ"א מ"ה), אָדָם אֵינִי מְטַמֵּא
בטומאת מת עד שֶׁתֵּצֵא נִפְשׁוֹ, אִפְּלִי אִם הוּא מְגוּיָד, וְאִפְּלִי אִם
הוּא גֹפֶס, אינו מטמא, משום שעדיין הוא חי. ומשמע מלשון
המשנה, דְּמִיָּרָא לֹא מְטַמֵּא – שרק לענין טומאה אינו מטמא כיון
שעבשיו הוא עדיין חי, הָאֵל מִיָּחִיָּה לֹא חִי – אבל לענין אם ישאר
לחיות בודאי אין סופו להתרפאות ועתיד למות.
מתרצת הגמרא: אָמַר אֲבִי, לֹא קָשְׁיָא, הָאֵל – דין משנתנו שאין
מעידין על המגיד, נשנה בשיטת רבי שֶׁמֶעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, ואילו הָאֵל
– המשנה באהלות שמשמע ממנה שמגיד לא חי, נשנית בשיטת
רַבִּנָּה. דְּתַנִּיָּא בְּבִרְיִיתָא, מְעִידִין עַל הַמְגוּיָד שהוא מת להתיר את
אשתו כיון שסופו למות ממכה זו, וְאֵין מְעִידִין עַל הַחַלּוּב (התלוי)
עד שיראו אותו מת. רבי שֶׁמֶעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אָמַר, אֶף עַל הַמְגוּיָד
אֵין מְעִידִין עד שיראו בודאות שמת, מִפְּנֵי שִׁכּוּל לְכּוּת – להתרפא

באותה שעה, **אָבֵל אִישׁתֵּיהּ** – אם שהה המת מחוץ למים ורק אחר
זמן ראוהו העדים, **מִיתָפֶחַת תָּפַח** – דרך המת לתפוח אחר שהעלוהו
ליבשה ומשתנה צורתה, ואין מעדיין עליו.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בדיני עדות לאשה שמת בעלה באופן
שנפל למים: **נָפַל לַמַּיִם וְנִעְלַם מֵעֵינֵי הָעוֹמְדִים שָׁם, בֵּין בְּמִים שְׁשִׁשׁ
לָהֶן סוּף – שְׁסוּפָם נִרְאָה מִמָּקוֹם הַנְּפִילָה, בֵּין בְּמִים שְׁאֵין לָהֶן סוּף,**
אִשְׁתּוֹ אֶסְוִירָה לְהִינְשָׂא לֵאחֹר, שֶׁאִפְשָׁר שֶׁשָּׁהָה חַי בְּמִים יוֹם אוֹ
יוֹמִיִּים וַיֵּצֵא מִן הַמִּים אַחֵר שֶׁחָלַךְ הָעֵד, וְהָרִי הָיָא אֶשֶׁת אִישׁ. זו
דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְכֵן אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מַעֲשֶׂה בְּאִדָּם אֶחָד שֶׁנָּפַל לְבוֹר
הַגָּדוֹל שְׁהִיָּה מֵלֵא מִים, וְטַבַּע וְעָלָה מִן הַמִּים לְאַחֵר שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְחִי.
דַּעַה חוֹלֶקֶת בַּעֲנִין מִים שִׁישׁ לָהֶם סוּף: אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מַעֲשֶׂה בְּסוּפָא
שֶׁיָּרַד לְטַבֵּל בַּמַּעֲרָה, וְיָרַד מוֹשְׁבּוֹ – מַלּוּוֹהוּ אַחֲרָיו לְחוֹךְ הַמִּים, וְלֹא
יֵצֵאוּ מִשָּׁם. וְיִשְׁחֹר הָעוֹמְדִים לִיד הַמַּעֲרָה שִׁיעוּר זִמָּן שֶׁל כְּדֵי שֶׁתֵּצֵא
נַפְשָׁם מִן הָעֵיזוֹר מַלּוּוֹהוּ, וְהַיָּשׂוֹ חֲכָמִים אֵת נְשׁוּתֵיהֶם בְּחוֹקֶת
שְׁמֹתוֹ, שְׂכִינָן שְׁמֵים אִלּוּ שֶׁ לָהֶם סוּף וּבְמַעֲרָה, וְהָעוֹמְדִים שָׁם רָאוּ
שֶׁלֹּא עָלוּ בְּשִׁיעוּר זִמָּן שֶׁל כְּדֵי שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ, יֵשׁ לְהַתִּיר אֶת
נְשׁוּתֵיהֶם.

מעשה במים שאין להם סוף: וְשׁוֹב מַעֲשֶׂה בְּעֵסְרָא, בְּאִחָה שֶׁשָּׁלְחוּהָ
לֵים בַּחֲבֵל וּבְשִׁבְאוֹ לְהַעֲלוֹתָהּ לֹא עָלָתָה בְּיָדָם אֲלֵא רִגְלוֹ, וְאָמְרוּ
הַכְּמִים, אִם נִקְטַעַה רִגְלוֹ מִן הָאֶרְבּוּבָה וְלִמְעָלָה שֶׁבִּכְרָ נַעֲשֶׂה
טְרִיפָה, תִּנְשָׂא אֶשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם נִקְטַעַה רִגְלוֹ מִן הָאֶרְבּוּבָה וְלִמְעָלָה,
לֹא תִנְשָׂא אֶשְׁתּוֹ, מִשּׁוּם שֶׁבְּמִים אִלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם סוּף יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ
שֶׁמָּא עָלָה בְּמָקוֹם אַחֵר, וְעַדִּין חֵי הוּא.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **תַּנּוּ רַבֵּנּוּ, נָפַל לַמַּיִם, וְנִעְלַם מֵעֵינֵי**
הָעוֹמְדִים שָׁם, בֵּין בְּמִים שְׁשִׁשׁ לָהֶם סוּף, בֵּין בְּמִים שְׁאֵין לָהֶם סוּף,
אִשְׁתּוֹ אֶסְוִירָה לְהִינְשָׂא. דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְהַכְּמִים אֹמְרִים, אִם נָפַל
לַמַּיִם שְׁשִׁשׁ לָהֶם סוּף, אִשְׁתּוֹ מוֹתֶרֶת. וְאִם נָפַל לַמַּיִם שְׁאֵין לָהֶם סוּף,
אִשְׁתּוֹ אֶסְוִירָה.

הגמרא מבארת מה הם מים שיש להם סוף: **הֵיכִי דָּמִי – מֵה הֵם**
מִים שְׁשִׁשׁ לָהֶם סוּף. אָמַר אֲבִי, כָּל שְׁעוּמָד בְּמָקוֹם הַנְּפִילָה וְיוֹאֵה
אֶת גְּבוּלוֹת מָקוֹד הַמִּים מֵאַרְבַּע רִחוּתָיו, וְהֵינּוּ שְׂרואִים אֶת כָּל
גְּבוּלוֹתָיו בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא יִתְכַּן שֶׁהַנּוֹפֵל יֵצֵא מִן הַמִּים וְלֹא רֵאָהוּ.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **הָיָא גַּבְרָא דְּטַבַּע בְּאִנְיָא דְּסַמְכִי**
– אָדָם אֶחָד טַבַּע בֶּאֱגָם שֶׁל מָקוֹם הַנִּקְרָא 'סַמְכִי'. וְלֵאחֹר שֶׁשָּׁהָה
הָעֵד שִׁיעוּר זִמָּן שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ, אָנְשָׁה רַב שִׁילָא לְבִיתָהּ – הָיָא
רַב שִׁילָא אֶת אֶשְׁתּוֹ בְּחוֹקֶת שְׁמֹתָ. אָמַר לִיה רַב לְשִׁמּוּאֵל, הָא
נְשָׁמְתָה – הִבֵּה נִגְדָה אֶת רַב שִׁילָא, שֶׁהִשְׂיָא אֶת אֶשְׁתּוֹ שֶׁל הַטּוֹבַע,
שֶׁלֹּא כְּהִלְכָה. אָמַר לִיה שִׁמּוּאֵל לְרַב נְשָׁלַח לִיה בְּרִישָׁא – קוֹדֵם
שֶׁאֵנּוּ מְטִילִים עָלָיו נִידוּי, נִבְרַר אֲצִלוֹ מִדּוּעַ פֶּסֶק כֵּן, הָאֵם נִחְלַק עַל

עֵיקַר הַדִּין, וְזֹא הוּא חֵיבִי נִידוּי. אוֹ שְׁטַעָה בְּדִין, וַיַּחֲזוּר בּוֹ וְלֹא יֵהָא
חֵיבִי נִידוּי. שְׁלַחוּ לִיה לְרַב שִׁילָא, הָאֵם הַטּוֹבַע בְּמִים שְׁאֵין לָהֶם
סוּף, אִשְׁתּוֹ אֶסְוִירָה אוֹ מוֹתֶרֶת. שְׁלַח לָהּ, אִשְׁתּוֹ אֶסְוִירָה. שׁוֹב שְׁלַחוּ
לְשִׁאֻל אוֹתוֹ, וְאָמְרָא דְּסַמְכִי הָאֵם הוּא נִחְשָׁב מִים שְׁשִׁשׁ לָהֶם סוּף אוֹ
מִים שְׁאֵין לָהֶם סוּף. שְׁלַח לָהּ רַב שִׁילָא, מִים שְׁאֵין לָהֶם סוּף הוּא.
שְׁלַחוּ לוֹ רַב וְשִׁמּוּאֵל, וְיָרַ מֵאִי מַעֲשֶׂה עֲבֵד הָבִי – אִם כֵּן, מִדּוּעַ
פִּסְקִתָּם שֶׁאֶשְׁתּוֹ מוֹתֶרֶת לְהִינְשָׂא. הִשְׁבִּי לָהֶם רַב שִׁילָא מִיָּמָנָא
מִיָּעִנָא – אֲכֵן טַעוֹת הִיתָה בִּידִי, אֲנִי סַכְרִי בִּינּוֹ דְּקוּי וְקָרִי – אֲנִי
סַכְרִי, שְׂכִינָן שְׂמִי הָאֵם עוֹמְדִים בְּמָקוֹמָם וְאֵינָם כְּמִים חַיִּים
הַמְּסִיעִים לְשׁוֹט לְמַרְחוֹק, לָכֵן בְּמִים שְׁשִׁשׁ לָהֶם סוּף דָּמִי – דִּינָם
כְּמִים שִׁישׁ לָהֶם סוּף שֶׁאֵין לְחַשׁוֹשׁ בָּהֶם שֶׁמָּא עָלָה בְּמָקוֹם אַחֵר,
שֶׁהָרִי אִם הִיָּה עוֹלָה וְשָׁט לְמָקוֹם אַחֵר הָיוּ הָעֵדִים רוֹאִים אוֹתוֹ.
וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא רֵאָהוּ שׁוֹב עַל כִּרְחָךְ שְׁטַבַּע, וְלֹא הָיָא – אֲבָל עַתָּה רוֹאָה
אֲנִי שֶׁאֵין לְדַבֵּר כֵּן. אֲלֵא בִּינּוֹ דְּאִינְיָא גָּלִי – כִּיּוֹן שִׁיעוּם גָּלִים בְּאוֹתוֹ
אֲנִי, אִימּוֹר גָּלִי אִשְׁפּוּל[וֹת] – יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ שֶׁהַגָּלִים הַשְּׁפִילוּ אֶת
כְּלוּמֹר, לְקַחוּהוּ לְמָקוֹם רְחוֹק בְּאוֹפֶן שֶׁהָעוֹמֵד עַל שִׁפְתֵּי הָאֵם אֵינוֹ

קוֹרֵב מִיתָתוֹ עַל יְדֵי שְׁפִירכֶס יוֹתֵר מִדָּא, וְלָכֵן אֵין הַשּׁוֹחֵט גּוֹלָה,
שֶׁאֵין חֵיבִי גְלוֹת כְּשֹׁדֵּבֵר אַחֵר קִירֵב אֶת מִיתָתוֹ. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא:
מֵאִי בִּינְיָהוּ – בְּאִיָּה אוֹפֶן יֵשׁ הַבֵּדֵל בֵּין שְׁנֵי הַטַּעֲמִים שֶׁאֵינוֹ גּוֹלָה,
בְּאוֹפֶן דְּשִׁקְטָהּ בְּבִיתָא דְּשִׁישָׁא – שִׁשְׁחָטוּ בְּשׁוּגָג בְּבִית הָעֵשׂוֹי
מִשִּׁישׁ שֶׁאֵין שָׁם רוּחַ וּפְרָכִים – וְהַתְנַעֲנַע הַנִּשְׁחָט, שְׁלִפִי הַלְשׁוֹן
שֶׁאֵינוֹ גּוֹלָה מִשּׁוּם הַחֲשֵׁשׁ שֶׁהִרּוּחַ בִּלְבַלְתּוֹ, כֵּאֵן גּוֹלָה, מִשּׁוּם שֶׁאֵין
כֵּאֵן רוּחַ. אוֹלָם לִפִּי הַלְשׁוֹן שֶׁאֵינוֹ גּוֹלָה מִשּׁוּם שֶׁהִנְשַׁחט קִירֵב
מִיתָתוֹ. אִף בְּאוֹפֶן זֶה אֵינוֹ גּוֹלָה מִשּׁוּם שֶׁהִנְשַׁחט פִּירכֶס וְקִירֵב
מִיתָתוֹ. אִי גָמִי – אוֹפֶן נּוֹסֵף שִׁישׁ בּוֹ הַבֵּדֵל בֵּין שְׁנֵי הַטַּעֲמִים,
דְּשִׁקְטָהּ בְּבִיתָא – בְּאוֹפֶן שִׁשְׁחָטוּ בְּחוּץ מָקוֹם שִׁישׁ שָׁם רוּחַ וְלֹא
פְּרָכִים הַנִּשְׁחָט, שְׁלִפִי הַלְשׁוֹן שֶׁאֵינוֹ גּוֹלָה מִשּׁוּם שֶׁהִרּוּחַ בִּלְבַלְתּוֹ,
אִף כֵּאֵן יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ שֶׁמָּא הִרּוּחַ בִּלְבַלְתּוֹ, וְאֵינוֹ גּוֹלָה. אוֹלָם לִפִּי
הַלְשׁוֹן שֶׁאֵינוֹ גּוֹלָה מִשּׁוּם שֶׁהִנְשַׁחט קִירֵב מִיתָתוֹ, בְּאוֹפֶן זֶה גּוֹלָה
כִּיּוֹן שֶׁלֹּא פִירכֶס הַנִּשְׁחָט וְלֹא קִירֵב אֶת מִיתָתוֹ.

שנינו במשנה: אין מעדיין על המת אלא אם ראוהו עד שלשה
ימים למיתתו, רַבִּי יְהוֹדָה בן בבא אָמַר לֹא כָּל וְכו' האדם ולא כל
המקום ולא כל השעות שוין. מסתפקת הגמרא: **אִיבְעִינָא לָהּ, רַבִּי**
יְהוֹדָה בֶּן בָּבָא לְקוֹלָא פְּלִיג – הָאֵם רַבִּי יְהוֹדָה בן בבא כֹּא לְהַקְלֵל עַל
תָּנָא קָמָא. כְּלוּמֹר, עַל מֵה שֶׁאֵמַר תָּנָא קָמָא שֶׁאֵין מַעֲדִין אֲלֵא עַד
שְׁלֹשָׁה יָמִים, בֹּא רַבִּי יְהוֹדָה לְהַקְלֵל וְלֹאמַר שִׁישׁ לֹךְ אָדָם אוֹ מָקוֹם
אוֹ שְׁעָה שֶׁאֵין הַמֵּת מִמָּהֵר לְהַשְׁתַּנּוֹת, וְלָכֵךְ אִפְשָׁר לְהַעֲדִי עָלָיו
אִפִּילוּ לְאַחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים. אוֹ שֶׁמָּא לְחוּמָרָא פְּלִיג – הוּא חוֹלֵק וְכֹא
לְחַמְמִיר עַל תָּנָא קָמָא, שֶׁאֵינוֹ תָּנָא קָמָא סוֹבֵר שֶׁתִּמְדִּי אִפְשָׁר
לְהַעֲדִי עַל הַכֶּרֶת מֵת בְּחוּץ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְכֹא רַבִּי יְהוֹדָה לְחַלּוֹק
וְלַחְמִיר שֶׁאִפִּילוּ בְּחוּץ שְׁלֹשָׁה יָמִים מַעֲדִין עָלָיו, מִשּׁוּם שִׁישׁ
פַּעֲמִים שֶׁהַמֵּת מִמָּהֵר לְהַשְׁתַּנּוֹת אִפִּילוּ בְּחוּץ שְׁלֹשָׁה יָמִים.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק: **הָא שְׁמַע, דְּהָיָא גַּבְרָא –**
הִיָּה אָדָם דְּטַבַּע בְּעִיר פְּרִי, וְאָסְקוּהוּ אֲבִי יוֹדָה – וְהַעֲלוּהוּ אֶל
מָקוֹם שֶׁשְּׂמִי בִּי הָרִיא, וְזֶה הִיָּה לְבִיתָא דְּלִמָּא יוֹמִין – אַחֵר שְׁלֹשָׁה
יָמִים מִדְּהַטְבִּיעָה, וְאָנְשָׁה רַב דִּימִי מְהַרְדָּא לְבִיתָהּ – וְהִשְׂיָא רַב
דִּימִי אֶת אֶשְׁתּוֹ עַל פִּי הָעֵדִים שֶׁהִכִּירוּהוּ. וְתוֹ – וְעוֹד מַעֲשֶׂה דּוּמָה,
הָיָא גַּבְרָא דְּאִסְכָּע בְּגִנְלָת – אָדָם שְׁטַבַּע בְּנֵהַר דְּגִלָּת, וְאָסְקוּהוּ
אֲנִישָׁרָא דְּשִׁבְסִיתָנָא – וְהַעֲלוּהוּ עַל הַגֶּשֶׁר שֶׁל שְׁבִיסִתָנָא, וְאָנְשָׁה
רַבָּא לְבִיתָהּ אֲפּוֹמָא דְּשׁוּשְׁבִינִי – וְהִשְׂיָא רַבָּא אֶת אֶשְׁתּוֹ עַל פִּי
עֵדוֹת שׁוּשְׁבִינֵיו, וְהִיָּה זֶה לְבִיתָא דְּחִמְשָׁה יוֹמִי – לְאַחֵר חֲמִשָּׁה יָמִים
מִהַטְבִּיעָה. וּמַעֲתָה אִי אִמְרַת בְּשִׁלָּמָא – מוֹכֵן הִדְבֵּר אִם תֵּאמַר שְׂרָבִי
יְהוֹדָה לְקוֹלָא פְּלִיג עַל תָּנָא קָמָא וְסוֹבֵר שְׁמַעֲדִין אִפִּילוּ אַחֵר
שְׁלֹשָׁה יָמִים, אִם כֵּן אֵינּוּ דְּקָבִיר רַבִּי יְהוֹדָה בֶּן בָּבָא – רַב דִּימִי
וְרַבָּא פִּסְקוֹ וְהִתִּירוּ כְּרַבִּי יְהוֹדָה לְסַמּוֹךְ עַל הָעֵדוֹת אִפִּילוּ אַחֵר
שְׁלֹשָׁה יָמִים. אֲלֵא אִי אִמְרַת שְׂרָבִי יְהוֹדָה בן בבא לְחוּמָרָא פְּלִיג
שֶׁאִפִּילוּ בְּחוּץ שְׁלֹשָׁה יָמִים פַּעֲמִים שֶׁאֵין אִפְשָׁר לְהַכִּיר אֶת הַמֵּת,
נִמְצָא שֶׁאַחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים אֵין מִי שֶׁהִתִּיר לְהַעֲדִי עַל הַמֵּת, אִם כֵּן
אֵינּוּ דְּקָבִיר בְּמָאן – בְּאִיָּה שִׁטָּה פִּסְקוֹ אֲמוּרָאִים אִלּוּ לְהַתִּיר עַל
פִּי עֵדוֹת שֶׁלֹּאחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים.

דוחה הגמרא את הראיה: **מֵאִי דְּצִמְתִּי – שׁוֹנָה הָרִין בְּאוֹפֶן**
שֶׁהוֹנָף הִיָּה בְּמִים, שְׂדֵרְךְ הַמִּים שֶׁהֶם צוּמְתִים אֶת צוּרֵת הַפְּנִים
וְאֵינָם מֵאִפְשָׁרִים לֹזֶה לְהַתְנַפֵּחַ וְלַהֲשַׁתְּנוֹת, וְכֹאֲפֶן זֶה הַמֵּת נִיכָר
אִפִּילוּ אַחֵר זִמָּן מְרֻבָּה וּמַעֲדִין עָלָיו.

מקשה הגמרא: **וְהָאִמְרַת מֵאִי מְרֻי מָכָה – וְהָרִי אֲמַרְתָּ לְעִיל (קכ)**
לְגַבִּי הַמַּעֲשֶׂה בְּאִדָּם שֶׁנִּחְתָּךְ רִגְלוֹ מִן הָאֶרְכּוּבָה וּלְמַעַלָּה, שְׂדֵרְךְ
הַמִּים לְהַכְבִּיד אֶת כֹּאֵב הַמַּכָּה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵנִי מִלִּי הִיָּא
דְּאִיָּא מָכָה – דְּבָרִים אִלּוּ שְׁמִים מִקְלָקְלִין נִאֲמָרוּ דְּרוּקָא בְּאוֹפֶן
שִׁישׁ מַכָּה, שֶׁזֶּא מָקוֹם הַמַּכָּה מִתְנַפֵּחַ מִחֲזוֹת הַמִּים, אָבֵל הִיָּא
דְּלִיבָא מָכָה – אֲבָל כֹּאשֶׁר אֵין מַכָּה, בְּגוֹן בַּעֲשִׂים אִלּוּ שֶׁבָּהֶם גּוֹפִי
שֶׁל הַטּוֹבַע הִיָּה שְׁלֵם, מִיָּצִמָת צִמִּית – הַמִּים צוּמְתִים אֶת הַגּוֹף וְאֵין
מִנִּיחִים לוֹ לְתַפּוֹחַ, וְלָכֵךְ הָעֵדוֹ עָלָיו.

הגמרא מפרשת מה שנתבאר: **וְהֵנִי מִלִּי דְּכִי אִסְקִיתָ חַיָּיה בְּשִׁקְטָהּ**
– דְּבָרִים אִלּוּ שְׁגוֹף שֶׁשָּׁהָה בְּמִים נִתָּן לְהַכִּירוֹ אִף לְאַחֵר שְׁלֹשָׁה
יָמִים נִאֲמָרוּ דְּרוּקָא בְּאוֹפֶן שֶׁכֹּאשֶׁר הָעֵלּוּהוּ מִן הַמִּים רֵאָהוּ הָעֵדִים

יבמות. פרק ששה עשר – האשה בתרא דף קבא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצג רש"י

לקולא פליג או לחומרא פליג – והכי נמי מצו למיבעי בין לקולא ובין לחומרא, אלא אבתי לא פשיטא מאי דבעי.

ולא היא לא שנה צורבא מרבנן כו' – ואף על גב דרוביהו צורבא מרבנן אי סליק קלא אית ליה, מכל מקום לא חישינן לאותו רוב, ולא תנשא לבתחלה, כמו בני (רוב) גוססין דאין מעדיין עליהן, אף על פי שרובן מתים. אמר

קירב מיתתו – על ידי שפירכס יותר מדאי – מת, הלכך אין גולה אלא אם כן מת תחת ידו. **בביתא דישא** – שאין שם רוח. ללשנא דירוח בבלתהו – הבא גולה, דאין כאן רוח, ומחמתו מת. וללשנא ד"הוא קירב את מיתתו" אינו גולה. הכי גרסינן: **אי נמי בבריא ולא פירכס**. לקולא פליג – דקאמר תנא קמא אין מעדיין אלא עד שלשה ימים, ואתא רבי יהודה למימר: יש לך אדם או מקום

קירב מיתתו. מאי בינייהו? דשחמיה בביתא דישא ופרפריס, אי נמי: דשחמיה בברא ולא פרפריס.

"רבי יהודה אומר: לא כל וכו'". איבעיא להו: רבי יהודה בן בבא לקולא פליג, או לחומרא פליג? תא שמע: דההוא גברא דטבע בכרמי, ואסקוהו אבי הדיא לבתר תלתא יומין, ואנסבה רב דימי מנהרדעא לדביתיה. ותו, ההוא גברא דאטבע בדגלה, ואסקוהו אנשיא דשביסותנא, ואנסבה רבא לרביהו אפויא דשושבני לבתר חמשה יומין. אי אמרת בשלמא לקולא פליג – אינהו דעביד ברבי יהודה בן בבא, אלא אי אמרת לחומרא פליג – אינהו דעביד פמאן? שאני מיא, דצמתי. והאמרת: מיא מרוו מפכה! הני מיא – היכא דאיכא מפכה, אבל היכא דליכא מפכה – מיצמת צמית. והני מיא – דכי אסקיה חויה בשעתיה, אבל אישתהי – מיתפח תפח. **משנה** נפל למים, בין שיש להן סוף בין שאין להן סוף, אשתו אסורה. אמר רבי מאיר: מעשה באחד שנפל לבור הגדול ועלה לאחר שלשה ימים. אמר רבי יוסי: מעשה בסומא שירד למבול במערה, וירד מושכו אחריו, ושהו דרי שתצא נפשם, והשיאו את נשותיהם. ושוב מעשה בעסאי באחד ששילשלוהו לים ולא עלתה בידם אלא רגלו, אמרו חכמים: מן הארפוכה ולמעלה – תנשא, מן הארפוכה ולמטה – לא תנשא. **גמרא** תנו רבנן: נפל למים, בין שיש להם סוף בין שאין להם סוף אשתו אסורה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: מים שיש להם סוף – אשתו מותרת, ושאין להם סוף – אשתו אסורה. היכי דמי מים שיש להם סוף? אמר אביי: כל שעומד ורואה מארבע רוחותיו. והוא גברא דטבע באגמא דסמקי, ואנסבה רב שילא לדביתיה. אמר ליה רב לשמואל: תא נשמתי! אמר ליה: נשלח ליה ברישא. שלחו ליה: מים שאין להם סוף, אשתו אסורה או מותרת? שלח להו: אשתו אסורה. ואגמא דסמקי, מים שיש להם סוף או מים שאין להם סוף? שלח להו: מים שאין להם סוף הוא. ובר מאי טעמא עבר הכי? מיטעא טענא, אנא סברי: בין דקון וקיימי כמים שיש להם סוף דמי, ולא היא, בין דאיכא גלי – אימור גלי אשפלו. קרי שמואל עליה דרב: "לא יאונה לצדיק כל און". קרי רב עליה דשמואל: "ותשועה ברוב יועץ". תניא, אמר רבי: מעשה בשני בני אדם מכפרין מכמורין בירדן, ונכנס אחד מהם למחילה של דגים, ושקעה חמה ולא ראה פתחה של מחילה, ושקה חברו דרי שתצא נפשו, ובא והודיע בתוך ביתו. למחר ורחה חמה והפיר פתחה של מחילה, ובא ומצא הספד גדול בתוך ביתו. אמר רבי: כפה גדולים דברי חכמים, שאמרו: מים שיש להם סוף – אשתו מותרת, שאין להם סוף – אשתו אסורה. אי הכי, מים שיש להם סוף נמי, ליחוש למחילה של דגים! במים שיש להם סוף מחילה של דגים לא שכיחא. אמר רב אשי: הא דאמרו רבנן מים שאין להם סוף אשתו אסורה, הני מיא ביינא דעלמא, אבל צורבא מרבנן לא, אי דסליק – קלא אית ליה. ולא היא, לא שנה איניש דעלמא ולא שנה צורבא מרבנן, דיעבר – אין, לבתחלה – לא. תניא, אמר רבן גמליאל: פעם אחת הייתי מתלמד בספינה וראיתי ספינה אחת שגשפרה, והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה, ומנו – רבי עקיבא. ובשעליתי בפישה בא וישב ודן לפני בהלכה. אמרתי לו: בני, מי העלך? אמר לי: דף של ספינה נודמן לי, וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי. מכאן אמרו חכמים:

או שעה שאינו מהיר לנפוח ולהשתנות, ויכול להעיד אפילו לאחר שלשה ימים. **אי לחומרא פליג** – דקאמר תנא קמא עד שלשה ימים מעידים, ואתא איהו למימר: פעמים שאפילו תוך שלשה אין מעדיין. **בבריי** – שם העיר. ואסקוהו אבי הדיא לבתר תלתא יומין. **ואסקוהו אנשיא דשביסותנא** – לאחר חמשה יומין. **דצמתי** – צומתין צורת הפנים, ואין מניחין אותו לנפוח ולהשתנות. **היכא דאיכא מפכה** – מקום המכה מרוו – מכבידן הכאב ונופח. **מיתפח תפח** – לאחר שנמלץ אותו ליבשה, ומשתנית צורתו. **משנה** שיש להם סוף – לקמן מפרש היכי דמי. אשתו אסורה – שגמא לאחר פרישתו משם יצא והלך לו. דסבר רבי מאיר: אדם יכול להיות ולשהות במים יום או יומים. **מעה** – מים שיש להם סוף הם, ופליג רבי יוסי ואמר: אשתו מותרת, דקסבר: אין אדם יכול לשהות במים כל כך. ואי משום שגמא יצא לאלתר – אין זו חששא, דהא אי נפק הוה חזו ליה. אבל במים שאין להם סוף מודה רבי יוסי דאסורה, שגמא יצא לאלתר למרחוק, ולא ארואה. מן הארפוכה ולמטה – הואיל ויכול להיות לא תנשא, שגמא יצא ולא ארואה, דמים שאין להם סוף הן. **גמרא** מארבע רוחותיה – כגון מערה מלאה מים, והרואה שנפל שוהה שם בכדי שאין יכול להיות חי בתוך המים וכו' לו. **אנא** דסמקי – אגם של אותו מקום. אגם = מרשט בלע"ז, עומד במקומו, ואינם מים חיים. כמים שיש להם סוף דמו, שאינו יכול לטות על פניהם למרחוק. הלכך, אם איתא דסליק – הוי חזו ליה. נלי אשפלו – למקום רחוק, ומשם יצא. לא יאונה לצדיק כל און – שלא באתה תקלה זו לידו של רב לנדות את רב שילא. תשועה ברוב יועץ – תשועתי מן המכשול, על ידי שנטלתי עצם משמואל. למחילה של דגים – שחוטטים סמוך לשפת הנהר בין למטה מן המים בין למעלה מן המים בגובה שפתו, ואין מתמלאת כולה, ואדם הנכנס שם מגביה צוארו בתוך המערה למעלה מן המים. ליחוש למחילה – ושגמא ליום מחר יצא והלך. נענעתי לו ראשי – ועבר על גבי והלך לו. יענעתי לו ראשו – ידחה מפני השעה, ולא יתגרה בך. שגמא

אם יבואו רשעים על אדם – ינענע לו ראשו. אמרתי באותה שעה: כפה גדולים דברי חכמים, שאמרו: מים שיש להם סוף – מותרת, מים שאין להם סוף – אסורה. תניא, אמר רבי עקיבא: פעם אחת הייתי מתלמד בספינה וראיתי ספינה אחת שגשפרת בים, והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה, ומנו – רבי מאיר. בשעליתי למדינת קפוטקאי בא וישב ודן לפני בהלכה. אמרתי לו: בני, מי העלך? אמר לי: גל מרדני לחברו, וחברו לחברו, עד שהקיאני לבישה. אמרתי באותה שעה: כפה גדולים דברי חכמים, שאמרו: מים שיש להם סוף – אשתו מותרת, מים שאין להם סוף – אשתו אסורה. תנו רבנן: נפל לגוב אריות – אין מעדיין עליו, לחפורה מלאה נחשים ועקרבים – מעדיין עליו. רבי יהודה בן בתירא אומר: אף לחפורה מלאה נחשים ועקרבים אין מעדיין עליו. חישינן

שגמא

כל אלו המסוגלים ומוכשרים לזה, צריכים לנצל כישורונותיהם דווקא בשטח החינוך על טהרת הקודש.

קצו יבמות. פרק ששה עשר – האשה בתרא דף קבא עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

אמרו לו תחלו מוכה וסופו מבעיר – אית דגרסי לעיל: ליוורה מלאה יין ושמן – אין מעידין עליו. והוי האי תנא שלש. ולספרים דגרסי לעיל "מעידין עליו" – דהוי תנא קמא. וכן פירש רבינו חננאל, דתנא דסיפא לא פליג אתנא קמא, אלא מפרש טעמא דמילתיה.

אין מחזירין מעשה נסים – תימא דרבינו יצחק: והא קאמר לעיל נפל לגוב אריות – אין מעידים עליו, וכן מים שאין להם סוף? ויש לומר: דאינו ממש מעשה נסים, אלא יש לתלות שאינם רעבים. ובמים שאין להם סוף – יש לתלות בדף של ספינה וגל טורד. ומיהו יש בירושלמי: נפל לגוב של אריות – אין מעידין עליו, שזא נעשה לו נס כדניאל. נפל לכבשן של אש – אין מעידין עליו, חוששין שזא נעשה לו נס כחנניה מישאל ועזריהו רוצה לומר: שנפל באש וברא לו מן האש בשום ענין – ורבי מאיר חולק אברייא דלעיל. **אף** על פי כן מת בנו בצמא – מכל מקום לא הוי דבר שנצטער בו הצדיק, שלא עשה הבור. **הרי** אנו באין מלספור כו' – ומתניתין הכי פירשה: הרי אנו הולכין לביתנו שבאנו מלספור. **של**

שָׁמַר חֶבֶר הוּא. וְתָנָא קָמָא: אֲנִי אֵינְנָא מְזִקִּי לִיה. תְּנִי רַבְנָן: נָפַל לְתוֹךְ כִּבְשֵׁן הָאֵשׁ – מְעִידִין עָלָיו, לְיוֹרָה מְלָאָה יֵין וְשֶׁמֶן – מְעִידִין עָלָיו. מִשּׁוּם רַבִּי אֲחָא אָמְרוּ: שֶׁל שֶׁמֶן – מְעִידִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּר. שֶׁל יֵין – אֵין מְעִידִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּה. אָמְרוּ לוֹ: תְּחַלְתּוּ מְכַבֵּה וְסוֹפּוֹ מְכַבֵּר. "אָמַר רַבִּי מֵאִיר מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנָּפַל לְבוֹר הַגָּדוֹל וכו'". תְּנִינָא, אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר: אֵין מְזִקִּירִין מַעֲשֶׂה נְסִים. מֵאִי מַעֲשֶׂה נְסִים? אֵילִימָא דְלָא אָכִיל וְלֹא אִישְׁתִּי – וְהַכְּתִיב: "וְצוּמוֹ עָלָי וְלֹא תֹאכְלוּ וְלֹא תִשְׁתּוּ!" אֵלָּא דְלָא נִיִּים. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "שְׁבוּעָה שְׁלֹשׁ אִישָׁן שְׁלֹשֶׁה יָמִים" – מְלָקִין אוֹתוֹ, וְיִישֵׁן לְאֶלְתֵּר. וְרַבִּי מֵאִיר מֵאִי טַעֲמָא? אָמַר רַב כְּהֵנָּה: פִּיפִין עַל גַּב פִּיפִין הוּוּ. וְרַבְנָן: דְּשִׁישָׁא הוּוּ. וְרַבִּי מֵאִיר: אִי אָפְשֵׁר דְּלָא מְסָרִיד וְגַם פּוֹרְתָא.

תְּנִי רַבְנָן: מַעֲשֶׂה בְּבֵתוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין שֶׁנָּפְלָה לְבוֹר הַגָּדוֹל, וּבְאִוֹ הוֹדִיעֵנו לְרַבִּי חֲנִינְיָא בֶן דּוּסָא. שָׁעָה רְאֻשׁוֹנָה אָמַר לָהֶם: שְׁלוֹם. שֵׁנִיָּה, אָמַר לָהֶם: שְׁלוֹם, שְׁלִישִׁית, אָמַר לָהֶם: עֲלֵתָה. אָמַר לָהֶם: בְּתִי, מִי הָעֵלְדָּ? אָמְרָה לוֹ: זָכַר שֶׁל רַחֲלִים נִדְּמָן לִי, וְחָן מְהִיגוֹ. אָמְרוּ לוֹ: נְבִיא אָתָּה? אָמַר לָהֶם: לֹא נְבִיא אֲנִי וְלֹא בֶן נְבִיא אֲנִי, אֲלָא דְבַר שְׁהַצִּדִּיק מִתְּעַסֵּק בּוֹ – וְכִשְׁל בּוֹ יָרְעוּ? אָמַר רַבִּי אֲבָא: אֵף עַל פִּי כֵן מַת בְּנוֹ בְּצִמָּא, שְׁנֵאמַר: "וּסְבִיבוּ נִשְׁעָרָה מֵאֹד" – מְלָמֵד שֶׁהָקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְדַקְדֵּק עִם סְבִיבּוֹ כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה, רַבִּי חֲנִינְיָא אָמַר, מִהֶכָּא: "אֵל נִעְרֵץ בְּסוֹד קְדוּשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבֵי". **משנה** אֶפְּלוֹ אֶפְּלוֹ שְׁמַע מִן הַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת "מַת אִישׁ פְּלוֹנִי" – דִּי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: אֶפְּלוֹ שְׁמַע מִן הַתִּינוּקוֹת אוֹמְרִים "הֲרִי אֲנִי הוֹלְכִין לְסָפּוֹד וְלִקְבּוֹר אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי", בֵּין שֶׁהוּא מִתְּפַנֵּין וּבֵין שֶׁאִינוֹ מִתְּפַנֵּין. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן כָּבָא אוֹמַר: בְּיִשְׂרָאֵל – אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְּפַנֵּין, וּבִנְכְרִי אִם הִיָּה מִתְּפַנֵּין – אֵין עֲדוּתוֹ עֲדוּת. **גמרא** וְלָמָּה לֹא אֲזַל? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: דְּקָאמְרִי "הֲרִינוּ בְּאֵין מְלָסְפּוֹד וּמְלָקִידוֹר אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי". וְלָמָּה קִמְצָא בְּעִלְמָא שְׂכִיב לִיה, וְאִסְקִין לִיה עַל שְׁמִיָּה? דְּקָאמְרִי: "כֵּן וְכֵן רַבְנָן הוּוּ הֵתֵם; כֵּן וְכֵן סְפָדִי הוּוּ הֵתֵם". וּבִנְכְרִי אִם הִיָּה מִתְּפַנֵּין וכו'". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שֶׁנּוּ אֵלָּא שֶׁנִּתְּפַנֵּין לְהַתִּיר, אָבֵל נִתְּפַנֵּין לְהַעֲדִיר – עֲדוּתוֹ עֲדוּת. הִכִּי יָדְעִינוּ? אָמַר רַב יוֹסֵף: בָּא לְבֵית דִּין וְאָמַר "אִישׁ פְּלוֹנִי מַת, הִשְׁיָאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ" – וְהוּוּ נִתְּפַנֵּין לְהַתִּיר, "מַת" סָתֵם – וְהוּוּ נִתְּפַנֵּין לְעֲדוּת. אִיתְּמַר גַּם, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: לֹא שֶׁנּוּ אֵלָּא שֶׁנִּתְּפַנֵּין לְהַתִּיר, אָבֵל נִתְּפַנֵּין לְהַעֲדִיר – עֲדוּתוֹ עֲדוּת. אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא כִּךְ הִיָּה מַעֲשֶׂה בְּאֻשְׁעִיָּא בְּרַבִּי, שֶׁהִתִּירָם עִם שְׁמָנִים וְחֲמִשָּׁה זָנָבִים? אָמַר לָהֶם: לֹא שֶׁנּוּ אֵלָּא שֶׁנִּתְּפַנֵּין לְהַתִּיר, אָבֵל נִתְּפַנֵּין לְהַעֲדִיר – עֲדוּתוֹ עֲדוּת, וְלֹא הוּדוּ לוֹ חֲכָמִים. אֲלָא מִתְּנִיתִין דְּקָתְנִי "וּבִנְכְרִי אִם הִיָּה מִתְּפַנֵּין" – אֵין עֲדוּתוֹ עֲדוּת" הִכִּי מִשְׁפַּחְתָּ לָּהֶ? בְּמִסִּיחַ לְפִי תוֹפּוֹ. כִּי הִהוּא דְּהוּוּ קָאמַר וְאֲזַל: "מֵאֵן אִיכָּא בִּי חִינְיָא, מֵאֵן אִיכָּא בִּי חִינְיָא? שְׂכִיב חִינְיָא!" וְאִנְסְבָה רַב יוֹסֵף לְדְבִיתָהּ. הִהוּא דְּהוּוּ קָאמַר וְאֲזַל: "וְוִי לִיה לְפָרִישָׁא וְרִצָּא דְּהוּוּ בְּפִימְפִידִיתָא דְּשְׂכִיבִי!" וְאִנְסְבָה רַב יוֹסֵף, וְאִיתִימָא רַבָּא, לְדְבִיתָהּ. הִהוּא דְּהוּוּ קָאמַר וְאֲזַל: "מֵאֵן אִיכָּא בִּי חֶסֶא, טַבַּע חֶסֶא!" אָמַר רַב נַחֲמָן: הָאֵלָּקִים! אָבֵל פּוֹרִי לְחֶסֶא. מוֹדִיבּוּרִיָּה דְּרַב נַחֲמָן אֲזַלָּא דְּבִיתָהּ דְּחֶסֶא וְאִינְסְבָא, וְלֹא אָמְרוּ לָּהּ וְלֹא מִידִּי. אָמַר רַב אֲשִׁי: שְׁמַע מִינָּה, הָא דְּאָמַר רַבְנָן מִים שְׁאֵין לָהֶם סוֹף אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה – הֲנִי מִילִי לְכַתְּחִלָּה, אָבֵל אִי נְסִיב – לֹא מִפְּקִינָן לָּהּ מִינְיָה. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אִנְסְבָה רַב נַחֲמָן לְדְבִיתָהּ. אָמַר: חֶסֶא גְּבָרָא רַבָּה אִיתִיהּ, אִם אִיתָא דְּסָלִיק – קָלָא אִית לִיה לְמִילָתָא. וְלֹא הִיא, לֹא שְׁנָא גְּבָרָא רַבָּה לֹא גְּבָרָא רַבָּה, דִּיעֲבַד – אֵין, לְכַתְּחִלָּה – לֹא. הִהוּא גְּבָרִי דְּהוּוּ קָאמַר לִיה לְיִשְׂרָאֵל: קָמוּל אֲסַפְסָפְתָא וְשִׁדִּי לְחִינְיָא בְּשִׁבְתָּא, וְאִי לֹא – קָמוּלִינָא לָךְ בְּדִקְטוּלִינָא לְפָלוּנִי בֵּר יִשְׂרָאֵל, דְּאָמְרִי לִיה: בְּשִׁיל לִי קְדִירָה בְּשִׁפְתָּ, וְלֹא בְּשִׁיל לִי, וְקִטְלִיתִיה. שְׁמַעְהָ דְּבִיתָהּ, וְאִתָּא לְקָמִיָּה דְּאִבִּי. שְׁהִיתָא

שָׁמַר חֶבֶר הוּא – יודע ללחוץ. **אנב איצנא** – שדוחקן בשעומד עליהם. אבל גוב אריות רחב הוא, ואין עומד עליהן, ופעמים שאינם רעבים ואין אוכלין אותו. ליוורה מלאה יין ושמן – מרותחת על האור. **שהוא מכביר** – כשנפל אדם לחוכו וניתו השמן על האור ומבעירו יותר ויותר, ולא שבתה רתחת היורה, וצמקו רגליו ולא יכול לצאת, ומת. **מפני שהוא מכבה** – כשניתו על האור כיבהו, ואף על פי שלא יכול לצאת לא מות, שהיורה נתקרה לאחר זמן, ששבתו ורתוחותיה כשכבה האש. **וסופו מכביר** – דרך בקעת שמכבין אותה במים להיות חזרת ודולקת יותר מבתחלתה. **מעשה נסים** – אפילו אינו מת מחמת המים, היה לו למות מחמת דבר אחר. **כיפין על גבי כיפין** – כיפין – כמין בנינים ואולמות, ונשען עליהן וישן. **דשישא הוי** – וחלקיו, ומעומד אין אדם ישן. **מסריד** – מתחוק ונודב עליון מעט. **חופר שיחין** – לעולל רגלים, ומים מתכנסים בהן, והיו שותין הן ובהמתן. **שלום** – שעדין יכולה להיות, וכן בשנית. אבל שלישית, שאינה יכולה לחיות – אמר להן: עלתה לה, שידוע היה לו שלא תמות שם, כדלקמן: דבר שהיה מתעסק בו אותו צדיק, אביה, לא יכשל בו ורע. **של רחלים** – זה אילו של יצחק, וכן אחד מנחיתו זה אברהם. **נביא אתה** – לידע שלא תמות. **מתעסק בו** – בטורח עשיתו. **אף על פי כן מת בנו** – של רבי נחוניא בצמא. שכך דרכו של מקום לדקדק עם החסידים. **וסביביו נשערה** – לשון חוט השערה. עם סביביו – עם צדיקים ההולכים אחריו. **משנה אפילו שמע מן הנשים** – שלא היו מתכוונות להעיד, ומסיתות לפי תומן. **דיו** – ויכול לילך להעיד ולהשיא את אשתו. **בין שהוא מתכבין** – לעדות. **גמרא קמנא בעלמא** – חגב או נמלה המיתו התינוקות, והעלו לה שם איש פלוני, כדרך שהתינוקות משחקין. **אבל נתכבין להעיד** – ולא להתיר את אשתו. **עדות קדות** – ותנשא אשתו. **הכי משבחת לה** – דלא נתכבין להעיד ולא להתיר. **חיואי** – שם האיש. **מאן איכא בי חיואי** – מי מאנשי ביתו של בית חיואי, שישמע דברי, דשכיב חיואי. **לפרשא וריאי** – גבור חיל. **וישראל דיח**. **מודיבירה דרב נתנן** – דאמר "אבלה בוררי", ולא אמר מי יתן שיעלה וינצל – אולא דביתוהו ואינסבא. **קמול אספספתא ושדי** – קצץ שחת לבחמותי. **שמעה דביתוהו** – דההוא דאמר נכרי עליה קטלתיה, ואתת לקמיה דאבבי. **תלתא**

יבמות דף קכא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קצה

שָׁמָּה הָכָר הוּא – יודע לחבר נחשים ועקרבים למקום אחד על ידי לחשים, וכך ניצל מהם.

מבארת הגמרא את טעמו של תנא קמא שאינו חושש לכך: וְתָנָא קָמָא כֹּכֵר, שֶׁאֵין חֶבֶר אֲנִי אִיצְטָא – אגב שדחקם כשנפל עליהם, הרי הם מִזְכִּין לָהֶם, ובודאי מת על ידי נשיכתם ועקיצתם.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה באופנים נוספים: תָּנִי רַבִּנְהוּ בְּבֵרִיתָא, נָפַל לְתוֹךְ כְּבִשְׁן הָאֵשׁ, מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת, מִשּׁוּם שוּדָאֵי נִשְׂרָף וְלֹא נִיצֵל. וכן אם נפל לַיּוֹרֵה ו-סִיר גְּדוֹלָה מִלֵּאָה יוֹן וְשָׁמֶן שְׁעוּמֵדָה עַל גְּבִי הָאֵשׁ וּרְוּחָתָהּ, מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת. דַּעָה חוֹלְקָתָהּ: מִשּׁוּם רַבִּי אֶהָא אֶמְרֵהּ, דְּוֹקָא אִם רָאוּ שְׁנֵפֶל לְתוֹךְ יוֹרֵה שָׁל שָׁמֶן רֻתָּהּ, מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַעֵר, כְּלוּמָר, שְׁכֵאשֶׁר הָאֵדָם נֹפֵל לְתוֹךְ הַיּוֹרֵה הַשֶּׁמֶן נִיתָן מִן הַיּוֹרֵה לְתוֹךְ הָאֵשׁ וּמִבְעִירָהּ, וְכִיּוֹן שֶׁרְגִלִּיו נִכְוִיּוּם אִינוּ יֹכֵל לְצַאֵת, וּדְאֵי מַת. אֲבָל אִם נָפַל לְתוֹךְ יוֹרֵה שָׁל יוֹן רֻתָּהּ, אֵין מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא ו-הֵיין מְכַבֵּה אֶת הָאֵשׁ, שְׁבִשְׁעָתָה נִפְלְתָה לַיּוֹרֵה. הֵיין שְׁבִירָה נִיתָן עַל הָאֵשׁ וּמִכְבָּה אוֹתָהּ. וְאִף שֶׁאִינוּ יֹכֵל לְצַאֵת מִיֵּד כִּיּוֹן שְׁכּוּכוֹ רְגִלִּיו מִהֵיין חֲרוּתָהּ, מִכֵּל מְקוֹם יֵשׁ לְחוּשׁ שְׁמָא יֵצֵא לְאַחֵר זְמַן כְּשֶׁנִּתְקַרְרָה הַיּוֹרֵה, שְׁהֵרִי כְּבִתָּהּ הָאֵשׁ מִחֲמַת הַתּוֹת הֵיין. חֲכָמִים מְשִׁיבִים: אֶמְרֵהּ לֹא חֲכָמִים לְרַבִּי אַחָא. תְּחִלָּתָהּ מְכַבֵּה וְסוֹפָהּ מְכַעֵר – אֲמַנְמֵן בְּתוֹחִילָה הֵיין מִכְבָּה מַעֵט אֶת הָאֵשׁ, אֲבָל לְאַחֵר מִכֵּן הִיא שְׁבָה לְבַעוֹר יוֹתֵר מִבְּתוֹחִילָה, וּלְפִיכָךְ אִף בֵּיין יֵשׁ לּוֹמֵר שוּדָאֵי מַת, וּמִעִידִין עֲלוּיָהּ.

שֵׁנִי בַּמִּשְׁנָה: אִשְׁרֵי רַבִּי מֵאִיר, מְכַעֵר בְּאֶמְרֵהּ שֶׁנָּפַל לְבוֹר הַגְּדוֹל וְכו' וְעַל הָאֵשׁ לְאַחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים. רַבִּי מֵאִיר הֵבִיא רֵאִיָּה מִמַּעֲשֶׂה זֶה לְשִׁיתוֹ, שֶׁאִפִּילוֹ נִעְלַם הַבַּעַל בְּמִים שִׁישׁ לְהַם סוּף, אֵין זֶה וּדְאֹתָ שְׁמַת וְאֵין לְהַתִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ. הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא הַמְּבִיאָה אֶת תְּשׁוּבַת חֲכָמִים לְרֵאִיָּה זֶה: תָּנִיא בְּבֵרִיתָא, אֶמְרֵהּ לֹא חֲכָמִים לְרַבִּי מֵאִיר, אֵין מְזַכְרִין מְכַעֵר נִפְשִׁים לְהַבִּיא מֵהֵם רֵאִיָּה, שְׁהֵרִי אִף לְשִׁיתָךְ הִיא לֹא מוֹת שֶׁם מִחֲמַת דְּבַר אַחֵר וְאִירֵעַ נֵס שֶׁלֹא כִּדְרָךְ הַטֵּבַע. מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: מֵאִיר מְכַעֵר נִפְשִׁים שֶׁהוֹכִיר חֲכָמִים בְּתוֹשְׁבָתָם שֶׁאֵין רַבִּי מֵאִיר יֵשׁ לֹא לְהוֹדוֹת בּוֹ, אִילִּיָּמָא – אִם נִכְוָה שֶׁהֵנֵס הוּא שֶׁנִּשְׂאָר חַי, אִף דְּלֹא אֶבֶל וְלֹא אִישְׁתִּי – שֶׁלֹא אֲכַל וְלֹא שֶׁתָּה בְּשִׁלְשָׁה יָמִים שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַבּוֹר. אֵין לּוֹמֵר כֵּן, וְהִכְתִּיב – הֵרִי כְּתוּב לִגְבִי הַצּוּם שְׁגוּרָה אִסְתֵּר (אִסְתֵּר ד טו) וְצוּמָה עָלֶי וְאֵל תִּאֲכָל וְאֵל תִּשְׁתֵּי שְׁלֹשֶׁת יָמִים לִילָה יוֹם, וּבִדְאֵי שֶׁאִסְתֵּר לֹא סִמְכָה בּוֹהַ עַל הֶנֶס, וְעַל כִּרְחֹךְ שֶׁאִדֵּם יֹכֵל לְהַתְקִים לֵלֵא אֲבִילָה וּשְׁתִּיה שְׁלֹשָׁה יָמִים. אִילָא הֵנִס בְּמַעֲשֶׂה זֶה הִיא דְּלֹא נִיִּים – שְׁאוּתוֹ הַטּוֹבֵעַ לֹא יֵשֵׁן בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים. דְּאֶמְרֵהּ רַבִּי יוֹהָנָן, הָאוֹמֵר 'שְׁכּוּכָה שֶׁלֹא אֵינִין שְׁלֹשָׁה יָמִים', מִלְּקִין אוֹתוֹ מִשּׁוּם שְׁנִשְׁבַּע שְׁבוּעַת שׂוּא. וְיִישֵׁן לֹא לְאֶתְרֵהּ, שְׁכֵן אֵי אִפְשֶׁר לְהַתְקִים שְׁלֹשָׁה יָמִים לֵלֵא שִׁינָה. וְאִף אִדֵּם זֶה כִּיּוֹן שִׁיצָא מִהֵמִים לְאַחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת לֵלֵא שִׁינָה הִרִי זֶה נֵס'.

מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי מֵאִיר, מֵאִיר מְכַעֵר סִבֵּר שֶׁלֹא הִיא כֵּאֵן מַעֲשֶׂה נִיִּסִּים, וְלִכֵּן הוֹכִיחַ מִכֵּאֵן שִׁיכּוּל אִדֵּם לְחִיּוֹת שְׁלֹשָׁה יָמִים מִתַּחַת הַמִּים. אֶמְרֵהּ רַבִּי כְּהֵנָה, הוּא סִבֵּר דְּרִפִּין עַל גַּב כִּיפִין הוּו – כִּמְיִן בְּנִינִים וְאוֹלְמוֹת הִיוּ שֵׁם, וְנִשְׁעַן עֲלֵיהֶם וִישֵׁן מַעֵט, וּמִמִּילָא אֵין זֶה מַעֲשֶׂה נִסִּים. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא לְבִאֵר מִדְּעַר חֲכָמִים חֲלָקוֹ עַל רַבִּי מֵאִיר בּוֹהַ: וְרַבִּנְהוּ יִשִּׁיבּוּ, שְׁאוּתָם ה'כִּיפִין' שֶׁהִיוּ בְּבוֹר הַמִּים, דְּרִישָׁא הוּו – הִיוּ שֶׁל שִׁישׁ, שֶׁהֵם חֲלָקִין וְאֵי אִפְשֶׁר לְהִיסְמַךְ עֲלֵיהֶם. וְכִיּוֹן שֶׁלֹא הִיא יֹכֵל לְהִיסְמַךְ, וְגַם לִישֵׁן מַעֲמוּד אִינוּ יֹכֵל, אִם כֵּן עַל כִּרְחֹךְ הִיא זֶה מַעֲשֶׂה נִסִּים, וְאֵין מְבִאֵין רֵאִיָּה מִמַּעֲשֶׂה נִסִּים. תְּשׁוּבַת רַבִּי מֵאִיר: וְרַבִּי מֵאִיר יִשִּׁיב לָךְ, אִף שֶׁהִכִּיפִין הִיוּ שֶׁל שִׁישׁ וְחֲלָקִים, מִכֵּל מְקוֹם אֵי אִפְשֶׁר דְּלֹא מְסִירָךְ נִיִּים פּוֹרְתָא – לֹא יִתְכֵן שֶׁלֹא הִיא יֹכֵל לְהִיאָחֵז בָּהֶן וּלְיִישׁוֹן מַעֵט. נִמְצָא אִם כֵּן שֶׁאֵין זֶה נֵס שְׁנִיצוֹל, וְאִפְשֶׁר לְהַבִּיא מִמַּעֲשֶׂה זֶה רֵאִיָּה, שִׁיכּוּל אִדֵּם לְחִיּוֹת בְּמִים יוֹתֵר מִשִּׁיעוֹר 'עַד שֶׁתִּצָּא נִפְשׁוֹ'.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה נוֹסֵף בְּעֵנִי נִפְלִיא לְמִים: תָּנִי רַבִּנְהוּ בְּבֵרִיתָא, מְכַעֵר כְּבָתוֹ שָׁל נְחוּזִיָּא חוֹפֵר שִׁיחִין ו-שְׁהִיָּה חוֹפֵר בּוֹרוֹת מִים לְצוֹרֵךְ עוֹלֵי רְגִלִּים, שֶׁנָּפְלָה לְבוֹר הַגְּדוֹל שֶׁל מִים, וְכֵאֵן וְחוֹדְרִין לְרַבִּי הֲנִינָא בֵּן דּוֹסָא שְׁנִפְלָה בְּתוֹ שֶׁל נְחוּזִיָּא, כְּדִי שִׁיבְשֶׁק עֲלֵיהּ

רַחֲמִים, בְּשִׁעָה רִאשׁוֹנָה מֵאֵז שְׁנִפְלָה אֶמְרֵהּ לָהֶם שְׁלֹם לָהּ, וְכֵן בְּשִׁעָה שְׁנִיָּה מֵאֵז שְׁנִפְלָה, אֶמְרֵהּ לָהֶם שְׁלֹם לָהּ, שְׁעִידִין יֹכֵלָה הִיא לְחִיּוֹת בְּמִים. בְּשִׁעָה שְׁלִישִׁית אֶמְרֵהּ לָהֶם כֹּכֵר עֲלֵתָה מִן הַבּוֹר. וְאִכֵּן כֵּךְ הִיא שְׁבִשְׁעָה זֶה עֲלֵתָה מִן הַבּוֹר. וְכִשְׁהִגִּיעָה לְפָנֶיךָ אֶמְרֵהּ לָהּ, בְּתִי, מִי הִעֲלָךְ מִן הַבּוֹר. אֶמְרֵהּ לֹא, וְכֵךְ שָׁל רְחֵלִים ו-אֵילִין נִדְמָן לִי וְהָיָה מְנַחֲמִי וְהוּא הִעֲלֵנִי מִן הַבּוֹר. אֶמְרֵהּ לֹא לְרַבִּי הֲנִינָא בֵּן דּוֹסָא, וְכֵי נִבְיָא אֶתָּה, שִׁדְעַת שְׁלֹא תְמוּת. אֶמְרֵהּ לָהֶם, לֹא נִבְיָא אֲנִי וְלֹא בֵּן נִבְיָא אֲנִי, אֲלֵא אִמְרַתִּי בְּדַעַתִּי, דְּכֵךְ שְׁאוּתוֹ הַצְדִּיק מְתַעַפֵּק בּוֹ דְּהֵיִינוּ חֲפִירַת בּוֹרוֹת לְצוֹרֵךְ עוֹלֵי הָרְגִלִּים, לֹא יִתְכֵן שֶׁיִּכְשַׁל בּוֹ וְיָרֵעַ יוֹמוֹת עַל יָדוֹ, וּלְפִיכָךְ הִיתִי בְּטוֹחַ שְׁתִּנְצֵל.

אֶמְרֵהּ רַבִּי אֶבְרָהָם, אִף עַל פִּי כֵּן שֶׁטְרַח נְחוּזִיָּא לְסַפֵּק מִים לְעוֹלֵי הָרְגִלִּים, וּמִשּׁוּם כֵּךְ נִיצֵלָה בְּתוֹ, מִכֵּל מְקוֹם מַת בְּנֵי בְּצִמָּא, וְלֹא הוֹעִילוֹ לֹא וְכוּיּוֹתֵיהּ, שְׁכֵן דְּרִכּוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד"ה לְדַקְדֵּק עִם הַחֲסִידִים וְלִהְעִנִּישָׁם, שְׁנִיָּמָסֵר (תְּהִלִּים א) 'וְסִכְיָיו נִשְׁעָרָה מִדָּר', מִלְּמַד שֶׁהִקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר עִם 'סִכְיָיו' הֵיִינוּ הַצְדִּיקִים שֶׁהוֹלְכִים אַחֲרָיו, כְּחוֹף הַשְּׁעָרָה. מְבִיאָה הַגְּמָרָא מְקוֹר נוֹסֵף: רַבִּי הֲנִינָא אֶמְרֵהּ מְהֵרָא – דְּבַר זֶה שֶׁהִקְבֵּה"ה מְדַקְדֵּק עִם הַצְדִּיקִים נִלְמַד מִפְּסוּק זֶה (שֵׁם פֶּס ח) 'אֵל נִעְרָךְ בְּסוֹד קִדְשִׁים רַבָּה וְנִזְרָא עַל כָּל סִכְיָיו' כְּלוּמָר, אִימַת מִשְׁפָּטִיו מוֹטֵלָה עַל 'סִכְיָיו' דְּהֵיִינוּ הַצְדִּיקִים, בְּכֵךְ שֶׁמְקִיד עִמָּהֶם יוֹתֵר עַל חֲטָאִיהֶם וּמַעֲנִישָׁם.

משנה

מִשְׁנֵתֵינוּ מְבִיאָה עוֹד דְּבָרִים שֶׁהִקְלוּ בַּעֲדוֹת עַל מִיתַת הַבַּעַל: אֶפִּילוֹ אִם הָעֵד רַק שְׁמַע מִן הַנְּשִׁים שְׁאוּמְרוֹת לְפִי תוֹמָן מַת אִישׁ פְּלוֹנִי, דִּי – דִּי בִכְרִי, וְיֹכֵל לְהַעֲדִי מִפִּיָּהּ עַל מוֹתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אִדֵּם וְלִהְתִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ לְהִנְשֵׂא. רַבִּי יוֹהָנָה אוֹמֵר, אֶפִּילוֹ שְׁמַע מִן הַתִּינוּקוֹת שְׁאוּמְרִים זֶה לֵזֶה, 'הֵרִי אֲנִי הוֹלְכִין לְסַפּוֹד וְלִקְבּוֹר אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי', יֹכֵל לְהַעֲדִי עַל פִּיהֶם עַל מוֹת אוֹתוֹ פְּלוֹנִי כְּדִי לְהַתִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ לְהִנְשֵׂא.

מְקַבְּלִים עֲדוֹת עַל הַבַּעַל שְׁמַת, בֵּין שֶׁהוּא (וְהָעֵד) מְתַבָּרִין לְהַעֲדִי, וְכֵן שְׁאִינוּ מְתַבָּרִין לְהַעֲדִי אֲלֵא מִסִּיחַ לְפִי תוֹמוֹ. רַבִּי יוֹהָנָה בֵּן בָּבָא אוֹמֵר, בְּאוֹפֵן שֶׁהָעֵד הוּא, יִשְׁרָאֵל מְקַבְּלִים דְּבָרָיו אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְתַבָּרִין לְעֲדוֹת. וְאֵילוֹ בְּעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁאוּמְרִים שְׁפִלוֹנִי מַת, אִם הָיָה מְתַבָּרִין לְהַעֲדִי אֵין עֲדוֹת.

גמרא

שֵׁנִי בַּמִּשְׁנָה: שִׁמְעַת תִּינוּקוֹת שְׁאוּמְרִים זֶה לֵזֶה 'הֵרִינוּ הוֹלְכִים לְסַפּוֹד וְלִקְבּוֹר אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי' יֹכֵל לְהַעֲדִי עַל פִּיהֶם. שְׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָא: וְדִלְמָא לֹא אֲזִיל – שְׁמָא לֹא הִלְכוּ לְבִסּוּף. כְּלוּמָר נַחֲשׁוּשׁ שִׁטְעוֹ הַתִּינוּקוֹת בְּמַה שֶׁאִמְרוּ, וְלֹא הִיא לֹא הִסְפֵּד וְלֹא קְבֹרָה, וְלֹא מַת אוֹתוֹ אִישׁ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֶמְרֵהּ רַבִּי יוֹהָנָה אֶמְרֵהּ שְׁמוּאֵל, כּוּוֹנֵת מִשְׁנֵתֵנוּ שֶׁשִּׁמְעַת אֶת הַתִּינוּקוֹת דְּקָאֶמְרֵי 'הֵרִינוּ בָּאֵין מְלַסְפּוֹד וְלִקְבּוֹר אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי' שְׁכִיּוֹן שְׁדִיבְרוּ עַל מַעֲשֶׂה שְׁהִיָּה, אִפְשֶׁר לְהַעֲדִי עַל פִּיהֶם.

שְׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָא: וְדִלְמָא קָמָצָא בְּעֵלְמָא שְׁכִיב לִיָּה – וְנַחֲשׁוּשׁ שְׁמָא רַק חֲגַב אוֹ נִמְלָה הִמִּיתוּ הַתִּינוּקוֹת, וְאִפִּיקוֹן לִיָּה עַל שְׁמִיָּה – וְקִרְאָה לֹא בְּשִׁמּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי כְּדִרְךְ מִשְׁחָק, וְעֲלוּיָהּ הֵם מְסַפְּרִים שְׁמַת וְנִקְבֵּר וְנִסְפֵּד. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מְדוּבָר בְּאוֹפֵן דְּקָאֶמְרֵי 'בֵּן וְכֵן רַבִּנְהוּ הוּו הֵתֵם, בֵּן וְכֵן סְפָרְנִי הוּו הֵתֵם' – כֵּךְ וְכֵךְ חֲכָמִים הִיוּ שֵׁם, כֵּךְ וְכֵךְ סִפְּרִים הִיוּ שֵׁם, שְׁכִיּוֹן שֶׁהוֹכִירוּ דְּבָרִים אֲלוֹ דְּאֵי שְׁהִיתוּ זֶה לֵזֶה אִמִּיתִיר, וְאִפְשֶׁר לְסַמּוֹךְ עַל שִׁיחָתָם שְׁמַת אוֹתוֹ פְּלוֹנִי, כְּדִי לְהַשִּׂיא אֶת אִשְׁתּוֹ.

שֵׁנִי בַּמִּשְׁנָה: 'רַבִּי יוֹהָנָה בֵּן בָּבָא אוֹמֵר וְכו' וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים אִם הָיָה מְתַבָּרִין וְכו' אֵין עֲדוֹתָיו עֲדוֹת'. שְׁמוּאֵל מְפָרֵשׁ אֶת דִּין הַמִּשְׁנָה: אֶמְרֵהּ רַבִּי יוֹהָנָה אֶמְרֵהּ שְׁמוּאֵל, לֹא שֵׁנו שְׁעוּבָד כּוֹכְבִּים שְׁנַחֲכוּן לְהַעֲדִי אֵין מְקַבְּלִים אֶת עֲדוֹתוֹ, אֲלֵא בְּאוֹפֵן שְׁנַחֲכוּן לְהַתִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ לֵהֵמַת לְהִנְשֵׂא. אֲבָל אִם נְתַבָּרִין רַק לְהַעֲדִי עַל מִיתַת הַבַּעַל וְלֹא לְהַתִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ לְהִנְשֵׂא, עֲדוֹתָיו עֲדוֹת. מְבִאֵרֵת הַגְּמָרָא: הִיכִי יִדְעִינוּ – כִּיצַד יוֹדְעִים אִם נִתְכַּוֵּן אוֹתוֹ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים

והשיאו חכמים את אשתו משום שסמכו על הכרזה זו. מקשה
הגמרא: וְלִמָּא שְׂדִי תָהּ – ושמא הדמות שראו על ראש ההר לא
היה אלא שד, ואין ניתן לסמוך על עדות זו. מיישבת הגמרא: אִמֶּר
רַבִּי יְהוּדָה אִמֶּר רַב, המשנה עוסקת באופן שִׁרְאוֹ שִׁישׁ לֹא לְקוֹרָא
מראש ההר דְּמוֹת אֲדָם, ולפיכך לא חששו שהוא שד.
חזרת הגמרא ומקשה: ומה בכך שראו דמות אדם, אִינְהוּ נִמִּי דְּמוֹ
– הרי גם השדים דומים לבני אדם. מיישבת הגמרא: המשנה
עוסקת באופן דְּהוּ לִיה בְּנוֹאָה – שראו שיש לדמות זו צל, ולפיכך
לא חששו שהוא שד. מקשה הגמרא עוד: וְאִינְהוּ נִמִּי אִיתְּ לְהוּ
בְּנוֹאָה – והרי גם לשדים יש צל. מיישבת הגמרא: דְּהוּ לִיה בְּנוֹאָה
דְּבְנוֹאָה – הם ראו את צל צלו של אותה דמות. שואלת הגמרא:
וְלִמָּא לִידְהוּ אִיתְּ לְהוּ בְּנוֹאָה דְּבְנוֹאָה – ושמא גם להם יש צל של
צל. משיבה הגמרא: אִמֶּר רַבִּי חֲנִינָא, אִמֶּר לִי יוֹנְתָן שְׂדִי (והשד),
בְּנוֹאָה אִיתְּ לְהוּ – אמנם צל יש להם, אבל בְּנוֹאָה דְּבְנוֹאָה לִיתְּ לְהוּ
– אין להם.
הגמרא מקשה על המשנה קושיא נוספת: וְלִמָּא צָרָה הָוֵא –
נחשוש שמא הדמות שראו בראש ההר היה של צרתה של אשה
זו שבאה לקלקלה ושתנישא שלא כדין, ואין להאמין לדבריה
שמת הבעל.
מיישבת הגמרא: תָּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלִי, בְּשַׁעַת הַסַּפֵּנָה – כשאדם
נמצא בסכנה, כגון שמושך בבור, ואמר 'אני הוא פלוני בן פלוני
כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי', בּוֹתְבִין וְנוֹתְבִין גַּט לאשתו על
פי דבריו, אָף עַל פִּי שְׂאִין מְכִירִין אוֹתוֹ, כפי אם נמתין עד שיתברר
שזה אכן הבעל הוא עלול למות בינתיים. ואף כאן נחשב כ'שעת
הסכנה' שכן אם לא נאמין לאדם שבראש ההר שאמר שפלוגי
מת, יתכן שלא נמצא עדות אחרת על מיתת הבעל ותישאר
עוגנה, ולכך אין חוששים לכך ומתירים אותה להינשא על פי
הכרזה זו.

משנה

משנתנו תבאר כיצד נקבעה ההלכה להתיר עוגנה להינשא על פי
עד אחד שמת בעלה: אִמֶּר רַבִּי עֲקִיבָא, בְּשִׁירְדִי מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
לְנִתְרָדָא ו– עיר בבבל/ כדו לְעֵבֶר את הַשָּׁנָה. מִצָּאֵתִי אֶת נְחֵמְיָה אִישׁ
בֵּית דָּלָא, אִמֶּר לִי, שְׁמַעְתִּי שְׂאִין מְשִׁאִין אֶת הָאִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל
פִּי עַד אֲחֵד הַמַּעֲיֵד שְׁבַעלָה מֵת, אֱלָא [רַבִּי] יְהוּדָה בֶּן בְּנָא שְׂהוּא
הַחֹכֵם הֵיחִיד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַמַּתִּיר עַל פִּי עַד אֶחָד. וְנִמְיָתִי
ו– ואמרתיו לו, בֶּן הַדְּבָרִים כפי שאמרת, כל החכמים מלבדו
סוברים שאין לסמוך על עדות זו. אִמֶּר לִי, אֲמֹר לָהֶם לַחֲכָמֵי אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל מְשִׁמִּי, אֲתָם יוֹדְעִים שְׁהַמְדִּינָה מְשֻׁבָּשֶׁת בְּגִיטוֹת –
שהדברים מסוכנות מחמת החיילים הרבים שנמצאים בדרכים,
ואיני יכול לבוא אליכם לארץ ישראל בעצמי ולהעיד מה
ששמעתי, ולפיכך מסור להם עדות זו בשמי, כך מְקוֹבְלִי מִרְבֵּן
גְּמִלְיָאֵל תְּקֵן שְׁמִשְׂאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי עַד אֲחֵד הַמַּעֲיֵד שְׁמַת
בעלה. ממשך רבי עקיבא, וְכִשְׁבָּאֵתִי לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהַרְצִיתִי אֶת
הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל, שָׁמַח לְדַבֵּר וְאִמֶּר מִצָּאֵתִי חֶבֶר לְשִׁיטָה
רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּנָא והוא רבן גמליאל הזקן. מִתּוֹךְ הַגִּידוֹן בְּדָבָר, נִזְכָּר
רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל שְׁנִתְּנֵהוּ הַרְגִּים בְּתַל אִיזָא, וְהִשְׂאִי רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל הֶזְקֵן אֶת
נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל הַהַרְגִּים עַל פִּי עַד אֲחֵד עֵדוּתוֹ שֶׁל נַחֲמִיָּה. וְעַל
פִּי מַעֲשֵׂה זֶה הִחֲלוּ הַחֲכָמִים שְׂבָאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהִשְׂאִי אִשָּׁה עַל פִּי
עַד אֶחָד. וְהוֹחֲקוּ לְהוֹיֹת מְשִׁאִין אוֹתָהּ גַּם אִם הָעֵיד עַל כֶּךָ עַד
שִׁשְׁמַע מִפִּי עַד אֶחָד. וְכֵן הוֹחֲקוּ לְהִשְׂאִי מִפִּי עֶבֶד אוֹ מִפִּי אִשָּׁה
אֶחָד, אוֹ מִפִּי שְׂפָחָה.
המשנה מביאה דעות שחלקן על הוראה זו: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי
יְהוֹשֻעַ אֱמִירִים, אֵין מְשִׁאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי עַד אֲחֵד, אלא צריך
שיהיו שני עדים שראו שמת בעלה. רַבִּי עֲקִיבָא אֱמִיר, אֵין מְשִׁאִין
אִשָּׁה עַל פִּי עֵדוּת אִשָּׁה, וְלֹא עַל פִּי עֶבֶד, וְלֹא עַל פִּי שְׂפָחָה, וְלֹא
עַל פִּי קְרוֹבִים.

תָּלָא רַבִּי יְהוֹלִי – שלשה רגלים, כדי שתוכל להשמיע את שאלתה
בפני כל החכמים, שכן היה מנהגם להיקבץ לשמוע דרשה של
הלכות פסח בפסח. אִמֶּר לָהּ רַב אֲדָא בְּרַ אֲהֵבָה לאותה אשה, וְלֹ
לְקַמִּיָּה דְּרַב יוֹסֵף – לבי להציע את שאלתך לפני רב יוסף, דְּהִרִיף
סְבִינָא ו– שיש לו לב פתוח בסברא. אֲזָלָה קָמִיָּה – הלכה לפניה,
פָּשַׁט שִׁאלָה זו מִהָא (מתניתין) [מתניתא] – מברייטא זו ששנינו,
עוֹבֵד בּוֹכְבִים שְׂהִיָּה מוֹכֵר פִּירֹת בְּשׁוֹן, וְהִכְרִיו וְאִמֶּר, פִּירֹת תִּלְלוּ
שִׁישׁ מוֹכֵר שֶׁל עֶרְלָה הֵן, או שהיה בחוץ לארץ ואמר פירות הללו
שֶׁל עֶרְלָה הֵן, או שאמר פירות אלו שֶׁל נֶטֶע רַבְעִי הֵן, לֹא אִמֶּר
כָּלֹם, ואין חוששים לדבריו שפירותיו אסורים, כיון שתולים שלא
נִתְּבָנוּ בדבריו אֱלָא לְהַשְׁבִּיחַ מִקָּח. הרי מוכח שבמקום שיש
לעובד כוכבים איזו סיבה לומר את דבריו וכגון להשביח את
מקחו, אין חוששים כלל לדבריו, ואין זה נחשב 'מסיד לפי תומ'.
ולפיכך אף בנידון שלפנינו אין להאמין לנכרי המספר על הריגתו
של הישראל שמאן לבשל לו בשבת, שכן כוונתו היתה לאיים על
הישראל השני שישמע לו לקצור עבור בהמותיו בשבת.
הגמרא מביאה ברייתא על אופנים נוספים של נאמנות גוי 'מסיד
לפי תומו' להתיר אשה להינשא: אֲבָא וְיֵין אִישׁ צִיִּידֵן אִמֶּר, מַעֲשֶׂה
בְּיִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד בּוֹכְבִים שְׂהִלְכוּ יַחֲדוּ בְּדֶרֶךְ, וְכֵאן אוֹתוֹ עוֹבֵד בּוֹכְבִים
לְבַדוֹ וְאִמֶּר, תִּלְלוּ עַל הַהוֹדִי שְׂהִיָּה עַמִּי בְּדֶרֶךְ, שְׁמַת בְּדֶרֶךְ וְקִבְרָתוֹ,
וְעַל פִּי דְּבִרְיוֹ הִשְׂאִי אֶת אִשְׁתּוֹ, שכן זהו מסיד לפי תומו, ונאמן.
וְשׁוֹב מַעֲשֶׂה בְּקוֹרְיָא ו– חבורה) שֶׁל בְּנֵי אֲדָם, שְׂהִיָּה מְהַלְכִין לְאִנְמוֹכִיָּא,
וְכֵאן עוֹבֵד בּוֹכְבִים אֲחֵד וְאִמֶּר תִּלְלוּ עַל קוֹלָר שֶׁל בְּנֵי אֲדָם שְׁמַתוֹ
וְקִבְרָתוֹ, וְעַל פִּי דְּבִרְיוֹ הִשְׂאִי אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם, שכן זהו מסיד לפי
תומו, ונאמן.
וְשׁוֹב מַעֲשֶׂה בְּשִׁשִּׁים בְּנֵי אֲדָם, שְׂהִיָּה מְהַלְכִין לְכַרְבּוֹם בִּיתֵּר – לעיר
'ביתר' בזמן שהיתה נתונה במצור, וְכֵאן עוֹבֵד בּוֹכְבִים וְאִמֶּר, תִּלְלוּ
עַל שִׁשִּׁים בְּנֵי אֲדָם שְׂהִיָּה מְהַלְכִין בְּדֶרֶךְ בִּיתֵּר, שְׁמַתוֹ וְקִבְרָתוֹ, וְעַל
פִּי דְּבִרְיוֹ הִשְׂאִי אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם, משום שהוא מסיד לפי תומו, ונאמן.

משנה

משנתנו מביאה עוד דברים שהקילו בהם בעדות על מיתת הבעל:
מַעֲדִין עַל מַת כְּדִי לְהַתִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ, אף אם ראוהו בלילה לְאוֹר
הַיָּר וְלְאוֹר תִּלְבָּנָה. וְכֵן מְשִׁאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי בַת קוֹל שְׂאִמְרָה
'פלוני מת' כגון ששמעו קול קורא 'פלוני מת', ולא ראו דמות אדם.
מַעֲשֶׂה בְּאֲחֵד שְׂעָמֵד עַל רֹאשׁ הָהָר, וְאִמֶּר 'אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי
מַמְקוֹם פְּלוֹנִי מֵת', תִּלְלוּ לְרֹאשׁ הָהָר וְלֹא מִצָּאֵת שֵׁם אֲדָם, וְהִשְׂאִי
אֶת אִשְׁתּוֹ עַל פִּי בַת קוֹל זו.
וְשׁוֹב מַעֲשֶׂה בְּצִלְמוֹן ו– שם מקום, בְּאֲחֵד שְׂאִמֶּר 'אִנִּי אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן
אִישׁ פְּלוֹנִי, וְכִשְׁבִּי נִתְּשׁ וְהָרִי אִנִּי מֵת', וְתִלְלוּ וּמִצָּאֵת שִׁאֵן מֵת וְלֹא
הִכְרִיחוּ מִשּׁוֹם מִשְׁתַּחֲוֶה צוֹרֵתוֹ מַחֲמַת הַנְּשִׁיכָה, וְתִלְלוּ וְהִשְׂאִי
אֶת אִשְׁתּוֹ עַל פִּי דְּבִרְיוֹ.

גמרא

שנינו במשנה: 'משיאין על פי בת קול'. הגמרא מביאה ברייתא
בענין זה: אִמֶּר רַבָּה בְּרַ שְׁמוּאֵל, תָּנָא בְּבִרְיֵיתָא, בֵּית שְׁמַאי אֱמִירִים,
אֵין מְשִׁאִין אִשָּׁה עַל פִּי בַת קוֹל, וְבֵית הַלֵּל אֱמִירִים, מְשִׁאִין עַל פִּי
בַת קוֹל. שואלת הגמרא: מֵאִי קָא מְשַׁמֵּעַ לָן – מה ארבה בר
שמואל להשמיענו בברייתא זו. הלא כדי ללמדנו שבית הלל
מתירים להשיא אשה על פי בת קול, והלכה כבית הלל, הרי
מתניתין היא – הלא דין זה שנינו במשנתנו בסתם, וכיון שהמשנה
לא הביאה בזה מחלוקת, פשוט שכך ההלכה. מתרצת הגמרא: הָא
קָא מְשַׁמֵּעַ לָן, דְּאִי מְשַׁתְּכַת סְתָמָא – שאם תמצא ברייתא אחרת
שבו שנו בסתם דָּאִין מְשִׁאִין עַל פִּי בַת קוֹל, נדע שאותה ברייתא
בֵּית שְׁמַאי היא, ואין לחשוש לה להלכה, אלא יש לפסוק במשנתנו
וכדעת בית הלל בברייתא, שמשאין על פי בת קול.
שנינו במשנה: מעשה באחד שעמד על ראש ההר ואמר 'איש
פלוני בן פלוני ממקום פלוני מת', וְתִלְלוּ וְלֹא מִצָּאֵת שֵׁם אֲדָם,

יבמות. פרק ששה עשר – האשה בתרא דף קכב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצו רש"י תוספות

של עזיקה – פירש בקונטרס: מפרס מעוק ומשומר, ושביעית הוא. וקשה לי: אי (משומר) קודם הביעור – לעולם מותר. ואין נראה לרבינו תם, דהא בהדיא תניא בתורת כהנים: "ואת עבדי נזירך לא תבצור" – מן המשומר אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר. ואם תאמר: דתניא בתורת כהנים, ובפרק "הבית והעלה" (בבא מציעא קיחא), שמרי פסידים נטלין שברן מתרומת הלשכה קרי כאן "ממשקה ישראל" – מן המותר לישראל, ומשומר אסור לישראל כו' בדפרישתי! ואומר רבינו יצחק: שלא היו שומרין אותו, אלא מונעים רגלי במה משם ומודיעין לבני אדם שהם לצורך. ומופקר נמי לא שרי לבצור אלא על ידי שינוי. ובתורת כהנים דקתני מן המשומר אי אתה בוצר, היינו אפילו על ידי שינוי. ומן המופקר אתה בוצר, היינו כלומר – אכול.

דחזו ליה בבואה – בירושלמי: רבי אחא בר חנינא בשם רבי חמא: דהא דהימא בשדה, אבל בעיר – אפילו לא ראו בבואה של אדם. והא דתני: מי שהיה מושלך בבור ואמר "מי ששומע קולו יכתוב גט לאשתו" – הרי אלו יכתבו ויתנו. ואמר רבי נתן: והוא שראה בבואה של אדם. אמר רבי בון: מוזיק מצוין בברות כדרך שהם מצויין בשדות, והא דאמר (מגילה גא): אל יתן אדם שלום לחברו בלילה, דרשינן שמא שר הוא – היינו בשדה, דומיא דירושע, שהיה חוץ למחנה ישראל. בירושלמי פליגי אמוראי בנמצא כתוב בשטר מת פלוני או נהרג אם משיאין את אשתו.

פונדקית

שם אדם, והשיאו את אשתו. ושוב מעשה בצלמון, באחד שאמר: "אני איש פלוני בן איש פלוני, נשכני נחש ותרתי אני מת". והלכו ולא הפירוהו, והלכו והשיאו את אשתו. גמרא אמר רבה בר שמואל, תנא: בית שמאי אומרים: אין משיאין על פי בת קול, ובית הלל אומרים: משיאין על פי בת קול. מאי קא משמע לן? מתניתין היא! הא קא משמע לן: דאי משתפחת סתמא דאין משיאין – בית שמאי היא. "והלכו ולא מצאו", ודלמא שד תוה? אמר רב יהודה אמר רב: שראו לו דמות אדם. אינהו נמי דמו! דחזו ליה בבואה. ואינהו נמי אית להו בבואה! דחזו ליה בבואה דבבואה. ודלמא לדידהו אית להו בבואה דבבואה? אמר רבי חנינא, אמר לי יונתן שידא: בבואה – אית להו, בבואה דבבואה – לית להו. ודלמא צרה הוא? תנא דבי רבי ישמעאל: בשעת הספקת כותבין ונותנין, אף על פי שאין כותבין. משנה אמר רבי עקיבא: כשדרתי לנהרדעא לעבר השנה, מצאתי נחמיה איש בית דלי. אמר לי: שמעתי שאין משיאין את האשה בארץ ישראל על פי עד אחד, אלא יהודה בן בבא. ונמיתי לו: בן הדברים. אמר לי: אמור להם משמי: אתם יודעים שהמדונה משובשת בגייסות, מקובלני מרוב גמליאל הזקן שמשויאין את האשה על פי עד אחד. וכשבאתי והוציתי הדברים לפני רבן גמליאל, שמח לדברי, ואמר: מצאנו חבר לרבי יהודה בן בבא. מתוך הדבר נזכר רבן גמליאל שנהרגו הרונים בתל ארזא, והשיא רבן גמליאל נשותיהן על פי עד אחד, והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבר, מפי אשה, מפי שפחה. רבי אלעזר ורבי יהושע אומרים: אין משיאין את האשה על פי עד אחד. רבי עקיבא אומר: לא על פי אשה, ולא על פי עבר, ולא על פי שפחה, ולא על פי קרובים. גמרא וסבר רבי עקיבא על פי אשה לא? והתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי עקיבא: אשה נאמנת להביא גיטה מקל וחומר: ומה גשים שאמרו חכמים אין נאמנות לומר מת בעלה – נאמנות להביא גיטתה, זו שנאמנת לומר מת בעלה – אינו דין שנאמנת להביא גיטה? גשים שאמרו חכמים – הוא דלא מהימני, אשה בעלמא – מהימנא! לא משאי: פאן – קודם שהחזיקו, פאן – לאחר שהחזיקו. משנה אמרו לו: מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים, וחלה אחד מהם, והביאוהו בפונדק, ובחזרתם אמרו לפונדקית: "איה חברנו?" נמית להם: "מת, וקברתיו". והשיאו את אשתו. ולא תהא פהנת בפונדקית? אמר להו: לכשתהא בפונדקית – נאמנת. הפונדקית הוציאה להם מקלו, ותרמילו, וספר תורה שהיה בידו.

גמרא

תלמי ריגלי – שהיו תלמידי חכמים נקבצים לשמוע דרשה, הלכות פסח בפסח, והיתה שואלת מהם. ובתשובת הגאונים מצאתי: כל דרך ריגלי דאמוראי – היינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו, ומדי שנה בשנה כשמוגיע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביביו, ובאים על קברו עם שאר העם להושיב ישיבה שם. של ערלה הן – פירות נטיעה הן, וישנם משובחים מפירות אילן זקן. של עזיקה – מפרס מעוק וגדר סביב לו לשומר, והיא שנת שביעית. וקשיא לי: דמאי איסור יש כאן? אם עבר זמן הביעור – לא שנא מן המשומר ולא שנא מן המופקר אסורים, וקודם הזמן – אלו ואלו מותרים. לא אמר כלום – לאוסרם על כך, אלא הלך אחר הרוב, שזה משק, ולהשביח מקחו נתכוין. וכן טעם רבעי – להודיע שפירות נטיעה הן, ובמזמנה לי דהאי עזיקה שם העיר שבארץ ישראל ופירותיה משובחים, ואם היה נכרי זה בחוצה לארץ ומשבחם, ואמר מעזיקה דבאתי – אין חוששין לומר אמת דבריו, ושנא לא נתעשר. וישראל מברכ לו, אלא להשביח מקחו. והכא נמי לא נתכוין נכרי זה לא לאיים על זה שיקצור לו מספר לכהנותו. חבל – הפסד ועגמת נפש הוא. קולר – חבורה. לכרסם ביתר – כשבאה ביתר במצור. משנה על פי בת קול – שמעו קול צועקת: פלוני מת, ולא ראו אדם בצלמו. גמרא מאי קא משמע לן – רבה בר שמואל, דלביט הלל משיאין וניעבד כותיהו – סתם מתניתין נמי הכי אמרה, ונמילא הלכתא היא כסתם משנה. בית שמאי היא – ואין הלכה כאותו סתם. שראו לו דמות אדם – מתחלה כשצעק, בבואה דבבואה – על צל. למיתי יונתן שידא – שד היה. או בקי בון. ודלמא צרה הואי – שנשא אשה במקום אחר, ובאה לקלקלה, והלכה לה. בשעת הסכנה – שאדם מסוכן, כגון מי שהיה מושלך בבור. ואמר: "כל שומע קולו יכתוב גט לאשתו" – כותבין ונותנין, וסמכין עליה בכל דבריו שאומר: "אני הוא פלוני בן פלוני". והכא נמי כשעת הסכנה דמיא. שאם לא תאמין לזה – לא תמצא אחר, ותשב עגונה. משנה ונמיתי לו – אמרתי לו. וכן הדיבור שאמר. שכולן חלוקין עליו. משובשת בגייסות – שאינו יכול לילך אצלם ולהעיד זה ששמעתי. גמרא להביא את גיטה – ממדינת הים. ואף על פי שצריכים אנו למאמר פיה, שתאמר "בפני נכתב ונחתם", דאפילו אדם כשר הביאו צריך לומר כן. גשים שאמרו – חמש גשים דפריקין דלעיל (קחא). נאמנות להביא גיטה – בפרק שני דגישין (כבא).

משנה אמרו לו – לרבי עקיבא מעשה בבני לוי כו'. נמית להם – אמרה להם. ולא תהא כהנת – כלומר, וכי לא תהא בת ישראל, או כהנת מיוחדת, נאמנת כפונדקית זו גרועה? ובגמרא מפרש מאי גרועותא. אמר להם – רבי עקיבא. לבשתהא הפונדקית נאמנת – כלומר, לכשימצא דבר זה אמת שהאמינו את הפונדקית. שהרי לא עליה סמכו, אלא לפי תומה היסוד, והביאה להם מקלו ותרמילו. וספרים אחרים: לבשתהא כפונדקית נאמנת – כלומר, באותו ענין שהאמינו פונדקית דוי נמי שאר אשה נאמנת. שהרי פונדקית הוציאה להן, ועל הסימנים סמכו.

והא

קצת יבמות. פרק ששה עשר – האשה בתרא דף קכב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

פונדקית נכריה (אחת) היתה ומסיחה לפי תומה – ואם תאמר: מאי מיינו רבנן ראיא מן הפונדקית? דהא מסיחה לפי תומה היתה! ויש לומר: דלא היתה ממש מסיחה לפי תומה, דמה שהוציאה מקלו ותרמילו (מה) וזהו היתה יכולה לעשות כן לעדות. ורבי עקיבא אמר להם כי אין זה ראיא, דודאי אין לך מסיח לפי תומה גדול מזה, כיון דכי וחזיתיהו בבאי. כן משמע קצת בירושלמי, דקאמר: עשו אותה במסיחה לפי תומה, משמע שלא היתה ממש מסיחה לפי תומה אלא שמביאין ראיא דלא גרעה מעד אחר. אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה – פירש רבינו חננאל: דקימא לן בהאי תנא דלא בעי דרישה וחקירה.

הדרן עלך מסכת יבמות

גמרא מאי גרעותא דפונדקית? אמר רב כהנא: פונדקית נכריה היתה, ומסיחה לפי תומה היתה: "זה מקלו, וזה תרמילו, וזה קבר שקברתיו בו". וכן תני אבא בריה דרב מנימי בר תינאי: פונדקית נכריה היתה, ומסיחה לפי תומה היתה: "זה מקלו, וזה תרמילו, וזה קבר שקברתיו בו". והא "איה חברנו" קאמרי לה: כיון דחזיתיהו בכיא. אמרו לה: "איה חברנו"? אמרה להם: "מת וקברתיו"? תנו רבנן: מעשה באדם אחד שבא להעיד על האשה לפני רבי טרפון, אמר לו: בני, היאך אתה יודע בעדות אשה זו? אמר: אני והוא היינו הולכים בדרך, ונרדף אחרינו גיז, ונתלה בייחור של זית ופשוהו, והחזיר את הגיזים לאחוריו. אמרתי לו: אריה, יישר כחך! אמר לי: מנן אתה יודע שאריה שמי? כך קורין אותי בעירי: יוחנן ברבי יוחנן, אריה דמכפר שיחיא. לגיזים חלה וזמת, והשיא רבי טרפון את אשתו, ורבי טרפון לא בעי דרישה וחקירה? והתניא: מעשה באדם אחד שבא לפני רבי טרפון להעיד עדות אשה, אמר לו: בני, היאך אתה יודע עדות זו? אמר לו: אני והוא היינו הולכין בדרך, ונרדף אחרינו גיז, ונתלה בייחור תאנה ופשוהו, והחזיר את הגיזים לאחוריו. אמרתי לו: יישר כחך אריה! אמר לי: יפה כוננת לשמי, שקד קורין אותי בעירי: יוחנן בן יוחנן אריה דמכפר שיחיא. אמר לו: לא כך אמרת לי "יוחנן בן יוחנן דמכפר שיחיא אריה"? אמר לי: "לא, אלא כך אמרתי לך: יוחנן בן יוחנן אריה דמכפר שיחיא". ודקדק עליו שנים ושלשה פעמים, וכיון את דבריו, והשיא רבי טרפון את אשתו! תנאי היא, דתניא: אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה, דברי רבי עקיבא. רבי טרפון אומר: בודקין. וקמפלגי בדבר רבי חנינא, דאמר רבי חנינא: דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר: "משפט אחד יהיה לכם". ומה טעם אמרו דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה – שלא תנעול דלת בפני לוי. ובמאי קמפלגי? מר סבר: כיון דאיפא כתובה למשקל – בדיני ממונות דמי, ומר סבר: כיון דקא שרינן אשת איש לעלמא – בדיני נפשות דמי. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בנך".

הדרן עלך האשה בתרא וסליקא לה מסכת יבמות

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר אברהם מרדכי שי" שוי"ב

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מיי"ט סיון, בו כותב איך שזכה לראות את פני הקדש של כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נייע וגם לשמוע ממנו תורה. כיון שכפי מכתבו הי' זה בחג השבועות, ואף שכנראה ממכתבו אינו זוכר בבירור התורה ששמע, אבל הרי ידוע המובא בכמה מקומות והביא זאת רבינו הזקן בעל השו"ע והתניא לפסק הלכה בהלכות ת"ת שלו (פרק ב' סעיף יו"ד) וז"ל: לעתיד לבוא יזכירוהו כל לימוד ששכח מחמת אונסו כי' וגם עתה הנה זאת התורה היא העולה למעלה כו' השכחה באה מצד

המשך בעמוד הבא

גמרא

שנינו במשנה שחכמים טענו לרבי עקיבא, אם האמינו חכמים לפונדקית כל שכן שיש להאמין לעדות של כל אשה אחרת. שואלת הגמרא: מאי גריעותא דפונדקית – מהו החסרון בפונדקית שעדותה גרועה מכל אשה אחרת. משיבה הגמרא: אמר רב בנהא, פונדקית זו עובדת בובכים היתה שאינה בתורת עדות, ונאמנותה היא בכך שמסיחה לפי תומה היתה, שכן אמרה, זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתי בו.

הגמרא מסייעת לביאור זה מברייטא: וכן תני אמא בריה דרב מנימי בר תיא, פונדקית עובדת בובכים היתה, ומסיחה לפי תומה היתה שהרי אמרה זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתי בו, ולכך האמינו לה.

מקשה הגמרא: כיצד יתכן שהפונדקית הסיחה לפי תומה, והא' חברנו קאמרי לה – והרי בני לוי שאלוה תחילה 'איה חברנו', וכיון שהשיבה להם על שאלתם, אין זה נחשב 'מסיה לפי תומה'. מיישבת הגמרא: כיון דחיותניהו בנהא – כך היה המעשה, שמיד שראתה הפונדקית שהם שבים החלה לבכות, ואז אמרו לה 'איה חברנו', ואמרה להם מת וקברתינו. וכיון שפתחה היא תחילה בבכי, נחשבת 'מסיחה לפי תומה'.

הגמרא מביאה ברייתא ודנה בדבריה אם צריך דרישה וחקירה בעדות אשה: תנו רבנן בברייטא, מעשה באדם אחד שקם להעיד על האשה שמת בעלה לפני רבי טרפון, אמר לו רבי טרפון, כני, היאך יודע יודע בעדות אשה זו, כלומר, מה ראית ומנין לך שמת אותו אדם. אמר אותו עד לרבי טרפון, אני והוא – בעלה של האשה היינו הולכים בדרך יחדיו, ודרך אחרינו גיים – גודד של חיילים, להזיק לנו, ונתלה בעלה של האשה בייחור ו-ענף של זית, ופשחו – ותלשו מן העץ ועשה ממנו מקל להילחם עם החיילים, והחזיר את הנשים לאחוריו, אמרתי לו 'אריה יישר בך', כלומר, גיבור חיל אתה ויש לך לב אריה. אמר לי אותו פלוני, מנין אתה יודע שאריה שמי, אכן כך קורין אותי בעירי 'יוחנן ברי יוחנן, אריה דמכפר שייחא' וכלומר שלא היה שמו 'אריה', אלא שכן כינו אותו גם בעירו על שם גבורתו, ושמו היה יוחנן ברי יוחנן. וממעשה זה נודע לי מה שמו ושם עירו. לאחר ימים חלה אותו האיש ומת, ועל כן אני מעיד שמת יוחנן בן רבי יוחנן. ועל פי עדות זו השיא רבי טרפון את אשתו.

מקשה הגמרא: וכי סובר רבי טרפון דלא בעי דרישה וחקירה בעדות אשה, ומשום כך התיר אשה זו בלא לבדוק אם העד מכיון דבריו, ובלא לחקור באיזה יום ובאיזה שעה ראהו. והתניא בברייטא אחרת, מעשה באדם אחד שקם לפני רבי טרפון להעיד עדות לאשה שמת בעלה, אמר לו רבי טרפון, כני, היאך אתה יודע עדות זו – מה ראית ומנין לך שמת, אמר לו אותו העד אני והוא – בעלה של האשה, היינו הולכים בדרך יחדיו, ודרך אחרינו גיים, ונתלה הבעל

ביחור של עץ תאנה, ופשחו – ותלשו כדי להילחם בגיים, והחזיר את הנשים לאחוריו, אמרתי לו 'ישר בך אריה', אמר לי אותו פלוני, יפה כוונת לשמי שאכן כך קורין אותי בעירי 'יוחנן בן יוחנן, אריה דמכפר שייחא' וממעשה זה נודע לי שמו ושם עירו. לאחר ימים חלה בעלה של האשה ומת, ועל כן אני מעיד שאשתו מותרת להינשא. אמר לו רבי טרפון, וכי לא כך אמרתי לי, ששמו של המת הוא יוחנן בן יוחנן דמכפר שייחא אריה, כלומר ש'אריה' הוא השם של הכפר ולא כינויו של האיש. אמר ליה העד, לא כך אמרתי, אלא כך אמרתי לך, יוחנן בן יוחנן שכינויו אריה דמכפר שייחא. וכן דנרק עליו בדרישה וחקירה שנים ושלשה פעמים, וכיון העד את דבריו. והשיא רבי טרפון את אשתו על פי עדות זו. הרי שהצריך רבי טרפון דרישה וחקירה בעדות אשה, ולא כפי שנתבאר בברייטא הראשונה.

מתרצת הגמרא: תנאי היא – נידון זה אם צריך דרישה וחקירה בעדות אשה נחלקו בו תנאים. דתניא בברייטא, אין בודקין עדי נשים – עדים המעידים לאשה שמת בעלה בדרשה וחקירה, דרבי רבי עקיבא. רבי טרפון אמר, בודקין בדרישה וחקירה. וכיון שמצינו שנחלקו תנאים אם עדות אשה טעונה דרישה וחקירה יש לומר שאף שתי הברייטות דלעיל נחלקו מהי דעת רבי טרפון בזה. הגמרא מבארת את המחלוקת: וקמיפלגי – ותנאים אלו נחלקו בדרבי חנינא, דאמר רבי חנינא, דבר תורה – מדאורייתא אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות שוים בדין זה, שעדים נאמנים על כך רק בדרשה וחקירה, שנאמר (ויקרא כד כב) 'משפט אחד יהיה לכם', הרי שהשווה הכתוב דיני ממונות לדיני נפשות, וכשם שצריך בדיני נפשות דרישה וחקירה אף בדיני ממונות צריך. ומה שעם אמרו חכמים שדיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, שאם נצריך דרישה וחקירה בעדות על דיני ממונות, ימנעו האנשים מלהלוות שיחששו שמא יכפור הלוה בהלוואה, וכאשר המלוה יביא עדים ובית דין יחקרו אותם, יתכן שיטענו בפרטים ויכחישו זה את זה ותתבטל עדותם. ולפיכך הקילו חכמים וביטלו את הדרישה וחקירה בדיני ממונות. ומעתה בנאי קמיפלגי – במה נחלקו רבי עקיבא ורבי טרפון בעדות אשה. מר – רבי עקיבא סבר, כיון דאיבא בתובה למשקל – כיון שישנו ממון של בתובה שתיטול האשה על פי עדות זו, בעדות של דיני ממונות דמי (ונחשבת) שתיקנו בזה חכמים לפטור מדרישה וחקירה. ומר – רבי טרפון סבר, כיון דקא שרינן אשת איש לעלמא – כיון שעל פי עדות זו אנו מתירים אשה שהיא בחזקת 'אשת איש' להינשא, בעדות של דיני נפשות דמי שצריכה דרישה וחקירה. הגמרא מסיימת את המסכת בדברי אגדה: אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר (ישעיה נד ג) 'וכל בניך למודי ח' ורב שלום בנך'.

הדרן עלך האשה בתרא וסליקא לה מסכת יבמות

המשך מהעמוד הקודם

הקליפה ואינה מגעת לינק אלא עד הכסא כו'. שמזה מובן שלמעלה בתורתו לא שלטה השכחה כלל וכלל.

בבקשתו הנה כשאחי על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגמ' זי"ע, אקרא את הפ"ג שלו. ויהי"ר מהשי"ת שיוכל לבשר טוב בכל העינים שאודותם כתב בהפ"ג.

מוסג"פ קטע משיחת ש"ק מברכים סיון, אשר באמת תוכנו כל השנה זמנו הוא, מאחר שנתנית התורה ובמילא גם קבלת התורה היא בכל יום, וכנוסח הברכה נותן התורה לשון הווה. ומהראוי לפרסם תוכנו בחוגים היותר רחבים באופן המתאים.

בברכה.

כתובות. פרק ראשון – בתולה נשאת דף ב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רא רש"י תוספות

משנה בתולה נשאת ליום הרביעי – תקנת חכמים היא שתנשא ברביעי בשבת, כדמפרש טעמא. **שפעמים בשבת** – אבתולה קאי. **בשני ובחמישי** – אחת מעשר תקנות שתקן עזרא. בבבא קמא בפרק 'מרובה' (פבא) מפרש לכולהו. ולכן תקנו שתנשא ברביעי, שאם היה לו טענת בתולים – ישיבים לבית דין בעוד כעסו עליו. ואם יש שהות ביתנים – יש לחשוף שמא יתפייס ותתקדד דעתו, ויקיימנה. ושמא היא זינתה בתתיו, ונאסרה עליו, כדלפינן (סוטה כחא) מ'ונסתרה והיא נטמא', ומתוך שיבא לבית דין – יתברר הדבר כשיצא הקול, שמא יבואו עדים. ובגמרא פריך: ותינשא באחד בשבת. **גמרא** לפי ששנינו כו' – לקמן מוקשי עלה. הניע זמן ולא נישאו – לקמן בפרק 'אף על פי'

נשאת ליום הרביעי, ואִלמְנָה ליום החמישי. שְפַעְמַיִם בְּשַׁבַּת בְּתִי דִינִין יוֹשְׁבִין בְּעֵינֵיהֶן: בָּיִם הַשְּׁנִי וּבָיִם הַחֲמִישִׁי, שְׁאֵם הָיָה לוֹ מַעֲנַת בְּתוּלִים הָיָה מְשֻׁכִּים לְבֵית דִּין. גַּמְרָא אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ בְּתוּלָה נִשְׂאֵת לְיוֹם הָרְבִיעִי – לְפִי שְׁשֻׁנֵּינוּ: הַנִּיעַ זְמַן וְלֹא נִישְׂאוּ – אוֹכְלוֹת מִשְׁלֹ, וְאוֹכְלוֹת בְּתֵרוּמָה. יָכוֹל הַנִּיעַ זְמַן בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת יְהֵא מַעֲלָה לָהּ מְזוּנוֹת – לְכָךְ שְׁנִינוּ: בְּתוּלָה נִשְׂאֵת לְיוֹם הָרְבִיעִי. אָמַר רַב יוֹסֵף: מְרִיחַ דְּאֶבְרָהָם! תְּלִי תִנְיָא בְּדִלָא תִנְיָא. הִי תִנְיָא וְהִי לֹא תִנְיָא? הָא תִנְיָא וְהָא תִנְיָא! אֵלָּא: תְּלִי תִנְיָא דְּמִפְּרִשׁ מַעֲמָא, בְּתִנְיָא דְּלֹא מִפְּרִשׁ מַעֲמָא! אֵלָּא, אִי אִיתְמַר הָכִי אִיתְמַר, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ בְּתוּלָה נִשְׂאֵת לְיוֹם הָרְבִיעִי – שְׁאֵם הָיָה לוֹ מַעֲנַת בְּתוּלִים הָיָה מְשֻׁכִּים לְבֵית דִּין. גַּמְרָא אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ בְּתוּלָה נִשְׂאֵת לְיוֹם הָרְבִיעִי – שְׁאֵם הָיָה לוֹ מַעֲנַת בְּתוּלִים הָיָה מְשֻׁכִּים לְבֵית דִּין? שְׁקִדוֹ חֲכָמִים עַל תְּקֵנָת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, שִׁיחָא מוֹרֵחַ בְּסַעֲוֵדָה שְׁלִישָׁה יָמִים: אֶחָד בְּשַׁבַּת וְשְׁנֵי בְּשַׁבַּת וְשְׁלִישִׁי בְּשַׁבַּת, וּבְרַבִּיעִי בּוֹנֶסָה. וְעַכְשָׁיו שְׁשֻׁנֵּינוּ "שְׁקִדוֹ", אוֹתָהּ שְׁשֻׁנֵּינוּ הַנִּיעַ זְמַן וְלֹא נִישְׂאוּ אוֹכְלוֹת מִשְׁלֹ וְאוֹכְלוֹת בְּתֵרוּמָה, הַנִּיעַ זְמַן בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת, מִתּוֹךְ שְׁאִינוּ יָכוֹל לְכַנּוֹס – אִינוּ מַעֲלָה לָהּ מְזוּנוֹת. לְפִיכָךְ, חֵלָה הוּא, אוֹ שְׁחֵלְתָהּ הִיא, אוֹ שְׁפִירְסָה נָדָה – אִינוּ מַעֲלָה לָהּ מְזוּנוֹת. וְאִיכָא דְּבַעֲי לָהּ מִיבְעָיָא: חֵלָה הוּא מַהוּ? הֵתֵם מַעֲמָא מְאִי – מִשּׁוּם דְּאָנִים, וְהָכָא נָמִי – הָא אָנִים. אוֹ דְּלִמָּא: הֵתֵם אָנִים בְּתַקְנָתָא דְּתַקִּינוּ לִיה רַבְּנָן, הָכָא – לֹא. וְאִם תִּמְצִי לִזְמַר חֵלָה הוּא מַעֲלָה לָהּ מְזוּנוֹת, חֵלְתָהּ הִיא מַהוּ? מִצִּי אָמַר לָהּ: אָנָּה הָא קְאִימָנָא, אוֹ דְּלִמָּא, מִצִּיא אָמְרָה לִיה "נִסְתַּחֲפָה שְׁדִּירוֹ"? וְאִם תִּמְצִי לִזְמַר אָמְרָה לִיה "נִסְתַּחֲפָה שְׁדִּירוֹ", פִּירְסָה נָדָה מַהוּ? בְּשַׁעֲת וּסְתָתָה – לֹא תִיבְעִי לָךְ, דִּלָּא

בתולה הא דלא קתני "הבתולה" כדחני "האשה נקנית", "היבמה נקנית" (קדושין ב,א) — משום דהתם אקרא קאי "כי יקח איש אשה" (דברים כב) — האשה הכתובה, וכן היבמה, אבל הכא — לא קאי אקרא. והא דלא תנן בפרק קמא דקדושין (יד,ב) "העבד עבד" אף על פי דכתיב בקרא (שמות כא) "כי תקנה עבד עברי" — משום דאם כן היה ליה למתני "העבד העברי", שאינו דבוק, ואין דרך התלמוד לדבר כן. ומיהו, גבי איש ואשה רגילים בכל מקום לשנות בה"א אף על גב דלא קאי אקרא כמו "האשה שהלכה" (ביבמות קד,ב) "האשה שנתארמלה" (כתובות טו,ב) "האיש מדיד את בנו בניזיר" (נזיר כח,ב). **נשאת** הא דלא קתני "נשאת" את הבתולה" כמו "האיש מקדש" (קדושין מא,א) — לפי שעתה מקדש יותר. ועוד: דאי תנא הכי הוה אמנא אפילו בעל כרחו, כדמשני (שם ב,ב) גבי הא דפריך וליתני "האיש קונה", ועוד, דהתם אקרא קאי כי יקח איש אשה. **ליום הרביעי** — ולא בליל חמישי, כדאמר בפרק בתרא דנדה (סו,ב) דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא. כל שכן אם יעשה נשואין בליל חמישי, דאיכא למיחש שיטוד נשואין וכתובה ולא יבעול. **שאם** היה לו טענת רבי — ואם תאמר: הא תינח אשת כהן או פחותה מבת שלש דליכא אלא חד ספקיא. כדאמרין בגמרא (כתובות טא,א) אבל בשאר נשים, דאיכא ספק ספקא — אמאי תנשא ליום רביעי? ואומר רבינו תם: דלא פלוג רבנן בתקנתא. ומשום אשת כהן ופחותה משלש תקנו בכל הנשים שנישאו ביום רביעי. ובקונטרס פירש: שמתוך כך יתברר הדבר ויבואו עדים שזינתה ברצון. וקשה לפירושו, דאמרין בגמרא (שם,ב) אמר אביי אף אן נמי תנינא, דהאומר פתח פתח מצאתי נאמן לאוסרה עליו: בתולה נשאת כו', מאי לאו דקטעין פתח פתח? והשתא דיכי מייתי ראיא לפירוש הקונטרס? והא אף על גב דאנו לא יצא הקול ויבואו עדים ויתברר הדבר? ויש לומר: דלא מייתי אביי ראיא לרבי אלעזר אלא שהוא בקי ומכיר אם הוא פתח פתח, דאם אינו בקי — לא יצא הקול, ולא יבא לידו ביורר, כי יאמרו שהוא טעה וסבור שמצא פתח פתח ואינו כן, ולא יחשו לדבריו. ועוד יש לומר: דגם לפירוש הקונטרס לא היו מתקנים שתהא ניסת ליום רביעי משום שמא יתברר על ידי עדים, אבל כיון דבאשת כהן ובפחותה מבת שלש, דנאמן לאוסרה עליו, תקנו שתהא ניסת ברביעי — גם בשאר נשים תקנו, משום שמתוך כך יצא הקול ויתברר הדבר על ידי עדים. והשתא מייתי אביי שפיר ממתניתין דבאשת כהן ובפחותה מבת שלש נאמן לאוסרה עליו. ותימא: דהכא משמע דמשום חששא דזנות תקנו שתהא ניסת ברביעי, ובפרק שני דגיטין (זא,א) איכא מאן דאמר דתקנו זמן גטין משום פריה, אבל משום שמא יחפה על בת אחותה לא חיישין, משום דזנות לא שכיח? ויש לומר: דהתם קאמר

פשיט

זנות דאית ליה מיתה, דהיינו בהתראה ובעדים, לא שכיח. אי נמי הכא שלא תשב עמו באיסור כל ימיו — חשו אפילו לזנות, אף על גב דלא שכיח. **מפני** מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי לפי ששנינו כו' — אין שואל הטעם למה נשאת ברביעי, דאם כן לא הוה משני מידי. אלא הכי פירושו: "מפני מה אמרו" כלומר, מאי נפקא מינה שתיקנו שנשאת ברביעי? ומשני: נפקא מינה לענין מזונות ותרומה. ורב יוסף קא מתמה' "מריה דאבררם", דהא נפקותא מפרשה בהדיא "שאם היה לו טענת בתולים", והוא מניח נפקותא זו דמפרשת ותופס נפקותא אחרינא. **אלא** אי אתמר הכי אתמר אמר רב יהודה אמר שמואל — ולא גרסינן רב יוסף, דהא רב יוסף נפיה קאמר: אלא אי איתמר. **מפני** מה אמרו כו' — בניחותא גרסינן לה, ולא בא להקשות אלא "ותנשא באחד בשבת". ו**ותנשא** באחד בשבת — לא בעי לשנוי דנשאת ברביעי כדי שתבעל בחמישי משום ברכה שנאמרה בו לדגים, כדאמרין לקמן (הא,א) ועוד: למה לי טעם דשקדו? תיפוק ליה משום ברכה ואומר רבינו יצחק: דעם דברכה אינה אלא עצה טובה, ולא מקרי עבירה. אבל משום שקדו — מקרי עבירה. וכן משמע לקמן דאמר טעמא משום ברכה. אבל משום איקרוי דעתא — לא חיישין, ומאי נפקא מינה? אלא ודאי דמשום ברכה לא מקרי עבירה. **מציא**

מציא אמרה ליה נסתתפה שדוה — ואינו יכול לטעון: דאדרבה מזה גרם. דכיון דלא מפקדא אפריה ורביה לא מענישא, כדאמרין ב"קא על יבמות" (יבמות סד, ב) ועוד: דהאשה היא שדה של הבעל, ואין הבעל שדה שלה. **לפיכך** חלה הוא אינו מעלה לה מנות — קשה לרבינו יצחק: דאמר ב"החולץ" (יבמות מא, ב) עמד ברין וברח — נזונת משל יבם, ומפרש בירושלמי: ברח — הוא הדין

דלא מציא אמה ליה "נסתתפה שדוה". **כי תיפעי לך - שלא בשעת ווסתה מאי? פון דלא בשעת ווסתה הויא - מציא אמה ליה** "נסתתפה שדוה", או דלמא, פון דאיפא נשי דקא משיגיא ווסתיה, בשעת ווסתה דמי? פשיט רב אחאי: הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה. "לא נשאו" לא קתני, אלא "לא נישאו", הכי דמי, אי דקא מעפבן אינהו - אפאי אוכלות משלו ואוכלות בתרומה? אלא לאו דאיתנים כי האי גוונא, וקתני: אוכלות משלו ואוכלות בתרומה! אמר רב אשי: לעולם אימא לך: כל אונסא לא אכלה, ודקא מעפבי אינהו, ובדין הוא דאיפעי ליה למיתני "לא נשאו", ואידי דתנא רישא בדידה תנא גמי סיפא בדידה. אמר רבא: ולענין גיטין אינו פן. אלמא קסבר רבא: אין אונס בגיטין. מנא ליה לרבא הא? אילימא מהא דתנן: "הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש", ומת בתוך שנים עשר חדש, אינו גט. מת - הוא דאינו גט, הלא חלה - הרי זה גט. ודלמא לעולם אימא לך: חלה גמי אינו גט, והיא גופא קא משימעי לן: דאין גט לאחר מיתה? אין גט לאחר מיתה - הא תנא ליה רישא: "הרי זה גיטך אם מתי" "הרי זה גיטך מחולי זה" "הרי זה גיטך לאחר מיתה" - לא אמר כלום. דלמא לאפוקי מדרבנותינו? דתניא: ורבנותינו התירוה להנשא, ואמרין: מאן רבנותינו? אמר רב יהודה אמר שמואל: בי דינא דשרי משהא. ככרי לה פרבי יוסי, דאמר: זמנו של שטר מוכיח עליו. ואלא מסיפא: "מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש" ומת בתוך שנים עשר חדש - הרי זה גט. מת - והוא הדין לחלה. דלמא מת דוקא, דלא ניקחא ליה דתפול קמי יבם! אלא מהא: דתהוא דאמר להו "אי לא אחינא מיפן ועד תלתי יומין ליתוי גיטא", אתא בסוף תלתי יומין ופסקיה ככרא, אמר להו: "הו דאתאי, הו דאתאי!" אמר שמואל: לאו שמייה מתיא. ודלמא אונסא דשכיח שאני, דכיון דאיפעי ליה לאתניי ולא אתני - איהו דאפסיד אנפשיה! אלא רבא סברא דנפשיה קאמר, משום צנועות ומשום פרוצות; משום צנועות, דאי אמת לא לחוי גט -

זימנן

מיתה. ובפרק קמא דגיטין (שם ד"ה "לא") פירשנו. **דלמא** לאפוקי מדרבנותינו — אבל מהדיא דרישא לא שמעינן לאפוקי מדרבנותינו, דאיכא לאוקמה בשאין כתוב זמן בשטר. והא דאמרין (בגיטין פא, ב) שלשה גיטין פסולין חוד מעיניה שאין בו זמן — הא אמרין אם נשאת הולד כשר, ומשום דאין גט לאחר מיתה קתני הכא לא אמר כלום, אפילו נשאת. אי נמי בשכתוב בו שבוע או שנה או חדש, דאמר בפרק שני דגיטין (ז, ב) דכשר ואין זמנו מוכיח עליו. אי נמי במאחר. **דלמא** מת דוקא דלא ניקחא ליה דתפול קמי יבם — ואם תאמר: בפרק "מי שאחר" (גיטין עג, א) דאמרין: אכלו ארי אין לנו. פירוש: אין לנו שיהא גט. ואמאי לא הוי גט? הא לא ניקחא ליה דתפול קמי יבם? ויש לומר: דבאונס דלא שכיח כלל לא אסיק אדעתיה שריצה שיהא גט.

פשיט רב אחאי — דך בעיא ממתיניתן, דקתני: לא נישאו, ולא קתני לא נשאו, דלשתמע שהבעלים מעבכים. **אלא לא נישאו** — הן לבעלים, חלה העכבה בנשים. ואידי דתנא רישא בדידה — נותנין לבתולה שנים עשר חדש, ולא למנה שלשים יום. ולענין גיטין אינו כן — אלפיכך קא, דאשמעינן שעכבת האונס פוטרת מן המנות — לענין גיטין אין טענת אונס מועלת, אם נתן גט לאשתו על מנת אם לא אבא עד זמן פלוני יתא גט, ונאנס ולא בא — הרי זה גט, ואינו יכול לומר אונס הדיתה. **אלמא קסבר אין אונס בנשין** — אין טענת אונס בגיטין. ולקמיה מפרש טעמא. **אינו גט** — ואם אין לה בנים זקוקה ליבם. **מת הוא דאינו גט** — דהא לא שריא גיטא עד שנים עשר חדש, והוא מת בתוך הזמן, ומאן קא מגרש לה מהשתא? אין המתיים מגרשים. **מת הוא דאינו גט** — משום דאין גט לאחר מיתה. אבל משום אונס אחרינא — לא מפקע גיטא. אלמא: אין אונס בגיטין. דאי סלקא דעתך חלה גמי אינו גט — ניתני חלה וכל שכן מת, שאין אונס גדול מזה. **היא גופא קמשמע לן** — כלומר: האי דתנא מת לאו לדיוקא דילה תניה, למידק: הא חלה — הרי זה גט; אלא לאשמעינן דהא גופא, דאין גט לאחר מיתה, ואפילו בלא תנאי. כגון, האומר לאשתו: הרי זה גיטך לאחר מותי — אינו גט לפוטרה מן היבם. זה גיטך אם מתי — שכיב מרע שכתב גט לאשתו באחד מן הלשונות הללה. זה גיטך אם מתי, או זה גיטך מחולי זה — משיפסוק חולי זה (מעלי) משמע, והוא מת מאתו חולי — לא אמר כלום, שדרי משפסא אינו בחיים ואינו יכול לגרש. **דלמא** — הא דאצטריך סיפא אם לא באתי וכו' — לאפוקי מדרבנותינו איצטריך, דפליגי עלה, ואמרין דאין גט לאחר מיתה, הוא דכיון דכתוב בגט זמן תביבתו — הוא מוכיח שכך אמר לה: אם לא באתי לארתו זמן — שנים גט למפרע מהיום, דאי לא משוה גיטא עד שנים עשר חדש, למח כתב יום תביבתו הגט בתוכו? לכתוב: אם לא באתי לראש חדש פלוני יתא גט. התירוה לינשא — בלא חליצה, להחיא ד"אם לא באתי", זמנו של שטר מוכיח עליו — לא לחנם נכתב זמנו לתוכו, אם לא להודיע שמיום הכתיבה והמסירה הוא מגרשה אם לא יבא לארתו זמן. הלכך, קא על גב דלא כתב זה גיטך מהיום אם לא באתי כו' — כמאן דכתב "מהיום" דמי. ובבבא בתרא (קלוא, א) אמר רבי יוסי, דתנן: הכותב נכסיו לבנו צריך שיכתוב "מהיום" ולאחר מיתה, ואם לא כתב "מהיום" — אינה מתנה. רבי יוסי אומר: אינו צריך. **ואלא מסיפא** — גמר רבא דאין אונס בגיטין. **הרי זה גט** — ואם על גב דאין אונס גדול ממיתה. אלמא: אין אונס בגיטין, והוא הדין לחלה. **דלמא מת דוקא** — דכל עצמו שכתב לה גט מחמת כן כתב לה, שאם ימות ויהיה זה למפרע, שלא תזיקק ליבם. ובהאי אונסא לא ניקחא ליה למיבטל גיטא. אבל באונס אחרינא, דניחא ליה לבטולי גיטא ביה — אימא לך: יש אונס בגיטין. ופסקיה מברא — הנדר הפסיק. שהיתה המעבורת מצד העיר, ולא יכול לעבור. **הו דאתאי** — שבאתי. **לא שמייה מתיא** — והוי גיטא. ואם רצתה — תינשא לאתו, וגם לבחונה נפסלת מהיום.

זימנן

59 שאין גט לאחר מיתה, שהרי התנה שיחול הגט לאחר שנים עשר
60 חודש, ובאותה שעה כבר מת ואין המת יכול לגרש, הָא – אבל אם
61 אירע לו אונס אחר, כגון שְׁחָלָה, ומחמת כן לא בא באותם שנים
62 עשר חודש, הָרִי זֶה גַּם, כיון שהוא חי ויכול לגרש, והתקיים התנאי
63 שלא בא. ומוכח שאף שקיים התנאי היה שלא מרצונו, אלא
64 מחמת אונס חוליו לא בא והתקיים התנאי, מכל מקום הגט חל,
65 והיינו כיון שאין אונס בגיטין, וכדברי רבא.
66 מנסה הגמרא לדחות את הדיוק מהמשנה: וְדָלֵם לְעוֹלָם אִמָּא לָךְ
67 – שמה נאמר שבאמת אם חָלָה נָפִי אִינוּ גַּם, וכמו במת, והטעם
68 בשניהם הוא מחמת שיש טענת אונס בגט, וכיון שרק מחמת אונס
69 התקיים התנאי, לא חל הגט, ומה שנקט התנא אונס של מיתה ולא
70 אונס של חולי, הִיא נִיפָא קָא מְשַׁמֵּן לָן – דבר זה עצמו רצה התנא
71 להשמיענו, דָּאִין גַּם חָל לְאַחַר מִיתָה, ואף שבנידון של המשנה אין
72 צורך בטעם זה, שהרי אף אם היה גט יכול לחול לאחר מיתה לא
73 היתה מתגרשת, שהרי נאנס בקיום התנאי ויש טענת אונס בגט
74 ולכן אף אם חלה אין הגט חל, מכל מקום יש לנו ללמוד מטעם
75 זה שאף אם נתן לה גט ללא תנאי, אלא אמר שיחול הגט לאחר
76 מיתתו, אינה מגורשת, כיון שאין גט חל לאחר מיתה.
77 הגמרא תמדה על דחייה זו, וכי יתכן שבא התנא בגיטין להשמיענו
78 רק דין זה, שֶׁאִין גַּם לְאַחַר מִיתָה, הָא תָּנָא לִיה רִישָׁא – הרי כבר
79 שנה לנו זאת התנא במשנה הקודמת למשנה זו (עב). לגבי שכיב
80 שנה שכתב גט לאשתו, ואמר לה 'הָרִי זֶה יִגְיִיף אֶם מָתָּה', או שאמר
81 'הָרִי זֶה יִגְיִיף מְחֻלִּי זֶה', או 'הָרִי זֶה יִגְיִיף לְאַחַר מִיתָה', הדין הוא
82 שֶׁלֹא אָמַר בְּלוֹם ואינה מגורשת. כיון שכונתו שיחול הגט לאחר
83 מותו, ואין גט לאחר מיתה, ואם כן לא יתכן שבא התנא
84 להשמיענו זאת פעם נוספת במשנה של 'אם לא באתי מכאן ועד
85 שנים עשר חודש'. וכיון שכן, יש לחזור ולדיוק מהמשנה כדברי
86 רבא, וכמו שדייקנו בתחילה, שנקטה המשנה דווקא אופן שמת,
87 כיון שהטעם הוא מחמת שאין גט לאחר מיתה, וכדי שנדייק
88 מהמשנה דין נוסף, שאם סיבת האונס לא היתה מחמת מיתה אלא
89 מחמת חולי, ולכן לא בא, חל הגט, כיון שאין טענת אונס מועילה
90 בגיטין.
91 הגמרא דוחה את הדיוק מהמשנה באופן אחר: לעולם אפשר
92 לומר שהטעם שאין הגט חל הוא משום שיש טענת אונס בגיטין,
93 ולכן אף אם נמנע מלבוא מחמת חולי אין הגט חל, והטעם שנקטה
94 המשנה דווקא אופן שמת הוא כדי להשמיענו גם שאין גט לאחר
95 מיתה, ואף שכבר אמרה זאת במשנה הקודמת, דְּלָמָא – שמה
96 הוצרכה לחזור ולהשמיע זאת כדי לְאַפְסֵי מִדְּרִבּוֹתֵינוּ – למעט
97 משיטת 'רבותינו' שבברייתא החולקים על משנה זו, שהמשנה
98 סוברת שכיון שמת אין הגט חל ודינה כאלמנה, ואם מת בעלה
99 בלא בנים צריכה יבום או חליצה, ואילו רבותינו חולקים, כְּדִתְנִינָא
100 בברייתא על משנה זו, וְרִבּוֹתֵינוּ הִתִּירוּהָ לְהִנָּשֵׂא, והיינו ללא יבום
101 או חליצה, משום שהגט חל וגרשה היא.
102 ומבאר הגמרא מי הם 'רבותינו' ומה טעמם: וְאִמְרִינָן בגמרא שם,
103 מָאֵן – מי הם 'רבותינו' אלו, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, אלו הם
104 'בִּי דִינָא דְשָׁרִי מִשְׁחָא' – בית דין שהתירו שמן, והם רבי יהודה
105 נשיאה (נבדו של רבינו הקדוש) ובית דינו, שמתחילה גזרו חכמים
106 איסור על שמן של גויים, והם התירוהו (ע"ז לו), וטעמם לענין גט,
107 משום דְּכִבְרִי לָהּ כְּרִבִּי יוֹסֵף, דְּאָמַר (ב"ב קלז) לגבי אדם הכותב את
108 נכסיו במתנה לבניו אך רצונו שהפירות יהיו שלו כל ימי חייו,
109 ורוצה להקנות להם את גוף הנכסים מהיום ואת הפירות לאחר
110 מיתתו, שאין צריך לכתוב בפירוש בשטר שנותן להם 'מהיום
111 ולאחר מיתה', כלומר, גוף מהיום ופירות לאחר מיתה, אלא אף
112 אם יכתוב סתם שנותן להם את נכסיו 'לאחר מותו' השטר קיים
113 וקנו את גוף הנכסים מהיום, ואין אומרים שכוונתו להקנות להם
114 את נכסיו רק לאחר מיתה, ואז אין השטר יכול לחול כיון שאין
115 שטר לאחר מיתה, מפני שזָמַן שֶׁל שְׁטָר מוֹכִיחַ עָלָיו – הזמן שנכתב
116 בשטר, שהוא יום כתיבתו, מוכיח שאין כוונתו שיחול לאחר
117 מיתה, שאם כן, לא היה לו לכתוב בשטר את זמן הכתיבה אלא

1 דְּלֹא מְצִיא אִמָּרָה לִיה נִתְתַּחֲפָה שְׂדָה – שאינה יכולה לטעון כנגדו
2 'מזלך גרם' שנטמאתי, שהרי הוא זמן הקבוע לראייתה ואין זה
3 מחמת מזלו.
4 מסימת הגמרא את ביאור הספק: אלא כִּי תִבְעִי לָךְ – זאת יש לך
5 להסתפק, כשפירסה נדה שְׁלֹא בִשְׁעַת וּפְתָה, מָאֵה, האם כִּיֵּן דְּלֹא
6 בִשְׁעַת וּפְתָה הָיָה, מְצִיא אִמָּרָה לִיה – יכולה לטעון שִׁנְתַּחֲפָה
7 שְׂדָה, כלומר, מזלך גרם לך חייב במזונותיה, או דְּלָמָא, כִּיֵּן
8 דְּאִמָּא נָשִׁי דְּלָמָא מְשַׁנְיָא וּפְתִיחָה – כיון שיש נשים שזמן ווסתן
9 משתנה, אף זו ששינתה ווסתה בִשְׁעַת וּפְתָה דְּמִי, כלומר, דבר
10 מצוי הוא, ואינה יכולה לטעון שמזלו של הבעל הוא שגרם לכך,
11 ואינו חייב במזונותיה.
12 פושטת הגמרא: פְּשִׁיט רַב אַחָא, הרי שנינו במשנה (נז) 'הַיֵּעַ זָמַן
13 וְלֹא נִישָׂא, אוֹכְלוֹת מִשְׁלִי, ואוֹכְלוֹת בְּתִרְמוֹהָ, ויש לדייק, שלשון
14 'לֹא נִישָׂא' לֹא קָתְנִי – לא כתבה המשנה שלא נִישָׂא הבעלים את
15 הנשים, והם הגורמים את העיכוב, אֲלָא כתבה לשון 'לֹא נִישָׂא',
16 כלומר שלא אירע מעשה נישואין, ולשון זו יכולה להתפרש גם
17 שהנשים הן שעכבו את הנישואין, ומכל מקום חייבים במזונותיהן,
18 וְהִכִּי דְּמִי – באיזה אופן יתכן שאף שהאשה היא המעכבת, בעלה
19 חייב במזונותיה, או דְּקָא מְעַכְבָּן אִינְהוּ – אם האשה עיכבה
20 מרצונה, אֲמַאי אוֹכְלוֹת מִשְׁלִי ואוֹכְלוֹת בְּתִרְמוֹהָ, הרי בזה אין
21 סברא לחייבו במזונות. אֲלָא – ודאי מדובר באופן דְּאִתְּנִים כִּי
22 הָאִי נְיוּנָא – שהאשה עיכבה מחמת אונס, וכעין האופן לדעיל,
23 שחלתה, ועל זה קָתְנִי 'אוֹכְלוֹת מִשְׁלִי ואוֹכְלוֹת בְּתִרְמוֹהָ', ומוכח
24 שאם עיכבה את הנישואין מחמת אונס, יש לה מזונות, וכל שכן
25 אם חלה הבעל.
26 מביאה הגמרא את דעת החולק: אָמַר רַב אִשִּׁי, לְעוֹלָם אִמָּא לָךְ –
27 באמת יש לומר דְּכָל אוֹנֵסָא לֹא אִמָּלָה – שבכל אונס, בין הבא
28 מחמתו ובין הבא מחמתה, אין לה מזונות, ומה ששנינו במשנה 'לא
29 נישא', הכוונה לאופן דְּקָא מְעַכְבָּן אִינְהוּ – שהבעל הוא שעכב
30 את הנישואין, וְכִיֵּן הוּא דְּאִבְעִי לִיה לִמְתָּנִי 'לֹא נִישָׂא' – ואכן היה
31 ראוי לתנא לנסות לשון 'לא נישא', שמשמעותה שהבעלים הם
32 המעכבים, וְאִיִּדִּי דְּתָנָא רִישָׁא בְּדִידְהִי – אלא אגב ששנה התנא
33 ברישא של המשנה 'ונתנין לבתולה שנים עשר חודש' שהיא
34 הלכה המתנייחסת לאשה, לפיכך תָּנָא גַּם סִיפָא בְּדִידְהִי – גם
35 בסיפא שנה התנא לשון זו, היכולה להתייחס גם לאשה.

***

37 התבאר בגמרא שרב יוסף למד מדברי שמואל שאף שכשהגיע
38 הזמן חייב הבעל במזונות אשתו המאורסת אף שלא נשאה, מכל
39 מקום אם לא נשאה מחמת אונס, פטור. על פי דברים אלו מברר
40 רבא את דין 'אונס בגיטין', כגון, אדם שנתן גט לאשתו, ותלה את
41 חלות הגט בתנאי מסוים, ונתקיים התנאי באונס, האם נחשב זה
42 לקיום תנאי או לא. אָמַר רַבָּא, אף שעכוב נישואין באונס אינו
43 מחייב את הבעל במזונות, מכל מקום וְלַעֲנִין יִגְיִיף אִינוּ בֶּן – אין
44 טענת אונס מועילה, שאם נתן גט לאשתו והתנה שיחול רק 'אם
45 לא אבוא עד זמן פלוני', ונאנס ולא בא, הרי זה גט ואינו יכול
46 לטעון אונס הייתי. מסיקה הגמרא מדבריה: אֲלָמָּה קָסָכֵר רַבָּא, יוכל
47 אִנְיֵם בְּגִיטִין, כלומר, אין טענת אונס מועילה לבטל את הגט, אף
48 שנתקיים התנאי, משום שנתקיים באונס. ובסמוך תבאר הגמרא
49 את טעמו.
50 הגמרא מבררת מה המקור לדברי רבא. שואלת הגמרא: מָאֵה לִיה
51 לְרַבָּא הָא – מנין לו לרבא דין זה שאין טענת אונס מועילה בגיטין
52 כבכל התורה. אִילִימָא – אם תאמר שלמד כן מִקָּה דְּתָנִן במשנה
53 בגיטין (ע), הנותן גט לאשתו כשיצא לדרך, ואמר לה הָרִי זֶה
54 יִגְיִיף (י-יחולו גירושין) רק אִם לֹא מְצִיא אִלִּיךְ מְכָאֵן (מעתה) וְעַד
55 שְׁנִים עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ, אך אם אבוא בתוך שנים עשר חודש לא יחול הגט,
56 ולבסוף מֵת בְּתוֹךְ אותם שְׁנִים עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ, ונמצא שנתקיים תנאו
57 שלא בא אליה כל שנים עשר חודש, מכל מקום אִינוּ גַּם, ונאמר
58 שרבא פירש משנה זו כך, דווקא כיון שמת, הוּא דְּאִינוּ גַּם, ומשום

וְיִמְנִין דְּלֵא אֲנִים – יהיו פעמים שהבעל אינו אנוס בכך שלא בא,
 וכיון שמרצונו נמנע מלשוב, ולפי האמת התקיים התנאי והגט חל,
 ואשתו הצנועה שמחמירה על עצמה, סְבִירָה דְּאֲנִים – תחשוש
 שמה לא בא מחמת אונס ואין הגט חל, ומתוך כך מִיעָנָה וְיִתְבָּה –
 תשב עגונה לעולם ולא תרצה להנשא. לכך תיקנו חכמים שאף
 אם אכן לא בא מחמת אונס יחול הגט, ומעתה אם לא יבוא הבעל
 תהא האשה מגורשת בודאי. וכן חששו מִשּׁוּם פְּרוּצוֹת, המקילות
 באיסורים, דְּאִי אִמְרַת שְׂבָקִים התנאי באונס לֹא לִיְהִי גִטָּא, ויִמְנִין
 דְּאֲנִים – פעמים שלא יבוא הבעל מחמת אונס, וְאִמְרָה – אשתו
 שהיא יודעת דְּלֵא אֲנִים, וְאִלָּא וּמִינְסָבָא – ותלך ותנשא לאחר,
 ואם יבוא בעלה לאחר זמן ויאמר שנאנס נִסְבָּא גַּם כֵּן למפרע
 ויִבְנֶה מִן הַשְּׁנֵי מִקְדָּשִׁים, לכך תיקנו חכמים שיחול הגט אף אם
 באמת נאנס, ומותרת לכתחילה להנשא לאחר.
 נמצא למסקנת הגמרא שמדין תורה טענת אונס מועילה בגט,
 ותיקנו חכמים שאין האונס מועיל והגט קיים. מקשה הגמרא: וְיִ
 אִיבָא מִיָּד – וכי מצאנו דבר כזה, דְּמִדְּאִוּרְיָתָא לֹא הָיוּ גַּם – אין
 הגט חל ואשת איש היא, וּמִשּׁוּם צְנוּעוֹת וּמִשּׁוּם פְּרוּצוֹת שְׂרִינָן –
 מתירים חכמים אֶשֶׁת אִישׁ לְעֻלָּמָא – להנשא למי שתרצה באמרם
 שהגט קיים.
 מתרצת הגמרא: אִין – אכן יש כח ביד חכמים להחמיר אף בגט
 שאינו חל מדאורייתא, משום דְּלֵא דְּמִקְדָּשִׁי, אֲדַעְתָּא דְּרַבְּנָן מִקְדָּשִׁי
 – המקדש אשה עושה כן על דעת מה שתיקנו חכמים בישראל,
 שהיו הקידושין מתקיימים אף מנאכלים לפי דבריהם, ובאילו
 התנה עמה בשעת הקידושין שמקדשה על מנת שירצו חכמים
 בכך, וכשראו חכמים צורך בדבר, אִפְּסִיעֵיהוּ רַבְּנָן לְקִדּוּשֵׁי מִינֵיהּ
 – הפקיעו חכמים את הקידושין ממנו. ולכן בנידון זה שיש חשש
 תקלה משום צנועות ופרוצות, ועתה אין חכמים רוצים בקידושיה,
 בטלו קידושיה למפרע ולא חלו כלל.
 מקשה הגמרא: אִמְרַ לִּיהּ רַבֵּנָא לְרַב אִשִּׁי, תִּינָה קְדִישׁ בְּכִסְפָּא –
 כספה זה מובנת בקידוש כסף, שכיון שקידש על דעתם, הפקיעו
 חכמים מרשותו את כסף הקידושין ועשאוהו לכסף מתנה, ונמצא
 שלא חלו הקידושין, אך אם קְדִישׁ בְּבִיבָא – שבא עליה לשם
 קידושין, מֵאִי אִיבָא לְמִימַר – כיצד ניתן לבאר שהפקיעו חכמים
 את קידושיה, והרי אם יעשו כן נמצא שביאתה היתה ביאת זנות,
 ולא מסתבר שחכמים יגרמו לכך. מתרצת הגמרא: כיון שראו
 חכמים צורך בכך, אף כשקידשה בבִּיבָא שְׂוִיָּה רַבְּנָן לְבִעְיָתָהּ
 עֲצִילָת זָנוּת, ולא חששו.

***

עד עתה ביארה הגמרא את דברי רבא שאמר לעיל (ב) 'ולענין
 גיטין אינו כן', שאין טענת אונס בגיטין כבחיוב מזונות בהגעת זמן
 הנישואין. עתה מביאה הגמרא דעה הגורסת את דברי רבא בנוסח
 הפוך, ואת כל המשניות שהובאו לעיל בתורת ראיות, מביאה כאן
 הגמרא כקושיות: אִיבָא דְּאִמְרִי – יש מבני הישיבה שאמרו שכך
 אִמְרַ רַבָּא, כמו שאמר רב יוסף (ב) לענין הגיע הזמן ולא נישא
 שאם חלה הוא או שחלתה היא או שפירסה נדה אינו מעלה לה
 מזונות, כיון שהעיקוב הוא מחמת אונס, וְכֵן לְעֻנֵין גִּטָּי, כלומר,
 אף המגרש את אשתו בתנאי, והתקיים התנאי באונס, אין זה
 נחשב כקיום התנאי ואין האשה מגורשת. מסיקה הגמרא: אִלָּמָא
 קִסְבָּר רַבָּא, יֵשׁ טַעְנַת אֲוִנָּה גִּטָּי.
 מקשה הגמרא: מִיִּתְיָב, שנינו במשנה (גיטין עב), האומר הרי זה יִיטִיף
 אִם לֹא בְּאִתִּי מִכָּאן וְעַד שְׁנֵים עָשָׂר חֳדָשׁ, וְמֵת בְּתוֹךְ אוֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר
 חֳדָשׁ, ונמצא שנתקיים תנאו שלא בא, מכל מקום אִינוּ גַּם. מדייקת
 הגמרא: דווקא אם מֵת, הוא דְּאִינוּ גַּם, ומשום שאמר שיחול הגט
 לאחר שנים עשר חודש, ובאותה שעה כבר מת, ואין מת יכול
 לגרש, הֵא אִם אירע לו אונס אחר, כגון שחָלָה, ומחמת כן לא בא,
 הֲרִי זֶה גַּם, ואף שקיום התנאי היה מחמת אונס, ומוכח שאין טענת
 אונס בגט, ושלא כדברי רבא.
 מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם אִמְרָא לָךְ שאם חָלָה נָמִי אִינוּ גַּם, וכמו

במת, והטעם הוא משום שיש טענת אונס בגט, ומה שנקט התנא
 אונס דמיתה, הִיא גִּיטָה קָא מְשַׁמֵּעַ לָךְ, דְּאִין גַּם חַל לְאַחֵר מִיָּתָה.
 מנסה הגמרא לדחות את התיורין: וכי דין זה שאין גַּם לְאַחֵר מִיָּתָה
 בא התנא להשמיענו, הֵא תִנָּא לִיהּ רִישָׁא – הרי כבר שנה זאת
 התנא במשנה הקודמת למשנה זו (סע עב) לגבי שכיב מרע שכתב
 גט לאשתו, ואמר לה לשון המתפרשת שיחול הגט לאחר מותו,
 שאינה מגורשת. מיישבת הגמרא את התיורין: דְּלִמָּא לְאַפְּסִי
 מְדַרְבּוּתֵינוּ – שמה חזר התנא והשמיענו דין זה, כדי למעט משיטת
 'רבותינו', הסוברים שאם כתוב בגט זמן כתיבתו, הרי זו הוכחה
 שכוונתו היתה שיחול מיד, ומגורשת, והשמיענו התנא שאין זה
 כך, אלא אף אם כתוב בו זמן, אינו גט.
 מוסיפה הגמרא להקשות על רבא: תָּא שְׁמַע, שנינו בסיפא של
 המשנה בגיטין, האומר לאשתו 'הרי זה גיטך מִעֲכָשְׁוֹ אִם לֹא בְּאִתִּי
 מִכָּאן וְעַד שְׁנֵים עָשָׂר חֳדָשׁ, וְמֵת בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֳדָשׁ, הֲרִי זֶה גַּם',
 כיון שמשמעות לשון 'מעכשיו' היא שיחול הגט מיד, אם לא יבוא
 עד שנים עשר חודש, והרי לא בא. מֵאִי לָא – האם אין הכוונה
 שהוא דְּרִין לאופן שנאנס בכך שחָלָה, שחל הגט, וקשה על רבא
 האומר שיש טענת אונס בגיטין.
 מתרצת הגמרא: לֹא, מֵת דְּוָקָא הִי גַט, משום שרצונו בכך, דְּלֵא
 גִיטָא לִיהּ דְּתַפּוּל קָמִי רַבָּא – שאינו רוצה שתתחייב אשתו ביבוס
 או חליצה, אם ימות בלא בנים, ולכך נתן לה גט שבמיתתו יתרבר
 שחל למפרע, והטעם שחל הגט אינו מחמת שאין אונס בגיטין,
 אלא מחמת שרצונו בכך, אך אם נאנס מחמת חולי, שמה יש
 טענת אונס בגיטין, ואין הגט חל, וכדברי רבא.
 מוסיפה הגמרא ומקשה: תָּא שְׁמַע, מֵהוּא גְבִירָא דְּנָתַן גַּט לאשתו
 וְאִמְרַ לְהוּ לעדי הגט, אִי לֹא אִתְּנָא – אם לא אבוא מִכָּאן וְעַד
 שְׁלֹשִׁים יוֹם, לִיְהִי גִטָּא – יחול הגט, אִתָּא בְּסוֹף תְּלָתִין יוֹמִין וּפְסִיקָה
 מִקְרָא – בא אותו אדם ביום השלשים והפסיקו הנדה ומנעו
 מלהכנס לעיר, שהיתה הספינה בצדו השני, וְאִמְרַ לְהוּ אותו אדם
 חוּז דְּאִתָּא, חוּז דְּאִתָּא – ראו שבאתי, ראו שבאתי. וְאִמְרַ שְׁמוּאֵל,
 לֹא שְׁמִי מְתָא – אין זו נחשבת ביאה לעיר, ואף שנאנס בכך שלא
 בא, בטל הגט. הרי ששמואל סובר שאין טענת אונס מועילה
 בגיטין, ושלא כרבא.
 מתרצת הגמרא: אֲוִנָּא דְּשִׁכְבִּי שְׂאִנִי – שונה הוא אונס ד'פסקיה
 מברא', שהוא אונס מצוי, דְּכִין דְּאִיבָּעִי לִיהּ לְאִתְּנֵי וְלֹא אִתְּנִי –
 שכיון שהיה לו לחשוש לכך ולהתנות שאם יאנס מחמת כן לא
 יחול הגט, ולא התנה כן, אִיהוּ הוּא דְּאִפְסִיד אֲנָפְשִׁיהּ – הרי הוא
 הפסיד לעצמו, שגרם לכך שיחול הגט בכל אופן שלא בא, ואף
 באונס, אבל באונס שאינו מצוי, כגון 'חלה', יתכן שיש טענת אונס,
 וכדברי רבא.

***

שנינו במשנה: 'בתולה נשאת ליום הרביעי'. הגמרא מבררת מתי
 שייכת תקנה זו: אִמְרַ רַב שְׁמוּאֵל פְּר יִצְחָק, לֹא שָׁנו שבתולה נשאת
 ביום הרביעי, אִלָּא מִתְקַנָּת עוֹרָא הַסּוֹפֵר וְאִלָּהּ, שתיקן שידונו
 הדיינים בשני וחמישי, שזמאותה תקנה ואילך אִין בְּתִי דִינִין קְבוּעִין
 בעיירות אִלָּא בְּשֵׁנִי וּבְחִמְשִׁי ולא בשאר ימים, וכדי שאם תהיה לו
 טענת בתולה וישכים למחר לבית דין, קודם שתתקרב דעתו,
 כמבואר במשנה, אִבָּל קוֹדֵם תְּקַנָּת עוֹרָא שְׁהִי בְּתִי דִינִין קְבוּעִין כְּכָל
 יוֹם בשוה, אִשָּׁה נְשֹׂאת כְּכָל יוֹם, שהרי אין יום שביט דין קבועים
 לדון בו, ותמיד יצטרך לכנס את הדיינים ולטעון את טענותיו.
 הגמרא מבררת מה חידש רב שמואל בר יצחק. תמחה הגמרא:
 קוֹדֵם תְּקַנָּת עוֹרָא, מֵאִי דְּהָוָה הָוָה – מה שהיה כבר היה, ומה נפקא
 מינה מדין שכבר אינו שייך ביה מימיו. מבארת הגמרא: הָכִי קִאָּמֵר, אִי
 אִיבָא בְּתִי דִינִין דְּקְבוּעִין הָאִידֵנָא – אם יש בתי דין קבועים בזמננו
 כְּמוֹ שהיו קוֹדֵם תְּקַנָּת עוֹרָא, שאין חילוק בין הימים, יהא הדין
 שֶׁאִשָּׁה נְשֹׂאת כְּכָל יוֹם, כיון שבטל טעם התקנה.
 מקשה הגמרא על דינו של רב שמואל בר יצחק: הֵא עֲבִיעִין שְׁקָדִי
 – הרי התבאר לעיל (ב) שטעם קביעת זמן נישואי הבתולה ברביעי

כתובות. פרק ראשון – בתולה נשאת דף ג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רה

וסברה דאניס – ומן הדין לית לן למיחש דלמא אנוס הוא, דרובן לא אנוס. ולהכי קרי להו צנועות, שמחמירין על עצמן אף על גב דמצי לאינסובי. וגבי פרוצות לא גרסינן וסברה דלא אנוס, אלא: ואמרה דלא אנוס. פירוש אפילו בשיעור הקול דאנוס, אמרה דלא אנוס. או אפילו כשתדע היא עצמה דאנוס, ואחרים לא ידעו. ואם תאמר: מת תוך שנים עשר חודש נמי יתא גט מהאי טעמא: דוימנן דלא

מת וסברה דמות, ומענגא ויתבחו ויש לומר: דמיתא קא אית לה.

אדעתא דרבנן מקדש – לכן אומרים בשעת קידושין "כרת משה ישראל".

ואפקעינהו רבנן לקידושין מינה – בריש "השולח" (גיטין לג,א) פירשתי.

תינח דקדיש בבספא – דהפקר בית דין היה הפקר, והוה מעות מתנה, וממלא דיו כל בעלותיו ונות. קדיש בביאה מאי איכא למימר,

אין יפקיעו ביאה של קידושין? ואפילו למאן דאמר ב"האשה רבה" (נבמות פט,ב) דיש בה לחכמים לעקור דבר מן התורה – היינו כגון

דליכא עבירה, כההיא ד"האשה רבה" דהדר לטיבלא. אבל היכא דאיכא עבירה, דמקודשת היא בביאה – מאי איכא למימר? ומשני: שויה

רבנן בעלותיו ובעלת ונות, ואין כאן קידושין.

איכא דאמרי אמר רבא וכן לענין גיטין – פסק רבינו חננאל כלישנא קמא. דאין אנוס

בגיטין. והביא ראייה מדקאמר סתמא דהלמוד בריש "השולח" (גיטין לז,א) גבי ההוא דאמר אי

לא נסיבנא עד תלתין יומין ליהוי גיטא כו', ואי משום אנוס – אין אנוס בגיטין. וכן נראה,

דאליכא דאיכא דאמרי הוה פירכי מכל הני דמייחי סיעתא ללישנא קמא, ולא סמכין

אשנייה דחיקי. וקשה לרבינו יצחק: דמסיק בפרק "מי שאחוז" (שם עג,א) דבין דאמר תרי זה גיטין

אם מתי מחולי זה, בין אם אמר אם לא אעמוד מחולי זה, ונפל עליו הבית או נשכו נחש או אכלו

ארי – דלא הוי גט. אלמא דיש אנוס בגיטין? ולכא למימר דחתם לא מטעם דיש אנוס קאמר

דלא הוי גט, אלא משום דבין אם מתי מחולי זה בין אם לא אעמוד – משמע שימות מחמת זה

החולי, וכונשנל עליו הבית או נשכו נחש – הוה גט ואין זה מחולי זה. והא מוכח בהדיא: אנוס

דמטעם דיש אנוס הוא, גבי ההוא גברא דובין ארעא לחברה וקביל עליה כל אונסא דאיתליד

בה כו', אמר רבא: אנוס דלא שכיח הוא. ומייחי רבא סיעתא מהא דאכלו ארי אינו גט, אלמא

אנוס דלא שכיח יש טענה אנוס לרבא, והכא קאמר רבא גופיה בלישנא קמא, שהוא עיקר,

דאין אנוס אפילו באונס דלא שכיח, כדמוכח הסוגיא: ואומר רבינו יצחק: דשלשה ענייני אנוס

הן: דאנוס דלא שכיח כלל כההיא ד"מי שאחוז", אפילו ללישנא קמא דרבא דהכא – יש אנוס, דלא שייך דחתם לתקן משום צנועות ומשום פרוצות, דלעולם לא סברי צנועות דנפל עליו

דבית או שהבישו נחש, כיון דלא שכיח כלל. ומשום פרוצות נמי ליכא למיחש, כיון דלא שכיח שיעשה כן. ואנוס דשכיח כגון ההוא דפסקיה מברא – אפילו לאיכא דאמרי אין אנוס, דאיבעי

ליה לאתנויי. אבל אנוס דשכיח ולא שכיח – בהא פליגי תרי לישני דרבא. והלכתא בלישנא קמא דרבא כדפירשנו. **שבת** דנין קבועים בכל יום – ואם תאמר: וכי תיקן עורא שלא יהו

בתי דין קבועים בכל יום אלא בשני ובחמישי בלבד? ועוד קשה: דאמרין בשבת (קט"ב) מי שיש לו זכות אבות יקוי בשני ובחמישי. וכי קודם תקנת עורא לא היו מקיין כל עיקר? ואומר

רבינו תם: דקודם תקנת עורא לא היו קבועים בכל יום, אלא בשני וצריכין לשום דין היו וישיבין בכל יום ויום, ועורא תיקן שהיו קבועין בשני ובחמישי, וכל הדוגה לדון יבא וידון. והוי יוכלין

להקין בכל יום קודם תקנת עורא. כיון שלא היו קבועים. ורבינו יצחק תירץ: שלא היו קבועים תחלה אלא בעיר אחת, ועורא תיקן בכל עיר ועיר בשני ובחמישי. **אשה** נשאת בכל יום – קשה לרבינו שמשון בן אברהם: אמאי נשאת בכל יום? תוא כאלמנה ותינשא בחמישי ותיבעל בששי, לפי שנאמר בר ברכה לאדם! ויש לומר: דמשום ברכה לא היו קבועים יום, כדפירשית

לעיל. ובאלמנה נמי לא קבעו שתיבעל בששי משום ברכה גרידא, אלא משום שקדו. שהיא שמח עמה שלשה ימים, כדאמר לקמן (ה"א). ובתולה דלא שייך ההוא טעמא, דליכא למימר משכים לאומנתו וחולך לו, לפי שיש בה שבעת ימי הנשואת – הלכך משום ברכה גרידא לא היו קבועים יום.

אי איכא בתי דינין כו' – נראה לרבינו יצחק: דמכל מקום אין נשאת בששי, דהא אין דנין בשבת, ועתה נהגין לישא אף בששי, משום דאין בתי דין קבועין. ואם יש לו טענה בתולין – יכול לקבול בשבת בפני שלשה כמו בשאר ימות השבוע. ועוד: לפירוש הקונטרס, דוקא במימים קבעו יום הנשואין משום שעל ידי כך יתברר הדבר ויבואו עדים, מתוך שמתאספים העם

לבית דין, ואין שייך לומר עכשיו כן.

וימנן דלא אנוס – והוי גיטא. וסברה – דלמא אנוס, ואינו גט, ותדאג להנישא. וימנסבא – וכשיבא ויאמר "אנסת" – נמצא גט בטל, ובניה מן האחרון ממוזרים. לפיכך אמרו יאה גט. **דמדאורייתא לא הוי גיטא** – שמוצינו טענה אנוס מן התורה, שנאמר (דברים כב) "ולנערה לא תעשה דבר", כל המקדש – כל המקדש אשה – על דעת שהנהיגו

חכמי ישראל בישראל הוא מקדשה, שהיו קיימין קידושין לפי דברי חכמים, ויהיו בטלים

לפי דברי חכמים, עד יין גיטין שהוכשרו חכמים. ואפקעוהו רבנן לקידושין – כשיבא גט

כוזה אחרים. תינה – למימר אפקעתא כדקדיש בבספא, דנימא: גט זה עוקר הקידושין,

ועושה מעות מתנה מעיקרן. קדיש בביאה מאי אפקעתא מעיקרא איכא? בשלמא על ידי גט

כשר, אף על פי שהקידושין קיימים עד עכשיו – גזירת הכתוב היא שהגט כורתו ומתיר

איסורו מכאן ולהבא. אבל זה, שאינו גט מן התורה, ואתה מכשירו מפני דעתו של זה

שקידשה על דעת חכמים, ושביטלו על פי חכמים – צריך אתה לומר שמעיקרן לא יהו

קידושין, ואי קדיש בביאה, ואתה עוקר קידושין למפרע, מה תתא על ביאתו? שויה רבנן

לבעילתו – למפרע, על ידי גט שהוא מדבריהם, בעילת ונות. ויש בהן כח לעשות כן, שהרי הוא

תלה בהן, שמעתי כל רבותי מפרשים "דקדיש בבספא" – דקידושין דרבנן נניחו. ואי אפשר

לומר כן. חזא: דגזירה שוה היא "קידה" "קידה" משדה עפרון (קידושין ב,א), וכל הלהב מגזירה

שוה כמו שכתוב מפורש הוא לכל דבר. ועוד: אי דרבנן נניחו – היאך סוקלין על ידו, ומביאין

חולין לעורה על שגגתו? וסוף סוף כי קא משנינן שויה רבנן לבעילתו בעילת ונות – על כרחך

צריך אתה לפרש כמו שפירשתי, שהקידושין נעקירן מעיקרן ולא מכאן ולהבא. והמפרש

לומר שפירן רבנן לכל מקדש בביאה בעילת ונות – טעות גמור הוא, ובא להחזיר אשת איש

המקדשת בביאה בלא גט מן הטעם הזה, ולא מצינו זאת בהתלמוד. וכן לענין גיטין –

אלפיכר קאי, דטענינן טענה אנוס בתנאי הגט להפקיעה: שבתי דינין קבועין בכל יום – כלומר,

שקביעות כל הימים שוה, והא בעינן שקדו – שהיא טורח בסעודה שלשה ימים. דמריה ליה

– אם טרח לפני השבת ותיקן צורכי סעודה – כונסה באחד בשבת או בשני בשבת.

מאי **בכל יום. קודם תקנת עורא?** **מאי דהוה הוה!** **הכי קאמר:** **אי איכא בתי דינין דקבועין**

האידידא בקודם תקנת עורא – אשה נשאת בכל יום. הא בעינן שקדו! דמריה ליה.

הן: דאנוס דלא שכיח כלל כההיא ד"מי שאחוז", אפילו ללישנא קמא דרבא דהכא – יש אנוס, דלא שייך דחתם לתקן משום צנועות ומשום פרוצות, דלעולם לא סברי צנועות דנפל עליו

דבית או שהבישו נחש, כיון דלא שכיח כלל. ומשום פרוצות נמי ליכא למיחש, כיון דלא שכיח שיעשה כן. ואנוס דשכיח כגון ההוא דפסקיה מברא – אפילו לאיכא דאמרי אין אנוס, דאיבעי

ליה לאתנויי. אבל אנוס דשכיח ולא שכיח – בהא פליגי תרי לישני דרבא. והלכתא בלישנא קמא דרבא כדפירשנו. **שבת** דנין קבועים בכל יום – ואם תאמר: וכי תיקן עורא שלא יהו

בתי דין קבועים בכל יום אלא בשני ובחמישי בלבד? ועוד קשה: דאמרין בשבת (קט"ב) מי שיש לו זכות אבות יקוי בשני ובחמישי. וכי קודם תקנת עורא לא היו מקיין כל עיקר? ואומר

רבינו תם: דקודם תקנת עורא לא היו קבועים בכל יום, אלא בשני וצריכין לשום דין היו וישיבין בכל יום ויום, ועורא תיקן שהיו קבועין בשני ובחמישי, וכל הדוגה לדון יבא וידון. והוי יוכלין

להקין בכל יום קודם תקנת עורא. כיון שלא היו קבועים. ורבינו יצחק תירץ: שלא היו קבועים תחלה אלא בעיר אחת, ועורא תיקן בכל עיר ועיר בשני ובחמישי. **אשה** נשאת בכל יום – קשה לרבינו שמשון בן אברהם: אמאי נשאת בכל יום? תוא כאלמנה ותינשא בחמישי ותיבעל בששי, לפי שנאמר בר ברכה לאדם! ויש לומר: דמשום ברכה לא היו קבועים יום, כדפירשית

לעיל. ובאלמנה נמי לא קבעו שתיבעל בששי משום ברכה גרידא, אלא משום שקדו. שהיא שמח עמה שלשה ימים, כדאמר לקמן (ה"א). ובתולה דלא שייך ההוא טעמא, דליכא למימר משכים לאומנתו וחולך לו, לפי שיש בה שבעת ימי הנשואת – הלכך משום ברכה גרידא לא היו קבועים יום.

אי איכא בתי דינין כו' – נראה לרבינו יצחק: דמכל מקום אין נשאת בששי, דהא אין דנין בשבת, ועתה נהגין לישא אף בששי, משום דאין בתי דין קבועין. ואם יש לו טענה בתולין – יכול לקבול בשבת בפני שלשה כמו בשאר ימות השבוע. ועוד: לפירוש הקונטרס, דוקא במימים קבעו יום הנשואין משום שעל ידי כך יתברר הדבר ויבואו עדים, מתוך שמתאספים העם

כתובות. פרק ראשון – בתולה נשאת דף ג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

ובשני לא יכנסו — פירש הקונטרס: אפילו בשעת הסכנה, דאין לעקר בשבילה תקנת חכמים אלא יום אחד. וקשה לרבינו יצחק, דאמר לקמן: מאי אונס? אילמא הא דאמרו ה"מ קרי ליה כו', הוה ליה למפרך טפי רישא לסיפא, דקתני רישא ובשני לא יכנסו אפילו בשעת הסכנה ואומר רבינו יצחק בן אברהם: דמשום הכי לא פריך ליה משום דאיכא לפרשי ואם נזמרת האונס, פירוש: שיש סכנה אף ביום שלשלישי — מותר לכנסו בשני. ונראה לרבינו יצחק: דמילתא באנפי נפשה היא. ולא איירא בסכנה. ובשני לא יכנסו — הוא הדין בשלישי, אלא נקט בשני משום דבעי למיתני: ואם מחמת האונס מותר. שייך לעמוד (17) **ולדרוש** להו דאונס שרי — ואם תאמר: הוא אמרין בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין ע"א) על כל עבירות יעברו ולא יזכרו, חזין מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים וחרץ חמור: ה"מ דאין חייבין מיתה על בעילת מצרי, דרחמנא אפקיה לזרעיה דמצרי, דכתיב (ויחזקאל כג) "חרמת סוסים וזרעם", ומייתי ראיא, דפריך בפרק "בן סורר ומורה" (שם ע"ב), הא אסתר פרהסיא הואי ולא פריך דא אסתר גילוי עריות היא, משמע דמשום עריות לא היה מחייבא. ומתוך כך התייב דבני חם לבת ישראל שזהיה ובה עליה נכרי לקיימה לאותו נכרי כשנתייגר, דלא שייך למימר אחד לבד ואחד לבדעל בביאת מצרי דהויא בביאת בהמה. ואין נראה לרבינו יצחק ברבי מאיר, דהא על ידי ביאת נכרי נאסרה לבעלה, כדאמר הכא דאיכא פרוצות. ובפרק "ואשעה שנתאמרנה" (כתובות כ"ב), גבי האשה שנחשבה בין זכרים אמרין דברצון אסורה לבעלה. ואמר נמי במגילה (ט"א): "כאשר אבדתי אבדתי" כאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך, אלמא לגבי בעלה לא חשיבא בעילת מצרי בביאת בהמה, והוא הדין לבעול. אף על גב דאין זנות לבהמה ואין ביאת בהמה פוסלת ואוסרת, כדאמרין בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות נ"ט), ביאת מצרי הויא ביאה, וכי אפקריה רחמנא לזרעיה — הני מילי לענין דאין לו חיים, וזרעו חשוב כזרע בהמה ויש לוהר, דהכי פריך: ולדרוש להו דאונס שרי, לפי שהאשה היא קרקע עולם ולא עבדה מעשה, כדמשני בפרק "בן סורר ומורה": אסתר קרית עולם היתה. והא דלא פריך ה"מ גילוי עריות הריא — דפשיטא, והא דלא דאיכא לשנוי קרקע עולם היא ואין לה למסור עצמה, אבל לענין חילול השם לא היה נראה לו שיעיל טעם דקרקע עולם, ומשני: קרקע עולם היתה, ואפילו חילול השם ליכא. ובפרק "מצות חליצה" (שם ק"א) דפריך גבי יעל: והא

מאי שקדו? — היכן שנינו שקדו דמקשינן לה הכא? אי משום דאמר שמואל לעיל — לית לן לאותביה מינה לאמורא אחריא. וכן הסבנה ואילך — לקמן מפרש לה. **ובשני לא יכנסו** — בשביל אותה סכנה, ואין צריך לעקר בשבילה תקנת חכמים אלא יום אחד, ויהיה טורח מזהה שני ימים בצורכי סעודה. **ואם מחמת האונס** — לקמן מפרש. **תחלה** — אם ביאה ראשונה היא, מפרשיין אותה ממנו לילי שבת. נהנו — בתמימה. סכנת נפשות היא, ואת אמרת נהנו לכנסו ביום שלשלישי, אבל מיעקר רביעי לגמרי לא עקר? **ניקריה** — ויתקנו להם ימים אחרים. ולדרוש להו **דאונס שרי** — דנבעלת באונס אינה נאסרת על בעלה, דלפינן לקמן בפרק רביעי (ג"א) מזוהיא לא נתפשה, ולא לימסור נפשיהו למיתה. **איכא פרוצות** — דאי מקילין להו עבדי ברצון, ונאסרות על בעליהן. **ואיכא נמי כהנות** — שנאסרות על בעליהן אף באונס. ואינהו מסרן נפשיהו למיתה, דאשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, ולקמן בפרק רביעי (שם) ילפינן לה. **ולעיקרה** — הואיל וחזנין דאיכא סכנה. **בשלישי נמי אתי ובעיל** — כיון דידע שהתחילו לנהוג בשלישי. **מספיקא לא עקר נפשיה** — כיון דלאו קביעות גמור הוא על ידי תקנת בית דין, ספיקא היא לו אם יש נישואין היום בעיר, ולא עקר נפשיה לבא בעיר. **ה"מ נהנו** — משמע רובם נהנו. **הבא מותר** — לא גרסינן לכתחילה. והכי קא תתמה: הבא מותר קתני, דמשמע: אם ימלך איש יחיד בבית דין — יתירו לו, אבל נהנו — לא קתני. **שר צבא לא לעיר** — ויחטפו צורכי סעודה מאשר ימצאו. וחליף — לאחר רביעי. **לעבב** — עד יום רביעי של שבת הבא. **בשלישי לכנסו** — למה תתיר לו לקדום כל כך, שלא יטריח בסעודה אלא יום אחד, ומיעקרא תקנתא דשקדו **איספירווי** ידיה — חיל משרתיו המכניסין לו צורכי סעודה, בלשון עלו והירגיש. **כדתניא** — חתן שמת אביו בשני ואין יכול להמתין עד למחר, שצריך להשחות את המת עד שיכנסו לחופה. ויין מזוג — במים, שהוא ראוי לשתיה, ושוב אינו מתקיים. **אביו של חתן או אמה של בלה** — דוקא נקט אביו של חתן, שהוא הטרור בצורכי סעודה, ואמה של בלה היא המכניסה לה בצורכין. לפיכך, אם יעבור המועד שוב אין מכין להם, והתירו להם להכניס את המת לחדר שלא יקברוהו, דאם כן חלה אבילות על האבל בסתימת הגולל, כדלקמן, ושוב לא יוכל לכנסו עד שיעבור האבילות.

משני קרקע עולם היתה — משום דה"מ לא פריך אמאי לא מסרה עצמה, דהא לא היה רוצה להמיתה, דאדרבה היה צריך שתשמרהו, אלא הכי פירשו: והא מתנחיא מעבידה, למה משבחה הכותב "מנשים באהל תבורך" ודרשין בנזיר (כ"ב), גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, ופריך דיעל נמי הוה עבירה שלא לשמה, דהא מתנחיא מעבידה! ומשני: דלא מתנחיא, ועשתה עבירה לשמה כדי להחלי את ישראל. **בתולה** הנשאת ברביעי חויב — לאו דוקא ברביעי, מדפריך לקמן: בשלישי נמי אתי ובעיל, שאינו מתכוין אלא להנאתו, אלא אנב דנקט לעיל שנשאת ברביעי תידיה, דה"מ מקפידים על קביעות יום כדי להעבירם על דתם. נקט ליה נמי הכא ברביעי. **ולדרוש** להו דאונס שרי — אין לפרש דפריך הכי: לדרוש כו' דשוב לא היא סכנה אלא אונס, ואמאי קאמר ומסכנה ואילך, הוה ליה למימר וזמן האונס ואילך דאם כן — מאי משני משום פרוצות? דהא אפילו לא דרשין להו דאונס שרי לא מסר נפשיה. דדוקא צנעות אמרין דמסרי נפשיהו. ועוד: וכי משום פרוצות יניחו להרוג הצנעות? אלא הכי פירשו: ולדרוש להו דאונס שרי, וכיון דליכא סכנה — אמאי לא מיהו בידם חכמים? ומשני: משום פרוצות לא מיהו בידם, אי נמי משום כהנות. **ותו** ה"מ. בשלישי נהנו — ואמרין בפרק בתרא דהתענית (כ"ב), מאן דאמר נהנו — אורווי לא מורין, והבא בשני — מותר לכתחלה. ופירוש הקונטרס דפירש נהנו — רובא דעלמא. והבא מותר — יחיד, ולא גרסינן לכתחלה, אינו מיושב. **אי** דאחי וחליף לעבב — פירש הקונטרס: חליף לאחר רביעי, וליעבב עד יום רביעי של שבת הבא: וקשה לרבינו יצחק: דאם כן מאי משני לא צריכא דאחי וקבע? אכתי ליעבב חדש או חדשים עד שילך על כן נראה לרבינו יצחק: שאם יתעבב כל יום רביעי — אין לו לעבב עד יום רביעי אחר, אלא יכנסו בשלישי. והכי פריך: אי אתי חליף ברביעי גופיה — ליעבב עד דחליף! ומשני: דאחי וקבע כל יום רביעי. **בשלישי** מיהא לכנסו — ולא בעי למימר דאחי שר הצבא בשלישי — דאם כן יכנסו ברביעי. **איספירווי** ידיה בשלישי אתא — אין לתמוה: משום סעודה עקרינן תקנתא דרבנן שני ימים, ומשום סכנה לא עקרינן אלא יום אחד: ודבעית הגמון שכח, שרגיל לבא ולבעול. ואי עקרינן שני ימים — אתא להשתבח. אבל אונס שר צבא — אינו אלא אקראי בעלמא. **תקנה** דרבנן מקמי גזירה לא עקרינן — כי פריך לעיל: לעיקרה! לא משני תקנה דרבנן מקמי גזירה כו' כדמשני הכא, משום דלעיל פריך וליעקרהו וקבעו יום אחד, כיון דאינו מתכוין אלא להעבירם על דעת, כשיקבעו יום אחר — לא חישוב, ולא מעיקרא תקנתא דרבנן, הואיל ויהא יום אחד קבוע. אבל הכא פריך וליעקרהו? ולא ית שום יום קבוע, שאם יקבעו יום — אתי ובעיל באותו יום. ולהכי משני: מקמי גזירה לא עקרינן תקנה דרבנן, שלא יהא שום יום קבוע. **אי** הכי בשלישי נמי אתי ובעיל — פירוש: אי אמרת בשלמא כדמעיקרא דאמי בתולה שנשאת ברביעי תידיה, ואינן מתכווין אלא להעבירם — לא חישוב אם יעשו ביום שלשלישי. אלא אי אמרת משום בעילת ההגמון, כיון שמתכוין להנאתו — בשלישי נמי אתי ובעיל.

ופירש

משני קרקע עולם היתה — משום דה"מ לא פריך אמאי לא מסרה עצמה, דהא לא היה רוצה להמיתה, דאדרבה היה צריך שתשמרהו, אלא הכי פירשו: והא מתנחיא מעבידה, למה משבחה הכותב "מנשים באהל תבורך" ודרשין בנזיר (כ"ב), גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, ופריך דיעל נמי הוה עבירה שלא לשמה, דהא מתנחיא מעבידה! ומשני: דלא מתנחיא, ועשתה עבירה לשמה כדי להחלי את ישראל. **בתולה** הנשאת ברביעי חויב — לאו דוקא ברביעי, מדפריך לקמן: בשלישי נמי אתי ובעיל, שאינו מתכוין אלא להנאתו, אלא אנב דנקט לעיל שנשאת ברביעי תידיה, דה"מ מקפידים על קביעות יום כדי להעבירם על דתם. נקט ליה נמי הכא ברביעי. **ולדרוש** להו דאונס שרי — אין לפרש דפריך הכי: לדרוש כו' דשוב לא היא סכנה אלא אונס, ואמאי קאמר ומסכנה ואילך, הוה ליה למימר וזמן האונס ואילך דאם כן — מאי משני משום פרוצות? דהא אפילו לא דרשין להו דאונס שרי לא מסר נפשיה. דדוקא צנעות אמרין דמסרי נפשיהו. ועוד: וכי משום פרוצות יניחו להרוג הצנעות? אלא הכי פירשו: ולדרוש להו דאונס שרי, וכיון דליכא סכנה — אמאי לא מיהו בידם חכמים? ומשני: משום פרוצות לא מיהו בידם, אי נמי משום כהנות. **ותו** ה"מ. בשלישי נהנו — ואמרין בפרק בתרא דהתענית (כ"ב), מאן דאמר נהנו — אורווי לא מורין, והבא בשני — מותר לכתחלה. ופירוש הקונטרס דפירש נהנו — רובא דעלמא. והבא מותר — יחיד, ולא גרסינן לכתחלה, אינו מיושב. **אי** דאחי וחליף לעבב — פירש הקונטרס: חליף לאחר רביעי, וליעבב עד יום רביעי של שבת הבא: וקשה לרבינו יצחק: דאם כן מאי משני לא צריכא דאחי וקבע? אכתי ליעבב חדש או חדשים עד שילך על כן נראה לרבינו יצחק: שאם יתעבב כל יום רביעי — אין לו לעבב עד יום רביעי אחר, אלא יכנסו בשלישי. והכי פריך: אי אתי חליף ברביעי גופיה — ליעבב עד דחליף! ומשני: דאחי וקבע כל יום רביעי. **בשלישי** מיהא לכנסו — ולא בעי למימר דאחי שר הצבא בשלישי — דאם כן יכנסו ברביעי. **איספירווי** ידיה בשלישי אתא — אין לתמוה: משום סעודה עקרינן תקנתא דרבנן שני ימים, ומשום סכנה לא עקרינן אלא יום אחד: ודבעית הגמון שכח, שרגיל לבא ולבעול. ואי עקרינן שני ימים — אתא להשתבח. אבל אונס שר צבא — אינו אלא אקראי בעלמא. **תקנה** דרבנן מקמי גזירה לא עקרינן — כי פריך לעיל: לעיקרה! לא משני תקנה דרבנן מקמי גזירה כו' כדמשני הכא, משום דלעיל פריך וליעקרהו וקבעו יום אחד, כיון דאינו מתכוין אלא להעבירם על דעת, כשיקבעו יום אחר — לא חישוב, ולא מעיקרא תקנתא דרבנן, הואיל ויהא יום אחד קבוע. אבל הכא פריך וליעקרהו? ולא ית שום יום קבוע, שאם יקבעו יום — אתי ובעיל באותו יום. ולהכי משני: מקמי גזירה לא עקרינן תקנה דרבנן, שלא יהא שום יום קבוע. **אי** הכי בשלישי נמי אתי ובעיל — פירוש: אי אמרת בשלמא כדמעיקרא דאמי בתולה שנשאת ברביעי תידיה, ואינן מתכווין אלא להעבירם — לא חישוב אם יעשו ביום שלשלישי. אלא אי אמרת משום בעילת ההגמון, כיון שמתכוין להנאתו — בשלישי נמי אתי ובעיל.

55 מתרצת הגמרא: **נְיִרָה עֲבִידָא דְקִטְלָא** – גזירת המלכות עשויה
56 להתבטל, ו**תַּנְתָּא דְרַבְנָן מְסַמֵּי נְיִרָה לֹא עֲקָרִין** – ואין עוקרים
57 תקנת חכמים ממקומה מפני גזירה.
58 הגמרא מוסיפה להקשות: **אִי הָיִי** – אם כן, ש'מסכנה ואילך' היינו
59 גזירת אונס, אם כן מה הועילו בכך שנהגו לכנוס בשלישי, הרי
60 **בְּשָׁלִישִׁי נָמִי אֲתֵי וְכָעִל** – הלא ההגמון יבא לכונוס בשלישי, הרי
61 כשיגיע שבוים זה נישאים. מתרצת הגמרא: כיון שאין זו קביעות
62 גמורה על פי דין, יהיה ספק להגמון בין שלישי לרביעי האם
63 יש נישואין, ו**מְסַפִּיקָא לֹא עֲקָר נִפְשִׁיהּ** – מספק אינו עוקר עצמו
64 לבוא ממקומו אל העיר.

***

65 עוד שנינו בברייתא: **וּבְשָׁנִי לֹא יִכְנֹס, וְאִם מִחֶמֶת הָאוֹנֵס, מוֹתֵר.**
66 מבררת הגמרא: **מֵאֵי** – מה הוא אותו 'אוֹנֵס', שמחמתו מותר
67 להקדים לכנוס ביום שני. **אֵילִיָּא הָא דְאָמְרֵן** – אם נאמר שהכוונה
68 לסכנה האמורה ברישא, שאם יש סכנה אף בשלישי מותר
69 להקדים לשני, אין לומר כן, שהרי הָתָם, ברישא, קָרִי לִיה 'סִכָּנָה',
70 ואילו הָתָם, בסיפא, קָרִי לִיה 'אוֹנֵס', ומדוע שינה התנא את
71 לשונו. וְתוֹ – ועוד ראייה שבסיפא אין הכוונה לסכנה, דְהָתָם
72 ברישא שנינו 'נֶהְנוּ העם לכנוס בשלישי', ומשמע שרוב העם נהגו
73 כן, ואילו הָתָם בסיפא שנינו 'וְאִם מחמת האונס מוֹתֵר', ומשמע
74 שרק אם יבוא אדם יחידי בבית דין לשאול כיצד יעשה יתירו לו,
75 אבל לא שנהגו כן רוב העם. ואם כן מהו אותו 'אוֹנֵס' שמותר
76 להקדים לשלישי, אך אינו מנהג גמור לרוב העם.

77 מתרצת הגמרא: **אֲמַר רַבָּא**, בסיפא מדובר **דְאָמְרֵי** – שיצא קול
78 האומר ששר הצבא **בָּא** – עומד לבוא עם חייליו לְעִיר ברביעי,
79 ויחטפו חייליו צרכי הסעודה מאשר ימצאו, ובאופן כזה מותר
80 להקדים לכנוס אף בשני, אמנם כיון שאין זו סכנה ממש לא התירו
81 כן לרבים, אלא מורים היתר ליחיד השואל.

82 מבררת הגמרא: **הִיכִי דָמִי** – איך הוא מנהגו של שר הצבא בבואו
83 העירה, **אִי דְאָתִי וְהִלִּיף** – אם הוא בא ברביעי והולך לדרכו לאחר
84 רביעי, אם כן אין לבטל כלל את תקנת חכמים, אלא לְעֵבֶב –
85 נעבב את הנישואין עד יום רביעי בשבוע שלאחריו. מבארת
86 הגמרא: **לֹא צָרִיבָא** – לא הוצרכנו לעקור את התקנה אלא באופן
87 דְאֲתֵי וְקָבַע – שבא שר הצבא לעיר וקובע בה ישיבתה, ואי אפשר
88 לעבב את הנישואין זמן רב, ולכך מותר להקדים ולכנוס קודם
89 ביאתו.

90 ממשיכה הגמרא ומקשה: אף ששר צבא בא לעיר ברביעי, עדיין
91 קשה, **בְּשָׁלִישִׁי מִיָּהָא לִכְנוֹס** – די בכך שידקדק לכנוס בשלישי,
92 ויטרח בסעודה יומיים, ומדוע התירו לו לכנוס בשני ואינו טורח
93 בסעודה אלא יום אחד, ויש בכך משום עקירת תקנת 'שקדו'.
94 מתרצת הגמרא: **אִסְפְּרוּנָא דִּידֵיהּ** – חיל משרתיו המכניסין לו צרכי
95 סעודה בְּשָׁלִישִׁי קָאָתוּ – ביום שלישי הם באים, שכן דרכם להגיע
96 אל העיר יום קודם שבא שר הצבא וחייליו, ולכך מותר להקדים
97 לכנוס בשני.

98 הגמרא מבארת באופן נוסף את ה'אוֹנֵס' האמור בברייתא: **וְאִיָּעִית**
99 **אִיָּא** – אם תרצה תפרש, **מֵאֵי מִחֶמֶת הָאוֹנֵס'** האמור בברייתא,
100 אין זה מחמת שר צבא הבא לעיר, אלא מחמת אבילות. ו**כִּדְתִּנְיָא**
101 בברייתא, **הָרִי שֶׁהָיָה פֶּתוֹ אֲפִי לְצוֹרֵךְ סְעוּדַת הַנִּישּׁוּאִין וּמִכְחוּ**
102 **מִבּוֹחַ** – בהמותיו שחוטות לצורך הסעודה, וַיֵּינוּ מִזֵּינ בָּמִים, וְתוֹ
103 **אֲבִיו שֶׁל חֶתָן אִי אִמָּה שֶׁל בִּלְהָ, שְׁמַעִיקר הַדִּין יֵשׁ לְקַבּוֹר תַּחֲלִילָה**
104 **אֵת הַמֵּת וּלְנַהֵג שְׁבַע יָמִי אַבִּילוֹת, וְאַחַר כֵּךְ לְקַיֵּם אֵת הַנִּישּׁוּאִין,**
105 **אֵלָּא שֶׁאִם יֵנַח כֵּן תִּתְקַלֵּקל סְעוּדָתוֹ, לְפִיכָךְ הַתִּירוּ חֲכָמִים לְנַהֵג**
106 **בְּאוֹפֶן הַבָּא, מְכַנְּסִין אֵת הַמֵּת לְחֵדֵר כִּדִּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִתּוֹ מוֹטֵל**
107 **לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַנִּישּׁוּאִין, וְאֵת הַחֶתָן וְאֵת הַבִּלְהָ לְחוּפָה,**
108

1 מבררת הגמרא: **מֵאֵי 'שְׁקִדו', כְּלוּמַר,** היכן שנינו את תקנת 'שקדו'
2 שהינך מקשה ממנה על רב שמואל בר יצחק. מבארת הגמרא:
3 **דְתִנְיָא בְּבִרְיָתָא, מְסַמֵּי מָה אֲמָרוּ חֲכָמִים שְׁתוּלָה נִשְׂאָת לְיוֹם**
4 **הַרְבִּיעִי, מִשּׁוּם שֶׁאִם הָיָה לוֹ מַעֲנֵת בְּתוּלִים הָיָה מְשַׁכֵּם מִיד לְמַחֲרָת**
5 **לְבִית דִּין הַיּוֹשֵׁבִים לְדוֹן בְּשָׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, וְאִם תִּשְׁאֵל, וְתִנְשֵׂא בְּאֶחָד**
6 **בְּשַׁבָּת, וְאָף בּוֹזָה אִם הָיָה לוֹ מַעֲנֵת בְּתוּלִים הָיָה מְשַׁכֵּם לְבִית דִּין**
7 **לְמַחֲרָת, שְׁהָרִי גַם בְּיוֹם שְׁנֵי יוֹשֵׁבִים בֵּית דִּין, הִטַּעַם שֶׁאֲמָרוּ**
8 **שֶׁתִּנְשֵׂא דְרוּקָא בְּרִבְעִי הוּא לְפִי שְׁשִׁקְדוּ חֲכָמִים עַל תִּקְנַת בְּנוֹת**
9 **יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה אָדָם מוֹרֵחַ בְּסַעֲוָה שֶׁל נִשּׁוּאֵי שְׁלִשָּׁה יָמִים, אֶחָד**
10 **בְּשַׁבָּת וּשְׁנֵי בְּשַׁבָּת וּשְׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת, וּבְרִבְעִי בּוֹנֶסָה. וּמִכַּח בְּרִיָּתָא זֶה**
11 **הַקְּשָׁתָה הַגְּמָרָא עַל רַב שְׁמוּאֵל בְּרִי יִצְחָק, וְהוֹצֵרָכָה לִּימָר שְׁמִדוּבָר**
12 **בְּאוּפֶן שְׁכַבְר הַכֵּין אֵת הַסְּעוּדָה קוֹדֵם הַשַּׁבָּת.**

***

13 הגמרא מביאה את המשך הברייתא העוסקת בתקנה זו: **וּמִזְמַן**
14 **הַסִּכָּנָה וְאֵילָּה, שְׁהִיתָה סִכָּנָה בְּרִבְעִי, כִּפִּי שִׁיבּוּאֵר לַהֲלֹךְ,**
15 **נֶהְנוּ הָעָם לִכְנוֹס בְּשָׁלִישִׁי, וְלֹא מִיחוּ בְּיָדָם חֲכָמִים, אִף שֶׁמִּחֲמַת כֵּן**
16 **יִטְרַח בְּסַעוּדָה רַק יוֹמִיִּים, וּמִכַּל מְקוֹם אִף מִסִּכָּנָה וְאֵילָּךְ בְּשָׁנִי לֹא**
17 **יִכְנֹס, שֶׁאֵין לֹא יִשְׁאֵר לוֹ אֵלָּא יוֹם אֶחָד לְטִרְחוֹ בְּסַעוּדָה. וְאִם**
18 **מִחֶמֶת הָאוֹנֵס אִינוּ יוֹכֵל לִכְנוֹס בְּרִבְעִי, מוֹתֵר לְהַקְדִּים וּלְכְנוֹס אִף**
19 **בְּשָׁנִי, וּכְפִי שִׁיבּוּאֵר לַהֲלֹךְ. דִּין נֹסֵף אוֹמֶרֶת הַבְּרִיָּתָא: וּמִפְּרִשָּׁין אֵת**
20 **הַחֶתָן מִן הַכֶּלֶה לְלִיל שַׁבָּת, תִּתְקַלֵּה – אִם הִיא בַּעֲלִילָה רִאשׁוֹנָה, מְסַמֵּי**
21 **שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה חֲבוּרָה בְּבַעֲלִילָתוֹ, וְיֵשׁ מִשּׁוּם אִיסוּר חוֹבֵל בַּשַּׁבָּת.**
22 **מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא אֵת הַבְּרִיָּתָא: מֵאֵי – מֵהָ הִיא אוֹתָה 'סִכָּנָה',**
23 **שֶׁמִּחֲמַתָּה נֶהְנוּ לִכְנוֹס בְּשָׁלִישִׁי, אֵילִיָּא – אִם נִאֲמַר דְאָמְרֵי –**
24 **שְׁגוּרָה הַמְּלָכוֹת, שְׁתוּלָה הַנִּשְׂאָת לְיוֹם הַרְבִּיעִי, תִּתְקַלֵּה, וְכִי עַל**
25 **סִכָּנָה כּוֹז אֲפֻשֶׁר לִימָר: נֶהְנוּ הָעָם לִכְנוֹס בְּשָׁלִישִׁי, לְגַמְרֵי יַעֲקֹבְרִיהּ**
26 **– הִלָּא יֵשׁ לַעֲקוֹר לְגַמְרֵי אֵת הַתְּקָנָה שֶׁל נִישּׁוּאִין בְּרִבְעִי מִפְּנֵי**
27 **סִכָּנָת נַפְשוֹת, וּלְקַבּוֹעַ יוֹם אַחֵר לִכֵּךְ. אֵלָּא אֲמַר רַבָּה, דְאָמְרֵי –**
28 **שְׁגוּרָה הַמְּלָכוֹת, שְׁכַל בְּתוּלָה הַנִּשְׂאָת בְּיוֹם הַרְבִּיעִי, תִּתְקַלֵּה לְהַגְמוֹן**
29 **– לְמַשְׁלֵל תִּתְקַלֵּה, וּמִחֲמַת סִכָּנָה זֶה לֹא עֲקָר חֲכָמִים אֵת תִּקְנַתָּם,**
30 **אֵלָּא שֶׁלֹּא מִיחוּ עַל מִנְהַג הָעָם לְהַקְדִּים לִכְנוֹס בְּשָׁלִישִׁי.**

31 מקשה הגמרא: **הָאֵי** – וכי דבר זה 'סִכָּנָה' הוא, הלא 'אוֹנֵס' הוא,
32 ומדוע כינתה זאת הברייתא כסכנה. מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְאִיָּאָא**
33 **צְנוּעוֹת דְּמִסְתָּרֵן נִפְשִׁיהוּ לְקִטְלָא** – כיון שיש נשים צנועות שמסורות
34 עצמן למיתה ובלבד שלא להבעל להגמון, כדי שלא יאסרו על
35 בעליהן, וְאֵתֵינן לִידֵי סִכָּנָה – ואם נשאות הן ברביעי באות לכלל
36 סכנה.

37 דוחה הגמרא את התירוץ: אם טעם הסכנה הוא מחמת הצנועות,
38 וְלִידְרוֹשׁ לְהוֹ דְאוֹנֵס שְׁרִי – מן הראוי שנלמד את כל הנשים שאשת
39 ישראל הנבעלת באונס מותרת לבעלה, ואף הצנועות לא ימסרו
40 עצמן למיתה, ואם כן אין בגזירה זו כל סכנה. מתרצת הגמרא: אין
41 ראוי לדרוש כן, משום דְאִיָּאָא נשים פְּרוּצוֹת שאם נודיען
42 שמותרות הן באונס, יקלו לעצמן ויבעלו להגמון מרצונן, ויאסרו
43 על בעליהן, ומשום תקנת הנשים הצנועות שמחמירות על עצמן
44 שלא כדִין, אין לנו לדרוש כן ולגרום איסור לנשים הפרוצות.
45 ועוד, שאף אם הנשים הצנועות לא ימסרו נפשן עדיין יש סכנה
46 בדבר, דְאִיָּאָא נְפִי בְּהִנּוּת – שהרי יש נשות כהנים שנאסרות על
47 בעליהן אף אם נבעלות באונס, והן מוסרות נפשן למיתה כדי שלא
48 להבעל להגמון. ומחמת שני דברים אלו, שאין לדרוש כן מחמת
49 שנגרם איסור לפרוצות, וגם שיש נשים כהנות שלא תועיל להן
50 הדרשה, לכך קרויה היא סכנה.

51 מקשה הגמרא: אם אכן יש סכנה בדבר, וְלִיעֲקֹרֶיהּ – יהיה לחכמים
52 לעקור את תקנתם ולקבוע יום אחר לנישואין הואיל ולפעמים יש
53 סכנה בדבר.

יכול לראות, ושם יצא חי, ולפיכך לא ראוהו העדים. לאחר
ששמעו זאת ונמנעו מלגדותו. **קרי שמואל עליה דרב** – שמואל
קרא על רב את הפסוק (משלי יב כא) **לֹא יִתֵּן לְצַדִּיק בֶּל אֵין שֶׁכֶן**
שמו עליו מהשמים שלא תבוא תקלה על ידו לגדות את רב
שילא שלא בדיון. **קרי רב עליה דשמואל** – ורב קרא על שמואל את
הפסוק (ספי יא יד) **וְהַשְׁמִיעָה דְּרַב יוֹעִץ**, שמשום שנתיעץ עם
באה לו תועה, שלא בא לידו מכוול של נידוי שילא בדיון.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת, המלמדת שיש לחוש בטובע במים
שאין להם סוף שמא עדיין חי הוא: **תנאי בביריתא, אמר רבי,**
מעשה בשני בני אדם שהיו מכמירין מכמירין – פורשים רשתות
במים לצוד בהם דגים בדרך, ונכנס אחד מהם למחילה של דגים
שחופרים הדגים בצד והנהר נמוך לשפתו, ואינה מלאה מים אלא
גובהה מהנהר, ועמד בתוכה והגביה צווארו ממעלה מן המים,
ושקעה התקפה, ולא ראה בחורש את פתחה של המחילה, ולא יכול
לצאת הימנה. וכיון שראה חברו שאינו יוצא מן המים, שקעה הכרז
שיעור זמן של ברי שתצא נפשו, ובא והודיע בתוך ביתו של הטובע,
שטבע ומת. למחר, ורחה התקפה והכיר הטובע את פתחה של
המחילה ויצא הימנה, ובא ומצא הספר גדול בתוך ביתו,
שהספידוהו משום שחשבוהו למת. אמר רבי, כמה גוילים דברי
הקמים שאמרו, הטובע במים שיש להם סוף אשתו מותרת, אבל
הטובע במים שאין להם סוף אשתו אסורה, שהרי כאן כולם סברו
שמת ולבסוף ניצל על ידי מחילה של דגים. שואלת הגמרא: **הכי** –
הכי – אם אכן אפשר להינצל על ידי מחילה של דגים ואין להעיד
על הטובע שודאי מת, אם כן בטובע במים שיש להם סוף נמי
ליחוש – גם נחשוש למחילה של דגים, שמא נכנס למחילה ועדיין
חי הוא. משיבה הגמרא: במים שיש להם סוף, מחילה של דגים לא
שכיחא – אינה מצויה, ולפיכך אם שזה העד כדי שתצא נפשו של
הטובע, אין חוששים שפא במחילה הוא, ועדיין חי הוא, אלא
משיאים את אשתו על פי עדות זו, שודאי מת.

הגמרא מבארת באיזה אופן חוששים במים שאין להם סוף
שהטובע נשאר בחיים: **אמר רב אשי, הא דאמרו רבנן** שהטובע
במים שאין להם סוף אשתו אסורה לינשא, משום שחוששים שיצא
חי, הני מילי – דין זה הוא דווקא באיניש דעלמא – באדם רגיל
שאינו מפורסם, אבל צורכא מרבנן – תלמיד חכם שטבע במים
שאין להם סוף, לא – אין חוששים לאסור את אשתו. שכן אי
דעליק – שאם היה עולה מן המים, אפילו במקום רחוק, קלא אית
ליה – יש לו קול, והיה הדבר מתפרסם מחמת חשיבותו של אותו
תלמיד חכם. וכיון שלא יצא קול כזה, יש להוכיח מכר בוודאות

[illegible]

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה סיון, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על הודעתו יום הולדת שלו ביום א' תמוז הבע"ל, הנה בטח ינהג בסדר יום הולדת, בעלי' לתורה, התבודדות לשעה עפ"י הכתוב בלוח היום יום י"א ניסן תש"ג, לימוד מאמר דא"ח ביום זה ואם אפשר בע"פ וחזרתו אח"כ בחבורה ביום זה עצמו או בש"ק הבא אחריו, וכן בנתינת צדקה קודם תפלת שחרית ומנחה. והשי"ת יצליחו שיהי' יר"ש חסיד ולמדן ויסתדר בקרוב באופן המתאים לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

לפלא שאין מזכיר דבר ע"ד לימודיו בנגלה ובחסידות וכן ע"ד פעולותיו בזה על אחרים והרי סו"ס הרי זהו כל האדם. איז אף ווען לייגסט עס אפ?

בברכה.

37 חסא שישמע דבר, 'מכע קסא'. בששמע את הכרותו, אמר רב
38 נחמן בצער, 'האלקים ו-לשון שבועה' אכלו פונד' לחסא' - אכלו
39 הדגים את חסא. מדיבונתיה דרב נחמן - על פי דברי רב נחמן אולא
40 דביתיה דחסא ואינסכא - הלכה אשתו של חסא ונישאה. ולא אמרו
41 לה חכמים ולא מירי כלומר, לא הוציאו אותה מבעלה השני.
42 רב אשי לומד דין ממעשה זה: אמר רב אשי, שמע מינה, הא דאמור
43 רבנן - מוכח מכאן שמה שאמרו חכמים (לעיל ע"א) שהנופל למים
44 שאין להם סוף אשתו אסורה, הני מילי - דין זה נאמר רק לבתלה
45 קודם שנישאת, אבל בדיעבד אי נסיב - אם נישאת כבר על פי
46 עדות זו לא מפקין לה מינה - אין מוציאים אותה מבעלה השני,
47 שהרי חסא טבע במים שאין להם סוף, ולא הוציאו את אשתו
48 מבעלה השני.
49 הגמרא מביאה גירסא אחרת לאותו מעשה: איכא דאמרי - יש
50 אומרים שכך היה המעשה, שכאשר שמע רב נחמן את הכרותו
51 של הנכרי, אנכסא רב נחמן לביתיה - התיר רב נחמן בפירוש
52 לאשתו של חסא להינשא. משום דאמר רב נחמן, קסא נכרא רבא
53 איתיה - אדם גדול (מפורסם) הוא, ולכן אם איתא דסליק - אם אכן
54 ניצל ועלה מן המים במקום אחר, קלא אית ליה למילתא - היה
55 יוצא קול על כך. וכיון שלא שמענו שעלה, מוכח שטבע ומת,
56 ואשתו מותרת לבתולה להינשא. דוחה הגמרא סברא זו: ולא
57 היא - אין הדין כן, אלא לא שניא נכרא רבא, לא שניא לאו נכרא
58 רבא - אין הבדל בין אדם גדול לסתם אדם, בשניהם הדין הוא
59 בטבע במים שאין להם סוף, דיעבד - אם נישאת כבר לאחר אין
60 ו-כן, מתירים לה להינשא עם בעלה. אבל לבתלה, לא תינשא.
61 מביאה הגמרא מעשה נוסף לענין נכרי שהסיד לפי תומו על מות
62 הבעל: הווא עובד בוכבים דהוה קאמר ליה לישראל - מעשה
63 בעובד בוכבים שאמר ליהודי קמול אספסתא, וישיר לחיואי בשבתא
64 - קצוצ שחת ושים לפני בהמותי, והיה זה בשבת, ואי ו-ואם לא
65 תעשה כך, קמילנא לך בך קמילנא לפלוגי בר ישראל - אהרוג אותך
66 כפי שהרגתי את פלוני היהודי, דאמרי ליה - שאמרתי לו בשליל לי
67 קדרה בשבת, ולא בשליל לי, וקמילתיה - והרגתיו. שמעיה דביתיה -
68 שמעה אשתו של אותו פלוני שהנכרי סיפר עליו שהרג אותו,
69 ואתאי לקמיה דאביי - ובאה לפני אביי לשאלו האם יכולה היא
70 להינשא על פי דברי הנכרי. שהתא - עיכב אותה אביי ולא ענה
71 לה במשך

1 להתירה להינשא או להעיד סתם שמת. אמר רב יוסף, אם כא
2 העובד בוכבים לבית דין ואמר 'איש פלוני מת, השיאו את אשתו',
3 והו נתפון להתיר שאין מקבלים את עדותו. אך אם אמר 'איש
4 פלוני מת' סתם, ולא הוסיף לומר 'השיאו את אשתו', והו נתפון
5 לעדות שמקבלים את עדותו.
6 ריש לקיש מפרש כשמואל: איתמר נמי, אמר ריש לקיש, לא שנו
7 במשנתנו שעובד בוכבים המעיד בכוונה אין מקבלים את עדותו,
8 אלא בשנתפון העובד בוכבים להתיר את האשה להינשא, אבל אם
9 נתפון רק להעיד שפלוני מת, ולא להתיר את אשתו עדותו עדות.
10 דעה החולקת: אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, וכי לא כף היה
11 מעשה פאושעיא ברבי, (שהתירם) [שהתירם] - שנחלק עם שמיים
12 והמשה וקנים, וכך אמר להם, לא שנו במשנתנו שעובד בוכבים
13 המתכוין להעיד אין עדותו מתקבלת, אלא בשנתפון להתיר את
14 האשה להינשא, אבל אם נתפון רק להעיד ולא להתיר, עדותו
15 עדות. ולא הווי לו חקמים, אלא סברו שאפילו לא נתכוין להתיר
16 אלא להעיד בלבד, אין עדותו מתקבלת. והרי הלכה כחכמים
17 שהם הרבים.
18 ריש לקיש טוען לרבי יוחנן: אלא לשיטתך, מתניתין דקתני -
19 משנתנו ששנינו 'ובעובד בוכבים אם היה נתפון אין עדותו עדות'
20 והיינו אפילו במתכוין להעיד, ומשמע שבאופן שלא נתכוין להעיד
21 כלל מקבלים עדותו, ומתירים את האשה להינשא, היכי משפחת
22 לה - כיצד תמצא אופן שלא נתכוין לא להעיד ולא להתיר. משיב
23 רבי יוחנן: מצינו זאת באופן שמסיח לפי תמו - שמספר לפי תומו
24 מעשה שהיה, ואינו מתכוין להעיד כלל. כי הווא - כמו שהיה
25 מעשה בנכרי אחד דהוה קאמר ואויל - שהיה מכריז והולך 'מאן
26 איכא בי חיואי, מאן איכא בי חיואי' - מי נמצא כאן מאנשי ביתו
27 של חיואי, מי נמצא כאן מאנשי ביתו של חיואי, שישמע את דברי,
28 'שכיב ו-מת' חיואי'. ואנסכא רב יוסף לביתיהו - והשיא רב יוסף
29 את אשתו על פי עדות זו, כיון שנכרי זה היה מספר לפי תומו.
30 הגמרא מביאה מעשה נוסף: הווא דהוה קאמר ואויל - נכרי אחד
31 היה מכריז והולך, ווי ליה לפרשא דרזא דהוה בפומבדיתא, דשכיב
32 - אוי לו לאותו פרש רזי שהיה בפומבדיתא, שמת. ואנסכא
33 ו-והשיא רב יוסף ואיתימא ו-ויש אומרים דכא, לביתיהו - את
34 אשתו של אותו פרש, על פי עדות זו.
35 מעשה נוסף בענין זה: הווא דהוה קאמר ואויל - נכרי אחד היה
36 מכריז והולך, 'מאן איכא בי חסא' - מי נמצא כאן מאנשי ביתו של

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...ומי"ש שמפני הטרדות לא יכול להשתתף בענין הנ"ל וכו', הנה פליאני עליו, כי הרי איפכא
מסתברא, ומשל למה הדבר דומה לאדם שנחלש בגשמיות ואומרים לו להוסיף באכילה ושת"י וענה
ע"ז שכיון שחלוש הוא אין לו כח לאכו"ש ולכשיבירא אז, יוסיף באכו"ש, וה"ה בהנ"ל שכשרואה
שטרוד בענינים המבלבלים ומקלקלים ואין בהם נחת, הנה אחת העצות להפטר מזה הוא להיות טרוד
בענינים דחיוק התורה והיהדות והבלא מפיק הבלא ובפרט בענין דתורה הרי ידוע מרז"ל כל המקיים
את התורה מעוני סופה לקיימה מעושר, ועוני ועושר הרי הם לא רק בכסף וממון אלא גם בזמן וכו'...

בברכה ובפ"ש כל אנ"ש שיחיו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח סיון, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי פ"ש ממנו ע"י האברך הו"ח אי"א מו"ה... שי אשר ת"ל הוטב מצב בריאותו וראיית עיניו. ובטח גם על להבא ישמור את העיניים שכתבתי לו אודותם. ומה טוב שיוסיף ללמוד בכל יום או שילמדו לפניו איזה שורות בספר הזהר הקדוש ואיזה שורות בספר התניא הק' אשר בהם מורגל הלשון תא חזי שזהו ציווי תורתנו הק' שיראו אלקות במוחש שזהו גם כן סגולה ותרופה למאור העיניים הגשמיים כדבעי ולראות איך שנתהוו ומתקיימים על ידי דבר ה' כח הפועל בנפעל.

בברכה לרפואה ולאריכות ימים ושנים טובות בגשמיות וברוחניות.

ב"ה, י"ט סיון, ה'תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

...בהמשך לשיחתנו כשביקר אצלי, ומענינא דיומא דפרשת השבוע, הנה נפלא הדבר, כי ידוע הכלל אשר אין לך דבר העומד בפני התשובה, ובכ"ז הנה אף שעשו עם בני ישראל תשובה מחטאת המרגלים ואמרו: הננו ועלינו אל המקום אשר אמר הוי' גוי' אמר להם משה: והיא לא תצלח.

אבל פירוש הדבר מבואר בפסוק שאחר זה: אל תעלו כי אין הוי' בקרבכם, וכמו שמבואר לבסוף, אשר ארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה.

זאת אומרת, אשר אף שארץ ישראל היא מיועדת לעם ישראל, ולא עוד אלא שצווי ה' הוא, וכמו שאמר כלב בן יפונה: עלה נעלה וירשנו אותה, הרי בכל זה תנאי קודם למעשה, שצריך לצאת עם ארון ברית ה' לפניהם, וכמסופר בארוכה בכיבוש הארץ על ידי יהושע, ובאם לאו ח"ו הרי אי אפשר לעלות בחומה. ואף שתשובה מועלת לכפר החטא, של הפרט או גם של הכלל, אבל אי אפשר לשנות אופן כיבוש הארץ, כיבושה באמת, שהוא דוקא כהבטחת הקב"ה: שיהי' איש מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמת ה' כו' (והוא רק הוא) יבנה מקדש במקומו, ויקבץ נדחי ישראל כו' ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' (רמב"ם הלכות מלכים סוף פרק יא).

ב"ה, כ' סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר
שלמה שי

שלום וברכה!

נתקבלו מכתביו מה' וי"ד סיון עם המצורפים אליהם.

(ב) הרי"ד דל"ג בעומר, לכאורה כדאי להדפיסה בהקדם ביותר ולהפיצה בין הת' השייכים

לזה. כי אף שהמדובר שם הוא בנוגע לימי הספירה וחה"ש, אבל המוסר השכל מזה נוגע לכל השנה כולה כמובן. ובפרט שגם הרה"ח מהר"מ שי' ליפסקר תובע איזה דברי התעוררות בשביל התלמידים, ואפשר שכדאי שידפסו מספר טופסים מזה על נייר מיוחד ובכריכה מיוחדת שתנתן בתור פרס לאלו הת' המצטיינים נוסף על הנדפס באופן הרגיל שיפיצו באופנים הרגילים...

(ד) מ"ש אודות פנימיות הענינים והדרכת התלמידים, הנה אל יפול ח"ו ברוחו, כי אי אפשר לשער הנעשה בלב פנימה של בן ובת ישראל, ואף שלפעמים נדמה שיגיעה ועמל רב מביאים פירות מועטים, אי אפשר לדעת מה שיהי בעתיד הקרוב ומי יאמר בעתיד הרחוק. ומובן שאי אפשר לדעת כלל מה שמנעו בענינים דסו"מ ע"י חינוך והדרכה זו. והאריכות בזה אך למותר. ובפרט שבדורנו זה ראו בזה נפלאות גם בעיני בשר במוחש, איך שע"י גרעין קטן אחד שזרעו, נצמח מזה ענינים גדולים ונפלאים, ובהסתכלות המתאימה הנה בודאי בין מושפעיו יראה כזה...

המחכה לבשו"ט ובברכת הצלחה בעניני הכלל ובעניניו הפרטים.

ב"ה, כ"א סיון, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'

מוה"ר יהושע שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מ"ז סיון, הנה נבהלתי לקרות התחלתו אשר קשה לו מאד כו' וכו' ובהדי כבשי דרחמנא למה לך. ובמה שמעתיק דברי הרמב"ם אשר אין הקב"ה עושה נס יוצא מדרך הטבע לאיש פרטי, הנה במוחש ראינו נסים יוצאים מדרך הטבע גם לאנשים פרטים ובפרט בשנים האחרונות. ובפרט בהענינים התלולים בחלל הגוף שכמה וכמה פעמים טעו בזה לאחרי כל הבדיקות. וכ"ז נוסף על זה שמיום ליום מתחדשים תרופות חדשות. אלא שמוכרח הדבר וא"א בלא"ה לחזק ההתקשרות עם השי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות ואין "המקרא" יוצא מידי פשוטו שהוא מפליא לעשות בפו"מ לאדם פרטי והראי' ע"ז כיון שכל אחד בפרט מברך ברכה זו. והאריכות בזה אך למותר.

והלואי שלא היו מקיימים הענין דיוסיף דעת גו' בכיו"ב וטוב יותר לקיים מרז"ל שאין בעל הנס מכיר בניסו. מובן שכל הנ"ל אינו שולל כלל הסברא שצריך לדעת חווי"ד עכ"פ של שני רופאים במקצוע זה וחוו"ד בנוגע לפעולות, וכידוע מאמר הצ"צ שהתורה אומרת שיש רשות לרופא לרפאות, אבל לא ח"ו לגרום מרה שחורה כו'.

במ"ש בענין חג השבועות ובמנהגים שמצא בספרי החסידים, הנה נדבר בעת התועדות בחה"ש שעבר, אשר היפך דעת העולם הרי בשעת מתן תורה הנה נגלה דתורה היתה רק בהעלם ובנסתר כי ביום מ"ת שמעו ישראל רק עשה"ד וגם בזה הרי על כל דו"ד פרחח נשמתם, שבמילא אין שייך אז ענין של הבנה והשגה, ושאר כל התורה ניתנה רק בהעלם. וכידוע בכ"מ ובאזהרות דר' סעדי' גאון איך שכל התרי"ג מצות וז' מצות דרבנן נכללים ונרמזים (בתר"ך אותיות) דעשרת הדברות. משא"כ נסתר דתורה שהרזי דרזין בזה הוא מעשה מרכבה הרי ראו כל ישראל ואפילו הטפלים לישראל (ואפילו אלו שהי' בהם חשש לקצץ בנטיעות ח"ו מפני היותם מערב רב, אבל בני ישראל הרי פסקה זוהמתן במ"ת, וגם לאחר חטא העגל הרי אף שבמקצת חזרה אבל בכ"ז נשתנו מן הקצה אל הקצה ואפי' בגשמיות וכמוכח בשת קמ"ז ע"א).

בברכה שהשי"ת יזכהו לבשר תמיד טובות בעניניו הפרטים ובענינים הכלליים.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 נ חריות תמח] של דקל, יש מהם שמויחדים אותם לשיבה תמח], ויש מהם שעומדים לשרפה תמח] פשאר
- 2 עצים, ואם קצצם מן הדקל לשרפה תמח] – הרי הם מוקצה פשאר עצים, ואסור לטלטלם, שאין תורת
- 3 פלי עליהם, הואיל ועומדים לשרפה תמח].
- 4 אבל אם נמלך עליהם אחר כך תמח] שיהיו עומדים ומויחדים לשיבה עד עת שיצטרך לפנותם תמח] – הרי
- 5 מחשבה זו מוציאם מידי מחשבה הראשונה, אם נמלך בן קדם השבת, ונעשה עליהם תורת פלי תמח], ומתיר
- 6 לטלטלם בשבת לסדרם לישב עליהם תמח], אף על פי שבשעה שנמלך עליהם בחל לשיבה לא היה בדתו
- 7 בפרוש גם בשבת, אלא נמלך בן על ישיבת החל תמח].

ביאורי הלכה

- תמח] חריות – ענפים קשים כעץ⁴¹⁹.
 תמח] אותם לשיבה – העצים והענפים בזמננו גם אלו הנוחים לשיבה אינם עומדים לכך ודינם כשאר עצים⁴²⁰.
 תמח] שעומדים לשריפה – לצרכי בישול וחימום.
 תמח] מן הדקל לשריפה – אם קצץ סתם ללא מחשבה לשריפה או לשיבה – אסורים בטלטול⁴²¹.
 תמח] ועומדים לשריפה – אף שלא עשה מעשה המוכיח שעומדים לשריפה – כיון שהדרך לייחדם לפעמים לשריפה, נעשו כשאר עצים במחשבה גרידא⁴²².
 תמח] אח"כ – לאחר שכבר קצצם במחשבה שימשו לשריפה.
 תמח] שיצטרך לפנותם – אבל מחשבה להשתמש בהם פעם אחת בחול לא מועילה⁴²³.
 תמח] תורת כלי – המחשבה השניה ביטלה את המחשבה הראשונה, ונעשו כסתם חריות שדרך (לפעמים) לייחדם לשיבה⁴²⁴.
 תמח] לישב עליהם – או לכל שימוש של היתר, כדין כלי שמלאכתו להיתר⁴²⁵.
 תמח] ישיבת החול – כי העיקר שביטל מחשבתו הראשונה וחזר דינם כדבר שדרכו בכך.

צינונים והוספות

- ידי מעשה גדול כדלהלן סעיפים נב-נג; ודווקא אם נמלך קודם השבת, אבל אם נמלך בשבת עצמה לא הותר בטלטול שהרי הקצהו מדעתו קודם השבת, ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, וכדין מוקצה מחמת חסרון כיס דלעיל סעיף כז (ראה תהל"ד ס"ק ט).
 (425) משמע שמותר לטלטלם גם לצורך מקומם ולצורך עצמם וכמפורט להלן סעיף נא, ובא לחדש כאן שמותר גם לסדרם לישב עליהם ולא רק לישב עליהם שמותר בכל עניין כדלהלן סעיף נב, (ולא מצינו שהתירו לטלטל מוקצה רק לדבר אליו הוכן קודם השבת אלא כשהכנה נעשתה על ידי מעשה (כמבואר בסי' רנט קו"א ס"ק א) ולא על ידי מחשבה, ובחריות של דקל אפילו על ידי מעשה הותר לגמרי כדלהלן סעיף נא).
 ויש שפירשו (מ"מ וצינונים) שממה שכתוב "לסדרם לישב עליהם" משמע שאסור לטלטל את החריות לצורך אחר (משא"כ בסעיף נא העוסק בהכנה שעל ידי מעשה פירט את היתר הטלטול לצורך גופו ומקומו ולצורך עצמו), אמנם, כיון שלא פירש כאן איסור לטלטל לצורך אחר (כפי שפירש בסעיף נב לגבי בקעת של עץ) – אין לאסור, (וגם בסעיף נא יש לומר שלא היה צריך לפרט היתר טלטול לצורך מקומו ועצמו ולא בא אלא בתור הקדמה לאיסור הטלטול לצורך מקומו ועצמו בבקעת של עץ, אבל חריות של דקל הותרו בטלטול לכל עניין).
- (419) ע"פ רש"י נ, א ד"ה חריות שזו שדרת הלולב שהוקשתה.
 (420) דין שאר עצים נתבאר להלן סעיף נב ואילך.
 (421) אלא שכיון שהדרך להשתמש בהם (גם) לצורך ישיבה די במחשבה קלה כדי להתירם במכלי-שכן שדי במחשבה זו להתירם אם קצצם לשריפה, וכאן בא לבאר החידוש שדי במחשבה לשבת אחת גם כשקצצם לשריפה.
 (422) ואז דינם דומה לגיזים של צמר שהשליכם לאוצר (לעיל סעיף ג) שגם אם טמן בהם – נעשו מוקצה, והחידוש ב'חריות של דקל' הוא שאותם אלו העומדים לשריפה אין דרך להשתמש לשבת עליהם לעולם, ולכך די במחשבה כדי שיהיו כשאר עצים (אך לו החריות לעולם לא היו עומדים לשריפה – לא היה חידוש בזה שלא נעשו כשאר עצים ממש אלא הם מותרים בטלטול במחשבה בלבד), וראה עוד על החילוק ביניהם בסעיף הבא, ולעיל הערה מד.
 (423) המחשבה להשתמש בהם פעם אחת בחול לא נחשבת שנמלך בו ולא מבטלת המחשבה הראשונה, אלא רק אם חשב שיהיו עומדים ומויחדים לשיבה, אמנם מחשבה קודם השבת להשתמש בהם פעם אחת בשבת עצמה, מועילה אפילו שאינה מבטלת את המחשבה הראשונה, כדלהלן הערה תכו.
 (424) אבל דבר שאין דרך לייחדו לשיבה לא יועיל שיחשוב עליו קודם השבת אלא צריך שייחדו לעולם או על

- 1 ואִפְלוּ אִם לֹא נִמְלֵךְ עֲלֵיהֶם שִׁיחֵיו עוֹמְדִים וּמִיָּחָדִים לִישִׁיבָה, אֲלֹא שֶׁחָשַׁב עֲלֵיהֶם מִבְּעוֹד יוֹם לִישִׁב עֲלֵיהֶם
2 לְמַחֵר בְּשֶׁבֶת בְּלִבָּד, וּלְמוֹצָאי שַׁבָּת יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְשִׁרְפָה - מִתֵּר לְטַלְטֵלם וּלְסַדֵּרם לִישִׁב עֲלֵיהֶם בְּשֶׁבֶת
3 זוֹתנב):

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף ג

ביאורי הלכה

תנב] בשבת זו – היינו שכל מחשבה מתירה לטלטל דבר שדרכו לייחדו לשיבה ולא רק מחשבה שמבטלת את המחשבה הראשונה⁴²⁶.

ציונים והוספות

(426) אלא שמחשבה לישב עליהם פעם אחת בחול אינה נחשבת כמחשבת ייחוד לשיבה כלל (כדלעיל הערה תכג), שהרי בשבת הם עומדים לשריפה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שצב דין עירובין לעיר:

* * *

- 33 ז (וכל זה כשבני המבואות עוברים זה על זה בשבת אבל
34 ב' מבואות הפתוחים זה לזה ופתוחים ג"כ לרשות
35 הרבים שרוצים להסתלק זה מזה שלא לעבור זה על זה
36 בשבת אלא כל אחד ילך לרשות הרבים דרך פתחו יש
37 אומרים שיכולים לערב כל אחד לעצמו אף על פי שאין
38 ביניהם צורת פתח או פסין אלא לחי או קורה אם אין שם
39 רוחב יותר מעשר שכיון שאין עוברים זה על זה אינן
40 אוסרים זה על זה כמו שהחצר הפתוחה למבוי ואינה עוברת
41 בו בשבת אינה אוסרת אם יש לה פתח אחר למבוי אחר
42 כמו שנתבאר בס"י שפ"ו.
43 ולפי זה אם מבוי אחד עירב לעצמו והשני לא עירב כלל
44 כופין אותו על מדת סדום שלא יעבור בשבת על זה שעירב
45 כדי שלא יאסר עליו כיון שיש לו פתח אחר לצאת לרשות
46 הרבים כמו שכופין את החצר שלא עירבה במבוי שלא
47 תעבור בו בשבת אם יש לה פתח למבוי אחר לעבור דרך
48 עליו לרשות הרבים כמו שנתבאר שם.
49 ואין צריך לומר אם עירבו ב' המבואות זה לעצמו וזה
50 לעצמו ובשבת בא אחד לעבור על חבירו שיכול לעכב עליו
51 כיון שכבר גילה דעתו שסילק דריסת רגלו מעל חבירו במה
52 שעירב לעצמו.
53 במה דברים אמורים בעיר שמבואותיה צריכים תיקון
54 ותיקוני מבואות אלו בצורת פתח לצד רשות הרבים ולחי
55 או קורה ביניהם כדין מבוי עקום שנתבאר בס"י שס"ד אבל
56 עיר המוקפת חומה בענין שאין מבואותיה צריכים תיקון
57 מפני שנעשית כולה כחצר אחת של רבים כמו שנתבאר אינן
58 יכולים לחלוק מבואותיה לערב אלו לעצמן ואלו לעצמן
59 אלא בצורת פתח או בפסין כמי שרוצה לחלוק חצר אחת
60 לשתיים אבל לחי וקורה אינן מועילות אפילו אם לא יעברו
61 זה על זה בשבת שאינן אוסרים בדריסת רגלם מ"מ אוסרים
62 זה את זה במה שכל אחד פרוץ במילואו למקום האסור לו
63 שהרי אסור לטלטל מבתי מבוי זה למבוי אחר שלא עירב
64 עמו ולתקן פרצת חצר צריך צורת פתח או פסין כמו
65
- 1 במה דברים אמורים שכל המבואות הם מוכשרים
2 במחיצות כהלכתן בין שהכשירם על ידי לחי או קורה
3 בין שהם בענין שאינם צריכים לתיקון כלל כגון עיר
4 המוקפת חומה ויש לה דלתות שאין מבואותיה צריכים
5 תיקון אבל עיר שמבואותיה צריכים תיקון יכולים להכשיר
6 מקצת מבואות העיר ולהניח השאר בלא תיקון ואין
7 המבואות שאינם מתוקנים אוסרים על המתוקנים אפילו אין
8 ביניהם צורת פתח או פסין אלא לחי או קורה ואפילו היא
9 עיר של יחיד ומתחלה הורגלו לערב עירוב שהיו כל
10 המבואות מתוקנים ואחר כך נפרצו ואפילו מבוי אחד
11 יכולים לחלק לרחבו על ידי לחי שיעמידו באמצעותו כמו
12 שנתבאר בסימן שס"ג ואין שאר בני המבוי שחוקן ללחי
13 אוסרים על הפנימית מחמת שלא עירבו עמהם כיון
14 שהחיצונים אסורים לטלטל במבוי ואי אפשר להם לערב
15 כלל.
16 (ומטעם זה אפילו אם המבואות שאינם מתוקנים יש להם
17 דריסת רגל על המתוקנים אינם אוסרים עליהם כיון שאינן
18 יכולים לערב עמהם והוא הדין אם כולם מתוקנים אלא
19 שמפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול מחמת שאינו מוקף
20 מחיצות כהלכתן אף על פי שמקצתם לא עירבו אין אוסרים
21 ולא אמרו שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה
22 אלא בב' חצרות זו לפנים מזו שיכולות לערב יחד).
23 ועיר המוקפת חומה ויש לה דלתות ננעלים רק שבפתח אחד
24 אין לה דלת וגם אין שם משקוף שיהא נדון משום צורת
25 פתח אלא מזוזות בלבד הרי מזוזות אלו אינן גרועים מלחי
26 שמועיל למבואות המפולשים לרשות הרבים וא"כ אם אין
27 בעיר רשות הרבים אע"פ שמבואותיה מפולשים לסרטיא
28 שהיא רשות הרבים הרי היא ניתרת בלחי שמכאן ודלתות
29 שמכאן ושוב אין שאר מבואותיה צריכים תיקון ואי אפשר
30 להם ליחלק בעירובם אלא על דרך שנתבאר ואם יש בה
31 פרצה האוסרת בטל הכשרה ויכולים לערב חציה ולהניח
32 חציה בלי הכשר:

45 כי בין השמשות הוא ספק לילה ושמא נכנס כבר תחלת
46 השבת וספק דברי סופרים להקל.

47 ואפילו עירב לשנים לאחד עירב מבעוד יום ונאכל עירובו
48 בין השמשות ולאחד עירב בין השמשות ונשאר עירובו קיים
49 עד שחשכה שניהם קנו עירוב שלאותו שנאכל עירובו בין
50 השמשות אנו חושבין שבין השמשות הוא לילה ולאותו
51 שעירב לו בין השמשות אנו חושבין שבין השמשות הוא
52 יום שאין מערבין משתחשך ואע"פ שעירב לשניהם בבין
53 השמשות אחד והרי הן ב' קולות הסותרות זו את זו אין
54 בכך כלום כיון שהם לשני בני אדם אבל אם עירב לאחד
55 בין השמשות ונאכל העירוב בין השמשות לא קנה עירוב
56 ואין מקילין כל כך לומר שברגע שעירב היה עדיין יום
57 וכשנאכל היה כבר לילה וכבר קנה עירוב:

* * *

חלק ב סימן שצד ספק עירוב מה דינו:

59 א ספק עירוב כגון ספק אם היה קיים בין השמשות אם
60 לאו מותר שספק דברי סופרים להקל והוא שהניחו שם
61 ואירע בו ספק אבל ספק אם הונח שם אם לאו אסור:

62 ב צריך שיהא העירוב בין השמשות במקום שראוי ליטלו
63 ולאוכלו לפיכך אם נפל עליו גל ואינו יכול ליטלו עד
64 שיחפור במרא וקדרום אינו עירוב מפני שחפירה זו היא
65 מלאכה גמורה של תורה ואסורה אפילו בבין השמשות אבל
66 דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות לצורך
67 מצוה כמו שנתבאר בסי' רס"א והעירוב ג"כ הוא צורך
68 מצוה כדי שלא יטלטלו באיסור כמו שנתבאר בסי' שס"ו:

69 ג נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח קודם שחשכה אם
70 אי אפשר להוציא משם העירוב אל א"כ יעשה מלאכה
71 גמורה הרי זה כמי שאבד ואינו עירוב שהרי אי אפשר
72 לאכלו.

73 ואם נמצא המפתח בשבת אם היה במקום שיכול להביאו
74 בלא מלאכה של תורה הרי זה עירוב ואע"פ שלא היה
75 המפתח בידו בין השמשות כיון שמצוי הוא שימצאו אנו
76 חושבים אותו כשמצאו כאילו היה בידו למפרע:

חלק ב סימן שצה דיני ברכת עירוב:

77 א מצוה לחזו(ו)ר אחר שיתופי מבואות כמו אחר עירובי
78 חצרות.

79 ומברך עליו על מצות עירוב ואומר בזה השיתוף יהא מותר
80 לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי.

81 ואם משתתפים בפת וסומכין על שיתוף במקום עירוב ואין
82 מערבין בחצרות כלל כמו שנתבאר בסימן שפ"ז יאמר ג"כ
83 מחצרות לבתים.

84 אימתי מברך עליו בשעה שמקבץ אותו מבני המבוי או
85 בשעה שמזכה להם כמו שנתבאר בסי' שס"ו.

86 ואם לא בירך ולא אמר עליו כלום אינו מעכב כמו שנתבאר
87 שם:

* * *

1 שנתבאר בסי' שס"ג משא"כ עיר שמבואותיה צריכות תיקון
2 אזי כל מבוי המתוקן בפתחו בלחי או קורה יש תורת פתח
3 עליו ולא שם פרצה לפיכך מועיל בו סילוק דריסת הרגל
4 כמו שמועיל בחצר הפתוחה כמו שנתבאר):

* * *

6 ח עיר של רבים שנתמעטה ועמדה על חמשים דיוורין
7 מערבין כולה ואין צריך שיעיר:

8 ט המזכה בשיתוף לכל בני העיר אם מערב עירוב אחד
9 לכולם אינו צריך להודיע להם שזכות הוא להם.

10 ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני העיר או מי שהלך
11 לשבות בעיר אחרת או נכרי שדר עמהם בעיר דין הכל
12 כדינם בחצר ובמבוי:

חלק ב סימן שצג דין עירוב [ב]יו"ט שחל בערב שבת ודין בין
השמשות לעירוב:

13 א אין מערבין עירובי חצרות ושיתופי מבואות ביו"ט שחל
14 להיות בערב שבת מפני שנראה כמתקן דבר.

15 ואם חלו ב' ימים טובים ביום ה' וביום ו' ושכח ולא עירב
16 מערב יום טוב יערב ביום טוב על תנאי שיאמר ביום טוב
17 א' אם היום חול יהא זה עירוב ואם היום קדש אין בדברי
18 כלום ולמחר יאמר אם היום קדש הרי עירבתי אתמול ואם
19 היום חול יהא זה עירוב ועצה טובה שיערב למחר בפת
20 שעירב בה אתמול שאם יערב בפת אחרת יאסר לאכול
21 שתיהן קודם שחשכה ליל שבת.

22 במה דברים אמורים בב' ימים טובים של גליות אבל בב'
23 ימים טובים של ראש השנה אינו יכול לערב על תנאי מפני
24 שהם כיום אחד ארוך כמו שיתבאר בסי' ת"ר:

25 ב אחד עירובי חצירות ואחד שיתופי מבואות מערבים
26 אותם בין השמשות מטעם שנתבאר בסי' רס"א.

27 ואפילו אם כבר קיבל עליו תוספת שבת ויש אוסרין אם קבל
28 עליו תוספת שבת (והעיקר כסבא הראשונה בקבלת תוספת
29 שבת בלבד אבל אם התפלל תפלת ערבית של שבת הרי
30 קבל עליו שבת עצמה כיון שהתפלל תפלת ליל שבת ונאסר
31 בכל השבوتים כמו בשבת עצמה לבד ממה שנעשה ע"י
32 אחר כמו שנתבאר בסי' רס"א ורס"ג ואפילו אם הוא לא
33 התפלל אם רוב הציבור התפללו המיעוט נמשכים אחריהם
34 בעל כרחן ולא משגמרו התפלה אלא אפילו משהתחילו
35 אותה דהיינו עניית ברכו כמו שנתבאר שם):

* * *

37 ג העירוב אינו צריך להיות קיים אלא בין השמשות ויכול
38 לאוכלו כשודאי חשכה (שכיון שנקבעה דירתו במקום
39 עירוב בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת שוב אינה
40 נפקעת משם כל השבת אע"פ שנוטל משם עירובו).

41 ויש לבצוע עליו בשבת שחרית (או בסעודת הלילה אם
42 סועד משחשכה ודאי) והואיל ונעשית בו מצוה אחת יש
43 לעשות בו ג"כ מצוה אחרת.

44 ואפילו נאכל עירובו בבין השמשות קנה עירוב (ובדיעבד)

חלק ב סימן שצו דין ארבע אמות שיש לכל אדם בשבת:

כולו נחשב כד' אמות לענין תחומין:

* * *

א שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי יש
אומרים שזו אזהרה ליוצא חוץ לתחום ושיעור תחום
של תורה הוא י"ב מיל כשיעור מחנה ישראל שהיתה י"ב
מיל על י"ב מיל וחכמים אסרו לצאת יותר מאלפים אמות
שהן מיל א'.

ו יש אומרים שאין לתחומין עיקר מן התורה כלל אלא אפילו
יותר מי"ב מיל אינו אסור מן התורה כלל וזה שנאמר אל
יצא איש ממקומו זו היא אזהרה על הוצאה שהזהיר משה
שלא לצאת עם הכלי מרשות היחיד לרשות הרבים ללקוט
המן ושבבו איש תחתיו קבלו חכמים שזו אזהרה שלא
לטלטל ברשות הרבים אלא כשיעור תחתיו של אדם שהוא
ד' אמות כמו שנתבאר בסי' שמ"ט.

א לא שחכמים סמכו איסור התחומין של דבריהם למקרא זה
אל יצא איש ממקומו שלא יצא יותר מאלפים מהמקום
ששבת בו כי עד אלפים נקרא מקומו כמו שמצינו בערי
מקלט שנאמר ושמתו לך מקום וגו' והן קולטות אותו גם
כשהוא חוצה להן שנאמר ומצא אותו מחוץ לגבול עיר
מקלטו ונאמר להלן ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה
אלפים באמה וגו' מה חוץ האמור להלן אלפים אף חוץ
האמור כאן אלפים.

ו שבו איש תחתיו כשיעור תחתיו מכאן סמכו חכמים שכל
אדם יש לו ד' אמות בכל מקום שהוא אפילו יצא חוץ
לתחום יכול להלך שם ד' אמות וכן יכול לטלטל בהן וכן
כשמודדים אלפים ממקום שבינתו מודדים חוץ מד' אמות
אלו שהן כשיעור תחתיו (ויכול לטלטל בהן לפיכך) אם
שבת דהיינו שקדש עליו היום במקום המוקף מחיצות בענין
שמותו לטלטל בכולו הרי כולו נחשב לו כד' אמות ונותנים
לו אלפים סביב להיקף זה ע"ד שיתבאר בסי' שצ"ט אפילו
יש בו כמה מילין.

ו והוא שיהא מוקף לדירתו מתחילתו אע"פ שאין בו עתה
דירין ואין משתמשין בו כלל כמו שיתבאר בסי' ת"ח או
אפילו אינו מוקף לדירה אלא שאין בו יותר מבית סאתים
אבל אם יש בו יותר מבית סאתים כשם שאין מחיצותיה
מועילות שיהא מותר לטלטל בכולו כך אינן מועילות שיהא

35

36

ב ד' אמות אלו שלענין תחומין בין ד' אמות שבמקום
שבינתו בין ד' אמות שיש לו כשיצא חוץ לתחום יש
אומרים שהן כד' אמות שברשות הרבים שלענין טלטול
שהוא בורר לו ד' אמות לאיזו רוח שירצה וכשהלך לרוח
אחת ד' אמות שוב אינו יכול לחזור ולילך לרוח השנית
(שכנגדה) אפילו כל שהוא אם הוא חוץ לתחום כמו שאינו
יכול לטלטל חפץ אחד יותר מד' אמות שאין נותנים אלכסון
לענין טלטול אלא מפני שאין שם ריבוע כמו שנתבאר בסי'
שמ"ט וכן במקום ששבת בו אם הלך לרוח אחת ד' אמות
ואלפים שוב אינו יכול לילך לרוח השנית (שכנגדה) אלא
אלפים ואם לא נטל לו כל ד' אמות לרוח אחת יכול
להשלמין ברוח הב' (שכנגדה).

48

ו יש אומרים שד' אמות אלו שלענין תחומין אינו כד' אמות
שלענין טלטול אלא הן ד' אמות לכל רוח שהן ח' על ח'
מרובעות בין במקום ששבת בו בין כשיצא חוץ לתחום
(ולפי סברא זו כל-שכן שאין מודדים לו ד' אמות עם
אלכסונם לכל רוח שכיון שנותנים לו ח' על ח' מרובעות
הרי יש בהן אלכסון ממש של ד' אמות לכל רוח דהיינו
מאמצעיתו לארבע הזויות משא"כ בד' אמות שלענין טלטול
שמודדים לו ד' אמות ביושר אל עבר פניו לאיזו רוח שירצה
וכיון שלא שייך בהן אלכסון ממש צריך ליתן לו הן
ואלכסונם כמ"ש בסי' שמ"ט) ויש לסמוך על דבריהם להקל
בדברי סופרים:

59

ג ד' אמות אלו שלכל רוח ורוח שהן שיעור תחתיו של
אדם מודדים אותו לכל אדם באמה שלו ואם הוא ננס
באברים שגופו גדול ואמתו קטנה נותנים לו ד' אמות
בינונית של כל אדם שכל אחת מהן ו' טפחים כמו שנתבאר
בסי' שמ"ט.

64

ו וכבר נתבאר שם שד' אמות אלו מודדים אותן מצומצמות
ויש אומרים שמודדים אותן מרווחות ויש לסמוך על
דבריהם בד' אמות אלו שלענין תחומין שעיקרן אינן אלא
מדברי סופרים:

68

ל'קוטי תורה' פרשת נשא – הפרשה החסידית

וְהָעֵנִי: כִּי הַפְּנִינִים, שֶׁהוּא הַמְּוֹגְלִיּוֹת, הֵם דְּבַר יִקָּר
עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַל, וְהַתּוֹרָה הִיא "יִקָּר מִכָּל דְּבַר יִקָּר"⁸⁸. וְכֵמו
שֶׁכְּתוּב בְּרַבּוֹת וִיקָרָא, וְיֵשׁ פֶּקֶד ב': "עֲשֵׂרָה נִקְרְאוּ יִקָּרִים:
הַתּוֹרָה וְהַנְּבֻאָה כו', וְהָעוֹשֶׁר כו'". עֵינֵי שֵׁם. אִם בֵּן הַתּוֹרָה
הִיא רֵאשִׁית לְכָל דְּבַר יִקָּר, וְהִיא "יִקָּר עַל יִקָּר"⁸⁹.
וְהָעֵנִי, כִּי הִנֵּה עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַל, הָאֲבָנִים טוֹבוֹת קוֹבְעִים

12

ו. וְהִנֵּה, בְּכֵנִי קָהָת נֶאֱמַר נְשִׂאוֹת רֹאשׁ, וּבְכֵנִי גִרְשׁוֹן
נֶאֱמַר "נְשֹׂא [...] גַּם הֵם", וּבְכֵנִי מֶרְרִי לֹא נֶאֱמַר נְשִׂאוֹת
רֹאשׁ. וּפִירֵשׁ בְּרַבּוֹת בְּשִׁיר הַשִּׁירִים: שְׁלֹכָן נֶאֱמַר "גַּם
הֵם", שֶׁלֹא תֵאמַר שֶׁהֵם פְּחוּתִים מִכֵּנִי קָהָת, אֲלֵא מִכֵּנִי
כְּבוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶּ: "יִקָּרָה הִיא מִפְּנִינִים וְכָל
חִפְצֵיךָ לֹא יִשּׁוּ בָּהֶּ" (בְּמִשְׁלֵי סִימָן ג', טו.).

6

89. (ראוה זור שלח קעד, א: דכמה יקר על יקר, ועטרה על עטרה, מעטרה
לאבנה דההוא בר נש תמן, בשעתא דאמר קודשא בריך הוא, אתפנשי למשמע

88. (ראוה אור התורה: בראשית כרך א, עמוד 522 ואילך. כרך ה, עמוד תתצג.
נ"ך כרך א, עמוד תקנב).

20 ולכן היא יקרה מפנינים, שהיא מבחינת פנימיות
 21 הכתר - שלמעלה ממדרגת הפנינים, שהם מגיעים
 22 בחיצוניות הכתר והעטרה. והו' ענן "יקר על יקר": כי
 23 "יקר" גימטריא "יש", והו' ענן ש"י עולמות⁹². אך "כתר"
 24 הוא ב' פעמים ש"י, דהיינו פנימיות וחיצוניות כו'.
 25 והתורה שהיא מבחינת פנימיות, היא יקר מיקר כו'.
 26 והנה, "בני גרשון", שנשאו את היריעות, שהם מה
 27 שמאיר בבחינת מקיף עדיין, דוגמת ההמשכה שעל ידי
 28 המצות כו', לכן נאמר בהם "נשיאת ראש", שנשיאת
 29 ראש זהו ההעלאה לבחינת כתר. כמו שכתב ב"פרדס" ערך
 30 נשא. אך עם כל זה נאמר בהם "גם הם" - לפי שבחינה
 31 זו מאיר עדיין בבחינת מקיף. אבל עיקר נשיאת ראש
 32 נאמר ב"בני קהת" - שנשאו את הלוחות, שנאמר "יקרה
 33 היא מפנינים", שמאיר בבחינת פנימיות כו'.
 34 וגם, על פי מה שנתבאר לעיל, שבני גרשון מעלים
 35 המדות לבחינת 'מדות שלמעלה מהשכל', והו' י'
 36 תחתונות דאריך-אנפין, אבל בני קהת - שנשאו את
 37 התורה, שהיא מבחינת חכמה-שבכתר כו'⁹³:

ביאור על פרשת נשא

1 אותם בכתר ועטרה שעושין למלך, מפני יקרותן
 2 וחשיבותן. והנה עיקר היוקר שלהן הוא מפני דבר
 3 הפלא, שהאבן שהוא דומם יהיה מאיר, על כן הם
 4 יקרים "מזהב ומפז" (תהלים יט, יא).
 5 וכך הוא על דרך משל ענן המצות גשמייות -
 6 ששרשם מגיע בבחינת כתר. כנודע, דתרי"ג מצות
 7 דאורייתא, ושבע מצות דרבנן - הם "תר"ך עמודי
 8 אור"⁹⁰. והיינו, לפי שהם נעשים בדרך גשמיים
 9 שמקליפת נוגה, שנפלו שם ניצוצים ממקום גבוה מאוד.
 10 וכאשר מתבררים על ידי מעשה המצות - עולים להיות
 11 בחינת כתר ועטרה⁹¹. והיינו מפני שהוא דבר פלא -
 12 שמבחינת עשיה גשמיית יהיה נעשה בחינת ביטול וכלי
 13 לאור אינסוף ברוך-הוא.
 14 אך עם כל זה, המצות הן בבחינת מקיף לבד, ואינו
 15 מאיר הגילוי בבחינת אור-פנימי ממש, וכמו הכתר
 16 והעטרה, שהוא בחינת מקיף לבד. אבל התורה היא
 17 מאיר בבחינת אור-פנימי ממש, ושרשה גם כן
 18 מפנימיות הכתר, שהוא מוחא-סתימאה, שלמעלה
 19 מבחינת חיצוניות הכתר שהוא גלגלתא.

92. (סוף עוקצין. סנהדרין ק, א).

93. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת כו'".

חדושא ומלין חותין דאורייתא. וראה הקדמת הוזהר ח, א. וזה פרשנונו כמג, ב: "אדם דהוא יקר מקל יקרא".

90. (ראה פרדס שער ח, פרק א)

91. ועיין מה שנתבאר על פסוק "בשלח פרעה את העם".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

15 גילוי ההעלם דעצמות אור הכתר שבשם אלקים העליון
 16 כנ"ל שיאיר הוא עצמו מהעלם שלו זהו דוקא ע"י יין
 17 המשמח שיוצא גם סוד הנעלם ביותר כנ"ל וד"ל) וע"כ
 18 גם השירה א"א רק על היין דוקא לפי שהגם שיכול
 19 להיות בחי' העלאה דקרוב למעלה כנ"ל ע"י השיר אך
 20 זהו רק בחי' העלאה למעלה בלבד והגם שנעשה ריח
 21 ניחוח לה' אין זה רק למעלה בשם הוי"ה עצמו בבחי'
 22 האצי' אבל כדי להיות בחי' ההמשכה שאחר העלאה
 23 זו דקרוב למטה כמו לכפר על נפש האדם להמתיק כל
 24 הדינים הקשים ולהביא שפע רב טוב מרוחניות
 25 לגשמיות ממש אין זה אלא כשאו' השירה על היין
 26 המשמח דוקא לפי שהיין המשמח הוא המביא לידי
 27 גילוי מן ההעלם דאלקים העליון דכתר עד המל' בחי'
 28 ב"ן המסתיר שיאיר לגילוי למטה בג' עולמות דבי"ע

1 (טו) וזהו ענין ניסוך היין ע"ג המזבח מיד בהקרב
 2 הקרבן והשיר דלויים הוא על היין דוקא
 3 לפי שע"י השיר עולה הקרבן למעלה וממשיך תוס'
 4 אור בשם הוי"ה שיאיר מן ההעלם דשם אלקים שהיה
 5 מוסתר בו וע"כ א"א שירה אלא על היין דוקא דהגם
 6 שע"י השיר יעלה הקרבן למעלה שזהו העלאה
 7 דביוריים דרפ"ח שנפלו למטה שיעלו למעלה להתהפך
 8 ממהות למהות כנ"ל ואמנם בלא יין המשמח לא נמשך
 9 בחי' גילוי ההעלם דשם הוי"ה שבשם אלקים המסתירו
 10 כו' (אע"פ שנעשה לריח ניחוח להוי"ה באכילת הקרבן
 11 הרי זהו תוס' אור רק בשם הוי"ה דחכ' כמו שמאין
 12 דכתר תמצא ביתרון אור רב מכפי המדה הראשונה
 13 (וכדוגמ' שא' אחתי לא אכילנא בשרא דתורא כו' וזהו
 14 רק מטעם וריח המאכל דקרוב בהמה מטעם הנ"ל אבל

8 השיר מועיל לענין המשכה זו אע"פ שעלה למעלה כו' (וכ"ז לפי שיש שרש לאלקים המסתיר לשם הוי"ה
9 בפנימית הכתר למעלה משם הוי"ה ע"כ יש בכלל
10 מאתים מנה וכאשר יומתק שם אלקים העליון הזה ע"י
11 יין דפנימית בינה שמגלה כל העלם ביותר ממילא יהיה
12 בחי' ההמשכה מריח ניחוח להוי"ה דקרוב מהעלם
13 לגלוי למטה וד"ל):
14

ותלד עדה את יבל

1 כו'. ונמצא מובן דמלבד יתרון המעלה בין המשמח
2 שממנו מקור כל רצון הטוב להטיב ביתר הרבה ממדת
3 הטוב וחסד שבענג ורצון דחכ' שבא מצד הריח וטעם
4 דמאכל הקרבן כנ"ל ולהמתיק כל דין קשה יותר מן
5 המאכל כנ"ל הנה גם מה שיכול להיות המשכת הרצון
6 הטוב וחסד לכפרת העון ע"י מאכל הקרבן ע"י העלאה
7 דשיר כנ"ל ג"ז אינו אלא ע"י היין דוקא ובלא יין אין

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

16 לפעול בהן ועל ידן המעשים בעוה"ז לדון את הבריות
17 ע"י מדת גבורתו הכלולה מחב"ד ושאר מדות
18 הקדושות, ואז נק' הוא ית' ממש אלקים ששם זה מורה
19 על הדין אלא שאין השם להמדת דין בלבד אלא
20 למהו"ע ית' המתלבש בבחי' דין משא"כ המדה מצד
21 עצמה יש לה שם אחר והוא גבורה או דין או פחד ולא
22 נקרא אותה בשם אלקים כי איננה אלוה אלא נאצל כו',
23 וכשהוא ית' מתלבש בבחי' נצח והוד להלחם עם
24 הרשעים (שזהו ע"י בחי' הנצח וכמ"ש ויו נצחם על
25 בגדי כו' וארז"ל והנצח זו בנין ירושלים כו' וגבי
26 מלחמת עמלק כתיב ג"כ וגם נצח ישראל לא ישקר כו'
27 כמ"ש במ"א), אז הוא ית' ממש נק' בשם צבאות ע"ש
28 היותו מתלבש במדות הנ"ל וכמו בחי' צבא המלחמה
29 כו', (ועוד יש ביאור פרטי בשם זה מכאזמו"ר נ"ע
30 וממנו יובן היטב ג"כ ענין הנ"ל בשאר השמות):

שרש מצות התפלה

1 (ה) וזהו משארז"ל במ"ר פ' שמות בענין מאמר מרע"ה
2 ואמרו לי מה שמו מה אמר להם שהי' מבקש
3 משה שיודיענו הקב"ה את שמו הגדול, א"ל הקב"ה
4 למשה שמי אתה מבקש לידע לפי מעשי אני נקרא
5 פעמים שאני נק' בשם אל שדי, בצבאות, באלקים,
6 בהוי', כשאני דן את הבריות אני נק' אלקים וכשאני
7 עושה מלחמה ברשעים אני נק' צבאות, וכשאני תולה
8 חטאיו של אדם אני נק' אל שדי, וכשאני מרחם על
9 עולמי אני נק' הוי' שאין הוי' אלא מדת רחמים עכ"ל
10 המדרש, והובא בפרדס שער ד' פ"ב, והנה ממדרש זה
11 נ' להדיא שהשמות הם על עצמות הבורא ית' ממש כמו
12 שאמר אני נק' אל שדי, אני נק' אלקים כו' דר"ל הוא
13 ית' ממש, ואעפ"כ ממש לפי מעשי אני נק', מובן
14 שהשמות אלו אינן לו ית' מצד מהותו ועצמותו ממש,
15 אלא מצד מעשיו, והיינו מצד התלבשותו בספירותיו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

10 כנ"ל כ"א שמחי' ומהוה בבחי' מקיף, וע"ד המח' שכוללת הרבה מן הדבור בסקירה אחת, ולא מח'
11 מחשבותיכם כתי' שעיקר ההתהוות הוא מבחי' המחשבה וכמ"ש א בזהר שבמח' א' נבראו כל
12 העולמות, והכוונה הוא על בחי' מח' הקדומה, וזהו עיקר ההתהוות, רק שאינו בבחי' התלבשות בבחי'
13 או"פ כמו בחי' ממכ"ע בחי' דבר ה' הנ"ל כ"א שע"י בחי' מח' נעשה בחי' סוכ"ע שהו"ע בחי' או"מ כו'.
14 ומה שהוצרך אח"כ להפריט בדיבור בעש"מ כו', היינו

1 **ואמנם** כ"ז הוא בחי' ממכ"ע שהוא בחי' הדבור דעש"מ שנק' דבר הוי' שמתלבש בכל עולם
2 ובכל נברא לפי ערכו כו', אבל בחי' ש' הוי' הוא בחי' ההתהוות שנתהוה מיד שעלה ברצונו וחפצו, וכמ"ש
3 בע"ח כשעלה ברצונו הפשוט כו', וכתי' כי לא מחשבותי מחשבותיכם שלמעלה מיד שעלה במח'
4 לפניו ית' נתהוה, וזהו בחי' סוכ"ע שסובב ומקיף הכל ומחי' ומהוה בבחי' מקיף זה, רק שאינו בבחי' התלבשות כמו בחי' ממכ"ע שנת"ל שזהו בחי' דבר ה'

דבר ה' (שדברו של הקב"ה חשיב מעשה) נראים
הנברא' ליש ודבר.
ונמצא כי יש ב' בחי' בחי' ממכ"ע הוא מה
שמתלבש החיות בכל נברא בפרט ובכל עולם
לפי ערכו, ויש בחי' סוכ"ע שהוא אינו רק סובב ומקיף
לבד כ"א הוא מלא ג"כ עד שלית אתר פנוי מיני',
ומ"מ נק' סוכ"ע להיותו אינו מתלבש בבחי' פנימיות
רק בבחי' או"מ לכן נק' סוכ"ע כו'.

בונה ע"י אדריכל כו' שפתי חכמים כו' לא כן כו' הוי' אלוקים

פרשת וירא

לפי שאם הי' נשאר ההתהוות כמו שנתהווה מבחי'
המח' לבד לא הי' מציאות העולם נראים ליש ודבר
נפרד כ"א היו בטלי' בתכלית הביטול ע"ד עלמין
סתימין דלא אתגליין, ובכדי שיהי' בחי' עלמא
דאתגליא עד התהוות כל דבר' הגשמי' שנבראו
בשי"ב זהו ע"י הדבור. וכמו שבדבור האדם נראה כמו
שנפרד ממנו, כך יובן למעלה כבי' הגם שאין לך דבר
שחץ ממנו ח"ו מ"מ דברה תורה כלשון בני"א שמבחי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

חפץ באמת באלק' לדבקה בו, ולא רק מצד הכרח
השכל שמכריח את הלב לאה' מצד ההשגה כ"א שהלב
עצמה חפצה באמת כו' מפני שמאיר ומורגש בה האור
האלקי כו', וז"ע התגלו' הכחות פנימי' של הנפש
וחפצה האמיתי באלק' וממילא כל עניני עוה"ז הן
כדבר טפל לגמרי כו'. משא"כ בזה"ג הוא להיפך ממש,
כי טבע נפש האדם להמשך אחר צרכי גופו ועניני
עוה"ז, ואפי' מה שעושה טוב וסוד מרע ומעורר את
האה' לה' לדבקה בו ובתורתו, הוא מצד יגיעת הנפש
שמייעה א"ע בעמל ויגיעה להתבונן בגדולת ה' להטות
לבבו ונק' לעשותה לאה' שהיא העשוי' רק ע"י
התבוננו' לא שהלב חפץ בעצמה כ"א מצד הכרח השגת
המוח כו' וכמ"ש בתו"א בד"ה זכור דעמלק, ונק' בחי'
זו אחר וכמ"ש כי פנו אלי עורף, פי' דאפי' מה שפנו
אלי הוא בבחי' עורף שהוא בבחי' חיצוני' ואחורי'
שאינו אלא חיות מועט כו'. וז"ש אני ישנה בגלותא
שכמו בשינה שמתעלמי' הכחות דראי' ושמיעה, כמו"כ
בזה"ג בחי' ראי' הוא בבחי' העלם לגמרי כו' (רק
בנשמות הגבוהות והן נשמו' דאצי' שהן בבחי' בני
חורין כו'), וגם בחי' שמיעה הוא בבחי' חיצוני' היינו
בבחי' תפיסת ההשגה לבד, דהשגה זאת אינה מאירה
בלב רק צריכי' להביאה אל הלב כו', ומה שבא אל הלב
הוא בחי' הארה לבד מן ההשגה כו', וע"ה שזה פועל
התעוררו' הלב ה"ז בבחי' חיצוני' לבד כו', וממילא א"ז
פועל כ"כ הביטול בחיצוני' וגשמי' העולם כ"א בבחי'
ביטול היש בלבד ובפרט לאחר התפלה שחולפת
ועוברת האה' כו' (ויש בזה כמה חילוקי מדרי'
בהעבודה בעת התפלה והרשימו הנשאר מזה על כל
היום כו' וכמ"ש במ"א). ובחי' זו נק' נפילה לגבי מהות

קיא) ועוד י"ל ע"פ מ"ש במ"א בענין ותפול לפני
רגליו שבזה"ג כנס"י היא בבחי' נפילה
והו"ע סוכת דוד הנופלת כו', כי הנה במ"ת כתי' פב"פ
דבר ה' עמכם שהי' הקב"ה עם כנס"י בבחי' פב"פ וכן
הי' כ"ז בהמ"ק, ובחי' פנים של הנפש הוא התגלו'
הכחות פנימי' שלה דהיינו התגלו' החיות שלה (וכמו
עד שיאדימו פניו שמתגלה בזה החיות פנימי כו') ומה
שהוא רצונה וחפצה האמיתי כו', וכמו שבפנים הוא
עיקר גילוי חיות הנפש וגילוי כל החושים ראי'
ושמיעה כו', משא"כ מה שאינו כ"כ חפץ ורצון הנפש
אלא על צד ההכרח או אגב גררא ובקרירות הם בחי'
אחורי' של הנפש שאין שם אלא חיות מועט. כך הנה
בזמן בהמ"ק הי' כללו' נפשות ישראל בטבעם נמשכים
לעבודת ה' לאה' אותו ולדבקה בו מרצונם וחפצם
האמיתי שזה הוא עיקר חיות הנפש, וצרכי עוה"ז לא
הי' אצלם כ"א ע"צ ההכרח ודרך עראי וקריירות שלא
הי' חיות הנפש בזה אלא דבר מועט ונק' בחי' זו ידך
בעורף אויבך כו' וכמ"ש במ"א. והי' אצלם בחי' ראי'
ושמיעה באלק' וכמו שלש פעמים בשנה יראה כו'
דכשם שבא ליראות כך בא לראות שראו ממש גילוי
אוא"ס בבמה"ק, ועי"ז הי' עבודתם כל השנה בבחי'
ראיית המהות דאלק' בעין השכל דבלבא בבחי'
התאמתות ממש כו', שעיי"ז הוא הביטול בבחי'
השתחוואה שהו"ע ביטול פנימי ממש כו' וכמ"ש
במ"א. ובחי' שמיעה הו"ע השגה דבזמן בהמ"ק הי' זה
בבחי' השגה פנימי' בעצם הענין האלקי ולא בבחי'
תפיסת ההשגה לבד כ"א מה שתופס ומשיג עצם הענין
האלקי המושג כו', שז"ע התגלו' כח השמיעה כו',
דבהשגה זו מאיר האור מן המוח אל הלב שיהי' לבו

16 בער ולא אדע שאינו יודע ומרגיש כו' וכמ"ש בסש"ב,
 17 וע"כ צריך תשו' דוקא שהו"ע התעוררו ר"ר על הנפש
 18 להקימה מנפילתה וכמ"ש השיבנו כו' חדש ימינו כקדם
 19 כו', והתעוררו' על התשו' י"ל שזהו מבחי' נקודת
 20 המל' שיורדת לבי"ע כו'. וכ"ז הוא בבחי' המל' כמו
 21 שיורדת לבי"ע בדב"כ היא בבחי' נקודה לבד לגבי כמו
 22 שהיא באצי' כו' (רק שבזה גופא יש ב' מדרי' עצם
 23 נקודת המל' ובחי' התפשטו' הארתה כו' כנ"ל).
 24 קיצור. ועו"ל דהנה בזה"ב הי' גילוי בחי' הפנים,
 25 היינו החפץ לאלקות, וראי' דחכ' ושמיעה
 26 היינו השגה פנימיות, ובזה"ג הפנימיות בהעלם
 27 והאהבה באה ע"י יגיעת השגה שהיא אהבה העשוי',
 28 וזה נק' נפילה, וה' סומך נופלים ע"י מצות, ובנשמות
 29 דעקביים ע"י התשובה, והתעוררות על תשו' י"ל
 30 שזהו מנקודת המל'.

בס"ד. ש"פ וישלח, תענ"ג

1 הנפש שמצ"ע לפי מקור חוצבה ראוי להיות בטבעה
 2 כשלהבת העולה מאל"י לדבקה בו, אלא כ"ז הוא לפי
 3 שנפלה וירדה בסתר המדריגה תחת ממשלת הגוף
 4 והנה"ב והיא אצלם במאסר ובגלות כו'. והנה ה' מתיר
 5 אסורים וסומך נופלים שסומך את נש"י להקימם
 6 מנפילתם לשוב אל ה' להיות בבחי' פב"פ, וההמשכה
 7 היא ע"י המצות שהן רצה"ע ה"ה מעוררי' את הרצון
 8 בנפש בבחי' אה"ר שזהו בד"כ התגלו' עצם הנפש,
 9 ועו"ז יהי' התגלו' בחי' הכחות פנימי' הנ"ל להיות עיקר
 10 ענינו וכל חפצו ורצונו באלקו' כו'. אמנם ארז"ל אם
 11 ישראל עושין תשו' נגאלין דהכח מלמע' שע"י המצות
 12 זה מספיק בנשמו' גבוהות דמ"מ מאיר בהם אור הנפש
 13 ומתפעל מהאור המאיר ע"י המצות כו', אבל בנשמו'
 14 שמבחי' עקביים הרי מצד הסתר הנה"ב אין האור
 15 דמצות נרגש בהם להיות מתפעלים מזה, וכמ"ש ואני

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

1 "רבי חנינא בן דוסא אומר: כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו
 2 קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת".
 3 ישנם, וצריכים להיות, שני ענינים.
 4 [א] להיות חכם, שמשמעותו לומד-תורה, הן בעצמו והן בחברותא שאחד משמיע וכולם מקשיבים.
 5 [ב] להיות ירא-שמים. ירא-שמים משמעו שני דברים: אוהב מצוה ושונא עבירה, שמשמעותו ירא-חטא.
 6 בשני דברים אלו של חכמה ויראת חטא, מוכרח שדבר אחד יבוא קודם והשני אחר-כך.
 7 אומר על כך ר' חנינא בן דוסא, לא זו בלבד שיראת-חטא צריכה להיות לפני חכמה, אלא שקדימת
 8 היראת-חטא חשובה לקיום החכמה.
 9 דוקא זה ש"יראת חטאו קודמת לחכמתו", אצלו "חכמתו מתקיימת". ללימוד התורה שלו יש קיום:
 10 אבל זה ש"חכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת".
 11 הסדר של שני הענינים הוא: יראת שמים ותורה. קודם יראת חטא ורק אחר-כך תורה.
 12 רבי עובדיה מברטנורה מפרש את המשנה:
 13 "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו" – הוא מקדים במחשבה יראת חטא ללימוד התורה, תחילת
 14 המחשבה היא בשביל המעשה שבא לבסוף – "חכמתו מתקיימת";
 15 לימוד התורה מביא אותו לתאות לבו, קיום מצוות, ואז הלימוד נושא פירות בקיום בפועל ממש.

- 1 "וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו" – הוא לומד רק כדי לדעת ללמוד ולהבין את חכמת התורה,
 2 אבל לא כדי לקיים את ציוויי התורה בפועל ממש, כיוון שלבבו פונה מלהיות ירא-חטא, הרי לחכמת
 3 התורה שהוא לומד אין קיום, כיון שמה שהוא לומד אפילו ללא יראת חטא, הרי זמנית עוצר לימוד
 4 התורה בעדו מלממש את ה'כוחא-דהתירא' הפראי שבליבו.
- 5 ככלות הכל הוא יפסיק ללמוד, ולתורתו אין קיום.
- 6 הרי שלא זו בלבד שיראת חטא צריכה להיות הבסיס, אלא גם שיראת חטא צריכה להיות לפני לימוד
 7 התורה.
- 8 ישנם כאלו, רחמנא-ליצלן, שרוצים ללמוד תורה ואינם רוצים לקיים מצוות, או כאלה, רחמנא-ליצלן,
 9 שהם בעד לימוד התורה, והם לומדים, אבל אינם בעד תפילה ואינם מתפללים כלל או שמקילים הקלות
 10 של קלות-ראש בענין התפילה, שעליהם אומרת הגמרא² "כל האומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין
 11 לו":
- 12 האומר שאינו רוצה אלא ללמוד את התורה, הוא רוצה לדעת ללמוד ואילו לקיים אינו רוצה, אומרת
 13 הגמרא שאדם כזה גם את התורה שהוא לומד "אין לו" – הוא גם לא יודע ללמוד.
- 14 ידיעת התורה היא רק כאשר ישנו קיום המצוות ועבודת התפילה, אבל כאשר קיום המצוות או עבודת
 15 התפילה אינם קיימים, חס-ושלום, אזי גם התורה איננה.
- 16 אין זו תורה, זהו סם המות. כפי שהגמרא אומרת³ "זכה – נעשה לו סם חיים, לא זכה – נעשה
 17 לו סם המות", כפי שאנו רואים שאלו שלמדו תורה בעבר ויצאו לתרבות רעה, רחמנא-ליצלן, נופלים
 18 למטה יותר, הן בכפירה והן בעבירות בפועל, יותר מאלו שלא למדו.
- 19 אלו שלא למדו, גם ההעדר של מצוות-עשה וגם העבירות שהם עושים הם למלאות תאות נפשם
 20 אבל לא להכעיס. אבל אלו שלמדו ויצאו לתרבות רעה הם מומרים להכעיס.
- 21 ההתחלה היא בכך שלומדים תורה ללא עבודת התפילה, ובמילא מוכן ש"כל האומר אין לי אלא
 22 תורה, אפילו תורה אין לו".
- 23 אמנם במשנה זו של יראת חטא ולימוד התורה, מדובר על מי שלא זו בלבד שהוא רוצה לקיים
 24 המצוות והוא זהיר בתפילה ביראת שמים, אלא הוא גם ירא-חטא, אך בשני הענינים של תורה ויראת
 25 חטא הוא מקדים את ענין לימוד התורה ליראת חטא, מדוע, בכל זאת, "אין חכמתו מתקיימת"?
- 26 צריך להבין מה המעלה הגדולה של 'יראת חטא קודמת', שעלידי הקדימה בלבד שמקדימים יראת
 27 חטא ללימוד התורה, 'חכמתו מתקיימת'?
- 28 קיצור. מבאר שהקדימה של יראת חטא ללימוד התורה, עושה שלתורה יהיה קיום. רבי עובדיה
 29 מברטנורא מבאר את הטעם מדוע יראת חטא מחזקת את הקיום של חכמת התורה. ישנם כאלה שלומדים
 30 תורה ואינם רוצים לקיים מצוות או שמקילים הקלות בתפילה, כאלה "אפילו תורה אין לו" באמת, אבל
 31 אלו שהם יראי חטא, אבל אינם מקדימים יראת חטא ללימוד התורה, מדוע "אין חכמתו מתקיימת"?

(3) יומא, עב ע"ב.

(2) יבמות, קט ע"ב. ספר המאמרים תש"ח, ע' 266. וראה

לעיל ע' 61.

ב.

1

2 **כאשר** מתעמקים בהבנת ענין יראת חטא ולימוד התורה, מבינים שלימוד התורה הוא הרבה יותר
3 נעלה בדרגה מאשר יראת-חטא.

4 תורה היא חכמה ושכל. חכמה ושכל הם המעלה הגדולה ביותר, לא רק אצל מין המדבר, אלא גם
5 אצל המלאכים וצבא מעלה, הנקראים⁴ "שכלים הנבדלים".

6 — כפי שהרמב"ם אומר⁵ שישנן עשר דרגות של מלאכים הנקראים בעשרה שמות שונים. ההבדל
7 בשמות הוא משום שהם שונים בהבנה ובהשגות שלהם באלקות. כל סוג מלאך, הנעלה יותר יש לו השגת
8 שכל ורגש עדינים יותר באלקות —

9 לעומתה יראת חטא היא ענין המידות.

10 כללות ענין המידות אינו ממעלת המדבר. מעלת המדבר היא חכמה ושכל, מידות ישנן גם
11 בבעלי-חיים, ומעלת המידות באדם היא המידות שהן על-פי השכל, שהרי העיקר הוא השכל והחכמה
12 שמחיים את המידות.

13 לאמיתו של דבר, התורה היתה צריכה לתת חיזוק ביראת-חטא, לכן באמת לא מובן מדוע יש צורך
14 בהקדמת היראת חטא לפני לימוד התורה ודוקא הקדמת היראת חטא נותנת חיזוק וקיום בתורה.

15 מכל זה מובן שיראת חטא היא נעלית מלימוד התורה.

16 רבה בר רב הונא אומר⁶ שתורה היא הפתחים⁷ הפנימיים והמפתחות הפנימיים, ויראת שמים היא
17 הפתחים החיצוניים והמפתחות החיצוניים.

18 מובן, שהפתחים והמפתחות הפנימיים, שהם התורה, נעלים בדרגה מהפתחים והמפתחות החיצוניים,
19 שהם יראת שמים.

20 על פי זה, מדוע צריכה להיות ההקדמה של יראת-חטא לפני לימוד התורה וקדימת היראת-חטא
21 נותנת חיזוק וקיום בתורה?

22 אלא הענין בזה הוא: תורה היא חכמה ושכל, ויראת-חטא היא מידות.

23 בשכל ומידות, אף ששכל נעלה בדרגה ממידות, עם זאת, ה' יתברך הטביע במידות תכונה נעלית,
24 שאף שהמידות בטבען נחותות בענינן מהשכל, אבל תכונת המידות נעלית מהתכונה שה' יתברך הטביע
25 בשכל — תכונת המוחין היא מקיף ותכונת המידות היא פנימי.

26 השכל⁸ נקרא פנימי לגבי כוחות הרצון והתענוג מצד ענין הכלים, שלשכל יש מקום מוגבל בגוף
27 האדם, ולרצון ולענוג אין כלים, איברים, מוגבלים בגוף האדם.

28 לכן השכל נקרא פנימי לגבי הרצון והתענוג שהם כוחות מקיפים, אבל ביחס למידות — שכל הוא
29 מקיף ומידות הן פנימי.

30 כלומר: מוחין בכלל, הם שני הדברים, גם מקיף וגם פנימי, אבל מידות הן רק פנימי.

(4) ספר העקרים פרק ג, ה. אור התורה מסעי, ע' א'שצח. [הערת כ"ק אדמו"ר].

(5) בהלכות יסודי התורה פרק ב הלכה ז. (8) ראה את המאמר ד"ה אני ישנה (לעיל ע' 9) [הערת כ"ק

(6) שבת לא ע"ב. אדמו"ר].

(7) ראה את המאמר ד"ה אמר רבה ב"ר הונא (לעיל ע' 62)

- 1 בכך יבואר הענין שספירת הבינה היא מקור המקיפים⁹, כמובא¹⁰ בענין הסוכה וסכך הסוכה, שלכאורה
- 2 אין זה מובן:
- 3 בינה היא הרי חלק הביאור שבהבנה.
- 4 הבנה משמעותה שאור השכל מתאים את עצמו לכלי השכל, זוהי פנימיות. וכדי שהשכל יתאים את
- 5 עצמו בכלי השכל, זהו על-ידי כוח הבינה.
- 6 הכיצד בינה היא מקור המקיפים?
- 7 הביאור:
- 8 אמנם ענינו של שכל הוא אור בכלי, שכתוצאה מכך ענינו הכללי של השכל הוא פנימי, אבל התכונה
- 9 הפרטית של שכל היא מקיף. אין זו אלא הבנת הדבר. הוא מבין את הדבר שהוא מבין, אבל אין הוא
- 10 נעשה כמו הדבר שהוא מבין.
- 11 מה שאין כן תכונת המידות היא, שהוא נהיה הדבר שהוא התגלות המידה, הן באהבה ויראה הן
- 12 בקירוב וריחוק.
- 13 לכן אנו רואים במוחש שתכונת השכל היא, שבעל השכל יכול לסבול ולהתבונן שכלית גם בדבר
- 14 השנאוי לו, אבל תכונת המידות היא שהוא מואס בתכלית בדבר השנאוי.
- 15 טעם הדבר הוא כי שכל אינו אלא הבנת הדבר, אבל מידות הן שהוא מתאחד עם הדבר.
- 16 זהו הטעם לכך שצריכה להיות הקדמת יראת חטא לפני לימוד התורה.
- 17 ללא הקדמת יראת חטא, פחד שמא יעבור עבירה, אין ללימוד התורה קיום והוא יכול להיות "סם
- 18 המות". אבל על-ידי קדימת היראת חטא, יש לתורתו קיום והיא נעשית "סם חיים".
- 19 קיצור. מבאר ששכל הוא הדרגה הנעלית ביותר בנבראים, שאפילו סוגי המלאכים מחולקים על-פי
- 20 השגת השכל שלהם באלקות, ומידות הן דרגה נחותה יותר בנבראים, שקיימת אפילו בבעלי חיים. תורה
- 21 שהיא חכמה ופתחים הפנימיים, היא נעלית יותר מיראת חטא שהיא מידות ופתחים חיצוניים. מבאר את
- 22 יתרון המעלה של מידות, שהן פנימי שתופס לגמרי, על תורה שהיא חכמה ושכל.

ר' חנינא בן דוסא אומר כל שידאת חטאו (תמוז ה'תד"ש)

(10) זוהר, חלק ג, רנה ע"ב.

(9) ראה באריכות לקוטי שיחות חלק כט, ע' 211 ואילך.

- 2 ה. (כ"ק אדמו"ר ביקש את ר"ש קאנטאראוו,
- 3 שהיה בין המסובים, שינגן את ה'וואלעך' של התמים
- 4 ר' נטע פאהארער, וסיפר:)
- 5 בי"ט כסלו תרס"ג הקימו בליובאוויטש שער-
- 6 כבוד לכבודו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, והדליקו
- 7 תרי"ג נרות והעמידו אותם על כל החלונות. כשיצא
- 8 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מביתו בדרך לבית-המדרש
- 9 - האולם הגדול - להתועדות, משכו בפתילה
- מיוחדת ומיד נדלקו כל הנרות. התמים ר' נטע
- פאהארער ישב על השער מלמעלה, באמצע החצר
- עמד הרב התמים ר' שואל-דוב בתור מנצח, ובצד
- השני עמד הת' שמואל קאצמאן והפעיל את המנגנים,
- ואז שר ר' נטע פאהארער את ה'וואלעך' הידוע שלו.
- ו. (אח"כ ביקש כ"ק אדמו"ר את הר"ש
- קאנטאראוו לנגן את הניגון מתפילת טל "במשמנו
- אל יהי רזון" מר"ש בעזפאלאוו, וסיפר:)

44 פעם אחת ראה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בחור
45 אחד כשהוא מתהלך בחצר, ואמר לי: הוא זקוק
46 ל'מים שלנו'. פעם אחרת² כשהוד כ"ק אאמו"ר
47 הרה"ק היה בחוץ-לארץ, כתב לי אודות בחור אחד,
48 שיש לעמל ולליגע אותו בהכנות להכנת החיטה למצה
49 שמורה. מאוחר יותר, ראה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
50 את הבחור האמור בחג השבועות, ואמר עליו: 'ציור'
51 אחר לגמרי.
52 י. בשנת תרע"ב היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
53 במענטאן, ואני ערכתי אז נסיעות שונות³ בענייני
54 הכלל. הייתי אז בפטרבורג, מוסקבה, וילנא, בריסק
55 וכן בפולין. היתה אז שנה קשה מאד. כשבאתי לאחר
56 מכן למענטאן, שאל אותי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
57 השאלות הראשונות: מה שלום הסבתא, כבוד אמי
58 זקנתי הרבנית רבקה, המשפחה, וכן אם הבאתי אתי
59 את רשימת התלמידים. כשעניתי שאת רשימת
60 התלמידים לא הבאתי אתי, ענה לי: הרי אתה אצלי
61 חצי אורח. כתבתי מיד הביתה לליובאוויטש לשלוח
62 לי מיד למענטאן את החבילה בה מונחת רשימת
63 התלמידים.
64 נאלצתי אז לנסוע שוב לחוץ-לארץ בענייני הכלל.
65 במסעי מפריז לפטרבורג ברכבת האקספרס, לא היה
66 לי פנאי להתעכב במענטאן, יצא הוד כ"ק אאמו"ר
67 הרה"ק לתחנת הרכבת לפגוש אותי, ובין היתר מסר
68 לי את החבילה שהגיעה מליובאוויטש - הוא לא רצה
69 לפתוח אותה מפני שהייתה ממוענת על שמי. -
70 פתחתי את החבילה ומסרתי מיד את רשימת
71 התלמידים להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק.
72 כעבור זמן כשבאתי למענטאן, אומר לי הוד כ"ק
73 אאמו"ר הרה"ק, בוא ונטייל "על כיף ימא". - כך היה
74 נוהג תמיד לומר "על כיף ימא", כלשון הזוהר. בזוהר
75 כתוב הלשון "חמי על כיף ימא", ש"חמי" אינו ענין
76 של השגה, אלא שם רואים. - ולמרות שהיו הרבה
77 שאלות בענייני הכלל בעקבות נסיעותי, אף-על-פי-
78 כן היתה השאלה הראשונה ששאל אותי הוד כ"ק
79 אאמו"ר הרה"ק היתה אודות התלמידים, ומסרתי
80 הכל בהתאם לרשימה⁴.
81 (וסיים כ"ק אדמו"ר:) מה חושבים על תפקידו של
82 מנהל, שיש לו אנשים והוא מתכנן כיצד להטיל
83 עליהם עבודה? - לא, יש לשפוך דמעות ולומר
84 תהלים, שכל תלמיד יהיה "עץ שתול על פלגי מים".
85 מוכרחים להזדקק לגשמיות, הרי צריכים גם
86 זאת, אך העיקר הוא הפנימיות.

1 בחג הסוכות תרנ"ט היו הרבה תלמידים, שהיו
2 צריכים מיד אחרי סוכות להתייצב לצבא, והוד כ"ק
3 אאמו"ר הרה"ק הורה אז באמצע ההתוועדות לנגן
4 את הניגון "במשמננו אל יהי רזון", ושרו אז ניגון זה
5 כל חג הסוכות. אז אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אל
6 ה'תמימים': אתם עשו ב"במשמננו", ואני מבטיח לכם
7 - "אל יהי רזון". זו אמנם חבילה כבדה מאד, אך יודע
8 אני מה שאני מקבל על עצמי. שה"משמנים" שלכם
9 יהיה בתורה ומצוות על פי דרכי החסידות, ואני
10 מבטיח לכם ש"אל יהיה רזון".
11 היו כאלה שדברי הוד כ"ק הרה"ק פעל עליהם
12 שינוי המהות.
13 (ניגנו אחר-כך את הניגון, וכשהגיעו לחרוז
14 "במשמננו אל יהי רזון" עזר כ"ק אדמו"ר בנגינה
15 בדביקות ובתנועת ידיו הקדושות).
16 ז. למחנך צריך להיות מסירות-נפש על 'תנועה'
17 של מחנך, אלא שעל המחנך לדעת זאת ולהושיט
18 את ידו בעצמו לכך.
19 בעיני המחנך, יוקרו של המחנך צריך להיות כמו
20 של בן, בן רוחני, וכן יוקרו של המחנך בעיני המחנך.
21 כלומר, כשם שצריך להיות יוקר המחנך בעיני
22 המחנך, כך צריך להיות יוקר המחנך בעיני המחנך,
23 אלא שבמחנך זה במוחין, ובמחנך זה צריך להיות
24 במדות.
25 במחנך זה נמצא בהווה, ואצל המחנך זה צריך
26 להיות. כי אצל המחנך ישנם עדיין 'ציצין המעכבין'.
27 ח. לכל הרביים היתה מסירות-נפש על חסידים,
28 אך להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היתה מסירות-נפש
29 גדולה יותר על 'תמימים', אף יותר מאשר היתה להוד
30 כ"ק רבינו הזקן על ה'חדרים' שלו, שם הם הרי היו
31 'בעלי ציור' גם מקודם. אך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
32 לקח "הארלאטשיקעס" - כלי חרס שנותנים בהם
33 חלב להחמיץ - ולא כלים ריקים כאלה, אלא מלאים
34 חלב חמוץ, הוציא את החלב החמוץ וגם את הבלוע
35 בכלי, והכניס בהם את החמאה האמיתית, ועשה
36 שיהיו טופחים על מנת להטפח.
37 ט. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה לעתים קרובות
38 מסתכל מבעד לחלון - באופן שלא יבחינו בו -
39 ומתבונן איך הבחורים, תלמידי הישיבה, הולכים דרך
40 החצר, ואמר לי: איך הם בלימוד הנגלה, יודע אני
41 מהמשגיח על נגלה, איך הם בחסידות יודע אני
42 מהמשגיח על החסידות, אך איך הם מתהלכים - עלי
43 לראות בעצמי, בקטנות נוגעת תכלית הגדלות.

(4) כנראה רשימה בתוספות דברים ע"ד הנעשה עם כל אחד ואחד.

(2) ראה "לקוטי דיבורים" כרך א' עמוד קכג.

(3) ראה "התמים" חוברת ג"ד.

- 1 יא. (אחד מהמסובים אמר: לא צריכים להידחק, לי מה שדחקו אותי, כי לא דחקו אותי אלא דחקו
2 כי דוחפים את השולחן על הרבי. ואמר כ"ק בתוכי. גם כאשר ה"יבסק" לולאו⁵ אמר לי
3 אדמו"ר: בשפאלערקי שבעוד עשרים וארבע שעות יירו בי, גם
4 יהודי אינו דוחק אותי, נדחקתי אצל הוד כ"ק כן לא הצר אותי, ה'יהודי' שבו לא הצר אותי. יהודי
5 אאמו"ר הרה"ק לתקיעות ולחסידות, ולא היה איכפת אינו מציר אותי.

ליל ב' דחג הסוכות, בסוכה

(5) ראה בכ"ז רשימת המאסר (נדפסה ב"לקוטי דיבורים" כרך ד').

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מלויובאוויטש

פרק קט"ז – הבלן ממינסק ובנו

- 1 הרקי היתה עיירה קטנה, והאוכלוסיה היהודית בה מנתה כשמונים משפחות. אך עיירה קטנה
2 זו תפסה מקום מרכזי בתולדות הנסתרים והמקובלים, ומאוחר יותר בתולדות החסידות.
3 היהודים בהרקי הצטיינו ביראת-השמים שלהם. מספר גדול מיהודים אלה היו מופלגים
4 בתורה, ובכללם בעלי המלאכה. אפילו פשוטי הפשוטים בין יהודי הרקי לא היו עמי-הארץ.
5 אפילו זלמן פושט העור, צדוק אליהו הזבלן, זעליג צבי הקצב, ואברהם יוסה ומשה אהרן
6 בעלי העגלה היו מסוגלים לפתוח ספר ולעיין בו. אשר ליראת שמים – בזה יכלו להשתוות עם
7 גדולי הלמדנים.
8 חלק נכבד בעובדה שהרקי היתה עיירה למדנית ויראת שמים, יש לזקוף לזכותו של הרב
9 המקומי רבי נחמן יצחק ואשתו, שרה רבקה הצדקנית.
10 רבי נחמן יצחק ישב על כסא הרבנות בהרקי לא פחות מששים שנה, ובמשך ששים השנים
11 האלה נטע בקרב יהודי המקום יראת שמים ומדות טובות, ולימדם והדריכם בתורה, כך שכל
12 יהודי משם ידע את "האותיות הקטנות".
13 הוא היה בעל אישיות נדירה. מוצאו היה ממינסק, כבנו של הבלן המקומי שם, אשר נחשב
14 כל ימיו כאדם פשוט אך בסופו של דבר התברר כי היה למדן וצדיק גדול, נסתר אמיתי.
15 על הבלן הנפלא הזה יסופר להלן. תחלה נתוודע אל אישיותו הנדירה של בנו, רבי נחמן
16 יצחק, רבה של הרקי. הוא לא היה רק למדן גדול, כִּי-אם גם סמל ודוגמא של טוב לב ויושר.
17 הבעלי-בתים של הרקי, שהכירוהו שנים רבות כל-כך, אמרו כי מעולם לא שמעו מפי רבם אף
18 מלה חמורה על אדם כלשהו. הוא גילה חיבה יתירה ויחס של נימוס לכל אחד.
19 גם כאשר רצה להוכיח אדם שחטא, עשה זאת באהבה וברחמים גדולים, ובכאב לב על
20 שהוא נאלץ להשמיע דברי תוכחה באזני יהודי.
21 צדקותו הגדולה באה לידי ביטוי מיוחד, כאשר פרצה פעם מגפה, רחמנא ליצלן, בהרקי,
22 ורבים מתו בה. הרב הזמין אסיפה גדולה, שאליה נקראו כל בני הקהילה, אנשים ונשים וטף,
23 נער וזקן.
24 הרב עלה על הבמה ואמר: ברור בהחלט שהמגפה באה בגלל חטאים בעיירה, שהרי הקב"ה

1 לא היה מביא עונש כזה על העיירה לולא בוצעו כאן חטאים כבדים. אלא שאינני יכול לשער
2 מי הם בעלי-עבירה כאלה בעיירה שלנו, ובטוחני כי האחריות מוטלת עלי כדברי רש"י על הפסוק
3 "ואשימם בראשיכם".

4 הרב פרץ בבכי, ולאחריו געה כל הקהל כולו בבכי רב.

5 רבי נחמן יצחק התייחס לבני קהילתו כאב לבניו. לא היה אצלו הבדל בין אחד לשני, כשם
6 שאב אינו מבדיל בין בן אחד למשנהו. אל כולם התייחס באהבה ובתשומת לב מודגשת, ואת
7 כולם הדריך במדות טובות.

8 הסדר מעניין ומחוכם קבע בין שנים עשר החנוונים בעיירה. לפי סדר זה היו כל שתים-עשרה
9 החנויות פתוחות רק ביום שוק, כאשר כל איכרי הסביבה באו לעיירה לערוך קניותיהם. אך בימים
10 רגילים הנהיג הרב תורנות יומית של שלוש חנויות פתוחות. סדר זה איפשר לחנוונים פרנסה
11 הוגנת בלי התחרות, קנאה ומחלוקת, וכן הותיר בידם זמן פנוי לענינים רוחניים.

12 עוד הנהיג הרב, שכל הסוחרים ישתתפו באופן שווה באספקת סחורה אל שלוש חצרות
13 האצילים שהיו בסביבת הרק. רק בעונת הציד, כאשר כל פריצי הסביבה התרכזו בעיירה כדי
14 לערוך ציד ביערות הסביבה, ניתנה יד חפשית לכל יהודי להציע סחורה לאצילים ומלוויהם הרבים.
15 כך נשמר, הודות למאמציו וחכמתו של הרב, השלום בעיירה, וזו לא ידעה כל קנאה ושנאה
16 וריב.

17 הרבנית שרה רבקה, תרמה מצדה תרומה משמעותית לרמת יראת-השמים והמדות הטובות
18 בעיירה. היא היתה אישיות דגולה מצד עצמה. תמיד עסקה בענינים כגון הכנסת כלה, ביקור
19 חולים וגמילות חסדים. הרבנית דאגה לגדל ולפאר כל שמחה שהיתה בעיירה, ברית-מילה,
20 בר-מצוה, מסיבת שידוכין, וחתונה. מצד שני דאגה שבכל ענין של צער ואבל, חלילה, שאירע
21 למישהו בעיירה ישתתפו כל אנשי העיירה. והיא עצמה היתה ראשונה בצער ובנחמה, בשמחה
22 ובעזרה.

23 במיוחד הקדישה שרה רבקה מזמנה ללמד את הנשים מידות טובות, שלא יריבו בינן לבין
24 עצמן ולא תעלבנה זו את זו, שלא תדברנה לשון הרע ורכילות, ולא תגלינה שנאה וקנאה אחת
25 לזולתה.

26 כאשר באה לגור משפחה חדשה בהרק, והאשה לא היתה כה טובה ומחונכת כתושבות
27 הוותיקות, התמסרה הרבנית לשיחות ממושכות אתה עד שהשתנתה.

28 בימי הקיץ הארוכים היתה הרבנית מכנסת סביבה במרפסת ביתה נשים מן העיירה ומספרת
29 להן מסיפורי התורה, המדרש וספרים אחרים. היא היתה מסבירה להן בהרחבה את הרעיונות
30 העמוקים שבסיפורים, ומפיקה את מוסר ההשכל שבהם, בחורף היתה אוספת את הנשים בביתה
31 פנימה וממשיכה בסיפוריה, ובהסברתה המרתקת והמאלפת.

32 הרבנית היתה לכן אהובה ונערצת על נשי העיירה. המבוגרות היו קוראות לה – "אמא",
33 והצעירות – "סבתא". שלא בנוכחותה היתה מכונה בפי כל! "הרבנית הקדושה".

34 גם מוצאה של שרה רבקה, כבעלה הרב, היה ממינסק, והעבר שלה היה מעניין לא פחות
35 משל בעלה.

- 1 עתה נתוודע אל הבלן ממינסק, אביו של רבי נחמן יצחק.
- 2 שמו של הבלן הזה היה – שמעון לייב. במינסק לא העריכו אותו במיוחד, שכן סוף־סוף
- 3 אין הבלנות מקצוע כה מכובד, אמנם היתה לו, לשמעון לייב, הדרת פנים בלתי מצויה, פניו
- 4 האירו וזקנו הוסיף לו לויית חן. עיניו הפיקו חכמה רבה, אך עם כל זה – מי משים לבו לבלן...
- 5 מובן ששמעון לייב הוחזק לאדם פשוט והדיוט, מעולם לא שמע איש מפיו מאמר חז"ל,
- 6 או אף פסוק חומש. ידעו עליו רק כי הוא משלם את התשלום השבועי הקבוע ל"חברת תהלים",
- 7 והוא משתתף תכופות באמירת תהלים בציבור בחברה זו.
- 8 מאחר ולא בכל יום הוסק המרחץ במינסק של אז, היה שמעון לייב משוטט ימים שלמים
- 9 על פני הרחובות. מובן שדבר זה חיזק את הרושם על היותו הולך בטל ומתרועע עם יושבי
- 10 קרנות, דבר שלא תרם להעלאת חשיבותו בעיני מכיריו.
- 11 במדה טובה אחת הצטיין שמעון לייב על דעת הכל: כל הכסף שחסך משך שנים היה מלוה
- 12 לעניים. החסד שבדבר היה גדול במיוחד בכך שלא המתין עד שמישהו יבוא אליו לבקשת
- 13 גמילות־חסד. בגלל שוטטותו הרבה ברחובות, היה יודע תמיד היכן ולמי חסר קצת כסף כדי
- 14 לקנות סחורה ולמוכרה, או כדי לפרנס אשתו וילדיו. כבדרך פלא ידע כל מחסורי כל בני העיירה,
- 15 ובהתאם לכך פעל. תכופות לא היה מסתפק במתן הלוואה, כי־אם מביא שק תפוחי אדמה או
- 16 שק קמח לביתו של עני תלמיד־חכם או לביתה של אלמנה, או סתם נזקק.
- 17 גבוה וחסון ומלא און היה נושא את השקים, כמי שנושא אריזות קלות ומכניס שמחה לבתים
- 18 רבים.
- 19 אלא שכל זה לא הוסיף לו חשיבות במינסק. סוף־סוף אין חשיבות לעם־הארץ במינסק
- 20 הלמדנית.

אגרות קודש

[י"א תמוז תרפ"א]

ב"ה

סדר הלימודים

- 12 משעה חצי השלישית עד חצי השישית כת ב'. בחצי
- 13 הששית מנחה. ואז שעה לימוד קיצור שו"ע, פרשת השבוע
- 14 עם פרש"י עד שעה השביעית. משעה השביעית עד
- 15 השמינית כתיבה.
- 16 ביום ועש"ק התחלת הלימוד בשעה התשיעית. משעה
- 17 התשיעית עד שעה השתים עשרה, חזרת הגמרא דכל
- 18 השבוע. משעה שתים עשרה עד חצי הראשונה סעודה.
- 19 אח"כ קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום נחת
- 20 השגחת המלמד.
- 1 במערכה הראשונה לעת עתה יקחו ב' מלמדים, אשר
- 2 כל מלמד ילמוד עם שני כתות, בכל כת שמונה תלמידים,
- 3 ואם כן יהי אצל מלמד אחד ששה עשר תלמידים (ובאמת
- 4 יכולים להיות עד עשרי אבל לא יותר מעשרה בכל כת).
- 5 וזה סדרו:
- 6 בשעה העשירית בוקר התחלת הלימוד. כת אחת תשב
- 7 לפני המלמד ללמוד בחדרו, והכת השני תחזור בחדר
- 8 הכללי (כמבואר בתקנות, ועד המסדר סעי' ה'). הלימוד
- 9 יהי התחלת גמרא בעיון עם תוס' מלוקט.
- 10 משעה העשירית עד שעה הראשונה כת א'. בשעה
- 11 ראשונה סעודה עד שעה שני ומנוחה עד חצי השלישית.
- 21 וביום ועש"ק משעה י"ב יהי רק מלמד אחד, והב'
- 22 חפשי הוא לעסוק במלאכתו הפרטית בהכנה לשבת.
- 23 בשבת יהי הסדר כך, זמן התפילה בשעה חצי
- 24 העשירית, בצהריים בשעה השני יבואו תלמידי החדר,
- 25 ויחזרו הגמרא של השבוע עד שעה החמישית. משעה

25 חבר, היינו שילמדו שנים שנים, וכללות הלימודים יהיו
 26 מסודרים. וילמדו עד שעה השביעית בלי הפסק. בשעה
 27 השביעית מנחה. סעודה עד השמינית. בשמינית דא"ח עד
 28 חצי העשירית ג"כ במספר ט"ו תלמידים (ושני כתות
 29 ילמדו במשך היום כפי העת אשר יגביל המשגיח, ואלו
 30 יכולים ללמוד בבוקר ובערב בזמן דא"ח, חלקם בנגלה,
 31 אם בבוקר אם בערב). אשר בכל אופן בעשרת שעות
 32 הלימוד יהי שבעה שעות בנגלה, ושלושה בדא"ח (היינו
 33 שעה וחצי בערך לשמוע מהמשפיע ושעה ומחצה לחזור
 34 מה שלמדו).
 35 זמן הבוקר במערכה א' וב' שיבואו להתפלל שעה
 36 השמינית, וזמן התפלה הוא רבע שעה התשיעית עד חצי
 37 העשירית. זמן סעודה קלה והתחלת הלימוד, כאמור.
 38 ההשגחה הכללית הלא ידוע היא במה שצריכה להיות,
 39 להרבות השיחה בהנהגה טובה ביראת שמים, ובקנין
 40 מדות טובות, ובציווי ואזהרה על נט"י קשעה"מ ועוד
 41 מהדברים שאינם באים בכתב, וקבוע בלב התמימים יחיו
 42 מההנהגה הטובה והישרה שקבלו בעת היותם תלמידים
 43 מקשיבים.
 44 ההודעה בשורה הנשלחת צריכים להדביק בכותלי
 45 ביהמ"ד, למען לפרסמו ברבים. והעיקר צריכים לקבל
 46 בעלי כשרון מצויינים בכל מפלגה ומפלגה, ושיהי' מעון
 47 טוב מתאים אל המוסד לכל פרטיו.

1 החמישית עד הששית יאמר לפניהם המלמד פרקי אבות.
 2 ומלמד אחד לשני הכתות, והמלמד השני ינוח לו. וכן יהי
 3 הסדר בהשגחת התפלה בכ"י, אשר אחד המלמדים ישגיח
 4 על התפלה וסדרו, שבוע אחת, ושבוע הב' יהי השני, וחוזר
 5 חלילה.
 6 כל תלמיד המצטיין, יכתוב זאת המלמד, וכן תלמיד
 7 המאחר לבוא או שאינו שומר את הזמן או על כל דבר
 8 פשע בהנהגה יוכתב, ויומסר לועד.
 9 פעם בחודש יובחן כל תלמיד בבחינה קלה, ובסוף
 10 הזמן, יבחנו כל התלמידים בבחינה מדויקת.
 11 במערכה שני, התחלת הלימוד בשעה העשירית, כת
 12 ראשונה כ"ד תלמידים (ואפשר עד שלשים שי'), עד שעה
 13 ראשונה דף גמרא בעיון עם תוס'. משעה ראשונה עד שני
 14 סעודה ומנוחה עד חצי השלישית. משעה חצי השלישית
 15 עד חצי הששית כת ב' כ"ד תלמידים (כנ"ל) יחיו. בחצי
 16 הששית מנחה. מחצי הששית ויותר עד חצי השביעית
 17 שו"ע בדינים הנוגעים בתפלה וברכה והנהגה. מחצי
 18 השביעית עד חצי השמינית פרק תניא, ומאמרים בלקו"ת.
 19 עד חצי התשיעית כתיבה, בסדר מסודר.
 20 במערכה השלישית. התחלת הלימוד בשעה השמינית
 21 בוקר עד חצי העשירית, התחלת דא"ח, כת אחת ט"ו
 22 תלמידים לא יותר, והשאר יחזרו. בחצי העשירית תפלה
 23 עד חצי או י"א. מי"א-י"ב סעודת בוקר. ובשעה י"ב
 24 התחלת הלימוד לעצמם, בנגלה, עפ"י סדר הועד, ועם

אג"ק מוהר"י צ נרד יז

אגרות קודש

ב"ה, ב' תמוז, תשי"ג
 ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו,
 ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם נתקבל מכתבם מכ"ה סיון עם קטעי העתונים והתמונות (וחבל אשר התמונות לא
 עלו כהוגן) ובטח גם להבא ישלחו הנדפס בהעתונים וכו' ופשיטא שישלחו לכאן עכ"פ איזה טופסים
 מהשיחות שהדפיסו או שידפיסו.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל, וכן הפרובס מהמשך רשימת
 המאסר, ובטח בהתאם להצעתם מאז הנה יוכלו להדפיס המשך המאסר בחוברת בפ"ע - או כמ"ש
 אח"כ בהבטאון.

פרשת חוקת

יט * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
 זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר
 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיקַחוּ אֵלֵיךְ פָּרָה
 אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר
 לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל: וְנָתַתָּם אֹתָהּ אֶל־אֱלֻעֵזֶר
 הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מַחֲוִיץ לַמַּחֲנֶה וְשַׁחַט
 אֹתָהּ לִפְנֵינוּ: וְלָקַח אֱלֻעֵזֶר הַכֹּהֵן מִדְּמָהּ
 בְּאֶצְבָּעוֹ וְהָיָה אֶל־נֹכַח פָּנָיו אֶהֱלִמוּעַד מִדְּמָהּ
 שִׁבַּע פַּעַמִּים: וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו
 אֶת־עֶרְוָה וְאֶת־בִּשְׂרָה וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פְּרִשָּׁה
 יִשְׂרָף: וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אָרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי
 תוֹלַעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֹפַת הַפָּרָה: (ל"ו)
 וְכַכֶּם בְּגִדָיו הַכֹּהֵן וְרַחֵץ בִּשְׂרֹו בַּמַּיִם וְאַחֵר
 יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעֶרֶב:
 וְהִשְׂרָף אֹתָהּ יְכַכֶּם בְּגִדָיו בַּמַּיִם וְרַחֵץ בִּשְׂרֹו
 בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: * וְאַכַּף אִישׁ טְהוֹר
 אֵת אֹפֶר הַפָּרָה וְהֵנִיחַ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם
 טְהוֹר וְהִיתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי
 נִדָּה חֲטָאת הוּא: (ישראל) * וְכַכֶּם הָאֹפֶךְ אֶת־אֹפֶר
 הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְהִיתָה
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְר הַגֵּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם:
 * הַנִּגְזֵעַ בְּמַת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת
 יָמִים: * הוּא יִתְחַטֵּא־בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם־לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
 וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר: * פֶּל־הַנִּגְזֵעַ בְּמַת
 בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֹתוֹ
 מִשְׁכֵּן יְהוָה טָמֵא וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
 מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נִדָּה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא יְהוָה
 עוֹד טָמֵאתוּ כּוּ: * זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם כִּי־יָמוּת
 בְּאֹהֶל פֶּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בְּאֹהֶל
 יְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: * וְכָל כָּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר

אֵין־צִמְד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: * וְכָל
 אֲשֶׁר־יָנַע עַל־פָּנָיו הַשֹּׂדֶה בְּחִל־חֶרֶב אוֹ בְּמַת
 אוֹ־בַעֲצָם אָדָם אוֹ בְּקֶבֶר יְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים:
 * וְלָקַחוּ לְטָמֵא מִעֵפֶר שְׂרֹפַת הַחֲטָאת וְנָתַן
 עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כָּלִי: (ע"ב בחול)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 22 עמ' 129)

וִיקַחוּ אֵלֵיךְ (יט, כ)

בַּפְּרוֹת שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּכָל הַדּוֹרוֹת נִתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים מֵאֹפֶר פְּרוֹתוֹ
 שֶׁל מֹשֶׁה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהֵנָּה מֹשֶׁה, שֶׁהָיָה בְּטָל בְּתַכְלִית לַה',
 עָבַד גִּאֲמֹן - מִסְמָל מִסִּירַת נֶפֶשׁ (הָאָדָם מוֹכֵן לְמַסֵּר אֶת כָּל
 מִצִּיאוֹתָיו לַה'). לָכֵן טְהוֹרַת טָמֵאת מֵת הִיא בְּכַח אֹפֶר פְּרוֹתוֹ, כִּי
 טָמֵאָה זֶה מוֹדָה עַל פְּרוֹד מִהַקְדָּשָׁה, שֶׁחֲרִי הַדְּבָקוֹת בְּאֵלָקִים
 חַיִּים מוֹנַעַת מִיָּתָה וְטָמֵאתָ; וְכִדִּי לְכַשֵּׁל פְּרוֹד זֶה, יֵשׁ לַעֲוֹר
 אֵת הַכַּח שֶׁל מִסִּירַת נֶפֶשׁ לַה'.

שְׁנֵי יי וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טְהוֹר וְהָיָה
 עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכָּלִים וְעַל־הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר
 הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנִּגְזֵעַ בַּעֲצָם אוֹ בְּחִלֹּל אוֹ בְּמַת אוֹ
 בְּקֶבֶר: יי וְהָיָה הַטְהוֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
 וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחֲטָאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכַכֶּם
 בְּגִדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְיִטְהַר בָּעֶרֶב: * וְאִישׁ אֲשֶׁר־
 יְטָמֵא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹךְ
 הַקֹּהֶל כִּי אֶת־מִקְדָּשׁ יְהוָה טָמֵא מִי נִדָּה
 לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: * וְהִיתָה לָהֶם לְחֻקַּת
 עוֹלָם וּמוֹדָה מִי־הַנִּדָּה יְכַכֶּם בְּגִדָיו וְהַנִּגְזֵעַ בַּמַּיִם
 הַנִּדָּה יְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: * וְכָל אֲשֶׁר־יָנַע־בּוֹ
 הַטָּמֵא יְטָמֵא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְזֵעַ תְּטָמֵא עַד־
 הָעֶרֶב: פ כ * וַיָּבֹאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל פֶּל־הָעֵדָה
 מִדְּבַר־צֹן בַּחֹדֶשׁ הָרָאוֹן וַיָּשֶׁב הָעָם בְּקֶדֶשׁ
 וְתָמַת שָׁם מֵרִים וְתִקְבֵּר שָׁם: * וְלֹא־הָיָה מַיִם
 לָעֵדָה וַיִּקְהָלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן: * וַיִּרַב הָעָם
 עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוֹ גִּנָּעוּנוּ בְּגִנָּעוֹ אַחֲרֵינוּ
 לִפְנֵי יְהוָה: * וְלָמָּה הַבֵּאתֶם אֶת־קֹהֶל יְהוָה
 אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ:
 * וְלָמָּה הַעֲלִיתֵנוּ מִמִּצְרָיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־

הַמָּקוֹם הַזֶּה הָיָה לֹא אֶמְקוֹם זֶרַע וְתֹאנָה וְגִפֶּן
וְרִמּוֹן וַיְמִים אֵין לְשִׁתּוֹת: וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
מִבְּנֵי הַקָּהָל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־
פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ חזקת תשמ"ה)

לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון (כ, ה)
יש לשאל, בשלמא חטא ושעורה כלולים ב"זרע", אבל
מדוע לא הזכירו זית שמן ודבש (דבש תמרים). ויש לומר,
ששענתם היתה שהבטחו להם פרות חדשים שלא היו
במצרים, ובפעל הביאום למקום שאין שם פרות הללו. ואלו
שמן ודבש היו להם גם במדבר: שמן - הרי הדליקו גרות
המנורה. דבש - כשבאו לאילים מצאו שם שבעים תמרים.

שלישי: וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: הִקַּח אֶת־
הַמִּטָּה וְהַקָּהָל אֶת־הָעֵדָה אִתָּה וְאַהֲרֹן אֶחָיִד
וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַפֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמֹו
וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִים מִן־הַפֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־
הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמִּטָּה
מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צֻוּהוּ: וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַפֶּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׁמַעוּ־נָא
הַמּוֹרִים הַמִּן־הַפֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מִים:
וַיִּרְאוּ מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיִּךְ אֶת־הַפֶּלַע בַּמִּטָּחוֹ
פַּעַמִּים וַיֵּצְאוּ מִים רַבִּים וַתֵּשֶׁת הָעֵדָה
וּבְעִירָם: ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן
יַעַן לֹא־הִאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם: גִּהְמָה מִי מְרִיבָה
אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁ בָּם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט א ענ" 398)

והשקית את העדה ואת בעירם (כ, ח)
"מכאן שחם הקב"ה על ממונם של ישראל" (רש"י).
בטעם הדבר אומר הכפל-שם-טוב (כתר שם טוב סימן ריח),
שנכסיו של אדם הם חלק מעבודתו, ויש בהם נצוצות של
קדושה השכיכים לשרש נשמתו.

רביעי: וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקֹּדֶשׁ אֶל־מִלְכָּד
אֲדוֹם כֹּה אָמַר אַחִיד יִשְׂרָאֵל אִתָּה יָדַעְתָּ אֵת

כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מַצָּאתִנוּ: וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ
מִצְרִימָה וַנִּשָּׁב בַּמִּצְרִים יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ
מִצְרִים וְלֹא־בִתְנוּ: וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע
קִלְנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֵּצְאוּנוּ מִמִּצְרַיִם וַהֲנֵה
אֲנַחְנוּ בְּקֹדֶשׁ עִיר קִצָּה גְבוּלָךְ: וַנַּעֲבֹרֶה־נָא
בָּאֲרָצָד לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מִי
בָּאֵר דְּרֹךְ הַמִּלְכָּד נִלְכָּד לֹא נִפְּטָה יָמִין וּשְׂמֹאל
עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבוּלָךְ: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדוֹם לֹא
תַעֲבֹר בִּי פֶן־בַּחֲרֹב אֵצֶא לְקִרְאָתְךָ: וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמַסְלָה נַעֲלָה וְאִם־מִיָּמִיד
נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנִי וְנָתַתִּי מִכָּרֶם רַק אִין־דְּבַר
בְּרַגְלִי אַעֲבֹרֶה: ד וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֲדוֹם
לְקִרְאָתוֹ בָּעָם כָּבֵד וּבִיד חֲזָקָה: כֹּה וַיִּמָּאֵן אֲדוֹם
נָתַן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיִּטּ יִשְׂרָאֵל
מֵעַלָיו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח ענ" 468)

וישלח משה מלאכים (כ, יד)
ה'משה' שבכל אחד מישראל שולח מלאכים מ'קדש'
שבכל אחד מישראל, אל מלך, אלה שהקב"ה מסר להם את
ההנהגה בזמן הגלות - אדום, כה אמר אחיד ישראל - אף
שגוף יהודי נדמה בחקירותיו לגוף לא־יהודי, ו'אחים' הם,
כי שניהם זקוקים לאכילה ושתיה וכדומה, הנה דרך המלך
- מלכו של עולם, דרך ה', גלף - בכל הקשור לדתנו, למור
התורה קיום המצוות ומנהגי ישראל.

חמישי: כֹּה וַיִּסְעוּ מִקֹּדֶשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־
הָעֵדָה הָרַח הָהָר: ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאַל־אַהֲרֹן בְּהַר הָהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֲדוֹם
לֵאמֹר: ד וַיֹּאסֶף אַהֲרֹן אֶל־עַמּוּי כִּי לֹא יָבֹא
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־
מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמִי מְרִיבָה: ה קַח אֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־אַלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הָרַח הָהָר:
וְהִפָּשַׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־
אַלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֹאסֶף וּמָת שָׁם: ו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הָרַח הָהָר לְעֵינֵי

שִׁשִּׁי וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ: ^א וַיִּסְעוּ מֵאַבְתָּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִזְבֵּחַ מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: ^ב מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחֲל זֹרֵד: ^ג מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֲרֻנֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיָּצֵא מִגִּבְלֵי הָאֲמֹרִי כִּי אֲרֻנֹן גִּבּוֹל מִזְבֵּחַ בֵּין מִזְבֵּחַ וּבֵין הָאֲמֹרִי: ^ד עַל-כֵּן יֹאמַר בְּסֵפֶר מִלְחָמוֹת יְהוָה אֶת-זִכְרוֹ בְּסוֹפָהּ וְאֶת-הַנַּחֲלִים אֲרֻנֹן: ^ה וְאֲשֶׁר הַנַּחֲלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַד וְנִשְׁעַן לַגִּבּוֹל מִזְבֵּחַ: ^ו וּמִשָּׁם בָּאָה הוּא הַבָּאָר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֲסֹף אֶת-הָעָם וְאֶתְנָה לָהֶם מַיִם: ^ז אֹז יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת-הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֶי בָּאָר עֲנוּלָה: ^ח בָּאָר חֲפֹרֹת שְׂרִים כְּרוּת גְּדִיכֵי הָעָם בְּמַחֲקָק בְּמִשְׁעֲנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מִתְנַה: ^ט וּמִמִּתְנַה נַחֲלִיאל וּמִנַּחֲלִיאל בָּמוֹת: ^י וּמִבָּמוֹת הַגֵּיא אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מִזְבֵּחַ רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְנִשְׁקָפָה עַל-פְּנֵי הַיַּשְׁמֹן: ^{יא}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת יג עמ' 75)

והיה כל הנשוד וראה אותו וחי (כא, ח)

"בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם... היו מתרפאים" (רש"י). ומשעבדין את לבם - היינו כל הלב, כולל הניצור הרע. ואתהפכא זו בנפש, הפיכת הניצור הרע לטוב, פעלה אתהפכא גם בעולם: הנחש עצמו, שהמית עם רב, הביא רפואה וחיים.

שביעי ^{כא} וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל-סִיחֹן מֶלֶךְ-הָאֲמֹרִי לֵאמֹר: ^{כב} אֶעֱבְרָה בְּאַרְצְךָ לֹא נִטָּה בַשָּׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתָּה מִי בָּאָר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּלְדָּ עַד אֲשֶׁר-נַעֲבֹר גִּבְלֶךָ: ^{כג} וְלֹא-נִתֵּן סִיחֹן אֶת-יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֹּאסֹף סִיחֹן אֶת-כָּל-עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יְהִצֵּה וּלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל: ^{כד} וַיַּפְּחוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי-חֶרֶב וַיִּירֹשׁ אֶת-אַרְצוֹ מֵאֲרֻנֹן עַד-יַבֵּץ עַד-בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עֹז גִּבּוֹל בְּנֵי עַמּוֹן: ^{כה} וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת-כָּל-הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל-עָרֵי הָאֲמֹרִי בַחֲשׁוֹן וּבְכָל-בְּנֵיחָה: ^{כו} כִּי חֲשׁוֹן עִיר

כָּל-הָעֵדָה: ^{כז} וַיִּפְשֹׁט מֹשֶׁה אֶת-אֶהֱרֹן אֶת-בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ אֹתָם אֶת-אַלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אֶהֱרֹן שֵׁם בְּרָאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר מִן-הָהָר: ^{כח} וַיֵּרְאוּ כָל-הָעֵדָה כִּי גֹעַ אֶהֱרֹן וַיִּכְּפוּ אֶת-אֶהֱרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: ^{כט} **כא** וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ-עַרְלִי יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ הָאֲתָרִים וּלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב | מִמֶּנּוּ שָׁבִי: ^ל וַיֵּרֶד יִשְׂרָאֵל נָדָר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם-נָתַן תִּתֵּן אֶת-הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהִחַרְמֹתִי אֶת-עָרֵיהֶם: ^{לא} וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת-הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֹתָהֶם וְאֶת-עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם חֶרְמָה: ^{לב} וַיִּסְעוּ מִהָר הָהָר בְּדֶרֶךְ יַם-סוּף לִסְבָּב אֶת-אַרְץ אֲדוֹם וַתִּקְצַר גַּפְּשֵׁי-הָעָם בְּדֶרֶךְ: ^{לג} וַיִּדְבֹּר הָעָם בְּאַלְהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָּה הֵעֲלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלָּחֶם הַקָּלָקָל: ^{לד} וַיִּשְׁלַח יְהוָה בָּעָם אֶת הַנַּחֲשִׁים הַשֶּׂרְפִּים וַיִּנְשָׁכוּ אֶת-הָעָם וַיָּמָת עַם-רַב מִיִּשְׂרָאֵל: ^{לה} וַיָּבֹא הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטָאנוּ כִּי-דִבַּרְנוּ כִּי-יְהוָה וְכִךְ הִתְפַּלֵּל אֶל-יְהוָה וַיִּסַּר מַעֲלֵינוּ אֶת-הַנַּחֲשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בַּעַד הָעָם: ^{לו} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׂים אוֹתוֹ עַל-נֶסֶם וְהָיָה כָל-הַנִּשְׁוֹף וְרָאָה אוֹתוֹ וְחִי: ^{לז} וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נַחֲשׁ נָחֵשׁת וַיִּשְׁמָהוּ עַל-הַנֶּסֶם וְהָיָה אִם-נִשְׁוֹף הַנַּחֲשׁ אֶת-אִישׁ וְהִבִּיט אֶל-נַחֲשׁ הַנַּחֲשֵׁת וְחִי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת מוצש"ק חזקת תשל"ח)

דרך האתרים (כא, א)

"דרך הנגב, שהלכו בה המרגלים" (רש"י). הגע בעצמך: המרגלים, שהוציאו דבת הארץ רעה והביאו אסון על העם, הם גם אלו שסללו את הדרך לכל העם! ויש לומר, שהמרגלים זכו לכך בגלל פעלה טובה אחת - הליכה לארץ ישראל בשליחות ה' וקיום הצוית לתור את הארץ. לומר לך, שאפילו פעלה טובה אחת גורמת עלוי בארץ הגשמיית והפיכתה לארץ ישראל.

כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בתיכון ובזימכון ובחיי דכל בית ישראל,
בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמיא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם,
ויתנשא, ויתחדד, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לא עמ' 127)

וישלח משה לרגל את יעזר וילקדו בנותיה (כא, לב)
לקאורה, הרי שלחו אותם לרגל את יעזר, ומדוע לקדוה.
ויש לומר, שהם שערו ששליחות זו נתנה להם באופן
שעליהם להבין שהפונה אינה רק לרגל, ולכן עליהם למלא
אותה יחד עם כוננתה הפנימית, בכחינת "תן להםם ויחכם
עוד" (ויש לומר, שלאחר הפשול של המרגלים הראשונים,
התקדם בהם מעין "אין אדם עומד על דברי תורה עד
שנכשל בהם").

מפטיר לה ויאמר יהוה אלימשה אל־תירא אתו כי
בידך נתתי אתו ואת־כל־עמו ואת־ארצו
ועשית לו כאשר עשית לסיוחן מלך האמרי
אשר יושב בחשבון: לה ויפו אתו ואת־בניו
ואת־כל־עמו עד־בלתי השאירלו שריד
ויירשו את־ארצו: כב * ויסעו בני ישראל
ויחגו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו: ססס

פ"ז פסוקים, למירב"א סימן.

סיוחן מלך האמרי הוא והוא נלחם במלך
מואב הראשון ויקח את־כל־ארצו מידו עד־
ארנן: * עליבן ואמרו המושלים באו חשבון
תפנה ותפונן עיר סיוחן: ** פיראש יצאה
מחשבון להבה מקרית סיוחן אכלה ער מואב
בעלי במות ארנן: ** אוי־לך מואב אבדת
עם־כמוש נתן בניו פליטם ובנתיו בשבית
למלך אמרי סיוחן: * ונירם אבד חשבון עד־
דיבן ונשים עד־נפח אשר עד־מידבא: ** וישב
ישראל בארץ האמרי: ** וישלח משה לרגל
את־יעזר וילקדו בנותיה כתיב ויירש קרי ויירש
את־האמרי אשר־שם: ** ויפנו ויעלו דרך
הבשן ויצא עוג מלך־הבשן לקראתם הוא
וכל־עמו למלחמה אדרעי: ** ויאמר יהוה אל־
משה אל־תירא אתו כי בידך נתתי אתו
ואת־כל־עמו ואת־ארצו ועשית לו כאשר
עשית לסיוחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון:
** ויפו אתו ואת־בניו ואת־כל־עמו עד־בלתי
השאירלו שריד ויירשו את־ארצו:
כב * ויסעו בני ישראל ויחגו בערבות מואב
מעבר לירדן ירחו: ססס

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲנִיִּים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. ארך ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למזרח

(א) ויפתח הגלעדי, מקום מעבריו היה בארץ הגלעד. (וגם שם אביו היה לפילגש, לךד היה ברור לכל ויולד גלעד את־יפתח: ב אחרי זה ותלד אשת־גלעד הנשואה אליו בחופה וקדושין לו בנים ויגדלו בני־האשה ויאמרו לו לא־תנחל בבית־אבינו כי בן מי שלקח אשה משכבט אחר היה נושאא לפילגש, כלומר, בלא פתח, ובני האשה של גלעד חשבו שגם אין לכן הפילגש זכות בירשת אביהם, וזהו שאמרו לו "לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה", כלומר, משכבט אחר. אבל הם טעו בזה, ולכן אמר להם יפתח "הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי", כלומר, עשיתם עפדי שלא בדין, כי בן הפילגש יורש. (ג) בארץ טוב, קד היה שם המקום. פרוש אחר, ארון הארץ ההיא היה שמו "טוב", כמו "אם יגאלך טוב" (רות ג,ג). (ו) לקצין, לשר.

עטרת מרים

א ויפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן־אשה זונה שיחדה אליו לפילגש, לךד היה ברור לכל ויולד גלעד את־יפתח: ב אחרי זה ותלד אשת־גלעד הנשואה אליו בחופה וקדושין לו בנים ויגדלו בני־האשה ויאמרו לו לא־תנחל בבית־אבינו כי בן מי שלקח אשה משכבט אחר היה נושאא לפילגש, כלומר, בלא פתח, ובני האשה של גלעד חשבו שגם אין לכן הפילגש זכות בירשת אביהם, וזהו שאמרו לו "לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה", כלומר, משכבט אחר. אבל הם טעו בזה, ולכן אמר להם יפתח "הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי", כלומר, עשיתם עפדי שלא בדין, כי בן הפילגש יורש. (ג) בארץ טוב, קד היה שם המקום. פרוש אחר, ארון הארץ ההיא היה שמו "טוב", כמו "אם יגאלך טוב" (רות ג,ג). (ו) לקצין, לשר.

הפטרה לפרשת חוקת לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

שופטים פרק יא

יֵא א ויפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן־אשה זונה ויולד גלעד את־יפתח: ב ותלד אשת־גלעד לו בנים ויגדלו בני־האשה ויאמרו לו לא־תנחל בבית־אבינו כי בן מי שלקח אשה משכבט אחר היה נושאא לפילגש, כלומר, בלא פתח, ובני האשה של גלעד חשבו שגם אין לכן הפילגש זכות בירשת אביהם, וזהו שאמרו לו "לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה", כלומר, משכבט אחר. אבל הם טעו בזה, ולכן אמר להם יפתח "הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי", כלומר, עשיתם עפדי שלא בדין, כי בן הפילגש יורש. (ג) בארץ טוב, קד היה שם המקום. פרוש אחר, ארון הארץ ההיא היה שמו "טוב", כמו "אם יגאלך טוב" (רות ג,ג). (ו) לקצין, לשר.

וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אֲבִינוּ כִּי בֶן־אִשָּׁה אַחֶרֶת אַתָּה: ג וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אָחִיו וַיָּשֶׁב בְּאַרְצָ טוֹב וַיִּתְּלַקְטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רִיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ: ד וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלְחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: ה וַיְהִי כֹאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיִּלְכוּ זָקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח מֵאַרְצָ טוֹב: ו וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לָכֶּה וְהָיִיתָ לָנוּ לְקָצִין וְנִלְחַמָּה בְּבְנֵי עַמּוֹן: ז וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לְזָקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וְתִגְרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמִדּוֹעַ בָּאתֶם אֵלַי עֵתָה כֹּאֲשֶׁר צָר לָכֶם: ח וַיֹּאמְרוּ זָקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן עֵתָה שָׁבְנוּ אֵלֶיךָ וְהִלַּכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בְּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָנוּ לְרֹאשׁ לְכָל יִשְׂרָאֵל: וַיִּשְׁבֵּי גִלְעָד:

עטרת מרים

שי למורא

וַיֹּאמֶר סִיחֹן אֶת־כְּלֵעֵמוֹ וַיַּחֲנוּ בְּהִצָּה וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל: כֹּא וַיִּתֵּן יְהוָה אֶל־הַיִּשְׂרָאֵל אֶת־סִיחֹן וְאֶת־כְּלֵעֵמוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיָּבוֹם וַיִּירֶשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי וַיֵּשֶׁב הָאֶרֶץ הַהִיא: כֹּב וַיִּירֶשׁ אֶת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאֶרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֶּק אֲשֶׁר קִבֵּשׁ סִיחֹן

(כג) הוריש, לשון גרושיו, תירשנו, לשון ירשה, יורישך כמוש אלהיך, בלשון לעג אמר לו. נירש, לשון ירשה. (כה) הרוב, וכי עשה הוא מרובה. (כו) בעת ההיא, במשך כל הזמן הזה. (כז) רוח ה', רוח גבורה מאת ה'. עבר בני עמון, עבר אל ארץ בני עמון. (לא) ותהי לה, אם אינו ראוי

לעולה, יתה קרש לה. שיתנה תמיד בקרשה. והעליתיהו עולה, ואם יתה ראוי לעולה, געלחו לקרבן עולה. (לג) ועד באך מנחת, ועד המקום שתבוא בו אל מנחת. אבל פרמים, כך תהי שמו של מישור הפרמים "אבל הפרמים" (ראה פירוש רש"י בראשית יד, ו).

וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל: כֹּא וַיִּתֵּן יְהוָה אֶל־הַיִּשְׂרָאֵל אֶת־סִיחֹן וְאֶת־כְּלֵעֵמוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיָּבוֹם וַיִּירֶשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי וַיֵּשֶׁב הָאֶרֶץ הַהִיא: כֹּב וַיִּירֶשׁ אֶת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאֶרְנוֹן

וְעַד־הַיַּבֶּק וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־תִּירְדֵּן: כֹּב וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאִתָּה תִירְשְׁנוּ: כֹּב הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירֶשׁ וְאִתְּ כָל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפְּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירֶשׁ: כֹּב וְעַתָּה הַטּוֹב טוֹב אִתָּה מִכָּל בֶּן־צִפּוֹר מִלֶּךְ מוֹאָב אֲשֶׁר מִלֶּךְ בָּעֵת הַהִיא וְהַחֲרִישׁ, וְכֹן אַחֲרָיו הָיוּ מְלָכִים רַבִּים וְכָבֵד עָבְרוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְיִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים וּמְחֻסָּדִים בְּאֶרֶץ הָרֹב רַב וְכִי אֶחָד מֵהֶם עָשָׂה מְרִיבָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלָּחֶם נִלָּחֶם בָּם בַּעֲבוּר אֶרֶץ: כֹּב בַּשָּׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֻשְׁבוֹן וּבְבִנְיָתָהּ וּבְעֶרְעוֹר וּבְבִנְיָתָהּ וּבְכָל־הָעָרִים אֲשֶׁר עָלִידִי אֶרְנוֹן קְרֹב שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמִדּוּעַ לֹא־הִצַּלְתֶּם מִדַּי יִשְׂרָאֵל הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה, בָּעֵת הַהִיא כְּמֹשֶׁךְ הַזֶּמֶן הַזֶּה: כֹּב וְאֲנֹכִי לֹא־חָטַמְתִּי לָךְ כִּי לֹא עָשִׂיתִי לָךְ מֵאוֹמָה רַע וְאִתָּה עָשָׂה אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי וְאִם אֵין בִּיעֵנִי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַזֶּה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: כֹּב וְלֹא שָׁמַע מִלֶּךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דִּבְרִי וּפָתַח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: כֹּב וְתִהְיֶה עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מִנְשָׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפָּה גִלְעָד וּמִמִּצְפָּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן: ל וַיֵּדֶר יִפְתָּח נָדַר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם־נָתַן תַּתֵּן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: לֹא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדִּלְתִּי בֵּיתִי לְקִרְאָתִי בְּשׁוּבִי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהַעֲלִיתִהוּ עוֹלָה: לֹב וַיַּעֲבֹר אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֶם יְהוָה בְּיָדוֹ: לֹב וַיָּכֹס מַעְרׁוּעַר וְעַד־בָּאָךְ

עבר בני עמון להלחם בהם בארץ: ל ויידר יפתח נדר ליהוה ויאמר אם־נתן תתן את־בני עמון בידי: לא והנה היוצא אשר יצא מִדִּלְתִּי בֵּיתִי לְקִרְאָתִי בְּשׁוּבִי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה אִם הוּא בִלְתִּי רָאוּי לְקָרְנוּ, אָבֵל אִם הוּא רָאוּי לְקָרְנוּ וְהַעֲלִיתִהוּ עוֹלָה: לֹב וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֶם יְהוָה בְּיָדוֹ: לֹב וַיָּכֹס מַעְרׁוּעַר וְעַד־בָּאָךְ מִמִּצְפָּה גִלְעָד וּמִמִּצְפָּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מִנִּית עֲשָׂרִים עִיר וְעַד אֲבָל פְּרָמִים מִפֶּה גְדוֹלָה מְאֹד וַיִּפְּנֻעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבֹדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כֶּסֶּאֱלֹהִים לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹךְ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אֲשֶׁר עַל־הַנֶּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְקִרְאֵלָא לְאֹמֶר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כֶּסֶף אֶת־עֵין הָאֶרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמֶּלֶךְ: וְעַתָּה לְכֹה־נָא אֶרְחֶ־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־עָצוּם הוּא מִפְּנֵי אוֹלֵי אוֹכֵל נִכְה־בּוֹ וְאֶגְרֹשְׁנוּ מִן־הָאֶרֶץ כִּי יִדְעָתִי אֵת אֲשֶׁר־תִּבְרָךְ מִבְּרָךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָדָר וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְּיָן וְקַסְמִים בִּידֵם וַיָּבֵאוּ אֶל־בָּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בָלָק:	קִרְיַאת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ וַיֵּרָא בָלָק בֶּן־צֹפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאִמְרֵי: וַיִּגֵּר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיִּקָּץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מִדְּיָן עֲלֵה וְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־סִבִּיבֵתֵינוּ כְּלַחֵךְ הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צֹפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא: (ל"ו) וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־בָּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר פְּתוּרָה

שָׁלַח אֵלַי: הִנֵּה הָעַם הֵיכָא מִמְצָרִים וַיִּכְסּוּ
אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ עִמָּה לָכֵּה קִבְּה־לִּי אֹתוֹ אוֹלִי
אוֹכֵל לְהַלְחֵם בּוֹ וַיִּגְרְשֵׁתוּ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־בְּלָעַם לֹא תִלָּךְ עִמָּהֶם לֹא תֹאזְרֵם אֶת־הָעַם
כִּי בְרוּךְ הוּא:

(ישראל) ח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיוֹנָתָן הַלֵּילָה וְהַשְׁבַּתִּי
אֶתְכֶם דָּבָר פֶּאֶשֶׁר יִדְבֹּר יְהוָה אֵלַי וַיִּשְׁכְּבוּ
שְׂרֵי־מוֹאֵב עִם־בְּלָעַם: וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
בְּלָעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: וַיֹּאמֶר
בְּלָעַם אֶל־הָאֱלֹהִים בְּלֹק בֶּן־צֶפֶר מִלֶּךְ מוֹאֵב

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שישי עמ' ב

סברא זו, מועילה טענת אונס, ואם לא בא מחמת חולי יהא הגט
בטל, ושלא כדברי רבא.
הגמרא מביאה מקור לרבא מדברי שמואל: אֵלָּא רבא למד שאין
אונס בגיטין מִקָּא – ממעשה שהיה, דההוא גברא דנתן גט לאשתו,
וְאָמַר לָהּ לעדי הגט אי לא אֶתִּינָא – אם לא אבוא מִיָּנָן וְעַד תִּלְתִּין
יוֹמִין – מעתה ועד שלשים יום, לִיְהוֹי גִּיטָא – יחול הגט, אך אם
אשוב בתוך שלשים יום לא יחול הגט. אֵתָא בְּסוּף תִּלְתִּין יוֹמִין
וּפְסָקִיהּ מִקָּרָא – בא אותו אדם בסוף שלשים יום, ולא יכל להכנס
לעיר כיון שמעבר המים של הנהר הפסיקו, והיתה הספינה
שעוברים עליה את הנהר בצד השני, סמוך לעיר. אָמַר לָהּ אותו
אדם לעומדים בעברו השני של הנהר, חֲזוּ דְאֵתָא, חֲזוּ דְאֵתָא –
ראו שבאתי, ראו שבאתי, וסבר אותו אדם שביאתו לעבר הנהר
נחשבת כביאה לעיר, והתבטל התנאי ולא יחול הגט. וְאָמַר שְׂמוּאֵל
על מעשה זה, לֹאֵא שְׂמִיָּה מְתָא – ביאה זו שעד שפת הנהר אינה
נחשבת ביאה לעיר כל זמן שלא נכנס אליה, וכיון שנתקיים תנאו
שאם לא יבוא יחול הגט, הרי היא מגורשת. ומוכח שאף שנאנס
בכך שהתקיים התנאי, מכל מקום החשיב זאת שמואל כקיום
התנאי ופסק שחלו הגירושין, והיינו כדברי רבא שאין טענת אונס
בגיטין.
דוחה הגמרא: וְדִלְמָא יש לחלק בין האונסים, ונאמר דְאֵוֹנְסָא
דְּשִׁכְתָּי שְׂאֵנִי – שונה הוא אונס בדבר המצוי, שאינו נחשב אונס,
וכגון במעשה של שמואל שדבר מצוי הוא שתהא הספינה בצד
השני של הנהר, דְּכִיּוֹן דְּאֵיפְעִי לִיָּה לְאֵתָנִי וְלֹא אֶתָּנִי – שכיון שהיה
לו להעלות דבר זה בדעתו ולהתנות שאם יאירע כן לא תהא
מגורשת, ולא התנה, אִיְהוּ דְּאֵפְסִיד אֲנִיפְשִׁי – הרי הוא הפסיד
לעצמו, וגרם לכך שיחול הגט אף אם המניעה לבואו תהא מחמת
שלא תהא לו ספינה לעבור את הנהר. אבל באונס שאינו מצוי,
כגון שחלה, כיון שלא היה לו להעלות בדעתו ולהתנות עליו,
יתכן שאם אירע אונס זה, הגט בטל, ואין מכאן ראיה לדברי רבא,
שבכל אונס הגט קיים.
הגמרא מבארת שאכן דין זה הוא חידוש של רבא. מסיקה הגמרא:
אֵלָּא, רָבָא סָבְרָא דְּנִפְשִׁיָּה קָאָמַר – רבא אמר דין זה מסברת עצמו,
ואף הוא מודה שמן התורה יש טענת אונס בגיטין כבכל התורה,
וקיום התנאי באונס אינו מועיל והגט בטל, אלא רבא השמיענו
תקנת חכמים שתיקנו שאין אונס בגיטין, גזירה מִשּׁוּם נְשִׁים צְנוּעוֹת,
וּמִשּׁוּם נְשִׁים פְּרוּצוֹת.
מבארת הגמרא את הגזירה: מִשּׁוּם צְנוּעוֹת חֲשָׁשׁוּ חֲכָמִים, דְּאֵי
אֶמְרֵתָא שאם נתקיים התנאי באונס לא לִיְהוֹי גִּטָּא,

את זמן חלות המתנה שהוא לאחר מותו, וכיון שכתב את זמן
הכתיבה מוכח שכוונתו שהמתנה תחול מהיום, והרי זה כמו
שכתב בפירוש שתחול המתנה 'מהיום ולאחר מיתה', וקונים בניו
את גוף הנכסים מיד ואת הפירות לאחר מיתה. וסוברים 'רבותינו',
שלדעת רבי יוסי הוא הדין לענין המגרש את אשתו בתנאי שלא
יבוא מכאן ועד שנים עשר חודש, ומת בתוך שנים עשר חודש,
שאיין זה גט לאחר מיתה, כי אם היתה כוונתו שיחול הגט רק
לאחר שנים חודש, לא היה לו לכתוב את יום כתיבת הגט בתוכו
ולהתנות שאם לא יבוא עד שנים עשר חודש יחולו הגירושין, אלא
לכתוב שאם לא יבוא עד תאריך פלוני ושהוא סוף שנים עשר
חודש תהא מגורשת, ומכך שכתב את זמן כתיבתו מוכח שכוונתו
לגרשה 'מהיום ולאחר שנים עשר חודש', כלומר, שיחולו
הגירושין מעכשיו, אם יתקיים תנאו שלא יבוא עד אותו זמן,
ונמצא שאין הגט חל לאחר מיתה אלא מחיים. וכדי למעט משיטה
זו הוצרכה המשנה ללמד שיש בזה חסרון של גט לאחר מיתה,
ובדעת רבי יהודה שחולק על רבי יוסי (ב"ב שם) וסובר שאם לא
כתב לבניו בפירוש 'מהיום ולאחר מיתה' השטר בטל, ואין אומרים
שזמנו של שטר מוכיח עליו. ובמשנה הראשונה שם השמיענו
התנא את עצם הדין שאין גט לאחר מיתה, ובמשנה שאחריה
השמיענו שאף גט שכתב בתוכו את זמן כתיבתו, אף הוא גט לאחר
מיתה. ואם כן שוב אין ראיה ממשנה זו לדברי רבא, כי באמת יש
לפרש שאף ב'חלה' אינו גט לפי שטענת אונס מועילה בגט, ונקט
התנא 'מת' רק כדי למעט מדעת רבותינו.
הגמרא מביאה מקור אחר לדברי רבא: וְאֵלָּא יש לומר, שרבא למד
שאין אונס בגיטין מִקָּא פְּשִׁיָּא של אותה משנה בגיטין, שם שנינו,
האומר לאשתו 'הרי זה גיטין מִעֲבָשִׁי, אִם לֹא מֵאֵתִי מִכָּאן וְעַד
שְׁנֵים עָשָׂר חֳדָשׁ, וְמֵת פְּתוּךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֳדָשׁ, הֲרִי זֶה גִּטָּא, כִּיּוֹן
שבאומר לשון 'מעבשתי' מוכח שכוונתו שיחול הגט מיד, אם
יתקיים התנאי, ואין זה גט לאחר מיתה. ויש לבאר את המשנה,
שנקטה מֵת, שהוא אונס גדול ומכל מקום אין טענת אונס מועילה
לבטל את הגט, והוא הדין לאופן שחֲלָה, שזהו אונס קטן יותר, שאין
טענת אונס מועילה בו, וכדברי רבא שאין אונס בגיטין.
דוחה הגמרא: דִּלְמָא, האופן של 'מת' שנקטה המשנה הוא בְּדִין קָאָמַר,
והטעם שחל בו הגט אינו מחמת שאין טענת אונס בגיטין, אלא
משום שיש בו סברא מיוחדת לומר שהיה רצונו שיחול הגט אם
ימות, כיון דְּלֹא נִיָּחָא לִיָּה דְּתַפּוּל קָמִי יָכֵם – שאינו רוצה שתזדקק
אשתו לזיכרון או חליצה מאחיו, אם ימות בלא בנים, אלא רצונו
שתהיה גרושה ומותרת להנשא מיד, וכיון שעל מנת כן גירשה,
חלים הגירושין, אבל יתכן שבשאר אונסים שלא שייכת בהם

פרק ה משנה ה

עֲשֶׂה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבְוֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הִפִּילָה אֱשֶׁה מְרִית בְּשֶׁר הַקֶּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִית בְּשֶׁר הַקֶּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זָכוֹב בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים, וְלֹא אִרְעָ קָרִי לִבְחֹן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוֹרִיִּים, וְלֹא כָּבוּ הַנְּשָׁמִים אֶשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרֵכָה, וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עֲמוּד הָעֵשֶׂן, וְלֹא נִמְצָא פָּסוּל בְּעֶמֶד וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רוּחִים, וְלֹא הָיָה נֶחֱשׁ וְעֶקְרָב בִּירוּשָׁלַם, וְלֹא אָמַר אָדָם לְחַבְרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שְׁאֵלַיִן בִּירוּשָׁלַם:

נקודות משיחות קודש

בביאור דברי המשנה המציינת שני בעלי חיים אלה דוקא, אף שלבטח גם שאר החיות לא הזיקו - יש לומר (על-פי פנימיות הענינים):

בספר ערכי-הכנויים⁴ כתוב שהנחש ארסו חם [כנרמז בלשון הכתוב⁵ - "הנחשים השרפים"] ואילו העקרב ארסו קר⁶.

בעבודת האדם, הנחש והעקרב מייצגים שני אופנים של התנגדות לקדושה:

"נחש שרף" - היינו החמימות וההתלהבות בעניני העולם ותאוותיו. ואולם לכך יש תקנה - להפוך את ההתלהבות לקדושה, אהבת ה' כרשפי אש.

"עקרב ארסו קר" - ענינו קרירות בעבודת ה'. הנהגה זו גרועה אף יותר משל הנחש, כי הקרירות היא סימן להיפך החיים.

על-פי זה-יוכן מה שנאמר בגמרא⁷ על אדם העומד בתפילת שמונה-עשרה, "נחש כרוך על עקבו לא יפסיק; עקרב כרוך על עקבו - יפסיק". כאשר יהודי עומד בתפילה ולפתע אווזת בו חמימות לעניני העולם, אין לו להפסיק את תפילתו, שכן סוף-סוף עם החיות והחמימות שבו, יכול הוא להפוך את ההתלהבות לעניני קדושה.

אבל כאשר עומד הוא בתפילה ולפתע אווזת בו קרירות, הנה גם אם זו נאוזת ב"עקבו" בלבד, כלומר שעדיין לא השפיעה על מוחו ולבו - עליו להפסיק את תפילתו. כי קרירות היא (כאמור) סימן להיפך החיים, ואם זהו מצבו אות היא שכל סדר עבודתו אינו כדבעי ועליו לשנותו ולהתחיל סדר עבודה אחר; עבודה מתוך חיות והתלהבות הבאה כתוצאה מלימוד פנימיות התורה - אילנא דחיי.

זהו אפוא הנס שהיה בירושלים, "שלימות היראה"⁸ - לא היה בה נתינת-מקום לחמימות בעניני העולם וכל-שכן לא לקרירות.

(שיחות קודש תשל"ו - פרשת חוקת-בלק, לקוטי-שיחות כרך ב, עמ' 372)

הגמרא¹ מקשה - "פתח במקדש וסיים בירושלים". ומתרצת "איכא תרתי אחרנייתא במקדש". ואולם מכך שהמשנה בכל-זאת כוללת את שני הנסים שאירעו בירושלים בתוך רשימת עשרת הנסים ש"נעשו לאבֹותינו בבית-המקדש", מוכרחים לומר שגם שני אלה ("לא הזיק נחש ועקרב", "ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום") החלו בבית-המקדש ומשם התפשטו לכל ירושלים:

הסיבה לכך שנחש ועקרב לא הזיקו היתה - שתהיה מנוחת הנפש לאדם המקריב קרבן. מסיבה זו צריך היה הנס להתרחש בכל רחבי ירושלים, שכן שם שהה האדם בזמן הקרבת הקרבן ובעת אכילתו.

כעין זה גם בנס "שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום". מכיון שהקרבת הקרבן מחייבת לינה בירושלים, שהרי אי-אפשר ללון בעזרה², צריך היה להתרחש נס מיוחד - שכל מי שהקריבו את קורבנותיהם יוכלו ללון בלא דוחק בירושלים³.

ובכל זאת היה הבדל בפרטי שני הנסים האלה, בין בית-המקדש לירושלים:

בירושלים היה הנס ש"לא הזיק נחש ועקרב", אף כי יתכן שהיו שם "נחש ועקרב"; ואילו בבית-המקדש כלל לא היו "נחש ועקרב", שהלא קל-יחומר הוא ממה שנאמר במשנתנו "ולא נראה זכוב בבית המטבחים" - ומה אם מציאותו של זכוב פוגמת בקדושת בית-המקדש, מציאותם של נחש ועקרב על-אחת-כמה-יזכמה!

גם בנס השני ש"לא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים" - יתכן לומר שבפועל היה המקום צר לכולם, אך הדבר לא היה מורגש, (וזאת מסיבת היותם עסוקים בענינים רוחניים) ולכן בפועל איש "לא אמר" זאת. לעומת זה, בבית-המקדש עצמו הנס היה גדול עוד יותר: המקום עצמו אכן היה מרווח - "עומדים צפופים ומשתחווים רוחים".

(יְתוֹרֶת-מִנְחָם - הַתּוֹעֲדוּיּוֹת' תשנ"ג, כרך ד, עמ' 1914)

(1) יומא כא, א. (2) שהרי קל-יחומר היא מהדין ש"אין ישיבה בעזרה" (יומא כה, א). (3) ויש לומר, שנס זה נפעל כתוצאה מהנס שאירע בבית-המקדש, "עומדים צפופים ומשתחווים רוחים". (4) מערכת נחש. (5) חוקת כא, ו. (6) ראה ברכות נח, ב "אלמלא חמה של כסיל וכו'". (7) ברכות ל, ב. (8) בראשית רבה נו, י.

לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת בחו"ל (בלק באה"ק) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה	מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת	
			מג"א		אדמו"ר											
			ש	א	ש	א										ש
באר שבע (ק)	05:41	05:44	08:30	08:32	09:11	09:13	10:24	10:25	13:20	13:21	19:49	19:48	20:19	20:18	19:28	20:29
חיפה (ק)	05:36	05:39	08:26	08:29	09:08	09:10	10:22	10:23	13:20	13:21	19:55	19:54	20:22	20:21	19:21	20:33
ירושלים (ק)	05:38	05:41	08:27	08:30	09:09	09:11	10:22	10:23	13:19	13:20	19:54	19:53	20:19	20:17	19:13	20:29
תל אביב (ק)	05:39	05:42	08:29	08:31	09:10	09:12	10:23	10:25	13:21	13:22	19:51	19:50	20:21	20:20	19:28	20:32
אוסטריה, וינה (ק)	04:59	05:04	07:44	07:49	08:57	09:00	10:19	10:21	13:39	13:39	20:58	20:55	21:42	21:38	20:38	21:57
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:36	07:35	09:19	09:19	09:58	09:58	10:48	10:49	12:54	12:55	17:14	17:17	17:44	17:47	16:57	17:59
אוקראינה, אודסה (ק)	05:09	05:14	07:58	08:02	09:03	09:06	10:24	10:26	13:41	13:41	20:53	20:51	21:35	21:31	20:33	21:49
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:34	04:39	07:19	07:25	08:32	08:34	09:53	09:56	13:13	13:14	20:31	20:29	21:15	21:11	20:11	21:30
אוקראינה, דנייפופטרובסק (ק)	04:43	04:48	07:27	07:33	08:42	08:44	10:04	10:06	13:24	13:25	20:44	20:42	21:29	21:25	20:24	21:44
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:00	05:05	07:33	07:42	09:03	09:06	10:26	10:29	13:50	13:51	21:19	21:15	22:06	22:02	20:58	22:22
אוקראינה, קייב (ק)	04:52	04:57	07:22	07:32	08:55	08:58	10:19	10:21	13:43	13:44	21:12	21:09	22:00	21:56	20:52	22:17
איחוד אמיירויות, אבו דאבי (ח)	05:38	05:40	08:24	08:26	09:00	09:02	10:11	10:12	13:01	13:02	19:15	19:15	19:43	19:42	18:55	19:53
איטליה, מילאנו (ק)	05:40	05:44	08:29	08:33	09:32	09:34	10:51	10:54	14:07	14:07	21:18	21:15	21:55	21:52	20:55	22:09
אקוודור, קיטו (ח)	06:15	06:16	08:44	08:45	09:15	09:16	10:17	10:18	12:49	12:50	18:22	18:23	18:46	18:46	18:04	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	08:01	08:00	09:50	09:50	10:28	10:28	11:19	11:19	13:28	13:29	17:56	17:59	18:25	18:27	17:39	18:39
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:11	09:09	10:46	10:46	11:28	11:28	12:17	12:17	14:20	14:21	18:28	18:32	19:01	19:05	18:13	19:17
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:45	05:48	08:36	08:39	09:26	09:28	10:42	10:44	13:48	13:49	20:37	20:35	21:11	21:09	20:17	21:23
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:30	05:33	08:21	08:24	09:13	09:15	10:30	10:32	13:38	13:38	20:30	20:29	21:06	21:03	20:11	21:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:30	05:34	08:22	08:25	09:13	09:15	10:30	10:32	13:38	13:39	20:31	20:29	21:06	21:04	20:12	21:19
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:00	06:04	08:52	08:55	09:46	09:49	11:04	11:06	14:14	14:15	21:12	21:10	21:49	21:47	20:53	22:02
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:25	06:28	09:14	09:16	09:53	09:55	11:05	11:07	14:01	14:02	20:27	20:26	20:55	20:54	20:08	21:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:46	05:49	08:36	08:38	09:19	09:21	10:33	10:34	13:32	13:33	20:07	20:06	20:38	20:36	19:48	20:49
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:34	06:36	09:20	09:22	09:57	09:59	11:08	11:09	13:59	14:00	20:17	20:16	20:44	20:43	19:58	20:54
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:23	05:27	08:15	08:18	09:08	09:10	10:25	10:27	13:34	13:34	20:28	20:27	21:04	21:02	20:09	21:17
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:54	05:58	08:46	08:49	09:37	09:40	10:54	10:56	14:02	14:03	20:54	20:52	21:29	21:27	20:34	21:41
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:20	05:24	08:12	08:15	09:05	09:08	10:23	10:25	13:33	13:33	20:29	20:27	21:05	21:03	20:10	21:18
בוליביה, לה-פס (ח)	07:02	07:02	09:15	09:16	09:47	09:48	10:45	10:46	13:07	13:08	18:12	18:14	18:37	18:39	17:55	18:48
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:32	05:38	07:47	08:05	09:37	09:40	11:02	11:04	14:28	14:28	22:00	21:57	22:50	22:46	21:40	23:07
בלגיה, בריסל (ק)	05:34	05:40	07:58	08:12	09:39	09:42	11:03	11:05	14:28	14:28	21:59	21:55	22:48	22:43	21:38	23:04
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:49	06:49	08:55	08:55	09:28	09:29	10:24	10:24	12:41	12:42	17:37	17:39	17:59	18:01	17:16	18:11
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:36	06:36	08:42	08:43	09:16	09:16	10:11	10:12	12:29	12:30	17:22	17:24	17:48	17:50	17:06	18:00
בריטניה, לונדון (ק)	04:49	04:54	07:05	07:14	08:55	08:58	10:19	10:22	13:46	13:47	21:22	21:19	22:10	22:06	21:02	22:28
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:46	04:52	07:13	07:14	08:57	09:01	10:24	10:26	13:55	13:56	21:40	21:36	22:35	22:30	21:22	22:55
גרמניה, ברלין (ק)	04:49	04:55	07:11	07:12	08:58	09:01	10:23	10:26	13:53	13:53	21:34	21:30	22:24	22:19	21:11	22:43
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:21	05:26	07:55	08:04	09:23	09:26	10:47	10:49	14:10	14:11	21:38	21:35	22:25	22:21	21:17	22:41
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:56	06:55	08:57	08:58	09:32	09:32	10:26	10:27	12:42	12:43	17:34	17:37	17:54	17:57	17:11	18:07
הודו, מומבאי (ח)	06:05	06:07	08:47	08:49	09:22	09:23	10:30	10:31	13:16	13:17	19:20	19:20	19:46	19:46	19:02	19:56
הודו, פונה (ח)	06:02	06:04	08:44	08:46	09:19	09:20	10:27	10:28	13:12	13:13	19:15	19:15	19:41	19:41	18:57	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	04:52	04:56	07:38	07:43	08:48	08:50	10:09	10:11	13:28	13:28	20:44	20:41	21:27	21:23	20:24	21:42
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:33	04:36	07:25	07:28	08:17	08:19	09:34	09:36	12:42	12:43	19:36	19:36	20:12	20:10	19:17	20:24
יוון, אתונה (ק)	06:07	06:11	08:59	09:02	09:46	09:48	11:02	11:04	14:06	14:07	20:51	20:50	21:25	21:23	20:32	21:36

לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת בחו"ל (בלק באה"ק) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
וולדובה, קישינב (ק)	05:15	05:19	08:02	08:07	09:10	09:12	10:31	10:33	13:48	13:49	21:03	21:00	21:45	21:42	20:43	22:00
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:02	06:04	08:44	08:46	09:19	09:20	10:27	10:29	13:13	13:14	19:18	19:18	19:44	19:44	19:00	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:10	08:08	09:34	09:34	10:20	10:19	11:06	11:06	13:04	13:05	16:57	17:01	17:33	17:37	16:42	17:51
נפאל, קטמנדו (ח)	05:12	05:15	08:00	08:02	08:38	08:40	09:49	09:51	12:43	12:43	19:04	19:03	19:32	19:31	18:45	19:42
סין, בייג'ין (ח)	04:50	04:54	07:42	07:45	08:32	08:34	09:49	09:51	12:56	12:57	19:47	19:45	20:21	20:19	19:25	20:33
סינגפור, סינגפור (ח)	07:03	07:04	09:33	09:34	10:04	10:05	11:07	11:08	13:39	13:40	19:15	19:16	19:39	19:39	18:57	19:49
פולין, ורשא (ק)	04:20	04:26	06:40	06:41	08:28	08:31	09:53	09:56	13:22	13:23	21:00	20:56	21:52	21:47	20:39	22:10
פריז, לימה (ח)	06:29	06:30	08:48	08:48	09:19	09:20	10:18	10:19	12:43	12:44	17:56	17:57	18:20	18:22	17:39	18:31
צרפת, ליון (ק)	05:56	06:00	08:45	08:49	09:48	09:51	11:08	11:11	14:24	14:25	21:34	21:31	22:14	22:11	21:14	22:28
צרפת, פריז (ק)	05:52	05:57	08:34	08:41	09:52	09:54	11:14	11:16	14:35	14:36	21:59	21:56	22:42	22:38	21:37	22:58
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:49	05:50	08:21	08:23	08:53	08:54	09:57	09:58	12:32	12:33	18:12	18:13	18:37	18:37	17:55	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	05:41	05:45	08:32	08:36	09:29	09:32	10:48	10:50	14:00	14:01	21:06	21:03	21:40	21:38	20:43	21:54
קנדה, מונטריאול (ק)	05:11	05:15	08:00	08:04	09:02	09:05	10:22	10:24	13:38	13:38	20:48	20:45	21:26	21:23	20:26	21:40
קפריסין, לרנקה (ק)	05:36	05:39	08:27	08:29	09:11	09:13	10:25	10:27	13:26	13:27	20:03	20:02	20:35	20:33	19:44	20:46
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:24	04:31	07:00	07:01	08:40	08:44	10:08	10:11	13:43	13:44	21:36	21:32	22:36	22:30	21:14	22:58
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:51	03:58	06:34	06:35	08:10	08:14	09:39	09:42	13:17	13:18	21:20	21:15	22:20	22:13	20:54	22:44
רוסיה, רוסטוב-על-הדון (ח)	04:30	04:35	07:17	07:22	08:26	08:28	09:47	09:49	13:05	13:06	20:20	20:18	21:03	20:59	20:00	21:17
שווייץ, ציריך (ק)	05:34	05:39	08:21	08:26	09:30	09:33	10:51	10:54	14:10	14:10	21:31	21:28	22:08	22:05	21:05	22:23
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:55	05:57	08:34	08:35	09:07	09:08	10:13	10:14	12:55	12:56	18:50	18:50	19:15	19:15	18:32	19:25

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזוֹ חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר) וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל־אֹיֵב וְאוֹרֵב וְלַסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פְּרַעְנִיּוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלָת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 3 9606108 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00842
03/07/2022

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

